A'dan Z'ye
AZTEK

Ali Narçın

OZAN YAYINCILIK

Ali Narçın

A'dan Z'ye
AZTEK

Ozan Yayıncılık Ltd.
İstanbul 2012

Bu kitabın tüm yayın hakları *Ozan Yayıncılık*'a aittir. Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında tüm alıntılar, Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi gereği yayınevinin iznini gerektirir.

A'dan Z'ye Aztek / Ali Narçın

Yayın Yönetmeni: Mustafa Demir
Editör: Orhan Suveren
Kapak tasarımı: Ozan Yayıncılık Ltd.

Baskı ve Cilt: Ozan Matbaacılık
Maltepe Mah. Litros Yolu Fatih Sanayi Sitesi
No: 30 Topkapı – İSTANBUL

Kütüphane Bilgi Kartı (CIP):
A'dan Z'ye Aztek / Ali Narçın
Sümer, Uygarlıklar Tarihi, Tarih, Tarih Sözlüğü
Ozan Yayıncılık Ltd. Ekim 2012, Türkiye, İstanbul, 456 sayfa

ISBN: 978-9944-143-92-9

Dağıtım:
İstanbul: 2A, Adım Dağıtım, Alfa, Alkım, Artı, Bilgi, Cağaloğlu, Derya Dağıtım, D&R, Final, Paraf, Remzi, Say, Totem, Yelpaze
Ankara: Arkadaş Kitabevi, Işık Eğitim, İmge, Kıta, Ekinoks
İzmir: Erdoğanlar, Gema

İnternet satış:
www.kitapyurdu.com, www.yenisayfa.com, www.kitapnet.com, www.iskenderiye.com, www.weblebi.com, www.dharma.com.tr, www.ideefixe.com,

OZAN YAYINCILIK LTD.
Alemdar Caddesi Güzel Sanatlar Sk. No: 13 Cağaloğlu İstanbul
Tel: 212.511 93 95 - 520 43 90 Faks: 212.527 98 47
Email: info@ozanyayincilik.com Web: www.ozanyayincilik.com

GİRİŞ

Geleneklerimle iç içe bulunduğum "köy-kent" yaşantım sırasında bitişik bahçeler içindeki evlerde koruma altında olan köpeklerin tavır ve davranışlarını hep izliyordum. Onların bahçeler içindeki yaşam koşullarını merak etmiştim. Köpekler bahçelerin içinde küçük bir dünya yaratmış ve o dünyanın içinde yiyecek ve yatacak gereksinimlerini karşılamış, savaşsız bir düşünce içinde yaşıyorlardı. Bir anlamda da insanlarla sanki barış anlaşması imzalamış gibiydiler. Bitişik bahçelerdeki köpekler olabildiğince barış içinde yaşıyor ve kendi topraklarına dost olmuş olsalar bile diğer bahçelerdeki köpeklerin girerek kullanmasını istemiyor gibi davranışlar sergiliyorlardı. Ama bu davranışlar toplu katliamlar şeklinde değildi. Sadece anladığım kadarıyla bir ikaz şeklinden öteye gitmiyordu. Bu davranış biçimi bana hiç de yabancı değildi. Çünkü İnsanlar arasında da bu tür davranışların çok daha acımasız boyutlarda olduğunu hepimiz biliriz aslında. Buna basit örnekler vererek amaçlarımız arasında olan asıl konulara girmeye hazırlanabiliriz. Büyük kentlerde daire sakinleri, bulundukları yerde başta yabancılar olmak üzere, yakınlarının da yararlanmasını istemezler. Küçük kasabalarda toprak parçaları için büyük savaşlar yapanların katliamlar da yaptıkları tartışmasız bilinmektedir. Bu bağlamdan yola çıkarak İspanyolların toprak ve daha çok zengin olma hayallerini gerçekleştirmek için yaptıkları tarihsel katliama bakabiliriz.

Acamapichtli

İspanyollar Cristof Colomb'un ileri sürdüğü yeni bir dünyayı araştırmak üzere 1519 yılında Don Hernnan Cortes'in böl-

gede araştırma yapmak üzere Küba'dan yola çıkmasını sağladılar. Büyük bir tören yapılmıştı, gemi demir aldığında askerler ve silahlar gemiye doldurulmuştu. Hiç kimse bu silah ve askerlerin neden gemiye doldurulduğunu anlamamıştı. Oysa program belliydi. Yeni Dünya'da olası bir şekilde yaşadığı tahmin edilen yerlilerin çok tehlikeli varlıklar olabileceği düşüncesi ağırlık kazanmıştı. Dünyanın en tehlikeli varlıkları olarak düşünülen yerliler, Don Hernnan Cortes ve adamlarına karşılık verdiklerinde onlar da ateşli silahlarına sarılacaklardı. Cristof Colomb'un Bahama'daki Samana adalarını görmesinden sonra yoğun olarak ticari amaçlı gezilere başlanmıştı. Gezileri yapanların hepsi, önceleri bu toprakların Asya topraklarının devamı olabileceği düşüncesine kapıldılar. Ancak daha sonra bu toprakların Asya topraklarından tamamen bağımsız topraklar olduğu açıklanmıştı. Bölgedeki Yucatan yarımadasına ulaşmayı ilk defa Hernandez Cordoba (Hernann de Cordoba) ve adamları gerçekleştirmişti. Ancak ateşli silahlara karşılık okları, taşları, baltalarıyla karşılık veren Maya savaşçıları tarafından büyük bir yenilgiye uğrayarak geri dönmek zorunda kalmışlardı. Daha sonraki yıllarda Küba valisi Diego Velasquez Juan de Grijalva emrine bir ekip vererek onları bölgede araştırma yapmaya gönderdi. Buradaki yerlilerle altın karşılığı süs eşyalarını takas ederek iyi karşılandıkları anlatılır. Ekip altınlarla geri dönünce altın hastalığına yakalanan Vali Diego Velasquez yeni bir girişim emri verdi. Bu yeni girişim yeri Azteklerin bulundukları bölgelerdi. Vali, 1519 yılında bölgeye gönderilecek olan ekibin başında Don Hernann Cortes'i komutan ilan etti. Daha sonraki günlerde son Aztek kralı Mocetuhzoma ile Don Hernando Cortez arasında fırtınalı bir dönem başlar[...] Hernann Cortes bölgede katliamlarına devam eder. Ancak orada yaşayan yerliler bahçelerini ve hasırdan yapılmış kulübelerini korumak için İspanyol askerleriyle büyük çatışmalara girdiler. Ateşli silahlara karşılık kullandıkları baltaları,

okları, taştan yapılmış bıçakları ve mızrakları sonuç vermedi. O dönemin teknolojisinden yoksun olan bu insanlar yenilmişlerdi. Hem de tarihin hiç bir sayfasında yer almayan bir katliamla. Cortez'in yaptığı katliamın hesaplarını hiçbir takvim kabul etmedi. Ama ne yazıktır ki yerlilerin çoğu hayatlarını kaybetmişti. Çünkü ateşli silahlara karşı taşlar, bıçaklar ve oklarla savunmanın yetersiz olduğunu bilmiyorlardı.

Ali Narçın

İstanbul

22 Haziran 2012

Açıklama

Mezo-Amerika halklarından Aztekler hakkında hazırladığım bu kitapta karşılaştığım en büyük zorluk sözcüklerin yazılış ve okunuşlarıyla beraber, karışmış olan tanrı ve kral isimlerinin meydana getirdiği benzerlikler oldu. Bu benzer sözcüklerin ayrı anlamlar ve ayrı isimleri temsil ettiği bilindiği halde kültüre yabancı olan her insan gibi ben de onların fonetik farklarına zor koşullar sonucunda vardım. Bu uygarlıktaki isimler diğer uygarlıklardaki isimler gibi yalın sözcüklerden oluşmamıştı. Aztek yazınsal sanatında bazı nesneler, kişiler, ritüeller, sembollerle ifade edilmiş olsa bile, uzunca kullanılmış sözcükler sırlarla yüklü bir çağrışımı yapar gibiydi. Mayalar ve İnkalarda da bazı farklılıklar olsa da bu isimler hakkında son derece sıkıntılı dönemler geçirdiğimi ifade etmek isterim. Bu nedenle tanrılar ve kralların takma ve orijinal adlarını, elimden geldiğince ortak anlatımların açıkladığı son tanımlamalarından yola çıkarak ortak noktalarını bulmaya çalıştım. Bu yanlışlar sadece Türkiye'de değil diğer ülke dillerindeki çevirilerde de tekrarlanmıştı. Burada en büyük sıkıntım Türkiye'de kaynakların yetersizliğiydi. Ancak yabancı dillerde elime geçen kaynak kitapları da en iyi şekilde değerlendirmek istedim. İnternet kaynakları iç açıcı ve bilgi aktarıcı nitelikte değillerdi, ancak yönlendirmede yararlı olduğunu da ifade etmek isterim. Eksiklerin zamanla toparlanıp, yeni baskılarda ele almak koşuluyla bu uygarlık hakkındaki araştırmalarım devam edecektir. Sonuçta Aztekler ile ilgili bu çalışma her ne kadar alfabetik olsa da onların tarihsel yaşamları hakkında kronolojik bir bilgiyi içermektedir.

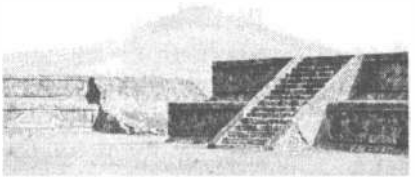
Aztekler

Aztekler için kullanılan Meksika adını, mistik bir isim olan Metziliapayla "Aygülü" benzerlikleri bulunan Texcoco gölünün isminden almaktadır. Çünkü Azteklerin dinsel geleneklerinde Texcoco (Texcoco adı bir yerli kabilesinin adından gelmektedir.) gölünün tanrılar tarafından onların su ihtiyacının giderilmesi için yapılmış olduğu inancı vardı. Kulha Meksika adı vadinin gelişmiş merkezi olan "Colhuacan" ile aynı oranda görülüyordu. Kökenleri tam olarak bilinmeyen bu halk "Toltek" uygarlığının çöküşünden sonra Texcoco gölündeki adalara yerleşen bir halk olarak belirtiliyor. Zaten dinsel geleneklerinde onlar tarafından gölün etrafında konaklamalarının öyküleri el yazmalarında gösterilmiştir. Yaşadıkları alanda tarihsel olarak 1325'te en büyük merkezleri olan Tenochtitlan'ı kurdular. Bu merkez şef Itzcoatl (1428-1440) döneminde yeniden onarıma sokularak yapılmıştır. Komşuları olan Texcoco ve Tılacopan ile ittifak haline geçerek büyük bir uygarlık oldular. Ve Orta Meksika'da egemen bir güç haline dönüştüler. Onlar tarım alanlarında çok büyük başarılar elde eden ve kozmolojik inançları olan bir topluluktu. Maya inancı olan 13 gök katı ile 9 yeraltı dünyası inancına inanırlardı. 1790 yılında o bölgedeki kazılar sırasında bulunan 3,7 metre çapında ve 25 ton ağırlığındaki bazalttan yapılmış takvim sistemi Azteklerin doğayla yakından ilgilendiklerini ortaya koyuyor. Dinsel inançlarında savaş ve güneşi; Huitzilopochtli, yağmuru; Tlaloc adındaki tanrılar temsil ediyordu. Ayrıca yarı tanrı ve yarı kahraman tüylü yılan olan Quetzalcooltl adlı tanrıya da inanıyorlardı. Savaş ve güneş tanrısı olan Huitzilopochtli için her yıl bir

genç insanı kurban olarak sunuyorlardı. Bu kurban genellikle savaş esirleri ve köleler arasında seçilirdi. Kurban edilen insanın kanı ve yüreği savaş ve güneş tanrısına sunulurdu. 1519 yılında İspanyollar burayı kuşatarak bu uygarlığın daha fazla gelişmesini engellediler. Son İmparator Mocetuhzoma (Montezume) II (1502 - 1520) Don Hernann Cortes tarafından tutsak edildikten sonra tutuklu bulunduğu mahzende öldü. Araştırmacılar, Mocetuhzoma'ya İspanyol askerleri tarafından işkence edildiğini belirtiyorlar. Aztekler geyik derisi ve sabır otundan yaptıkları "cadıc" adlı bir kâğıda kendi dillerinden çeşitli mesajlar bıraktılar. Cadıc'lere yazılan makaleleri tapınaklarda koruma altına almışlardı. Bulunan bazı metinlerden "Codex Barbonıcus, Codex Borgtas, Codex Fejervary Mayer ve Codex Cospuno" gibi mesajlar İspanyolların istilasından sonra geriye bozulmadan kalmışsalar da henüz şifreleri tam olarak çözülmüş değil. Bu el yazmaların Azteklere ait olup, olmadığı ise kesin olarak bilinmiyor. Tarihçiler, bilginler ve arkeolojik kazıları yapan araştırmacılar ve gezgincilerin anlattıklarının mantığa uygun olarak ele alındığını düşünürsek bölgede gizemli bir kent vardı. Bu kentin Meksika'ya 50 kilometre uzaklıkta bir yayla üzerinde kurulduğu söylenmekte. Nereden gelip o bölgeye yerleştikleri bilinmeyen Aztekler yağmalamışsalar da şehir gizemiyle kutsal olabileceği gerekçesiyle tekrar Aztekler tarafından onarılmıştır. Teotıhuacan olarak bilinen bu kent M.Ö 600 yıllarında inşa edilmiştir. Aztekler buraya yerleştikleri zaman bu şehrin caddelerindeki tapınakları yağmalamışlardı. Tzapteca'a 16 bin, Tlappekneca'da 24 bin, Huexotzinca'da 16 bin ve Tziuhcohuaco'da ise 24 bin 400 kişiyi acımadan katletmişlerdi. Daha sonra Teotıhuacan'ı gizemli gören Aztekler ona "Tanrının yoluna sahip insanların yeri" adını koydular. Bu kent M.Ö 6'ncı yüzyılda imparatorluğun başkenti oldu. Bugünkü bilimsel araştırmalar bu kutsal kentin nasıl yok olduğunu, orada yaşayan insanların nereye gittiklerini ve han-

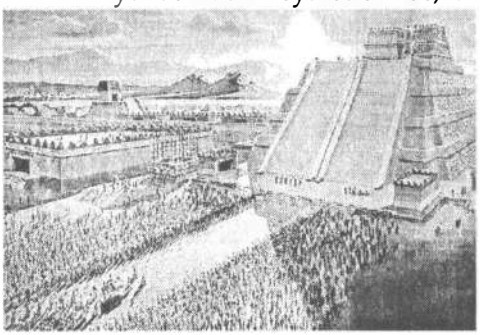
gi dilde anlaştıklarını kesin olarak çözemedi. 1499-1590 yılları arasında yaşayan Fransız tarihçi Bernardıno de Sahagun "*...Bu yere Teotıhuacan adını vermişler. Burası tanrıların gömüldükleri yermiş. Kentin önceleri ismi bilinmediği gibi içinde yaşayan insanların da nereden ve nasıl geldikleri bilinmiyor...*" demişti. Teotıhuacan'a 5 kilometre uzunluğundaki "ölüm yolu" adı verilen bir caddeden giriliyordu. O nedenle Aztekler de bu kenti gizemli gördüler. Bu kentin gizemli planını çizen mimarın nereden geldiği bilinmediği gibi uzun bir süre kentte kazılar yapan Laurette Sejourne bu kentteki kültürün asla çözümlenemeyeceğini de söylemişti. 1880 yılında Fransız araştırmacı ve bilim adamı De Sıre Charnay tanrılara ait olduğu söylenen bu şehrin kısmen de olsa bir bölümünü ortaya çıkardığını iştahlı bir şekilde duyurdu. Bulunan antik kentin "Toltek" şehri olarak belleklere işlenmesini istedi. Aztekler döneminde "büyük sanatkâr" anlamına gelen Tolteklerin, başkentleri Teotıhuacan olarak biliniyordu. Azteklerin metinlerinde de kutsal şehir 5'nci güneşi belirlemek ya da dünyanın 5'nci defa yenilenmesi olarak düşünülmüş. Söz edilen güneş Teotıhuacan'da doğup, evrenin merkezine tırmanıyor. Bu kentte çok çeşitli piramitlerden; en büyüklerinden olan; güneş piramidi, ay piramidi ve tüylü yılan tapınağı daha da gizemini arttırıyor. Meksika devletinin isteği üzerine Ressam Diego Rivera bu kenti olağanüstü güzellikte bir duvar tablosunda gösterdi. Tüylü yılan adı verilen tapınak, ay piramidi olarak bilinen, fırtına ve yağmur tanrılarının süsledikleri heykellerin nasıl inşa edildiği ise hiç bilinmiyor. Güneş piramidinin tepesinde altın ve gümüş kaplamalı bir tanrı heykelinin olduğu söyleniyor. Ancak araştırmalarda bu heykelin Meksikalıların ilk başpiskoposu Fransisken keşişi Juan de Zumarraga tarafından kırdırılıp, altınlarının eritilmiş olduğu görülmektedir. Onlar için altınların tapınaklardaki heykellerden daha önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Aztekler Meksika'nın en büyük bölgesinde imparatorluk kurmuş kabileler topluluğudur. "Azteca" ya da "Mexica" adıyla da tanınmışlardı. İspanyollar 1519 yılında bölgeye girdiklerinde kralları Mocetuhzoma'nın ünü bölgenin her tarafına yayılmıştı. Dilleri ve dinleri Atlantik'ten Pasifik kıyılarına kadar ulaşmıştı. (Pasifik kıyılarında yaşadığı öne sürülen Mu kıtasının insanlarından da söz edilmektedir. Aztek bölgesine gelen yerlilerin Mu kıtasının sulara gömülmeden önce kıtadan ayrılan insanlar olduğu ileri sürülmektedir.) Mimarlık ve heykelciliğin geliştiği Azteklerin başkentleri ise Tenochtitlan'dı. İmparatorluktaki yerli halklar ticaret yapıyor, tekstil, tarım ve kuyumculukla uğraşıyorlardı. Ancak bütün bu güzel gelişmelerin tersine Azteklerin kökenleriyle ilgili az bilgi bulunmaktaydı. Aztekler İ.S.XIII yüzyılda zor şartlar altında yani zorbalık ve barbarlığın çoğaldığı bir dönemde yaşamışlardı. İmparatorluk İ.S.1428-1440 arasında oldukça gelişmişti. Mısır, fasulye, su kabağı, huauhtli (horozibiği), domates, biber gibi bitkilerle uğraşan kabileler dağınık olarak yaşamış ve onların yaşamlarının üç bin yıllara dayandığı ifade edilmiştir. Zacatenco, Ticoman, El Arbolillo, Copilco, Tlatilco, Cuicuilco gibi yerleşim yerlerinde köylüler neolotik bir yaşam sergilemişlerdi. Mezarlarda bulunan süslemelerin farklı şekillerde olması Azteklerin değişik halklardan meydana geldiğine bir işaret olarak kabul edilir. Tarihçiler üç sitenin müttefik güç olarak Meksika'nın orta vadisini birlikte sürdürdükleri 1440 yılında Itzocatl'ın öldüğüne tanık olurlar. İttifak içinde olanlar Tlacopan, Azcapotzalco ve Quahuacan'daki yerlilerdi. Bunların ötesindeki Texcoco, sınırlarını Tuxpan kentine kadar genişletmeyi başarır. Itzocatl'ın ölümünden İspanyolla-

Teotihuacan'da bir tapınak kalıntısı

rın bölgeyi kuşattığı tarihe kadar Azteklerin beş kralının hüküm sürmüş olduğu belirtilir. Bu krallar: 1440-1469 arası "soylu biri olarak İspanyollara karşı öfke duyan" Mocetuhzomaydı. Diğer adları da "gökyüzüne ok atan okçu" anlamında tanımlanan Ilhuicamina ve "büyük" anlamında tanımlanan Ueue'ydi. 1469-1481 arasında "su yüzü" anlamında betimlenen Axayacatl, 1481-1486 tarihleri arasında "kanayan" anlamında betimlenen Tizoc, 1486-1503 arasında "su canavarı" anlamında tanımlanan Auitzotl ve 1503-1520 tarihleri arasında "yüce küçük" anlamında betimlenen Mocetuhzoma II'ydi. Kralların beş yıl gibi kısa sürelerde zehirlenerek ölmüş oldukları belirtiliyor. Ancak Tizoc uzun süre yönetimde kalmıştır. Krallar eyalet şeflerini tayin ederdi. Bu eyaletler: Meksika'da "Orta vadi"nin kuzeydoğusunda Cıtlaltepec ve Tlatelolco'dur. Vadinin güney tarafında Petlacalco. Panuco ırmağı kıyısında Oxitipan. Xiuhcoac (Huaxtec), Xilotepec, Axocopan, Hueypoxtla, Atotonilco, Xocotitlan, Quauhtitlan, Quauhacan, Acolhuacan. Meksika'nın doğu yakasındaki eyaletler ise; Atlan, Xiuhcoac, Tochpan (Tuxpan), Tlapacoyan, Atotonilco, Tlatlauhquitepec, Quauhtochco, Cuetlaxtlan, Tochtepec. Güney ve güneydoğuda ise; Chalco, Quauhnahuac, Huaxtepec (Oaxtepec) Tlalcozautitlan, Quiauhteopan, Toluca, Ocuilan, Malinalco, Tlachco (Taxco), Tepequacuilco, Cihuatlan'dı.

Aztek piramidinin bir prototipi

Aztekler bölgeye geldikleri zaman Toltek modeli sitelerle karşılaşmış ve onların yaşam tarzlarına kısa bir sürede ayak uydurmuşlardır. Tolteklerin "site-devlet" modelini beğenen Aztekler; kurdukları sitelerin başlarına "konuşan ya da yö-

neten" anlamında tanımlanan "Tlatıoaniler"i görevlendirmişlerdi. Bunların konumları bugünkü devlet adamları niteliğindeydi. Askeri bir aileden olan bu başkanlar "Tlatoaniler" kendilerinden sonra başkan olanları aile içinde seçer ve yanlarına da görevlendirilmek üzere konsey olabilecek kişiler alırlardı. Önceleri hükümdarların seçimini genel savaşçılar meclisi yapardı. Daha sonra topraklar genişledikçe seçici konsey gelişeceğine küçülmüştü. Üye sayısı 13 kadar olan konsey, Auitzotl'dan başlamak üzere yüzü aşkın kişinin görev aldığı bir konuma ulaşır. Krallığın yüce alametleri altın, turkuaz karışımı taç ve mavi-yeşil renkteki pelerinlerdi. Bu gelenek Mocetuhzoma II'nin yönetimine kadar devam eder. Tlatoniler öldüğü zaman oğlu varsa oğlu yoksa kardeşi yerine geçerdi. Kralların birden fazla eşi olurdu. Tıpkı harem şeklinde bir yaşamları vardı (Harem görüldüğü gibi sadece Osmanlılarda olan bir yaşam şekli değildir.) Örneğin kral Nezaualpilli'nin yaklaşık 40 eşinin olduğu belirtiliyor. Mocetuhzoma II krallığında yenilikler yapmakla tanınır. Daha önceleri dinsel bir tanımlama olan Ciuacoatl unvanını yardımcı İmparator olarak düşünmüş ve kardeşi Tlacaeleltzin'i bu göreve getirmiştir. Böylece her konuda Tlatoani'ye yardımcı olan Ciuacoatl; askeri savaşlar yapar, İmparatorluğa vekâlet eder, yargılamayı denetler ve yeni hükümet göreve başlayana kadar da konseye başkanlık ederdi. Araştırmacılar Motecuhzoma II'nin kardeşi Tlacaeleltzin'in yetenekli olduğu konusunda hemfikirdirler. 1521 yılında İspanyol işgali sırasında Tlacaeleltzin Hıristiyan olmuş ve adını da Don Juan Velasque olarak değiştirmiştir. Krallık için yapılan seçimlerde İmparatorla birlikte dört kişi daha seçilirdi. Bunlar *"savaşçılara komuta eden* "anlamında betimlenen Tlacateccatl, "mızraklar evi görevlisi" anlamında betimlenen Tlacochcalcatl'dı.

İspanyolların Meksika'yı kuşatmasından sonra Azteklerin kentleri yağma edilmiş, yakılmış ve yıkılmıştı. Kentteki tarih İspanyol yağmacıları tarafından önlenemez tahribatlara uğramıştı. Bu yıkımlardan sonra Azteklerin mimarisinin özelliklerinin, ayakta kalmayı başarmış bir kaç tapınak kalıntılarından elde edilmiş olduğuna inanlar çoğunluktaydı. Morelos'ta Teopanzolco tapınakları, Huatusco tapınakları, Teayo (Veracruz) tapınakları ve Toltekleşmiş olduğu belirtilen Çiçimeklerin yapımına başladıkları ve Aztekler tarafından tamamlandığı öne sürülen Tenayuca piramidi örnek gösterilir. Dinsel alandaki en iyi mimarı en üst noktasında bir tapınak bulunan piramit yapımı yaygın bir mimari olarak belirtilmektedir. Tolteklerin yapı tarzını andıran bu piramitlerdeki merdivenlerin sağ ve sol tarafları tüylü yılanlarla bezenmiştir. Aztek mimarisinin örneklerinden biri de Teocalli piramidi olarak gösterilir. Çünkü bu piramit'in tepesinde iki tapınak yer almaktadır. Kaya içine oyulan tapınak, iyi bir örnek olarak gösterilir. Kaya içine oyulan tapınaklar kartal şövalyelerle jaguar şövalyeler için yaptırılmıştır. Onların kültleri bu tapınaklarda yaygınlaşmaktaydı. Tapınağın yılan ağzına benzeyen kapısından ölülerin konulduğu koridora girilirken, duvarların kartal ve jaguarla süslendiği görülür. Bu süslemeler adı geçen tanrıların kültlerinde birer sembol olmuştur. Dinsel yapılar dışında askeri yapılar da Aztek sanatında önemli bir yer tutar. Askeri amaçlı yapılan yapılar kulelerle donatılmış, sığınakların oldukları kaleler şeklinde inşa

Teotıhuacan'dan bir arkeolojik buluntu

edilmiştir. Yapıların Toltek, Zapotec ve Maya sanatıyla benzeştiği de ifadeler arasında yer alıyor. Diğer eski uygarlıklarda olduğu gibi Aztekli ressamlar da duvarları birer tual olarak kullanmayı başarmışlardı. Duvar resimleri genellikle çoğu uygarlığın sanatçıları gibi vazgeçilemeyen bir çalışmaydı. Aztek dilinde ressamlara "Tlacuiloani" adı verilmişti. Aynı zamanda kâtipler de bu adla çağrılırlardı. Ressamların özenle yapıp renklendirdikleri hiyeroglif ve piktografik tarzda yapmış oldukları çalışmalar ölümsüz birer tabloydu. En iyi "Codex" çalışmaları İspanyolların alevinden kurtulmuş olan Mixteklerde (Codex Nuttall) ya da Mixtek-Puebla'dadır (Borgia). Bu codex'te Aztekli kâtiplerin sanatsal inceliğinin derinlikleri görülür. Bazı yapılardaki duvar resimleri de; Mayalardan kalma Bonampak Fresklerinde, Monte-Alban'dadır. Zapotek halkının sanatçıları tarafından yapılmış olan renkli resimli mezar odaları, Teotihuacan'daki dinsel frenkslerde, Chichen-Itza'da (Toltek-Maya karışımı olduğu belirtiliyor.), Mixtek ülkesinde, Mixtek-Puebla'da süslü Tizatlan tapınağında renkli duvar resimleri yer almıştır. Ayrıca aynı bölgedeki Cacaxtla'da (Tlaxcala eyaleti) estetik yönden kalitesi yüksek olan duvar resimleri görülür. Paris'teki Bibliotheque du palas'ta koruma altındaki "Codex Borbanicus" yine Paris'teki Bibliotheque Nationale'deki "Codex telleriano", Oxford'daki Bodleian Library'de bulunan "Codex Mendoza" adlı Aztek kitaplarında da kâtiplerin yazdıklarıyla resimlerin yer aldığı belirtilir. Savaşların acımasız yüzü sanatsal bazı nesnelerin de ortadan kalkmasına ve tahribatlara uğramasına yol açmaktadır. İspanyollar Azteklerin kentlerini kuşattığı sıralarda onların alçak kabartmalarla yapmış oldukları çoğu heykellerini ve tapınak duvarlarında çizdikleri yaşam sahnesini gösteren belgesel yapıtları tahrip etmişlerdi. Çoğu heykel ve kabartma sahneleri ilkel ve batıl bulduğu gerekçe gösterilerek rahipler tarfından tahrip etmişlerdi. Heykel sanatçıları bir tapınağın bağlı bulunduğu

tanrının heykelini yaparlarken simgeciliğin kurallarını uygulayarak yaparlardı. Tlaloc'un arkaik heykellerinde ve su tanrıçalarının heykellerinde heykel sanatını uygulayan sanatçıların halkın tapınma geleneğini düşünerek ayrıntılı çalışma yaptığı ifade ediliyor. Onlara göre eski tanrıların görünümleri klasik modellerle yapılırdı ve bu modaya uyma zorunluluğu sanatsal güvene işlemişti. Coatliuca'nin tek taştan yapılmış heykeli de görsel bir şekilde geleneği yansıtır biçimde yapılmıştır. Xipe Totec tanrısının idolleri, müzik ve oyun tanrısının idolleri heykelcilikte çekici olarak tanımlanmışlardır. Paris'teki "Musee de 1 'Homme " de Aztek heykelciliğiyle ilgili önemli bulgular koruma altındadırlar. Heykelcilerin yaptıkları takvim taşı da önemli bir sanatsal yapı olarak belirtilir. Azteklerin kullandıkları takvim; falcılık ve tedavide önemli bir yer tutardı. Takvimi yazıp yorumlayan rahiplerin adı Tonalpouhque'ydi. Yapılan araştırmalar 260 günlük Tonalpohualli takviminin oluşmasını hamilelik süresinden türetildiği şeklinde anlatılır. Günümüzde hamilelik süresinin 273 gün olduğunu hepimiz biliriz. İşte Aztekler bu süreyi 260 gün olarak belirleyerek takvim şekline dönüştürmüşlerdi. Bu takvimde kullanılan 20 sayısı el ve ayak parmaklarının toplamıyla değerlendirilirdi. Ayrıca önemli bir yer tutardı. Takvimde yer alan günler ise ayrı bir adla tanınırdı.

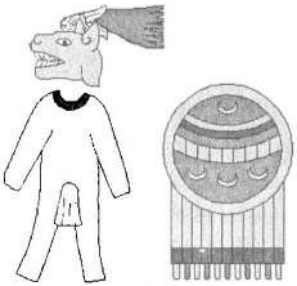
Mocetuhzoma, Cortez'i karşılarken

Aztekler eğitime oldukça önem vermişlerdi. Aileler çocuklarını eğitim yaşına kadar okula götürür, okulu gösterir ve çocuğun büyüdükten sonra burada okuyacağına dair psikolojik eğitim yaptırırlardı. Eğitimdeki yaş gurupları ise üç gurupta ele alınırdı. Bu guruplar; yedi yaşındakiler, on yaşındakiler ve ondört yaşındakiler

şeklindeydi. Okula giriş ya da başlangıç; disiplin, saygı, öğrenme, itaat etme ve temizlik konularında uyarlılar getirilerek başlanırdı. İki okulda farklı şekillerde eğitim yapılırdı. Ortak noktaları ise cinsel bilgiler ve sosyal olayları pekiştirme üzerindeydi. Birinci eğitim okulu "Telpochcallı" adıyla anılan ve "gençlik evi" olarak tanımlanan okuldu. Her bölgede ya da Calpullı'nın yerel tapınağına bağlı okullar vardı. Ezberlemek eğitimin başında gelirdi. Sanat eğitimine önem verilen derslerden başka temel ahlaki konular, dinsel ve tarihsel konularda da bilgilendirilirlerdi. Öğrencinin konuşmalarına ve davranışlarına önem verilerek diksiyon dersleri de verilirdi. İkinci okul türü ise "Calmecac" adıyla bilinirdi. Bu okul soyluların çocuklarını dinsel, askeri ve politik yönden yetiştirmek için kurulmuştu. Kısacası birine halk okulu diğerine de devlet görevlilerini yetiştiren okullar da denilebilirdi. Bu okullara çok nadir durumlarda yetenekli halk çocukları da alınırdı. Her kentte erkek ve kızlar için Calmecac'lar vardı. Eğitim, askeri eğitim ile medrese eğitimi şeklinde oldukça disiplinli geçerdi. Okullarda yıllık Veintena şenlikleri öğretilirdi. Bu şenlikler 365 günlük takvimi oluşturan 18 ayın karşılığında yapılan şenliklerdi. Aztek dininin, Orta Amerika kültüründen kaynaklanan bazı inanç sistemleriyle örtüşmüş olduğu belirtiliyor. Güney Amerika bölgesinde Aztek yerlilerinin son derece dindar oldukları belirtilir. Önceleri bölgede yaşayan halkların birden fazla kozmolojik inancı paylaşma modası yaygındı. Bu inanç yerel bölgeler dışında merkezi bölgelerde de yoğundu. İmparatorluk genişledikçe yerel tanrılar da merkezi tanrılar konumuna getirilir. Onlar, Maya inancında kutsal sayılan onüç gök katı ve dokuz yeraltı dünyası arasında geliştiği ileri sürülen yaratılışa inanmışlardı. Mayaların bu kozmolojik inancını benimsemişlerdi. Tanrılarına kurban olarak insanları sunar ve insan kanı dökerek çılgın törenler yaparlardı. Onlara göre güneşin görünen yüzü kutsaldı. Bu kutsal yüze "Tonatiuh" adını takmışlardı. Yerli-

lerin rehber tanrısı Uitzilopochtli'ydi. Bu tanrı öğlen güneşini temsil ederdi. Söylencelere göre çok eskilerde bir insan, zaman içinde büyücü olarak tanımlandı. Uitzilopochtli, Tula kenti yakınlarındaki Coatepec dağında yaşayan ve "yılan entarisi giyen" anlamında betimlenen Coatliuce adlı tanrıçadan doğmuştu. Her ne kadar Aztek tanrılar listesinde ilk tanrı olarak yer almışsa da Tezcatlıpoca da onun kadar önemli ve yüce bir tanrıydı. Tezcatlıpoca'nın her şeyi gördüğü ve onun da görünmez olduğu anlatılır. Uitzilopochtli'nin de yardımcıları vardı. Bunlar Paynal ve Mixcoatl'dı.

Azteklerin kullandıkları dil, Güney Amerika yerlileri arasında örnek bir dil olarak belirtilmektedir. Büyük ana dil ailesi olarak bilinir. Bu anadil ailesi de "Uto-Aztek" olarak tanımlanmıştır. Anadil, New-Mexico ve Oklahoma bölgelerinde konuşulduğu öne sürülen Kiyova Tano dillerini kapsamaktadır. Uto-Aztek dilinin Guatemala'nın kuzeyinde yaygın olarak kullanıldığı belirtilmektedir. Oklahoma bölgesindeki Kiyova Tano dili dört gurupta ele alınarak incelenmiştir. Bunlar; Kiyova, Tıya, Teva, Toya şeklindedir. İmparatorluğun kuruluşunda emeği geçen halkın Nahuva dili konuştukları belirtilmektedir. Nahuva dil öbeğini Guetemala'da konuşulan ve sekiz öbekten oluşan yerli diller ailesi içindeki Sonora kolu içinde yer almaktadır. Diğer dil kolu ise; Şoşon'dur. Şoşon dilleri; Mono, Kuzey Payut, Koso, Şoşon, Kavayisu, Yuta, Numik, Tubatulabal, Serrano, Luisenyo-Huanenyo, Gabrielino-fernandino, Kuhuilya, Kupenyo, Taki ve Hopi dilleridir. Sonora kolu ise: Papago, Pima bajo, Tepekano, Tepehuan, Pima, Tarahumara, Guarihio, Yaki-Mayo, Tubar, Eudeve, Opata, Koraçol (Kora), Nahua, Nahuatl, Pipil ve Poçutek'dir. Kaynaklarda Nahuatl

Axocopan Coyote yellow

diliyle ilgili "...Nci (Klasik Nahuatl nhn), (Merkezi Nahuatl nch), (Merkezi Huasteca Nahuatl ncx), (Merkezi Puebla Nahuatl naz), (Coatepec Nahuatl nln), (Durango Nahuatl nhe), (Doğu Huasteca Nahuatl ngu), (Guerrero Nahuatl azz), (Dağlık Puebla Nahuatl nhq), (Huaxcaleca Nahuatl nhk), (Kıstak Cosoleacaque Nahuatl nhx), (Kıstak Mecayapan Nahuatl nhp), (Kıstak Pajapan Nahuatl ncl), (Michoacán Nahuatl nhm), (Morelos Nahuatl nhy), (Kuzey Oaxaca Nahuatl ncj), (Kuzey Puebla Nahuatl nht), (Ometepec Nahuatl nlv), (Orizaba Nahuatl ppl), (nhzin olan Pipil lisanı), (Alta Nahuatl nhsin olan Santa María lası), (Güneydoğu Puebla Nahuatl nhc), (Nahuatl nhvin), (Temascaltepec Nahuatl nhi), (Tenango Nahuatl nhg), (Tetelcingo Nahuatl nhj), (Tlalitzlipa Nahuatl nuz), (Tlamacazapa Nahuatl nhw), (Batı Huasteca Nahuatl xpo.)..." şeklinde fonetik işaretlere yer verir. Aztek dilinde Cuicatl; "şarkı ve şiir" Cuicani ise; "şarkıcı ve şair" anlamında kullanılmıştır. Okullarda uygulanan 7, 10 ve 14 yaş gurubu öğrencilerine genelde bellek eğitimi veriliyordu. Bellek üzerine yapılan eğitimde benzetmeler Nahuatl şiirinin temel yapısı şeklindeydi. Bu benzetmeler arasında tanrıça Chalchiuhtlicue'nin isim tanımlamasının karşılığı olan "Yeşim etek" benzetmesi gösterilebilir. Aztekli şair; göl ya da suyunu yeşim taşına benzeterek tanrıçaya yüksek bir benlikle tapınma düşüncesini yaydığı ifade edilir. Yeşim sözcüğüne ilave olarak eteği kullanması da dişiliğin sembolü olarak değerlendirmiştir. Tetzcoco lideri şair lakaplı Netzahualcoyotl, yaşamını anlattığı kitabında bu benzetmelerden söz ederken, şairin sadece tanrı ve tanrıçalar ya da kutsal yerler için benzetmeler üretmediğini aksine yerleşim yerleri, dağlar, tepeler, ırmaklar için de benzetmeler ürettiğine ifadelerinde yer vermiştir. Bu benzetmeler ise; Tenochtitlan için " Okların yapıldığı yer", "Aksöğütler ülkesi" ya da " Kartal ve Kaktüsün yeri" gibi değişik benzetmeler şeklindeydi. Ayrıca Huitzilopochtlı için de; "Mavi balıkçıl

kuşu", "Akıllı papağan" ya da "Kartal" benzetmesi yapılırdı. İlginçtir ki şiir okuma ve şarkı söyleme için; "Çiçek ve şarkı evi", sadece şiirlerin okunduğu yere de "çiçeklerin evi", "bahar evi" ya da "çiçeklenen avlu" şeklinde ifadeler kullanılmıştır. Savaş sözcüğü için de "Kalkanların şarkısı", "Kalkan tozlarının havalandığı yer" ya da "ova üzerinde yüreğin çiçekleri" şeklinde benzetmeler kullanılmıştır. Görüleceği gibi döneminde imgenin ne olduğunu bilmeyen Aztekli şairler olabildiğince imgesel çalışmalar yapmışlardır.

A

Aatlmextin: (Bazı kaynaklarda Atlmextin şeklinde yazıldığı görülmektedir.) Yazılı belgelerde Azteklerin bir kralı olduğu şeklinde ifadeler var. Bu kral hakkında yeterli belgeler olmadığından ayrıntılı bir açıklama yapılamıyor. Genelde arkeolojik kazılar sonucunda bulanan tarihi buluntulardaki metinler yazıtbilimciler tarafından incelenmeye alınmıştır. Bu kral hakkında bulunanlar yetersiz olduğundan bilgi verilemiyor.

Abdüşşems: Hz.Muhammedin sıfatlarından biridir. "Güneşin Kulu" anlamında tanımlanmaktadır. "Güneşin Kulu" betimlemesine bakıldığında Suriye, Yemen, Hicaz'ın eski zamanlarda güneş kültü dinine inanmış oldukları ortaya çıkmaktadır. Mayaların inancında güneş törenleri görkemli bir şekilde yapıldığı gibi İnkalar da kendilerine "güneşin çocukları" adını takmışlardı. Abdüşşems'in Hz.Muhammedin atalarına verilen bir lakap olduğu ve daha sonraki tarihlerde bu lakabı kendisinin de kullanmış olduğu belirtilmektedir. Hatta kaynaklarda Kâbe'nin güneş kültü ayinleri için yaklaşık 3 ya da 4 bin yıl önce inşa edilmiş olduğu, Hz. Muhammedin de bu tapınağı İslam ezoterizminde kutsal bir yapı olarak göstermiş olacağı tahmin edilmektedir. Teotihuacan kentinin sözcük

Azteklerde bir tanrı betimlemesi

karşılığı Arap dilindeki Kâbe'nin anlamıyla örtüşen bir sözcük olduğu da belirtiliyor. Bilindiği gibi Kâbe'nin diğer adı da "Beytullah"tır. Kâbe'nin yapı olarak güneş kültü için yapılmış olduğu ve duvarında bulunan "Hacerülesved" adlı siyah volkanık taş ile Tavaf denilen hareketin de güneş kültüyle örtüşüğü söylenir. Yani Teotiuhacan yerlilerin inancında Kâbe ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır.

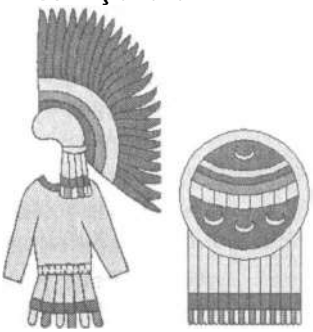
Acamapichtli: İ.S 1375-1395 tarihleri arasında hüküm seren Aztek kralıdır. Aztek kabileleri, Tolteklerin soyundan geldiklerine kendilerini inandırdıkları için ilk krallarını da Tolteklerin soylu bir ailesinden seçmişlerdi. Seçtikleri kral-larına da "Tlatoani" adını vemişlerdi. Tlatoaniler, krallık koltuğunda bulunduğu dönemlerde oldukça fazla kadınla cinsel ilişkiye girmişlerdir. Kral, Culhuacan'ın ileri gelen bir ailesinden biri olduğu için halkın saygısını almışlardı. Haremine aldığı çoğu Aztek kadınıyla birleşerek sayısız çocuk sahibi olmuşlardır. Kaynaklarda henüz çocuklarının adlarına rastlanılmamıştır. Acamapichtli, Tenochtitlan kentinde hüküm sürmüştür. Bu kent, onun döneminde "Tepanek-kent" devletine bağımlıydı. Tepanek'-in başkenti de Atzcapotzalco'ydu. Görüleceği gibi harem kurmak işi sadece Osmanlılara ait bir gelenek değildi. Bu uygarlığın kralları da harem kurarak sayısız kadınları seks malzemesi olarak kullanmışlardı.

1375-1395 tarihleri arasında hüküm süren Acamapıchtlı

Acachinanco: Azteklerin yaşadıkları bir kent adı. Bu kentte İspanyol işgalinin hemen ardında yeni yaşamın tartışılması ve karşı savunması için Cortes tarafından formalite bir toplantının yapıldığı yer olarak tanıtılıyor. Cortes'in bu toplantıda yerlilerin şeflerini oyuna getirdiği yazılmaktadır. Yerliler toplantının barış toplantısı olabileceği-

ne inanarak Cortes'in bu davetini red etmediler. Çünkü halkı İspanyollar tarafından katledilmişti. Geride kalanları kurtarmak için şefler Cortes ile barış konusunda yapılacak toplantıya sıcak bakarak katıldılar. Bu toplantıya Tenochtitlan kralı Cuauhtemoc, "yılan kadın" olarak tanımlanan Tlacotzin, Azcapotzolco Reisi Oquiztzin, Ecatepec Reisi Panitzin ve kraliyet yardımcılarından Motelhuihtzin katılmışlardı. Bunların hepsi toplantı salonda bir araya gelince İspanyol askerleri tarafından kuşatılıp, esir alındılar. Cortes bunların tümünü (Panitzin'in dışında, çünkü bu şef Cortez'in en yakın Aztekli adamıydı.) tutuklayıp, ayaklarını bağlatarak Coyocan'da hapse attı. Daha sonra İspanyol işgalciler bu kralların ayaklarını yakarak işkence ettiler. Hazinelerin bulunması için işkenceyle konuşturmak istediler. İşgalden sonra yerli yazarlar bu katliamın son derece zalim ve acımasız olduğunu yazdılar... Mükemmel derecede dramatize ettiler. Yerli tarihçiler bu katliamı dramatize ederlerken yürekten yazdılar. İncelemelerimde Cortez tarafından oyuna getirilerek yakalanan Aztekli yetkililer ve şeflerin inanılmaz işkenceler içinde bulunduklarını belirten yerli tarihçiler; önceleri bu dramatizeli tabloyu bir sır gibi sakladılar. Çünkü doğruyu yazmanın bedeli Cortez tarafından ölümle sonuçlanacaktı. Bu nedenle aradan geçen uzun bir süre sonra Azteklerden geriye kalanlar Cortez'in işkencelerini bir bir anlattılar. Çoğu kaynaklarda İspanyolların Aztek halkını topluca katlettiklerini yazar. Buna rağmen **Kızılderili halkı günümüzde güçsüz olduğu** için katledilişlerinin karşılığını ne yazıktır ki arayamamaktadırlar.

Giysi örneği-Cuecalpatzactli

Acatl'ın sembolü

Acatl: (Yerküre yaşamını oluşturan yönlerden "Doğu" yönüne verilen bir ad.) Bu sözcüğün Türkçe karşılığı "Kamış" anlamında tanımlanmıştır. Mayaların kullandıkları Tzolkin takvimine göre, Aztek dilinde onüçüncü günün adı. Mayalarda "Ben" şeklinde kullanılmıştır. Aztekler de Mayalarda olduğu gibi takvimlerini kullanırken gün adlarını ve onları temsil edecek tanrıları tanımlayarak taparlardı. Adı geçen günleri temsil eden tanrıların adları ve sembolleri de çizilirdi. Dinsel prototip, Mayalarla benzer yönden incelenmektedir. Çünkü Aztekli rahipler, tıpkı Mayalı rahipler gibi takvim çarkında yer alan gün, ay, yıl adlarını aynı zamanda tanrı adları olarak belirlemişlerdi. Bu nedenle tanrı çeşitlerini Hititlerde olduğu gibi Azteklerde de görmek mümkündür.

Ace centli: Azteklerin dinsel inanışlarına göre üçüncü dünya evresinde hayatta kalabilmek için besin olarak kullanılan yiyeceğin adıdır. Sıkıntı halinde bu evrelerde açlığa yenilmemek için yedikleri bu besin maddesini kutsal hale getirip tapınıldılar. O yiyeceği kutsal sayarak ona bir de tanrılar adadılar. Törenler ve kurbanlar sundular. Yaratılış evreleri diğer uygarlıklarda da öyküler halinde anlatılmıştır. Ancak Aztekler diğer yaratılış öykülerindeki anlatımların ötesinde tanrıların dünya insanının hayatta kalabilmesi için çaba göstermiş olduklarına inanırlar. Bir taraftan tanrılar çeşitli felaketlerle yaratılışı yok ederken, diğer taraftan da yeni düzenlemeler uygulamışlardır. Azteklerin yaşam evreleriyle ilgili imgesel anlatımlar mitolojik ifadeler şeklinde verilmiştir.

Achitometl: Hitzilopochtli döneminde yaşadığı belgelenen Aztekli bir soylu. Varlıklı ve sözü geçen biri olarak anlatılır. Aztek inançlarında eğer tanrılara kurban edilecek savaş esiri ve köleler yoksa halktan birinin çocuğu rahipler tarafından seçilerek kurban edilmek üzere çağrılırdı. Kur-

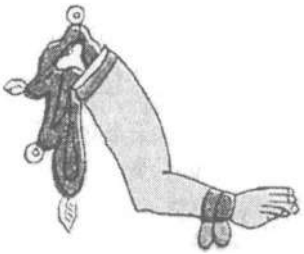
ban seçimi sırasında rahipler tanrılara kurban edilmek üzere Achitometl'ın kızını seçtiklerini haber verirler. O da hiçbir anlam veremeden kızı Tizatapan'a gidip, onu tanrılara kurban edilmek üzere seçildiğini bildirdikten sonra en güzel elbiselerini giydirip, kurban sunağına götürür. Ve kız sunakların bulunduğu yerde tanrılara kurban edilir. Araştırmacıları hayrete düşüren bu davranışların tamamen tanrı inancıyla bağdaşlaştırıldığı öne sürülüyor. Çünkü konu tanrılar olunca halk elinden ne geliyorsa onu yapmakla kendini zorunlu görüyordu. Achitometl de bu şekilde tanrısal görev olunca tereddüt etmeden kızını kurban sunağına kendi elleriyle götürür. Bazı metinlerde gücün tanrıların elinde olduğu ve yaşamı yaralayacak güçlerini kullanmaması için onlara törenler ve en çok sevdiklerini kurban etme geleneği yaygındı. Rahiplerin almış olduğu karara bu amaçla inanan Achitometl, tereddüt etmeden kızını sunak taşına getirmiştir.

Acoloco: Meksikalılar daha önceleri Chapultepec'te yaşıyorlardı. Nedeni bilinmeyen bir şekilde buradan göç edip, Acoloco'ya yerleşirler. Bununla ilgili ne yazıktır ki belge yetersizliği nedeniyle daha açıklayıcı bilgiler verilememektedir.

Acolhua: Azteklerin yaşadıkları bir kent. Bu kentte yapılan arkeolojik kazılar sırasında bulunan belgeler İspanyolların bölgedeki katliamlarını çok net bir şekilde göstermiştir. Aynı adla bir şefin olduğu da söylenmektedir. Büyük bir ihtimalle kente verilen adın kral Acolhuacan'ın adından türemiş olduğu tahmin edilmektedir. Bu kent aynı zamanda (Tetzcoco) adıyla bir kent devleti şeklinde de anlatılır. Aynı adı taşıyan kralları da vardı. Burası bir zamanlar vergilendirilmek üzere kral Netzahualcoyotl tarafından ele geçirilir. Mendoza kodeksinde bu olayın ayrıntıları ele alınmıştır. Bak Acolhuacan.

Acolhuacan: Ya da Acolhua. Azteklerde bir kral. Uygarlıkların Tarihlerini anlatanlar sadece bu kralın adından söz

etmişler. Ancak kralın döneminden söz eden kaynaklara ulaşılamadığından hakkında yeterince bilgi verilememiştir. Edinilen izlenimler Acolhua'nın kralı olma ihtimalinin yüksek olduğudur. Acolhua kentinin kurucusu da olduğu belirtilmektedir. Çünkü aynı adla Aztek kralları kentler de kurmuşlardı. Hatta Tetzcoco kentine adını veren büyük bir ihtimalle bu kralın olduğu ifade edilir. Dikkat edilirse Anadolu'da, Mezopotamya'da, Mısır'da egemenlik sürdüren krallar da kendi adlarıyla kentler kurmuş ve baş tanrılarının kült merkezlerini de kurdukları kente taşımışlardır.

Acolhuacan'ı belirten bir çizim

Acolhuaque: Tetzcoco'da yaşayan bir kısım yerlilerin adıdır. Kral Acolhuacan'ın adına bakıldığında bu bölgeye hükmetmiş olma ihtimali yüksek olduğu düşünülür.

Acolmahuacatl: Tenochtitlan kentinin Acolnahuac bölgesinde tapınak görevlisi yüksek bir rahibin adı şeklinde belirtiliyor.

Acolmıztlı: "Acolnahuacatl Acolmıztlı" şeklindeki bir sıfatla da anlatılır. Aztek mitolojisinde Mictlan adlı yeraltı dünyasının tanrısıdır. Bölgede yapılan arkeolojik incelemeler sonucunda bu tanrı ile ilgili buluntular ne yazık ki elde edilememiştir. Bu nedenle hakkında daha ayrıntılı bir şekilde bilgi verilememektedir.

Acocentli: (Ya da Acozintli) Azteklerin inanışlarına göre ikinci dünya evresinde hayatta kalabilmek için besin olarak kullanılan çam fıstığının adıdır. "Vatico-Latin" yazıtına göre bu meyve yerliler tarafından hayatta kalabilmek için besin olarak kullanılmıştır. Bu evredeki yaşam şekli Aztek mitolojisinde dramatize edilerek anlatılmaktadır. Dünya evresinin doğal dengesinin bozulmuş olabileceği anlatılırken, hayatta kalmanın karşılığı olarak tanrılarından kendilerine yaşamı devam ettirmeleri için yaratılan

besin maddesidir. Halkı en zor durumda açlıktan kurtardığı için bu besin maddesine de tapmışlardır. Hatta törenlerle kutlamalar bile yapmışlardı.

Acolnahuacatl Acolmıztlı: "Acolmıztlı" adıyla da anlatılır. Aztek mitolojisinde Mictlan adlı yeraltı dünyasının tanrısıdır. Bölgede yapılan arkeolojik incelemeler sonucunda bu tanrı ile ilgili buluntular ne yazık ki elde edilememiştir. Bu nedenle hakkında daha fazla bilgi verilemiyor. Bak Acolmıztlı.

Acozintli: Bak Acocentli.

Acueco: Azteklerin yaşadıkları yerde bir nehir adı.

Acuecucyotıcıhuatı: Aztek tanrılar listesinde okyanuslar ve nehirlerin tanrıçası olarak tapınıldı. Yapılan incelemelerde Tanrıça Chalchıuhtlıcue ile özdeşleştirildiği ifade edilir. Güzel bir tanrıça olduğu anlatılır. Doğum sırasında acı çeken, sancıları olan kadınlara ferahlık getiren bir tanrıça şeklinde tapınıldı. Genellikle Orta ve Güney Amerika bölgelerinde bu inanış hala yaygındır. Aynı inancın bir benzeri de Türkiye'nin doğu kesimlerinde görülür. Bunlar ince ayrıntılar olabilir ama Aztekler ya da Mayalarla inanç benzerliğinin buralarda bile olması düşündürücü olmalıdır. Belge yetersizliği nedeniyle dinsel kültü, tapınma şekli ve kişiliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Aculnahuacatl Tzaqualcatl: Tlacopan kralıdır. İ.S.1400-1430 tarihleri arasında hüküm sürmüş olduğu belirtiliyor. Totoquihuaztli'nin ölümünden sonra egemenlik sürdürdü. Kaynaklar Aculnahuacatl Tzaqualcatl'nin Tlacopan'da ilk tlatoani olduğunu belirtirler. Tezozomoc'un da oğludur. Tlacochcuetzin Tlacacuitlahuatzin'in kızı Tiliuhcan ile evlendi ve Coauoxtli ve Oqueyzal adında iki çocukları oldu. Belgelerde Tlotoanı sisteminin büyük bir ihtimalle onun döneminde başlamış olacağı ifade edilmektedir.

Acxoxecatl: İspanyolların istilaları sırasında Cortez'e sadık kalan Aztek kökenli bir kaptan. Onun Cortez'e sadık

kalması kabilenin yaşlıları tarafından önceleri kabul edilmemişti. Ancak bazı kabilelerle olan düşmanlıklarından dolayı belki güçlü oluruz düşüncesiyle İspanyolları müttefik olarak görmüş olabilecekleri anlatılmaktadır.

Acxoyatl: Sözcük anlamı "çam dalları" şeklinde tanımlandı. Törenlerde kurban sunaklarının süslenmesi için çiçeklerle donatılmış çelenklere farklı bir güzellik versin diye kullanılan bir çeşit ot. Yeşil dallar olarak da anlatılır. Mayalarda olduğu gibi Azteklerde de kurbanlar sunaklara getirildiğinde büyük törenler yapılırdı. Kurbanlık olanlar süslendiği gibi, bu törenlerde sunakların bulunduğu yerler çiçekler ve hoş kokulu otlarla donatılırdı. Acxoyatl otu da bu amaçla kullanılan bir ot olduğu belirtilir.

Adobe: Çamurdan yapılıp güneşte kurutulan kerpiç, tuğla. Genellikle ev yapımı ya da tapınak yapımında kullanılırdı. Aynı çalışma bugün dünyanın çoğu ülkelerinde yapılıp kullanılmaktadır. Avrupa birliği üyeleri olan bazı ülkelerin köy ve kasabalarında çamurdan yapılmış tuğla şeklinde kerpiçler kullanılır. Bu ülkeler Romanya, Bulgaristan, Letonya, Polonya gibi ülkelerdir. Tuğla yerine kullanılan kerpiç, Türkiye'de de Doğu Anadolu bölgelerindeki köy ve kasaba halkı tarafından ev yapımında kullanılmaktadır.

Agave: (Yunancada, bu sözcüğün fonetik ve anlamsal yakınlığı ve karşılığı "görkemli" şeklinde tanımlanan "agaua" sözcüğü kullanılmaktadır.) Yaprakları bazen 3 metreyi bulan bir bitki adı. Meksika'da Toltekler tarafından sıkça yetiştirilmiştir. Bu bitkinin yapraklarından bazen hasırdan yapılmış evlerin üstünde kullanılırdı. Bir türlü izolasyon görevi görürdü. Çoğu tanrılar bu bitkinin kutsal olduğunu ileri sürerlerdi. Hatta bu bitkilerin kutsal olmaları nedeniyle tapınılması gerektiğini ifade ederlerdi. Aztekler insanlar için yararlı gördüğü her şeyi kutsal yapmışlardır. Zaten yaşam evrelerinde tanrıları insan nes-

linin devam etmesi ve yaşaması için çeşitli gıda maddelerine eş değerde olan bitkiler yaratmıştır.

Ahmıtzotl: Suda yaşayan hayvanlara verilen bir ad. Ahmıtzotl'un ne tür bir hayvan olduğu bilinmiyor. Ancak, bu hayvanın anlamı Aztekler'de ilk yaşamın sudan karaya geçmesi şeklinde tanımlanlanmaktaydı. Anlaşılacağı gibi denizde yaşayan bir canlı türü olma ihtimali yüksek. Zaten suyun kutsal olarak tanımlandığı Aztekler özellikle mitolojilerinde çeşitli varlıkların adlarından söz etmektedirler.

Ahuıateteo: Aztek tanrılar listesinde beş tanrıya verilen ortak ad şeklinde tanımlanmıştır. Ahuıateteo'nun beş rakamını ifade ettiği anlatılır. Ahuıateteo, "Macuıltonaleque, Maquıltonaleque, Macuıl Tonaleque, Macuıltonaleque" adlarıyla da tanınır. Macuil beş sayısını ifade eder. Bu tanrıların beş sayısıyla zevklerin tanrıları olduğu belirtilmektedir. Her türlü zevklerin yanı sıra sex ve kumar oynama tanrıları şeklinde tapınılmışlardır. Polque tanrıları şeklinde anlatan araştırmacılar var. Bu tanrıların iyi niyetli güney tanrıları olduğu söylenir. Bunların adları da; "Macuılcozcacuhatlı, Macuılcueetzpalın, Macuılmalınallı, Macuıltochıtlı ve Macuılxochıtlı" şeklindeydi. Bu tanrıların hepsi erkek tanrılar kategorisindeydi. Bak Macuıltonaleque.

Ahuızotl: Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıdır. Bak Ahuıtzotl.

Ahuıtzotl: (Ya da Auitzotl/Ahuızotl) 1486-1502 tarihleri arasında hüküm sürdü. Aztek inançlarında halk arasında sözcük anlamı "korkunç su hayvanı" şeklinde betimlendi. Melez su canavarları, suya düşen cesetleri parçalayarak yutarlar şeklinde betimlenen bu tanrının suyun içinde bir varlık olarak anlatılması şeklinde bilgiler var. Suya giren her şeyin lezzetli olmasını seven biri şeklinde tapınıldı. Kötü yönetimi yüzünden krallık otoritesini yitirmiş olan kardeşi Tizoc'u zehirledi sonra da konsey tarafından kral

Ahuitzotl

oldu. Tlotoanı olan Tezcoco'nun oğlu ve Axayacatl ile Tizoc'un kardeşi olduğu ifade ediliyor. Nedense Aztekler ve Mayalarda, Mısır uygarlığında olduğu gibi aile içinde zehirlenmeler ve büyü yoluyla koltuktan edinen kralların hayatı hep ön sıralarda yer aldı. Azteklerin sekizinci kralı olarak bilinir. Yaklaşık 1486-1502 yıllarında hüküm sürdü. Mocetuhzoma'nın halefi olarak bilinir. Aynı zamanda da amcasıydı. Hükümdarlığı sırasında seyyar satıcılık işleriyle uğraşan bir kabilenin yaşam statüsünün nasıl olacağını ve ne şekilde yaşanılacağını belirledi. Bu kabilenin bireyleri İspanyolların saldırıları sırasında Meksikalılar lehine ispiyonculuk yapıyorlardı. 1502 yılında Tenochttlan'da ölen Ahuitzotl ünlü "Tenochtitlan tapınağını" da bitirdi. Ahuitzotl, kardeşi Tizoc döneminde de iyi bir askeri komutandı. Savaşçı ve hırsçı kimliği onu krallık koltuğuna oturttu. Acımasız kararlar alan ve yaptığı savaşlara öldürücü eylemler koyan biriydi. Sarayında nedeni hala çözülmeyen bir olayla boğularak öldürüldüğü tahmin ediliyor. Azteklerin yaşadıkları bölgede 1985 yılında meydana gelen deprem nedeniyle bir çökme oluşmuş. Bu çökme nedeniyle de arkeologlar araştırma yapmışlardır. Bunun sonucunda da yaklaşık yerin 4,5 metre altında krala ait iskeletin bulunduğu belirtilmiştir. Kazıyı gerçekleştirenler bulunan bu mezarın Azteklerin ölü gömme geleneklerine ışık tutacak bir bulgu olduğunu açıklamışlardır.

Ahuızotl:1486-1502 tarihleri arasında hüküm sürdü. Bak Ahuıtzotl.

Ahuiateto: Aztekler tarafından tapınılan bir tanrı. Arkeolojik belge yetersizliği nedeniyle dinsel kültü, tapınma şekli ve kimliği hakkında daha detaylı bilgi verilemiyor.

Akbaba: Aztek takvimindeki matematik sayılarından onaltı rakamına verilen ad. Bu ad 260 günlük Tzolkin takvimine

göre uyarlanmıştır. Sayısal benzerlikleri yirmi sayısına kadar olan el ve ayak parmaklarının toplamı olarak belirtilmiştir. Mayalar gibi Aztekler de sayılar sistemine önem vermişlerdi. Bütün işlerini takvimin aldığı yönlere göre yapar törenlerini ve tanrısal sunularını takvimin belirlediği çizgiye göre yaparlardı. Hatta takvimi oluşturan gün, ay ve yıl adlarına dinsel törenler yapar, yerel inançtan yükselmiş merkezi konumunda bulunan takvim tanrılarına da sunaklarda insan kurban etmişlerdir.

Alcalde: Günümüzde Belediye Başkanlarının nasıl ki bir konumu varsa, Azteklerde de bu tür görevleri olan kişiler vardı. Alcalde, Meksika dilinde Belediye Başkanına verilen bir addır.

Alfonso Caso: Meksikalı bir arkeologdur. 1932-1952 tarihleri arasında yaptığı kazılar sonucu çok sayıda mezar, piramit ve Oaxaca vadisinde yaşayan eski yerlilere ait "Monte Alban" adlı dini merkezi ortaya çıkardı. Meksika müzesinin kazı ekipleri 2005-2006 yılında bu bölgede daha doğrusu Monte Alban'da kazılarına devam etmektedirler. Kazılar 2007 yılında da devam etmekteydi. Kazılarla ilgili günlük çalışma, yaşam ve inceleme raporları internet aracılığıyla metinler ve fotoğraflarla adresime gönderilmektedir. Son raporlarında büyük bir ihtimalle Yağmur tanrısına ait olabilecek bir çukurda kazılarını sıklaştırdıkları belirtiliyor.

Allice Marriott: Ülkesinde İç İşleri Bakanlığının "Kızılderili Sanat ve El Sanatları" bölümünde yıllarca uzman olarak görev yaptı. Çok sayıda yazdığı kitap arasında "Kiowa" Kızılderililerin etnik yaşamlarını inceleyen "On Büyükanne" ve ova Kızılderililerini inceleyen "At Sırtındaki Kızılderililer" adlı kitapları ilgi çekici olarak bilinir. Kendisi gibi antropolog olan Carol K.Rachlin ile birlikte yaşamlarının uzun bölümlerini Kızılderililerin yaşamlarını araştırmakla geçirmişlerdir. İkisi de Amerikan Antropoloji Kurumu üyesidir. Günümüz dünyasında yapılan

Acolhuacan Coyote yellow-Şefin giysi örneği

araştırmalar hangi dalda olursa olsun tarifi anlatılamayacak kadar önemlidir. Bu tür araştırmalar yapılmasa ne yeryüzü, ne gökyüzü, ne de canlıların kimlikleri öğrenilemez. İşte antropologlar da kendi kulvarlarında insan yaşamlarıyla ilgili süresiz araştırmalar yapmaktadırlar. Bugün yeryüzünde alışılmamış bir düşünce zinciri bulunmaktadır. Bu düşünce zincirini geriye doğru çeken güç bizlerden önce yaşayan insanların çektikleri zorluklar ve çilelerdir. İşte antropologlar ve diğer araştırmacı bilim adamları bu insanların nasıl bir sıkıntı içinde toprakla savaştığını incelemekte ve kimliklerine ulaşabilmeye çalışmaktadırlar.

Altıncı gök katı: Puebla vadisindeki Tlaxala bölgesinde yaşayanların onüç gök katından başka inandıkları gök katının evrelerinden altıncısıdır. Altıncı gök katında sadece hava tabakası vardır. Güneşin bu gök katında olduğu belirtilir. Yerliler bu evrelerle ilgili muhteşem törenler yaparlardı.

Altıncı üst dünya: Bu dönemin İ.Ö.1144-749 tarihlerini kapsadığı ifade edilmektedir. Kaynaklarda büyük ve önemli anlatımların değinmediği bir dönem olarak sırrını korudu. Büyük bir ihtimalle kaynak yetersizliği nedeniyle açıklama yapılamıyor.

Altıncı kötü alamet: Kâhinler her uygarlıkta çeşitli varsayımlarla ortaya çıkmaktaydı. Kehanetleri günümüze ulaşan Kızılderililerin bilge rahipleri önemli açıklamalarda bulunmuşlardı. Bu açıklamalar daha sonraki yıllarda tarih sayfalarına kehanet olarak geçecekti. İspanyolların bölgeye gelmeden önce belirtileri görülen altıncı kötü alamet "...İnsanlar geceleri ağlayan bir kadının sesini duymaya başladılar. Gecenin yarısında şehirde dolaşıyor, yüksek

sesle ' Evlatlarım, bu şehirden kaçmalıyız !' diye feryat ediyor, ağlıyordu. Başka zamanlarda ise ' Evlatlarım, sizi nereye götüreyim' diye bağırıyordu..." şeklinde uyarıcı ifadelerle el yazmalarında yer almıştı.

Altıncı olay: Azteklerin alametleri anlatmakla bitmez. Bir taraftan Sahagun bir taraftan da Munoz Camargo söz konusu alametlerle ilgili derinlemesine araştırma yapmışlardır. Kâhinler her uygarlıkta çeşitli varsayımlarla ortaya çıkınca dönem dönem kralların sıkıntı içinde kıvrandıkları görülmektedir. Kehanetleri günümüze ulaşan Kızılderililerin bilge rahipleri önemli açıklamalarda bulunmuşlardı. Bu açıklamalar daha sonraki yıllarda tarih sayfalarına kehanet olarak geçecekti. İspanyollar, Aztek topraklarına gelmeden yaklaşık on yıl önce yerliler garip olaylara tanık oldular. Bu olayları kötüye işaret olunan alametler olarak düşündüler. "...İnsanlar geceleri ağlayan, iç çekip hıçkırarak gözyaşlarına boğulan bir kadının sesini duydular. Kadın ' Ah evlatlarım, mahvolduk... ' diye ağlıyordu..." şeklinde el yazmalarında belirtmişlerdir.

Altiplano: Alp dağlarında bir bölge. Bolivya topraklarına doğru yayılarak batı ve doğu sıradağlar arasında bir ovaya dönüşür. Burada üç ayrı uygarlığın da izlerini görmek mümkündür. Özellikle yoğun bir yaşama bölgesi olarak Azteklerin bulunduğu anlatılır.

Amanteca: Toltekler soyundan gelen bir kavim. Çalışkan ve yetenekli oldukları söylenir. Bu kabile için "tüy düğümcüleri soyu" anlamında bir deyim kullanılmıştır. Bunlar Tenochtitlan'ın büyük bölümüne sahiptirler. Tüy sanatçılarının soylarından geldikleri tahmin edilmektedir. Bu kabile kendilerini vadinin en eski yerlileri ve aynı zamanda bölgenin de sahibi olarak görüyorlardı.

Amaranth: Aztek mitolojisinde bir tanrı olmadığı şeklinde ifadeler yer alır. (Ancak, bazı kaynaklarda "Amaranth" adında bir tanrıdan da söz ediliyor. Büyük bir olasılıkla kutsal olarak tanımladıkları bu bitki bazı kaynaklarda an-

lam kaymalarından dolayı tanrı adı olarak geçmiş olabilir. Ya da diğer bitkilerdeki kutsal özellikler gibi bu bitkinin de kutsal olduğu ve aynı adla anılan bir tanrının yaratıldığı tahmin edilmektedir.) Bunun kutsal bir bitki olduğu anlatılır. Nişastası bol olan ve çok sayıda tüketilen kutsal bir bitkidir. Tohumunun insan kanıyla karıştırıldığı rivayet edilir. Azteklerin Panquetzaliztli ayındaki törenlerde yapılarak tapınılan hamur figürlerine onun şekil verdiği belirtiliyor. Bugün de mutfaklarda kek malzemesi olarak kullanılıyor. Ancak insan kanı yerine balla karıştırılarak yapılmaktadır.

Amate kâğıdı: Ficus cinsindeki çeşitli ağaçların iç kabuklarından preslenerek elde edilen bir çeşit kâğıt. Bu kâğıt çoğu zaman yerli kâtipler tarafından el yazmalarında kullanılmıştır.

Amimitl: Azteklerde balıkçılık ve av tanrısı olarak tapınılmıştır. Hakkında yeterli belge bulunamadığı için bilgi verilemiyor. Yaptığım araştırmalarda Azteklerin mitolojilerinde de bu tanrının adı geçmiyor. Ancak kaynak kitaplarda bu tanrının varlığından söz eden araştırmacılar bulunmaktadır. Amimitl için ava giderken ilahilerin söylendiği belirtiliyor. Tapınıldığı yerde "göl yabanileri" adlı varlıkların tanrısı şeklinde ifade edildiği görülmektedir.

Amole: Aztekler tarafından sabun olarak kullanılan bitkilerin genel adı olarak tanımlanmıştır. Aztekler, banyo ve çamaşırda kullanılmak üzere bitkilerden sabun elde etmesini başarmışlardı. Banyolardan sorumlu tanrıların ve tanrıçaların olduğu da ifade edilmekteydi. Mitoloji geniş açılımlarda aralıksız bir şekilde tanrı adlarını üretmiştir. Kâtipler ya da yazmanlar düşünce sınırlarını zorlayarak tanrılar listesine çoğu zaman bazı tanrı adarını da ilave etmekteydiler. Bu tanrılar yerel halkın tapındığı tanrılardı.

Anahuac: Azteklerin yaşadıkları bir yerleşim yeri ve aynı zamanda da arkeolojik bir alan olarak belirtilmektedir.

Meksika vadisinin sınırlarında yer alır. Aztek yerlilerinin yaşadıkları bir sit alanı olarak gösterilen bölge, arkeologların mercekleri altına girmiştir. Bu alanda yapılan kazılar sonucunda Aztekler ve Mayalara ait olduğu belgelenen buluntular elde edilerek çeşitli müzelerde koruma altına alınmıştır.

Anahuac'da bulunan bir sembolün betimlemesi

Anecuyotl: Bir çeşit taç. Bu taç başın üzerinde yukarıya doğru genişleyip, yayılarak takılırdı. Ancak neyi sembolize ettiği belge yetersizliği nedeniyle bilinmiyor.

Androjen: Hem erkek ve hem de dişi olarak betimlenen bir varlık. Azteklerin tanrılar listesinde bu tür tanrıların olduğu anlatılır. Hatta travesti tanrılardan da söz eden araştırmacılar bulunmaktadır. Bu tanrılarla ilgili bilgiler kitabın içindeki tanrılar karşılığında yer almaktadır. Büyük bir olasılıkla Aztek inancında fiziksel yönden negatif olan travesti, "transsexüel" kişilerin de bir koruyucu tanrı ya da tanrıçaya ihtiyaç duydukları tahmin ediliyor. Bazı kaynaklarda doğuştan çift cinsiyetliliğin tanrısal alametlerin sonucundaki bir oluşum olarak görüldüğü ve bu kişilere tapınıldığı belirtilmektedir.

Apachiohuaaliztli: Maya el yazmalarında sel ve tufana yerliler tarafından verilen ad. El yazmalarında Aztek kâtipleri Apachiohuaaliztli'yi dramatizeli bir şekilde ifade ederler. Tufan olaylarını içeren yüzlerce mitolojik anlatımın olduğu belirtiliyor. Büyük bir ihtimalle Azteklerin bir başka bölgede oluşan sellerin tufan niteliğinde olabileceğini düşünmelerinden yazmanlar tarafından belki de ilginç bir öykü olabilir düşüncesiyle ele alınmıştır. Dramatizeli anlatım zaten döneminde Aztek halkı arasında yaygındı. Bu nedenle öykü son derece dramatize edilerek ele alınmıştır.

Apanecatl: Bak Xiuhacan.

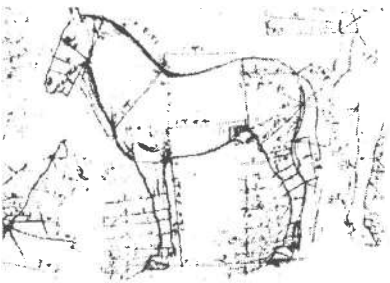
Arara: Güneş doğmadan önceki sabah kızıllığını sembolize ettiği öne sürülen bir kuş. Güneş kuşu olarak da anılır. Dinsel inançta bu kuşa kutsal gözüyle bakıldığı ifade edilir.

Arquebus: Savaşta kullanılmak üzere taşınır şekilde gülle atan bir top. Genellikle İspanyollar bu silahla Motecuhzoma'nın adamlarını korkutmuşlardı. Topu gören yerliler, belki de başlarını yere eğerek tanrılarının öfke içinde geri dönmüş olabileceklerine inandılar. Bu saf ve temiz davranış onların soyunun yok olmasına neden oldu. Doğrusu da öyleydi. Yerliler ateşli silahların tanrılara ait silahlar olduklarını düşünerek İspanyol askerlerine "tanrılarımız geri döndüler" şeklinde düşünüp, yerlere eğilerek saygı göstermişlerdi. Ancak İspanyollar onların bu zayıflıklarından yararlanarak topluca katletmeyi ihmal etmediler.

Atamalcualiztli: Sözcük anlamı "sulu tamale yenişi" şeklinde tanımlandı. Diğer yıllık törenlerin aksine Tecpatl bayramı 8 yılda bir kutlanan bayramdır. Başlangıçta 7 günlük oruç tutulur. Mısırın dinlendirilmesi için sadece suda ıslatılmış tamale yenir. Danslar eşliğinde su yılanı ve kurbağa yutma şenlikleri yapılır. Böyle çılgın bir uygarlıkta öne sürülen insan katletme vahşeti günümüz insanı tarafından tiksintiyle karşılanıyor. Zaman ilerleyip, teknolojik gelişmeler büyüdükçe bireydeki tanrısal hisler de değişime uğramıştır.

At'a tapınma: İspanyollar istilaya geldiğinde o bölgelerde Aztekler ve İnkalar yaşıyorlardı. Bunlar Zırhlar içinde kuşanmış olarak gördükleri atları, İspanyol askerlerini tanrılara benzettikleri gibi geri dönmüş olan tanrıların bir başka şekli olarak görüyorlardı. Hatta bazı kaynaklarda tanrıların kullandıkları araçlar gözüyle baktıkları belirtilmektedir. Yerliler, hem istilaya gelmiş İspanyol askerlerini ve hem de zırhlarla bezenmiş atları birer tanrı olarak gör-

müşlerdi. Onlara göre ülkelerini terk edip, uzaklara giden tanrıları dönmüştü artık. Bu da gösteriyor ki Aztekler ve İnkaların yaşadıkları yerde at yoktu. Daha sonraki tarihlerde gördükleri atın bir maketini tapınma alanına yerleştirerek tapmaya başladılar. Yani at Azteklerde artık koruyucu bir tanrı olmuştu. İspanyol saldırılarından sonra ilk misyoner olarak bilinen Motolinia, kızılderililerin atları ve onlara binen İspanyolları görünce şaşırdıklarını belirtir. Aztekli yerliler yaklaşık 100 yıl içinde atı tanrılaştırarak çeşitli adlarla tapınmışlardır. At sözcüğünün karşılığı olamayınca; ona "Geyik Köpek, Köpek Ruhu, Kutsal Köpek, Amerikan Geyiği" adlarını takmışlardır. Atı devamlı köpeğe benzeterek tapınırlar. Buna örnek; 1910 yılında çeşitli kaynaklar ve George Bird Grinell tarafından derlenen "Yetim Çocuk ve Geyik Köpek" adlı öykü gösterilmektedir. İbrani dilindeki Eyub'un kitabında da "...Geyikler, askerleri sırtlarında taşır gibi ileri atıldılar. Askerler pamuktan zırh giyiyorlardı. Ellerinde deriden kalkanlar ve mızraklar taşıyorlardı, kılıçları geyiklerin boyunlarından aşağı sarkıyordu. Bu hayvanlarda küçük ziller var, pek çok küçük zille donatılmışlar. Geyikler dörtnala kalktığında ziller çınlayıp, yankı yaparak büyük bir gürültü çıkartıyorlar. Bu geyikler bu atlar homurtular çıkartıp böğürüyorlar. Çok miktarda ter vücutlarından boşalıyor. Ağızlarından çıkan köpük yere damlıyor. Amole'un köpükleri gibi yere çarpınca dağılıyor. Koştuklarında çok fazla ses çıkarıyorlar; sanki yeryüzüne taş yağıyormuşçasına bir patırtı oluyor. Ayaklarını bastıkları zeminde izler ve yarıklar oluşuyor. Ayaklarının bastığı yerler yarılıyor..." şeklinde Kızılderililerin kendi ağzından anlattıkları öyküler yer almıştır.

Lenardo da Vinci tarafından çizilen at modeli

Atemoztli: Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Dinsel yılın onaltıncı ayını temsil eden bu bayramda Tlaloc'a çocukların kurban edildiği belirtiliyor. Sözcük anlamı "Suların çekilişi" şeklinde tanımlanmıştır. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 11-30 Aralık tarihinde yapılırdı. Törenin anlamı, dağların yeniden onurlandırılması şeklindeydi. Tapınılan tanrı ise Tloque dağlarıydı. Bu dağlardaki arkeolojik kazılarda dinsel törenlerde kullanılmış sunaklar bulundu. Sunaklarda kurbanın şekli tanrıların özelliğine göre yapılırdı. Özellikle çocukların kurban edilişleri anlatılır. Dağlara tapınma Maya ve Azteklerin başta gelen gelenekleri arasında yer aldı. Çünkü yüksek tepelerin zirvelerini kurtarıcı güç olarak gördüler. Hatta buralardaki doğal mağaraları sığınak şeklinde kullanırken tanrıların onlar için özellikle yaptırdıkları sığınaklar olduğuna inanarak o dağı kutsal hale getirdiler.

Aztek kültürüne ait bir belge

Atempanecatl: Sözcük karşılığı "su kenarındaki" anlamında tanımlandı. Azteklerde üst sınıftan soylu, askeri komutanlara verilen bir ad.

Atenchicalco: Bir kanal adıdır. Chinampa adıyla bilinen bu kanalların beslendiği bir yer olarak anlatılır. Chinampa kanalları tarım işlerinde kullanılırdı.

Ateş yakmak: Belki inanılmaz ama Azteklerin geleneksel yaşam tarihini renklendiren her yeni dönemin başlangıcında yapılan dinsel törenlerde kurban olarak seçilen esirin vücudu üzerinde ateş yakılırdı. Gelenek haline dönüşerek törenlerle yapılan bu davranış Uixachetecatl'da yapılıyordu. Yapılan arkeolojik kazılar sonucunda bu kentte bulunan kurban sunakları ve bazı buluntular Azteklerin bu geleneklerini açığa çıkardı. Ateş yakma törenleri Aztek takvimine göre 52 yılda bir yapılırdı. Tenochtitlan'ın koruyucu

tanrısı Huitzilopochtli'ye adanan "Panquetzalizitli" adlı bu ateş yakma törenlerinde insanların ateşi yaktıkları, suya üçtaş atıldığı, oruç tutulduğu ve büyük bir sessizliğin olduğu anlatılır. Bir benzer ateş yakma töreni de Anadolu geleneklerinde devam etmektedir. Özellikle Mezopotamya bölgesinden Anadolu'ya geçen bir geleneğin kalıntısı olabileceği düşünülen ateş yakma geleneği, Kürt halkı tarafından "Nevroz" adı altında ateş yakma töreniyle gösterilmektedir. Bu tören 21 Mart gününde kutlanmaktadır. Anadolu'da Kürt halkı tarafından önceleri küçük kutlamalar şeklinde yapılan ateş yakma bayramı "nevruz" daha sonra bölgedeki diğer halklar tarafından da benimsenmiş ve onlar da kutlamalara eşlik etmeye başlamışlardır.

Ateş'in fotoğrafı

Ateş yılanı: Meksika'da Uitzlilopochtlı için yapılan törenlerde bir ateş yılanı temsili olarak canlandırılır, ana tapınağın üst katına çıkar ve kurban kâğıtlarını yakarak aşağıya atar. Ateş yılanının kesin olarak orijinal adı henüz çözülememiştir.

Atl: (İng.adıdır) Türkçedeki sözcük karşılığı ise "Su" anlamında tanımlanmıştır. Mayalarda Tzolkin takvimine göre Aztek dilinde dokuzuncu günün adı. Bu ad Mayalarda "Muluc" olarak kullanılmıştır. Görüleceği gibi Aztekler de Mayaların kullanmış oldukları "Tzolkin" takvimini kullanmış ve kendi dillerine göre takvimi oluşturan günler ve aylara yeni isimler vermişlerdir.

Atl'nin sembolü

Atlacamani: Aztek mitolojisinde fırtınalar tanrıçası olarak tapınıldı. Tanrıça Chalchiuhtlicue'nin bir sıfatı olduğu tahmin edilmektedir.

Atlatonın: Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrı olduğu anlatılır. Dünya ve suyun tanrıçası şeklinde saygı görmüştür. Bu tanrıça kendisini sembolize eden genç bakirelerin gösterilerinden hoşlanan-mmaktaydı. Atlatonan adıyla da tanınırdı. (Bak Atlatonan). Genç bakireler bu tanrıça için çeşitli törensel etkinlikler yapar ve adaklar sunarlardı. Onlara göre Atlatonan, bakireliği koruyan bir tanrıça görünümündeydi. Bu da gösteriyor ki genç kızlar günümüzde nasıl ki bakireliğe önem vermişseler, Aztekliler de bakireliğe önem vermişlerdi.

Atlatonan: (Atlatonın ile Atlatonan'ın aynı tanrıçalar olduğu tahmin ediliyor. Çeviriler sırasında adının deformasyona girmesi şeklinde de değerlendirilir.) Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıça olduğu belirtilmektedir. Dünya ve suyun tanrıçası şeklinde saygı görmüştür. Bu tanrıçanın kendisini sembolize eden genç bakirelerin gösterilerinden hoşlandığı düşünülmektedir. Atlatonin adıyla da tanındı. (Bak Atlatonın.)

Atlacuiuayan: Meksikalıların dört yılını geçirdikleri bir bölge olarak arkeologlar tarafından açıklandı. Burada ok atmayı, mızrak kullanmayı öğrendiler. Bir anlamda da savaş provalarının yapıldığı bir eğitim alanı şeklinde kullanılmıştır. Bu nedenle bu yerleşme yerine "kargı atmanın bulunduğu yer" adı verildi. Sıkıntılı ama bir o kadar da neşeli geçen bu dönemde Aztekler gençlerini en iyi şekilde eğiterek yeni projeler ürettiler. Dört yıl boyunca özellikle mısır tarlalarına verdikleri önemin yanında koruma amaçlı yaptıkları hareketler de el yazmalarında yer almaktadır. Dağınıklığı ve güçlü olmayı amaçlayan Aztek kralları bu alanın coğrafik yapısının iyi oluşunu dikkatle izleyerek gençlerin doğaya alışkın birer güçlü savaşçı olmalarını sağlamak için zorunlu eğitimlere tabi tuttular. Onlar büyüdükçe imparatorluk da güçleniyordu.

Atlacoya: Aztek mitolojisinde kuraklığın tanrıçası şeklinde tapınıldı. Belge yetersizliği nedeniyle dinsel kültü, tapın-

ma geleneği ve kişiliği hakkında daha detaylı bilgi verilememektedir.

Atlacualo: Yıllık olarak yapılan törenlerden birinin adı. Bu törende, araştırmacılar çocukların Tlaloc adlı tanrıya kurban olarak sunulduklarını ileri sürerler. Sözcük anlamı "suların kesilişi" şeklinde tanımlanmaktadır. Dinsel yılın ilk ayını temsil eder. Aztek halkının dinsel düşüncesiyle belirlenen ve takvimlerinde yer alan bu törenler, büyük şenlikler içinde 14 Şubat tarihinde yapılırdı. Bu şenlikte adlarına kurbanlar kesilen tanrılar ise Tlaloc, Chalchıhutlıcue, Chıcomecoatl, Xılonen ve Quetzalcoatl'dı. Törende evlerde ve tapınaklarda tören direkleri dikip, kendi tören sancaklarıyla süslerlerdi. Dağlarda adı geçen tanrılara çocuklar kurban edilirdi. İlginçtir ki Aztekler genellikle her tören döneminde söz konusu tanrılar için insan kurban etme geleneğini sürdürmüşlerdir. Kurban bulabilmek için komşu kabilelerle sürekli savaşlar yapmışlardır. Ancak arkeologlar komşu kabilelerin dinsel çizgilerindeki gelişmelerinden nedense söz edemiyorlar... Acaba onların inandıkları tanrıları var mıydı? Ya da onlar da tanrılarına kurban etmek için insan arıyorlar mıydı? Bu soruların yanıtlarını bulmak sanırım uzun bir zaman alacak.

Atlaua'yı belirten bir resim

Atlaua: Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıçadır. "Suların lordu" olarak betimlenerek balıkçılar ve okçuların koruyucu tanrıçası şeklinde tapınılmıştır. Belge yetersizliği nedeniyle dinsel kültü, tapınma geleneği ve kişiliği hakkında daha detaylı bilgi verilememektedir.

Atlanteittaya: Azteklerde de büyü yapma ve büyücü yetiştirme geleneği önemli bir yer tutardı. Büyücüler ve falcı-

ların bir diğer grubuna verilen bir ad. "Suya bakanlar" olarak tanımlanırlardı. Bunlar sukabağından yapılmış bir kabın içine mısır tanelerini ağızlarında çiğneyip, döker ve üstüne tükürdükten sonra kapatırlardı. Bir süre bekledikten sonra açıp, mısır tanelerinin durumlarına göre hasta çocuğa teşhis koyarlardı. Bu gün dünyanın her tarafında hala büyü işiyle uğraşıp, insanları kandıranlar bulunmaktadır.

Atlatl: Savaşlara katılan bazı askeri birliklerde mızrak kullananlara verilen ad. Sözcük anlamı "mızrak atıcı" olarak tanımlanmıştır. Küçük oklara da bu ad verilirdi. Aztek askerleri tarafından bu okları kullananlar, dikdörtgen şekilli kalkanlar da kullanıyorlardı.

Atlaua: Opochtli ve Amimitl gibi balıkçılar ve su kuşları avcılarının tanrısı olarak tapınıldı.

Atlıyaçapan: Bir yerleşim alanı. İspanyol saldırılarında bu bölgede yaşayanlar da nasibini aldı. Şefleri olan Axoquentzin teslim olmamak için günlerce direndi. Sonunda direnmesine rağmen İspanyol askerleri tarafından yakalanarak acımadan öldürüldü.

Atlixcatzin: Sözcük anlamı "Esir toplayan " şeklinde tanımlanmıştır. Aztek prensidir. Motecuhzoma'nın Cortes'i karşılaması sırasında krala eşlik etti. Kral Mocetuhzoma'nın güvendiği adamlarından biriydi.

Atmaca: Yırtıcı kuşlar gurubunda yer alan et obur bir hayvandır. Özellikle Azteklerde tanrıların elçisi olarak kutsal sayıldı. Hurakan adının karşılığında yer alan Tezcatlipoca'nın da adı olarak ifade edilmektedir.

Atolli: Meksika dilinde mısırdan yapılan çorbaya verilen ad.

Atonal: Mikstek kralıdır. Aztek ordularının bulunduğu bölgeye geliş haberlerini, müttefiki olan Heuxotzinga ile Tlaxala'dan aldı. Azteklerin amaçlarının kötü olduğunu anlayınca bir dizi önlemler aldı. Azteklerin saldırılarına karşılık vermek için direnmeye başladı. Ancak Aztek ordularının kalabalık oluşu ve iyi savaşçıları karşısında da-

ha fazla direnemedi. Kral Atonal yakalandıktan sonra öldürüldü. Ailesi de esir alındı. Diğer Mikstek komutanları (ya da şefleri) Azteklerle bir anlaşma yaparak vergi vermenin dışında halkına karşı olan konumlarını devam ettirmeyi talep etti. Bu vergilendirme Mendoza Kodeksinde belirtilmiştir.

Atotonilco: (Kuzeyde bir yerleşim alanı da aynı adla belirtilmektedir.) Azteklerin kuzeyindeki Tula bölgesinde bulunan bir eyalet adı. Bu eyalette Otomi ve Nahuatl dili kullanılıyordu. Doğu yakasında bulunan Atotonilco kentinde ise eski Tulancingo ve Toltek merkezleri bulunurdu.

Atotoztli: Mocetuhzoma'nın kızdır. Tezozomoc ile evlenmiştir. Kanyaklarda Axayacatl, Tizoc ve Ahuitzotl'un anneleri olduğu şeklinde ifadelerbulunmaktadır. Belge yetersizliği nedeniyle hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Atzcapotzalco: Azteklerin yaşadıkları kentlerden biri. Kent Teotiuhacan döneminde kurulmuştur. Tahmini bilgilere dayanarak Tula egemenliği döneminde bu kenti Tepanek halkı ele geçirdi. Daha sonra da kenti başkentleri şeklinde ana siyasal merkezleri olarak kullandılar. Bu gün arkeolojik sit olarak değerlendiriliyor. Döneminde diğer büyük ticaret merkezlerine benzer bir gelişmesi vardı.

Atzacoalco: Başkent Tenochtitlan'ın kuzeydoğusunda yer alan bölümlerinden biri. Sözcük anlamı "balıkçıların evi" şeklinde tanımlanmıştır. Azteklerden kalma bazı harabeler yer alır. Bu harabelerin üstünde daha sonraları İspanyollar, San Sebastian kilisesini inşa etmişlerdir.

Auanime: Sözcük anlamı "fahişe" olarak tanımlanmıştır. Bu fahişeler Panquetzaliztli töreninde savaşçılarla beraber gece boyunca tanrılara ayrılmış olan topraklarda dans ederlerdi. Dansın Aztek tapınmasında önemli bir yerinin olduğu belirtilmektedir.

Auitzotl: Aztek imparatorluğunun kralıdır. 1486-1503 tarihleri arasında hüküm sürmüş ve "su canavarı" şeklinde de betimlenmiştir. (Bak Ahuıtzotl.)

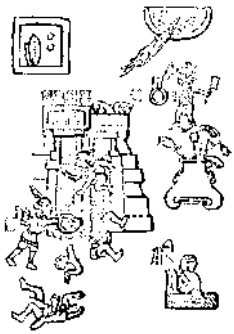
Auzin Kodeksi: Azteklerle ilgili bir el yazmasıdır. Bu el yazmada da İspanyolların yerliler üzerindeki katliamı anlatılır.

Ayauhchicauaztli: Aztek rahipleri kuraklık dönemlerinde yağmur tanrısı Tlaloc için yaptıkları ayinler sırasında kutsal saydıkları göle girip yıkanırlar, gölde kuşların seslerini taklit eder ve büyülü oldukları öne sürülen çıngırakları kullanırlardı. Bu çıngıraklara Aztek dilinde Ayauhchicauaztli adı verilirdi.

Ayauhteotl: Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıça. Puslu ve sisli havanın esrarengiz tanrıçası olduğu ifade edilmektedir. Kibirli ve ünlü bir tanrıçadır. Karakterinin ezoterik olduğu söyleniyor. Nitelikleri hakkında belge eksikliği nedeniyle daha fazla bilgi verilememektedir. Bu tanrıçaya yapılan törenlerde kurbanların sunulduğu anlatılmaktadır.

Ayocomolli: Aztek dilinde fasulye yemeğine verilen ad. Zaten bugün dünyanın çoğu ülkelerinde fasulye yemeği mutfakların vazgeçemediği yemek çeşitlerinden biridir. Bu gelenek belki de Aztek'lerden kalma bir gelenektir.

Ayotlan: Göç eden Tolteklerden bir kısım kabilenin yerleştiği kent olarak bilinir. Arkeologlar bu kentte çeşitli kazılar yaparak onların bıraktıkları izleri araştırmışlardır.

Códice Vaticano A.'da bir sahne

Axayaca: Motecuhzoma'nın oğullarından biri. İspanyollara yiyecek yardımı yaptığı için rahipler, kaptanlar ve "büyük kardeşler" dedikleri kişiler tarafından idam edildi. Axayaca, İspanyolların bıktırıcı baskılarından hoşlanmadığı için onlara karşı savaşı istemeyen biriydi. İspanyollar da bu fırsatı değerlendirerek ona karşı iyimser davrandılar. Bu karşılıklardan dolayı savaşçı İspanyollara yiyecek bulmada yardım etti. Onun bu davranışı Motecuhzoma ve meclisinin ilgisini

azalttı. İhtiyar meclisinin kararıyla idam edilmesine karar verildi.

Axayacatl: 1469-1481 (Bazı kaynaklarda bu tarih 1470-1481 olarak ele alınmıştır.) tarihlerinde hüküm sürdüğü öne sürülen Azteklerin altıncı kralıdır. Adı, "su yüzü" anlamında betimlenmiştir. Motecuhzoma I'in ölümünden sonra tahta geçti. Tlotanı olan Tezozomoc'un oğlu ve Tizoc ile Ahuitzotl'un kardeşi olduğu ifade edilmektedir. Kral olduğu zaman 19 yaşındaydı. Bir savaşçı lider olarak Motecuhzoma I döneminde önemli görevler üstlenmişti. 1469 yılından 1481 yılına kadar yaklaşık 13 yıl görevde kaldı. Tehuantepec kıstağı, Puebla vadisi, Körfez kıyıları, Toluca vadisi, Guerro ve Meksika vadisine askeri amaçlı seferler yaptı. Kendi adına yaptırdığı sarayı Tenochtitlan'ın ana tapınağının batı kısmında yer aldı. Tlatelolco krallığına karşı Azteklerin üstünlüğünü sağladı. Azteklerin Meksika'ya yayılması onun döneminde oldu. Mocetuhzoma II'nin babasıdır. İspanyollar bölgeyi istilaya geldikleri zaman onun sarayında konaklamışlardı. Danışmanı ise Tlacaelel'di. Kendi adına yaptırdığı sarayına da "Axayaxatl" adı verildi.

Axin: Kadınların süslenmek için yüzlerine sürdükleri bir çeşit kokulu yağ.

Axocapan: Azteklerde bir eyalet adı. Otomi eyaletine bağlı bir yerleşim yeridir. Diğer Otomi Eyaleti'nin ise "Izmiquilpan" olduğu ifade ediliyor.

Axolotl: Azteklerde kutsal bir balık adı olarak belirtilmektedir. Yakalanıp öldürüldüğü ifade ediliyor. Hayvanları kutsal görmek, Mısırlılarda olduğu gibi Azteklerde de vardı. Adı geçen balığın kutsal sayıldığı yapılan araştırmalar sonucu el yazmalarında belgelenmiştir. Mitolojik öykülerde balığın öldürüldüğü belirtiliyor. Mısır'ın

1469-1481 tarihleri arasında hüküm sürdü

dinsel mitolojisinde tanrı Osiris'in kardeşi Seth tarafından öldürülüp 14 parçaya bölündüğü ve daha sonra karısı (aynı zamanda kızkardeşi) İsis tarafından parçalarının birleştirildiği anlatılmaktadır. Osiris'in 14 parçasından biri olan cinsel organı Nil nehrine atılınca bir balık tarafından yutulduğu öne sürülmektedir. Bu nedenle balıkların Mısır dininde kutsal canlılar arasında gösterildiği belirtilmiştir.

Axoquentzin: Atlıyaçapan'ın şefiydi. İspanyolların saldırıları sonucunda öldürüldü. Axoquentzin, İspanyolları büyük baskı altında tutarak bunalttı. Savaş taktiği ve cesareti karşısında dayanamayan İspanyol askerleri geri kaçmak zorunda kalmışlardı. İşgalci İspanyollar geri çekilip, kaçmayı istedikleri bir anda "büyük reis" olarak tanınan Axoquentzin, göğsüne bir kılıç darbesi alarak savaş meydanında öldü. Ölünce başsız kalan Aztek savaşçıları dağıldılar. Daha sonra da İspanyollar bölgeyi yağmalayıp, tarihte kara bir leke bırakan katliamı gerçekleştirdiler. Günümüzde çoğu Avrupa ülkeleri bazı ülkelerdeki insanların topluca öldürülmüş olacağını ileri sürerek soruşturma kapsamına almaktadırlar. Bunu bir soykırım şeklinde değerlendirmektedirler. Ancak nedense Güney Amerika kıtasında yaşayan yerlilerin topluca katledildiklerini hiç kimse ele almak bile istemiyor!

Azcalxoch: Meksika kralı Uitziliuitl'ın küçük kızının adı. Hakkında kaynak eksikliği nedeniyle daha açıklayıcı bilgiler verilemiyor.

Azcapotzalco: Birçok etkin gurubun bir arada yaşadığı bir topluluktu. Bunlar savaşçıydılar. Bulundukları bölgeye de bu ad verilmişti. Savaşçı olmaları nedeniyle Culhuacan'dan daha çabuk büyüdüler. Oquiztzin adında reisleri vardı.

Azcapotzalco: Azteklerin Tacopan (Tacuba) kralıyken Tezcoco kralı Nezahualcoyotl ile Tenochtitlan'ın kralı

Itzcoatl'ın birleşmesi karşısında yenilgiye uğrayarak kentleri üçlü ittifak yaparak yönettiler.

Azcatl: Aztek mitolojisinde bir tanrıdır. Gücünü insan ırkını yarattığı öne sürülen Quetzalcoatl'dan aldığı söylenir. "kırmızı karınca" biçiminde sembolize edildiği belirtiliyor. Özellikle yaratılış sırasında insanların yediği besinlerin iyi olmadığını bu nedenle mısır yiyeceğini öne sürdüğü belirtiliyor. Nitelikleri hakkında henüz aydınlatıcı belgeler bulunamamıştır.

Azcapotzalco: (Bak Tezozomoc.)

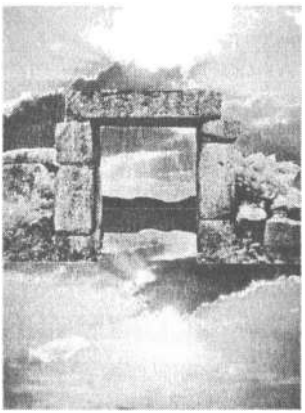
Aztek: İspanyol askerlerinin bölgeyi işgal etmeden önce araştırmacılar tarafından varlığından söz edilen son yerli kabilesi olduğu belirtilir.

Aztekler: Aztlan'dan gelenlere "Aztek" adı verilmişti. Tıpkı Meksikalılara Tanrıları Huitzilopochtl'nin eş anlamlısı olan "Mexitli" dendiği gibi. Bölgede yaşayan yerliler, beyazlar için "Semadan gelen Tanrılar" zenciler (siyahlar) için ise de "Topraklanmış Tanrılar" olarak isimlendirdiler. Azteklerin atalarından bazılarının Tenoch'tan kaynaklanan "Tenoçka" yerlileri olduğu belirtilir. Yani topluluğu oluşturan kabilenin büyük bölümü soyunu Tenoçka yerlilerine dayandırıyorlardı. Aztekler kendilerine "Kulha Meksika" da diyorlardı. Bu ad Colhuacan bölgesinden gelmektedir. Kesin olarak nereden geldikleri bilinmeyen Aztekler, M.S.15 ve 16'ncı yüzyıl başlarında Meksika'nın Orta ve Güney kesimlerine yerleştiler. Bazı kaynaklarda Mayaların ortadan kaldırılmasıyla bazı kabilelerin de Aztek topluluğunu oluşturabileceği ifade edilmektedir. Kendilerine özgü "Nabuva" (Ya da Nauhatl) diliyle konuşup anlaşıyorlardı. Anavatanları Kuzey Meksika'da bulunan Aztek yerlilerine "Aztlan" beyaz ülke ya da ataları Tenochtan gelen "Tenocka" da deniliyordu. Aztekler için kullanılan Meksika adını, mistik bir isim olan tanrı Metziliapayla (Aygülü) benzerlikleri bulunan Texcoco gölünün isminden almaktadır. Aztekler kendilerine "Kulha

Meksika" da diyorlardı. Bu ada vadinin gelişmiş merkezi olan "Colhuacan" ile aynı oranda rastlanıyordu. Kökenleri tam olarak bilinmeyen bu halk "Toltek" uygarlığının çöküşünden sonra Texcoco gölündeki adalara yerleşen bir halk olduğu biliniyor. Tarihleri boyunca 1325'te en büyük merkezleri olan Tenochtitlan'ı kurdular. Bu merkez Itzcoatl (1428-1440) döneminde kuruldu. Komşuları olan Texcoco ve Tılacopan ile ittifak haline geçerek büyük bir uygarlık oldular. Ve Orta Meksika'da egemen bir güç oldular. Onlar tarım alanında çok büyük başarılar elde eden ve kozmolojik inançları olan bir topluluktu. Maya inancı olan 13 gök katı ile 9 yeraltı dünyası inancına inanırlardı. Bu inanç şekline bakıldığında Azteklerin bazı soyları Toltek yerlilerine dayanmaktadır. 1790 yılında o bölgede yapılan arkeolojik kazılarda bulunan 3,7 metre çapında ve 25 ton ağırlığındaki bazalttan yapılmış takvim sistemi Azteklerin doğayla yakından ilgilendiklerini ortaya koymaktadır. İnançları olan savaş ve güneşi Huitzilopochtli, yağmuru Tlaloc adındaki tanrılar temsil ediyordu. Ayrıca yarı tanrı ve yarı kahraman tüylü yılan olan Quetzalcooltl adlı tanrıya da inanıyorlardı. Savaş ve güneş tanrısı olan Huitzilopochtli için her yıl bir genç insanı kurban olarak sunaklarda adıyorlardı. Bu kurban genellikle savaş esirleri ve köleler arasından seçilirdi. Kurban edilen insanın kanı ve yüreği savaş ve güneş tanrısına sunulurdu. 1519 yılında İspanyollar burayı kuşatarak bu uygarlığın daha fazla gelişmesini engelledi. Son imparator Montezume II (Mocetuhzoma) (1502 - 1520) Hernann Cortes tarafından tutsak edildikten sonra hapiste öldü. Bu krala İspanyol askerleri tarafından işkence yapıldığı söylenir. Çünkü daha sonraki yıllarda Aztekli yerli tarihçiler halk dilinden derledikleri katliamı ve işkenceleri öyküler halinde yayımladılar. Aztekler geyik derisi ve sabır otundan yaptıkları "cadıc" adlı bir kağıda kendi dillerinde yazılmış çeşitli mesajlar bıraktılar. Cadıc'lere yazılan makaleleri tapınak-

larda koruma altına almışlardı. Bulunan bazı metinlerden "Codex Barbonıcus, Codex Borgtas, Codex Fejervary Mayer ve Codex Cospuno" adlı yazmalarda önemli mesajlar İspanyolların istilasından sonra geriye bozulmadan kalmışsalar da henüz şifreleri çözülmüş değil. Bu el yazmaların Azteklere ait olup, olmadığı ise kesin olarak bilinmiyor. Tarihçiler, bilginler ve arkeolojik kazılar yapan araştırmacılar ve gezgincilerin anlattıkları mantığa uygun olarak ele alındığını düşünürsek bölgede gizemli bir kent vardı. Bu kentin Meksika'ya 50 kilometre uzaklıkta bir yayla üzerinde kurulduğu söylenmektedir. Nereden gelip o bölgeye yerleştikleri bilinmeyen Aztekler yağmalamışsalar da şehir gizemiyle kutsal olabileceği gerekçesiyle tekrar Aztekler tarafından onarılmıştır. Teotihuacan olarak bilinen bu kent M.Ö 600 yıllarında inşa edilmiştir. Aztekler buraya yerleştikleri zaman bu şehrin caddelerindeki tapınakları talan etmişlerdi. Tzapteca'a 16 bin, Tlappekneca'da 24 bin, Huexotzinca'da 16 bin ve Tziuhcohuaco'da ise 24 bin 400 kişiyi acımadan katletmişlerdi. Daha sonra Teotihuacan'ı gizemli gören Aztekler ona "Tanrının yoluna sahip insanların yeri" adını koydular. Bu kent M.Ö 6'ncı yüzyılda imparatorluğun başkenti oldu. Bugünkü bilimsel araştırmalar bu kutsal kentin nasıl yok olduğunu, orada yaşayan insanların nereye gittiklerini ve hangi dilde anlaştıklarını kesin olarak çözemedi. 1499-1590 yılları arasında yaşayan Fransız tarihçi Bernardıno de Sahagun "...Bu yere Teotıuhacan adını vermişler. Burası tanrıların gömüldükleri yermiş. Kentin önceleri ismi bilinmediği gibi içinde yaşayan insanların da nereden ve nasıl geldikleri bilinmiyor." demişti. Teotiucan'a 5 kilometre uzunluğundaki "ölüm yolu" adı verilen bir caddeden giriliyordu. O nedenle Aztekler de bu kenti gizemli gördüler. Bu kentin gizemli planını çizen mimarın nereden geldiği bilinmediği gibi uzun bir süre kentte kazılar yapan Bayan Laurette Sejourne bu kentteki kültürün

asla çözümlenemeyeceğini de söylemiştir. 1880 yılında Fransız araştırmacı ve bilim adamı De Sıre Charnay tanrılara ait olduğu söylenen bu şehrin kısmen de olsa bir bölümünü ortaya çıkardığını iştahlı bir şekilde duyuruyordu. Bulunan antik kentin "Toltek" şehri olarak belleklere işlenmesini istedi. Aztekler döneminde "büyük sanatkâr" anlamına gelen Toltek, Teotıuhacan'ın başkenti olarak bilinmekteydi. Azteklerin metinlerinde de kutsal şehir 5'nci güneşi belirlemek ya da dünyanın 5'nci defa yenilenmesi olarak düşünülmüş. Söz edilen güneş Teotıuacan'da doğup, evrenin merkezine tırmanıyor. Bu kentteki çok çeşitli piramitler (en büyükleri güneş piramidi, ay piramidi ve tüylü yılan tapınağı) kentin gizemini daha da arttırıyor.

Aztek tapınma alanında kalıntısı bulunan tapınağın kapısı

Meksika devletinin isteği üzerine Ressam Diego Rivera bu kenti olağanüstü güzellikte bir duvar tablosunda gösterdi. Tüylü yılan adı verilen tapınak, ay piramidi olarak bilinen Hint tanrısı, fırtına ve yağmur tanrılarının süsledikleri heykellerin nasıl inşa edildiği ise hiç bilinmiyor. Güneş piramidinin tepesinde altın ve gümüş kaplamalı bir tanrı heykelinin olduğu söyleniyor. Ancak araştırmalarda bu heykelin Meksikalıların ilk başpiskoposu Fransisken keşişi Juan de Zumarraga tarafından kırdırıp altınlarının eritildiği söylenmektedir. Buradan da onlar için altınların tapınaklardaki heykellerden daha önemli olduğu anlaşılmakta.

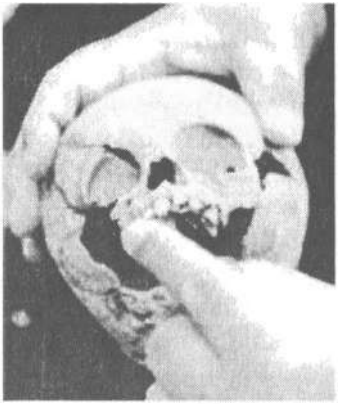
Azteklerin kökenleri: Aztekler Meksika'nın en büyük bölgesinde imparatorluk kurmuş kabileler topluluğudur. "Azteca" ya da "Mexica" adıyla da tanınmışlardı. İspanyollar 1519 yılında bölgeye girdiklerinde kralları Mocetuhzoma'nın ünü bölgenin her tarafına yayılmıştı. Dilleri ve dinleri Atlantik'ten Pasifik kıyılarına kadar ulaşmıştı.

Mimarlık ve heykelciliğin geliştiği Azteklerin başkentleri ise Tenochtitlan'dı. İmparatorluktaki yerli halklar ticaret yapıyor, tekstil, tarım ve kuyumculukla uğraşıyorlardı. Ancak bütün bu güzel gelişmelerin tersine Azteklerin kökenleriyle ilgili az bilgi bulunmaktadır. Bazı kaynaklarda Mayaların ortadan kaldırılmasıyla yerlilerin başka yönlere dağılmış olabileceği belirtilmekte. Bu yerlilerden Tolteklerin Aztek bölgesine gelmiş olabilecekleri de söylenenler arasındadır. Dinsel inançlarına bakıldığında Toltek yerlileriyle örtüşen bazı özellikleribulunmaktadır. Aztekler İ.S.XIII yüzyılda zor şartlar altında zorbalık, barbarlığın çoğaldığı bir dönemde yaşamışlardı. İmparatorluk I.S.1428-1440 arasında oldukça gelişmişti. Mısır, fasulye, su kabağı, huauhtli (horozibiği), domates, biber gibi bitkilerle uğraşan kabileler dağınık olarak yaşamış ve onların yaşamlarının üç bin yıllara dayandığı ifade edilmiştir. Zacatenco, Ticoman, El Arbolillo, Copilco, Tlatilco, Cuicuilco yerleşim yerlerinde köylüler neolotik bir yaşam sergilemişlerdi. Mezarlarında bulunan süslemelerin farklı şekillerde olması Azteklerin değişik halklardan meydana geldiğine bir işaret olarak kabul edilmektedir.

Aztek taş yontu sanatından bir örnek

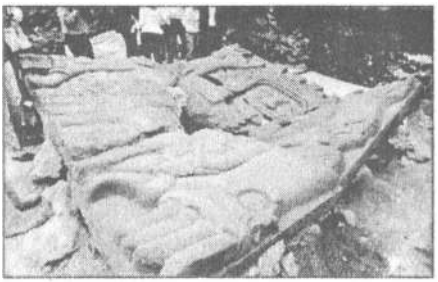
Aztek İmparatorluğu: Tarihçiler üç sitenin müttefik olarak Meksika'nın orta vadisinde yaşamlarını birlikte sürdürdükleri 1440 yılında Itzocatl'ın öldüğünü söylemektedirler. İttifak içinde olanlar Tlacopan, Azcapotzalco ve Quahuacan'daki yerlilerdi. Bunların ötesindeki Texcoco, sınırlarını Tuxpan kentine kadar genişletmeyi başarmıştır. Itzocatl'ın ölümünden İspanyolların bölgeyi kuşattığı tarihe kadar Azteklerin beş kralının hüküm sürmüş olduğu belirtilmektedir. Bu krallar: 1440-1469 arası "soylu biri

Aztek yerlilerine ait bir kafatası

olarak öfke duyan" Mocetuhzoma'ydı. Diğer adları da "gökyüzüne ok atan okçu" anlamında tanımlanan Ilhuicamina ve "büyük" anlamında tanımlanan Ueue'ydi. 1469-1481 arasında "su yüzü" anlamında betimlenen Axayacatl, 1481-1486 tarihleri arasında "kanayan" anlamında betimlenen Tizoc, 1486-1503 arasında "su canavarı" anlamında tanımlanan Auitzotl ve 1503-1520 tarihleri arasında "yüce küçük" anlamında betimlenen Mocetuhzoma II'ydi. Kralların beş yıl gibi kısa sürelerde zehirlenerek ölmüş oldukları belirtiliyor. Ancak Tizoc uzun süre yönetimde kalmıştır.

Aztek eyaletleri: Azteklerde eyaletler çoğunluktaydı. Krallar eyalet şeflerini tayin ederdi. Bu eyaletler: Meksika'da Orta Vadinin kuzeydoğusunda; Cıtlaltepec ve Tlatelolco. Vadinin güney tarafında Petlacalco. Panuco ırmağı kıyısında Oxitipan. Xiuhcoac (Huaxtec), Xilotepec, Axocopan, Hueypoxtla, Atotonilco, Xocotitlan, Quauhtitlan, Quauhacan, Acolhuacan. Meksika'nın doğu yakasındaki eyaletler ise; Atlan, Xiuhcoac, Tochpan (Tuxpan), Tlapacoyan, Atotonilco, Tlatlauhquitepec, Quauhtochco, Cuetlaxtlan, Tochtepec. Güney ve güneydoğuda ise; Chalco, Quauhnahuac, Huaxtepec (Oaxtepec) Tlalcozautitlan, Quiauhteopan, Toluca, Ocuilan, Malinalco, Tlachco (Taxco), Tepequacuilco, Cihuatlan'dı. Görüleceği gibi eyalet sistemi Azteklerde de uygulanmıştı.

Azteklere ait bir kalıntı

Azteklerde yönetim: Aztekler bölgeye geldikleri zaman Tol-

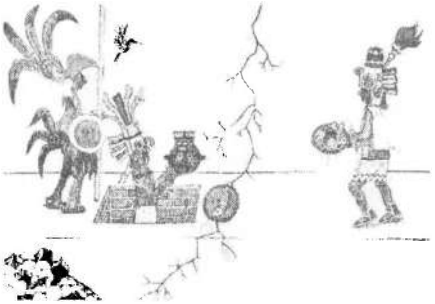
tek modeli sitelerle karşılaşmış ve onların yaşam tarzlarına ayak uydurmuşlardır. Tolteklerin "Site-devlet" modelini beğenen Aztekler; kurdukları sitelerin başlarına "Konuşan ya da yöneten" anlamında tanımlanan Tlatıoaniler'i görevlendirmişti. Bunların konumları bugünkü devlet adamları niteliğindeydi. Askeri bir aileden olan bu başkanlar (Tlatoaniler) kendilerinden sonra başkan olanları aile içinden seçer ve yanlarına da görevlendirilmek üzere konsey olabilecek kişileri alırlardı.

Önceleri hükümdarların seçimini genel savaşçılar meclisi yapardı. Daha sonra topraklar genişledikçe seçici konsey gelişeceğine küçülmüştü. Üye sayısı 13 kadar olan konsey, Auitzotl'dan başlamak üzere yüzü aşkın kişinin görev aldığı bir konuma ulaşmıştır. Krallığın yüce alametleri altın, turkuaz karışımı taç ve mavi-yeşil renkteki pelerinlerdi. Bu gelenek Mocetuhzoma II'nin yönetimine kadar devam eder. Tlatoniler öldüğü zaman oğlu varsa oğlu yoksa kardeşi yerine geçerdi. Kralların birden fazla eşi olurdu.

Tıpkı harem şeklinde bir yaşamları vardı (Harem görüldüğü gibi sadece Osmanlılar'da olan bir yaşam şekli değildir.) Örneğin kral Nezaualpilli'nin yaklaşık 40 eşinin olduğu belirtiliyor. Mocetuhzoma II krallığında yenilikler yapmakla tanınır. Daha önceleri dinsel bir tanımlama olan Ciuacoatl unvanını yardımcı İmparator olarak düşünmüş ve kardeşi Tlacaeleltzin'i bu göreve getirmiştir. Böylece her konuda Tlatoani'ye yardımcı olan Ciuacoatl; askeri savaşlar yapar, İmparatorluğa vekâlet eder, yargılamayı denetler ve yeni hükümet göreve başlayana kadar da konseye başkanlık ederdi. Araştırmacılar Motecuhzoma II'nin kardeşi Tlacaeleltzin'in yetenekli olduğu konusunda birleşmektedirler. 1521 yılında İspanyol işgali sırasında Tlacaeleltzin Hıristiyan olmuş ve adını da Don Juan Velasque olarak değiştirmiştir. Seçimlerde İmparatorla birlikte dört kişi daha seçilirdi. Bunlardan bazıları "savaş-

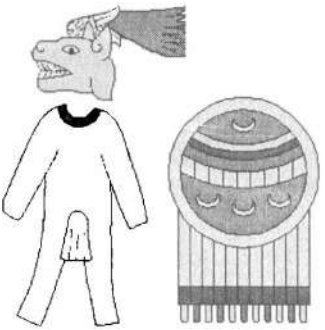
çılara komuta eden"anlamında betimlenen Tlacateccatl, "mızraklar evi görevlisi" anlamında betimlenen Tlacochcalcatl idi.

Aztek söylenceleri: Orta Amerika uygarlıkları içinde Azteklerle Tolteklerin söylenceleri önemli bir yer tutar. Tolteklerin, Azteklerin öncüleri olduğu görüşü yüzlerce araştırmacı yazar tarafından kabul ediliyor artık. İ.S.yaklaşık 10 yüzyılda küçük etnik guruplar birleşerek Toltekleri meydana getirdiler. İlk kralları ise söylenceleriyle ünlü Tezcatlıpoca'ydı. Bu kral savaşçı kimliğiyle tanınır. Toltekleri bir imparatorluk yaparak sınırlarını Atlas Okyanusundan Büyük Okyanusa kadar genişletmiştir. Orta Meksika'yı egemenliği altına almıştır. Tolteklerin savaşçı yönleri çok fazla anlatılmıyor. Onların sanatsal kimlikleri hep savaşların önünde yer almaktaydı. Bu nedenle araştırmacılar Tolteklerin gerek savaştaki cesaretlerini ve gerekse kurbanlar konusunda yaptıkları katliamları görmezden gelerek sanatlarından ve bilge kimliklerinden söz etmişlerdir. Uygarlık böyle devam edip gitmektedir. Ancak söylenceleri de dilden dile dolaşarak gizemini korumayı başarmaktadır. Bu söylenceler arasında "etimizin, gıdamızın efendisi" şeklinde tanımlanan Quetzalcoatl, (gece ve rüzgâr olarak da tanımlandı) Tezcatlıpoca, Uıtzilopochtli, bunların dışında çok daha önemli söylenceler Aztek yerli dilinde anlatılarak bazı rahipler tarafından el yazmalarına da geçmiştir. Dünyanın yaratılışı, güneş ve ayın oluşması, insanın dünya üzerine çıkışı gibi kozmoloji biliminin kapılarını aralayıp, ardındaki sırları kilitleyen söylenceler de hala çekiciliğini korumaktadırlar.

Bir Aztek deseni

Azteklerde doğum: Dinsel anlamda Aztek halkı için evrendeki canlı hayat ölüm ve yeniden doğum gibi evreler arasında gelişen ivmeler, farklı dönüşümlerle sağlanırdı. Halk bu süreci sonsuzluğa giden bir yeni yaşam tarzı olarak belirliyordu. Onların tasarladığı düşüncelerine göre dünyevi ["enkarnasyon"], ruhsal ve düşünsel bir gelişimi irdelerdi. Onların deyimiyle alt dünyada bilincin köklerine ve kendi durağan durumunun düşünsel bilincinin farkına varınca yeniden doğma ihtiyacını hissederlerdi. Ölüm, yeniden doğma ve yaşama adım atma inancında ancak dışardan birilerinin ona yardımcı olduğu düşüncesi hâkimdi. Hamile kadınlara hastaymış gibi davranırlardı. Onları en iyi şekilde korur ve herhangi bir şoktan korumak için oldukça çaba gösterirlerdi. Kadının kolayca doğum yapıp acı çekmemesi için çeşitli uyuşturucu içecekler verilirdi. Eğer bir kadın doğum sırasında ölmüşse ona diğer dünyada cennete giden insanların statüsündeymiş gibi törenler yaparlardı. (Zaten İslam dininde de doğumda ölen kadınlar için cennetlik kadın derler.)

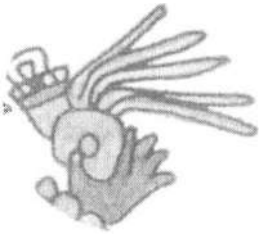

Huaxtepec Coyote yellow-Şefin giysi örneği

Azteklerde mimarlık: İspanyolların Meksika'yı kuşatmasından sonra Azteklerin kentleri yağma edilmiş, yakılmış ve yıkılmıştı. Kentteki tarih İspanyol yağmacılar tarafından önlenemez tahribatlara uğramıştı. Bu yıkımlardan sonra Azteklerin mimarisinin özelliklerinin, ayakta kalmayı başarmış bir kaç tapınak kalıntısından elde edildiğine inanlar çoğunluktadır. Morelos'ta Teopanzolco tapınakları, Huatusco tapınakları, Teayo (Veracruz) tapınakları ve Toltekleşmiş olduğu belirtilen Çiçimeklerin yapımına başladıkları ve Aztekler tarafından tamamlandığı öne sürülen Tenayuca piramidi buna örnek gösterilebilir. Dinsel

alandaki en iyi mimarı en üst noktasında bir tapınak bulunan piramit yapımı olarak belirtilmektedir. Tolteklerin yapı tarzını andıran bu piramitlerdeki merdivenlerin sağ ve sol tarafları tüylü yılanlarla bezenmiştir. Aztek mimarisinin örneklerinden biri de Teocalli piramidi olarak gösterilir. Çünkü bu piramit'in tepesinde iki tapınak yer almaktadır. Kaya içine oyularak yapılan tapınak, iyi bir örnek olarak gösterilir. Kaya içine oyulan tapınaklar kartal şövalyelerle jaguar şövalyeler için yaptırılmıştır. Onların kültleri bu tapınaklarda yaygınlaşmaktaydı. Tapınağın yılan ağzına benzeyen kapısından ölülerin konulduğu koridora girilirken, duvarların kartal ve jaguarla süslendiği görülmektedir. Bu süslemeler adı geçen tanrıların kültlerinde birer sembol olmuştur. Dinsel yapılar dışında askeri yapılar da Aztek sanatında önemli bir yer tutar. Askeri amaçlı yapılan yapılar kulelerle donatılmış, sığınakların oldukları kaleler şeklinde inşa edilmiştir. Yapıların Toltek, Zapotec ve Maya sanatıyla benzeştiği de ifadeler arasında yer almaktadır.

Azteklerde isim glifleri: Aztek resim ve heykel sanatında yapılan portrelerin yanında mutlaka adlarının glifleri de yazılırdı. Bu oyma alışkanlığı süreklilik gösterdi. Altta portreler ayakta ya da otururken isim glifleri onların üstünde yer alıyordu. Aztekler, Mikstekler ve Mayaların da kullandığı bu isim gliflerini biraz daha farklı yapmışlardır. Onların yaptıkları yazıtların bitişiğinde ya da altında isim glifleri yer alırdı. Burada "dört rüzgâr" olarak tanımlanan Aztek prensiyle "sekiz geyik" olarak tanımlanan Miksteklerin halk kahramanının glifleri örnek olarak gösterilebilir. Bu tür isim gliflerinin Mısır uygarlığında da yaygın olduğu ifade edilmektedir. Glifler çoğu zaman mühürlere de işlenir ve hangi kral (ya da tanrı) adına düzenlenmiş olduğu hiyeroglif sembollerle belirtilirdi.

Bir sembol çizimi

Azteklerde resim sanatı: Diğer eski uygarlıklarda olduğu gibi Aztekli ressamlar da duvarları birer tual olarak kullanmışlardır. Duvar resimleri genellikle çoğu uygarlığın sanatçılarının vazgeçemediği çalışmalardı. Aztek dilinde ressamlara "Tlacuiloani" adı verilmişti. Aynı zamanda kâtipler de bu adla çağrılırlardı. Ressamların özenle yapıp, renklendirdikleri hiyeroglif ve piktografik tarzda yapmış oldukları çalışmalar ölümsüz birer tabloydu. En iyi "codex" çalışmaları İspanyolların alevinden kurtulmuş olan Mixteklerde (Codex Nuttall) ya da Mixtek-Puebla'da (Borgia)'dadır. Bu codex'te Aztekli kâtiplerin sanatsal inceliğinin derinlikleri görülmektedir. Bazı yapılardaki duvar resimleri de; Mayalardan kalma Bonampak Fresklerinde, Monte-Alban'da (Bu kentte kazılar devam etmektedir.) Zapotek halkının sanatçıları tarafından yapılmış olan renkli resimli mezar odalarında, Teotihuacan'daki dinsel frenkslerde, Chichen-Itza'da (Toltek-Maya karışımı olduğu belirtiliyor.), Mixtek ülkesinde, Mixtek-Puebla'da süslü Tizatlan tapınağında bulunmaktadır. Ayrıca aynı bölgedeki Cacaxtla'da (Tlaxcala eyaleti) estetik yönden kalitesi yüksek olan duvar resimleri görülür. Paris'teki Bibliotheque du palas'ta koruma altındaki "Codex Borbanicus", yine Paris'teki Bibliotheque nationale'deki "Codex telleriano", Oxford'daki Bodleian Library'-de bulunan "codex mendoza" adlı Aztek kitaplarında da kâtiplerin yazdıklarıyla resimlerin yer almaktadır.

Aztek takvim diski

Azteklerde heykelcilik: Savaşların acımasız yüzü sanatsal bazı nesnelerin de ortadan kalkmasına ve tahribatlara uğramasına yol açmıştır. İspanyollar Azteklerin kentlerini kuşattığı sıralarda onların kabartmalarla

yapmış oldukları çoğu heykelleri ve tapınak duvarlarına çizdikleri yaşam sahnesini gösteren belgesel yapıtları tahrip etmişlerdi. Özellikle kronik dinci rahipler, çoğu heykeli ve kabartma sahnelerini ilkel ve batıl olduğunu gerekçe göstererek tahrip etmişlerdi. Heykel sanatçıları bir tapınağın bağlı bulunduğu tanrının heykelini yaparlarken simgeciliğin kurallarını uygulayarak yaparlardı. Heykel sanatını uygulayan sanatçıların Tlaloc'un arkaik heykelleriyle su tanrıçalarının heykellerini halkın tapınma geleneğini düşünerek yapmış oldukları düşünülmektedir. Onlara göre eski tanrıların görünümleri klasik modellerle yapılırdı ve bu modaya uyma zorunluluğu sanatsal güvene işlemişti. Coatliuca'nin tek taştan yapılmış heykeli de görsel bir şekilde bu geleneği yansıtır biçimde yapılmıştır. Xipe Totec tanrısının idolleri, müzik ve oyun tanrısının idolleri heykelcilikte çekici olarak tanımlanmışlardır. Paris'teki "Musee de 1'Homme"de Aztek heykelciliğiyle ilgili önemli bulgular koruma altındadırlar. Heykelcilerin yaptıkları takvim taşı da önemli bir sanatsal yapı olarak belirtilir.

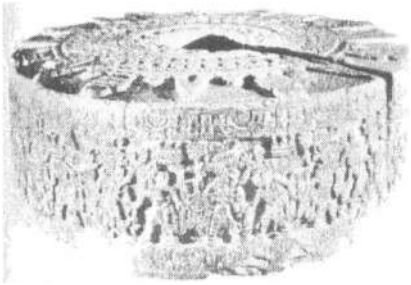
Azteklerin savaş sahnelerini belirten bir tablo

Aztek takvim taşı: Orta Amerika'daki kabileler güneş devirlerinin varlığına inanmışlardı. İnananların başında Aztekler gelmektedir. Tarihçiler ve arkeologlar tarafından yapılan araştırmalar sonucunda beş güneş periyoduna ilişkin metinlerden biri Azteklere aittir. Doğada gelişen zaman kavramına inanan bir halk olarak Mayaların evrenbilim ile ilgili düşüncelerini paylaşmışlardır. İki uygarlığın da ezoterik bilgileri aynı kaynaklar etrafında toplanmaktadır. Aztek takvim taşında birinci Aztek güneşi,

tanrı Jaguar "Ocelotonaitiuh" ile betimlenmiştir. Birinci güneş evresinde tanrılar tarafından yaratılmış olan devlerin Jaguarların saldırıları sonucunda yok edilmiş olduğuna inanılmaktaydı. Çoğu öykülerde anlatılan devlerin Aztek inancında da geçmesi şaşırtıcı bir sonuç değildir. Takvim taşında belirtilen evrelerin kısa özellikleri ise şöyledir: Birinci güneş evresi; Bu evrenin tanrısı Jaguar olarak bilinir. Bu tanrı Ocelotonaitiuh ile betimlenmiştir. Takvim taşında belirtilen bu evrede tanrılar tarafından yaratılmış olan devler dünya yaşamına ve geleneklerine zarar verdikleri için Jaguarların saldırılarına uğramış ve topluca yok edilmişlerdir. İkinci Güneş Evresi; Bu dönemin tanrısı, gök tanrısı olarak tapınılan "Ehecoatl" ın başıyla betimlenmektedir. Bu evrede doğanın insanoğlunu cezalandırması şeklinde hortumlar yaratılmış, büyük felaketler yaşanmış ve insanların tümü maymuna dönüşmüşlerdir. Burada anlatılanlar eğer doğruysa gökteki tanrılar insanlardan intikam almak için doğa felaketlerine başvurmuşlar. Sonuçta dünya yaşamına zararlı olan canlıların çoğu yok olmuşlar. Üçüncü Güneşin evresi; Bu evrede tapınılan tanrı gökyüzünde ateş topu şeklinde belirtilen bir kafa şeklidir. Yeryüzünde bulunan her şey alevlerle sarılmış lavlar bütün evlerle canlıları yok etmiştir. İnsanların bu felaketlerden kurtulması için kanatlı kuşlara dönüştüğü anlatılmaktadır. Doğrusu da öyledir. Çünkü dünya tarihindeki uygarlıkların çoğu mitolojilerinde kanatlı kuşlardan ve göklerden ateşlerin yağışından söz edilmektedir. Bunların mutlaka bir çıkış noktası olmalı. Düşünce olarak bugün ilgi çekici olan bu el yazmalarındaki bilgiler, doğanın yeni bir dengeyle devinime girdiği şeklinde ele alınır. Dördüncü Güneş evresi; Bu evre, su tanrıçası olarak bilinen Chalchihutlicue ile simgelenmiştir. Seller ve tufanlar başlamış heryer sular altında kalarak yok olmaya yüz tutmuştur. Dağların tümü yok olmuş ve insanların be sellerden ve su baskınlarından kurtulması

için balığa dönüştürülmüş olduğu anlatılmaktadır. Beşinci güneş evresi; Bu dönemin tanrısı Tonatiuh'un yüzü ile betimlenmiştir. Tonatiuh hareketi temsil eden bir sembol olarak kullanılmıştı. Bu nedenle bu evre için hareket güneşi denilmektedir. Aztek kaynaklarında bununla ilgili "...yeryüzünde bir hareket olacak ve hepimiz yok olacağız" şeklinde bir not yazılıdır.

Aztek astrolojisi: Azteklerin kullandıkları takvim; falcılık ve tedavide önemli bir yer tutardı. Takvimi yazıp yorumlayan rahiplerin adı Tonalpouhque'ydi. Yapılan araştırmalar 260 günlük Tonalpohualli takviminin oluşmasını hamilelik süresinden türetildiği şeklinde anlatılır. Günümüzde hamilelik süresinin 273 gün olduğunu hepimiz biliriz. İşte Aztekler bu süreyi 260 gün olarak belirleyerek takvim şekline getirmişlerdi. Bu takvimde kullanılan 20 sayısı el ve ayak parmaklarının toplamıyla değerlendirilmiştir. Ve önemli bir yer tutardı. Takvimde yer alan günler ise ayrı bir adla tanınırdı. Bunlar kitabın sonunda belirtilmiştir. 20 gün daha da ilginç olan onüç günlük bir dönemle bağlanırdı.

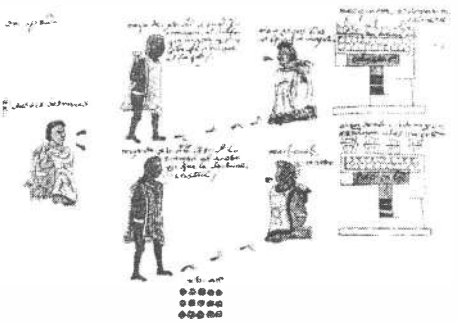

Azteklerde takvim taşı olarak bilinen "Tızoc" taşı

Azteklerde eğitim: Aztekler eğitime oldukça önem vermişlerdi. Aileler çocuklarını eğitim yaşına kadar okula götürür, okulu gösterir ve çocuğun büyüdükten sonra burada okuyacağına dair psikolojik eğitim yaptırırlardı. Eğitimdeki yaş grupları ise üç guruptan ele alınırdı. Yedi yaşındakiler, on yaşındakiler ve ondört yaşındakiler şeklindeydi. Okula giriş ya da başlangıç konuşmasında, disiplin, saygı, öğrenme, itaat etme ve temizlik konularında uyarılar getirilerek başlanırdı. İki okul farklı şekillerde eğitim yapardı. Ortak noktaları ise cinsel bilgiler ve sosyal

olayları pekiştirme üzerindeydi. Birinci eğitim okulu "Telpochcallı" adıyla anılan ve "gençlik evi" olarak tanımlanan okuldu. Her bölgede Calpullı'nın yerel tapınağına bağlı okullar vardı. Ezberlemek eğitimin başında gelirdi. Sanat eğitimine önem verilen derslerden başka temel ahlaki konular, dinsel ve tarihsel konularda da bilgilendirilirlerdi. Öğrencinin konuşmalarına ve davranışlarına önem verilerek diksiyon dersleri de verilirdi. İkinci okul türü ise "Calmecac" adıyla bilinirdi. Bu okul soyluların çocuklarını dinsel, askeri ve politik yönden yetiştirilmek için kurulmuştu. Kısacası birine halk okulu diğerine de devlet görevlilerini yetiştiren okullar da denilebilirdi. Bu okullara çok nadir durumlarda yetenekli halk çocukları da alınırdı. Her kentte erkek ve kızlar için Calmecac'lar vardı. Eğitim; askeri eğitim ve medrese eğimi şeklinde oldukça disiplinli geçerdi. Okullarda yıllık Veintena şenlikleri öğretilirdi. Bu şenlikler 365 günlük takvimi oluşturan 18 ayın karşılığında yapılan şenliklerdi. Ezbere dayalı bir sistem de İslam dini kurucusu Hz.Muhammed tarafından gerçekleştirilmiştir. İnkalar çok daha acımasız davranarak yazıyı da tanrı işi değil diye yasaklamış ve ezbere dayalı bir eğitim sistemi oluşturmuşlardı.

Aztek doktorları: Azteklerin kaybolmamış olan el yazmalarında açıklandığı kadarıyla şifacı doktorlar arasında gerçek olanların azınlıkta olduğu anlatılır. O dönemde Azteklerin komşularında bile kadın doğum ebelerinden şifa veren ve iyileştirici önlemler alabilen doktorlar vardı. Bu doktorların belirli eğitimleri de vardı. Bunlar cemaatler şeklinde topluluk

Azteklerde eğitimi gösteren çizim-Mendoza Codex'i

olarak çalışırlardı. Bunlardan Tlamatepatlictli adındaki doğa şifacıları masaj yapar, krem sürer, ağız hastalıklarına bakar ve onlar için şurup şeklinde likit ilaçlar yaparlardı. Temazcal adındaki hamamlarda da çalışırlardı. Tetlacuicuilique adındaki çıkarıcılar ise Azteklerde ara konumlara sahip doktorlar olarak bilindiler. Birisinin rahatsız olduğu duyulursa ya da vücudunun herhangi bir yerinde Ur (çiban) benzeri bir yara çıkmışsa bunlar ağızlarında bir ot çiğner ve yaranın bulunduğu yere koyarlar. Bu otu Von Gall "vermut" olarak belirmişse de Seller bunun için "...çiğnenmiş aromatik otlardan-vermut bitkisi (Yauhtli) denilen ve görünüşe göre diğer yerlerdeki tütünün yerine kullanılan bir bulamaçla..." şeklinde bir ifadeyi öne sürer. Çıkarıcılar genellikle elleriyle ağrıyan yeri yoklar ve bir belirti varsa (irin) emerek dışarıya çıkarır ve hastanın bu sıkıntıdan kurtulmasını sağlarlardı.

Codex Azcatitlan yazmasında Azteklerin göl yaşamını gösteren bir desen

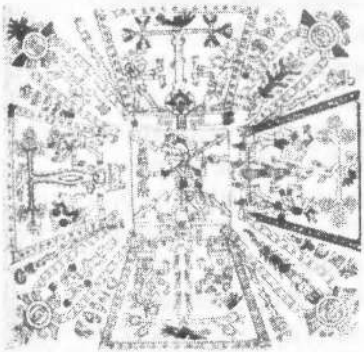
Azteklerde din: İnançlarının çoğunun Orta Amerika kültüründen kaynaklanan birtakım inanç sistemleriyle örtüştüğü anlatılır. Güney Amerika bölgesinde Aztek yerlilerinin son derece dindar oldukları belirtiliyor. Önceleri bölgede yaşayan halkların birden fazla kozmolojik inancı paylaşma modası yaygındı. Bu inanç yerel bölgeler dışında merkezi bölgelerde yoğundu. İmparatorluk genişledikçe yerel tanrılar da merkezi tanrılar konumuna getirildi. Onlar Maya inancında kutsal sayılan onüç gök katı ve dokuz yeraltı dünyası arasında geliştiği ileri sürülen yaratılışa inanmışlardı. Aztekler, Mayaların kozmolojik inancını benimsemişlerdi. Tanrılarına kurban olarak insanları

sunar ve insan kanı dökerek çılgın törenler yaparlardı. Onlara göre güneşin görünen yüzü kutsaldı. Bu kutsal yüze "Tonatiuh" adını takmışlardı. Yerlilerin rehber tanrısı Uitzilopochtli'ydi. Bu tanrı öğlen güneşini temsil ederdi. Söylencelere göre çok eskilerde bir insan ve giderek zaman içinde büyücü olarak tanımlandı. Uitzilopochtli, Tula kenti yakınlarındaki Coatepec dağında yaşayan ve "yılan entarisi giyen" anlamında betimlenen Coatliuce adlı tanrıçadan doğmuştu. Her ne kadar Aztek tanrılar panteonunda ilk tanrı olarak yer almışsa da Tezcatlıpoca da onun kadar önemli ve yüce bir tanrıydı. Tezcatlıpoca'nın her şeyi gördüğü ve onun da görünmez olduğu anlatılır. Uitzilopochtli'nin de yardımcıları vardı. Bunlar Paynal ve Mixcoatl'dı. Dinsel yönden anlatıldıkça tanrısal öykülerin ortaya çıkacağı kaçınılmaz olur. Kaynak kitaplarda konuyla ilgili uzun anlatımlar yer almaktadır. Diğer uygarlıklarda olduğu gibi Azteklerin de tanrılar panteonu oldukça kalabalıktır. İlk on sırayı alan; Quetzalcoatl/ Chantıco/ HuıtzılopochtlıI/ Acolmıztlı/ Mıctlantecuhtlıl/ Tlaloc/ Coatlıcue/ Tezcatlıpoca/ Chalchtlıcue/ OmetecuhtlıI adlı tanrılardan başka listede tanrılar ve onların adlarıyla halk tarafından yaratılmış sıfatlar toplam 98 gerçek 70 tanesi de bu tanrılarla özdeşleşen sıfatlar yer alır. İlk önceleri Azteklerin bulundukları topraklara geldiği anlatılan Çiçimekler zaten yerleşik bir ata ve tanrı sistemini biliyorlardı. Beraberinde kültlerini de getirdiler. XVI'ncı yüzyılda yaşamış olan İspanyol tarihçi Juan Bautista Çiçimekler için " hemen hemen her şey için bir idolleri vardı" şeklinde bir açıklama yaparak çiçimeklerin tanrısal kültlerinin yüksek olduğunu da onaylamış oluyordu. Ancak Azteklerin dinsel çalışmaları üzerinde geniş kapsamlı araştırmalar yapılmamıştır. Tahmini olarak ele alınan Aztek tanrıları ve karşılarında özdeşleşmiş adlar ve tanrılar ise; Acolmiztli (Acolmıztlı), Acolnahuacatl (Acolmıztlı), Acuecucyoticihuati (Acuecucyotıcıhua),

Ahuiateteo (Macuıltonaleque), Ahuizotl (Ahuızotlı), Amaranth (Amaranth), Ancient Drum (Huehuecoyotl), Atlatonan (Atlatonan), Atlatonin (Atlatonan), Ayauhteotl (Ayauhteotl), Azcatl(Azcatl), Batman(Pıquete-Zına), Centeocihuatl (Centeotl), Centeotl (Centeotl), Centzon Totochtin(Centzon-Tochtın), Centzonuitznaua (Centzonuıtznau), Chalchihuitlicue (Chalchıuhtlıcue), Chalchiuhcihuatl (Chıcomeccatl), Chalchiuhtecolotl (Chalchıuhtecolotl), Chalchiuhtlicue (Chalchıuhtlıcue), Chalchiuhtotolin (Chalchıuhtotolın), Chalmecatecuchtli (Chalmecatecuchtlı), Chantico (Chantıco), Chicomeccatl (Chıcomeccaatl), Chicomecoatl (Chıccomeccatl), Chicomexochtli (Chıcomexochtlı), Chiconahuiehecatl (Chıconahuıhecatl), Chihucoatl (Cıhuacoatl), Chimalman(Chımalman), Cihuacoatl (Cıhuacoatl), Cihuateto (Cıhuateto), Cinteotl (Cınteotl), Cipactli (Cıpactlı), Cipactonal (Cıpactonal), Citlatonac (Ometecuhtlı), Civatateo (Cıvatateo), Coatlicue (Coatlıcue), Coccochimetl (Cochımetlı), Cochimetl (Cochımetl), Cocijo (Cocıjo), Coyolxanuhqui (Coyolxauhquı), Coyolxauhqui (Coyolxauhquı), Cuaxolotl (Cuaxolotl), Drunken Rabbits (Centzon-Totochtın), Eagle Man (Eagle-Man), Ehecatl(Ehecatl), Huehuecoyotl (Huehuecoyotl), Huehueteotl (Huehueteotl), Huıtzılopochtlı, Huixtocihuatl (Huıxtocıhuatl), Ilamatecuhtl (Ilamatecuhtlı), Itzli(Itzlı), Itzpapalotl (Itzpapalotl), Itztlacoliuhqui (Itztlacolıuhquı), Ixtlilton (Ixtlılton), Macuil Cozcacuahtli (Macuılcozcacuhatlı), Macuil Cuetzpalin (Macuılcuetzpalın), Macuil Malinalli (Macuılmalınallı), Macuil Tochtli (Macuıltochtlı), Macuil Tonaleque (Macuıltonaleque), Macuil Xochitl(Macuılxochtl), Macuilcozcacuahtli (Macuılcozcacuhatlı), Macuilcuetzpalin (Macuılcuetzpalın), Macuilcuetzpalli (Macuılcuetzpalın), Macuilmalinalli Macuılmalınallı, Macuiltochtli (Macuıltochtlı), Macuiltonaleque (Macuıltonaleque), Macuilxochitl (Macuılxochıtl), Macuilxhitl (Macuılxochıtl), Malinalxochi (Malınalxochı),

Malinalxochitl (Malınalxochı), Maquiltonaleque (Macuıltonaleque), Matlalcueitl (Matlalcueıtl), Mayahual (Mayahuel) Mayahuel (Mayahuel), Mayouel (Mayahuel), Metzli (Metzlı), Metztli (Metzlı), Mexitl (Mextlı), Mextli (Mextlı) Mictecacihuatl (Mıctecacıhuatl), Mictlan (Mıctlan), Mıctlancıhuatl (Mıctecacıhuatl), Mictlantecuhtli (Mıctlantecuhtlı), Mictlantecuhtzi (Mıctlantecuhtlı), Mixcoatl (Mıxcoatl), Moctezuma (Moctezuma), Montezuma (Moctezuma), Motecuhzoma (Moctezuma) Nahuaque (Ometecuhtlı), Nana Nanautzın, Nanahuatzin (Nanautzın), Nanauatzin (Nanautzın), Nanautzin (Nanautzın), Nuhualpilli (Tlaloc Old Old Coyote=Huehuecoyot), Omacatl (Tezcatlıpoca), Omecihuatl (Omecıhuatl), Omeciuatl (Omecıhuatl), Ometecuhtli (Ometecuhtlı), Ometecutli (Ometecuhtlı), Ometeoltloquei (Ometecuhtlı), Ometotchtli (Ometotchtlı), Opochtli (Opochtlı), Oxomoco (Oxomoco), Patecatl (patecatl), Piquete Zina (Pıoquete-Zına), Piquete Zi? (Pıoquete-Zına), Popocatepetl (Popocatepetl), Pulque (Pulque), Quaxolotl (Quaxolotl), Quetzacoatl (Quetzalcoatl), Quetzalcoatl (Quetzalcoatl), Spider Woman (Spıder-Woman), Tamoanchan(Tomoanchan), Tecciztecatl (Tecucıztecatl), Tecuciztecal (Tecucıztecatl), Tecuciztecatl (Tecucıztecatl), Telcalipoca (Telcalıpoca), Temazcaltechi (Temazcaltecı), Tmazcalteci (Temazcaltecı), Teotihuacan (Spıder-Woman), Teoyaomiqui (Teoyaomıquı), Teoyaomqui (Teoyaomıquı), Tepeyollotl (Tepeyollotl), Tepeyollotli (Tepeyollotl), Tepoztecatl (Tepoztecatl), Tezcalipoca (Tezcatlıpoca), Tezcatlipoca (Tezcatlıpoca), Tezcatzontecatl (Tezcatzontecatl), Titlacauan (Tezcatlıpoca), Tlaelquani (Tlazolteotl), Tlahuixcalpantec (Tlahuızcalpantecuhtlı), Tlahuixcalpantecuhtli (Tlauhızcalpantecuhtlı), Tlahuizcalpantecuhtli (Tlauhızcalpantecuhtlı), Tlahuizcalpantecutli (Tlauhızcalpantecuhtlı), Tlaloc (Tlaloc), Tlaltecuhtli (Tlaltecuhtlı), Tlaoque Nahuaque (Tlaoque-Nahuaque), Tlazolteotl (Tlazolteotl), Tlazolteotli (Tlaz-

olteotl), Tlazolt?tl (Tlazolteotl), Tloque (Ometecuhtlı), Tloquenahuaque (Tlaoque-nahuaque), Tl,oc (Tlaloc), Tomoanchan(Tomoanchan), Tonacatecuhtli (Tonacatecuhtlı) Tonatiuh (Tonatıuh), Tzitzimime(Tzıtzımıme), Tzitzmitl (Tzıtzmıtl), Ueuecoyotl (Ueuecoyotl), Ueueteotl (Huehueteotl), Uitzilopochtli (Huıtzılopochtlı), Uixtochihuatl (Huıxtocıhuatl), Xilonen (Chıcomeccatl), Xipe (Xıpe-Totec), Xipe Totec (Xıpe-Totec), Xiuhcoatl (Xıuhcoatl), Xiuhtecuhtli (Huehueteotl), Xiutecuhtli (Xıutecuhtlı), Xmulzencab (Xmulzencab), Xochipili (Xochıpılı), Xochipilli (Xochıpılı), Xochiquetzal (Xochıquetzal), Xolotl (Xolotl), X?otl (Xolotl), Yacatecuhtli (Yacatecuhtlı).

Dinsel bir betimleme

Azteklerde dua: Azteklerin dinsel inancında ölenler için cenaze törenleri sırasında ve daha sonraki günlerde çeşitli ayinler okunurdu. Bu ayinler yetkili rahipler tarafından organize edilmiş küçük törenlerle yapılırdı. Kişinin öleceği günde sağlıklı ve günahlardan uzak olmasını belirten dualar yapılırdı, tanrılara ölünün cennete girmesi için yalvarışlar ve haykırışların yer aldığı değişik dualar da okunurdu. (Bugünkü yeni ve genç olan dinlerde de aynı moda devam etmektedir.) Halkın dinsel inançta düşlediği güzel bir günde ölmek için yapılan dua "...Ulu Tanrı, rüzgârın içinde duyduğum ses kimin sesi, bütün dünyaya hayat veren kimin nefesi -duy beni-. Senden önce geldim. Senin çocuklarından biriyim. Ben küçük ve güçsüzüm, senin gücüne ve bilgeline ihtiyacım var. Güzellikler içinde yürüyelim ve gözlerim hep farkına varabilsin kırmızı ve mor gün batımının. Ellerim saygı göstersin senin yaptığın ve yarattıklarına, kulaklarım açıkça duyabilsin sesini. Beni öyle bilge yap ki ben benim insanlarıma öğrettiklerini

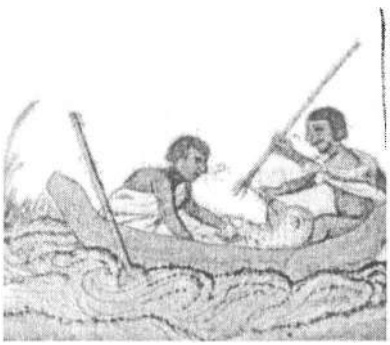
anlayabileyim ve kayalara ve yaprakların arasına gizlediğin derslerini anlayabileyim. En büyük düşmanım olan kendimle savaşıp kendi içimdeki gücü bulabileyim ve hazır olayım sana gelirken; Temiz ellere ve saf gözlere, öyle ki yaşam batan bir günbatımı gibi solmaya başladığında ruhum sana saf ve lekesiz gelebilsin." şeklinde okunurdu. İslam dininde de güzel ve kutsal bir gün olarak kabul edilen "Cuma" günü ve Hac süresindeki bütün günlerde ölmenin kutsallığı belirtilmektedir. Adı geçen günlerde ölenlerin cennetlik olduğu ifade ediliyor.

Axayacatl'belirten bir heykel

Azteklerde şiir: Aztek dilinde Cuicatl, "şarkı ve şiir" Cuicani ise "şarkıcı ve şair" anlamında kullanılmıştır. Okullarda uygulanan 7, 10 ve 14 yaş gurubu öğrencilerine genelde bellek eğitimi veriliyordu. Bellek üzerine yapılan eğitimde benzetmeler Nahuatl şiirinin temel yapısı şeklindeydi. Yani Aztekli şairler yaşadıkları dönemde imgenin ne olduğunu biliyorlardı. Bu nedenle şiirlerini yazarken imgeyi temel yaklaşım olarak kullanıyorlardı. Bu benzetmeler arasında tanrıça Chalchiuhtlicue'nin isim tanımlamasının karşılığı olan "Yeşim etek" benzetmesi olarak gösterilebilir. Aztekli şairin göl ya da suyu yeşim taşına benzeterek tanrıçanın burada yüksek bir benlikle tapınma düşüncesine yayıldığını ifade eder. Yeşim sözcüğüne eteği ilave olarak kullanması da dişiliğin sembolü olarak değerlendirmiştir. Tetzcoco lideri şair lakaplı Netzahualcoyotl, yaşamını anlattığı kitabında bu benzetmelerden söz ederken, şairin sadece tanrı ve tanrıçalar ya da kutsal yerler için benzetmeler üretmediğini aksine yerleşim yerleri, dağlar, tepeler, ırmaklar için de benzetmeler üretmiştir şeklinde ifadelere yer vermiştir. Bu benzetmelerde ise; Tenochtitlan için " Okların yapıldığı yer", "Aksöğütler

ülkesi" ya da " Kartal ve Kaktüsün yeri" gibi değişik benzetmelerle kentin varlığı açıklanırdı. Ayrıca Huitzilopochtlı için de; "Mavi balıkçıl kuşu", "Akıllı papağan" ya da "Kartal" benzetmesi yapılırdı. İlginçtir ki şiir okuma ve şarkı söylemeye "Çiçek ve şarkı evi", sadece şiirlerin okunduğu yere de "çiçeklerin evi", "bahar evi" ya da "çiçeklenen avlu" şeklinde benzetmelerle ifade edilmiştir. Savaş sözcüğünü de "Kalkanların şarkısı", Kalkan tozlarının havalandığı yer" ya da "ova üzerinde yüreğin çiçekleri" denmiştir. Görüleceği gibi döneminde imgenin ne olduğu bilinmediği halde Aztekli şairler olabildiğince imgesel çalışmalar yapmışlardır. Bir Aztek Şiiri: *"...Ölüm Dansı: O şaman, baykuş adam, Taktı bir zamanlar kazandığı parlak, sarı tüyleri. Sonra kararlaştırdı, insanları bir araya toplayıp dans ettirmeyi. Sonunda, çığırtkan gitti tepeye ve duyurdu bunu. Ve çağırdı tüm insanları. Duydu ülkedeki herkes onu ve yola çıktı hemen, Tekskalapa'ya, kayalık ülkedeki kente varmak için. Tümü geldi, hem soylular, hem de halk, genç kadınlar ve genç erkekler, o kadar çoklardı ki anlatılmaz, çok kalabalıktılar. Ve sonra başladı o şarkısına. Davulunu çaldı, tekrar tekrar. Onlar da katıldılar dansa. Sıçradılar havada, ellerini birleştirerek kenetlendiler, Döndüler ve çok mutluydular. Şarkı sarsılıyor ve kırılıyordu havada, geri dönüyordu uzak tepelerden, bir yankı halinde ve bırakmıyordu kendini. O söyledi, düşündü ve yanıtladılar onu. Planlarken bunu kendisi, duydular dudaklarından. Başladı söylemeye gün doğmadan ve sürdürdü gece yarısına kadar. Ve dans ederken hep birlikte en tiz seslerle birçoğu attı kendini kayalıklardan ve diye. Öldüler tümü ve taşlaştılar. Ötekiler, üstündekiler köprünün düştüler aşağı, taş olsa bile köprü şaman kırmıştı onu. Düştüler hızla ve taş oldular. Toltekler*

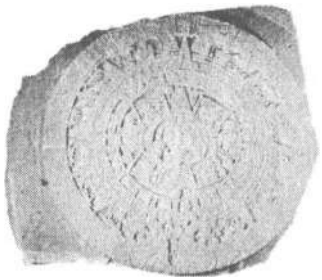

Bir el yazmasında görülen desen. Balık avlarlarken

asla anlayamadılar orada ne olduğunu, sarhoş olmuşlardı onunla, kör oldular ve sonra toplanıp dans ettiler binlerce kez orada. Her seferinde, daha çok ölü, daha çoğu düştü yüksekler-den molozlara ve yok ettiler kendilerini Toltekler..." şeklinde dizelerle süslenmişti.

Azteklerde şarkılar: İspanyol askerlerinin yaptıkları katliamlardan sonra Azteklerin içinde bulundukları zorlu yaşamlarını yerlilerin ağzından dinlediği öykülerle ele alan Bernardıno de Sahagun, bu halkın ilahileri müzik eşliğinde söylendiği zaman belirsizliğin olduğunu ve sözleri anlamanın mümkün olmadığını ifade etmiştir. Ancak araştırmacı Duran ise ilahilerdeki sözlerin eski gizli sırları ifade ettiği biçimini "...Bunların (yerlilerin) tüm şarkıları öyle örtülü benzetmelerden oluşuyor ki, çalışma ve tartışma eziyeti çekmeden anlamlarını kavrayabilen çok az. Söylenen şarkıları dikkatle dinleyerek sözcük ve benzetme terimlerinin ardında yatanı anlamayı kendime iş edindim. Önceleri çok anlamsız gelseler de sonra danışıp görüştüğümde, hem dünyevi şarkılarda ve hem de ilahilerde yer alan tümcelere hayran kaldım..." şeklindeki ifadeleriyle açıklamaktan kaçınmamıştı. Müzik, şarkı ve dans Azteklerde gıda almak gibi bir şeydi. Bütün araştırmacıları hayran bırakarak peşinden sürüklemiştir. İspanyol rahibi Geronimo de Mendieta "...Gördüğüm en önemli özellik şarkı ve danslar... Her ikisi de hem tanrı kadar saygı gösterdikleri tanrısal varlıkların bayramını kutluyor, hem de özel eğlence ve teselli amacı taşıyordu. Her tanrısal varlığın evinde dans ve şarkı yaratıcıları için bir şapel vardı ve bunlar özgün beyit ve şarkı bestelemekte çok ustaydılar. Her yirmi günde bir kutlanan ana şenliklerde ve daha az önemli kutlamalarda şarkı söyleyip dans ediyorlardı. En önemli danslar meydanlarda yapılırdı. Kimi zaman da kralların evindeki geniş avlularda... Ayrıca soyluların ve yetkililerin evinde de dans ediyorlardı. Savaşta zafer kazandıklarında, yeni bir yönetici göreve

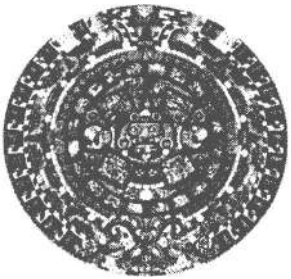
geldiğinde ya da üst sınıftan bir hanımla evlendiğinde veya herhangi bir yenilik olayında, usta hemen eski efendilerinin kazanımları ya da eski törenler için bestelenmiş şarkılara bir yenisini ekliyordu..." şeklinde ifade etmişti. Aztekli öğretmenler Telpochcallı ve Calmecac okullarındaki öğrencilere özellikle ilahiler, müzik ve şiiri öğretiyorlardı. Sözcük anlamı "şarkı evi" olan Cuicacallı; şarkıların okunduğu evlerdi. Müziğin son derece önemli bir sanat dalı olduğu bütün dinlerde görülmektedir. Müziksiz ilahiler günümüzde de önemsenmiyor. Müzik eşliğinde çok daha farklı bir coşkunun olduğu görülmektedir.

Aztek takvim taşının üst görünümü

Azteklerde dil: Azteklerin kullandıkları dil, Güney Amerika yerlileri arasında örnek bir dil olarak belirtilmektedir. Büyük ana dil ailesi olarak bilinir. Bu anadil ailesi de "Uto-Aztek" olarak tanımlanmıştır. Anadil, New-Mexico ve Oklahoma bölgelerinde konuşulduğu öne sürülen Kiyova Tano dillerini kapsamaktadır. Uto-Aztek dilinin Guatemala'nın kuzeyinde yaygın olarak kullanıldığı belirtilmektedir. Oklahoma bölgesindeki Kiyova Tano dili dört gurupta ele alınarak incelenmiştir. Bunlar; Kiyova, Tıya, Teva, Toya şeklindedir. İmparatorluğun kuruluşunda emeği geçen halkın Nahuva dili konuştukları belirtilmektedir. Nahuva dil öbeğinin Guetemala'da konuşulan ve sekiz öbekten oluşan yerli diller ailesi içindeki Sonora kolu içinde yer almaktadır. Diğer dil kolu ise Şoşon'dur. Şoşon dilleri; Mono, Kuzey Payut, Koso, Şoşon, Kavayisu, Yuta, Numik, Tubatulabal, Serrano, Luisenyo-Huanenyo, Gabrielino-fernandino, Kuhuilya, Kupenyo, Taki ve Hopi dilleridir. Sonora kolu ise: Papago, Pima bajo, Tepekano, Tepehuan, Pima, Tarahumara, Guarihio, Yaki-Mayo, Tubar, Eudeve, Opata, Koraçol (Kora), Nahua, Nahuatl,

Pipil ve Poçutek'dir. Wikipedia'da Nahuatl diliyle ilgili "...Nci (Klasik Nahuatl nhn), (Merkezi Nahuatl nch), (Merkezi Huasteca Nahuatl ncx), (Merkezi Puebla Nahuatl naz), (Coatepec Nahuatl nln), (Durango Nahuatl nhe), (Doğu Huasteca Nahuatl ngu), (Guerrero Nahuatl azz), (Dağlık Puebla Nahuatl nhq), (Huaxcaleca Nahuatl nhk), (Kıstak Cosoleacaque Nahuatl nhx), (Kıstak Mecayapan Nahuatl nhp), (Kıstak Pajapan Nahuatl ncl), (Michoacán Nahuatl nhm), (Morelos Nahuatl nhy), (Kuzey Oaxaca Nahuatl ncj), (Kuzey Puebla Nahuatl nht), (Ometepec Nahuatl nlv), (Orizaba Nahuatl ppl), (nhzin olan Pipil lisanı), (Alta Nahuatl nhsin olan Santa María lası), (Güneydoğu Puebla Nahuatl nhc), (Nahuatl nhvin), (Temascaltepec Nahuatl nhi), (Tenango Nahuatl nhg), (Tetelcingo Nahuatl nhj), (Tlalitzlipa Nahuatl nuz), (Tlamacazapa Nahuatl nhw), (Batı Huasteca Nahuatl xpo.)..." şeklinde fonetik işaretlere yer verir.

Aztek takvim diski

Azteklerde tarım: Bernardino De Sahagun "Yeni İspanya'nın Genel Tarihi" adlı yapıtında Aztek tarımında çiftçilerle tarımcılar arasında belirgin özelliklerle bir ayırım yapar. Çiftçilerin "coa" adlı kazmayla toprağı temizleme, ekme, otları biçme, sürme, çapalama, düzeltme, sulama, harmanlama ve buna benzer işleri yaparlardı. Tarımcılar ise sadece ağaç ekimi ve toprağı tohumlama görevleriyle tanınırlardı. Tarımcılar danışmanlık da yaparlardı. Bunlar takvimin bulunduğu büyük defter olan tonalamatl almanaklarını okumaları beklenerek görevlerini yaparlardı. Azteklerdeki calpullılı aileler için verilen komunal topraklara sahip bulunurlardı. Arsaların sahipleri "pipiltin" denilen soylular ya da tlatoanilerdi. Yeni Chinapa bölgelerinde calpullı üyesi olmayanlar tarlaları kiralayarak kullanıyorlardı. Arkeolojik araştırmaların geniş kapsamlı ya-

pılamaması Meksika vadisindeki Chinampa tarımının kökenlerinin çözülmesini geciktirmektedir. Tarım ile ilgili bilgiler Azteklerin el yazmalarında detaylarıyla gösterilmiştir.

Aztlan: "Beyaz ve aydınlık ülke" anlamında tanımlanan Azteklerin Anayurtları olarak bilinir. Efsaneleştirdikleri anayurtları Tenochtitlan'dır. Bu sözcüğün bir başka anlamı da "Turnalar ülkesi"dir. Bu sözcük arkaik Aztek'in kökü olarak ele alınmıştır. Aztek sözcüğü olarak XVIII-XIX yüzyıllarda İspanyolların istilasından sonra orada yaşayan genel halka bu ad verilmiştir. Buranın bulunması Motecuhzoma I tarafından yapılan araştırmalarla gerçekleştirilmiştir. Kral 60 kadar büyücüyü bu ülkenin bulunması için görevlendirmiştir. Halk arasında ortaya atılan efsaneler çok daha sonraları bazı uygarlıkların ya dinsel anlayışına ya da yaratılış inancında yer alan öykülere dönüşmektedir. Bu öyküler zamanla farklı sıfatlar da eklenerek çoğalır ve prototipini ezoterik hale dönüştürür.

Azteklerde bir savaş sahnesinin çizimi

B

Badianus kodeksi: Tıbbı bilgileri veren önemli bir el yazmasıdır. Adı geçen el yazması 1552 yılında İspanyollar tarafından Hıristiyanlaştırılmış Martin de la Cruz adlı bir yerli tarafından "Santa Cruz" okulunda kaleme alınarak bir başka yerli Dr.Juan Badiano tarafından Latinceye çevrilmiştir. El yazmanın adı da doktorun adıyla anılmıştır. Bu el yazmasında diş ağrılarına karşı ilginç kurallar anlatılmıştır. El yazmasında tedavi ile ilgili oldukça karmaşık ifadeler yer almaktadır. Bir tedavi şekli "...Önce ağrıya neden olan çürük diş bir ölünün dişiyle kanatılır. Sonra "Teonochtli" bitkisinin kökü öğütülür ve bir geyik boynuzuyla beraber yakılır. Diğer taraftan Ytzacquetzallitztli, parlak değerli bir taş ve kırmızı mercan midyesi kabuğu (chichiltic tapachtli) biraz un ve tuzla beraber ısıtılır. Tüm malzemeler bir beze sarılır ve bir saat boyunca ağrıyan çürük diş üzerine bastırılır. Sonra beyaz günlük tütsüsü, Xochiocotzotl'ın meyvelerinden elde edilen bir cins merhemle beraber yakılır ve hasta pamuklu bir bez üzerinden bu buharı içine çeker. " Şeklinde ilginç açıklamalar yer almaktadır.

Badianus Codex'inden bir çizim

Baturini Codex'i: Aztekler dönemine ait bir el yazması. Bu el yazmalarında yerlilerin yaşam tarzı ve şeflerle olan ilişkilerinin yanı sıra tanrısal anlamda kutlanan törenlerin ritüelleri de belirtilir. Çoğu anlatımlar görsel desenlerle süslenmiştir.

Bajo: "U" biçimli göl ya da akarsu yataklarına verilen ad.

Batman: Sözcük karşılığı "Emir subayı" anlamında tanımlanmıştır. Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıdır. "Emir subayı" şeklinde tanımlanan Zapoteklerin yarasa tanrısı olarak tanrılar listesinde yer almıştır. Çoğu zaman "Kızılgerdan"'ın gerçek kaynağı şeklinde algılandı. "Pıguete zı ve Pıquete-Zına" adlarıyla da tanındı. Günümüzde "Batman" adını taşıyan filimler çocukların olduğu kadar büyüklerin de ilgisini çekmektedir. Azteklerin bu tanrıyı orduda "emir subayı" şeklinde tanımladıklarına bakıldığında günümüz "batman" ile eş değerde tutulan bir tanrı kimliğiyle karşımıza çıkmaktadır.

Bernardino de Sahagun: Fransiskan keşişi. Fiziksel olarak iyi konumda olduğu belirtilen Sahagun'un "Bernardino de Ribeira" adıyla da anıldığı belirtilir. Ribeira kentinin adı olarak bilinen soyadının, Leon krallığı tarafından Sahagun olarak değiştirilmiş olduğu ifade edilmektedir. Sahagun, Salamanca Üniversitesinde uzun yıllar çalıştı. 1529 yılında Tlamanalco keşişi olmak üzere Azteklerin yaşadığı bölgeye gönderildi. 1935 yılından sonra Xochimilco manastırında rahip olarak çalıştı. Tlatelco'da, Colegio de Santa Cruz'da Latin dilini yerleştirdi. Puebla'ya farklı bir kilise anlayışı getirdi. 1540-1545 arasında da yanardağ bölgesindeki dağlık yerleşim alanlarını seçerek görevini sürdürdü. Bu keşiş bölgedeki insanları Hıristiyanlaştırmak için İspanyollar tarafından görevlendirilmişti. Ancak gördüğü manzara onu dehşete düşürmesine yetti. Çünkü İspanyollar bölgede inanılmaz bir katliam yapmışlardı. Sahagun yerlilerin dilinden not aldığı yüzlerce makaleyi kitaplaştırarak dev bir eser haline getirdi. Bir taraftan yıkım, bir taraftan ticari malzeme, İspanyollar Aztek ve Maya topraklarına bu amaçla girdiler. Daha sonraları da kendi dinlerini bölge halkına zorla kabul ettirmek için çabaladılar. Sonuç ne olursa olsun İspanyollar kazanmış ve bölgeye rahipler göndermişlerdi. İşte onların

yerliler üzerinde yapmış oldukları katliam da bölgeye gönderdikleri rahipleri tarafından dünyaya duyuruldu. Sahagun, bu rahiplerden biriydi. İspanyolların yaptıkları katliamları yerlilerin anlatımlarını tanık göstererek kitap haline getirmeyi başardı. Her şeye rağmen Sahagun, bölgedeki katliamı unutturmak istemeyen kişilerden biriydi. Bernardino de Sahagun 1590 yılında doksan yaşındayken öldü.

Beşinci olay: Azteklerin kehanetleri anlatmakla bitmez. Bir taraftan Sahagun bir taraftan da Munoz Camargo söz konusu alametlerle ilgili derinlemesine araştırma yapmışlardır. İspanyollar Aztek topraklarına gelmeden yaklaşık on yıl önce yerliler garip olaylara tanık oldular. Bu olayları kötüye işaret olunan alametler olarak düşündüler. "...Hiç rüzgâr yokken Meksika gölü kabardı. Kaynadı, kaynadı ve büyük bir yüksekliğe ulaşana kadar köpürdü derken, şehrin yarısındaki evlerin üzerine devrildi... Sular altında kalan evler çöküp mahvoldular..." şeklinde yüzlerce kehanetin olduğu ifade edilmektedir.

Beş bulut yılanı: Dört erkek ve bir kadın olarak doğdukları anlatılır. Mitolojide yaratılış ile ilgili ilginç anlatımlara yer verilir. Aztek inançlarında dört erkek dört yönü kadın ise merkezi (yani aşağı ve yukarı) temsil eder. (Bak "savaşın çıkış nedeni".)

Beşinci üst dünya: Araştırmacılar bu dönemi "filizlenme" dönemi olarak tanımladılar. İ.Ö.1538-1144 tarihleri arasındaki bir dönemi kapsadığı anlatılır. Bu dönemde Avrupa merkezli İ.Ö.1480 tarihlerinde Musa'nın etkisi ve geleneksel olarak Çin'de (shang), geleneklerin etkisi görülür. Aztek inancında da bu dönemin kutsal olduğu savunuldu.

Beşinci kötü alamet: İspanyolların bölgeye gelmeden önce belirtileri görülen beşinci kötü kehanet. Bu kehanetle ilgili yerlilerin dilinde "...Rüzgâr suyu kaynayana kadar dövdü. Sanki öfkeden köpürüyormuş gibi, cinnet geçiriyor-

muş da kendini yiyip bitiriyormuş gibiydi. Çok uzaklardan gerilerek havaya doğru yükseldi ve evlerin duvarlarına çarptı. Sele kapılan evler sular altında kaldı..." şeklinde ifadeler yer alır.

Birinci güneş evresi: (Nahui Ocelotl adıyla bilinir) Bu evrenin tanrısı Jaguar adıyla bilinir. Jaguar tanrısının Ocelotonaitiuh ile betimlenmiş olabileceği tartışılmaktadır. Takvim taşında belirtilen bu evrede tanrılar tarafından yaratılmış olan devler dünya yaşamına ve geleneklerine zarar verdikleri için Jaguarların saldırılarına uğramış ve topluca yok edilmişlerdir. Devlerin mısır ile beslendikleri belirtilir. Birinci güneş evresini temsil eden tanrının adı ise Matlactili adıyla bilinir. Evrenin süresi ise 4008 yıl olarak hesaplanmıştır. Güneşin suyla yok olduğu ele alınmıştır. (["sel-tufan"]) anlamında olan "Apachiohualiztli" adlı bir yağmurun felakete yol açmış olduğu ifade edilmiştir. İnsanların balıklara dönüştüğü ancak bir ağaç tarafından "nene ve tata" adlarında iki kişinin kurtarılmış olduğu belirtilir. Bazı kaynaklarda da sular çekilene kadar bir mağarada kurtulan yedi kişiden söz edilir. İnsanların çoğalması bunlar tarafından gerçekleşmiş ve her birinin de tanrıları olmuştur. Birinci Güneş evresinin tanrıçası ise Tlaloc'un karısı "yeşim etekli" olarak tanımlanan Chalchiuhtlicuedir.

Beşinci güneş evresi: Bu dönemin tanrısı Tonatiuh'un yüzü ile betimlenmiştir. Tonatiuh hareketi temsil eden bir sembol olarak kullanılmıştı. Bu nedenle bu evre için hareket güneşi denilmektedir. Aztek kaynaklarında bununla ilgili "...Yeryüzünde bir hareket olacak ve hepimiz yok olacağız." şeklinde bir not yazılıdır. Beşinci güneş çağının sonu olarak İ.S.2012 yılı olarak belirtilir ve büyük tufanlarla her şeyin yok olacağı ifade ediliyor. Mayaların son çağının İ.Ö.3114 ile İ.S.2012 olarak belirtilmesi önemli kehanetlerden biridir.

Bitki toplayıcılar: Bunlar ilaç satanlar anlamında da bilinir-

lerdi. Bu mesleki dal eczacılık anlamına gelen "Papianıpanamacanipananacaca" şeklinde yazılırdı. Gelenek olarak bugün bile Aztek yerlileri pazarlarda şifa verdiği gerekçesiyle bitki satarlar. Sahagun'un anlatımına göre ilaç satanlar pazarlarda bir hasırın üzerinde otururlar, onlar sattıkları ilacın hangi ottan yapıldığını anlatırlardı. Çünkü otlar hakkında bilgileri vardı. Bunlar çeşitli bitkilerle beraber "Çaçalicaptlı" bitkisinin bütün özelliklerini bilirlerdi. Hasırların üzerine yaydıkları otlar kısa sürede tükenirdi. (1990 yılında Romanya'da bu tür satıcıların pazarlarda günümüzdeki modern ilaçları tane olarak sattıklarını görünce şaşırmıştım. Çünkü günümüzde eczaneler bu görevi üstlenirken Balkan ülkelerinde insanların sokak ortasında ilaç satmaları bana oldukça ilginç gelmişti.)

Birinci üst dünya: Birinci üst dünya devresi için araştırmacılar "Tohumun ekilmesi" şeklinde bir betimleme getirdiler. İ.Ö.3115-2721 tarihleri arasında olduğu tahmin edilmektedir. Yapılan araştırmalarda tanrı fikrinin ilk defa bu dönemde ortaya çıktığı anlatılır. Bu döneme denk gelen Asya bölgesindeki Sümerlerde "An" adlı ve her şeye hâkim bir tanrı fikri ortaya çıkar. Bu tanrıya semavi tanrı gözüyle bakılmıştır. Sümerlerdeki semavi tanrı ise görev bölümü yaparak hasat tanrısı, ev tanrısı ve kent tanrılarıyla paylaşım içindeydi. Bu devre Mayalarda olduğu gibi Aztek tanrısal inancında da gösterilmiştir. İlginçtir ki insanlar sosyal yaşamlarının ayrıntılarına yavaş ama hızlı girerken aynı paralelde tanrısal gücü de yüceltmeyi ihmal etmemiştir.

Birinci gök katı: Puebla vadisindeki Tlaxala bölgesinde yaşayanların onüç gök katından başka inandıkları dokuz gök katının evrelerinden birincisidir. Birinci gök katında "yıldız etek" olarak tanımlanan bir kadın, "yıldız tanrısı" şeklinde tanımlanan bir erkek vardı. Tanrıların ikisini de "etimizin efendisi" şeklinde betimleyerek gökyüzüne yerleştirmişlerdi. Azteklerin dinsel geleneklerinde bu yaratı-

lış öykülerini son derece ezoterik imgelerin yer aldığı metinlerle yazmış oldukları hayranlık verici olarak belirtilmektedir.

Birinci olay: Azteklerin kehanetleri anlatmakla bitmez. Bir taraftan Sahagun bir taraftan da Munoz Camargo söz konusu kehanetlerle ilgili derinlemesine araştırma yapmışlardır. İspanyollar Aztek topraklarına gelmeden yaklaşık on yıl önce yerliler garip olaylara tanık oldular. Bu olayları kötüye işaret olunan alametler olarak düşündüler. "...Geceleyin gökyüzünde ortaya çıkan, yanan bir sütündü. Etrafa o kadar parlak kıvılcım ve ışıklar saçıyordu ki, sanki yeryüzüne ateş yağıyor, etraf seher vakti gibi aydınlanıyordu. Bir piramit gibi sanki gökyüzüne tutturulmuş gibiydi. Muazzam genişlikteki tabanı yere bakıyor, gövdesi tepeye doğru daralıyor ve semaya dokunuyordu..." şeklinde ilginç ifadeler yer almıştı. Bu kehanet yerlilerin 12 ev dedikleri yılda yani İspanyol takvimine göre 1517 yılında ortaya çıkarak bir yıl boyunca yanmaya devam etti.

Beşinci Gök katı: Puebla vadisindeki Tlaxala bölgesinde yaşayanların onüç gök katından başka inandıkları dokuz gök katının evrelerinden beşincisidir. Beşinci gök katında ateş yılanlarının oturduğu söylenir. Kuyruklu yıldıza benzetilirler. Gök felaketlerinin onların kuyruklarını sallamasına bağlandığı ifade edilir. Ateş yılanları günümüzde kozmoloji biliminin yakından izlediği "kuyruklu yıldız" ya da yörüngesinden kayıp atmosferde kül olan göktaşlarının bir betimlemesi olarak değerlendirilmektedir.

Blood Clot: 1920 yılında Robert Lowie'nin bir öyküsünden derlenmiş olduğu söylenmektedir. Dilimize de "Kan pıhtısı" adıyla çevrilmiştir. Bu öykü, "Kızılderili Efsaneleri ve Masalları" adlı eserin yazarları olan Richard Erdoes /Alfonso Ortiz tarafından ele alınmıştır. Eser, 2006 yılında İstanbul'da Anfora yayınları tarafından yayınlanmıştır. Öyküde kısaca şöyledir: Bir zamanlar yaşlı bir karı koca

yaşarlardı. Çadırdan yapılmış kulübelerinde dağlık bölgede avlanarak geçimlerini sağlarlardı. Bir gün bölgedeki hayvanlar kıtlık nedeniyle uzaklaşınca onlar da yiyecek bulamama sıkıntısı içine girerler. Yaşlı koca bir gün bir bizon sürüsünün izini görür, izleri takip eder ancak bizon bulamaz ama yerde kocaman bir kan pıhtısı bulur ve evine getirir. Karısına bu pıhtıyla yemek yapmasını söyler. Yaşlı kadın pıhtıyı tencereye koyar, kaynamaya başladığında bir çocuk sesi yükselir. Adam çok çabuk bir şekilde tenceredeki pıhtıda bulunan çocuğu çekip kurtarır. Çocuk çok hızlı bir şekilde büyür. Artık babalığı olan yaşlı adam ona avlanmayı ok kullanmasını öğretir. Bir gün çocuk dağa çıkar bir hayvan öldürür, babasına onu taşımasını söyler, derken; hergün bir değişik hayvan avlar. Bir gün yaşlı karı kocaya evden ayrılma zamanının geldiğini söyler, gitmeden önce fırtına çıkacağını ve ikisinin de çadırdan dışarıya çıkmamaları gerektiğini söyler. Ancak o seslendiği zaman çadırdan çıkmaları söylenir. Sonuçta öyle de olur. Güçlü bir rüzgâr eser, fırtına kopar, rüzgâr dindikten sonra çocuk yaşlı karı ve kocaya çadırdan çıkmalarını söyler. Onlar çadırdan çıkarken çadırın önünde bir sürü bizonun öldürülmüş olduğunu görürler. Çocuk yaşlı karı ve kocanın bunlarla geçimlerini sağlamasını söyledikten sonra insanların bulunduğu bir köye doğru yola koyulur. Köye vardığı zaman köyün şefi ve karısı onu karşılar. O da onlara misafir olur, derken avlanmaya başlar. Her gün değişik hayvanlar avladığını gören şef kızını ona vererek damadı yapar. Oğlan bir gün karısına kendisinin bizon sürüsüne ait bir buzağı olduğunu söyler. Buzağı kelimesini karısının kullanmamasını önemle söyler. Ancak bir gün yine bizon avlarken yanlarından geçen bir bizon sürüsü için karısı, "o buzağıyı öldürün" demesi üzerine çocuk atına atladığı gibi oradan uzaklaşır, bir daha da geri dönmez. Öyküde belirtildiği gibi çocuğu bulan yaşlı karı

koca adını ("Kan Pıhtısı") anlamına gelen Blood Colt koyarlar.

Borbınicus Kodeksi: Bir el yazmasıdır. Tenochtitlan'da yapılan ateş törenleri bu el yazmasında resimli metin olarak belirtilmiştir. Bu yazmada ateş törenlerinin nasıl başladığı ele alınmıştır. Törenlerde dört rahip ateşi yakar, alevleri kentin dört yanına taşımak için ayinler yapar. Bu yazmanın İspanyolların işgalinden hemen sonraki tarihlerde Ixtapalapan-Culhuacan civarında yazıldığı anlatılmaktadır. Bazı kaynaklarda da Tenochtitlan'da yazılmış olabileceği ihtimali verilmektedir. El yazması sömürge dönemi sırasında İspanya'ya götürülerek Madrit yakınlarında bulunan "Escorıal Sarayı"nın kitaplığına teslim edilmiştir. Araştırmacıların bu el yazmasının çalınarak Fransa'ya satılmış olabileceğini ileri sürmektedirler. Çünkü bu yazma Bourbon sarayının Meclis kitaplığı tarafından satın alınmış ve adı da bu saraydan gelmekteydi.

Botuini Kodeksi: Bir el yazmasıdır. Azteklerin göçü üzerine bilgiler vermektedir. Bu el yazmasında öncü rahipler kahramanlaşmış Huizilopochtl'inin büstünü taşırken çizilmiştir. İlginç bir benzetme yeryüzünde çoğu uygarlıklarda mitolojik öykü olarak karşımıza çıkar. Göç, genellikle bir yerde yaşam havasını artık yetersiz bulan ve yeni bir yaşam ortamı bulabilmek için insanların topluca gittikleri bir yol olarak karşımıza çıkar. Yerlilerin yaşadığı tarihsel anlatımlarda göçün en büyük nedeni kuraklık ve doğal afetlerin olduğu ileri sürülmektedir.

Burgonet: Boynu korumak için yakaları alçak olarak yapılmış bir miğfer.

Büyük piramit: Bu piramit Tenohtitlan'da yer alır. Piramide doğu-batı yönünden uzanıp devam eden geniş bir caddeden girilmektedir. Piramit Aztek inançlarının bir sembolü olarak tören alanının ortasında yer almakaydı. Onlar bunu evrenleri için düşüncelerinde tasarladıkları dinsel ve coğrafi bir merkez olarak düşünürlerdi. Hernan Cortez ile

Bernan Diaz bu piramit hakkında ilginç bilgiler yazmışlardır. Piramit çeşitli katlardan yapılmıştı. Bu katların dördüncüsünde Tlaloc ile Huizilopochtli'nin tapınakları yer almaktaydı. Kuzeyde bulunan Tlaloc tapınağı mavi ve beyaz renklerle boyanmıştı. Bu da yağmur ve nemi temsil etme anlamında tanımlanmıştır. Güneyde yer alan Huizilopochtli tapınağı ise kırmızı ve beyaz renklerle boyalıydı. Bu da savaş ve kan dökmenin sembolü olarak tanımlandı. Burada 1978 yılında kazılar yapıldı ve hala da yapılmaktadır. Yapılan kazılarda tanrıça Coyolxauhqui'ye ait olduğu söylenen tek parça taştan bir heykel bulunmuştur. Aztek öykülerinde anlatıldığına göre bu tanrıça kardeşi Huizilopochtli tarafından Coatepetl'de öldürülmüştü. Bu piramit Motecuhzoma ve ondan sonra kral olan Axayacatl tarafından büyütülmüştür.

Tikal'de tapınak kabartması

C

Cacama: Tenochtitlan'da bir kabile şefi. Kardeşi prens Ixtlilxochitl'yi Cortesi karşılamak için görevlendirdi. Motecuhzoma'nın da yeğenidir. Cacama hakkında belge yetersizliğinden dolayı daha ayrıntılı açıklama yapılamamaktadır.

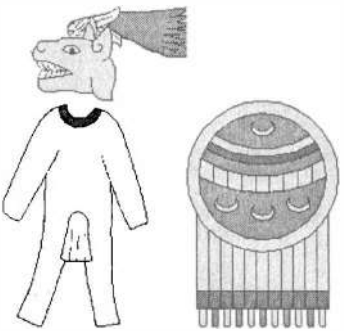
Cacatlı: Bir tür ayakkabı. Çarık benzeri bir ayakkabı olduğu ifade edilmektedir. Bez ya da deriden yapıldığı belirtilmektedir. "Cacatlı" yapılırken bazı durumlarda topuklu ve bazı süslemeler işlenirdi. Soyluların ve yüksek yerlerde görev yapanların ayakkabıları ise jaguar derisinden yapılırdı. O dönemde bile bugünkü gibi sınıflar arası farklılıklar vardı.

Cahuecaahua: İspanyolların İstilaları sırasında Cortez'e sadık kalan Aztek kökenli bir kaptan. Belge yetersizliği nedeniyle kişiliği hakkında yeterli bilgi verilememektedir.

Calixtlahuaca: Azteklerin izlerini günümüze taşıyan arkeolojik bir alandır. Toluca kentinin kuzeyinde yer alır. Bölge bir zamanlar Matlazinca'nın yönetim yeriydi. 1470 yılında Axayacatl'ın akınlarıyla Azteklerin topraklarına katıldı. Ahuizotl döneminde Meksika sömürgecilerine devredildi.

Calmecac: Azteklerde bir çeşit okul. [("Kal'mekak")] şeklinde yazılan Calmeac; ("Soyun evi") anlamında betimlenmiştir. Okulun "Post-clasic" dönemde Azteklerdeki soylu aile çocuklarının eğitimi için yapılmış olduğu belirtilmektedir. Bu okulda genellikle öğrenciler el yazmalarıyla takvimleri okuyup, ezberlemek zorundaydılar. Bu da gösteriyor ki Aztekler eğitime son derece önem vermişlerdir. Eğitimde belirli konulara ayrılmış altı bölüm ele alınmış-

tır. Erkek çocukların okula devam etme zorunluluğu vardı. Tenochtitlan'da yapılan kazılarda tören alanında bu okulun kalıntıları görülür. Okul ve içinde eğitilenler Quetzalcoatl'a adanmış bir şekilde belirtilmektedir. Zaten Quetzal kültü bu okulun koruyucu kültüydü. (Quetzal kültündeki eğitim modeli Mısır'da Amon kültünün tapınaklarda yapılan eğitim şekline benziyor. Yani Mısır'da Amon, Azteklerde ise Quetzal eğitimi yaygındı.) Okuldan mezun olanlara yargıçlık ve üst düzey noktalarda görevler verildiği için ayrıca hukuk eğitimi görülerdi. Bazı araştırmacılar Calmecac okulunu Telpochcalli'yle karıştırıyorlar. Telpochcalli, "...gençliğin evi" şeklinde betimlenmiştir. Yani genelde askeri eğitimin yapıldığı okul niteliğindeydi. Calmecac ise genelde rahiplik okulunu andırır ve ona göre eğitimler yapılırdı. Bu okuldaki eğitim sisteminin "Gençliğin evi" anlamında betimlenen Telpochcallı ile bazı noktalarda örtüşme göstermesi araştırmacıları kuşkulu duruma sokar. Ancak Telpochcallı Okulu ile Calmecac Okulu sınıfsal anlamda karşılaştırıldığında farklı ayrıntılar göze çarpar. Calmecac okulu soyluları, Telpochcallı okulu ise alt sınıf olarak gösterilen halkın çocuklarının eğitim alanı olarak belirtilmektedir. Telpochcallı'de soylu olmayanların askeri eğitim gördükleri ifade edilmiştir. Öğrenci yaşı da 15 civarındaydı. Temel eğitim askeri amaçlı olarak yapılmaktaydı. Soylu sınıfında olanların geleceğe yönelik konumları bilgi düzeyinin üzerinde olduğu zaman Jagur ya da Kartal savaşçılarının emirleriyle eğitilmek zorundaydılar.

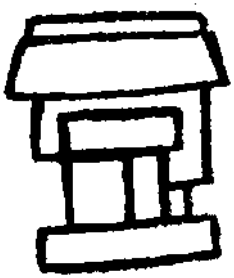

Quauhnahhuac Coyote 1 cuexo- Şefin giysi örneği

Calpixque: Aztek İmparatorluğunda vergi toplayan görevlilere verilen ad. Bunlar yılda dört kez haraç niteliğinde çeşitli mallar toplar, İmparatorluğun deposunda saklarlardı. Calpixqueler kâtiplerle beraber haraç aldıkları malları liste halinde ambarlara koyarlardı. Toplanan haraç defterinin adı da Codex Mendoza yazmasında belirtildiği gibi Matrıcula de Tributos'du.

Calpulli: Azteklerde yaşayan kabilelerin içindeki "klan"lara verilen bir ad. "kabile klanları" olarak incelenmiştir. Söylencelerde Aztek tanrısı Uitzilopochtli, yerlilerin yaşadıkları kentleri dörde bölme emrini verir. Buna göre doğuda "tapınak mahallesi" anlamında betimlenen Teopan, batıda "balıkçıl" anlamında betimlenen Aztacalco, kuzeyde "çiçeklerin açtığı yer" anlamında betimlenen Cuepopan ve güneyde "sivrisineklerin yeri" anlamında betimlenen Moyotlan olarak dörde ayrılmıştır. Bu dört bölümün Calpulli'yi oluşturduğu belirtilmektedir. Her calpulli'nin tapınağı, okulu, askeri bulunmaktaydı.

Calli: (İng.adıdır). (Batı yönüne verilen ad.) Türkçe karşılığı ise "Ev" olarak tanımlanmıştır. Mayalarda Tzolkin takvimine göre Aztek dilinde üçüncü günün adı. Mayalarda "Akbal" olarak kullanılmış ve yeraltı dünyasının evi şeklinde "evin günü" olarak betimlenmektedir. Su toprak ve geceyi temsil eden efendisi androjen olarak tanımlanır. Calli'nın Mayalarda Akbal adıyla anılıp tapınılması geleneği, Azteklerde de uygulanmıştır. Tanrı olarak tapınılmış olan Callı'nın androjen olduğu (Kadın erkek arası) yazmalarda belirtilmektedir.

Callı'nın sembolü

Camaxtli: Sözcük anlamı "avcılığın efendisi" şeklinde tanımlanmıştır. Çicimek halkının kentleri olan Tlaxcala'da tapındıkları bir tanrı olarak bilinmektedir. Eski kozmik Tanrıları olan "bulut yılanı" şeklinde tanımlanan Mix-

coatl'ın daha sonraları Tlaxcaltek formuyla "hayvanların efendisi" olarak tanımlanarak bu adla anılmıştır.

Camotli: Kök bitkisi olarak patatese verilen bir ad. Tatlı patates olarak bilinmektedir.

Campeche: Azteklerde bir yerleşim alanı. Mayalar da burada yaşadılar. Mayaların saldırılarıyla karşılaşan Hernandez de Cordoba ve adamları bu yerleşim yerine geldiklerinde şaşırmışlardı. Güneyde ve Antillerde kullanılmayan taşlar buradaki yapılarda kullanılmıştı. Yapılan araştırma ve kazılarda arkeologlar, taş yapılarını son derece etkileyici olarak bulmuşlardır.

Canutoda: Azteklerde altın tozunun saklandığı bir çeşit küçük kap. Arkeolojik kazılarda bu tür kutuların bulunmasını araştırmacılar tanrılara sunu olarak verilen altın tozunun saklandığı bir kutu olacağını belirtilerek bu adı vermişlerdir.

Carcique: Kabile reisi. Günümüzde ona benzer bir görev içinde bulunanlar köy ya da mahalle muhtarı şeklinde adlandırılır. Carcique'nin görev konumuna bakıldığında yönetim sistemin günümüz sistemiyle eş değerde olduğu görülmektedir.

Carol K.Rachlin: Yaşamını ABD'li yazar Alice Marriott ile birlikte Kızılderililerin yaşamlarını araştırmaya adayan bir antropologdur. New Jersey Eyalet Müzesinde Arkeoloji asistanı olarak uzun süre görev yaptı. İndiana Tarihçiler Birliğinde yardımcı araştırmacı oldu. Oklahoma Beş Uygar Kabile Müzesi ile Philbrook Sanat Müzesinde özel danışman olarak çalıştı.

Catoche: Azteklerde bir yerleşim alanı. Mayalar da burada yaşadılar. Mayaların saldırılarıyla karşılaşan Hernandez de Cordoba ve adamları bu yerleşim yerine geldiklerinde şaşırmışlardı. Güneyde ve Antillerde kullanılmayan taşlar buradaki yapılarda kullanılmıştı. Yapılan araştırma ve kazılarda arkeologlar, taş yapıları son derece etkileyici olarak buldular.

Castıle Kastiya: İspanya'da kurulmuş iki krallıktan biri.

Caudillo: Aztek dilinde kaptanın bir diğer adı.

Ce acatl: "Tek kamış" anlamındadır. Tolteklerin sözü edilen on kralından beşinci kralı. "Rahip-kral" olarak bilinir. Sabahyıldızı tanrısının takvim adıydı. Bu kral 977 yılında Tolteklerin belki de başka bir kültürden almış oldukları (Quetzalcoatl) "tüylü yılan" unvanını aldı. (Mayalarda yaşadığı dönem 977-999 olarak belirtilmiştir.) Maya dilinde Quetzalcoatl anlamında bilinen "Kukulkan" adıyla da anılır. Tollan bu kral döneminde gelişmiş ve genişlemişti. Ancak kısa bir süre sonra "düşman cinler" tarafından kovulmuş olabileceği hikâye edilir. Bu kovulmanın nedeni, Mayalardaki Zapoteklerin başrahibi olan Uija Tao gibi onun da büyük törenlerde asil bir kızla seksüel ilişkiye girmiş olmasına bağlandı. Bekâr olduğu için onun bu davranışı günah sayılarak sürgün edildi. Kovulduktan sonra taraftarlarıyla birlikte Yucatan'a yerleşti. Yucatan'da uzun bir süre Mayalarla beraber yaşadıktan sonra 999 yılında anavatanına döndü ve orada öldü. Tula'da " Sabahyıldızı" olarak bilinen tapınağın duvarlarını yılan resimleriyle süslemiştir. Adı, sabahyıldızı tanrısının takvimine verdiği bir addır. Sahagun onu bir başka şekilde yorumlamaktadır. Onun mitolojik hikâyesinde "Tula"nın rahip kralı olan Ce acatl, Maya kentleri yerine körfezdeki yerleşme yerlerine göç eder. Körfez ülkelerinin birinde kendini yakar ve kalbi" sabahyıldızı" olur şeklinde anlatır. (Bak Quetzalcoatl.)

Olmek kültürüne ait bir duvar çizimi

Cempoalteca: Aztekler'de yaşamış bir kabile adı. Bunlar Tenochtitlan krallığına karşı düşmanlık besleyen bir kabileydi. İspanyolların istilası sırasında bu kabile, Azteklerin diğer kabilelerine karşı İstilacı İspanyollar tarafından is-

piyoncu olarak kullanılmıştır. İspanyollar bu halkın zayıf yönlerini çok çabuk hissedince katliamı daha da kolaylaştırdılar. Çünkü bu halk, Aztekleri sevmiyordu. Bu nedenle onların zayıf yönlerini İspanyol askerlerine ispiyon etmişlerdi.

Cencocopi: Dünya dönemlerinde yaşamak için insanların besin maddesi olarak kullandıkları, görünüşü mısır bitkisine benzeyen bir tohum. Çeşitli evreler geçiren dünyanın doğal afetler karşısında meydana getirdiği kıtlıklara karşı aç kalmamak için besin olarak kullanılmış olan bir bitki. Aztekler bu bitkinin açlığı giderdiği için kutsal olacağını düşünerek törenler ve sunular yapmışlardı.

Cenote: Kurban kuyusu anlamında kullanılan bir sözcük. 1910 yılında bu kuyuda yapılan arkeolojik kazılarda tahta totemin üzerine takılan altın şeritlerle bezenmiş bir maskeyle çeşitli arkeolojik buluntular elde edildi. Cenoteler genellikle yüksek tepelerde jeolojik olarak oluşmuş doğal çukurlardı. Bu çukurlarda bazen içme suyu da birikirdi. Çukurların bazı ihtiyaçları gidermeleri onları kutsal hale getirip, tapınma alanı yapmıştır. Bu kuyular bir anlamda da kurbanların atıldığı kuyular şeklinde değerlendirilmiştir. Cenote çukurları Aztek inancında "ilk yaratılış" döneminde insanların yararlanmak için tanrılar tarafından yapıldığına inanılan doğal kuyular olarak kutsal görülmüşlerdir.

Cempoalteca: Azteklerin doğusunda yaşayan bir halk. Bu halk güçsüz olduğu için Aztekler tarafından haraca bağlandılar. Haraç olarak istedikleri ise; her yıl tanrılara kurban verilmek üzere gençlerinin ön sıralarda bulunmasıydı. Çünkü Aztekler tanrılarına insan kurban etmek için sıkıntı çekiyor ve kurban edilecek insan bulamıyorlardı. Buna benzer kabileler zayıf görüldüğünde ihtiyaç eşyaları yerine gençleri kurban etmek için isterlerdi.

Cempohuallı: Güneş yılı takvimi olan 365 günlük takvimde aylara verilen ad. 18 aylık dönemler 20 günden oluşurdu.

Her ayın ve her günün isim karşılıkları olduğu gibi onları temsil eden bir de tanrıları vardı. Aztek dinsel düşüncesinde bu tanrılar için de törenler yapılır ve kurbanlar sunulurdu.

Cencocopi: Ya da Teocentli. Aztek inanışlarına göre dördüncü dünya evresinde hayatta kalabilmek için besin olarak kullanılan mısırın ilk biçimi diye adlandırılan bir yaban bitkisinin adıdır.

Centeotl: Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıdır. Cıntеocıhuatl ve Centeotl sıfatlarıyla da bilindi. Bu tanrının annesi olan Tlazolteotl nedeniyle sex tanrısı olabileceği öne sürülüyor. Çünkü annesi Aztek mitolojisinde sex tanrıçası olarak bilinir. (Bak Cıntеotl ve Cıntеocıhuatl.)

Centzon-Totochtın: Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıdır. Bu tanrıya dörtyüz sarhoş tavşan tanrısı denilerek tapınıldı. Ayrıca "sarhoş tavşanlar" anlamına gelen "Drunken-Rabbıts" sıfatıyla da anılmaktadır. Karıkoca alkolik ailelerden Mayahunel ve Patecatl ile ilişkilerinin olabileceği öne sürülüyor. Pulque'nin tanrılar gurubu ile de ilişkili olduğu anlatılmaktadır. Nitelikleri sarhoş tavşanlar gibi betimlenen bu tanrı hakkında belge yetersizliği nedeniyle kültü, dinsel tapınması ve kişiliği hakkında daha ayrıntılı bilgi verilememektedir.

Centzonuıtznaua: Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıdır. Güneş tanrısı şeklinde tapınılan Huıtzılopochtlı'nin isyankâr bir kardeşi olduğu ifade ediliyor. Aile içinde bazı olaylara karıştığı ve bu nedenle asi bir kişilikle anıldığı söylenir. Kimliği hakkında yeterli belgeler bulunamadığı için daha fazla bilgi verilememektedir.

Cerro Gordo: Teotiuhakan'da bir dağ. Bu dağın Nahuatl dilinde karşılığı "ana taş " anlamına gelen Tenan'dır. Jeolojik yapısıyla tanrılar için yapıldığı ifade edilen dağ, törensel bir şekilde yükselir. Teotihuacan'daki güneş ve ay piramitlerinin tören alanı bu dağa kadar uzanır. Dağın kutsallığının amacı yaratılış döneminde insanların sular kar-

şısında kurtulduğu yüksek tepelerin anlamı şeklinde değerlendirilmiştir. İnsanların kurtulduğu nokta şeklinde bilindiği için tapınak gibi kullandılar. Zaten onların yüksek tepelerde yaşamanın anlamında bu düşünce vardı. Görüleceği gibi sel felaketleriyle ilgili yaklaşım çoğu uygarlığın mitolojisinde baş sorun olarak karşımıza çıkar. Her uygarlık kendi kültürel bilinciyle bu tür öyküleri ezoterik bir havaya sokmaktadır.

Chacmool: (Chacmol olarak da yazıldığı görülür.) Tapınaklara işlenen tanrısal figürler. Genellikle takvim kaynaklı bu figürlerin yer aldığı tablolarda günlerin karşılığı olan tanrısal figürlere yer verilirdi. Bu figürler çömelmiş insan şeklinde yapılmıştı. Törenlerde meşale ve sancaktar olarak kullanılmışlardır ve göğüslerinin üzerinde kurban sunağı şeklinde yassı bir çanak bulunmaktaydı. Bir başka kaynakta da Aztek inançlarına göre insanlarla Tanrılar arasındaki iletişimi sağlayan taştan yapılmış taş heykel olarak adlandırılmaktadır. Belli inançlar ekseninde toplanan Aztek halkı, tanrılarla sözde iletişim içinde bulunmak için taştan heykeller yaparlardı. Bu heykellerin tanrılarla yapılan iletişim aracı olduğunu söylerlerdi. Bir nevi diyalogdu bu düşünce. Çünkü tanrısal güce ulaşmak için çırpınan yerliler bu küçük heykelleri yapıp evinde barındırırken tanrıyla da diyalog kurduklarına inanırlardı. Aztekler taştan heykeller yaparak tanrıyla diyalog kurarken yakın dinlerin kurucuları da mağaralarda tanrıyla diyaloglarını gerçekleştirmişlerdir. Yani mağaralar Musa, İsa, Muhammed döneminde de Chacmool'ların görevlerini üstlenmiş olabilirler.

Chichimeca: Chichimeca sözcüğünün anlam karşılığı "küçük düşürücü" ya da "yerli" olarak belirtildiği ve "Apache "sözcüğüyle de tanımlandığın ifade edilir. Apache sözcüğünü Amerikalıların kullandığı gibi İspanyolların da kullanmış oldukları kaynaklarda gösterilmiştir. Azteklerde göçebe yerlilerin dağınık bir biçimde yaşamış ol-

dukları geniş araziler vardı. Bu geniş arazilerde yaşayanlara verilen bir ad olarak belirtilmektedir. Bunların Kuzey Meksika'da avcılıkla uğraştıkları ve İspanyollar tarafından alaya alınan bir topluluk oldukları da belirtilmektedir. Bu göçer yerlilerin tümüne Chichimeca adı verilmiştir. Chichimeca'ların değişik kabilelerden oluştuğu ve farklı diller konuştukları da belirtiliyor. Bunlar arasında birkaç yerli kabile İspanyol askerleriyle iş birliği yaptı. Bu göçer yerlilerinin soylarının tükendiği söylenir. (Dilimize çevrilen Çiçimeklerle aynı yerliler olduğu tahmin edilir). Chichimeca'nın karşılığı "Chichiman'ın efendileri" şeklinde betimlenmektedir. Toplandıkları alana da "süt alanı" adı verilmişti.

Chalchihuitlicue: Aztek mitolojisinde su tanrıçasıdır. Eski dönemlerde tanrıçaya İ.Ö.2326-1932 tarihleri arasında tapınıldığı belirtilmektedir. Metmuseum'un açıklamalarına göre bu tanrıçanın kültü 1400-1600 yılları arasında yükseltildi. Heykeli de Museum Purchase'de koruma altındadır. Yağmur tanrısı Tlaloc'un eşidir. Maya döneminin önemli, tanrılarından biri olarak Tolteklerce tapınıldı. Azteklede de tapınılan bir tanrıça olarak belgelerde yer aldı. Su tanrıçasıdır. Bu tanrıça dördüncü güneş evresini temsil etmektedir. Trecena'nın üçüncü gününü yönetir. Üçüncü üst dünya döneminde kültü benimsenen bir tanrıçaydı. Aztekler bereket tanrıçası olarak taparlardı. Eşi Tlaloc ile birlikte Tlalocan'a hükmediyordu.

Chalchihuitlicue ve chacmool'u belirten taş heykeller

Chalchihuites: Azteklerde yeşim taşına verile ad. Bu taş çeşitli süs eşyaları arasında en çok gerdanlık olarak kullanıldı. Gerdanlık yapılırken ortasına da altından bir disk yerleştirilirdi.

Chalco: Aztekler tarafından kuşatıldıktan sonra topraklarına kattıkları bir kent. Aynı adla bir de kralları vardı. Bugün arkeolojik sit olarak değerlendirilmektedir. Döneminde diğer büyük ticaret merkezlerine yakın bir konumu vardı. Chalco adlı kral için belge yetersizliğinden daha ayrıntılı açıklama yapılamamaktadır.

Chac: Aztek mitolojisinde tarım tanrısı olarak tapınıldı. Mayalarda yağmur ve bitki Tanrısı olarak kültü yaygınlaştı. İnançlarına göre bu Tanrıya bakire ve genç kızlar kurban edilirdi. İ.Ö.850 civarında yaşamış olduğu ve daha sonra bu Tanrıya kurban edildiği düşünülen bir genç kızın iskeleti San Diego Atıtlan'da (Guatemala) tapınma mağarasında bulundu. ("Uzun burunlu tanrı") anlamında betimlendi. Fil gibi hortum burunlu ve hayvansal bir şekilde tasvir edilmiştir. Mayaların önemli tanrılarından biridir. Besleyici olduğu söylenir. Kızdığı zaman sel felaketlerine neden olarak yaşamı yok eder. Bu tanrıya Mayalarda olduğu gibi Aztekler tarafından da tapınıldı.

Chacmol: Sözcük anlamı "yeşim etek" şeklinde tanımlandı. Tolteklerin özellikle tapınaklarında gösterdiği çömelmiş insan figürü anlamında belirtildiği görülmektedir. Azteklerde savaş tapınağında çömelmiş insan figürleriyle sunaklar bulunur. Bedenin üzerinde kurban şarabı ve tanrılara kurban edilen insan kanı için yassı bir kap yer alır. Törenlerde sancaktar olarak kullanılan bu figürler Toltek kültürünün Meksika'nın her tarafına dağılmış belirgin örnekleridir. Aztekler adı geçen sunakları "gökyüzünün taşıyıcısı" olarak isimlendirmişlerdi. (Bak Chacmool.)

Chalchıuhtlıcue: (Bak Chalchiuhtlicue.)

Chalchiuhtlicue: (Chakhiuhtlicue Chalchihuitlicue, Chalchıhuıtlıcue şeklinde yazıldığı da belirtilir.) Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıçadır. Gençlik ve güzellik tanrıçası olarak tanımlanmıştır. Mitolojide bu tanrıçanın uzaklarda bir nehrin ortasında meyve yüklü bir Frenkinciri ağacı şeklinde ortaya çıkmış olabileceği ifade edilir. Ne-

hirler onun sığınağı şeklinde belirtilir. Tanrı Tlaloc'un eşidir. Onun öfkesi karşısında dünyanın sellere teslim olduğu belirtiliyor. Bu nedenle dünyanın dördüncü yaşının yok edilmiş olacağı tahmin edilmektedir. Chalchıhuıtlıcue olarak da bilinir. Bereket tanrıçası olarak da tapınıldı. Bazı kaynaklarda su tanrıçası şeklide ifadelerin olduğu görülür. Eşiyle beraber Tlalocan'a hükmederdi. Aztek takviminde tanrılar sıralamasında Trecena takviminin üçüncü gününü simgeleyen ve takvime hükmeden su tanrıçası şeklinde tapınıldı. Aztekler tarafından da tapınılan yağmur Tanrısı Tlaloc'un karısıdır. "Yeşim etekli" olarak betimlenen dere ve kaynakların tanrıçası olarak bilinirdi. Puebla-Mikstekler sanatında yılanlı bir miğfer maskesiyle betimlenmiştir. Azteklerin inançlarına göre de asil bir Aztek kadını kıyafetiyle tasvir edilmiştir. Meksika'da yaşayan Nahua soylarındaki kabileler onu ("Dik duran çiçek") anlamına gelen Xochiquetzal ile eş değerde tuttular. Betimlendiği hayvansal varlık ise yılandı. Bu tanrıçaya su tanrıçası olarak tapınıldığı için genellikle onun adına yaptırılan tapınaklar nehir, dere, sulama kanalları kıyılarında yaptırılırdı. Bu tapınaklar arasında gözde olanı Tetzcoco gölünün orta yerinde bulunan Pantitlan'daki tapınaktı. Huey Tozoztli töreninde de ona tapınılırdı. (Bak Chalchıhuıtlıcue.)

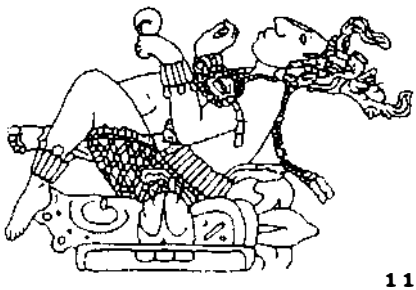

Chalchiuıtlicue'nin bir deseni

Chalchıhuıtlıcue: Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıça olduğu anlatılır. Gençlik ve güzellik tanrıçası olarak tapınılırdı. Mitolojide bu tanrıçanın uzaklarda bir nehrin ortasında meyve yüklü bir Frenkinciri ağacı şeklinde ortaya çıkmış olabileceği ifade edilir. Nehirler onun sığınağı olarak anlatılır. Tanrı Tlaloc'un eşidir. Onun öfkesi karşısın-

da dünyanın sellere teslim olduğu belirtiliyor. Bu nedenle dünyanın dördüncü yaşının yok edilmiş olacağı ifadeler arasında yer alıyor. Chalchıuhtlıcue olarak da bilinir. Değişik adlarla tapınılan bu tanrıça için törensel tapınmalar yapılırdı. ()Bak Chalchıuhtlıcue.

Chalchıucıhuatl: Aztek tanrılar mitolojisinde tapınılan bir tanrı olarak bilinir. Bir diğer adının da "Xılonen" şeklinde anıldığı ifade ediliyor. Mitolojide mısır tanrıçası olarak bilinen Cınteotl'ın bir başka versiyonu olma ihtimalinin yüksek olduğunu savunanlar da vardır. Bu tanrıça da genç mısır tanrıçası şeklinde anlatılır. Önemli kişilerin dikkatini üstünde toplayan genç bir tanrıça olduğu söylenir. Eylül ayında rahipler onun adına genç bir kızı hasadın daha iyi olması için kurban ederlerdi. Yapılan kurbanlar büyük törenlerle sunulurdu. Onun benzeri şeklinde bilinen tanrıça "Ilamatecuhtlı" adında birinin olduğu ifade edilmektedir. (Bak Chıcomeccatl.)

11
Su tanrıçası Chalchuitluce'nin bir deseni

Chalca: Nauhaların sekiz olarak belirlenen soylarından biri. Bu soy Colhucana yerleşerek yaşamını devam ettirmiştir. Aztlan'dan suyoluyla gelen Aztekler onların burada yaşadıklarını gördüler.

Chalchıuhtecolotl: Aztek mitolojisinde gece kuşu tanrısı olarak baykuşa benzetilerek tapınılırdı. Ancak baykuşun sesini vermeyen bir varlık şeklinde tanımlanmaktadır. İsim anlamı ise "değerli baykuş" şeklinde tanımlanmıştır. Gösterişe meraklı bir tanrı olduğu ifade edilir. Bu tanrının kültü ve dinsel kişiliği hakkında yeterli belgeler bulunmadığından daha fazla bilgi verilememektedir.

Chalchıuhtotolın: Aztek mitolojisinde bulaşıcı hastalıkların tanrısı şeklinde tapınılmıştır. Esrarlı bir tanrı şeklinde de saygı gördü. Onun bu esrarlı yönü belge eksikliği nedeniyle açıklanamıyor. Araştırmacılar onun giysilerinin Türk modeli şeklinde olduğunu ifade ederler. Ezoterik bir tanrı olarak belirtilen Chalchıuhtotolın'ın bulaşıcı hastalıkların tanrısı olmakla doktor-tanrı şeklinde bir kimliğinin de olabileceği düşünülmektedir.

Chalmecatecuchtlı: Aztek mitolojisinde yeraltı dünyasının tanrısı şeklinde tapınılmıştır. Yaratılış gününün onüç lordundan onbirincisi olduğu belirtilmiştir. Araştırmacılar onüç lordun tümünün araştırmasını yapmaktadırlar. Belge yetersizliğinden dinsel kültü, tapınma şekli ve dinsel kimliği hakkında daha fazla bilgi verilememektedir.

Chantıco: Aztek mitolojisinde "evin evcil tanrıçası" şeklinde tapınılmıştır. Yaşamış olduğu ileri sürülen evinde yanardağ benzeri şömine tabanlı ve devamlı ateşin yandığı anlatılır. Hazinelerin koruyucusu olarak da bilinen bu tanrıça için teselli eden olarak ifadeler kullanılmaktadır. Zehirli kaktüs çiçeğiyle tanımlandığı söylenir. Kırmızı yılan derili aksesuarlar ve tacıyla zevk ile acının birleştimini simgeler. Kırmızıbibere karşı alerjisi olan bir tanrıça şeklinde de bilinir. Bazen Tonacatecuhtli gibi köpeğe benzetildiği de söylenir. Nedeninin ise, köpek tarzında sürekli ateşin yanında oturup yemek yemesi olduğu düşünülmektedir. Yiyeceklerin de tanrıçası olduğu şeklinde ifadeler bulunmaktadır. Bir taraftan zevki diğer taraftan da acıyı sembolize eden giyim tarzı ve tacıyla bu tanrıçanın kavgalardan uzak arabulucu biri şeklinde de betimlenmiş olduğu da tahmin edilmektedir.

Nahuatl inancında sakallı tanrı betimlemesi

Chalchiuhnenetzin: Tezozomoc'un kızıdır. Axayacatl, Tizoc ve Ahuitzotl'un da kız kardeşleridir. Moquihuik adlı bir şefle evlenmişti.

Chalchiuhtotolin: Hindi tanrı şeklinde tapınılarak Tezcatlipoca'nın kuş versiyonu olduğu ifade edilmektedir. Yirmi günlük devrenin gün tanrılarından biridir. Kurt sembolü ile betimlenir. Aztek gün işaretinde "Tecpatl"adlı günü temsil etmektedir.

Chantico: Xochimilco kentinde tapınılan bir tanrıça. "Evde ya da evin içinde" anlamında tanımlanmıştır. Ateş ve güneş tanrılarının savaşçı yönlerini temsil ederdi. Ocak ateşi şeklinde de tanımlandı. Bu tanrı hakkında belge eksikliği nedeniyle daha fazla bilgi verilememektedir.

Chanpoton: Azteklerde bir yerleşim alanı. Mayalar da burada yaşadılar. Mayaların saldırılarıyla karşılaşan Hernandez de Cordoba ve adamları bu yerleşim yerine geldiklerinde şaşırmışlardı. Güneyde ve Antillerde kullanılmayan taşlar buradaki yapılarda kullanılmıştı. Arkeologlar kazılar sırasından buradaki taş yapıları son derece etkileyici olarak buldular. Su ihtiyacını gidermek üzere karaya çıkmak isteyen İspanyol askerleri, Maya savaşçıları tarafından kuşatıldılar. İspanyollar yaklaşık elli askerini yitirdi. Yaralı olan komutanlar güçlükle gemilerini yerlilerin saldırılarından kurtardılar.

Chapultepec: Çekirge dağında bir kayalık. Aztek efsanelerinde adı sıkça geçer. Meksikalılar da burada yaşadılar. Ancak ilk defa yerleşmeye geldiklerinde orada yaşayan Tepanekler kabilesinin savaşçılarının saldırılarına uğradılar. Burada yirmi yıl yaşadılar. Azteklerin başkenti olarak tanınır.

Chichilquauitl: Yapılan bir bina (yapı) için adak olarak sunulacak kurbana denmekteydi. Yapıyı takdis etmek anlamında uygulanmakta ve gelenek haline getirilmişti.

Chichitl: Azteklerin dilinde pankreasa verilen ad. Salgı anlamında da kullanıldı. Tedavi yöntemlerinde çeşitli otla-

rın karışımından ilaçlar yaparak pankreas hastalığını kontrol altına almaya çalışırlardı.

Chicahuaztli: Tanrıça Xochiquetzal'ın asasına verilen ad. ("Onunla güçlendirilen") anlamında betimlendi. Ekilmiş tarlalarda verim sağlamak için yapılan törenlerde kullanırdı.

Chichimec: Tolteklerin yaşadıkları yer olan Tula bölgesine saldırarak işgal eden ve tarihte kendileri için barbar bir halk olarak çeşitli lakaplar verilen bir Kızılderili kabilesi. Kuzeyli göçmenlerle avcı soylarının genel adıdır. Bu kabilenin soyundan gelen hükümdar, Tezcoco'dur.

Chichimeca: (Acolhuaque olarak da bilinir.) Nahuaların sekiz olarak belirlenen soylarından biridir. Bu soy Colhucana yerleşerek yaşamını devam ettirdi. Aztlan'dan suyoluyla gelen Aztekler onların burada yaşadıklarını gördüler. Chichimec soyu ile aynı oldukları tahmin edilmektedir.

Chicomeccoatl: Sözcük anlamı "yedi yılan" şeklinde tanımlandı. Bir yıl sonrası için kurutulmuş tohumluk mısırın adı olarak belirtilmektedir. Aztteklerin kurutulmuş tohumluk mısır tanrıçası olarak tapınıldıkları şeklinde ifadeler de bulunmaktadır. Altucalo ve Cuauhitleua törenlerinde tapınılan bir tanrıdır. Bu tanrı için de büyük törenlerin yapılmış olduğu ve kurbanların sunulduğu belirtilmektedir. (Bak Chalchıuhcıhuatl.)

Chicomeccoatl'ın betimlenen çizimi

Chıcomexochtlı: Aztek mitolojisinde mimarlar ve ressamların tanrısı şeklinde tapınıldı. Bu tanrının ressamlara güç verdiği ve onların yanlış yapmalarına engel olduğu düşünülmekteydi. Chalchıucıhuatl ve Xılonen olarak da tapınılmıştır. Mitolojide mısır tanrıçası olarak bilinen Cınteotl'ın bir başka versiyonu olma ihtimalinin yüksek olduğunu savunanlar da vardır. Bu tanrıça da genç mısır tanrıçası şeklinde anlatılır. Önemli

kişilerin dikkatini üstünde toplayan genç bir tanrıça olduğu söylenir. Eylül ayında rahipler onun adına genç bir kızı hasadın daha iyi olması için kurban ederlerdi. Onun benzeri şeklinde bilinen başka bir tanrıçanın da Ilamatecuhtlı olduğubelirtilmektedir.

Chıhucoatl: Aztek mitolojisinde kendi kendine yön veren bir tanrıça şeklinde tanıtılır. Bu tanrıça ile ilgili mitolojik anlatımlarda tanrısal belirginlikleri kendisinin doğruları paralelinde değerlendirdiği belirtiliyor. Taklitçi bir tanrıça olduğu şeklinde anlatımlar var. Çoğu zaman törenlerde bu tanrıçayı taklit ederek onu temsil edenlerin olduğu ve eğlendirici oyunlar sergiledikleri de belirtilmektedir. Ay tanrıçası şeklinde de tapınılırdı. Savaşı ve verimliliği de sembolize ettiği ifade edilmektedir. Bu tanrıça'nın "Coatlıcue, Ilamatecuhtlı/Ilamatecuhtlı/Itzpapalotl, Itzpapalotl/Temazcaltecı" gibi tanrılar ayarında ve bazı kaynaklarda onlar gibi büyük ve önemli olduğu ifade edilmektedir. Chıuacoatl adıyla da tapınıldığı anlatılır.

Chicomoztoc: Sözcük anlamı "yedi mağara" şeklinde tanımlandı. Aztek mitolojisinde adı sıkça geçen mitolojik bir yer, mağara. Kuzey bozkırlarda bulunduğu söylenen bu mağaranın bulut yılanlarının yaşadıkları yer, yani bulut yılanlarının vatanı olduğu anlatılır. Hatta Meksika ilahilerinde bu vatandan söz edilir. Bazı kaynaklarda da "yedi mağaranın olduğu yer" şeklinde betimlenmiştir.

Chicunauhapan: Aztek inançlarındaki katlı tapınağın etrafında "dokuz ırmak" adıyla bilinen bir ırmaktır. Onlara göre gökyüzü ve yeryüzü dokuzar kattan oluştuğu için nehire bu ad verilmişti. Ve tapınağın her katı için başka anlamlar yaratılırdı. (Bak dokuz katlı nehir.)

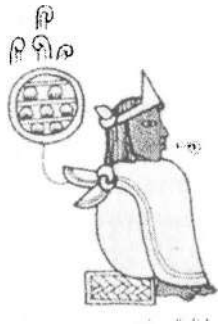
Chili: Aztek dilinde baharat anlamında kullanılan bir sözcüktür. Yapılan araştırma ve kazılarda Azteklerin de yemeklerinde baharat çeşitleri kullandıkları ifade edilmiştir.

Chilmolli: Meksika dilinde biber salçasına verilen ad.

Chimalman: Yer tanrıçasının bir başka biçimi olarak betimlenir. Bu biçimi ile döneminde kalkan şeklinde sembolize edilmiştir. Bazı kaynaklarda Quetzalcat'ın "yılan etekli" şeklinde betimlenen annesi Coatliuce olduğu da söylenir. Bazı kaynaklarda da Coatliuce'nın kız kardeşi olarak adından söz edilir.

Chimalpahin: Aztek dilinde önemli güncel olayları, tarihsel gelişmeleri yazan yerli tarihçiler olarak bilinir. Bu tarihçilerin İspanyolların bölgeyi kuşattıktan sonra ortaya çıktıkları söylenir. Nedeni de İspanyol katliamını doğru yönde yazıp bir sonraki nesile aktarmak şeklinde algılanmıştır.

Chimalpopoca: (1390-1417) Tarihleri arasında hüküm sürmüş olabileceği anlatılan Aztek Kralı. Döneminde Tenochtitlan'daki büyük piramitte bazı değişiklikler yapıldı. (Bazı kaynaklarda bu tarih 1417-27 olarak gösterilmiştir.) Kral Motecuhzoma'nın oğludur. İspanyollarla yaptıkları kanlı mücadelede oklanarak öldürüldü. Aynı çatışmada Tepanec prensi Tlaltecatzin ise oklarla yaralandı. Chimalpopoca, topraklarını istila etmek için bölgeye gelen İspanyolların kötü niyetini çok çabuk anlayan bir prensti. Korkusuzca İspanyol askerlerine karşı direndi. Ancak çoğunlukta olan İspanyol askerlerinden birinin okuyla vurularak öldürüldü.

1417-1426 tarihleri arasında hüküm sürdü

Chinampa: Aztekler, Mayalardaki tarımın gelişmiş tarla şekli olan "milpa"ların benzeri olarak tarımda modernize edilmiş üretim alanı olarak chinampa'ları yaptılar. Chalco-Xochimilco vadisinde 1950 ile 1970 yıllarında yapılan yüzey araştırmalarında varlığı bulundu. Chinampa "yüzen tarlalar" anlamında tanımlanmıştır.

Chirimia: İki kamıştan yapılmış üflemeli bir çalgıdır. Çoban kavalı da denmektedir. Ancak bu iki kamış birbirlerine bağlanmış vaziyettedir. Günümüzdeki modern obuaların öncüleri olan bir enstruman çeşididir.

Chiwakli: Siyah bir kuş şeklinde tanımlanır. Peru'nun çoğu bölgelerindeki belgelerde bunun tasviri yapılır. Bereketli ve efsanevi bir yaratık şeklinde anlatılır. Quechua dilinde anlamı "yaratıcı gelecek, cinsel birleşme, tohumluk tahılın seçimi " anlamına gelir. Ekim ayında Chiwaki patatesleri eker, nisan ayında da iyi ürün elde edildiğinde ötermiş.

Chocomoztoc: Bir tanrıdır. Aztek tanrılar listesinde adı geçmiyor. Ancak bazı kaynak kitaplarda bunun bir tanrı olduğu ifade edilmiştir. Genellikle çevirileri yapanlar, krallar ve tanrı adlarını karışık yazdıkları için bazen isimler hakkında zorlamalar görülür. Doğaldır ki Aztek tanrılarının isimleri de okunuşları da son derece zordur.

Cholula: (Eski adı Cholollan) Mayalarda yaşayan bir kabile. Bulunduğu bölgeden adını alır. (Eski adı Cholollan) Bu kabilenin soyları Aztekler döneminde de yaşadı. İspanyol askerleri tarafından bunlara büyük katliamın yapıldığı anlatılır. Aztek kralı Mocetuhzoma bu kabileyi İspanyolları tuzağa düşürmek için kullandıysa da başarılı olamadı ve İspanyollar büyük katliamı hazırladı. Bu halk Motecohzuma I zamanında yapılan Aztek saldırılarına karşı çıkmıştı. İspanyol askerleri tarafından büyük katliamın yapıldığı bir kabile olarak anlatılır. Aztek kralı Motecuhzoma döneminde İspanyollar planlı bir şekilde bölgeye geldikten hemen sonra Cholula'da büyük katliamlar yaptılar. Çoluk çocuk demeden yerlileri kılıçtan geçirdiler. Daha sonra hayatta kalmayı başarmış bazı yerliler bu katliamın öyküsünü dramatize ederek anlattılar. Cholula yerlilerini katleden İspanyollarla ilgili yazılan öyküler dehşet verici olarak anlatılmıştır. Katliamdan kurtulmayı başarmış yaşlıların anlattıkları tüyler ürpertici olarak değerlendirildi. Bu kabilenin soyları Aztekler döneminde de yaşadı. Aztek kralı Mocetuhzoma bu kabileyi İspanyolları tuzağa düşürmek için kullandıysa da başarılı olamadı. Ve İspanyollara büyük katliamı hazırladı.

Cholula: Azteklerde bir yerleşim yeri. Burada yüksek rütbeye ulaşan soylu kişilere "Göktekilerin efendisi ve yerdekilerin efendisi" anlamına gelen "Tlaguiach ya da Tlalchiac" adını vermişlerdir. Bu kent İspanyollar tarafından kuşatıldığı sıralarda yüzlerce insan öldürüldü. Daha doğrusu kentin insanları topluca katledildi. Ayrıca Puablo vadisi kültür merkezi şeklinde de bilinmektedir. Tüylü yılan olarak tapınılan Quetzalcoatl'ın kültü eski çağlarda bu yerde yaygındı.

Cholultaca: Küçük bir bölgede yaşayan bir halkın adı. Bu halk İspanyolların istilaları sırasında Tlaxcala elçisi olan Patlahuatzin'i öldürünce kendi sonlarını da hazırlamış oldular.

Chuamocotzin: Bir kabile şefi. Ixtlilxochitl ile Cortesi karşılayıp barışı sağlayan ekipten biri. Beyaz tenli olması Cortes'i şaşırtmıştı. Cortez tarafından o da kardeşi gibi vaftiz edilerek Pedro de Alvarado adını aldı.

Chuatecpan: Sözcük anlamı "dişil komuta merkezi" biçiminde açıklanmıştır.

Cicpatzin Tecuecuenotzin: Bir Aztek prensi. İspanyollara yiyecek yardımı yaptığı gerekçesiyle rahipler, kaptanlar ve "büyük kardeşler" dedikleri kişiler tarafından idam edildi. (Bak Cicpatzin.) Metinlerde İspanyolların bölgeyi kuşattıktan sonra içerden bir soykırıma başlamış oldukları belirtiliyor. Yerliler arasında bazı kabileleri ve bazı prensleri etkileyerek ajan olarak kullanmayı başarmışlardı. Prens Cicpatzin Tecuecuenotzin, belki de İspanyol askerlerinin açlıklarını gidermek ve yardımda bulunmak için bir davranış şekli sergilemişti. Ancak kabilenin ileri gelenleri onun İspanyollara yardım etmesini ihanet olarak kabullenip, oy birliğiyle idamına karar vermişlerdir.

Cihuacoatl Tlilpotonqui: Kral Motecuhzoma döneminde güney tarafından gelen göçmenlerin şefi Hecateupatiltzin, Mocetuhzoma ile (Moctezuma) karşılama sırasında Mocetuhzoma, bu göçmenlerin reislerine yaptığı işleri göstere-

rek kendisi için yaptırdığı süs eşyalarıyla mücevherleri gösterdi. "Bunların korunmasına dikkat etmelisiniz" şeklinde açıklamalar yaparak hatırlatma yaptı. Bu açıklamaları diğer prensler olan Tlacochcalcatl Cuappiaztzin, Tizociahuacatl Quetzalaztatzin, Huiznahuatlailotlac ve Hecateupatiltzin'in karşısında yaptı. Motecuhzoma'nın Cortes'i karşılaması sırasında ona eşlik etti. Hecateupatiltzin, Motecuhzoma'ya bağlılık yemini ederek İspanyol askerlerinin istilalarına karşılık en iyi müttefiki olarak safında yer aldı. İspanyol işgalcilere karşı savaştı.

Cihuacoatl: Aztek mitolojisinde kendi kendine yön veren bir tanrıça şeklinde tanıtılır. Taklitçi bir tanrıça olduğu biçiminde anlatımlar bulunmaktadır. Ay tanrıçası şeklinde de tapınılır. Savaşı ve verimliliği de sembolize etmektedir. Bu tanrıçanın Coatlıcue /Ilamatecuhtlı, Ilamatecuhtlı /Itzpapalotl, Itzpapalotl/Temazcaltecı gibi biraz daha büyük ve önemli biri olduğu ifade ediliyor. Chihucoatl adıyla da tapınıldığı anlatılır. "Dişi yılan" şeklinde tanımlanarak Colhuacan'da tapınılmıştır. Hayat veren bir tanrıça olarak kollarında bir çocuk ile betimlenmiştir. (Hıristiyan dininde İsa'nın annesi de kucağında bir çocuk ile betimlenmektedir.) Tolteklerde Quilaztl adıyla toprak ve doğum tanrıçası şeklinde tapınıldı. Eski bir dünya tanrıçası olarak bilinir. "yaşlı hanımefendi" (İlamatecutli), "yaşlı tanrı" (Huehueteotl) ateş tanrısının dişi karşılığı olarak tapınıldı. Bu tanrıça geceleri ağlayıp bağırırdı. Tanrıçanın tiplemesi bu günkü Meksika'da Iloroma adlı "ağlayan kadın" olarak betimlenen kadının yardımcıları şeklinde bilindi. Ancak bazı kaynaklarda son derece önemli konumu olan yöneticilere verilen bir addı. Dışişleri şefi konumunda tanındı. Motecuhzoma I. döneminde kardeşi Tlacaelel görevdeyken gücü yüksekti. Bunlar genellikle savaşlarda ortaya çıkmakta olup yönetici konumunda görülürlerdi.

Cıhıconahuıehecatl: Aztek mitolojisinde başkaları tarafından önemsenmeyen ama yeri geldiğinde önemli bir yer tutan "önemsiz" şeylerin yaratıcısı bir tanrı olduğu şeklinde anlatılır. Belge yetersizliği nedeniyle dinsel kültü, tapınma şekli ve kişiliği hakkında daha fazla bilgi verilememektedir.

Cıhuateto: (Bazı kaynaklarda "Cıvatateo" adıyla da anıldığı görülmektedir.) Aztek mitolojisinde beş dişî ruhlartan biri olan Macuıltonaleque'nin kız kardeşi olduğu belirtilmektedir. Bu tanrıçalar, doğum sırasında ölen kadınların ruhlarını temsil eden tanrıçalardı. Aztek mitolojisinde savaşta ölenlerin ruhları da Cıhuateo tarafından aynı şekilde ödüllendirilirdi. Adı geçen tanrılar cennette savaşçıların ve doğumda ölen kadınların ruhlarını almaya gelirlerdi.

Chımalman: Aztek mitolojisinde yedek konumunda düşünülen bir tanrıça şeklinde tapınıldı. Mitolojide Coatlıcue gibi mitolojinin annesi olarak belirtiliyor. Yedek tapınma yerine belki de Coatlıcue gibi saygı görmüş yerel bir tanrıça olduğu da düşünülmektedir.

Cincallı: Sözcük anlamı "mısırevi" şeklinde tanımlanmıştır. Aztek halkının inancında "Yiyeceklerin Batıdaki Anavatanı" olarak da bilinmektedir. Aztek mitolojisinde bölgenin coğrafik yapısının anlatıldığı yaratılış mitolojisinde batıda yaşayanların yiyeceklerini elde ettiği bir yer olarak belirtilmiştir. Aztekler burayı bir mağaraya benzetmişlerdir. Bu mağaranın Chapultepec dağında bulunduğu tahmin edilmektedir.

Cinteotl: Sözcük anlamı "kutsal mısır başağı" olarak bilinen sonbaharda hasat sonu elde edilerek yenebilinen mısırın genel adıdır. Azteklerde tapınılan bir tanrıdır. Bu tanrı İ.Ö.749-355 tarihleri arasında tapınılan Maya tanrısı şeklinde de bilinir. Toltekler tarafından tapınılan Mısır ve yiyecek tanrısı olarak saygı görmüştür. Ancak bu tanrıçanın Azteklerin Maya tanrıçası "İx asal voh" ile özdeşleştirildiği tanrıça olan Tlazolteotl'ın kızı olması çeşitli çelişkileri

de beraberinde taşır. Cınteocıhuatl ve Centeotl olarak da tanındı. Bu tanrının annesi Tlazolteotl'ın tavırları nedeniyle sex tanrısı olabileceği öne sürülmektedir. Çünkü annesi Aztek mitolojisinde sex tanrıçası olarak bilinir. Cinteotl Azteklerce tapınılmış olabilir mi düşüncesi tartışmaları yaratıyor. Popol-Vuh'ta ele alınan bu tanrıçanın da Maya tanrıçası İx asal Voh'un işlevini yapan bir tanrıça olduğu söylenir. Cinteotl'un bazı kaynaklarda Kelebek ile betimlendiği görülür. Yedinci üstdünyaya hükmeden bir tanrı şeklinde de belirtilmektedir.

Cınteocıhuatl: Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıdır. Cınteocıhuatl ve Centeotl olarak da bilindi. Bu tanrının annesi Tlazolteotl'un tavırları nedeniyle sex tanrısı olabileceği öne sürülüyor. Çünkü annesi Aztek mitolojisinde sex tanrıçası olarak bilinmektedir. Bilindiği gibi Mezopotamya'da inanılmaz bir yaşam grafiği oluşturan Sümer halkının mitolojisinde tanrıça İnanna'ya da sex tanrıçası olarak bir süre tapınılmıştı. Bak Cınteotl ve Centeotl.

Cipactonal: İlk doktor olarak bilinen bu kişi takvim çalışmasında da önemli bir görev üstlenmiştir. Bu doktor resim tasvirlerinde fal bakar ve düğüm atarken belirtilmiştir.

Cıpactli: (İng.adıdır) Türkçe karşılığı ise "Timsah" olarak betimlenmiştir. Mayalarda Tzolkin takvimine göre Aztek dilinde birinci günün adıdır. Mayalarda "Imix" olarak kullanılmıştır. Timsahın gücüyle sembolize edilen bu günün ilk dünya yaratılışındaki okyanus sularıyla ilişkili olduğu açıklanmaktadır. Cıpatli aynı zamanda Azteklerin tapınmış oldukları bir tanrı olarak kaynaklarda yer alır. İlk ejder olarak da sembolize edilir. Balığa benzetildiği öne sürülen bu tanrı, timsah cinsinden mitolojik bir yaratık olarak ifade edilmiştir. Aztekce yaşlı anlamına gelen "croc" olarak da isim-

Cıpactli'nin sembolü

lendirildiği ifade edilmektedir. Onun boyutları ve ne ile ilgilendiği ve neleri taşıdığı tam olarak bilinmemektedir. Ancak Tezcatlıpoca ile sürtüşmeler içinde olduğu söylenir. Belge yetersizliği nedeniyle kimliği hakkında daha fazla bilgi verilememektedir.

Cipatlı: Yerlilerin söylencelerinde yeraltı dünyasının erkeğini ve karısını yaratan tanrılar, onüçüncü gök katından aşağıya suyu yerleştirip içine de bir balık koydular şeklinde ilginç anlatımlar var. Tanrılar tarafından suyun içine yerleştirilmiş olduğu belirtilen bu balığın adı ise Cıpatlı'ydı. Aradan geçen uzun bir zamandan sonra tanrılar bu balıktan karaları yarattılar. Anadolu'da buna benzer bir mitolojik anlatım da bulunmaktadır. Balina tipinde bir balığın suların çekilmesiyle görünen sırtında karalar oluşmaya başlar. Bu karaların daha sonra dünyada kullanılan toprakları oluşturduğu ifade edilmektedir. Bu ilginç ve gizemli söylenceler Azteklerin gizemli bir topluluk olduğunu ifade eder.

Cıpactonal: Aztek mitolojisindeki timsah olarak betimlenen Cıpactlı tarzında ses çıkaran bir tanrı şeklinde tapınıldı. Karısının adı Oxomoco'dur. Karısı ile beraber Azteklerde astrolojiyle takvimleri icat eden tanrılar olarak ifade edildiler. Quetzalcoatl'ın ardından onun düşüncelerini takip ederek kültü hakkında ona yardım ettiği şeklinde açıklamalar vardır. Dağları kutsal saydı. Oralarda yaşamakla açlığın ve ferahlığın ayrımını savundu. Belge yetersizliği nedeniyle dinsel kültü, tapınma şekli ve kişiliği hakkında daha detaylı bilgi verilememektedir.

Cipactonal: Yaratılışta nesnelerin düzenini sağlamlaştırma işi verilen Xochiquetzal'ın dört çocuğundan ikisi olan Quetzalcoatl ile Uitziopochtli'nin yarattıkları ilk kadının adıdır. Bu kadına tanrılar büyü yapmak, fal bakmak ve tedavi etmek için mısır tanelerini verirlerdi.

Cıtlatonac: Azteklerde ilk yaratıcı tanrı olarak tapınıldı. Çevirilerdeki sözcük anlamı "iki efendi" anlamında tanımlandı ve "her şeyin öncesindeki erkek" şeklinde betimlendi. Bazı heykellerde kaderin efendisi olarak betimlenen Tonacatecuhtli olarak gösterilir. Bu tanrının androjen olduğu söylenir. Ne kadın ve ne de erkekti. İkilik tanrısı olarak da tapınıldı. Aztek mitolojisinde Ometeoltloque, Ometecutlı, Tloque Nahuaque ve Cıtlatonac adlarıyla da tapınıldığı anlatılır. Bak Ometecuhtlı.

Cıtlaltepec: Meksika'nın orta vadisinin kuzey tarafında yer alan ve Azteklerin yaşamış olduğu merkezi konumunda bulunan bir kenttir. Arkeolojik alandır.

Ciudadela: Teotihuacan kentinin orta yerinde iki dev dikdörtgenden birinin adı. Bu dikdörtgen yapıların, bir dönem tanrıların tapınma alanlarında törenlerle kurbanların kesildikleri sunak taşlarıyla süslü olduğu belirtiliyor. Aynı zamanda Quetzalcoatl tapınağının avlusuna da verilen bir ad olarak belirtilmektedir.

Ciuateotl: (Ya da "Cin"/"Ciuateteo") Nezle, sara ve çıban gibi yaraları iyileştirdiğine inanılan bir varlık olarak tanımlandı. Belirtilen hastalıklarla ilgili çeşitli işaretler taşırdı. Aztekler bu tanrıya hastalık gönderen kötü bir tanrı gözüyle bakarlardı. Halk, hastalıkları tanrıların onlara vermiş oldukları cezalar olarak nitelendirmişti. Hastalıklara yakalananlara ya günah işlemiş ya da tanrıların verdikleri görevi yerine getirmemiş insanlar olarak bakılırdı. Bu tür günahlardan arınmak için mutlaka bir rahibe gidilmesi gerektiğine inanırlardı. Hastalık ve kötü şeylerin habercisi olan bu tanrılar için kurban bile kesmemişlerdir. Halk arasında zinanın erkek ya da kadın için çok ayıp bir şey olduğuna inanılırdı. Bu nedenle zinadan dolayı gelebilecek hastalıkların bu tanrı tarafından oluşmuş olabileceğine inanırlardı. Görüleceği gibi Aztek inançlarında genellikle her olayın nedenlerini oluşturan tanrısal güçler yer almaktadır. Cinsel ilişkiden doğabilecek hastalıkları

bile "zina" adı altında değerlendirilerek, tanrıların o kişiye verdikleri en ağır ceza olarak görmüşlerdir.

Ciuacoatl: Daha önce dinsel alanda tapınaklarda görev yapanlara verilen bir lakaptır. Ancak Mocetuhzoma II, kardeşi Tlacaeleltzin'e bu görevi vererek onu İmparatorluğun yardımcısı yapmıştır.

Ciuacouatl-Quilaztli: Xochihilco'nun yerel tanrıçasıdır. Colhuacan tanrıçası "İkibaşlı geyik" olarak betimlenen Quaxolotl-Chantico ile özdeşleştirildi. Aztek tanrı karakterlerinin ilginç özelliklerinden birini taşır. Çoğunlukla kollarında bir çocukla belirtilmiştir. (Buna benzer belirti Mısır tanrıçası İsis ve İsa'nın annesi Meryem'de de görülür. İkisi de kucaklarında çocuklarla gösterilmiştir.) Çocuğun çoğu zaman bir tanrının işaretini belirttiği anlatılır. Bu tanrıçanın bir Tzitzmit olduğu söylenir. Tzitzmit, erkekleri kötü yola (fuhuş) sürükleyen ve büyüleyen gecenin karanlığı şeklindeki hortlaklardır. Ayrıca doğum sırasında ölen kadınlar "tanrısal kadınlar" ya da "ilahi prensesler" şeklinde betimlenirken bu tanrıçanın onların lideri olduğu anlatılır. (Bak üç ölüler ülkesi.)

Ciua temixiuitique: (Ya da Ciutl Temixixiuitl) Ebe anlamında tanımlandığı görülmektedir. Bunların görevleri hamileliğin beşinci ayından sonra başlar. Geleneklerinde ataerkil özellik nedeniyle kadınlara değer verilmemiş olsa da çocuk doğurması bakımından bu ebeler tarafından itinalı bir şekilde kontrol altında tutulurlardı. Çünkü kadına ancak hamile oldukları zaman değer verilirdi. Doğum sırasında eğer doğum başarılı geçmişse ebeler savaşta başarı elde eden askerler gibi çığlık atarlardı. Ancak kadın doğum sırasında ölmüşse en iyi şekilde cenaze töreni yapılırdı. Onların ruhu savaşçıların (şehitlerin) ruhu gibi güneş tanrısına çıkardı. Bugün günümüz yakın dinlerinde de doğum sırasında ölen kadınlara şehit gözüyle bakarlar ve onlar için son derece dramatize edilmiş ölüm törenleri yaparlar.

Ciuatlampa: Sözcük anlamı "kadınlar ülkesi" şeklinde betimlendi. Doğum sırasında ölen kadınların yaşlı Azteklerin düşünceleri doğrultusunda gidileceğine inanıldığı yer. (Bak üç ölüler ülkesi.)

Cıvatateo: Araştırmacılar ve tarihçiler her kültürde öne sürülen vampirlerden söz ederler. Bu tanrıça Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıçadır. Ancak vampir yakıştırmasından uzak bazı düşünceler bu tanrıça üzerinde yoğunlaştı. Genellikle doğum sırasında ölen kadınların ruhları şeklinde ifade edildiler. Ölen kadınların da soylu sınıfından olması koşulu aranmaktaydı. Ölenlerin ruhlarının tanrılara hizmet ettikleri inancını yaşamaktaydılar. Bazı kaynaklarda bu tanrıçanın vampir şeklinde ele alındığından sözedilir. Çünkü tanrıçanın genellikle tapınakların karanlık kısımlarında ve gece ıssız yollarda insanların karşısına bir vampir gibi atladığı anlatılmaktadır. Aztek mitolojisinde Cıhuatetoyla aynı paralelde olduğu düşünülmektedir.

Coaixtlahuaca: Göç eden Tolteklerden bir kısım kabilenin yerleştiği kent olarak bilinir. Arkeologlar bu kentte çeşitli kazılar yaparak onların bıraktıkları izleri araştırdılar.

Coatepetl: Aztek Mitolojisinde Dörtyüz Huiztnaua ile yapılan savaşın bulunduğu tepe'ye verilen bir addır. Buradaki piramidin temeline öldürülerek parçalanan Coyolxauhqui'nin parçalarının yerleştirildiği söylenir. Teotihuacan ve klasik Maya öykülerinde Coatepetl ile mitolojik öykülerin anlatımları yer alır. Huitzilopochtli'nin efsanevi dağı olarak da anlatılır.

Coateocalli: Tenochtitlan'da tören alanında yapılmış özel bir yapının adı. Bu yapıda mahkûmlar tören rehinesi olarak tutuluyorlardı. Ayrıca krallar taç giyme törenlerinden önce buraya kanını sunarlardı. Çok ilginçtir ki kan akıtma törenleri Azteklerde o kadar çok gelişmişti ki artık her olayda tanrılarına kan akıtma moda haline gelmişti. Krallar bile özel sunaklar yaptırarak taç giyme törenleri sıra-

sında vücudunun belli organlarından tanrıları hoşnut olsun diye kan akıtırlardı.

Coatl: (İng.adıdır) Türkçe karşılığı ise "Yılan" olarak betimlenmiştir. Mayalarda Tzolkin takvimine göre Aztek dilinde beşinci günün adıdır. Mayalarda "Chicchan" olarak kullanılmıştır. Yaratılış birliğinde Samanyolu ve karada yaşayanların ilk günü olarak betimlenir.

Coatl Xoxouhqui: Sözcük anlamı "yeşil yılan" şeklinde tanımlanmıştır. Bir bitki türüdür. Bu bitkinin "ololiuqui" adındaki tohumları sarhoş eder ve delirtir. Tohumları yiyenler hayaller ve korkunç kâbuslar görürler. Bugün bu tür bitkilerin özelliklerini gösteren bazı bitkilerin varlığından hala söz etmek mümkündür.

Coatl'ın sembolü

Coatlinchan: Azteklerde bir yerleşim alanıdır. Bugün arkeolojik sit olarak değerlendirilmektedir. Döneminde diğer büyük ticaret merkezlerine yakın bir konumu vardı. Mapa quantzin ile Aubin kodeksinde Çiçimek kabileleriyle bağlantılı olan Acolhua göç kollarına bağlı yerlilerin konaklayarak yaşamaya başladıkları bir yerdir.

Coatzacoalco: Deniz kıyısında bir bölge. Quetzalcoatl yandaşlarıyla beraber göç ederken bu bölgeden geri döndü. Bu bölge Güney körfezi kıyısında bulunur. Aztek yerlilerin yaşadıkları topraklara verilen bu ad aynı zamanda orada akan bir nehirin de adıdır. Bu nehirin kıyılarını Aztekliler yerleşim alanı olarak kullandılar.

Coatlepantli duvarı: Tula'daki Büyük Piramidin kuzeyini çeviren duvarın adı olarak anlatılır. Bu duvarda basamak motifli sıra hatlarla içiçe geçmiş kafatasları ve çıngıraklı yılan figürlerinin kabartmaları yer alır.

Coauoxtli: Aculnahuacatl Tzaqualcatl ile Tiliuhcan'ın oğludur. Tlacochcuetzin Tlacacuitlahuatzin da torunudur.

Coixtlahuaca: Oaxaca ve onun güneyindeki zengin topraklarla bağlantılı olan eski bir ticaret merkezidir.

Contitlan: (Ya da Cuauhtilan) Meksikalıların yerleştikleri bir yerdir. Burası Colhuacan'daki "tebeşir nehri" şeklinde betimlenen bir nehirin kıyısındaydı. Ticaret merkezi konumunda bir bölge olduğu anlatılmaktadır.

Coauhcoatl: Azteklerde bir rahipti. Cortez tarafından işkence edilerek olası bir hazinenin yerini itiraf etmesi bekleniyordu. Kaynaklarda altın hastalığına yakalanan Cortez'in yerlilere onların gizli olabilecek hazinelerine ulaşmak için işkence yaptığı belirtiliyor.

Cochenille: Zapotekler ve Mikstekler tarafından Sahagun'un açıklamalarında belirtildiği gibi Hint incirinde yaşayan bitlerden elde ettikleri bir çeşit boya. Bunu diş etleri rahatsızlığında kullanırlardı. Bu ilacın, Aztekli doktorlar tarafından tedavi yöntemlerinde kullanıldığı ifade edilmektedir.

Cochımetl: Aztek mitolojisinde tüccarlar ve ticaretin bir tanrısı şeklinde tapınılmıştır. Malların değerinde satılması için tüccarlara güç verdiği anlatılmaktadır. Belge yetersizliği nedeniyle bu tanrının kültü ve dinsel kişiliği hakkında daha fazla bilgi verilememektedir.

Cochtoca: Tollan'da gördüğü rüyada üç cinden biri tarafından kandırılıp, şarap içen Quetzalcoatl'ın sızıp uyuduğu yerin adı. Bu yeri "uykuya dalınan yer" şeklinde tanımladılar. Aztek mitolojisinde Quetzalcoatl'ın her gittiği ve kaldığı yer kutsal olarak tanımlanmıştır.

Cocijo: Azteklerin mitolojisinde yıldırım tanrısı olarak tapınılan bir tanrı şeklinde anılmaktadır. Bu tanrı ceza vermekten hoşlanan biri şeklinde tanıtılmaktadır. Tlaloc ve Chac'a da benzerlikleri tartışılmaktadır.

Cocomitecuhtl: İspanyolların saldırıları sırasında Cortez'e sadık kalan Aztek kökenli bir kaptan.

Cocotli: İdrar yollarına verilen bir ad. Azteker boru anlamına geldiği için yemek boğazı için de aynı sözcüğü kullanmışlardır.

Codex: Güney Amerika'da yaşayan Mayalar, Aztekler ve İnkalar tarafından elle yazılmış olan belgelere araştırmacı arkeologlar tarafından verilen bir addır. Dilimizde "el yazması" anlamında kullanılmaktadır. Yapılan araştırmalarda özellikle Aztekli yerlilerin yaşamış oldukları olayları ifade eden ve onların dinsel törenlerini belirten Codex'ler ise; Borgia, Vaticanıus B, Laud, Fejervarymayer, Cospi, Magliabecchiano, Ixtlilxochitl, Tudela, Veita, Codice del Museo de Amerika, Vaticanus 3738, Vaticanus, Vatican A, Fonds Mexicanus 20, Rios, Boturini, Telleriano-Remensis, Borbonicus, Mendoza, Florentino, Xicotepec, Tonalamatl, Aubin, Duran, Cozcatzin, Azoyu, Ramirez, Chimpalpin, Azcatitlan, Manuscript Commentary, Manuskrypt Badianus, Zouche-Nutall, Egerton, Sanchez-Solis, Waecker Götter, Bodley, Selden I, Selden II, Anute, Tlatelolco, Vindobonensis, Wiedenski, Becker, Becker I, Becker II, Alfonso Caso, Colombino, Osuna, Tulane, Baranda, Dehesa, Muro, Yanhuitlan adlarıyla kodlanmışlardır. Bu belgelerin birçoğu dilimize kopyalanmış ve dönemin yaşamıyla ilgili önemli bilgiler ortaya çıkmıştır.

Codex Borgia

Codex Borbonicus: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Paris'te koruma altında bulunmaktadır. Buraya Azteklerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler yazılırdı. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanlar hakkında bilgi vermektedir.

Codex Borgia: Din ve kehanet ağırlıklı, takvim konularına yer veren yerli tarihçiler tarafından resimli olarak yazılan

belgelerdir. Roma'da koruma altında bulunmaktadır. Bu belgeler Tlaxcala ya da Cholua'da yazıldığı tahmin ediliyor. Bu metinde timsah, yeryüzü sembolü olarak gösterilmiştir. Bu el yazmalarına Azteklerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler yazılırdı. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanlar hakkında bilgi vermektedir.

Codex fejervary: Din ve kehanet ağırlıklı, takvim konularına yer veren yerli tarihçiler tarafından resimli olarak yazılan belgelerdir. Liverpool'da koruma altında bulunmaktadır. Bu belgenin Tlaxcala ya da Cholua'da yazıldığı tahmin edilmektedir. Bu el yazmalarına Azteklerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler yazılırdı. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanlar hakkında bilgi vermektedir.

Codex Florentino: Bu el yazması da rahip Bernadino de Sahagun'un gözetiminde katliamın canlı tanıkların konuşmaları kaynak olarak ele alınıp, daha detaylı bir anlatım ortaya koymaktadır. Ayrıca bu el yazması metnin yazılması sırasında Tlatelolco ve diğer bölgelerden gelen öğrenciler tarafından derlenerek toparlanmış bir metindir. Nahuatl dilinde yazılmıştır. Codex Florentina el yazmasını İspanyolların katliamından kurtulmuş olan Aztek savaşçılarının ifadeleri doğrultusunda yazıldığı belirtilir. El yazması Nauhatl dilinde yazılmış daha sonra çevirisi yapılmıştır.

Codex Florentina (Florentina el yazması)

Codex Laud: Din ve kehanet ağırlıklı, takvim konularına yer veren yerli tarihçiler tarafından resimli olarak yazılan belgelerdir. Oxford'da koruma altında bulunmaktadır. Bu belgenin Tlaxcala ya da Cholua'da yazıldığı tahmin edilmektedir. Bu el yazmalarına Azteklerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler yazılırdı. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanları hakkında bilgi vermektedir.

Codex Magliabecchi: İspanyol saldırılarından önce yerli tarihçiler tarafından resimli olarak yazılan belgelerdir. Bunlar Paris'te ve Florensa'da bulunmaktadır. Bu el yazmalarına Azteklerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler yazılırdı. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların hakkında bilgi vermektedir.

Codex telleriano-remensis: İspanyol kuşatmasından önce yerli tarihçiler tarafından resimli olarak yazılan belgelerdir. Bunlar Paris'te koruma altında bulunmaktadır. Bu el yazmalarına Azteklerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler yazılırdı. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgi vermektedir.

Codex Ramirez: Azteklerin İspanyol istilasıyla yenik düştüğünü anlatan bir el yazmasıdır. Bu yazmada Aztek savaşçıların İspanyollar karşısında nasıl bıktıklarını ve onları ikna etmeye çalışan prens Ixtlilxochtli'den söz edilmektedir. Bu el yazmalarına Azteklerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler yazılırdı. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan

yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgi vermektedir.

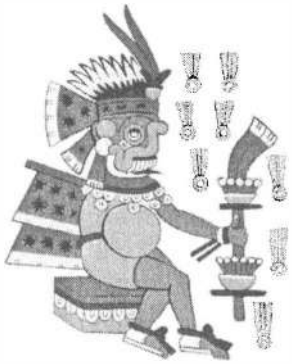
Codex vatıcanuas: Din ve kehanet ağırlıklı, takvim konularına yer veren yerli tarihçiler tarafından resimli olarak yazılan belgelerdir. Roma'da koruma altında bulunmaktadır. Bu belgenin Tlaxcala ya da Cholua'da yazıldığı tahmin edilmektedir. Bu el yazmalarına Azteklerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler yazılırdı. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgi vermektedir.

Codex Vaticanıus B: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında da bilgiler verilmektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilememektedir. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Cospi: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemlerle o çağdaki insanların konumları hakkında da bilgiler verilmektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliği nedeniyle ayrıntılı bilgi

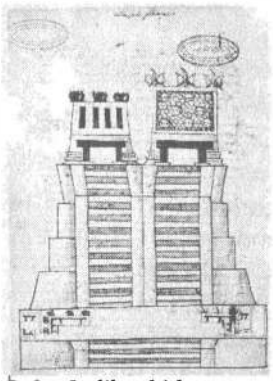
verilememektedir. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Magliabecchiano: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemlerle o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler verilmektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilememektedir. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

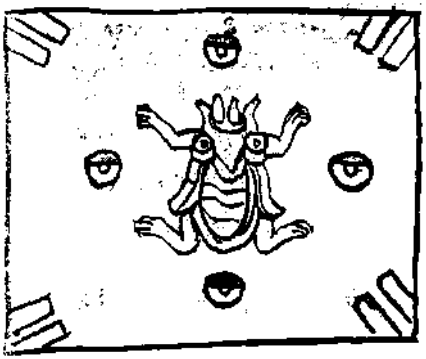
Codex Magliabecchiano

Codex Ixtlilxochitl: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemlerle o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler verilmektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilememektedir. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Ixtlilxochitl

Codex Tudela: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemlerle o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilememektedir. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

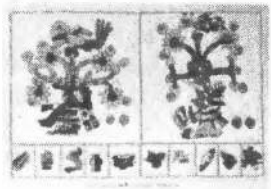
Codex Tudela

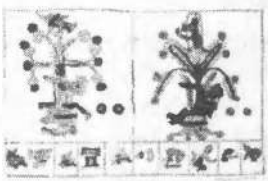
Codex Veita: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler verilmektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilememektedir. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Vaticanus 3738: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı

belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilememektedir. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Vatican A: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Vatikanus

Codex Fonds Mexicanus: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hak-

kında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilememektedir. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Rios: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilememektedir. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Rios

Codex Boturini: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilememektedir. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

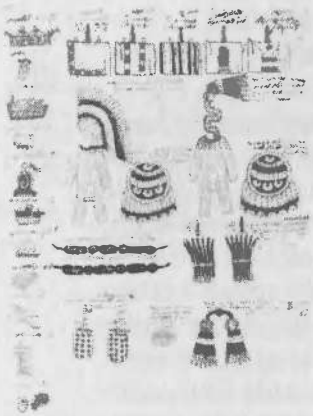
Codex Mendoza: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde

Codex Baturini

koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilememektedir. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Xicotepec: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex mendoza

Codex Tonalamatl: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Aubin: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Duran: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki

kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Cozcatzin: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Azoyu: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler verilmektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Chimpalpin: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı

görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Azcatitlan: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Azcatitlan

Codex Manuscript Commentary: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları

hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Manuskrypt Badianus: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler verilmektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Zouche-Nutall: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Egerton: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıra-

lanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

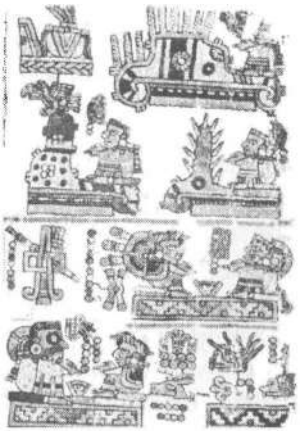
Codex Sanchez-Solis: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Waecker Götter: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Bodley: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak

yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

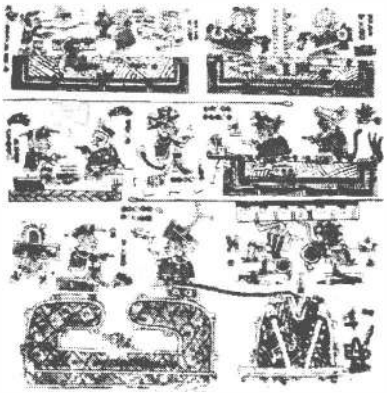
Codex Selden I: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilememektedir. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex selden I.

Codex Selden II: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban

törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilememektedir. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Selden

Codex Anute: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilememektedir. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Tlatelolco: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mi-

tolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilememektedir. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Vindobonensis: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Wiedenski: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Becker: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri,

şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Becker I: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

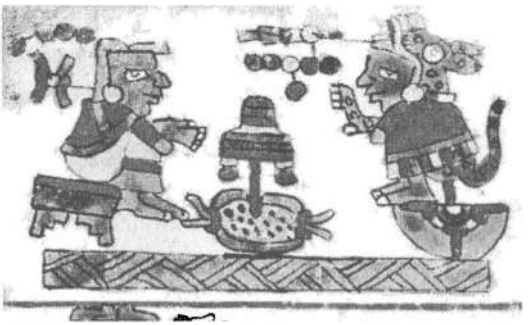
Codex Becker II: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Alfonso Caso: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Colombino: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Osuna: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki

kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Tulane: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Baranda: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, din-

sel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Dehesa: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Muro: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codex Yanhuitlan: İspanyol saldırılarından önce resimli olarak yerli tarihçiler tarafından yazılan belgedir. Müzelerde koruma altında bulunmaktadır. Bu tür el yazmalı belgelerde kral ve halk arasındaki ilişkiler, törenler, cenaze törenleri, şefler ve yardımcılarla prenslerin yapacağı görevler sıralanmıştır. Özellikle tanrısal güçler için yapılan kurban törenleriyle ilgili uygulanan yöntemler o çağdaki

insanların konumları hakkında bilgiler vermektedir. Mitolojik öykülerin de yer aldığı el yazmaları hakkında Türkçe dilindeki kaynakların yetersizliğinden ayrıntılı bilgi verilemiyor. Ancak "Mezo-Amerika" halklarının sosyal, kültürel, dinsel ve yönetimsel bilgilerinin yanında tarihsel bilgilerin de yer aldığı belirtilmektedir.

Codic: Geyik derisi ya da sabırotu denilen bir otun liflerinden elde edilmiş kâğıtlara verilen bir addır. Aztek yazıcıları (kâtipleri) codic adını verdikleri kâğıtlara yazdıkları anlatımlarında resim yazısı (hiyeroglif benzeri) ile fonetik imgeler kullanmışlardır. Yazıcıların ele aldıkları konular ise dinsel, törensel takvim kullanımı, kehanetler, tanrıların kültleri ve evrenin yaratılışıyla ilgili konulardı. İspanyolların işgaliyle bölgenin yakılıp, yıkılması ve Hıristiyan rahiplerin bu türden yazılmış el yazmalarının çoğunu ilkel ve batıl olabileceklerini açıklayarak imha etmesi çoğu belgelenin yok olmasına neden olmuştur. Bu belgelerden Codex Borbonicus, Codex Borgtav, Codex Fejervary-Mayer ve ayrıca Codex Copsunu gibi arkeologlar tarafından kodlanan el yazması metinler günümüze ulaşmıştır. Günümüze ulaşan bu yazmaların henüz tam olarak çözülmediği ve çoğunun Azteklere ait olamayacağı görüşünde olan araştırmacılar da bulunmaktadır.

Codex mendoza'da resimli bir anlatım

Cohualpopocatzin: Nauhtla Reisi olarak ifade edilmektedir. İspanyollar tarafından oklarla yaralanıp, sonra da canlı olarak ateşte yakılarak öldürülmüştür. Bu şefle ilgili yerlilerin anlattıklarına göre, son derece dramatik olayların

yaşanmış olduğu belirtilir. Cohualpocatzin, İspanyol askerlerine bütün gücüyle karşı durmuş ve onları cesareti karşısında yıldırmıştı. İşgalcilere en iyi direnmeyi gösteren şef olarak anlatılmaktadır. Bu şefin baskılarından son derece rahatsız olan İspanyollar kuşatma sırasında şefi oklarla yaraladıktan sonra yakalamayı başarmışlardır. Şefin ölmediğini gören işgalciler onu ateşin içine atarak canlı canlı öldürmüşlerdir.

Cohuayhuitl: Bir Aztekli rahiptir. Cortez tarafından altınların yerini söylemesi, itiraf etmesi için işkence uygulanmıştır. Bu anlatımlardan anlaşılan İspanyolların bölgeye demokrasi götürme adına yazılan öykülerinin yalan olduğu gerçeğidir. Yerlilerle ilgili olası düşünülen hazinelerin peşinden giden insan avcılarından başkaları olamazlardı. Zaten kendi tarihçileri de olayın bu şekildeki doğruluğunu açıklamaktan çekinmemişlerdir.

Colhuacan: (Bak Comallan.)

Colula: Göç eden Tolteklerden bir kısım kabilenin yerleştiği kent olarak bilinmektedir. Arkeologlar bu kentte çeşitli kazılar yaparak onların bıraktıkları izleri araştırmışlardır.

Comallan: Aztek mitolojisinde adı geçen yerlerden biri. Bazı araştırmalarda isim değişikliğine uğramıştır. Dört yönün bir tekrarı olarak da bazı adlar verilmiştir. Bunlardan Comallan doğuyu, Tecamman kuzeyi, Colhuacan batıyı ve Uitzanuac ise güneyi sembolize etmekteydi. Burada Tetzitzilin adında rütbeli bir komutanın yaşadığı anlatılmaktadır.

Comalese: Bugünkü Meksika'da da hala kullanılan üzerinde çörek ve benzeri şeylerin pişirildiği düz bir tabak.

Cotoch: Yerlilerin dilinde ülke, memleket anlamını taşır.

Copilco: Göç eden Tolteklerden bir kısım kabilenin yerleştiği kent olarak bilinir. Arkeologlar bu kentte çeşitli kazılar yaparak onların bıraktıkları izleri araştırdılar.

Couatl İcamac: Aztek dilinde sözcük anlamı ("Yılanın ağzında") şeklinde tanımlanan bir yer. Burada yapılan arkeolojik kazılarda çeşitli belgeler elde edilmiştir.

Coatlicue: Aztek tanrıçası. (Bazı yerlerde Couatlicue adının yazıldığı görülür.) Quetzalcoatl'ın annesidir. Son derece çirkin görünüşü olan ve dünya tanrıçası olarak tapınılan biriydi. Mitolojide dünya ve ateşin tanrıçası olarak gösterildi. Sözcük anlamı Nauhatl dilinde "Yılan etek" olarak tanımlandı. Tanrılar ve insanların ilk anası şeklinde tapınıldı. Yaratıcı ve yok edici özellikleriyle yeri temsil eden bir tanrıça olarak saygı gördü. Bu tanrıça kendisini bereket, yıkım ve ölüm getiren biri şeklinde gösterirdi. Yerin altında yaşayıp bitkilerin büyümesini sağladığına inanılırdı. Kemerinde bir kuru kafa taşırdı. Bu sembolün anlamı öldükten sonra bütün insanların ona döneceği şeklinde algılanırdı. Malı mülkü olmayan biri olarak gösterildi. Sembol olarak kullandığı yılanlar onun yoksulluğunu simgelerdi. Burada anlaşılan önemli bir olay, bu tanrıçanın maddesel birliğe inanmamış, maneviyata inanan biri olarak karşımıza çıkması şeklidir. Yoksulluğunu sembolleştiren glifler tanrıçanın manevi yönüyle daha çok ortaya çıktığı şeklinde açıklanabilir. Doğan çocukları Aztek tanrılar listesinin üstünde yer alan tanrılar oldu. Bu tanrılar ve tanrıçalar, Quetzalcoatl, tanrıça Xolotl (kızı), Coyolxauhqui ve büyük bir ihtimalle Huitzilopochtli olabileceği öne sürülüyor. Coatlicue'nin arkeologlar tarafından yapılan kazılar sonucunda bulunan heykeli Mexico'daki Ulusal Antropoloji Müzesinde sergilenmektedir. Heykeldeki imgelerin özellikleri ise yüzü birbirine dolaşmış iki yılandan ve etek kısmı da yılanlardan oluşmuş biçiminde betimlenmiştir. Aztek inancında yılanların verimliliği simgelediği belirtilir. Tanrıçanın sarkık olan göğüsleri ise insanları ve tanrıları beslediği anlamında yorumlanmıştır. Boynunda el, kalp ve kafatasını sembolize eden bir kolye taşıdığı ifade edilir. İnsanlarla beslendiği söylenir. "Tanrı-

ların anası" anlamında bilinen Teteoinnan ve "Büyük anamız" anlamında tanımlanan Toci adıyla da tanınmıştır. Doğum tanrıçası Cıhuacoatl (Tonantzin) ve kirlilik tanrıçası Tlazolteotl şeklinde mitolojide yer alan yeryüzü tanrıçasının da bir görünümü olarak değerlendirilmektedir. Bazen de "küçük memeli" bir kadın olarak gösterildi. Bu tanrıça ölmek üzere olan bütün canlıları, batmakta olan yıldızları yutarak yeryüzünün öldürücü olduğunu temsil eder. Tenochtitlan'daki tapınağında "Tlillancalli" adıyla da bilinen bir büyük heykelinin olduğu söylenir. Bu heykelde yılan derisinden bir etek ve hayvan pençeleriyle tasvir edilmiştir. Maya tanrısı İtzamna ile eş değer olarak görülmüştür. Serveti olmayan bir tanrıçaydı. Yer tanrıçası Chimalman'ın da kız kardeşi olduğu belirtilir. İngiliz araştırmacı William Bullock bu tanrıçanın Tenochtitlan'daki heykeliyle karşılaştığı zaman "...Dini gelenekleri uğruna binlerce insanın kurban edildiği bu korkunç tanrıçanın yeniden doğuşuna şahit olma şerefine eriştim." Tek bir bazalt bloktan yontularak şekil verilmiş, insan formundaki bu idol, üç boyutta incelenmiş ve ezoterik yönüyle insanda bir korku uyandırıyor. Başlıca iki yılanbaşı yüz yüze bakar; kolları ve etrafı akbaba kanatlarıyla sarılmış, elbisesinin dökümlü kumaşının kıvrımları da yılanlardandır. Ayakları Jaguar ayağı olup, pençeleri avını yakalamak üzereymiş gibi ileriye doğru uzanmıştır. Çirkin fiziğiyle göğsünün üzerinde eller, bağırsaklar, kalpler ve kemiklerden oluşan bir gerdanlık taşır. Heykeli inceleyenler korkunç olduğu kadar garip de olan ve Hinduların tanrısı Kalı'yi çağrıştıran Couatlicue'nin heykelinin son derece sanatsal olduğu ifadesini kullanmışlardır. Ayrıca yine çoğu ifadelerde estetik yönü ağır basan bu sanat yapıtının mimarının, belki de Mısır, Avrupa ya da Anadolu'nun bir bölgesinde etkinliği olan heykelciliğe önem vermiş bir usta olabileceği şeklinde yorumlar bulunmaktadır.

Couatlicue: (Bak Coatlicue.)

Coutlan: "Yılanların yeri" ya da "yılanların dağı" şeklinde tanımlanır. Bugünkü Tula kentinde yer alan bir tepe. Bu tepede eski zamanlardan kalma bir tapınak yer alır.

Coyoacan: Aztekler tarafından kuşatılıp, topraklarına kattığı bir kent. Genellikle o çağlarda da toprak genişleme sevdası vardı. Büyüme ancak savaşlarla yapılırdı. Güçlü olanlar zayıf kabilelerin barındıkları toprakları sınırlarına katarlardı.

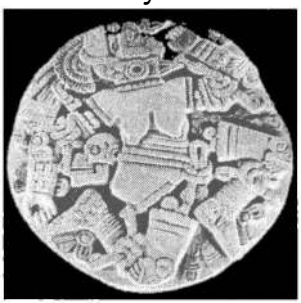
Coyohuehuetzin: Aztek rahibi olduğu belirtilir. İspanyolların işgaliyle Cortez tarafından Tolteklerden kalmış olabileceği tahmin edilen altınların yerini itiraf etmesi için işkence yapılmış ve Cuauhtitlan'da ölmüştür.

Coyolopan: Coyolopan, tarihçi ve araştırmacılar tarafından "Mixtek-Zapotec" kenti olarak belirtiliyor. Monte-Alban, Oaxaca, Mitla, Etla ve eski Zapotec'in merkezi olarak gösteriliyor.

Coyolxauhqui: "Yüzüne ziller boyanmış olan" şeklinde betimlenen Ay tanrıçası şeklinde tapınıldı. Bu tanrıçanın Samanyolunu temsil eden bir tanrıça olduğu söylenir. Güneş tanrısı Huitzilopochtli'nin kız kardeşidir. Coatlıcue'nin de kızı olduğu ifade ediliyor. Adının karşılığı "altın çıngırak" olarak betimlendi. Mitolojide Güneş tanrısı Huitzilopchtli, yorgun ve bitkin varlıkları öldüren bir tanrı şeklinde belirtiliyor. Bu tanrı kız kardeşinin doğmasını bile engelleyerek başını keser ve gökyüzüne fırlatır. Yaptığına da pişman olur. Göğe fırlatılan kız kardeşinin kafasına "altın çıngırak" adını takıp ay tanrıçası olarak taptılar. Bu tanrıçaya Aztekçe Centzon Huiztnaua olarak bilinen "Dörtyüz Huiztnaua"nin annesi olarak da tapınıldı. Aztek mitolojisine göre bu tanrıça gökten düşen bir tüyle hamile bırakılır. Daha sonra da Dörtyüz Huiztauna doğurur. 21 Kasım-10 Aralık tarihlerinde sözcük anlamı "sancakların yükselişi" anlamında tanımlanan Panquetzaliztli törenindeki Huitzılıpochtli'nin doğum günü kutlamala-

rında ona karşıt olarak zafer sevinçleri yaşanırdı. Büyülü görünümlü ay tanrıçası "pislik yiyici" olarak tanımlanan Tlatzeotl'du. Tlazteotl'un prototipi olarak ayın dört evresinden üçünde etkiliydi. Birinci evrede insanların kötü davranışlarını yiyerek yok ederdi. İkinci evrede cinsellik ile şehvetin koruyucusu olarak belirirdi. Üçüncü evrede barış ve bereket getiren bir rahibe olarak görünürdü. Dördüncü evrede ise sevgililerini öldüren, iyilik göstermeyen bir canavara dönüşürdü.

Coyote: Kızılderili dilinde "Çakal" anlamında tanımlanmaktadır. 1950'li yıllarda yazar Ella Clark tarafından derlenen ve Kızılderili halkına ait olan "Hayvan Neslinin Yaratılması" öyküsünde yeryüzünde insanlara zarar veren cacanavarların ortadan kaldırılması için yaşlı adam tarafından dünyaya gönderilen kurtarıcının adı olarak tanımlanmaktadır. (Bak Hayvan Neslinin Yaratılması Öyküsü.)

Taşın oyularak Coyolxauhqui'yi belirten bir görünümü

Coyoxochitl: Nergisgillerden "narçiçeği" olarak çevirisi yapılmıştır.

Coyonazaco: Bir yerleşim alanı. Sahil kasabası olarak bilinir.

Coxcoxtli: Colhuacan'ın kralıydı. Ancak tropikal bölgelerde yaşayan bir tavuk cinsi olarak ele alınır. Tanrı Macuilxochtli bu tavuğun görünümüyle maskelenir.

Cozcacual'ın sembolü

Cozcacual: (Cozcaquahtli şeklinde de yazılır.) Türkçe karşılığı ise "Akbaba" olarak betimlenmiştir. Mayalarda Tzolkin takvimine göre Aztek dilinde onaltıncı günün adı. Mayalarda "Cib" olarak kullanılmıştır.

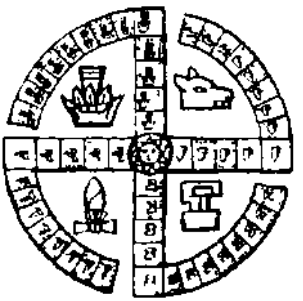
Cozcatlan: Göç eden Tolteklerden bir kısım kabilenin yerleştiği kent olarak bilinir. Arkeologlar bu kentte çeşitli kazılar yaparak onların bıraktıkları izleri araştırdılar.

Cozcatzin: Azteklerde bir şef adı. Belge yetersizliği nedeniyle kişiliği hakkında bilgi verilememektedir.

Cu: Azteklerde tanrı ve tapınak anlamlarına gelen bir sözcük olarak kullanıldı. Ateşe tapınma ritüellerine "cu" adını vermişlerdi. Ateş heykeli olarak bir heykel kullanmışlardır. Bu heykelin karşılığı Mayaların kenti olan Chichen Itza'daki büyük piramitte bulunan Chac Mool ile özdeşleştirilir.

Cuachtemoc: (Bak Cuauhtemoc.)

Cuahitleua: Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Ağaçların büyüyüşü" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 5 Mart tarihinde yapılırdı. Bu şenlikte adlarına kurbanlar kesilen tanrılar ise Tlaloc, Chalchıhutlıcue, Chıcomecoatl, Xılonen ve Quetzalcoatl'dı. Törende evlerde ve tapınaklarda tören direkleri dikip, kendi tören sancaklarıyla süslerlerdi. Dağlarda adı geçen tanrılara çocuklar kurban edilirdi. Azteklerin uyguladıkları en vahşi kurban töreni çocuklar üzerinde yoğunlaşan törenlerdi. Bunlar sembolik olarak tapındıkları tanrılarına psikolojik rahatsızlığı olan rahiplerin de katkılarıyla çocukların kurban edilmesinin daha yerinde bir davranış biçimi olabileceğine kendilerini inandırmışlardı. Amaçsız bir şekilde bu tanrılara çocukların kurban edilmesi insanlık tarihindeki kara lekelerden biridir.

Takvim hesaplarının yapıldığı disk çizimi

Cuaxolotl: Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıçadır. "Şömine tabanının tanrıçası" şeklinde anlatılır. Yemek ve yemekleri pişirenlerin koruyucusu olarak anlatılan bu

tanrıça hakkında belge yetersizliği nedeniyle daha fazla bilgi verilememektedir.

Cuappatzin: Sözcük karşılığı "oklar evinin reisi" anlamında tanımlandı. Aynı zamanda yüksek rütbe anlamını da taşır.

Cuauhnahuac: Bazı kabilelerin topluca yaşadıkları bir kent görünümünde olan yerleşim alanı. Bu gün aynı yerde Cuernavaca yer alır.

Cuauhcalco: Azteklerde bir kent. Kentin adı aynı zamanda "tutukevi" şeklinde kullanılmıştır.

Cuauhtemoc: (Ya da Cuachtemoc. Bazı kaynaklarda da Cuahtemoc şeklinde yazıldığı görülür.) 1520-1525 tarihleri arasında hüküm sürdüğü öne sürülen Aztek kralıdır. Tenochtitlan kentinin kralıdır (reisi). Amcası Cuitlahuac çiçek salgınında öldükten sonra 1520 yılında Aztek kralı olarak yerine geçti. Mocetuhzoma II'nin yeğeniydi ve aynı zamanda da onun bir kızıyla da evliydi. Daha sonra iç ayaklanmalar yüzünden Tenochtitlan'ı terk ettiği anlatılır. Ancak İspanyolların saldırılarına karşı direnemeyince kaçmağa çalıştığı kanoyla Cortes komutasındaki İspanyol askerleri tarafından yakalandı. Kanoda karısı ve önemli şefleri de vardı. Kral Ahuitzotl'ın oğludur. İspanyollarla savaşarak direnmeye çalıştı. Ancak daha fazla dayanamayarak teslim olmak zorunda kaldı. El yazmalarında onunla ilgili bazı anlatımlar vardır. Bunlarda biri; Kral öldürülen kaptanlarının yerine asıl mesleği boyacılık olan büyük bir kaptan olan Opochtzin'i çağırır. Ona ölen büyük babası Ahuitzotl'a ait olan "Quetzal-Baykuş"un elbiselerini giydirir. İspanyollara karşı savaşa göndermeden önce ona derki; " Bu savaş giysileri, babam, büyük savaşçı Ahuitzotl'a aitti. Bununla düşmanlarının yüreklerine korku sal. Bununla düşmanlarımızı yok et. Onu görsünler ve korksunlar" ve Opochtzin'i korumak için de dört kaptan görevlendirir.

Cuauhtli: Türkçe karşılığı "Kartal" şeklinde tanımlanmıştır. Mayalarda Tzolkin takvimine göre Aztek dilinde onbeşinci günün adı. Mayalarda " Men" olarak kullanılmıştır.

Cuetzpallin'in sembolü

Cueopan: Başkent Tenochtitlan'ın Kuzeybatısında yer alan bölümünün adı. "Çiçeklerin açtığı yer" anlamında bilinirdi. Bugünkü adı Santa Maria La Redondo'dur.

Cuetlaxtlan: (Ya da Cuetlaxteca) Köy şeklinde bir yerleşim alanı olarak bilinir. İspanyollar Tlayaca'daki krallık sarayına geldikleri zaman Motecuhzoma onları karşılamak için Cuetlaxtları görevlendirerek karşılama hediyesi olarak iki güneş gönderdi. Bu güneşlerden biri sarı diğeri de beyazdı. (Altın ve gümüş)

Cuetzpallin: (İng.adıdır) Türkçe karşılığı ise "Kertenkele" olarak tanımlanmıştır. Mayalarda Tzolkin takvimine göre Aztek dilinde dördüncü günün adı. Mayalarda "Kan" olarak kullanılmıştır. Suyun dışındaki varlıkların ilk yaşayışlarının günü olarak bilinirdi. Su ve toprağı betimlemektedir.

Cuauhtemoc 1520-1525 tarihleri arasında hüküm sürdü

Cuexcomate: Bir yerleşim köyü. Arkeolojik bir alandır. Yerleşim modeli eğilimli bir alanda yapılmış tapınaklarla bulunmaktadır. Burada yapılan kazılar sonucunda tarımdan daha çok tekstil, çanak-çömlek, taş araçlar ve ip üretimi yaptıkları belgelenmiştir.

Cuetlaxtan: Azteklerde bir yerleşim köyü. Arkeologlar bu yerleşim yerinde çeşitli kazılar yaparak bazı buluntular elde edip, çeşitli müzelerde koruma altına almışlardır.

Cuexteca: Azteklerin komşuları olan bir kabile. Burada Ma-

yaların da yaşamış oldukları anlatılır. Bu halkın büyücülük hünerleri yüksekti. Zaten Aztek inancında büyücülük düşüncesi tanrısal düşüncelerle birlikte görülürdü.

Cuicacallı: Sözcük anlamı "şarkı evi" anlamında tanımlandı. Şarkıların okunup, öğretildiği yer. Burada prenslere kahramanlık, savaş ve aşk üzerine şarkılar öğretilirdi. Ağıt ve dinsel içerikli olmayan diğer şarkı türleri de öğretilirdi.

Cuichili: Aztek dilinde sözcük anlamı "makat" anlamında tanımlanmıştır.

Cuicuilco: Meksika platosunun güneybatısında bulunan bir yerleşim yeri. Yapılan kazılarda arkeolojik yönden bazı buluntular elde edildi. Aztekler döneminden kalma bir piramidin kalıntıları yer almaktadır. Bu piramit kerpiçten ve tavan kısmı yontulmamış taşlarla kapatılmıştır. Tabanı da dairesel taşlarla örülmüştür. Xictli yanardağının yeniden patlamasıyla piramidin büyük bir kısmı lavlar altında kalmıştır. 63 metre yüksekliğindeki "güneş piramidi" olarak bilinen piramit kenar uzunluğu 225 metre olan bir zemin üzerinde beş katlı olarak yükselmektedir. "Ay piramidi" ise dikdörtgen bir zemin üzerinde kurulmuştur.

Cuitlahuac: Aztekler tarafından kuşatılan bir kent. Daha sonra bu kent Azteklerin topraklarına katıldı. Kralları da aynı adı taşıyan biriydi.

Cuitlahuac: İ.S.1520 civarında tahta geçtiği belirtiliyor. Cuitlahuac bölgesinin reisi. Motecuhzoma'nın da kardeşidir. Kaynaklarda tam olarak hüküm tarihleri verilmemektedir. Büyük bir ihtimalle 1520'de göreve başladı. Kardeşi Motecuhzoma'nın yerine kral oldu. Kraliçe Papantzin Oxomoc'un eşidir. Eşi'nin soylu biri olduğu şeklinde bilgi veren araştırmacılar bulunmaktadır. Cuitlahuac'ın son derece kuralcı biri olduğu belirtiliyor, ancak belge yetersizliği nedeniyle daha fazla bilgi verilememektedir.

Cuitlauaca: Nahuaların mitolojik anlatımlarında sekiz olarak belirlenen soylarından biri. Bu soy Colhucana yerleşerek yaşamını devam ettirdi. Aztlan'dan suyoluyla gelen Aztekler onların burada yaşadıklarını görürler. Cuitlauaca kabilesi Azteklerin bölgelerinde yerleşmelerine karşı gelmediler ve birlikte kaynaşarak yaşamlarını devam ettirdiler.

Cuitlahuac'ın bir çizimi

Cuitlalpitoc: Kral Motecuhzuma döneminde bir büyükelçi.

Culhuacan: Gölün güney kısmında bugünkü Meksika Üniversitesinin kurulduğu yerde bir kent. Oturanların çoğu Toltekliydiler. Ve onlara Culhualar adını verirlerdi. Aynı adla bir de kralları vardı. Sözcük anlamı ise "kıvrımlı dağ" şeklinde tanımlandı.

Culhuacanenses: Bu halkın Culhualarla aynı halk olduğu söylenir. Onlar Culhuacan kentinden ayrılan bir halktı. "Meksikanolar" da deniliyordu. Çünkü kurup yönettikleri kentin adı Meksika'ydı.

Culverin: Bronzdan yapılmış top. Savunma silahı olarak düşünülmüş. Bu savunma silahı 9-15 kilo ağırlığında gülle fırlatırdı. İspanyollar bu gülleleri Azteklerin üzerine fırlattıkları zaman yerlilerin tümü silahlarını bırakıp "tanrılar öfkelendi" şeklinde secde etmişlerdi. Bunların davranışlarına şaşıran İspanyollar katliamı çok daha rahat yapmışlardı.

Cueravahperi: Yaratıcı bir tanrıça olarak tapınıldı. Yağmur büyüsünün tek seramonisi olarak tanındı. Bu tanrıça için yapılan törenlerde güneş tanrısı olan Curicaveri için savaşlarda esir alınanlar kurban edilirdi.

Curicaveri: Tarasko tanrılar panteonun en yükseklerdeki tanrısı olarak tapınıldı. Kartal şeklinde betimlenen güneş tanrısı olarak saygı gördü. Taraskoların eski Tanrısı olan Urendequa Vecara onun kültü karşısında önemini yitiren tanrılardandı. İki Tanrı arasındaki yakın ilişki, Azteklerin

Huitzilopochtli ile Çiçimeklerin Tanrısı Mixocatl ilişkisine benziyordu. Huitzilopochtli'nin bir kopyası gibi düşünülen savaşçı ve kralların koruyucusuydu. Savaşlarda bu tanrı için elde edilen kurbanlar başlarında gümüş bir başlık, boyunlarında gümüş ya da altından yaptırılmış diskler taşırlardı. Bu da kurbanların güneş ve ayı temsil etmelerini sağlıyordu. Taraskolar Azteklerin yıldız tanrılarının kültüne karşılık böyle bir tören hazırlarlardı. Genellikle törenler yağmur büyüsünün yaratıcı tanrıçası Cueravahperi için yapılırdı.

Curiti-echa: Sözcük anlamı "ateşçi" şeklinde tanımlandı. Ateş kültünün devamını sağlamak için ateşi yakmak ve onu koruyup, beslemek görevi krallar ve başrahipler tarafından yürütülürdü. Bu kültü devem ettiren her kabileye ve yardımcılarına verilen bir addı. Taraskolar genellikle tanrılara kurban bulabilmek için savaşlar yaparlardı. Bu savaşlar, ateşin yakılmasıyla başlardı. Savaşlar başlamadan önce nasıl ki ateş yakılarak törenler yapılmışsa aynı şekilde aile içi evlilik törenlerinde de ateş yakılırdı.

Ç

Çaçalıçaptı: Aztek halkı arasında "doktor-eczacı" anlamına gelen "Papianıpanamacanipananacaca" adlı kişilerin tedavi amaçlı olarak kullandıkları bir bitkinin adı olarak belirtilmektedir. Papianıpanamacanipananacaca adlı "doktor-eczacılar" bu ve buna benzer bitkileri pazarlarda satar ve yerlere serdikleri ottan yapılmış hasırın üzerinde sergileyerek ilgililere bitki ve ilaçlar hakkında bilgi verirlerdi. Bunların konumları doktorlardan öte eczacıların konumuyla özdeşleşirdi.

Çiçek: Sekizinci Toltek kralı Tecpancaltzin'in cinsel yönden günah işlemesine sebep olan kızın adı. Saraya getirdiği şarapla kralın aklını başından alarak kralın cinsel günah işlemesine neden olmuştur. Bazı kaynaklarda bu kadının cinler tarafından Quetzalcoatl'a gönderilen bir fahişe olduğu yazılır. Ancak bazı kaynaklarda da çiçek tanrıçası olduğu ve adına törenlerin yapılarak tapınıldığı biri şeklinde ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Mitolojide bu tanrıça için son derece kurnaz olduğu şeklinde bilgilerin yer aldığı görülür. Bu tanrıçanın davranışlarına benzer bir davranış da Sümer mitolojisinde tanrıça İnanna ile tanrı Enki arasında yaşanır. İnanna, Enki'yi sarhoş eder ve sonra da hayat tabletlerini alarak kaçar.

Tanrıça Çiçek'i belirten bir çizim

Çiçek: Aztek takvimindeki matematik sayılarından yirmi rakamına verilen ad. Bu ad 260 günlük Tzolkin takvimine göre uyarlanmıştır. Sayısal benzerlikleri yirmi sa-

yısına kadar olan el ve ayak parmaklarının toplamı olarak belirtilmiştir.

Çiçek savaşları: Aztekçe "Xochiyatol" şeklinde "çiçek savaşı" olarak tanımlanır. Aztekler komşu kabilelerle anlaşmaya vardıktan sonra "çiçek savaşları" denilen seferlere çıkarlardı. Bunlar Azteklerin topraklarını genişletmek için yapılan savaşlar değildi. Amaç tanrılara kurban kesmek için çok fazla savaş esiri toplamaktı. Çiçek tutsakları güneş tanrısına kurban verilirdi. Kurban kesildikçe güneş tanrısının yollarına daha rahat devam etmelerini sağlayacağı inancı yaygındı. Bu inanç o kadar çok yayılmıştı ki bazı aileler çocuklarını gönüllü olarak rahiplere teslim ediyorlardı. Çiçek savaşlarının en belirgin özelliği Azteklilerin çocuklarını tanrılara kurban olarak vermekten kaçınmaları yüzünden ele alınmış bir yoldu. Bu şekilde küçük savaşlar yapılacak ve güçlü olanlar yakaladıkları esirleri tanrılara kurban etmek için besleyeceklerdi.

Çiçimekler: (Chichimekeler) Çiçimek, göçebe guruplarının genel adı olarak bilinir. Çünkü tek başına bir kabile olmadıkları için birkaç kabilenin bir araya gelmesiyle oluşan bir topluluk olarak anlatılır. Bu topluluğun lideri de Xolotl'du. Efsaneleşmiş çeşitli kralların daha hüküm sürmüş olabileceği tahmin ediliyor. (Bak Chichimeca.)

D

Deniz kabuğu boynuzu: Deniz salyangozu kabuğu. Bu ifadede büyük olan salyangozların kabuğundan söz edilir. Rahipler gece yaptıkları ibadetlerinde birbirleriyle iletişim kurmak için salyangoz kabuklarını kullanırlardı. Onlara göre ibadet sisteminin kurucusu tanrı Quetzalcoatl'dır. Bugün dinsel iletişimlerde bazı düşüncelerde iletişim aracı olarak çeşitli ses cihazları kullanılmaktadır. Burada ilginç bir gelişme ele alınıyor olması gerekir. Çünkü teknolojik gelişmeler sabit dinsel düşüncenin yeni ekoller peşinden koşmasını ifade eder.

Dik ağaç: Aztek inancında bir tanrı gibi yüceltilen biri olarak bilinir. Aztek mitolojisinde bir tanrıdır. Huitzilopchtlı töreninde onun maskesi kullanılırdı. Belge yetersizliği nedeniyle dinsel kültü, tapınma geleneği ve kişiliği hakkında daha ayrıntılı bilgi verilememektedir.

Dinsel takvim: Aztekler birçok halklar gibi zamanı tek bir biçimde ve ard arda gelen bir diziliş olarak görmediler. Takvim geleneğinde mucizeler beklerlerdi. Enerji ve hareket dolu bir arayış göstermekteydiler. Takvimlerinde özellikle evrenin oluşum öykülerini, yaratılma ve yok edilme sürecini işlerler. Zamanı farklı işlemler gören iki ana boyutta incelemişlerdir. Bilgi amaçlı uygulanan ve 260 günlük süreyle tamamlanan "gün sayımı" anlamına gelen "Tonalpouhallı" takvimiydi. Tekrarlanan günler sistemi diğer kabilelerde de kullanılırdı. "Gün sayımı" takvimi araştırmacıların öne sürdükleri bilgilerine bakılırsa Tolteklerden çok daha önceleri bile kullanılan bir zaman takip aracıydı. İkinci takvim sistemi "yıl sayımı" anla-

mındaki "Xiuhpohuallı" takvimiydi. Bu takvim 365 günlük güneş sayımı olarak izlenmiştir. Yıllık mevsim törenlerinin döngüsü şeklinde kullanılıyordu. Genellikle iç içe geçirilmiş iki çark şeklinde açıklanmaktadır.

Doğa şifacıları: Azteklerin tedavi yöntemlerinde Tlamatepatlicitl adı verilen guruplar şifa vermekle görevliydiler. Bunlar genellikle masaj yapar, merhem kullanır, ağız hastalıklarına bakar, şurup verirlerdi. Bir başka görevleri de "Temazacal" denilen hamamlarda hastalara banyo yaptırmaktı.

Doğum: Azteklerde doğum inancı İnkalar ve Mayalarla genelde benzerlikler içindeydi. Ancak biraz daha ayrıntıları vardı. Onlar hamile kadınları hasta olarak düşünür, yardım eder ve çalıştırmazlardı. Hamile kadınlaraın üzülmemeleri ve herhangi bir şok yaşamamaları için çok uğraşırlardı. Büyük çaba gösterirlerdi. Eğer hamile kadın doğum anında ölürse cennete gidileceğine inanılırdı. Ölenin cennete gidebilmesi için ayrıcalıklı bir dinsel tören yaparlardı. Bu törenin aynısı tanrılar için de yapılırdı. Doğum anında tanrı Tecpatl henüz doğurmamış kadına "üç çakmaktaşı bıçağını" gösterirdi. Bunun anlamı tam olarak çözülmemiştir. Ancak el yazmalarında bununla ilgili resimler yer almaktadır.

Dokuz katlı nehir: "dokuz nehir" anlamında betimlenen Chicunauhapan şeklinde söylenirdi. Aztek inançlarına göre Güneşin içinde kaybolduğu bir nehir. Batıdaki deniz olarak düşünülüyor. İnançlara göre ölülerin üzerinden geçtiği kutsal nehir. Güneş doğarken Sabahyıldızı'nı kovalar ve akşam yıldızı olarak belirir. Bu mitolojideki anlatımıyla büyük denizlerden ya da okyanuslardan söz edilir. Araştırmacılara bizim çok şeyler borçlu olduğumuz inkâr edilemez. Çünkü onlar zamanın en ince ayrıntılarını bu tür çözümlemeler için kullanarak insanlığın kimliğine kavuşmasından yana çalışmalar yapmışlardır.

Dokuzuncu gök katı: Puebla vadisindeki Tlaxala bölgesinde yaşayanların onüç gök katından başka inandıkları dokuz gök katının evrelerinden dokuzuncusudur. Dokuzuncu gök katında ise orada daha üst tanrıların bulunacağı düşünülerek ezoterik sayılıp, hakkında bilgi verilemiyor. Bu tür gizemli davranışlar günümüz dinlerinde de gösterilmektedir. Dokuzuncu gök katının tanrılar katı olduğu ve dokunulmaz görüldüğü yazmalarda belirtilmektedir. Onlar tanrıların göklerde oturduklarına inanırlardı.

Dokuz gök katı: Meksika yerlileri yeryüzünün üstünde bazı durumlarda onüç ve bazı durumlarda da dokuz gök katının olabileceğine inanırlardı. Ancak metinlerde daha çok onüç kattan söz edilir. Onüç gök katı inancı Meksika vadisine yayılmış bir durumaydı. Dokuz gök katı inancı ise sadece Tlaxala bölgesinde hâkimdi. Taxala'daki inanca göre katlar birer birer sayılır ve en üstteki dokuzuncu katında onlara göre yüce saydıkları tanrı çiftinin tahtının bulunduğuna inanırlardı. Ancak, bu katlardan başka katların da olabileceği inancı yaygındı. Bazı ifadelerde yer alan "Dokuzuncu gök katı" ile eş anlamlı bir ifadenin olduğu görülmektedir. (Bak Dokuzncu gök katı.)

Dokuzuncu üst dünya: Araştırmacılar bu üst dünyayı "Tomurcuklanma" şeklinde tanımladılar. İ.S.40-434 tarihleri arasında geçen bir dönem olduğu anlatılır. Güney Amerika'da Teotihuacan kentinde Quetzalcoatl, Avrupa'da İsa / Pavlus (İ.S.33-37) Hıristiyanlık, Talmud Museviliği; Asya kıtasındaki Çin'de Budizm (İ.Ö.551) gelişme göstermişti. Bu dönemde Hıristiyanlık Musevilikten ayrıldı. Burada İsa'nın İ.S.30-33 arası öğretisini açıklaması ve İ.S.33 yılında çarmıha gerildimesi olay yaşanmıştır. Pavlus İ.S.37 yılında yeni bir imajla din değiştirip Hıristiyanlığı benimsedi. Böylece Hıristiyanlık ayrı bir din olarak yayılmaya başladı. Azteklerde de üst dünya inancı vardı. Üst dünya inancı çoğu kültürlerin dinsel coğrafyasında yer almış ve mitolojilerini renklendirmiştir.

Don Hernando Cortes: Azteklerin bir göl içindeki adada kurdukları kenti İspanyollar adına istilaya gelen bir istilacı olarak tanımlanır. Göl içindeki adada bulunan kenti gören Cortes şaşkınlığını uzun süre gizleyemedi. Orada mükemmel bir uygarlığın izlerini görmüştü. Kente girmek için Tlalpan'daki adayı karaya bağlayan geçitlerden birini kullandılar. Cortes ve ekibi Xoloco bölgesine geldiklerinde orada yaşayan Aztek yerlileri onları "beyaz Tanrı" dedikleri Quetzalcoatl ve diğer Tanrılar gurubuna mensup değerli kimseler olduğundan eğilerek saygılarını göstermişlerdi. Cortes ve adamlarını evine geri dönen Tanrılar olarak düşündüler. Cristof Colom da Amerika Kıtasına ayak basarken orada yaşayan yerliler tarafından aynı şekilde karşılanmıştı. Cortes bölgeyi yavaş yavaş kan dökerek kuşattı. 13.08.1517 yılında Azteklerin başkentlerini kuşatma altına aldı. Bu kuşatma için 11 gemi, 508 asker, 100 civarında tayfa ve 16 at ile saldırıyı başlattı. Cortes bu kuşatmanın ayrıntılarını kral V.Charles'e yazdığı mektuplarda detaylardan kaçınarak belirtmişti. Ancak istilanın gerçek yüzünü ele alan ve hayatta kalmayı başarmış yerliler bu istilanın ve soykırımın nasıl olduğunu yazmışlardır. Yerliler tarafından yazılanların bir kısmı Paris Ulusal Kütüphanesi, Florensa Laurenziana Kütüphanesi ve Meksika Ulusal Antropoloji Müzesindedirler. Kuşatma kızılderili diliyle oldukça dramatize edilmiş bir şekilde yazılmıştı. Bu öykülerden birinde olaylar "...Başkalarının omuzlarına vurdular ve kolları gövdelerinden ayrıldı. Bazısını kalçadan, bazısını baldırdan yaraladılar. Diğerlerinin karınlarını kestiler ve bütün bağırsakları yerde sürükleniyordu; ayakları kendi bağırsaklarına takılıyordu. Kendilerini ne kadar kurtarmaya çalıştılarsa da, hiç bir kaçış yolu bulamadılar..." şeklinde dramatize edilerek yazılmıştı. Kızılderili tarih yazıcıları Tenochtitlan'da soykırımın nasıl yapıldığını çarpıcı ve canlı olarak yazdılar. Bu tarihçiler Pedro ve Alvarado'nun soykırımla ilgili

tasvirlerini gösterdiler. Yerlilerin kendi dillerindeki açıklamalarından yola çıkıldığında hiç bir uygarlıkta görülmeyen bir katliamın olduğu düşünülmektedir. İşte İspanyolların bölgenin coğrafyasını ele geçirmek için kendilerini bile tanrılarına sunak olarak adayan yerlileri nasıl katlettikleri apaçık ortaya çıkmaktadır.

Don Hernando Cortes

Dördüncü üst dünya: İ.Ö.1932-1538 tarihleri arasında düşünülen bir dönem olarak anlatıldı. Bu süreler içinde belirli bir gelişmenin olmadığı görülüyor. Büyük bir olasılıkla belge eksikliği nedeniyle tam olarak bilgi verilemiyor. Takvim kehanetlerini inceleyen araştırmacılar, yerli halkın astronomiyle çok yakından ilgilenmiş olduklarını kanıtladılar. Onlar kendilerinden asırlar sonra oluşabilecek olayların kronolojisini hazırladılar. Bu şaşırtıcı çalışmanın henüz karşılığı bulunamamıştır.

Dördüncü Güneş evresi: Bu evre, su tanrıçası olarak bilinen Chalchihutlicue ile simgelenmiştir. Seller ve tufanlar başlamış heryer sular altında kalarak yok olmaya yüz tutmuştur. Dağların tümü yok olmuş ve insanların bu sellerden ve su baskınlarından kurtulması için balığa dönüştürülmüş olduğu anlatılmaktadır. Evre'nin süresi 5026 yıl olarak belirtilmiştir. Siyah saç anlamında tanımlanan ve Tula'nın da kurulmuş olduğu çağa yerliler siyah saç anlamına gelen "Tzontlilac" adını vermişlerdi. İnsanlar ateş yağmuru sonucunda yaşamlarını kaybetmişlerdir.

Dördüncü gök katı: Puebla vadisindeki Tlaxala bölgesinde yaşayanların onüç gök katından başka inandıkları dokuz gökkatının evrelerinden dördüncüsüdür. Dördüncü gök katında her cinsten kuşlar yaşar ve oradan da yeryüzüne inerlerdi.

Dördüncü kötü alamet: İspanyolların bölgeye gelmeden önce belirtileri görülen dördüncü kötü alamet. Yerlilerin el yazmalarında "...Güneş hala ışıldarken gökyüzünde ateş akımları görüldü. Üç parça halinde geçti. Güneşin battığı yerden çıkıp güneşin doğduğu yere yönelerek yağmur gibi kor parçaları saçtı etrafa. İnsanlar uzun kuyruğunun semadan akarak geçtiğini görünce, bin küçük zil aynı anda çalınıyormuşçasına bağrıştılar ve büyük kargaşa yaşandı..." şeklinde açıklamaların olduğu belirtiliyor.

Dördüncü olay: Azteklerin kehanetleri anlatmakla bitmez. Bir taraftan Sahagun bir taraftan da Munoz Camargo söz konusu kehanetlerle ilgili derinlemesine araştırma yapmışlardır. İspanyollar Aztek topraklarına gelmeden yaklaşık on yıl önce yerliler garip olaylara tanık oldular. Bu olayları kötüye işaret olunan kehanetler olarak düşündüler. El yazmalarında "...Gündüz vakti güneş tepedeyken gökyüzünden kuyruklu yıldızlar geçti. Batıdan doğuya büyük bir hız ve şiddetle üçlü bir gurup halinde geçip, parlak korlar saçarken arkalarında o kadar büyük kuyruklar bıraktılar ki ihtişamları gökyüzünü kapladı ve bağırıp, ağlamaya başladılar..." şeklinde bilgiler yer almaktadır.

Dört adam: Gökyüzü taşıyıcıları olarak bilinmekteydiler. Yani gökyüzünün her bir köşesinden tutup taşıyan tanrılar olarak ele alınırlar. Mexico'daki ana tapınakta bu figürler güneş tanrısı olarak tapınılan Uitzilopochtli'nin etrafını çevrelerken çizilmişlerdir. Bunlara yıldız tanrıları da denir. Ayrıca bazı metinlerde yağmur ve fırtınaların tanrıları olarak da ele alınmışlardır. Bunlardan birinin adı Mayalarda rüzgârın tanrısı olarak bilinen Tzontemoc'dur.

Dört oğul: Aztek mitolojisinde anlatılmak istenen "dört oğul" tanrısallığın ikinci gurubunda ele alınmışlardır. Ancak bunlardan Quetzalcoatl bir uygarlık kahramanı olarak bugünkü araştırmacıların düşüncelerini süsler. Bu dört oğul söylencesi de çok sık rastlanan tanrısal enerjile-

rin dünya coğrafyasındaki yönlere göre biçim almasına benzer. Ancak bu söylencede her ne kadar yönler belirtilmiş gibi görülmüşse de iki çifte ayrılırlar. Bu çiftlerden Kırmızı ve siyah Tezcatlıpoca sabah ve akşam yıldızı olarak biçimlenmişlerdir. Diğer çift, Uıtzilopochtlı ve Quetzalcoatl güneş ve ay olarak bilinirler. Söylencede Tezcatlıpoca, Quetzalcoatl'ın arkadaşı ya da düşmanı şeklinde ifade edilir. Kırmızı Tezcatlıpoca'nın genellikle Aztek tanrısı Xıpe-Totec'le aynı olduğu anlatılır. Pueblo'daki Uexotzinco ve Tlaxcala'ların tanrısı Camaxtlı ile Siyah Tezcatlıpoca'nın bazen yıldız tanrısı Mıxcouatl'la özdeşleşmiş olduğu belirtilir. Siyah Tezcatlıpoca'nın halkın düşüncesinde eski ateş tanrısıyla karıştırılmış olabileceği de tahmin edilmektedir. İsim anlamı " Onun köleleriyiz" şeklinde tanımlanan Titlacuan ve yine isim anlamı " istediği gibi davranan" şeklinde tanımlanan Moyocoya, Tezcatlıpoca'nın diğer adlarıdır.

Dört ibadet dağı: Azteklerde ayın dört biçimi şeklinde betimlenir. Tanrıları Quetzalcoatl'ın bir çocuk olarak geri döneceğini temsil eder.

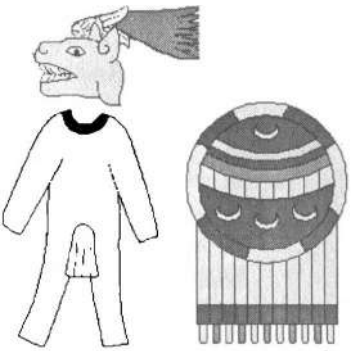
Dörtyüz bulut yılanı: Aztek dilinde "Mimixcouna" sözcüğün karşılığı olarak bilinir. (Bak "savaşın çıkış nedeni".)

Durango: Teotihuacan kentinin kuzeyinde yer alan ve İnka'ların yaşadıkları bir yerleşim yeri olduğu anlatılır. Arkeolojik bir alandır.

Dünyanın yaratılışı: Son derece ilkel koşullarda yaşam biçimleri olan bu kabileler toplandıkları kulübelerde, "etimizin efendisi" adlı bir tanrı için dua ederlerdi. Bu tanrının bir de karısı vardı. Bu ikisi hiç kimsenin bilmediği ve düşünemedikleri göğün onüçüncü katında otururlardı. "Etimizin efendisi" olarak betimlenen bu tanrının adı Xochiquetzal'dı. Karıkoca olan bu iki tanrının dört çocukları olur. En büyük çocukların adı Kırmızı Tezcatlipoca, (Tlaska yerlileri bu tanrıya Camaxtli adını vermişlerdi.) İkinci oğlunun adı siyah Tezcatlipoca, üçüncü çocukları-

nın adı "gece ve rüzgâr" olarak betimlenen Quetzalcoatl ve dördüncünün adı ise "kemiğin efendisi" (Ya da çift başlı yılan) olarak betimlenen Uitzilopochtli'ydi. Öyküde yaşam alanı olan dünyada altıyüz yıl hiçbir değişiklik olmadı. Bu dört kardeş tanrı, bir araya gelerek yaşam için kanunlar koymaya başladılar. Kırmızı ve siyah Tezcatlıpoca sabah ve akşam yıldızı olarak tanımlanırlar. Quetzalcoatl ile Uitzilopochtli için güneş ve ay tanrısı şeklinde ifade edildiler. Quetzalcoatl ve Uitzilopochtli'ye nesnelerin düzenini kurma görevi verildi. Diğer iki kardeş tanrının da onayını alarak ateşi, sonra da yarım bir güneş yarattılar. Daha sonra bir çift insan yarattılar. Erkeğe "Oxomoco" kadına ise "Cipactonal" adları verildi. Bu ikisine toprağı işletmek için emir verdiler. Yeryüzündeki yaşam tarzını belirli ilkelerle düzenlemek için ayları günleri ve yılları yarattılar. Ölenlerin cennet ya da cehenneme gidişlerinde arabuluculuk görevi üstlenecek Yeraltı adamını ve karısını yarattılar. Gökkatından aşağıya suyu yerleştirip içine "kayman" (timsah) cinsinden "Cipatlı" adında bir balık koydular. Sonunda dört kardeş tanrı, balık Cipatlı denilen balıktan dünyayı yarattılar. Bu yaratılış öykülerini çok daha değişik anlatanlar da vardır. Bir diğer öyküde ise dünyanın yaratılışı şöyle hikâye edilmektedir; Bu anlatım Walter Krickeberg'e aittir. "...Quetzalcoatl ve Tezcatlıpoca yeryüzü tanrıçasını gök katından aşağıya indirdiler. Tanrıçanın bütün eklemlerinde gözler ve vahşi bir hayvan gibi her şeyi ısıran ağızlar vardı. İki tanrı yer tanrıçasını gökten indirmeden önce kimsenin nasıl yaratıldığını bilemediği su vardı. Tanrıça suyun üzerinde hareket etti (Tevrat'ta da sunun üzerinde tanrı hareketsiz duruyordu şeklinde bir ifade yer almaktadır.) ve bunu gören tanrılar yeryüzünü yaratmamız gerekli dediler birbirlerine. Her ikisi de büyük yılanlara dönüştüler. Birisi tanrıçanın sağ elini ve sol ayağını yakaladı, diğeri de sol elini ve sağ ayağını. Onu öyle bir çektiler ki tanrıça ortadan

ikiye ayrıldı. Omuzlarının arkasındaki yarısından yeryüzünü yarattılar. Diğer yarısını da gök katına geri götürdüler. Bu duruma diğer tanrılar fena halde öfkelendiler. İki tanrının yer tanrıçasına verdikleri zararı telafi etmek için bütün tanrılar gök katından aşağıya indiler, onu teselli ettiler ve tanrıçanın içinden insanlığın devamı için ihtiyaç olan tüm yiyeceklerin oluşmasını emrettiler. Böylece tanrıçanın saçlarından ağaçlar, çiçekler, otlar; derisinden çimenler, güzel küçük çiçekler, gözlerinden küçük kuyucuklar, kaynaklar ve küçük mağaralar, burun deliklerinden yüksek vadiler, omuzlarından dağlar yaptılar..." görüleceği gibi bu öyküde de dünyanın yaratılışı farklı bir söylenceyle ifade edilmiştir.

Quauhtitlan Coyote yellow-Şefin giysi örneği.

Dünya dönemleri: Dünya döneminin sözcük karşılığı "güneş " olarak ele alınmıştır. Tanımlanmamış birçok dönemin olduğuna Meksikalılarla beraber orta Amerikalılar da inanıyorlardı. Peru'da da aynı düşüncenin tekrarı görülmüştür. Dört güneş ve dünya dönemi eski dünyanın "dört elementi" ile eşleşir. Bu elementler sırasıyla su, toprak, ateş, hava şeklindeydi. İkinci güneş" bazı kaynaklarda yazıldığı gibi "jaguar güneş" olarak değil "toprak güneş" olarak ele alınır. Meksika takviminde yirmi işaretten ancak dördü gösterilir. Bunlar "kamış, çakmaktaşı, ev ve tavşan" şeklindedir. Yaratılışa damgasını vuran dört insanın ifadeleri çoğu söylencelerde yer aldı. Dört insan dışında farklı dört dünya ve onları izleyen farklı güneşler vardı. İlk dünya "su güneşi" İkinci dünya döneminin başladığı gün "4 Jaguar" ve "jaguar güneşi", Üçüncü dünya dönemi "yağmur güneşi" olarak bilinen " 4 yağmur günüydü". Dördüncü dünya başlangıcı "Rüzgâr güneşi"

olarak bilinen "4 rüzgâr" dönemiydi. Bu dönemlerin dışındaki dört hareket günü ise "yuvarlanan hareket güneşi" şeklinde tanımlanmıştı. İlk güneşi yaratanlar Quetzalcoatl ve Uitzılopchtlı'ydı. Ancak bunlar yarım güneşi yarattılar. Güneşin tam olarak dünyayı aydınlatması için Tezcatlıpoca tanrısal enerjisi vasıtasıyla kendisini güneş yaptı. Diğer tanrılar da devleri yarattılar. Bu tür söylenceler saymakla bitmez.

Dünya merkezine açılan yol: Aztek mitolojisinde sanki "yok" yok gibiydi. Söylenceler öylesine zincirleme birbirlerine bağlanmış ki anlatılması bile inanılmaz derecede sırlarla doluydu. Güneşin sönmesinden sonra doğal afetler karşısında yeryüzüne düşen gökyüzünün kurtarılması için dünyanın merkezine doğru dört yolun yapılmasına karar veren tanrılar dört kişiyi yaratırlar. İfadelerde Tezcatlıpoca ve Quetzalcoatl'ın ağaçlara dönüştürüldüğü anlatılmışsa da bu merkeze açılan tanrıların da yolu olarak düşünülmüştür. Bu yolun öyküsü ise şöyledir; Yer tanrıçasının kalbine açılan yol için Tezcatlıpoca tanrıçanın ağzından, Quetzalcoatl ise göbeğinden içeriye girerek merkeze açılan yolu yaratırlar.

E

Eagle-man: Aztek tanrılar listesinde "kartal-adam" olarak betimlenen bir tanrı olarak tapınılmıştır. Bu tanrı kartalların koruyucu tanrısı şeklinde anlatılır. Kartal, Aztek savaşçılarına verilen bir yakıştırma adı. Kartal savaşçıları için özel olarak yapılmış bir tapınak Templo kentinin kuzey tarafında yer almaktadır. Kartal savaşçıları güneş tanrısının emriyle savaşlara gider ve o savaşlarda tanrılar için kurban edilecek esirleri getirirlerdi. 1980 yılında yapılan arkeolojik kazılarda bu savaşçılardan ikisinin varlığı saptandı. Tarihsel kaynaklarda Azteklerin, kartalın çevikliğinin ve uzak mesafeleri izleme yeteneğinin olduğunu bilerek savaşan gençlerine "kartal" ünvanını vermeleri stratejik bir çalışma olarak bilinmektedir. Kartal-adamın kimliği belge yetersizliği nedeniyle henüz bulunamamıştır.

Ehecatl

Ecatepec: Azteklerde yaşayan bir kabile adı. Bulundukları yere de aynı ad verilmişti. İspanyolların saldırılarına uğradılar. Pantizin adında da reisleri vardı.

Ehecatl: (Bazı kaynaklarda Ehecoatl şeklinde yazıldığı da görülür) (İng.adıdır) Türkçe karşılığı ise "Rüzgâr" (Rüzgâr tanrısı Quetzalcoal'ın bir başka adıdır.) olarak betimlenmiştir. Aztekler tarafından tapınılan ve Quetzalcoatl'ın bir benzeri olduğu anlatılan bir tanrı adı olduğu gibi Vatica-Latino yazmasında belirtilen ikinci çağın da adıdır. Bu tür sıfatların günümüzdeki yerel dinlerde de yer aldığı görülmektedir. Aztek mitolojisinde rüzgâr ve hava tanrısı olarak tapınıldı. Mayaların kullandıkları Tzolkin takvimine göre Aztek dilinde ikinci günün adıydı. Mayalarda ise

Ehecatl

"Ik" olarak kullanılmıştır. İlk yaratılışta havayı temsil eder. Gecenin yaratılışının efendisi erkek olarak betimlenir. Tanrılar listesinde ata tanrılar gurubunda yer alır. Ehecatl ile ilgili arkeolojik kazılarda bulunan heykellerin çoğunda kendisinden emin bir şekilde ele alınarak heykelinin yapıldığı söylenir. İkinci güneş evresini temsil eden bir tanrı şeklinde tanımlanmıştır. Ehecatl, Cotterall'ın "Palanque kapağı"nın üstündeki çizimleri incelediğinde Quetzalcoatl'ın sıkça kullanılarak inananlara karşı rüzgâr tanrısı şeklinde tanımladığı ifade edilir. Eğri durumda bir asası vardı ve kauçuktan sandalet kullanırdı. Bu Tanrı İkinci güneş evresini başıyla simgeler. Tanrıların ilk doğanı olarak anlatılan Ehecatl rüzgâr tanrısı olarak uzun kuyruklu bir kuş şeklinde betimlenmiş ve Quetzalcoatl'ın bir başka betimlemesi olarak Mayalarda da yeşil kuyruklu Kukulkan olarak tapınılmıştır. Sembol olarak quetzal kuşunun tüyleri Azteklerde olduğu gibi Mayalarda da kutsal görülerek kullanılmıştır. (Bak Quetzalcoatl.)

Encomienda: Bağışlanan arsalara verilen ad. Azteklerin yönetim biçimlerinde krallarla beraber tapınak rahiplerini de bazı sınıflara mensup kişilere arsa bağışlamaktaydılar. Bu arsalar sadece tarım alanında kullanılır ve satılmazdı. Arsaların bağış olarak köylüye verilmesinin nedenlerinin başında tarımın önemi gelmekteydi.

Entrada: Daha önce hiç keşfedilmemiş toprakların fethi için kullanılan bir sözcük. Genellikle toprak genişletme fikri bütün uygarlıkların baş sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eon: Arkeolojik ölçü birimidir. Yaklaşık bir milyar kilometre civarında hesaplanmaktadır. Leonard Crow Dog tarafından anlatılan ve Richard Erdeos'un kaleme aldığı "Güne-

şin yaratılış" adlı öyküsünde bu ölçü biriminden söz edilir.

Erkek ve dişi güç: Mitolojik öykülere göre dünya yaratılmadan önce erkek ve kadın yaratıcı güçler vardı. Bunların mitolojik adları erkek için "iki efendi" anlamında tanımlanan "Ometecuhtlı", kadın yaratıcı güçler için "iki hanım" anlamında tanımlanan "Omecihuatl"ydı. Yaşadıkları yer ise "ikilinin ülkesi " ya da "ikiliğin ülkesi" şeklinde tanımlanan Omeyocan'dı. Aztek dinsel mitolojisinde geçen bu iki yaratıcı güce yiyeceklerin yaratılmasında katkıları olabilir düşüncesiyle "etimizin ve gıdamızın efendisi" şeklinde tanımlanan Tonacatecuhtli ve Tonacacihuatl adlarıyla da tapınılmıştı. Borbonicus Kodeksinde bu iki yaratıcı gücün dört yönü temsil eden dört çocuklarının olduğu belirtilir. Bu çocukların temsil ettiği yön renkleri de "Kırmızı, siyah, mavi ve beyaz" şeklindeydi.

Ehecatl'ı belirten bir çizim

Etzhuanhuanco: Ağırlıklı bir şekilde askeri görev yüklenmiş olan kişiye verilen bir addı. Bunlar komutan olarak bilinirlerdi. Genelkurmay Başkanlığı gibi bir görevi yürütürlerdi. Savaşın insanlarda oluşturduğu yaptırımların tartışmasız bir şekilde dramatik olayları yarattığı bilinmektedir. İnsanın içindeki kazanma hırsı dünyanın gelecekteki aydınlık ve demokratik yaşamına bir set oluşturmuştur.

Etzalcuazilitli: (Ya da Etzalqualiztli) Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Dinsel yılın altıncı ayını temsil eder. Sözcük anlamı "Mısır ve fasulye yenişi" şeklinde tanımlanmıştır. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 23 Mayıs-13 Haziran tarihleri arasında yapılırdı. Bu şenlikler yağışların başlaması ve kurak mevsimin sonunda olup; rahiplerin yağmurun yağması için tuttukları oruç, yönetici konumunda olanların mısır saplarıyla dans etme-

leri, fasulye tohumu ve mısır tohumunun dolu olduğu kapların taşınması, tarım aletleri için sunumlar yapılmasından oluşurdu. Ayrıca yeni hasırlar, tapınak süslemeleri için gölden sazlar getirilirdi. Tapınılan tanrılar ise; Tlaloc, Chalchıuhtlıcue ve Quetzalcoatl'dı. Bu dinsel ay bayramında özellikle Tlaloc için çocukların kurban edildiği belirtiliyor.

Extramaduru: İspanya'nın güneybatısında yer alan Kostilya kenti.

Ev: Aztek takvimindeki matematik sayılarından iki rakamına verilen ad. Bu ad 260 günlük Tzolkin takvimine göre uyarlanmıştır. Sayısal benzerlikleri yirmi sayısına kadar olan el ve ayak parmaklarının toplamı olarak belirtilmiştir.

Evlilik: Aztekler'de evlilik on yaşından sonra başlardı. Bu yaş sınırlaması on ile yirmi arasında belirlenirdi. Evlenecek genç erginlik yaşına ulaştığında ailesi ona bir eş aramaya koyulurdu. Önce gencin mezun olduğu okulun öğretmenleri çağrılarak gencin okulu bitirdiği anlamında bir yemekli ziyafet verilirdi. Ardında akraba konseyi toplanır gencin daha önce etkilendiği kızın kim olduğu öğrenilir, konseyden sonra çöpçatanlar devreye girerek kızın ailesinden bu kızı isteme yolarını ararlardı. Bu işlem dört gün sürerdi. Evlilik öncesi görkemli törenler yapılırdı. Tören bazen iki üç gün sürerdi. Büyük gün geldiği zaman gelin törenle yıkanır, giydirilir, kollarına ve bacaklarına sembol olarak kırmızı tüyler yapıştırılırdı. Daha sonra da akrabalarla tanıştırılırdı. Çöpçatanlar kadını damadın evine götürür orada kaynanası (damadın annesi) tarafından karşılanırdı. Damadın evini gösteren kişinin elinde bir meşale olurdu. Daha sonra kaynanası ona en güzel giysileri armağan eder ve özel bir kapta hazırladığı bir çeşit aperatif yiyecek olan "tamale" den 4 lokma geline, 4 lokma da damada yedirirdi. Arka arkaya gelin ile damat yatak odasının yolunu tutardı. Bu tür evlilik yaşı hala Anadolu'nun

çoğu köylerinde uygulanmaktadır. Yani evlilik yaşının on yaşından sonra başladığı görülmektedir. Hatta üç dört gün törenler de yapılmaktadır.

Ezoterik: İçsel, ruhsal gerçekliğin üst bilgisi şeklinde tanımlanır. Yakın anlamı "gizli bilgiler" anlamında tanımlanan ve kökü yabancı dillere dayanarak dilimize geçmiş bir sözcüktür. Osmanlı dilindeki karşılığı ise "Batınilik" olarak belirtilmiştir. İslam dinindeki tasavvuf bilgileri ezoterik bilgiler olarak belirtilir. Çoğu eski uygarlıkların temelini oluşturan gizli bilgilerin anlamını kolaylaştıracak bir sözcük olarak karşımıza çıkar. Araştırmacılar bu sözcüğü dinsel metinlerde yer alan gizli bilgilerin karşılığı olarak kullanırlar. Bu özellik "Mısır'ın Ölüler Kitabı"ındaki bilgilerle daha net bir şekilde karşımıza çıkar.

F

Faloconet: Savunma silahı. Yaklaşık bir ile bir buçuk kiloluk gülleleri fırlatan, dökme demirden yapılmış bir top.

Fernando Alvarado Tezozomoc: Aztekler hakkında 1598 yılında bir eser kaleme aldı. Bu eserin adı "Cronica Mexicana"ydı. Günümüze bu eserin ancak İspanyolca versiyonu ulaşmıştır. Bu eserde Motecuhzoma'nın İspanyolların inanılmaz baskılarından kaynaklanan krizleri önlemek için büyücülerine nasıl danıştığı ele alınmaktadır. Yazar ayrıca Nahuatl dilinde "Cronıca Mexicayolt" adlı bir eser de kaleme aldı. Amacı kaybolan bir soyun açığa çıkarılmasıydı. Eserlerini Nahuatl diliyle yazdı. Fernando Alvarado Tezozomoc'un babası Diego Alvarado Huanitzin ise bir tarihçi ve eğitmendi. İspanyol fethinden önce bir Tlatolaniydi. Annesi ise Tlaotani olarak tarihte ün yapmış Moctezuma II (Mocetuhzoma II)'nin kızı Dona Francisca Moctezumay'dı.

Florentina el yazması: (Bak Codex Filorentina.)

Foetor ex ore: "Ağızdan gelen koku" anlamında betimlenmiştir. Ağız kokusunu bademcik ve mide hastalığına bağlayan yerliler "Yauhtli" bitkisini kullanırlardı. Bu gün de aynı bitki tıp'ta kullanılmaktadır.

Francisco Hernandez de Cordoba: Yucatan'ın keşfi için bölgeye gönderilen bir komutan. Bölgeyi keşfederek öldürülmesi üzerine "İspanyol fatih" ünvanıyla tarih sayfalarına geçer. Adamlarıyla birlikte keşif yapmak adıyla yerlilerin topraklarına ayak bastıkları zaman şaşırmışlardı. Çünkü bölgede yaşayan yerliler, İspanyollar için tanrılarımız geri döndüler diye secde etmeye başlamışlardı. Francisco Hernandez de Cordoba "burası neresi" diye so-

runca yerliler "memleketimiz" anlamına gelen "Cotoch" diye cevap vermişlerdir. Yerlilerin dilinde "öyle derler" anlamını taşıyan "Ci-uthan" olarak anılan bu yere İspanyollar Yucatan adını koydular. Tarih her zaman ezoterik bilgileri koynunda saklayan yönüyle insan düşüncesinde ilgi yaratmıştır. İspanyolların bölgeye saldırılar için değil de bölgeden ayrılmış ve geri dönmüş tanrılar olduğunu düşünen yerlilerin çaresizce ve korkuyla secde etmeleri Cordoba'nın işine gelmiş ve katliamı çok daha rahat yapmıştır. 8 Şubatta 110 adamının bulunduğu üç gemiyle Küba'nın Santiago limanından yola çıkar. Yola çıkma nedeni bölgeninin keşfi olarak değerlendirilse de bazı tarihçiler bu seferin yerlilerin elinde bulunan altın madenlerinin ele geçirilmesi planı olduğunu ileri sürerler. Onunla beraber olan diğer önemli kaptanlar Anton de Alaminostu, Christopher Columbus, Juan Alvarez ve Camcho de Trianay'dı. Bu yolculuk sırasında kendisine eşlik eden adamların çoğu öldürüldü. Champoton yakınlarında Maya savaşçılarıyla giriştikleri çatışmada kendisi de yaralandı. Küba'ya döndükten sonra da 33 yerinden aldığı yaralardan dolayı 1517 yılında öldü. Bu çatışma ile ilgili adamlarından sağ kurtulan Bernal Diaz del Castillo olanların tarihsel yönünü yazdı.

Fray Bernardino de Sahagun: Fransikan rahibi. 1529 yılında Salamanca'da öğrenimini tamamladı. Meksika'ya geldiği zaman amacı bölgede yaşayanları Hıristiyanlaştırmaktı. Önce Aztek'ce öğrenmeye başladı. Daha sonra yüksek tabakaya mensup olanları etrafına topladı. 1543 yılında da Tetzcoco yakınlarındaki Tepeopulco'da Azteklerle ilgili eserini yazmaya başladı. Tlatelolco'daki Santa Cruz Fransiskan okulunda öğretmenlik yaptı. Katliamla ilgili sözlü konuşmaların hepsini tanık yerlilerden aldı. Daha sonra Tepeopulco ve Tlatelco'da yapılan katliamlara tanık olmuş yüksek sınıflara mensup asillerin anlattıklarını kaleme aldı. Bu yerlilerden adı İspanyolca olarak bilinen şek-

liyle Freiherr von Gallonu, Senr Don Diego de Mendoza da vardı. Sahagun topladığı itirafların hepsini tarafsız bir şekilde yazdı. Eserlerinden bir bölümü Madrit'te Biblioteca del Palacio ve Academia de la Historiai Flrensa'da Biblioteca Laurentiana'da bulunmaktadır. Sahagun'un yaptığı çalışmalar bugünkü tarihçiler için yok olmuş bir halkın varlığınıgöstermektedir.

G

Gavilla: İspanyol dilinde Aztek takviminde yüzyılı meydana getiren 52 yıllık dönem olarak belirtilir.

Gece ve rüzgâr: Tarihçiler ve arkeolojik kazılar yapanlarla yazıtbilimciler bu adın Quetzalcoatl'a ait olduğunu düşünmekteydi; ancak yapılan araştırmalarda bu ad Tezcatlipoca için de kullanılmıştır. Bu nedenle sıfat şeklinde kullanılan bu betimlemenin kim için kullanılmış olduğu ise henüz bilinememektedir.

George Vaillant: Kuzey Amerikalı bir arkeologdur. 1927-1935 tarihleri arasında yaptığı kazılarda "klasik öncesi" (arkaik kültür) kültürlere ait belgelerin bulunmasında etkili oldu. Belge yetersizliğinden dolayı kişiliği hakkında ayrıntılı bilgi verilememektedir.

Geyik: Aztek takvimindeki matematik sayılarından yedi rakamına verilen ad. Bu ad 260 günlük Tzolkin takvimine göre uyarlanmıştır. Sayısal benzerlikleri yirmi sayısına kadar olan el ve ayak parmaklarının toplamı şeklinde belirtilmiştir.

Gökyüzünün kurtulması: Aztek mitolojisinde dört tanrıyla başlayan güneşin son dönemdeki çöküşünden hemen sonra doğal afetler başlamış ve gökyüzü yere düşmüştü. El yazmalarında bu doğal afetin "1 tavşan" yılında oluştuğu belirtiliyor. Göğün yere çöküşünü seyreden tanrılar bu defa da dünyanın merkezine doğru gidecek dört yol yapmayı planladılar. Bu plan gökyüzünün kurtulup, yukarıya kaldırılmasına yarayacaktı. Mitolojide bu iş için tanrılar dört adam yarattılar. Birinci adam Tzontemoc, ikinci adam Itzcouatl, üçüncü adam Itzmal ve dördüncü adam ise Tenexxochıtl'ydı. Yaratılan bu dört adamdan

sonra Quetzalcoatl ve Tezcatlıpoca ağaca dönüştüler. Quetzalcoatl "Büyük Quetzal tüy çiçeği" denilen bir ağaç türüne, Tezcatlıpoca da "ayna ağacı" denilen bir ağaç türüne dönüştü. Tanrılar tarafından yaratılan bu dört adam ağaçların da yardımıyla gökyüzünü yukarıya kaldırmayı başardılar. Gökyüzünün tekrar yukarıya kaldırılmasından sonra zarar gören yeryüzünü tanrılar onarmaya başladılar.

Gökyüzüne giden yol: Aztekler Samanyolu'na bu adı takmışlardı. Onlara göre tanrılar "gökyüzüne giden yol" ile gökyüzünü ikiye bölerler. Bir tarafını başka tanrılar diğer tarafına da başka tanrılar hükmederdi. Qetzatcoatl "sabahyıldızı" şeklinde betimlenerek doğuyu, Tezcatlipoca da "akşam yıldızı" olarak batıya hükmederdi.

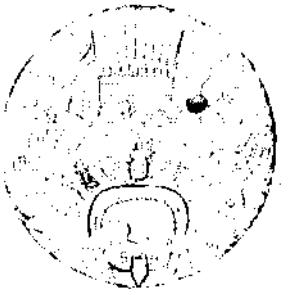
Grande: "Efendi" anlamında tanımlanan bir sözcüktür.

Guatemala: "Qui'che" olarak da bilinir. Aztekce adı "Quauhtemallan"dı.

Güneşin evi: (Bak üç ölüler ülkesi.)

Güneş yılı: 365 günlük takvim döneminin adıdır. (Bak Xihuitl.)

Güneşin yaratılışı: Aztekler yaratılışı dönemler şeklinde belirlemişlerdi. Beşinci dönemin başında güneşin yaratılışı ele alınmıştır. Araştırmacı Bernardıno de Sahagun, bu yaratılış ile ilgili "...Denir ki, [her şey] karanlıklar içindeyken, henüz hiç güneş doğmamış, hiç şafak sökmemişken, tanrılar Teotihuacan'da toplanıp, görüştüler. Konuştular; birbirlerine şöyle dediler: "...Yaklaşın ey tanrılar! Kim feda edecek kendini? Kim güneş olmayı, şafağı söktürmeyi üstlenecek..." Bu tanrılar toplantısında öne sürülen öneri için iki tanrı gönüllü olarak ortaya çıkarlar. İlk gönüllü değerli eşyaları tanrılara sunmaya hazırlanıp, son derece pahalı bir şekilde süslenen Tecuciztecatl, diğer ikinci gönüllü ise Nanauatzin'dı. Bu da tanrılara çok ucuz olan hediyeler sundu ve ucuz giysiler içinde ortaya çıktı. Teotihuacan kentinin ay ve güneş piramidinde dört gün

Güneş tanrısı glifi

geçirdiler. Beşinci gün iki gönüllü tanrı, tören elbiselerini giyerek tören alanına geldiler. Tören alanında büyük bir ocağın içinde ateşler yanıyordu. Zaman gece olarak anlatılmaktadır. Toplanan tanrılar önce birinci gönüllü olan Tecuciztecatl'a seslendiler; "...Cesaretini topla ey Tecucıztecatl, düş [at kendini]ateşe !" Ateşin gücü oldukça yüksekti bu tanrı beş defa kendini ateşe atmak istediyse de yapamadı. Ateşin gücü karşısında yenilerek kendini atlamaktan vazgeçti. Tanrılar şaşırmış olmalıydılar. Çünkü Tecucıztecatl ateşe atlayamamıştı. Sıra Nanauatzin'e gelince hiç tereddüt etmeden ateşe atlayarak göklere çıktı. Onun ateşe atladığını gören Tecucıztecatl, o da kendini ateşe attı. Tanrılar onların yanıp tekrar dirilmelerini beklediler. Çünkü ateşe ilk atlayan Nanauatzin olduğu için şafağı onun açması bekleniyordu. Böylece doğuda güneşin doğduğunu gören tanrılar sevinçten dans ettiler. Anlatımları da şiirsel olarak ateşlerin etrafında dolanıyordu. Bu anlatımlar "...Ve doğan güneş, gözler önüne serilen güneş, kıpkızıldı: salınıyordu bir o yana, bir bu yana. Doğruca bakamazdınız ona; gözleri körleştiriyordu ışığı. Öylesine güçlü parıldıyordu. Yalımlar saldı gövdesinden; her yöne dağıldı. Her yeri delip geçti göz alıcı ışınlar..." şeklindedir. Ateşte yanan Nanauhatzın'in güneş tanrısı olduğuna karar verilmişti bile. Kendisinden sonra ateşe atlayıp yanan Tecuciztecatl ise ay tanrısı olarak belirlenmişti. Sonuçta, Azteklerin güneş ve ay tanrılarının yaratılış öyküsünün de diğer ezoterik uygarlıklardaki ay ve güneş tanrılarının yaratılışları gibi gizliliğini ve şifreli oluşumu el yazmalarında göstermektedirler.

Güneş kültü: Genellikle uygarlıkların çoğunda dinsel coğrafyayı süsleyen güneş kültüne açıkça tapınıldığı görül-

mektedir. Güneşe inanma dinlerin başında geldiği gibi mitolojilere de inanılmaz imgelerle işlenmiştir. Azteklerin tapınma geleneğinde güneş kültü önemli bir konumda olup, kutsal sayılmış ve güneş tapınılacak bir şekilde gösterilerek insan kurban törenleri yapılmıştı. Teotihuacan kentindeki tapınak duvarlarında yerlilerin güneş kültündeki tapınma örneklerini gösteren desenler yer almıştır. Bu desenlerde tapınanların İslami inançta olduğu gibi kollarını yukarıya kaldırmış oldukları görülmektedir. Atatürk tarafından bölgeyi araştırmaya gönderilen Tahsin Mayatepek, 1935 yılında İspanyol işgalinden sonraki dönemlerde Aztek yerlilerin tanrılarına yaptıkları bir tapınma sırasında hazır bulunmuştu. Töreni belki de büyük heyecan içinde izleyen Tahsin Mayatepek; Azteklerin törensel geleneklerinin İslam dinine benzerliğine şaşırır. Çünkü İslam dininde de tanrıya yakarış ellerin yukarıya kaldırılarak yapılmaktadır. Bu bağlamda Mevlana'nın güneşe olan yakınlığında "güneş kültü"nün izlerini görmek kaçınılmazdır. Mayatepek, Aztek halkının geleneklerini, dinlerini ve tapınma ritüellerini içeren önemli notlarını Atatürk'e sunduğu araştırma raporlarında göstermiştir. Teotihuacan tapınağında Tlaşkaltepek yerlilerinin Çapultepe'deki törenlerinden açıklamalar yapar. Yerliler tapınağın etrafında yaklaşık 200 bin kişinin yer alabileceği bir alanın ortasında ateş yakar ve etrafında semavilere benzer şekilde ellerini yukarıya kaldırarak dönerlerdi. Kollarını da güneşe doğru kaldırırlardı. Semavi dönüşlerin Mevlana'nın tavır ve davranışlarında yer aldığını unutmamak gerekmektedir. Bir başka gurup ise alanın yaklaşık 100 metre uzağında kös (Toponatzl) ve zurnaya benzer (Çiremiya) çalgıları çalarak ateş ayinine katılan yerlilere eşlik ederlerdi. "Mayatepek raporları", "Türk tarih tezi" ve Mu Kıtası" adlı kitapların yazarı Kemal Şenoğlu eserinde Tahsin Mayatepek'in "...Teotihuacan'daki güneş ayini esnasında "kös" ve "çiremiya" çalarak ayine

uzaktan refakat eden Azteklerden bir gurubun bu fotoda görüldüğü üzere başlarında ikişer tane beyaz burma sarıklar taşımakta olduklarını hayretle gördükten sonra ayinin bitmesini müteakip yanlarına giderek tetkikatta bulundum. Bu insanlardan her birinin başında birbirinden müstakil olarak oturtulmuş ikişer tane beyaz burma sarık bulunduğunu ve bu sarıkların gayet ince ve birçok beyaz kaytanlardan müteşekkil olduklarını gördükten sonra bunları ayin esnasında ne maksatla başlarında taşıdıklarını ve ince beyaz gaytanların bir mana ifade edip etmediklerini sordum. Bana cevaben üsteki sarığı güneşe ve alttakini de aya tazimen başlarında taşıdıklarını ve sarıkları teşkil eden ince gaytanların güneş ve ayın şualarını temsil ettiklerini izah etmeleri üzerine Müslümanlarca hiçbir vazih manası olmayan fakat güneş kültünde derin bir mana ifade etmekte olan sarığın yalnız Müslümanlara değil, hatta Müslüman olmayan bir takım Hintli kavimlere ve Siyam, Kamboç, Tonkin, Tibet ve daha sair kıtalardaki insanlara güneş kültünden intikal etmiş olduğundan şüphem kalmadı..." şeklindeki açıklamasına yer verir. Araştırmacı Kazım Mirşa, Güneş Kültü teorisi için bazı örnekleri daha farklı bir biçimde ele alır. İlginç gördüğüm bu örnekte Kazım Mirşa "...Ögül-ukus insanı, Tek ve Yaratıcı Kudreti ifade için güneş resmi çizmiştir. Bu hiçbir zaman onun güneşe taptığı anlamına gelmez! Gökte ve yerde gördüğü en kudretli cismi ve de tek olan bu cismi, yaradanın sembolü olarak kullanmıştır. Çünkü güneş hayat verir, toprağı canlandırır, bitkileri yeşertir. İnsanları ısıtır. Bazen de kurutur, öldürür. Sonsuz bir enerji kaynağıdır. Günümüz Uygurları dualarında "Ey güneş'i ısıtan Tanrı !" derler... Yani "güneş" bizi ısıtıyor, ama biliyoruz ki, onu da bir Isıtan var. " Bu anlayış Güneş Kültü'nün günümüze yansımasıdır. Proto-Türkler'de Güneş Kültü ile ilgili en eski belge Tamgalı Say'da bulunan Kaya resmidir. Tamgalı Say, Kazakistan'da Almaat'ın (Almati) 160

km. kuzeybatısında Balkaş Gölü'nün güneybatısında, Ayırış (bugünkü Çu) nehrine açılan vadilerden biridir. Resmin tarihi, Sovyet Bilim Akademisi araştırmacıları tarafından M.Ö. 8000 olarak tespit edilmiştir. (Kazak Epigrafikası, G.Musabay, A.Maxmatov, G.Haydarov, Almatı,1971.) Kaya resminin anlatmak istediği şudur: Kün (güneş) ve Eki (Eyki-ay, tamamlayıcısı) gökten yere, Buğ'u takdis için inmişlerdir. Resmin sağ alt tarafında (saçlı iki insan figürü halinde) bulunmaktadırlar. Buğ'a (bey) Bu'luk (han) ünvanı vereceklerdir. Böyle bir ünvana sahip olan kişi, halkına bir kul gibi hizmet etmek zorundadır. Bu zorunluluk, bir görev ve aynı zamanda bir yetki olup kutsal'dır da! Bu yüzden ünvan, ancak Takdis-Kutsama töreni ile verilir. Dikkat edilirse, iki tane güneş ve ay var... Bir çifti yukarda, Gök'te, diğer çift Yer'e inmiş, insanların arasında ve baş tarafta... Kur'an'da "İki doğunun, İki batının Allah'ı" şeklinde bir ifade geçer ki, buradaki hem Gök'te, hem Yer'de Gün-ay olmasını hatırlatır. Buğ'a Yetki verilmesi Kün'deki Üç- Hassa ile mümkün. Bu da Gök'teki Kün'ün başındaki Benekli üç halka ile gösterilmiş. Ayrıca Üç Hayvan'la bağlantı kuruyor... Bunu da İki Kol, Bir Bacak ile yapıyor... Gene Üç! "Üç" kelimesi en yüksek yeri gösterdiği gibi, aynı zamanda 3 sayısını da belirtir. Gök'teki Kün'ün (güneş) yanındaki Ayten-Tenrisi (Ay) ise Eki (iki) niteliği taşımaktadır. Bunu başının etrafındaki Çizgili halka ve benekli halka ile görüyoruz. Ayrıca İki hayvan, her birinde bir kol, bir ayak, toplam İki kol, iki ayak var. Bir durup düşünürseniz, Kaya resmi'nin Üst kısmı'ndaki İki figür'den (dualite) birinde hep Üç, diğerinde de hep İki olmasını Tesadüf'le izah etmek, mümkün değildir. Zamanımızdan 10.000 yıl önce bu Kaya resmi'ni çizen Orta Asya İnsanı, bir şeyleri sembolik halde dile getirmiş, anlatmıştır. Devam ediyoruz... Ay'ın Sol elinde İki parmak, Sağ elinde Bir parmak ki Bu'ya (Han-Hüküm sahibi ve Tek, Bir işarettir. Toplam

gene Üç eder. Keçi (Dağ Keçisi) ve İt ona ait hayvanlardır. Dağ keçisi, yükseklere tırmanır, Tanrı'ya haber götürür. İt ise muhafızdır. Kün Tanrısı'nın hayvanları ise İnek ve Yolbars'tır (Kaplan). Yaratıcılığının sembolü "doğum vaziyetindeki ile keçi"dir, keçinin arkasındaki Dört Çizgi bunu gösterir. Bu sayı Toğ-Ur, Tör-Et, Tört aşamalarından geçerek bugünkü haline ulaşmıştır. Toğ-Ur (An) Kadın, Tör-Eet (Er), yani Tör denilen, evin en mutena köşesine oturur. Burada Kün Tanrısı, Ay Tanrısı denince sanki Tek Tanrı kavramından ayrıldığımız düşünülebilir. Ancak meseleye Allah'ın Celal ve Cemal sıfatları gibi bakmak gerekir. Yani ortada ikinci bir tanrı yoktur, "Tanrı" denilse bile tek Tanrı'nın yansımasıdır. Zaten Ay da Güneş'ten aldığı ışığı yansıtır, Güneş'in yüzünü (Cemal) gösteren aynasıdır. Uygulanan Ez Ed A Em, yani Takdis Merasimi'dir. Ez-takdis, Ed-etme, yaratma, Em-duruş demektir. Hepsini birleştirince Takdis Etme Merasimi tamlaması elde edilir. Bunu ayrıca sağ alttaki Kün ve Ay figürlerinin Yedi Yalkın'dan oluşan saçlarından, Eli Belinde duruştan anlıyoruz Bu Em pozisyonudur. Dünyada Hayat'ın mümkün olduğunu ve bunun Gök'le ilişkisini gösterir. Proto-Türkçede Alt kelimesi "temsilci" demektir. 6 çizgi veya 6 noktayla ifade edilir. Eki (Ay) bu töreni Tanrı adına yönettiğinden, Temsilci durumundadır. Dikkat edilirse, Ay'ın başında 6 Yalkın bulunduğu, Kün'ün başındaki 7 Yalkın'dan birinin Ay'ın başına uzanarak 7'yi tamamladığı görülür. Bunun çok derin mânâları vardır. Diğer Üç figürün tek kollarını havaya kaldırmış olması, Gök'ü işaret ettiklerini, Kudret'i Gök'ten aldıklarını, belki de Şükür ettiklerini gösterir. Bu merasimin gerçekleşmesi için Buğ'un eşinin de merasimde bulunması gerekir. Yani eşli olmayan, evli olmayan olgunluğa ulaşmış sayılmaz. Hatun'suz Buğ (Bey) Han olamaz! Bu da Proto-Türklerde kadına verilen önemi gösterir. Gök'ten yere inmiş olan Kün ve eşi Ay, Buğ'u Yılan ile takdis ederler. Çünkü Yı-

lan, Bu-Oğ-A (Boğa) sıfatını taşımaktadır. Bu (Buğ- han, kral, yüce kişi), Oğ (güneş, kutsal, şeref) A (artikel)... Hepsini birlikte tercüme edersek Yüce Güneş olur ki, Yüce Tanrı demektir. Tanrı'nın kudreti Gök'ten Yer'e döne döne iner, bu da kıvrılan Yılan kavramı ile verilmiştir. Resimde Halay çeker gibi elele tutuşmuş Yedi Kişi hareketleri ile Yılan'ı sembolize ederler. Yılanın kuyruğu ile Buğ'a değiyor olması da ayrı bir mânâ taşır. Sibirya etimolojisini inceleyen bir heyet, orada duydukları Boğa kelimesini Boa sandıklarından, bu tropikal yılanın Sibirya'ya ait olmayacağını, bu kelimenin Hindistan'dan ve Sanskritçeden geldiğini düşünmüşlerdir. Heyet Güneş Kültü ve Türklerdeki Yılan-Boğa ilişkisini bilmediklerinden bu sonuca varmışlardır. (Le Chamanisme, Payot, Paris, 1961) Demek ki Türkler'in Bey'i, bu Tekdis Merasimi ile Yüce Han olmuştur. Han sembolü "1"dir. Ez Edi (takdis edilmiş) olmanın sembolü "7"dir. Bu Ez Edi (Yüce Han) tahtına veya postuna Bu Eki A (eşi Hatun) ile oturacak ve halkına hizmet edecektir. Bir Kaya resminde yer alan 10.000 yıllık törenden bugüne yansıyan o kadar çok şey vardır ki! Ama biz Halı ve Kilimler'de her gün karşımıza çıkan Eli Belinde figürünü ve döne döne Halay çekilen Milli Oyunlar'ımızı hatırlatmakla yetinelim. Em (Eli Belinde) bugün dahi motif olarak İm diye anılır. Ama Kaya resminin anlattıkları bitmedi... Kün'ün başında 3 Daire vardır. En dışardaki halkada 19 Benek var! Us-yüce kat, 3 Daire-yüce kat tarafından (görev, yetki ve kutsallık) dalga dalga yayılıyor. Ondokuz kelimesi Ot Oğ Ez On kelimelerinin sıkışmasından oluşmuştur. Ot-Oğuz-On, Toğuz On, On Toğuz, Ondokuz... On (halkının) Ot-Oğ-Ez (kutsal Güneş Tanrısı) İşte Tanrı'yı sembolize eden Güneşin etrafındaki Kutsal halkalara konulan bu 19 Benek bu figürü diğerlerinden kesin olarak ayırmaktadır. İşin enteresan yanı, 10.000 yıl öncesine ait bu 19 Sayısı, M.S. 600'lerde karşımıza Kur'an-ı Kerim içinde 19 Mucizesi olarak çıkı-

yor! İkinci halkada 17 Benek var... Ez Ed A On kelimeleri birbirine kaynaşarak Ez-Eda-On, Cedi On, On Cedi (şimdiki Kazak-Kırgız telâffuzu), ve Onyedi... Yani Ez Edi (takdis edilmiş, kutsal) On (halkı için) ... En iç halkada 11 Benek var... Bu Er On kelimeleri sıkışarak Bir On, sonra da Onbir olmuştur. Bir (Han'ın özelliği, tek)... On (halkına), yani On halkına Han (olmak üzere)... İki ucu bitişmiş çizgi halindeki kafa dairesi Em'dir. Uç-Em (takdis eden, takdis olunan) Biz buradan iki mânâ çıkartıyoruz. Birincisi takdis eden tanrı açısından ikincisi ise takdis olunan bey açısından... Bu sembole bütün insanların yaratıcı Tanrı açısından bakınca, "Ben, Yüce Güneş Tanrısı, kutsayarak yarattığım On Hakkının Beyini takdis ederim, Onu size hizmetle görevlendirir, üstün yetkiler veririm, anlamına gelir. Tek ve Yüce Tanrı'nın sembolü olan Güneş, insanların üzerinde ve onlara hâkimdir. Tanrı tarafından kutsanan Bey açısından ele alırsak, Bey ve Hatun'u halkın üzerindedir ve bu sembol "Ben Yüce Güneş Tanrısı Tarafından Kutsanmış On Halkının Takdis Edilmiş, Görevlendirilmiş Beyiyim, anlamına gelir. Ay Tanrısı figürüne gelince, onun başında Çizgili İki Daire ve dışta 17 Benek vardır. Tümünü ele alırsak, Us (Güneş tanrısı), Ez Ed A On (17 benek), Ek A (iki daire), Ez Ad A On (çizgilerle ayrılmış 17 halka boşluğu), EK A (2, 2 parka, 2 hayvan) kelime ve sembollerini görürüz. Bunu da gene iki ayrı şekilde açıklamak mümkündür. Birincisi, "Ben Yüce Tanrının On Halkını Takdis Eden Hayır Sahibiyim. Yani Tanrının Rahman (veya rahim) vasfıyım" anlamına gelir. İkincisi ise Hatun açısındandır. "Ben Yüce Katın Kutsadığı On Halkının Bey Eşiyim, Beyin Kudretinin yanı sıra Hayır Sahibi, Merhamet Sahibiyim, anlamına gelir. Sonuç olarak, Kaya resminde Kün-Eki'nin (Güneş ve Ay) Yüce Tanrı adına On Halkının Bey'ini takdis ettiğini görüyoruz. Ancak Tek ve Yüce Tanrı'nın resmi yoktur bu konfigurasyonda. Onun Kudret'inin, Yaratıcı vasfının ve Rah-

met'inin, yani Celal ve Cemal sıfatının sembolize edilmiş haliyle karşı karşıyayız. Proto-Türkler Yüce Yaradan için bir yer tayin etmemişlerdir. O'na Tanrı, demiş, Yaradan sıfatı dışındaki özelliklerini ESİS kelimesi ile ifade etmişlerdir. Yer Tanrı, Gök Tanrı, Ay tenrisi, Kün tenrisi gibi ifadeler hep bu Tek Tanrı'nın belirli özelliklerini ifade için kullanılmıştır... Bunu, binlerce "tanrı"sı olan Hinduizm ve Budizm'de de görüyoruz. Han'ın yanında Hatun'u ifade eden Bu Eki A kelimeleri zamanla Begik, Bike şekline dönüşmüş, Kraliçe anlamında kullanılmış, Sanskritçeye, oradan Urduca ve başka dillere Begüm olarak geçmiştir..." şeklinde açıklamalara yer verilmektedir. Bu açıklamalar güneş kültünün az da olsa İslam kaynaklı ritüellerdeki yerini belirtmektedir.

Kün-Ay teorisinde Güneş ve Ay tanrıs-"Güneş Kültü" tapınması-P.K.Ağan tarafından çizilmiştir

Güneşin sönmesi: Mitolojide adı geçen ilk dört tanrıdan Quetzalcoatl ve Uitzilopchtlı yarattıkları güneş yarım kalınca dünyayı tam aydınlatamamıştı. Bunu gören diğer tanrı Tezcatlıpoca tanrısal gücünü kullanarak güneşe dönüşmüştü. Diğer tanrılar da boş durmayıp devleri yarattılar. Yaratılan bu devler çok güçlüydüler. Beslendikleri gıda maddesi ise palamut balığıydı. Güneş var olduğu sürece bu devlerin yaşadıkları anlatılır. Tezcatlıpoca'nın güneş olması bitince bu devler de ortadan yok oldular. Ortadan kalkmalarının nedeni de jaguarların ortaya çıkmasına bağlandı. Aradan onüç defa elli iki yıl geçtikten sonra Quetzalcoatl güneş oldu. Tezcatlıpocayı kovdu, bir sopayla ona vurarak aşağıdaki sulara düşürdü. Orada jaguara dönüşerek devleri yok ettiği söylenir. Yapılan araştırmalardaki söylencelerde Quetzalcoatl'ın onüç defa elli iki yıl ya da altıyüz yetmişaltı yıl güneş olarak kaldığı belirtilir. Onun güneş olma süresi bitince de Tezcatlıpoca'dan bir tekme yiyerek

aşağıya düşüp, güneş olmaktan çıktı. Güneş olma sırası Tlaloc'a gelmişti. Tlaloc ölümlü cennetin tanrısı olarak bilinirdi. Bu da yedi defa elli iki yıl ya da üçyüzaltmışdört yıl güneş olarak kaldı. Quetzalcoatl göklerden ateş yağdırarak Tlaloc'un güneş olmasını engelledi. Tlaloc'un karısı Chalchiuhtli'yi güneş yaptı. O da altı defa elli iki yıl ya da üçyüz on iki yıl güneş olarak kaldı. Bu tanrıçanın güneş olmaktan çıkacağı son yıl büyük yağmurlar yağdı ve sellere dönüştü ve gökyüzü bitmiş yeryüzünün üzerine düşmüştü şeklinde ifadeler bulunmaktadır. Böylece Azteklerin mitolojik anlayışlarına göre güneş sönmüştü.

Güneş diski: Humboldt tarafından yapılan kazılarda bulunan ve Azteklere ait olduğu kodlanan bir disktir."Güneş çarkı" adı da verilmiştir. Güneş diski Nahuatl dilini iyi bilen ve yıllarını bu yönden harcayan Leony Gama tarafından inceleme altına alınmıştır. Disk şeklindeki taşın Ixlilxochitl ve Sigüenza tarafından Aztek takvimi olduğunu belirler. Diskin takvim taşı olduğunu ileri sürmesine rağmen İspanyol tarihçilerin taşın kurban sunağı olmasını ileri sürerek alay konusu yapmış olduğu belirtiliyor. Ancak iddiasında haklı olan Humbldt taşın astronomiyle yakın ilişkili olduğunu ve takvim taşı olabileceğini savunmuştu. Diskte Aztekler tarafından kullanılan 18 günlük aylar sisteminin sembollerin Doğu Asya'da kullanılan sembollere benzediğini tespit edmiştir. Bu çalışmasını iki zodyaktan kesişen aynı kaynağın olacağını belirterek iddiasını sürdürür. Daha sonraki yıllarda 1822 yılında Humbldt'un izinden yürüyerek Liverpool'dan Veracruz bölgesine araştırma yapmaya gelen William Bullock "Aztek taş takvimi"nden etkilenerek taşın Tenochtitlan kentinin tapınağının çatısını süsleyen bir disk olduğunu ifade etmiştir.

Güneşin Yaratılış öyküsü: Bu öykü Kızılderililere ait bir öyküdür. Hiç bir yerde kopyası olmadığı zamanlarda derlenmiştir. 18 Mart 1981 yılında Güney Dokota'daki Rosebud Kızılderili bölgesindeki Grass Mountain dağında Leonard Crow Dog tarafından anlatılmış ve Richard

Erdeos tarafından da kaleme alınmıştır. Öykü günümüzde bile Kızılderili halkı tarafından geceleri anlatılmaktadır. Kaleme alan Richard Erdeos öykünün bazı bölümlerini bellek dünyasından çeşitli imgesel anlatımlar katarak zenginleştirdiğini belirtir. Uzun olarak anlatılan öykünün ilginç olan bir kısmını ele aldım. Öyküde; "...Bundan yedi milyon Eon yılı önce dünya ilk var olduğunda, cismi olmayan sayısız çember ve tasarımlardan ibaretti. Karalar, yani dünya henüz yapılma aşamasındaydı. Bütün ortada olan içi içe geçmiş yörüngelerdi. Şu anda üzerinde durduğumuz dünyamız, yeryüzü, onaltı adet kutsal halkadan yapılmıştı. Dünya, yeryüzü yoktu ama yıldızlar ve gezegenler vardı. Onların hepsinin yukarısında da, büyük güneş duruyordu. O bütün yörüngesel güçleri kontrol ediyordu. Evrenler, yıldızlar ve yörüngeler arası gezegen dili konuşmak gibi kendine has bir iletişim kurma gücü vardı. Güneşin, içlerinde kendini tekrar yarattığı yedi gölgesi vardı. Bunlardan önemli olanı yedinci gölgeydi. Güneş bunun içine baktığında, onun oluşumunda bir farklılık sezinlemiş. Bu gölge Kızılderililerin ülkesinin yaratıcısıymış. Bunun üzerine büyük güneş, bütün yörüngelerine, yıldızlara ve gezegenlere; "Halka onaltıya gelin! Halka onaltıya gelin!" diye seslenmiş ve herkes güneşin söylediği yerde toplanarak, dünyanın yaratılış planlarını tartışmışlar. Güneşin, işlerini bitirmeden onları salmaya hiç niyeti yokmuş... O yeryüzü denen kocaman top, o dünya gezegeni güneşe; "Bize evrenin içinde yol göster."demiş. Bu amaçla ve bu nedenle küreler ve yörüngeler birbirleriyle konuşmuşlar. Bir araya gelmişler ve ilk yakınlaşma şöleni olmuş; bu evrendeki ilk alonwanpi. Yörüngelerden doğu güneşe; "Bizi neden çağırıp, burada toplandın? Beni neden çağırdılar?" diye sormuş... şeklinde devam eder. "Güneşin yaratılması, güneşin ortadan kaldırılması, güneşin sönmesi" gibi tanımlamalar çoğu ezoterik uygarlıklarda yer almaktadır.

H

Hamile kadınlar: Aztekler, doğuracak olan kadınların bebekleri herhangi bir şoktan zarar görmesinler diye onlara özenle bakarlardı. Ayrıca hamile kadının ateşten uzak durmasını isterlerdi. Çünkü ateşin çocuğun yüzünü sakat bırakıcağı inancı vardı. Aztekli doktorlar doğumların kolaylaştırılması için çeşitli ilaçları da kullanmışlar arcak bunlar hakkında belge yetersizliği nedeniyle ne yazık ki bilgi verilememektedir. Doğum sırasında ölen bir kadının sol alt kolu büyü aracı olarak kabul edilir ve kullanılırdı. Büyü yapanlar doğum anında ölen kadınların kollarını çalmak için fırsat kollarlardı.

Hareket: Aztek takvimindeki matematik sayılarından onyedi rakamına verilen ad. Bu ad 260 günlük Tzolkin takvimine göre uyarlanmıştır. Sayısal benzerlikleri yirmi sayısına kadar olan el ve ayak parmaklarının toplamı olarak belirtilmiştir.

Hayvan Neslinin Yaratılması Öyküsü: Bu öykü Kızılderili halkının dilden dile anlattıkları bir öykü şeklinde ele alınarak tanımlanmaktadır. Öykü ilk defa 1950 yıllarında yazar Ella Clark tarafından derlenmiştir. Öykünün kaynağı da Coyote adlı bir halka aittir. Kısaca öyküde: Bir zamanlar dünya insandı. Yaşlı adam onu kadın olarak yarattı. Kadına üzerinde yaşayanların tümüne "anne" olacaksın denildi. O sıralarda yaşamakta olan dünya değişime uğradı. Toprak dünyanın eti, kayalar kemikleri, rüzgârlar nefesi, ağaçlar ve otlar da saçları oldu. Bu nedenle ne zaman kıpırdansa deprem olurdu. Üzerinde yaşayan hayvana benzer insan karışımı bir yaratıktı. Bazıları kuş, bazıları balık, bazıları dört ayak üzerinde yürüyen varlık-

lardı. Aralarında sadece geyikler hayvandı. Yaşlı adam çok düşündükten sonra dünya üzerindeki çamuru yoğurarak insan yarattı. Yaratılan insan Kızılderiliydi. Kızılderili gibi yaratılmıştı. Ancak bu yeni yaratılanlar da son derece vahşiydiler. Yaşlı adam onların üreyip çoğalmaları için erkek ve dişi şeklinde yarattı. Bunların arasında insan şeklinde canavarlar da vardı. Kendi aralarında birbirlerini yiyip yok etmeye başlayınca yaşlı adam bu defa zararlı olanları yok etmek için Coyote'yi (Çakal) dünyaya gönderdi. Coyote de dünyayı yaşanılır bir hale getirdi.

Hecateupatiltzin: Kral Motecuhzoma döneminde güney tarafından gelen göçmenlerin bir şefi. Mocetuhzoma (Moctezuma) ile karşılaşma sırasında Mocetuhzoma, göçmenlerin reislerine yaptığı işleri ve kendisi için yaptırdığı süs eşyalarıyla mücevherleri gösterdi. "Bunların korunmasına dikkat emelisiniz" şeklinde hatırlatma yaptı. Bu açıklamaları diğer prensler olan Cihuacoatl Tlilpotonqui, Tlacochcalcatl Cuappiaztzin, Tizociahuacatl Quetzalaztatzin, Huiznahuatlailotlac karşısında yaptı. Motecuhzoma'nın Cortes'i karşılaması sırasında ona eşlik etti. Hecateupatiltzin, Motecuhzoma'ya bağlılık yemini ederek İspanyol askerlerinin istilalarına karşı en iyi müttefiki olarak safında yer aldı. İspanyol işgalcilere karşı savaştı.

İspanyollara gönderilen habercilerin resmi-Mocetuhzoma. Codex Florentina

Hecatzin: Ekip şefi olan biri şeklinde belirtilmektedir. Motecuhzoma'nın bir kaptanı olduğu ifade ediliyor. Cesurluğu el yazmalarına geçmiş bir sıfatla tanıtılmaktadır. Yerlilerin öykülerinde onun İspanyolların üzerine tereddütsüz yürüdüğü ifade ediliyor.

Heinrich Wallnöfer Fribaurg: 1920 yılında doğdu. Tıp fakültesini bitirdikten sonra doktor oldu. Innsbug ve Viyana Üniversitelerinde mesleğiyle ilgili ders verdi. Viyana'da Psikoterapit olarak çalışmıştır. Avusturya ve Otojen terapi

ve Psikoterapi Derneği'nin kurucusu ve onursal başkanıydı. Birçok eseri bulunmaktadır. Güney Amerika ile Orta Amerika'da yaşayanların yaşamlarını inceledi. Belge yetersizliği nedeniyle kimliği ve kişiliği hakkında yeterli açıklama yapılamamaktadır.

Hector Montezuma: (Prof. Dr.) İspanyol arkeolog, araştırmacı ve tarih uzmanı olan bir doktordur. Eski eserler dairesinde görevli biridir. Azteklerin soyundan gelen biri olduğu söyleniyor. Nedeni de taşıdığı soyadının Aztekleri çağrıştırmasına bağlanmıştır. Bu arkeolog, Belediye'nin San Fransisco Kadedrali'nin yanında bir hafriyata başlarken işçilerin buldukları birkaç şekilli taş nedeniyle çalışma alanına çağrılır. Kısa süren çalışmalarından sonra bir tapınak kalıntısı bulur. Bu tapınağın Hernandez Cortes tarafından Aztek kralı Motecuhzoma'nın bakışları arasında yıktırılmış olduğu bir tapınak olduğunu ilan eder. Açıklamadan hemen sonra bölge arkeolojik sit alanı olarak koruma altına alınır. Kazılar sırasında "...Azteklerin, Hernandez Cortes ve askerleri tarafından yıktırılan büyük tapınağını yeniden bulduğumuzu bütün dünyaya ilan ediyorum..." şeklinde bir açıklamayı yaptığı belirtiliyor. Sit alanında bulunan belgesel nitelikteki buluntular ise hemen kurulmuş olan "Templo Mayor" müzesine taşınır ve koruma altına alınırlar. Tapınağın adı da Templo Mayor olarak tarihsel belgelerde yer alır. Kent yıkma modası Mezopotamya bölgesinde de yaygındı. Krallar savaşlarda kuşattığı kentleri yakar, yıkarlardı. Asur kralı Sanherip Babiller tarafından öldürülen oğlunun intikamını almak için Babil'i kuşatır ve kentin çoğu yerlerini ateşe verir.

Hidalgo: İspanya'nın Kastilya bölgesinde büyük tarlalara sahip olanlara verilen bir ad. Köyağası gibi.

Huauhtli: Aztek dilinde anlamı "horozibiği" bitkisi şeklinde tanımlanır.

Huaulquiltamalcualiztli: Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Yeşil sebzeyle

tamale yenişi" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 8 Şubat tarihinde yapılırdı. Törenin anlamı Amarant hamurundan ateş tanrısı Xıuhtecuhtli'ye heykel yapılması, mısırın kızartılıp, ateşe kurban kesilmesi, tanrı Huaulquiltamalcualiztli koruması altında oldukları için kral da onlara eşlik ederdi. Daha uzun olmaları ya da büyümeleri için çocuklara "boyundan çekilmesi" işlemi yapılırdı. Ayrıca çocukların kulakları delinerek koruyucu tanrı belirlenirdi. Dört yılda bir yapılan bu tören için özel ve soylu danslar yapılırdı. Tapındıkları tanrılar ise Tlaloc, Chalchıuhtlıcue ve Xıuhtecuhtli'ydi.

Huastec: Ya da Huasteco. Doğu Meksika'da yaşayan bir Kızılderili kabilesinin adıdır. Huasteclerin Maya yerlilerinin soyundan geldikleri ifade ediliyor. Bunlar çıplak bir şekilde dolaşan bir kabileydi. Bu nedenle Aztekler tarafından barbar olarak nitelendirildiler. Büyücü olarak da anılan bu kabilede yaşayanlar Aztekler tarafından aşağılanmışlardır. Bazı metinlerde komşumuz anlamına gelen "Toueyo" şeklinde de belirtilmişlerdir. Doğunun temsilcileri olarak da bilinirler.

Huehuetlan: Bir yerleşim yeri. Motecuhzoma krallığı döneminde güneyden gelen yabancıları karşılamak için beş müfettiş görevlendirdi. Bunlardan biri bu kenti temsilen katılan bir müfettişti.

Huehuetl: Azteklerde ağaç kütüğü oyularak ve genellikle üzerinde kartal ya da Jaguar figürü bulunan bir çeşit davul. Bu davul eşliğinde genelde taç giyme törenleri sırasında 2000 civarında soylu kişi dans eder ve savaşçılara önderlik ederlerdi.

Huehueteotl: ("İhtiyar tanrı") şeklinde betimlenen bir Tanrı olarak tapınılırdı. "Eski davul" şeklinde açıklama yapanlar da vardır. Ueueteotl ve Xıuhtecuhtlı adlarıyla da anıldı. Törenlerde genellikle davullarda onu temsil eden semboller vardı. Onun adına düzenlenen kutlamalarda tanrılara kurban olarak kesilecek mahkûmlar ateşin içine atı-

lırdı. Mahkûmlar ateşte ölmeden önce kancalarla rahipler tarafından çıkarılır ve göğüsleri yarılarak yürekleri çıkarılırdı. İşte Azteklerin çılgın ve son derece zalimce yaptıkları kurban törenlerinden biri daha. Burada insana işkence çektirildikten sonra kalbinin göğüs kafesinden çıkarılması el yazmalarında da gösterilmiştir. Huehueteotl, başında ateş yanan bir çanakla betimlenmiştir. Mayalarda da tapınılan bir tanrıydı. Yaşamın ateşini temsil ettiği şeklinde ifadelerde bulunmaktaydı. Karısının adı da Chalchıuhtlıcue'di.

Huehueteotl'ın heykeli

Huehuecoyotl: Azteklerde dans tanrıçası olarak tapınıldı. Uinal'ın dördüncü gününü temsil eden hükümdarı ve tanrısı. Kertenkele şeklinde betimlendi. Büyük bir ihtimalle kaynak kitaplarda "yaşlı kıl kurdu" olarak betimlenen tanrının çeviriler sırasından anlam kaymasından dolayı tanrıça olarak yazılmasıdır. Nedeni de Azteklerin yaşamında böyle bir tanrıçanın olmadığıdır. (Bak Huehuecoyotl ya da Huehueteotl.)

Huehuecoyotl: Aztek mitolojisinde "yaşlı kır kurdu" şeklinde tanımlandı. Hilebaz bir tanrı olduğu açıklandı. Dans ve eğlence düşkünü biriydi. İsim anlamı "eski davul" şeklinde tanımlandı. Her türlü cambazlığı, şakaları yaptığı için adına kır kurdu deniliyordu. Törenler sırasında davulla ortaya atılıp kendisinin görünmesini sağlardı. Şarkılarıyla törene katılanları mest ederdi. Bu nedenle "karaoke" gibi bir göstemin tanrısı şeklinde de anlatılır. (Bak Huehueteotl.)

Huemac: Tolteklerin bir kralı. Toltek-Çiçimek halkının birleşmesiyle onun önderliğinde Chapultepec'te pınarların bulunduğu yere yerleştiler. Döneminde salgın hastalıklar, açlıklar ve düşman saldırıları sonucunda Toltek impara-

torluğu 1168 yılında son buldu. İmparatorluğun yıkılışının tanrılara karşı işlenmiş bir günahın sonucu olduğuna inanan halk dağıldı. Puebla ile Meksika platosunda küçük kentler kurarak yaşamaya başladılar. Huemac'ın önderliğinde kalabalık Toltek-Çiçimek topluluğu Meksika vadisindeki Chapultepec kaynak sularının bulunduğu yere yerleşti. Geride kalanlar da savaşın etkisiyle Tula'yı terk edip, Meksika'nın güneyine doğru yerleştiler. Bu dağılma Tula'nın tamamen düşman saldırılarında yok olması olarak değerlendirildi. Araştırmacılar Huemac'ın yağmur tanrısı olarak tapınıldığını belirtilen Tlolocs(ya da Tlaloc /Tloloque) top oyunu oynadıklarını ifade ederler. Öyküde Top oyununu Huemac'ın kazandığı belirtilir. Yağmur tanrıları, top oyunundan sonra ona mısırın yeşil yapraklarını (ya da kulaklarını) vererek Huemac'ı kandırmayı dener, ancak Huemac kandırılamaz.

Huemac'ın önderliğinde yapıldığı öne sürülen heykeller

Huexotzincal: Bir yerli kabilesi. İspanyolların müttefikiydi. Müttefik olma nedenleri de onların İspanyol askerlerinin ateşli silahlarından korkmasına bağlandı. Ellerinde ateşli silah bulunduran İspanyolları tanrıların askerleri gibi görmeleri onların korkmalarına yetmişti. Bazı ifadelerde tanrısal özellik nedeniyle İspanyol askerlerine zorunlu olarak boyun eğmiş ve onlar adına çalışmaya başlamışlardı.

Huexotzingo: Maya kökenli bir kabiledir. Bulunduğu bölgeden adını alır. Bu halk Motecohzuma I zamanında yapılan Aztek saldırılarına karşı çıkmıştı. Aztekleri düşman olarak gördüler. Öldürülen Tezcoco kralı Ixtlilxochitl'ın oğlu prens Netzahualcoyotl'ın savaştan kaçıp saklandığı bir yerdir. Azteklerin tariflerine göre bu kabilenin yaşamış olduğu yer dağların arkasında bir yerdi. Bu prens daha çocuk yaşta olmasına rağmen savaşı ve babasının öldürü-

lüşünün en canlı tanığı olduğu ifade edildi. 1422 yılında ise akrabalarının arasına dönerek Tenochtitlan'da yaşadı.

Huexotla: Azteklerde bir yerleşim alanı. Bugün arkeolojik sit olarak değerlendiriliyor. Hareketli olduğu dönemde diğer büyük ticaret merkezlerine yakın bir konumu vardı.

Huey tlatoque: Sözcük anlamı büyük komutanlar şeklinde belirtilmiştir.

Huey Tecuilhuitl: Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Soyluların büyük şöleni" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 4-23 Temmuz tarihinde yapılırdı. Yağışlı mevsimin ortalarına doğru Xiolen adlı tanrıçanın onuruna kutlanırdı. Tanrıçanın adı "ipek mısır" anlamını taşıyan "xilotl" sözcüğünden türetilmişti. Törende bu tanrıçayı genç bir kız temsil ederdi. Onu temsil eden genç kızın törensel anlamı ise "ilk meyve sunumun" adağı olarak bilinirdi. Bu şenlikte Kral, dans edip armağan dağıtır ve soylu kişiler de halkı ağarlardı. Genç savaşçılar ve kadınlar dans eder adaklar sunarlardı. Tapınılan tanrılar ise; Xılonen ve Cıhuacoatl'dı.

Huey Miccailhuitl: Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Ölüler için büyük şölen" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 13 Ağustos tarihinde yapılırdı. Bu şenlikte ateşe adaklar atılır, Xocotl (direk) ağacına tırmanmak için gençler yarışma yaparlar ve ata tanrıları anılırdı. Törende tapındıkları tanrılar ise Huehueteotl, Xıuhtecuhtli, Yacatecuhtli ve ata tanrılardı.

Huey Tozoztli: Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Büyük arife" şeklinde tanımlandı. Genellikle kurak mevsimlerde, ekim ayında mısırın kurutulması sırasında yapılırdı. Sembol olarak tapındıkları tanrı ise "yedi yılan" anlamında tanımlanan Chicomecoatl'dı. Tören bu tanrının bir rahibesi eşliğinde yapılırdı. Chicomecoatl kurutulmuş tohumluk mısır tan-

rıçasıdır. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 15 Nisan ile 4 Mayıs tarihinde yapılırdı. Bu şenlikte tohumluk kurutulmuş mısırları taşıyan genç kızlar bereket getirsin diye mısır tanrıçasına doğru yürürlerdi. Dört kentin krallarının törene katılmasıyla beraber Tlaloc dağında ve Tetzcoco gölündeki Pantitlan'da çocuklar kurban edilirlerdi. Törende tapınılan ve adlarına kurbanlar yapılan tanrılar ise; Tlaloc, Chalchiuhtlicue, Centeotl, Chicomeoatl, Xilonen ve Quetzalcoatl'dı.

Huipl: Azteklerde kadınların kullandığı uzun etekli kolsuz bir elbise. Bu elbise günümüzde de Meksika'nın bazı bölgelerinde kullanılmaktadır.

1396-1417 tarihleri arasında hüküm süren Huitzilihuitl

Huitzilana: Tenochtitlana yakın bir bölge adı. Arkeolojik bir alan olarak bilinmektedir.

Huitzilihuitl: İ.S.1390-1417 tarihleri arasında hüküm sürmüş Aztek kralıdır. Döneminde Tenochtitlan'daki büyük piramitte bazı değişiklikler yapıldı. Kralın dinsel yönden tanrılar için yapılan ayin tapınaklarıyla kurban sunaklarına önem verdiği belirtilir. Ancak kaynak yetersizliği nedeniyle krallığı ve siyasal kimliği hakkında daha fazla bilgi verilememektedir.

Huitzilopochtli: "Uitzilopochtli" adıyla da tapınılan savaş tanrısıdır. Tapınıldığı yer Tula'daki Coatepec dağıdır. Söylencelere göre annesi Coatliuce, onu Coatepec dağı eteklerindeki Tula kentinde doğurmuştur. Annesinin gökten düştüğü söylenen bir tutam kolibri tüyünü göğsünde sakladıktan sonra hamile olduğu anlatılır. Kolibrinin kutsal olarak görülmesinin nedeni de budur. Sözcük karşılığı "soldaki sinek kuşu" şeklinde tanımlandı. Yerel dil olan Nahuatl (Nahuvatl!) dilinde "huitzilin" parlak renkli bir kuş olan kolibri, Opochtli ise "sol" anlamında tanımlandı. Azteklerde ölenlerin ruhlarının kolibri kuşuna dönüştüğü inancı yaygındı. Güneyi dünyanın sol tarafı olarak kabul etmişlerdi. Böylece Huit-

zilopochtli için "güneyin dirilen savaşçısı" anlamına gelen bir tanımlama yapmışlardı. Diğer sıfatları ise "turkuaz prensi" anlamındaki Xiuhpilli ve "efendimiz" anlamında tanımlanan Totec olarak tapınılmıştı. Kartal biçiminde betimlendiği belirtiliyor. Bu bağlamda da bazı yazıtbilimcilerin öne sürdüğü biçimiyle adı dilimizde "güneyin dirilen savaşçısı" olarak tanımlanır. Annesi yeryüzü tanrıçası Coatlicue'dir. Onun için bir sunak yaptırılmıştı. Bu sunakta insanlar kurban olarak savaş tanrısına adanırdı. Bu Tanrı, Toltekler tarafından diğer Tanrılar olan Tezcatlipoca ve Quetzalcoatl'ın yükseklik derecesine taşındı. Tanrıya insan kurban ederlerken dökülen kanla güneşin beslenebileceğine inanıyorlardı. Bu nedenle savaşlar yapıp, bol miktarda esirlere ihtiyaç duyuyorlardı. Daha önce tıpkı mahalle Tanrısı konumunda olan bu Tanrı Aztekler in yükselmesiyle değer bulmuştur. Itzacoatl tarafından adına bir tapınak yaptırıldı. Bu tapınak fikri de Tlacaelel'-in fikriydi. Çünkü kral ondan habersiz hiç bir şeye karar vermezdi. Aynı zamanda ana tapınağın tepesinde tahtadan heykeli bulunurdu. "Dörtyüz güneyli" anlamında tanımlanan kardeşi Centzon Huitznaua ile kız kardeşi ay tanrıçası Coyolxauhqui tarafından öldürülmek istendi. Ama "turkuaz yılanı" olarak betimlenen Xiuhcoatl'ı kullanarak onları yok etmeyi başardı. Bu tanrının kardeşi Aztek mitolojisinin ilgi çekici tanrısı olan Centzonuıtznaua'dır. Kız kardeşi ise ay tanrıçası olarak tapınılan Coyolxauhqui'dir. Azteklerin koruyucu tanrısı olarak tanımlandı. Güneş ve savaş tanrısıdır. Bu tanrı silahlarla donatılmış ve kafası sinek kuşunun tüyü ile süslenmiş bir erkek olarak tanımlanır. Bu tanrıya insan kurban edilir ve kurbanın kanı güneşe doğru akıtılırdı.

Huitzilopochtli'nin öyküsü: Aztekli yaşlı yerlilerin aktardığı bilgilere göre Huitzilopochtli (Uıtzilopochtli) Tollan kentindeki yılanlar dağında çıkıp geldiği anlatılmaktadır. "Yılan etek" olarak tanımlanan tanrıca Coatlıuce'nin

Tollan'da oturduğu dağa "yılan kadın" denildi. Bu kadın Dörtyüz Uıtznaua'nın ve büyük kız kardeşleri "yüzüne ziller boyanmış olan" anlamında tanımlanan Coyolxauhqui'nin anneleriydi. Yılanlar dağında tanrıya hizmet ediyorlardı. Dörtyüz Uıtznaua anneleri Coatlıuce'nin hamile olduğunu öğrenince çılgına dönüp annelerini öldürmek isterler. Bu kışkırtmayı da kız kardeşleri Coyolxauhqui yapıyordu. Coatliuce onların bu davranışlarından korkunca karnındaki çocuk olan Uitzilopochtli'ye "...korkma, ben ne yapılması gerektiğini biliyorum..." deyince Coatlıuice biraz derin nefes alır. Bu duruma fena halde öfkelenen dörtyüz Uıtznaua Coatliuce'yi öldürmek için yola koyulurlar. Bunların arasında adi bilinen Centzonhuitznahuası adlı Uıtznaua da vardı. O sırada Huitzilopochtlı de doğdu. O doğar doğmaz bir savaşçı gibi donanımlı olarak hazır bekliyordu. Huitzilopochtlı, kızkardeşi Coyolxauhqui'nin kafasını keserek öldürdü. Bu defa da dörtyüz Uıtznauna'ya saldırarak dağıttı. Çoğunu öldürdü geride kalanlar da kaçıp, güneye yerleştiler. Onların yerleştikleri yere de "Uıtztlampa" adını verdiler. İşte Huitzilopochtli'nin öyküsü böyle. Bazı kaynaklarda; En eski inanışa göre Huitzilopochtli, Coatepec Dağında, Tula kenti yakınında doğmuştu. Annesi Yeryüzü Tanrıçası Coatlicue, gökten düşen bir top kolibri tüyünü (Yani bir savaşçının ruhunu) bağrında sakladıktan sonra Huitzilopochtli'ye hamile kalmıştı. Erkek kardeşleri olan güney yarıküre yıldızları Centzon Huitznaua (Dört Yüz Güneyli) ve kız kardeşi Ay Tanrıçası Coyolxauhqui onu öldürmeye karar vermişler, ama Huitzilopocthli, Xiuhcoatl'ıı (turkuaz yılan) silah olarak kullanıp onları yok etmişti. Başka efsanelere göre Huitzilopochtli, Aztekleri geleneksel yurtları Aztlan'dan Meksika vadisine ulaştıran uzun göç sırasında kabilenin kutsal önderiydi. Rahipler onun colibri biçimindeki tasvirini omuzlarında taşıyorlardı. Bir gece onun buyruk veren sesi duyuldu; bu buy-

ruk gereğince Aztek başkenti Tenochtitlan 1325'te Meksika Vadisindeki gölde küçük ve kayalık bir adada kuruldu. Ilk tapınak, rahiplerin bir kartalı bir yılanı yutarken gördükleri kaya üzerinde yer alıyordu. Sonraki Aztek hükümdarları bu sunak yerini genişlettiler. Sekiz Kamış yılında (1487) imparator Ahuitzotl burada görkemli bir tapınak yaptırdı. Huitzilopochtli genellikle kolibri biçiminde ya da kolibri tüylerinden miğfer ve zırh giymiş bir savaşçı olarak betimlenirdi. Bacakları, kolları ve yüzünün alt bölümü maviye, yüzünün üst bölümüyse siyaha boyanırdı. Ayrıntılarla işlenmiş tüylü bir başlık giyer, elinde bir kalkan ile bir turkuaz yılan bulunurdu. Aztekler güneş tanrısına günlük besin olarak (tlaxcaltiliztli) insan kanı ve yüreği sunmak gerektiğine ve "güneş insanları" olarak kendilerinin de tanrıya bu kurbanı bulmakla yükümlü olduklarına inanırlardı. Kurban yürekleri quauhtlehuanitl'e (yükselen kartal) sunulur ve quauhxicalli'de (kartal vazosu) yakılırdı. Savaşta ya da sunak taşında ölen savaşçılara quauhteca (kartalın insanları) denirdi. Savaşçıların öldükten sonra, ilkin güneşin parlak kuyruğunun bir parçasına dönüştüğüne, dört yıl sonra da sonsuza değin kolibrilerin bedeninde yaşamaya başladıklarına inanılırdı. Büyük Huitzilopochtli rahibi Quetzalcoatl Totec Tlamacazqui (Tüylü Yılan, Efendimizin Rahibi), Yağmur Tanrısı Tlaloc'un büyük rahibiyle birlikte Aztek din adamlarının başıydı..." şeklinde ifadeler yer alır.

Huitzilopochtli, Codex telleriano-Remensis'te

Huitzilopochco: Azteklerde bir yerleşim alanı. Bu gün arkeolojik sit olarak değerlendiriliyor. Kentin hareketli döneminde değeri büyük ticaret merkezlerine yakın bir konumu vardı.

Huitznahua: Sözcük anlamı "Huixtotin harum" şeklinde tanımlandı. Azteklerde tapınılan bir Tanrı. Tanrı Mimixcoca gibi o da bir yönü temsil ediyordu. Tarasko Tanrılarından Cuicaveri ile Urendequa'nın ilişkileri gibi onun da ilişkisi vardı.

Huixachtlan: Tetzcoco ile Xochimilco gölleri arasında bulunan bir sönmüş volkandır. Sözcük anlamı "üçe bölünmüş yer" anlamında tanımlandı. Bu dağın tepesinde bir tapınak yer alır. Tapınağın Azteklerden çok daha öncelere dayandığı yapılan araştırmalarla belirlenmiştir.

Huixtocıhuatl: Tuz Tanrıçası olarak bilinir. Uıxtochıhuatl adıyla da anıldı. Azteklerin bayramı olarak söz ettikleri sekizinci ay (Günümüz takviminde 22 Haziran-11 Temmuz günlerine denk düşer.) kutlamaları tuz tanrıçasının kutlamalarına denk düşer. Gece tanrısı Tezcatlıpoca'yı taklit ederdi. Onunla evli olduğu şeklinde ifadeler yer alır. Tlaloc'un da ablası olarak bilinir.

Huiznahuatlailotlac: Kral Motecuhzoma döneminde güney tarafından gelen göçmenlerin şefi Hecateupatiltzin, Mocetuhzoma (Moctezuma) ile karşılama sırasında, göçmenlerin reislerine yaptığı işleri ve kendisi için yaptırdığı süs eşyalarıyla mücevherleri gösterdi. "Bunların korunmasına dikkat emelisiniz" şeklinde açıklamalar yaptı. Bu açıklamaları diğer prensler olan Cihuacoatl Tlilpotonqui, Tlacochcalcatl Cuappiaztzin, Tizociahuacatl Quetzalaztatzin ve Hecateupatiltzin karşısında yaptı. Motecuhzoma'nın Cortes'i karşılaması sırasında ona eşlik etti. Hecateupatiltzin, Motecuhzoma'ya bağlılık yemini ederek İspanyol askerlerinin istilalarına karşılık en iyi müttefiki olarak safında yer aldı. İspanyol işgalcilere karşı savaştı.

Hun Nal: İnsan yaşamının beslenmesinde etkili olan Mısır Tanrısıdır. Mısır dikkatsizce yetiştirildiği zaman çürümeye mahkûm bırakılır. Bu çürümeyi de üstlenen bir tanrı şeklinde ifade ediliyor.

Huracan: (İng.dilinde fırtına anlamına gelen " Hurricane " sözcüğünün etimolojik kökeni olduğu anlatılır). Maya tanrısıdır. Vahşet tanrısı şeklinde sembolize edilmiştir. Bu tanrı insanları görülebilenin ötesine bakmaya cesaretlendirir. Negatif yönden felaket getirmeyi ister. Nedeni de insanların amaç gütmeden yıkıcı davranışlar içinde bulunmaması için uyarılarda bulunmasına bağlanır."Tek bacak" anlamında tanımlanan Tezcatlıpoca'nın "diriltme prensibiyle" bağlantılı ana tanrının adı olarak Mayaların mitolojisinde adı geçer.

I

Ipalnemohuanı: (Myocoyatzin olarak da bilinir.) Sözcük anlamı "Yakınların ve yükseklerin efendisi" şeklinde tanımlandı. Tezcatlıpoca'nın bir diğer adı olduğu söyleniyor. Azteklerde diğer Tanrıların da ötesinde yer alan ve halkın inandığı tek bir Tanrının olabilme ihtimaline karşı verdikleri ad. "Hayat veren" ya da "kendini yaratan" anlamında tanımlandı. Bu Tanrı bazen kadın ve bazen de erkek şeklinde betimlendi. (Bak Tloque-Nahuaque ve Tezcatlıpoca).

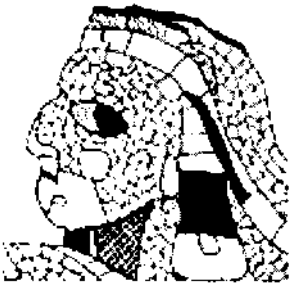
Itzcoatl 1427-1440 tarihleri arasında hüküm sürdü

Itzcoatl: 1428-1440 (Bazı kaynaklarda 1427-1440 tarihleri olarak ele alınmış.) tarihleri arasında hüküm sürdü. Döneminde bölge ticari ve askeri yönden zenginliğinin doruk noktasına ulaştı. "Culhuan'ın efendisi " anlamına gelen Aztekçe "Culhua tecuhtli" adını verdiler. Bu adın Toltek kökenli bir ad olduğunu düşünen araştırmacılar da vardır. 1428 yılında Tenochtitlan'a bir sefer yaptığı anlatılır. 1440 yılında ölmüştür.

Itzcuintli: (İng.adıdır) Türkçe karşılığı ise "Köpek" olarak betimlenmiştir. Mayalarda 260 günlük Tzolkin takvimine göre Aztek dilinde onuncu günün adı. Mayalarda "Oc" olarak kullanılmıştır.

Itzlı: Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıdır. Kurban bıçaklarını ve kurbanları temsil eden bir tanrı şeklinde anlatılır. Bıçağın öldürücü ve işkence aleti olması araştırmacıları bu tanrının zalimliği sevmiş olabileceğine bağladı. Genellikle çoğu uygarlıklardaki mitolojik öykülerde tapınılan bazı tanrıların çok daha dehşetli görünmeleri için çeşitli tanımlanmalar getirildiği şeklindedir. Itzli için öne

sürülen tanımlanma rahiplerin halka karşı kendilerini güçlü göstererek söz konusu acımasız gösterilen tanrının gölgesine sığınmasıdır. Bu davranış biçimi tapınağa olan güveni korku nedeniyle yükseltmektedir.

İtzli'yi betimleyen bir çizim

Itcohuazin: Motecuhzoma döneminde bir askeri reis. Aynı zamanda Tlatelolco'nun da reisiydi. Kral Motecuhzoma'nın safında yer alarak İspanyollara karşı savaştı.

Itzcouatl: Aztek mitolojisinde güneşin sönmesinden sonra yeryüzüne düşen gökyüzünün kurtulması için tanrılar tarafından dört kişi yaratılmıştı. Bunlar Itzmalın, Tzontemoc, Tenexxochıtl ve Itzcouatl'dı. Onların görevlendirilmesinden sonra Quetzalcoatl ve Tezcatlıpoca ağaca dönüşmüşlerdi. Bu dört adam ağaca dönüşen tanrılarla beraber gökyüzünü yerden kurtararak yukarıya kaldırdılar.

Itzmalın: Aztek mitolojisinde güneşin sönmesinden sonra yeryüzüne düşen gökyüzünün kurtulması için tanrılar tarafından dört kişi yaratılmıştı. Bunlar, Itzcouatl, Tzontemoc, Tenexxochıtl ve Itzmal'dı. Onların görevlendirilmesinden sonra Quetzalcoatl ve Tezcatlıpoca ağaca dönüşmüşlerdi. Bu dört adam ağaca dönüşen tanrılarla beraber gökyüzünü yerden kurtararak yukarıya kaldırdılar.

Iutecuhtlı: Aztek mitolojisinde oldukça yaşlı bir tanrı olduğu şeklinde ifadeler yer alır. Huehueteotl ile aynı şekilde düşünüldü. Belge yetersizliği nedeniyle hakkında daha fazla bilgi verilememektedir.

Ix Chen: Maya tanrısı. Ay tanrısı olarak tapınıldı. Güneş tanrısı Kinich Ahau olarak bilindiği açıklanan Itzamna'nın bir benzeri ve karısı olduğu söylenir. Ix Chel, olgunluğu, insanın doğasında yer alan koruyuculuğu ve dişil yönünü

temsil eder. Yeni doğan her şeyi koruması altına alan bir tanrıdır. Bu tanrıya Aztekler tarafından da tapınıldı.

Ix Ch'up: Azteklerde tapınılan bir tanrıdır. Ix Ch'up, Ix Chel ile aynı özellikleri taşır. İkisinin arasındaki belirgin fark Ix Ch'up'un genç bir kadın simgesini tasvir etmesidir.

Ix Cuiltlatl: Sözcük anlamı "göz yağı " şeklinde tanımlandı. Ixtencuilchilli olarak da söylenir. Cuichilli "makat" anlamında tanımlanmaktadır. "Ixtenlı" ise iç göz kapağı yani "göz pisliği" anlamında bilinir. Göz pisliği çapak anlamında da kullanılır. Azteklerin tedavi yöntemlerinde görev alan doktorların kullandıkları tıbbı sözcüktür.

Ixencuilchilli: Araştırmacı Gall, "göz yağı" anlamında kullanılan bu sözcüğü "Ix Cuiltlatl" olarak tercüme etmiştir. Cuichilli, "makat" demektir. Ixtenli ise iç göz kapağı anlamında kullanıldı. Sözcüğün anlamı bakımından "göz pisliği" ile daha iyi belirtildiği anlaşılır.

Ixtaccihuatl: İspanyol savaşçıların Meksika vadisinde geçtikleri bir geçidin adı. Bu geçidin karşısında da Popocatepatl geçidi bulunmaktadır. Quetzalcoatl bölgeyi terk ederken bu geçitten geçer. Karın çok oluşu ve havanın da soğuk olması nedeniyle yakın adamlarının çoğu soğuktan donarak ölürler.

Ixtaccıhuatl: Aztek tanrısı. Sözcük anlamı "beyaz kadın" şeklinde tanımlandı. Tepeilhuitl adlı törende büyük kutlamalarla sunaklar yapılır ve ilahiler okunarak tapınılırdı. Belge yetersizliği nedeniyle dinsel kültü, tapınma geleneği ve kişiliği hakkında daha detaylı bilgi verilememektedir.

İxuhcoatl: Sözcük anlamı "ateş yılanı" şeklinde tanımlandı. Mitolojide "güneş ısısını" savurarak Coyolxauhqui öldürür. Tıpkı bugün laser silahlarında olduğu gibi bir gerçeği dile getirirler. Muhtemelen Laser ışını saçan bir silahtan da söz edilir. Zaten bulunan bazı belgelerde özellikle İnkalarda lazer tipi silahların olduğu tapınak duvarlarına işlenmişti. Araştırmacılar robot görüntülerinden füze gö-

rüntülerine kadar olan çizimler üzerinde uzun zamandır çalışmaktadırlar. Azteklerin bu silahlardan haberlerinin olduğu kesindir, ancak nedense onlar oklarla savunmayı daha çok istemişlerdir. Araştırmacı yazar Erich Von Danieken laser silahlarıyla ilgili İnka araştırmasında bunlara geniş bilgilere yer vermektedir.

İxtenlı: Aztek dilinde sözcük anlamı "iç göz kapağı" ya da "göz pisliği"şeklindedir.

Ixtlılton: Aztek mitolojisinde dans ve müziğin tanrıçası olarak tapınıldı. Araştırmacılar onun aeorobiğin ilk tanrıçası olduğu şeklinde bir ifade kullanırlar. Tanrı Xochıpılı'nin kardeşidir. Ayrıca Tanrı Macuılxochtlı ile özdeşleştirilmiş olabileceği tahmin edilmektedir. Bu bilgiler doğruysa "aeorobik"in anavatanı Aztek toprakları olarak tarihe geçecektir.

Ixtlilxochitl: Aztek prensi olarak bilinir (Aynı adla üç kral ya da şeften söz edilir.) Yacotzin'in de oğludur. Motecuhzoma'dan nefret eden biriydi. İspanyolların en iyi müttefiki oldu. Ancak metinlerde hep bir tanesinden söz edilir. Sırasıyla ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. İlginçtir ki Azteklerin öykülerini yazan biri olarak karşımıza çıkıyor. Yazdığı öyküler karmakarışık olduğu için araştırmacılar oldukça zorlanmıştır. Öykülerindeki tarihler ve isimler düzeltilerek günümüze uyarlanmıştır. Bu prensin de İspanyol misyonerler tarafından Hıristiyanlığı kabul ettiği anlatılıyor. Vaftiz eden Cortez'di ve ona isim babası olarak Hernando adını verdi. Zaten isim babalığı Hıristiyanlarda gelenek halinde hala kullanılıyor. Hatta bununla ilgili törenler de yapılmaktadır. Bu geleneğin nereden geldiği ise kesin olarak bilinmiyor.

Ixtlilxochitl: 1418-1472 tarihlerinde yaşamış Nezahualcoyotl'un babası olan yaşlı bir kraldı. 1409-1418 tarihlerinde kabilelerini bir arada tutarak yönetmeyi başardı. Yaşlı olduğu için ona "ihtiyar şef" adını takmışlardı. Bu kral-şef,

gölün batı yakasındaki Azacapotzaco kentinin efendisi olan Tezozomoc tarafından öldürülmüştür.

Ixtlilxochitl: Ixtlilochitl soyundan gelen bir tarihçi bilge olduğu düşünülüyor. Tolteklerin bir prensi olarak biliniyor. İspanyolların istilası sırasında vaftiz edilen biridir. Kendi halkının tarihini yazan bir bilge kişi olduğu anlatılır. Ixtlilxochitl, İspanyol istilası sırasında Aztekli bir prens olarak tarihsel konumda yerini alır. İspanyol rahipler tarafından vaftiz edilerek Hıristiyanlaştırılmıştır. Oldukça eğitimli biri olduğu belirtiliyor. İstiladan hemen sonra Mayalar, Toltekler ve Azteklerle ilgili kitap yazmaya başlar. Kendi halkının geleneklerini yazarak anlatmaya çalışır. Kayıtları 16. yüzyılda kitaplaştırılmaya başlanmıştır. Onun yazdıkları ancak 19 yüzyılda değer görmüştür.

Ixtlilxochitl: Bir prens. 1516-1519 yıllarında Tezcoco kentinin efendisi olan Cacama'nın kardeşi. 1472-1516 yıllarında hüküm süren Nezahualpilli'nin oğlu (Hernando) Ixtlilxochitl'dir. Cortez'i karşılamak için kentten bir ekiple ayrıldı. Cortez ile anlaşarak barışın sağlanmasında etkili rol oynadı. Daha sonra da Cortez'in isteğiyle vaftiz edilerek Hernando adını aldı. Görüleceği gibi İspanyollar Azteklerin adlarını da değiştirerek teknik bir soykırım gerçekleştirmişlerdir.

Izcalli: Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Büyüme" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 20 Ocak tarihinde yapılırdı. Törenin anlamı Amarant hamurundan ateş tanrısı Xıuhtecuhtli'ye heykel yapılması, mısırın kızartılıp, ateşe kurban kesilmesi, bu tanrının koruması altında oldukları için kral da onlara eşlik ederdi. Daha uzun olmaları ya da büyümeleri için çocukların "boyundan çekilmesi" işlemi yapılırdı. Çocuğun daha dinç ve cesaretli olmasını sağlayan bu yöntem aynı zamanda fiziksel yönden de boy uzaması ve düzgün bir fiziğinin olmasına yarayacak şekilde yapılırdı. (Bu yönteme benzer bir davranış Türki-

ye'nin doğusundaki bazı aşiretlerin geleneğinde hala vardır.) Ayrıca çocukların kulakları delinerek koruyucu tanrı belirlenirdi. Dört yılda bir yapılan bu törenlerde özel ve soylu danslar yapılırdı. Tapındıkları tanrı ise Tlaloc, Chalchiuhtlicue ve Xiuhtecuhtli'ydi.

Itzpapalotl: Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıçadır. Xiuhtecuhtl tanrısının biçimlerinden biri. "Obsidiyan kelebeği" ya da "çakmaktaşı kelebeği" şeklinde tanımlandı. Toltek inançlarında kelebek ateşin temsilcisi olarak bilindiği için Tanrı ve tanrıçalar tarafından kullanıldı. Yirmi günlük takvim devrelerinde Azteklerin "Cozcacuahtli" adlı günü temsil eden bir tanrı. Betimlendiği hayvansal varlık ise akbabaydı.

Iztactepetl: Tenochtitlan'da "Kartal Geçidi" olarak bilinen geçidin civarında bir yer. Meksika'nın doğusunda "beyaz dağ" şeklinde tanımlanan bir dağdır.

Iztapalapa: Aztek yerlilerinin yaşadıkları bir yerdir. Buradan Tenochtitlan'a bağlanan bir geçit vardı.

Iztlacoliuhqui: Sözcük anlamı "Obsidiyen bıçak kıvrımı" şeklinde tanımlandı. Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıdır. Sabahyıldızının (Venüs) lordu şeklinde de tanımlanmıştır. Şafakların ılık ve neşeli tanrısı Tlahuizcalpantecuhtli ile özdeşleştiği anlatılır. Güneş tanrısı Tonatiuh'la da benzer ilişkiler içinde olduğu ifade ediliyor. Tlahuizcalpantecuhtli'den çeşitli dersler çıkardığı araştırmacıların ortak düşüncesi olarak söylenir. Bu tanrıçanın kutsal sayılan taşlar ve obsidyen taşlarının koruyucusu olduğu da söylenir.

İ

İchtilmatl: Omuzdan sadece bir düğüm ile tutturularak kullanılan pelerin benzeri bir giysi. Maguey tellerinden yapıldığı söylenir.

İcnocuatl: İspanyol saldırılarını anlatan bir yerlinin adı. Bu yerli İspanyol askerlerinin savunmasız kadın ve çocukları nasıl katlettiğini, kadınların ırzına nasıl geçtiğini dramatize ederek anlatır.

İcnocuicatl: İspanyolların vahşi saldırılarından sonraki tarihlerde ortaya çıkan Aztekli şairlerin yazdıkları ve adına "keder şarkıları" dedikleri dramatik ağıtlara verilen ad. Görüleceği gibi şiir yazma sanatının tarihinin de eskilere dayandığı ifade ediliyor. Azteklerin şairleri genellikle şiirlerini İspanyol baskılarına karşı yoğunlaşarak ele almışlardır. Konuları ise savaşın ortaya koyduğu dramatik tabloda meydana gelen olaylardı. Acı, ızdırap, dram genel konular arasındaydı. Dinsel yönden yazılanlar ise rahipler tarafından tapınaklarda ilahiler şeklinde söylenirdi.

İcpalli: Aztek dilinde hasır koltuklara verilen ad. Günümüzde hasırdan çeşitli aksesuarlar yapılmaktadır.

İkinci olay: Azteklerin kehanetleri anlatmakla bitmez. Bir taraftan Sahagun bir taraftan da Munoz Camargo söz konusu kehanetlerle ilgili derinlemesine araştırma yapmışlardır. İspanyollar Aztek topraklarına gelmeden yaklaşık on yıl önce yerliler garip olaylara tanık oldular. Bu olayları kötüye işaret olunan kehanetler şeklinde düşündüler. Çevirisi yapılan metinlerin birinde "...Tlacateco bölümündeki kötü ruhlu Huitzilopochtli'nin tapınağı, hiç kimse onu ateşe vermemesine rağmen yandı. Ateş o kadar büyüktü ve ani olarak parladı ki, alev öbekleri kapılardan

taşıp gökyüzüne ulaşır gibiydi. Bu olay meydana geldiğinde çok büyük karmaşa ve bağırış meydana geldi..." şeklinde ifadeler yer almıştı.

İkinci Güneş Evresi: Bu dönemin tanrısı, gök tanrısı olarak tapınılan "Ehecatl" ın başıyla betimlenmektedir. İkinci Güneş Evresinde doğanın insanoğlunu cezalandırması şeklinde hortumlar yaratılmış, büyük felaketler yaşanmış ve insanların tümü maymuna dönüşmüşlerdir. Doğa felaketlerinin aralıksız sürmesi, yağmurlar, seller ve anlatılanlar doğruysa yangınlar yaşamı felç etmiş canlıların çoğunun yok olmasına neden olmuştu. Burada anlatılanlar eğer doğruysa gökteki tanrılar insanlardan intikam almak için doğa felaketlerine başvurmuşlar. Sonuçta dünya yaşamına zararlı olan canlıların çoğu yok olmuşlar. Evrenin süresi 4010 yıl olarak hesaplanmaktadır. Doğa felaketlerinden sağ kurtulanlar "Acotzintli" adlı bir meyve yiyerek hayatta kalmayı başarırlar. Güneş, "Güneş Ehecatl" olarak tanımlanan güneş rüzgârıyla yok edilmiştir. Doğa felaketi olup insanların maymuna dönüşmesi köpek yılı olarak tanımlanan "Ce Itzcuintli"da gerçekleşmiştir. Mitolojide tufandan sonra bir kadın ve bir erkek büyük bir kayanın üzerine çıkarak kurtulmuş olduğu belirtilir. Rüzgâr tanrısının hükmettiği İkinci güneş evresine "Altın evre" adı da verilmektedir.

İkinci üst dünya: Maya ve Aztek inancındaki onüç üst dünyada ikinci üst dünya olarak incelenir. İ.Ö.2721-2326 tarihleri arasında olduğu tahmin ediliyor. Bu evrede aktif hiçbir gelişme görülmedi. Bütün evrelerin çağın özelliklerine göre bazı gelişmelerle baş başa kaldığı belirtiliyor. Nedense bu evrede önemli bir gelişmenin olmadığı görülüyor. Büyük bir ihtimalle bulunan belgelerin bilgi bakımından yetersiz oluşu bazı açıklamaların yapılamamasına etken olarak görülmektedir.

İkinci gök katı: Puebla vadisindeki Tlaxala bölgesinde yaşayanların onüç gök katından başka inandıkları dokuz gök

katının evrelerinden ikincisidir. İkinci gök katında bedenleri kemikten oluşan kadınların yaşadığı ifade edildi. Bu kadınlara "uğursuzluk işaretinin kadınları" ya da Tzitzimitl diyorlardı. Yaşlı yerlilerin dünyanın sonunu Tezcatlıpoca'nın güneşi yemesine bağlarlardı. Dünyanın sonu geldiğinde Tzitzimitil adındaki kemikten kadınlar, ruhları yemek için hazır beklerlerdi.

İkinci kötü alamet: İspanyolların bölgeye gelmeden önce belirtileri görülen ikinci kötü alamettir. Çevirisi yapılan metinlerde "...Huitzilopochtlı'nin tapınağı alev aldı. Kimsenin tapınağı ateşe vermediği, kendiliğinden yanmaya başladığı sanılır. Bulunduğu kutsal bölgenin adı "otoritenin evi" şeklinde tanımlanan Tlacateccan'dı. Ve işte yanıyor, tahta kolonlar yanıyor! Alevler, ateşin dilleri dışarı fırlıyor, parıldayan alevler gökyüzüne tırmanıyor. Yangını söndüremediler ve tapınak yerle bir oldu..." şeklinde ifadeler yer almıştı.

İkiyüzaltmış günlük takvim: (260 günlük sayımlar şeklinde incelenmiştir.) Tonalpohuallı sayımı olarak belirlenen bu matematiksel takvimin şeklini araştırmacılar astronomik olgulara dayandırırlar. Bu sayım Azteklerin yaşamına inanılmaz bir düzengetirmiştir. Hatta günümüzdeki bilim adamları "...güneyden kuzeye, sonra da geriye doğru yıllık hareketi sırasında güneşin, Honduras'tan Copan yakınlarındaki bir enlemin üst noktasından 260 günlük aralıklarla geçtiğini" kaydetmişlerdir. 260 günlük bu sayma işlemi 20 haftayla adlandırılıp 13 günle numaralandırılan bir çemberle tanıtılmıştı. Her günün karşılığında bir sembol ve onu koruma altında tutan bir tanrısı bulunurdu. Yirmi günlük dönüşümlü sayılar birden onüçe kadar sayılarla 260 günlük sayma işlemini tamamlıyordu. 260 günlük bu sayma işlemi 13 günlük 20 hafta şeklinde değerlendiriliyordu. Bu takvimin sayıları "Tonalamatl" adlı büyük boyutlu kitaplarda takip ediliyordu. Tonalamatl; ağaç kabuğundan yapılmış uzun şerit olarak tanımlanır.

Bunların üzerleri beyaz alçıyla kaplanır, desenler ve yazılar buraya yazılırdı. Zaten Borbonicus Codeksi buna en iyi örnektir. Araştırmacı yazar Vincent H.Malstrom (Bilim ve Teknik Dergisi 178/1982) yazdığı bir makalesinde İzapa tören alanında bir rahibin inanılmaz buluşunu anlatmaktadır. Rahibin buluşunu; "...Güneş tanrısından bir rahipten, Mezo Amerika'daki (Orta Amerika) insan tarihini değiştirecek bir açıklama geldi. Rahip 13 Ağustos dediğimiz günde (büyük bir olasılıkla M.Ö.1358 yılında) hiç bir ağacın, direğin ya da sütunun, daha doğrusu yere dikey olan hiçbir şeyin gölge bırakmadığını gördü. Böyle mucizevi bir olay acaba bir daha gerçekleşebilir miydi? Rahip günleri saymaya başladı. İkiyüzaltmış gün sonra ikinci bir defa daha oldu ve bundan yüzbeş gün sonra diğer bir 13 Ağustos'ta da hiçbir şey gölge bırakmadı. Rahip, bu kendini tekrarlayan süreci keşfederken herhalde güneş tanrısının kişiliğiyle iletişimde bulunduğunu hissetmekteydi..." şeklinde bilgilere yer vermiştir.

İlancue: (Bak Itzal-mixocatl.)

İlamatecuhtli: Aztek mitolojisinde bereket tanrıçası şeklinde tapınılırdı. "yaşlı hanımefendi" olarak tanımlanan ateş tanrıçasıdır. Bu nedenle onun adına ateş törenleri yapılırdı. Cihuacoatl'ın dişi karşılığıdır. Dokumacıların tanrıçası olarak tapıldı. 31 Aralık-19 Ocak tarihlerinde "uzama" anlamında tanımlanan Titil töreninde onuruna armağanlar verilir, dinsel ayinler yapılır, soylular dans eder ve tapınmayı gerçekleştirirlerdi. Yapılan araştırmalarda törenlerin bir başka kullanım amacı da halkın o gün doyasıya insan eti yemesine bağlandı. Tanrılara tapınma sona erdiğinde yerliler kurbanların cesetlerini parçalayarak çiğ olarak yerler ve kanı da ekmeklerde kullanırlar. Bu tür davranış bozukluğunun sadece hayvanlar arasında görüldüğü ifade ediliyor. Burada Aztek halkının kurbanların sunulmasından sonra tapınağı da tanrıları da inançları da unutmuş olabileceği düşünülüyor. Çünkü onların tek isteği doyasıya insan eti yemek olarak belirtilmektedir.

İlk baba: Dünya ağacını hareketlendiren Maya tanrısıdır. Ayrıca mısır tanrısı olarak tapınıldı. Aztek halkı bu tanrının kültüne de inanır ve ona taparlardı. Diğer tanrısal inançlarda olduğu gibi bu tanrının da tapınmadaki geleneği yüksek törenlerle yapılırdı. Onun için de kurbanlar sunulur, hediyeler dağıtılırdı. Bu kutlamalar genellikle halk arasında bayram şekline dönüştürülüp, geleneksel bir çerçevede olurdu.

İlk kötü alamet: İspanyolların bölgeye gelmeden önce belirtileri görülen ilk kötü kehanettir. Yerliler bunu "...Alev almış bir mısır tanesi ateş saçan bir şafağın kızıllığını andırıyordu. Sanki gökyüzü yaralanmıştı. Ateş kanamış gibi damla damla akıyordu. Tabanı geniş tepesi dardı, semanın tam kalbinde parıldıyordu..." şeklinde anlatmışlardı.

İnanita Altepetl: Sözcük anlamı "kentin annesi, babası" anlamında tanımlandı. Azteklerde yöneticilik unvanları olan Tlatoani ve Chiuacoatl için kullanılan bir unvandı.

İnkalar: "İnka" sözcüğü "Güneşin çocuğu" anlamındaki "İntip Churin" olarak tanımlanmaktadır. Ancak bazı kaynaklarda bunun anlamı "bey" olarak ele alınmıştır. Yani "İnka" sözcüğü, kralın kendisini tanımlar. O çağda yaşam geleneklerine göre kralın halk sınıfının çok daha üstünde gözükmesi için bazen çok değerli olarak tanımladıkları semboller ya da lakaplarla kendilerini egemenliğindeki insanlara tanıtırlardı. Araştırmalar ve belgeli yazıların çoğunda İnka soylarının "Ay-ullu" şeklinde bir sözcükle belirtilmiş olduğu görülür. Bu sözcüğün anlamı ise "ulu soy" şeklinde tanımlanmıştır. Tarihsel anlatımlarda özellikle imparatorluğu oluşturan kabile halkı nerden geldiklerini bilemedikleri soylarına "Ay-ullu", yönetimde bulunan şeflerine de "Kur-hakan" adını vermişler. Çocukları için ayrı bir gelenek vardı. Onlar krallarına verdikleri unvanı çocuklarına vermezlerdi. Ancak çocukların adlarını da törenlerle verirlerdi. Türk destanı "Dedekorkut" masallarında buna benzer bir "ad "bayramı yapıldığı görü-

lür. Hatta çoğu Hıristiyan bölgelerinde vaftiz edilen çocukların bir takma adla anılmasına yönelik törenler düzenlenir. Bu törenler Ortodokslar (Ortodox) tarafından büyük şenliklerle kutlanmaktadır. Kilise papazı çocuğun yeni adıyla dualar eşliğinde yakarışlarda bulunur. Bu tür törenleri çoğaltmak mümkündür. İnka, doğası gereği ışıktan güç alan bir varlık olarak bilinir. Güney yarım küredeki tek büyük ve güçlü uygarlık şeklinde de tanımlanmaktadır. İnkalar dinsel ve ruhsal alanlarda eşi görülmemiş yöntemler geliştirmişlerdi. Bu uygarlık 1200 yıllarında And dağlarının yüksek tepelerinde ortaya çıkar. Araştırmacılar İmparatorluğun 13 ile 16 yüzyıl arasındaki dönemde egemenlik sürmüş olduğunu belirtirler. Bölgede 400 (Ya da 300) yıl egemenlik sürdürdüler. Uygarlığın kuruluş efsanesine göre dört kardeş dünyanın kötü gidişine yeni bir düzen vermek için dört yöne doğru yola çıkarlar. Bunlar konumlarına ve yapılması gerektiğine inandıkları görevlerle işlerini tamamladıktan sonra bazı kardeşler taşlaşmış ve bazıları da gökyüzüne geri dönmüşlerdi.

Yaşam alanlarının çoğalması ve insanların üreme yoluyla tanrıların yeryüzündeki görevlerini sürdürmesi için çaba gösterilmiş ve bu kardeşlerden biri İnkaların daha sonra bulunacağı bölgeyi yaşanır hale getirmişlerdi. Burada kurulan ilk devletin adı "Chimü" adlı devlettir. Bu devlet 1050 ile 1400 arasında hüküm sürdü. Chimu devleti Ketschua, Aymara ve Tiahuanako (Tiahuanaco) kentlerinde yaşayan Uru kabilelerinin birleşmesiyle oluşur. Gün geçtikçe civardaki diğer kabilelerin de bu krallığa bağlanmasıyla büyümeye başladı. Machu Pichu ve Cuzco kentlerindeki kültürel izler tartışmasızdır. Bu uygarlığın en gelişmiş çalışması geleneksel hale getirilmiş olan yamyamlığı (etobur) dağınık şekilde yaşamlarını sürdüren kabileler arasında sona erdirmesiydi. Dokuz yaşını bitiren her İnka vatandaşı çalışmak ve devlete hizmet etmek zorundaydı. Onlar dönemlerinde işsizliği bu yöntemle yok

etmişlerdi. 9-12 yaşındaki çocuklar tarlaları kuşlardan korumak için çalışırlardı. (Anadolu'nun çoğu kentinde çocuklar tarlaları kuşlardan korumak için görevlendirilirler. Oldukça benzer bir durumla örtüşen bu sosyal davranışın temelinde İnkaların uygarlığı mı Anadolu'ya yoksa Anadolu'yu daha eski dönemlerde zenginleştiren neolitik dönemin gelenekleri mi İnkaların bölgesine ithal edilmiştir? Ne yazık ki bu konuda açıklamaların yapılabilmesi için kaynak yetersizliği devam etmektedir.) 18 yaşındakiler de çobanlık işiyle uğraşırlardı. Evlenme ve savaşçı olma yaşı ise 20 ile 50 arasında hesaplanmıştı. İdare gereği yaşlılar ve engelliler hafif işlerde çalıştırılırlardı. Vergilendirme büyük sakinler tarafından gerçekleştirilir ve afetler durumunda halka iade edilirdi. Afetler dönemindeki bu yardımlaşma günümüz Türkiye'sinde "Kızılay" ve çoğu Hıristiyan ülkelerdeki "Kızılhaç" örgütlerinin çalışmalarıyla da örtüşmektedir. İnkalar son derece geniş çaplı bir yönetim şekli sergilediler.

Mitolojik öykülerinde Tambotoco dağının üç penceresinden biri olan Capac-Toco'dan dört erkek ve dört kız kardeşin çıktığı anlatılır. Bunların anne ve babası meçhul olduğu için kimse fikir yürütemedi. Ancak Ticci Uiracocha (Con Ticci Wiracocha'nın deformasyona uğramış adı olarak belirtilmektedir. Wiraccocha şeklinde de yalın bir ad olarak kullanılmaktadır.) tarafından yaratıldıklarına inanılırdı. Bu sekiz kardeş de kendilerinin Ticci Uiracocha tarafından hükümdar olmak için yaratıldıklarını anlatırlar. Bu nedenle "bey" anlamında tanımlanan "Inka" ünvanını alırlar. Capac-toco zengin bir yer olduğu için onlara "zengin" lakabı da verildi. Bunlardan erkeklerin adları; Manco Capac, Ayar Auca, Ayar Cache, Ayar Uchu şeklindeydi. Kızların adları da Mama Ocllo, Mama Uaco, Mama Ipacura (Bazı kaynaklarda Mama Cura olarak ele alınmıştır.) ve Mama Raua şeklindeydi. Bunların sekizi de birleşip, daha büyük atılımlar yapmak için hükümdarlığı

ele almayı düşündüler ve öyle de yaptılar. İnkaların oluşmasındaki iki krallıktan biri olan Chimu kabilesi kuzeyi, diğer küçük bir kabile de son derece zorluklar içinde Cuzco'ya doğru ilerler. Onlar XIII yüzyılın sonlarında Huatanay ve Tullumayo kentlerine yerleşirler. Bu tarih İnkaların bölgeye yayılma tarihi olarak belirtilmektedir. Efsanelere göre And dağları eteklerinde Güneşin oğulları olduğu söylenen dört erkek kardeş dünya yaşamının gidişatını beğenmedikleri için dört kutuba ayrılarak, düzeni değiştirmek için çok çalışmışlardı. Güneşin oğullarından Manco Capac ile kız kardeşi (aynı zamanda karısı) Mama Ocllo deniz seviyesinden 3400 metre yükseklikteki başkent Cuzco'yu kurarlar. Üç dünya evresi olan Yukarı dünya (Hanan Pacha), Yeryüzü (Kay Pacha) ve Aşağı dünyanın (Ukhu Pacha) yaşamlarında önemli bir yer tuttuklarına inanırlar. Bu anlatımlara bakıldığında çoğu eski uygarlıklarda yaratılış ile ilgili nasıl ki ezoterik öyküler ele alınmışsa İnka halkı arasından da benzer yaratılış öyküleri ele alınmıştır.

Avrupalıların İnka istilasını İ.S.1532-1536 tarihleri arasında gerçekleştirdikleri belirtiliyor. İnkaların çöküş dönemlerinin sonlarına doğru taht kavgası içine girmiş olan Wayna Kapaq'ın çocukları olan Ataw Wallpa ile Waskarr kendi aralarında önlenemez kavgalarla sonlarını hazırladıklarının belki de farkında değillerdi. Ataw Wallpa, Cuzco kentinde doğmuş ve yöresinde arkadaşları tarafından sevilerek saygı duyulur hale gelmişti. Geleneklerine bağlı bir genç olarak babası Wayna Kapaq gibi saygı görürdü. Babası gibi elit kitlenin çevresinde toplanmasını istiyordu. Kardeşi Waskarr ise güneydeki İnkalaşmış (İnkaların egemenliğindeki bölgeler) bölgelerde saygın durumda olduğu gibi önemli bir konumda da bulunuyordu. Babası Wayna Kapaq'ın son dönemlerinde Cuzco valisi olarak görev yapmıştı. İki kardeşin annelerinin ayrı olmasıyla farklı iki soyun da karşı karşıya olduğu düşü-

nülmekteydi. Çeşitli entrikalardan sonra Waskarr kardeşine karşı düşmanlığını resmen ilan etti. Hanan soylarını korkutmak ve ürkütmek amacıyla kardeşi Ataw Wallpa'nın anne tarafındaki bazı akrabalarını öldürttü. Savaşçılarını da kuzey yönüne doğru gönderdi. Ataw Wallpa, üvey kardeşinin bu saldırısına önce karşılık veremedi, ancak daha sonra yeniden güçlenerek Sinchi, Kiskis, Ruminawi ve Challkuchimaqların emrine verdiği "uç beyliği" ordusu başarılı olarak Tumipampa'yı yeniden geri aldı. Ayrıca Cajamarca kentini işgal edip Bombon ovasındaki Jauja kentine ilerlerken deniz tarafından tanımadıkları yabancıların belirdiğini gördüler. Bunlar İspanyollardı. Tarih ise Nisan 1532'yi gösteriyordu. Sayıları 180 civarında olduğu söylenen İspanyol askerlerinin başında da Francisco Pizzaro vardı. Pizzaro bu bölgeye gelmeden önce 1524 yılında Kolombiya kıyılarını, 1527 yılında ise Peru kıyılarını kuşatmış çeşitli bilgiler elde etmişi. Atlı İspanyol askerlerini gören Ataw Wallpa şaşırmıştı. Çünkü atları tanımıyorlardı.

Ataw Wallpa bunlardan korkmuştu, daha sonra da belki de sayıları az diye İspanyol savaşçılarını denize dökeceğine inanmıştı, tabii ki sonrasında da yanılmış ve kaybetmişti. İspanyollar güçsüz kalan Waskarrlılara göre bir güç olabilirdi. Pizzaro'ya gizlice elçilerini göndererek Ataw Wallpa'ya karşı birleşmelerini istedi. Pizzaro büyük sorunlarla karşılaşmadan Cajamarca kentine girip, savaş taktiğini kullanarak İnka İmparatoru Ataw Wallpa'yı esir aldı. İnkalar, güneşe tapan bir halktı. Diğer kabilelerin tapınma geleneklerinin çok dışında kalarak tek tanrıya inanmayı sürdürmüşlerdir. Hüküm sürmüş imparatorların tümü "güneşin oğlu" olarak anılırdı. Yani güneş tanrısı İnti'nin çocukları olarak saygı görürlerdi. Halk imparatorların İnti'nin soyundan geldiğine inanırdı. Tanrıları için tapınaklar ve kurban sunakları yapmışlardır. Dağların tepelerine bile rahiplerin kullanması için tapınaklar

inşa etmiş bir halk olarak Güneş tanrısının dışında aya ve şimşeğe de tapmışlardı. İnkalar "lagün"lerin (Bak Lagün) yanı sıra kayaları, dağları ve mağaraları yüksek varlıklar olarak tapınılan tanrıların evleri olarak kabul ediyor ve tapınıyorlardı. Bunlar için büyük şenlikler içinde törenler ve bu törenlerde tanrıları mutlu olsun diye insan kurban ediyorlardı. İnka inancında güneş kültü devlet dini olmadan önce Cuzco konfederasyonuna öneri olarak Inka Roka tarafından bildirilmişti. Güneş kültü devlet dini olarak kabul edildikten sonra başka tanrılara inanma ve onlar için yapılan dinsel törenler yasaklanmamıştır. Şef Pachacuti, devlet işlerinde etkili olduğu gibi dinsel kültler üzerinde de etkili olmuş bir kişi olarak belirtilir. Dinsel inançta Wayne Kapaq'ın din üzerindeki etkisi hafifletilmiş ve Tupa Yupanki ise akrabalarından seçtiği birini rahip olarak tapınma salonlarına atamıştır.

İnkalar, diğer kabilelerde yaşayanların tam tersine sadece tek tanrıya inanma geleneğini sürdürmüşlerdir. Bu gelenek, Güneşe tapınma geleneğiydi. Bu nedenle güneş hareketlerini dikkatle izliyorlardı. Hatta güneşin hareketlerini zamanında görmek için bir güneş saati yapmış ve güneşin hareketlerini bu saatin belirlediği çizgiler doğrultusunda değerlendirmişlerdi. Burada İnkaların matematiksel hesaplar yaparak, astronomiyle de yakından ilgilendikleri ortaya çıkıyor. Matematiksel olarak, düğüm yöntemini takvim şeklinde kullanmışlar. Bu yolla yıllık alınan ürünü, doğumu, ölüm ve diğer önemli günleri tutanaklar halinde arşivlemişlerdir. Ancak tohum ekme ve hasat dönemlerini ise ayın hareketlerine göre belirlenmiştir. Francicco Pizarro'nun İnkalar üzerindeki baskısı giderek artınca 1536 yılında bir İnka olan kral Manco, tutuklu bulunduğu yerde halkının özgürlüğü için Pizarro ile anlaşmaya çalıştı. Halkının özgür bırakılmasına karşılık Francisco Pizarro'ya ancak kendisinin bildiği önemli kral ve eşlerinin hazinelerini getirmek için teklifte bulundu. Buna

inanan Pizaro, Manco'nun kaleden çıkmasına izin verdi. O da bu hileyle kaleden kaçmayı başardı. Bu kaçışla beraber And dağlarındaki diğer kabileler onunla birleşerek güçlü bir ordu oluşturdular, lamalara yükledikleri erzak ve hazineleriyle oradan ayrıldılar. İnka uygarlığının dinsel görüşü incelendiğinde; konuyla ilgili araştırmacıların dünya tarihi adına gördükleri yeni kabile kültürlerinin, ilkel anlayışlardan kopmadığı düşüncesinde birleştiler. Amerika'da ileri düzeydeki diğer kabileler, İnkalardaki kabilelerin yaşam şekillerinde görülen yamyamlık ve kafa derisi yüzme alışkanlıklarını hiç değiştirmek istememişler. Özellikle şefler hiç çaba göstermemişlerdir. Bu şefler daha da ileri giderek davullarını insan derilerinden yaptırmışlardır. Her ne kadar Amerika ve Peru'nun başka yerlerinde de insan derisinden yapılmış davullar bulunmuşsa da Cauca vadisindekiler kadar çoğunlukta değillerdir. Çünkü yapılan arkeolojik kazılarda bu vadide yaklaşık 680 adet insan derisinden yapılmış davul bulunmuştur. Lile yerleşim yerinde şeflerin sarayında kurutulmuş tam insan derisi bile bulunmuştur.

Dinsel inançlarında ay ve yeraltı tanrılarının varlığından başka güneşin bütün özelliklerini taşıyan uygarlık kahramanlarıyla rüzgâr tanrılarının olduğu ve onlara çeşitli ritüellerle törenler yaptıkları el yazmalarında belirtilmektedir. İnka imparatorluğunun birer parçası olan kabilelerin tapındıkları yerel tanrı ve tanrıçaların idolleri İspanyollar tarafından yağmalandığı için haklarında bilgi verilememektedir. Bu yağmalamanın başında yerel tanrı idollerinin "şeytanın tasvirleri" şeklinde tanımlandığı için imha edilmiş olduğu anlatılır. Bunun da bölgeye özellikle Hıristiyanlaştırmak için gönderilen dinci papazlar tarafından gerçekleştirilmiş olduğu Hıristiyan kaynaklarında belirtilmektedir. Papazlar bunu İnkaların dinsel inançlarında sembolleşen tanrıların ve onlara ait olabileceği savunulan kültlerle heykellerinin batıl inanç oluşturduğu

düşüncesiyle uygulamışlardır. Böylece çoğunluğu belge niteliğindeki kutsal dökümanları imha etmeyi başarmışlardır. Yapılan inceleme ve araştırmalarda, özellikle arkeolojik buluntuların içinde yer alan edebi eserlerin kopyalanması sırasında İnkaların da diğer uygarlıklar gibi edebiyat ile uğraşmış, siirler ve şarkılar söylediği görülmüştür. Ancak araştırmacılar onların Aztekler gibi yazı kullanmadıklarını belirtmektedirler. Araştırmacı Montesinos And dağlarının geleneklerini sürdüren halkların yazı kullandıklarını ancak İnka İmparatorluğu tarafından yasaklanarak unutulmuş olduğunu ileri sürmektedirler. Onların kendi uygarlık tarihlerini yazıyı yasaklamalarıyla yok ettiklerini de söyleyebiliriz. Yazının Cuzco kentinde yasaklanmasından sonra yapılanların "Chaski" adı verilen ezbercilerin hafızalarında tutulduğu anlatılmaktadır.

Bu nedenle İnka edebiyatının belirsizlik içinde olduğu söylenir. İspanyolların işgalinden sonra yaklaşık İ.S.XVIII. yüzyılda Keçuwaların edebiyatlarının gelişmesi İnka edebiyatına birazcık olsun katkı sağlamıştır. Ünlü yapıtları ise şöyledir; Apu Inka Ataw Wallpaman ve dramatik olan Ollantay adlı eserlerdir. Burada belirtilen kahramanlar İnka geleneğindeki kahramanlardı. Bu öyküleri "Amawta" adı verilen kişilerin aktardığı söylenir. Araştırmacı Leon'un notlarında her kralın etrafında şairler, saz şairleri ve bilgi yönünden donanımlı insanların olduğu belirtilmiştir. Amawataların her İmparatorluk döneminde, şairlerin, bilginlerin ve müzisyenlerin şeflerini halkın gözünde yüceltmek isteyen kişiler olduğunu belirttikleri görülür. Özellikle kralların ölümünden sonra onların tarihsel olaylarını, kişiliklerini, halkına ne kadar sadık krallar olduklarını, onların halka iyi ya da kötü davranışlar içinde bulunmuş olacaklarına karar verilirdi. Ölen kralın akrabalarıyla iletişim sağlayarak kralın yaşamında kötü olan belgelerin tümünü birlikte yok ederek onu halkın gözünde masum ve temiz biri haline getirmeye çalışırlardı.

Normal edebiyatın dışında imparatorluğun yanında yer alan rahiplerin uyguladıkları dinsel edebiyat da vardı. Cristobal de Molina "Relation des fables et rites des Incas" adlı eserinde Cuzco kentindeki çoğu rahibin tanrılaştırdığı ilahilerden söz etmektedir. Diğer bazı eski uygarlıklarda olduğu gibi İnkalarda da mitolojik öykülerin olduğu bilinen bir gerçektir. Onların mitolojilerine göre önceden her şey yaratılmış ve hazır bulunmaktaydı. Ancak gökyüzünde ay ve güneş yoktu. Bu nedenle dünyanın karanlıklar içinde olduğunu belirtirler. Mitolojik öyküler son derece karmaşık olarak yazılmıştır. Bunun nedeni rahiplerin organize çalışmamalarına bağlanmaktadır. Yaratılıştan hemen sonra iki insanın varlığından söz edilir. Sogamoso şefi ya da Tunja (Ramiriqui) şefi. İnsanların onlar tarafından yaratılmış olabileceğini yazdılar. Erkekleri sarı topraktan, kadınları ise bir bitkiden yarattığını belirtirler. Karanlıklar içinde kalan dünyanın aydınlanması için Sogamoso şefi yeğeni Ramirqui şefine gökyüzüne çıkmasını ve güneş olmasını emretti. O da emirleri yerine getirdi ama geceyi aydınlatamadı. Bu durumda Sogamoso şefi gökyüzüne çıkarak ay olur ve geceyi aydınlatır. Evrenin yaratılış öyküsünü nasıl ki mitolojik olarak ele aldıysalar kültürleri için de aynı yolu denediler. Bununla ilgili açıklama diğer bölümlerde verilmiştir. (Bak Tunja.)

İlginçtir ki yazıyı bilmeyen İnkalar yıldızların hareketlerini gözlemiş ve konumları hakkında çarpıcı nitelikte bilgiler vermişlerdi. Ancak bu bilgiler yazıyı bilmedikleri için günümüze yazınsal yolla iletilememiştir. Takvimleriyle ilgili hiçbir yazılı belge bırakmamışlardır. Araştırmacılar buna rağmen İnkalarla ilgili gökbilimini doğrulayacak bazı kaynaklar buldular. Yani astronomi And dağlarında unutulmamıştı. Onlar İnka yılının güneş yılına denk düştüğünün hesabını yapmışlardı. Araştırmacı Molina'nın ileri sürdüğü teze göre İnka yılının haziran ayında başlamış olacağı belirtiliyor. Diğer araştırmacılar ise bu güneş

yılının aralık ayında başladığını öne sürerler. Güneş yılı oniki aya bölündüğ Cuzco kentinde Mayta kapaq tarafından saptanmıştır. Cuzco'da güneş yılı içinde çeşitli ritüeller vardı. Bunlar tarımsal ritüeller, Warachikuy adındaki gençlik ritüeli, Hasat ritüeli, İntip raymın (Ya da Intı Raymı) güneş tanrısı şenliği, Ekim ritüeli, Sitwa adındaki günahlardan ve hastalıklardan arınma ritüeli olarak belirtilir. İnkalar, Mayalardaki gibi takvimi pek önemsememişlerdi. Takvimin önemsenmeyişi hala araştırmacıları düşündürmektedir. Konuyla ilgili belge yetersizliği İnkalarda takvimin nasıl uygulandığı hakkında yetersiz kalmaktadır. İnka inançlarının kilit adamları olan rahipler sistemli çalıştıkları gibi daha fazla üstün güçleri elde tutabilmek için çeşitli ibadetleri yerine getirmeleri ve perhiz yapmaları gerektiği anlatılmaktadır.

Özellikle "güneş bakireleri" adlı rahiplik sistemine yetiştirilmek üzere "Aclla-huasi" adlı manastırlarda öğrenim gören çocuklar zor koşullar altında eğitiliyorlardı. Öğrencilerin eğitiminden sorumlu olan başrahibe güneş tanrısının dünyevi karısı olarak saygı duyulan Coya pasca'ydı. Rahiplik siteminde falcılık, büyücülük ve doktorluk da gelenek haline gelerek yapılan işler arasındaydı. Rahipler sınıfı devlet tarafından denetim altında tutularak mal varlıkları da korunurdu. Bu mal varlığını "güneş bakireleri" adlı rahipler de sahiplenirlerdi. İnkalara bağlı bütün köylüler gelirlerinden bir bölümünü bu rahiplere aktarmak zorundaydılar. Köylerde yapılan kutsal alanlar köyün bir yaşlısı (kadın ya da erkek) tarafından korunurdu. Üstün güçlerini korumak için tuz ve biberden başka et de yemezlerdi. Chicha'da olduğu gibi cinsel ilişkiden de uzak kalırlardı. Kurban olayı(Keçuva ve Aymara) rahipler tarafından değil de görevli bir kişi tarafından yerine getirilirdi. En yaygın kurban şekli bugün bile uygulanan "Challa" adı verilen mısır birasının tarlalara serpilmesiydi. Bu tarlalar için dualar da okunurdu. Ancak dualar tamamen ki-

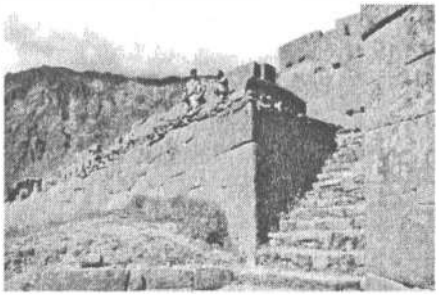
şiseldi. Rahiplerin en önemli görevleri arasında tanrılara yapılacak kurban törenlerinin organize edilmesi gelirdi. Bu amaç için onların emrinde ve tapınaklarda görevliler vardı. Kurbanların nedenleri tamamen yiyecek ve sağlıkla ilgiliydi. Ne şekilde ve hangi tanrıya kurban verileceği fal yoluyla belirtilirdi. İnka İmparatorluğu çok değişik yerli kabilelerin bir araya gelerek oluşturdukları bir imparatorluktu. Bunlara belki de haklı olarak "güneşin çocukları" denilmekteydi. Emek gücünün yüksek olduğu İmparatorlukta herkes çalışmak zorunda olduğunu biliyordu. Elli yaşından sonra bu zorunluluk biraz hafifletilirdi. Hastalık ve tamamen yaşlılıkta ise çalışma olmazdı. Ancak hastalığı geçenler hemen gücüne göre bir işe yerleştirilirdi. Hırsızlık ve ahlaksızlık İnkalarda büyük bir suçtu. Bunun karşılığında cezalar acımasızdı. Ancak hırsızlığı açlık ve yoksulluktan yaptığı kesinleşmişse onun bağlı bulunduğu devlet sorumlusu suçlu görünürdü. Nedeni de gerekli hassasiyeti gösteremediğine bağlanırdı. Uyuşturucu maddeler ve rahatsız edici derecede alkol kullanmak yasaktı. Özellikle insan sağlığına aykırı olan maddeleri yapanlar da satanlar da suçluydular.

Kıtlık durumlarında devletin depolarındaki yiyecek maddeleri eşit olarak dağıtılırdı. Bu nedenle devamlı olarak ambarlar yiyeceklerle doluydu. Ekin yapılacak olan tarlayı da basamaklar halinde yaparak toprak kaymasını ve ekinin zarar görmesini önlerlerdi. Ekinlere gübre sağlayan "Guano" kuşlarını beslerlerdi. Doktorluk anlamında da eğitimleri vardı. İyi eğitilen doktorlar ameliyatlar da yaparlardı. Bunların yanı sıra edebiyat, sanat da gelişmişti. Şiir yazmak vazgeçilmez bir sanat dalı olarak bilinirdi. Paralelinde müzik, dans ön sıralardaydı. Ancak şiir ve şarkı yazmak ezber olarak uygulanırdı. Çünkü İnka kralları yazıyı yasaklamışlardı. İnka savaşçıları İspanyol savaşçıları gibi ateşli silahlara sahip değillerdi. İmparatorluğun yıkılışını anlatmak için belki de sayfalar

yetmez. Ancak burada kısa bir ayrıntıyı ele alarak bilgilendirmeyi uygun gördüm. And dağlarındaki geçitlerde yaşayan İnka yerlileri, pala, kargı, sapan, mızrak ve oklarla kendilerini savunan bir topluluktu. Ancak son kralları ölünce ülke ikiye bölündü. Kralın ölümünden sonra "İnka olma" kavgası yüzünden bölünen ülkenin bir parçası öz oğluna diğer parçası da evlatlığına bırakılınca imparatorluk iç çekişmeler yüzünden zayıflamıştı. (İlgili bölümlerde iki kardeşten söz edilmektedir.) İspanyollar, İnkaları bu zayıf döneminde kuşattılar. Büyük bir politika uygulanarak iki tarafla da farklı şekillerle anlaşan İspanyollar on yıl içinde İnka imparatorluğunu yok ettiler. Koltuk sevdası ve toprağı paylayamayan iki kardeş sürekli birbirlerine saldırıp küçük yaralar açtılar. Birbirlerini yıprattıkları gibi imparatorluğun geleceğini de belirlediler. Tarihsel kaynaklarda kökenleri İ.Ö.9-7 yüzyıllardan öncesine kadar dayandığı tahmin edilen Chavin uygarlığı Peru'da yüksek And dağlarında bir devlet benzeri yönetim merkezi kurdu. Bu dönemin uygarlığı kuzeye kadar yayıldı. Dokuma ve çanak çömleklerde hala anlamı çözülemeyen yılanlar, yırtıcı kuşlar, etobur hayvanlar, mitolojik varlıklar ve doğa tanrıları yer almaktadır.

"Dünya merkezinin karanlık bekçisi" olarak tanımlanan Chavin tapınağında bir heykelde bu varlıklardan çizgiler görüldü. Kısa olarak verilen bilgilerden yola çıkıldığında İnkalardaki uygarlık da bilinmez bir sır taşır. Kabilelerin fazla olması ve izleri henüz bilinmeyen başka uygarlıkların hâkim olduğu bölgede arkaik bir uygarlığın bulunması araştırmacıların karşısına çıkar. Arkaik uygarlığın belirlendiği noktalar ise; İspanyollar bölgeye hâkim olmadan önce Cauca vadisi, Batı ve Orta Cordillera'nın Talaue ile birleşen bütün vadilerde vardı. Bu uygarlığın altın işlemeciliğinde başarılı oldukları ifade edilmekle ölüler için yaptıkları kuyu şeklindeki mezarlar da ilgi çekici olmuştur. Arkeologlar tarafından kazılar sırasında belgeler bu-

lunmamış olsaydı bu uygarlık ile ilgili hiç bir ifade de ortaya atılmazdı. Altın işletmeciliğinin nasıl yapıldığı günümüzde bilinmiyor. Ancak bunların tanrı idollerini altından yapmış oldukları da bilinen bir gerçektir. Ne yazıktır ki İspanyollar tarafından yağma edildiği için somut bilgiler verilemiyor. Yapım işlerinde kullandıkları taş işçiliği de tartışılmazdır. Taş işçiliğine bakıldığında Türkiye'nin doğusunda Asurlulara korkulu günler yaşatan Urartu uygarlığındakiyle benzerlikler olduğu görülür. Onların su geçirmez bir şekilde üst üste dizdikleri taşların mimarı özelliği arkeologları oldukça şaşırtmıştı.

Cuzco kentinde harabeler

İnsanlığın yaratılışı: Azteklerin yaratılış mitolojisinin son bölümü insanlığın yaratılışı üzerine ayrılmıştır. Bu anlatım Geronimo de Mendieta'nın yapıtında yer almıştır. Onun anlatımında Quetzalcoatl ölülerin bulunduğu yeraltı dünyasına iner. Orada bulduğu ölü kemikleriyle kendi kanını karıştırır ve insan olarak yüzeye çıkarır. Bu tür mitolojik öykülerin sıradan birer öykü olmadığını belirten araştırmacılar çoğunluktadırlar. Burada belirtmek istediğim bir düşünce daha var. Güneş ve ayın yaratılması için kendini feda eden tanrıların yakılışlarına karşılık Quetzalcoatl'ın yaptığı pek de zor bir şey değildir. Birileri ateşte yanıyor, birileri de toprağın altına girip tanrısal kanını kemiklerle birleştirerek insan yapma çabasını gösteriyor. Bu yaratılış işlemi tanrılar tarafından gökyüzünün yeryüzünden kurtarılması için yaratılan dört adamın gökyüzünü kurtarmasından sonra düşünülmüştür.

İnsan kurban etme: Aztekler dinsel ayinlerinin önemli bir gereksinmesi olarak peyote kaktüsünden elde ettikleri ve uyuşturucu özellikleri bulunan alkollü bir içkiyi tanrılara

kurban verildiği sırada kurban olarak seçilen kişiye içirirlerdi. Nedeni de kurban alkolle uyuşturuktan sonra acı hissetmemesiydi. Bu kültürün de yükseklere çıkması için diğer kültürlerde olduğu gibi belirli bir yol katettiği söylenir. Ancak ürkütücü gelişme insan kurban etme şeklidir. İspanyol fethine kadar Azteklerde insan kurban ediliyor ve sofralara insan eti konuluyordu. Burada yaşayanlara bir anlamda da "yamyam" gözüyle bakılmaktaydı. Genellikle kurban bulabilmek için "Çiçek savaşları" dedikleri savaşlar yapmaktaydılar. (Bak çiçek savaşları). Buna örnek olarak Tetzcoco, Tlacopan ve Tenochtitlan'ın üçlü bir koalisyon oluşturarak en tehlikeli düşman gördükleri Huexotzinco ve Tlaxcala kentleriyle yaptıkları savaşlar gösterilebilir. Tanrılara yapılan kurban törenleri Mısır ve çevresinde olduğu gibi Arapların yaşadıkları bölgelerde de acımasızca yapılırdı.

İtzal-mixocatl: Azteklerin yaşadıkları bölgeleri yerli tarihçiler belgelerinde "beyaz yer" anlamını taşıyan "Azt-lan" şeklinde tanımladılar. İtzal-mixocatl'ın Azt-lan'da yönetimi elinde bulunduran ilk ata olduğu belirtilmektedir. Karısının adı ise Ilancue olarak kaynaklarda yer almıştır. Bu çiftin kullandığı dil Nauhatl dili olduğu söylenmektedir. Tolteklerin de bu ilk ataların torunları oldukları söylenir. Tolteklerin Anneleri ayrı bir kadın olduğu için Azteklerin üvey kardeşleri olarak belirtildiler. Azt-lan'ın Atlantis kıtasıyla bağlantısı olduğunu ifade eden araştırmacılar da vardır. Eduard Seler'in "Wo Laq Aztlan, die Heimert der Azteken" (Azteklerin Anayurdu Aztlan Neredir) adlı eserinde ayrıntılı bilgiler vermektedir.

İum Cimih: Azteklerde tapınılan bir tanrı. Eskiyi unutup, yeniyi getirdiğine inanılan ölüm lordu olarak tapınıldı. Tamamlanması gereken" bir iş ya da görev" süresinde bitirilmeyince onu vaktinden önce yok eder. Hindu Tanrısı Shiva ile özdeşleştirildi. Bu tanrının özellikleri hakkında yeterli derecede bilgileye ulaşılamamıştır. Kanımca önem-

li tanrılardan biri şeklinde değerlendirildi. Arkeolojik araştırmaların yetersizliğinden bu tanrı ile ilgili belgelerin eksik olması onu tanıtmaya ve kimliğini açıklamaya yetmiyor.

İxtilton: Bak Tezcatlıpoca'nın maskesi.

J

Jaguar: Aztek takviminde yer alan matematik sayılarından ondört rakamına verilen ad. Bu ad 260 günlük Tzolkin takvimine göre uyarlanmıştır. Sayısal benzerlikleri yirmi sayısına kadar olan el ve ayak parmaklarının toplamı olarak belirtilmiştir. Matematiksel sayı olarak da kullanılan bu ad Mayalarda olduğu gibi Azteklerde de kutsal olarak bilinirdi. Çünkü bu adda hem tanrı ve hem de tanrı-krallar vardı. Bu nedenle Jaguar'ın önemi büyük ve kültü de dağılmış bir konumdaydı.

Jaguar güneşi: Meksikalılara göre karanlık olduğu zaman güneşi yutan bir cin olarak değerlendirilir. Güneşi yiyen bir hayvan şeklinde tanımladılar. Derisi benekli olduğu için jaguar'ı gecenin yıldızlı şekline benzetirler. Bu benzerlik için de yeryüzü cini şeklinde değerlendirilir. İkinci bir dönem gibi düşünürler. Yani "yeryüzü güneşi" bazı kaynaklarda "gece güneşi" olarak da ele alınır. İslam dininde de karşımıza bu tür doğaüstü varlıklardan söz eden öyküler ve dualar çıkmaktadır. Burada ilginç ve gizliliğini koruyan ortak bir kültün dünyada yaşayan insanların arasına nasıl girdiği sorusu karşımıza çıkmaktadır. Bu kült acaba dünyaya hangi uygarlıktan geldi?

Jaguar güneşi dönemi: Jaguar Güneş dönemi "4 jaguar" olarak betimlenir. Aztek söylencelerinde ilk yaratılışta adı geçen ikinci dünya dönemi olarak anlatılır. Bu dönemde gökyüzünün çöktüğü, güneşin hareketlerine devam ettiği, gündüz öğle saatlerinde karanlığın olduğu ve gece başlayınca da jaguarların insanları yedikleri anlatılır. Bu dönemde devlerin yaşamış olduğu ifade edilir.

Jicama: Şalgama benzeyen bir kök bitkisi. Bu bitkiyi Azteklerin genellikle tuz ve biberle çiğ yerlerdi. Bazen de haşlama ve

güveç yemeğine çeşit olarak katarlardı. Görüleceği gibi Aztekler sadece insan eti yememişler, onlar da yemek pişirip, doğanın tadını çıkarmışlardır.

Jinete: Üzengisi yüksek olan atlara binen İspanyol askeri süvarilerine verilen ad. Bunlar Aztekli yerlilerin karşısına çıktıkları zaman; atı bir tanrı olarak görüp, sürücüsünü de kutsal saymışlardı. Çünkü daha önce hiç at görmemişlerdi. Daha sonraki günlerde İspanyol askerlerinin bölgeden ayrılmasından sonra bir atın maketini yapıp geniş bir alana dikerek ona tapınmışlardı.

Jorge Acosta: 1940-1945 tarihleri arasında yaptığı kazılarda Meksika'nın kuzeyinde yaşayan Tolteklerin başkenti olan Tula'yı buldu. Tula'yı bulduğu zaman bir başka bölgede Washington Smithsonian Institution Etnoloji Bölüm Başkanı Matthev Stirling de bir başka efsane halk olan Olmeklerle ile ilgili kazılarına devam ediyordu.

K

Kâğıt elbiseler: Ölenlerle, ölmesine karar verilenlerin giydikleri geleneksel bir kıyafettir. Bu kıyafetlerin, yeraltı dünyasına yapılan yolculuğun çeşitli kademelerini zarar görmeden aşabilmelerine yarayan bir çeşit muska olduğuna inanılırdı. Azteklerin inancında da Mısır'daki halkın inancında da Mayalarda da yeniden yaşama inancının yüksek olduğu görüldüğünde ister istemez bazı sorular kafayıkurcalamaktadır. Acaba kayıp kıtalar olarak bilinen Atlantis ve Mu kıtasından kaçıp kurtulmak isteyenler buralara mı geldiler. Ya da bunların da dinsel kültü Atlantis'in dinsel kültüne mi dayanıyordu.

Kalabatun: 160.000 yıllık bir dönem. Bu dönemin varlığını tam olarak belirleyecek belgeler henüz bulunamadığı için doyurucu bir açıklama yapılamıyor. Maya kehanetlerinde belirtilen dünya evreleri, Azteklerde takvim çarkında kullanılmıştır. Aztekli astronomlar evrenin genel yapısını incelemek için çoğu zaman falcılarına da başvururlardı. Onlara göre fal bakanlar daha bilinçli insanlar olarak bilinirlerdi.

Kamış: Aztek takvimindeki matematik sayılarından onüç rakamına verilen ad. Bu ad 260 günlük Tzolkin takvimine göre uyarlanmıştır. Sayısal benzerlikleri yirmi sayısına kadar olan el ve ayak parmaklarının toplamı olarak belirtilmiştir. Aztekler tıpkı mısır gibi kamışın da yararlarını gördükleri için onları da yetiştirmişler. Çünkü kamıştan evler, elbiseler ve kullanma gereksinimlerini yapıyorlardı. Onlar için kamış kutsal olduğu için tanrılarına da yakıştırmışlardı.

Kan verme: Azteklerde kan verme kutsal olarak bilinirdi. Kan alanların loncaları bile vardı. Bunlar tanrıların bu-

yurduğu şekilde doğru zamanlarda doğru yerden kan alırlardı. Alınan kan çoğu zaman tedavi amaçlı olarak kullanılırdı. Düzenli olarak kan alma görevlerini rahipler üstlenmişti. Uzman kan alıcıları obsidyen taşından yapılmış bir kesiciyle bu işlemi yaparlardı. Kanı da hangi damardan ve ne şekilde alınacağını bilirlerdi.

Kan alanlar: Azteklerde kan alma işlemleri için tamamen bağımsız bir meslek gurubu oluşturulmuştu. Bu meslek gurubuna da "kan alanlar" denirdi. Yerliler arasında kan vermek ve kan akıtmak ya da bedenin bir yerini kesmek dinsel ibadetin bir parçası olarak bilinirdi. Kan almanın bir formalite olduğunu sadece dini amaçlı olarak bu uygulamayı yaptıkları araştırmacılar tarafından çeşitli biçimlerde ifade edilmiştir. Obsidiyen bir bıçak kullanılarak kan alınırdı. Kan alınacak bölgeler, kan alıcıları tarafından bilinirdi.

Kaplumbağa adası: Yerlilerin Kuzey Amerika'ya verdikleri addır. Kristof Colomb'un kıtanın varlığından habersiz olduğu dönemlerden çok daha önceleri yerliler bilinmeyen Amerika kıtasına "kaplumbağa adası" adını takmışlardı.

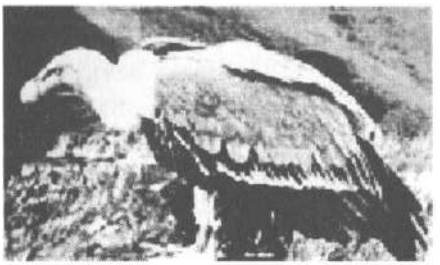
Kara ev: Büyü yapıldığı söylenen bir ev. Kral Motecuhzoma da büyü işi ile uğraşırdı. Belki de onun evine Aztek halkının verdiği ad. Genellikle büyücülerin barındıkları ve büyü yaptıkları mekân olarak bilinirdi. Bu evlerde büyüler çoğu zaman halkın geleceğini ve nasıl yaşamak istediğini, özellikle düşmanlarından ve kötü ruhlardan nasıl korunacakları anlamak için yapılırdı. Araştırmacılar büyünün bu uygarlıkta son derece korku salan bir güç olduğuna karar verdiler. Günümüzde de büyü yapanlar bu iş için kendi evlerini ya da özel olarak açmış oldukları büroları kullanmaktadırlar. Büyük ihtimalle bu geleneğin kaynağı Mayalar, Aztekler ve İnkalara dayanmaktadır.

Karapazı: Aztek dilinde Uautli. Balık otu denilen "Argemone Mexicana"nın tohumu olarak bilinir. Bir bitki türüdür. Aztek yerlileri belirli bayramlarda yağmur tanrıları için

çamurdan yaptıkları küçük heykellerin içine katarlardı. Ayrıca bu bitkiyi yiyecek olarak da kullanmışlardır.

Karınca: Aztek inanışlarına göre karıncaların tanrıların yerlerini bildiği düşünülürdü. Nedeni de karıncaların mısırın yetiştiği yerleri bilip, tanrıları oraya götürmesine bağlanıyordu. Karıncalar bazı anlatımlarda mısırın sahibi olarak dagösterilmişlerdir. Karıncaların çalışkan oldukları ve mevsimine göre yaşamak için yiyecek maddesi depolamaları Aztekli bilgi sahibi olan kişilerin de dikkatini çekmiş. Karıncaları takip eden bu insanlar onları kutsal birer yaratık olarak görüp, yok olmamaları için çaba gösterdiler.

Kartal: Aztek takvimindeki matematik sayılarından onbeş rakamına verilen ad. Bu ad 260 günlük Tzolkin takvimine göre uyarlanmıştır. Sayısal benzerlikleri yirmi sayısına kadar olan el ve ayak parmaklarının toplamı olarak belirtilmiştir. Aztekli bilginler matematikte kullanılan rakamların karşısında doğa varlıklarını sembol olarak kullanmışlardı. Daha sonra da bu sembolleri kutsal görmüş ve tapınmışlardı.

Kartal

Kartal, çoğu uygarlıkların mitolojilerinde kullanılmış ve daha sonraları "güç ve enerji" karşılığında kullanılan bir sembol durumuna getirilmiştir. Bu sembolün Türk, Yakut, Selçuklu, Hitit, Aztek, Gazne, Japon, Sümer, Zuni ve Amerika'da yaşayan çoğu Kızılderili kabileleri tarafından kullanıldığı belirtilmektedir. Kartal sembolünün başta Şamanizm dini olmak üzere en çok Orta Asya ve Sibirya mitolojisinde kullanılmış olduğu görülmektedir. Çift başlı kartal sembolü Hititler tarafından kullanıldığı gibi Selçuklular tarafından da kullanılmıştır. Aztek ve Japon mitolojile-

rinde kartal haberci bir kuş şeklinde sembolize edilir. Mısır'da ise Thotun getirdiği ezoterik öğretilerde tanrısal düşüncenin karadaki sembolü aslan, denizdeki sembolü yunus ve havadaki sembolü ise kartal olarak belirtilir. Sembol olarak kartalın kullanılmasının baş nedeni kartalın göklerdeki kuşların kralı olması ve gök ile yer arasında hızla hareket ettiği için göklerin gücü şeklinde belirtilmesinden dolayıdır.

Katun: 19,7 yıllık (7200 günlük) dönem olarak hesaplanmıştır.

Kertenkele: Aztek takvimindeki matematik sayılarından dört rakamına verilen ad. Bu ad 260 günlük Tzolkin takvimine göre uyarlanmıştır. Sayısal benzerlikleri yirmi sayısına kadar olan el ve ayak parmaklarının toplamı olarak belirtilmiştir.

Kendini kurban etme: Bütün dinsel uygarlıklarda kendini kurban etme tanrılara karşı olan sevginin en yüksek derecesi olarak ifade edilir. Aziz ve bilge olan kişilerin kendini kurban etmesi benlik sevgisini aydınlığa ulaştırmak için gösterdiği mücadelenin bir parçası olarak anlatılır. Ancak bazı düşünceler bunun tam tersini ifade etmektedirler. Tanrılaşma sevgisi karşısında acı çekme ile kurtuluşun birleşmesi ikonografide pelikan kuşu ile sembol edilmiştir. Mitolojide pelikan kuşu, yavrularını çok sevmesine rağmen yavrular büyüyünce anne ve babalarına karşı başkaldırırlar. Baba dayanamayarak yavruları öldürür. Anne ise yavru sevgisi nedeniyle kendi kanından yavrularına vererek tekrar dirilmelerini sağlar.

Kepek tedavisi: Azteklerde kepeğin tedavisi de vardı. Bu konuda doktorların öne sürdüğü kuralların yapılması gerekmekteydi. Saç tamamen traş edildikten sonra idrarla sabunlanırdı. "Saponin" bitkisinden elde ettikleri bir sabunla ovuştururlardı. Bu konuda uzman olan ot doktorları avokadodan bir krem yaparak kafaya sürerlerdi. Hatta

vermut bitkisinin külü de karıştırılırdı. Ancak uyuz gibi belirtiler varsa onun için ayrı bir ilaç kullanılırdı.

Kinich Ahau: Güneş tanrısı İtzamna'nın bir diğer adıdır.

Kinich Kakmo: (Güneş yüzlü ateş) olarak betimlenir. Arara papağanının adından gelir. Kinich Kakmo'nun bu papağanın atası(ya da babası) olduğu söylenir. Karısının adı da Kak Tan Chel'dir.

Kolibri: Amerika kıtasına özgü parlak renkli oldukları için oldukça dikkat çekici olan yaklaşık 320 kuş cinsinin tümüne verilen ad. Azteklerde kolibri bereket ve zengin bitkiler sembolü olarak bilinir. Güneş ve aynı zamanda savaş tanrısı şeklinde tapınılan Huitzilopochtli'nin (Uitzilopochtli) tüylerini sembol olarak kullandığı bir kuş olarak mitolojide gösteriliyor. Aztek inancına göre ölenlerin ruhları göklere çıkar ve kolibri kuşuna dönüşürlerdi.

Kopal: Tanrılara yapılan törenlerde ayin sırasında kullanıldığı öne sürülen kokulu bir reçine. Bu reçine tören alanlarına ya da tören salonlarına konurdu.

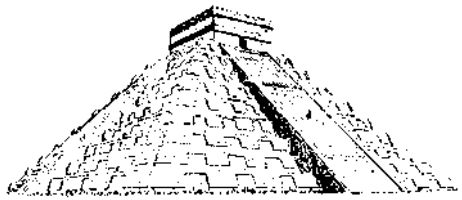
Kotinga: (Cotınga cinta ya da Coeruela). Turkuaz ve mavi tüylü bir kuş cinsi. Meksikalılar bu kuşların tüylerinden süsler yaparlar.

Köpek: Aztek takvimindeki matematik sayılarından on rakamına verilen ad. Bu ad 260 günlük Tzolkin takvimine göre uyarlanmıştır. Sayısal benzerlikleri yirmi sayısına kadar olan el ve ayak parmaklarının toplamı olarak belirtilmiştir.

Kuetzalcoatl: Hayat Tanrısı şeklinde tapınıldı. Venüs'ü ve rüzgârı temsil eder. Ayrıca ateşi ilk defa onun bulduğu inancı bulunmaktaydı. Büyük bir ihtimale çevirmenler tarafından Quetzatcoatl'ın deforme edilmiş adıdır.

Kurban: Kay Read'ın araştırmalarının sonuçlarına göre kurban sözcüğü Nahuatl dilinde "uemmana; uentli: sunu, mana: yayma" anlamında tanımlanmış terimlerden oluşmuştur.

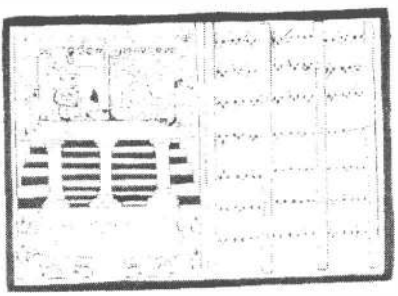
Kukulcan: Aztek tanrısı Ce Acatl Quetzalcoatl'ın Mayalardaki adı. Ülkesinden sürülmüş ve mitolojik öykülere konu olduğu söylenen Tolteklerin bir kralıdır. Nacxitl Xochitl, Kukulcan Ya da Kukumatz adlarıyla da tapınıldı. Toltek kralı Ce Acatl'a verilen bir unvan. Mayaların bir tanrısı şeklinde ifade edilmektedir. Azteklerde Nahuatl dilinde Quetzalcoatl "tüylü yılan" olarak tapınıldı. Aynı zamanda Toltek tanrısının adı. Maya halkı bu Tanrıya tapmak istemezdi. Kendi adına bir de tapınak yaptırdı. Bu tapınak Chichen İtza'daydı. Quiche'lerde bu tanrıya "Cucumatz" adı verilir. Kukulkan'ın sözcük anlamı olan "tüylü yılan" Maya kültüründe yer almaktadır. "Tüylü yılan" olan Kukulkan; Aztekler, Olmekler ve Tolteklerde tapınılan Quetzalcoatl'dır.

Kukulkan piramidinin bir çizimi

Kurban töreni: İnsan kurban etme düşüncesi Mayalar (Özellikle Toltekler) ve İnkalarda olduğu gibi Azteklerde de yaygın bir durumdaydı. Aztek tanrıları belirli takvim dönemlerinde kendilerine insan kurban edilmesini istemişlerdi. Kadınlar bazen boğularak kurban edilirdi. Yağmur tanrısı için çocukların toplu olarak kurban edildiği belgelenmiştir. Hatta geleneksel ritüellerinde bir ailede ilk doğan çocuk ya da onun yerine esirler arasından bir çocuk tanrılara kurban olarak verilirdi. Öldürülme sırasında çocuklar ağlarsa bunun onlar için bereketli bir yağmur yılı olacağına inanılırdı. Tarihçiler tarafından her ne kadar vahşet olarak tanımlansa da Azteklerdeki kurban ritüellerinin yapılış amaçları; refahı, toprağın bolluk ve bereket içinde olmasını sağlamaktı. Tolteklere nazaran Aztekler kurbanlarını genellikle savaş tutsakları arasında seçerlerdi. Onlara kurban edileceği güne kadar iyi hizmet ederlerdi. Kurban edileceği gün ya ölüme sürüklenir ya da oklanarak öldürülürdü. Çoğu tutsak da kalbi çıkarılarak kurban

ediliyordu. Bu tören dört rahip tarafından düzenlenirdi. Ancak yapılan araştırmalar gün yüzüne çıkmış bilgilerin daha ötesinin de olduğunu düşündürmektedir. Aztekler her yirmi günde bir tanrılarına kurbanlar verirlerdi. Kurbanın bir obsidyen taşı (volkan camı) ile önce canlıyken kalbini çıkarır sonra cesedi parçalayarak afiyetle yerlerdi. Kurbanın kalbini de ağzı açık olan tanrısal bir heykelin ağzında tutarlardı. Bu uygulamayı tanrı Huitzilopochtli ve Vitzilipaslı'nın onuruna yaparlar ve kurban kanını da ekmeğin içine katarak yerlerdi. Yapılan araştırmalarda 1486 yılında Aztekli rahiplerin bir tapınağın temel atma törenleri sırasında 7000 kişiyi kurban ettikleri anlatılır. Bu kadar çok kurban karşısında bazen rahiplerin heyecana kapılıp, göğüslerini parçaladıkları ve bazılarının da kendilerini kurban ettikleri anlatılır. Dört yardımcı rahip tutsağı sıkıca sunakta tutar ve başrahip bıçağıyla tutsağın kalbini yerinden çıkarıp güneşe doğru uzatırdı. Kalp özel bir tepsiye konulduktan sonra ceset parçalanarak yenirdi. (Bazı kaynaklarda cesedin tapınak duvarlarından aşağıya atıldığı da yazılır). Araştırmalarda Tenochtitlan'da büyük piramidin açılış töreninde dağ köylerinde yaşayan yirmibin "Mikstek"li kurban edilmiştir. Genellikle erkekler kurban edilirdi. Kurban edilecek erkek kurban edilmeden önce dört kadınla evlendirilirdi.(İslam dininde bir erkeğin dört kadınla evlenme geleneğine uyan bir örtüşme şeklinde düşünülmelidir!) Kurban edileceği gün ise eşyalarıyla birlikte sunağa doğru yol alırdı. Azteklerde kurban edilecek olan çocuklar kurban edilmeden önce dört defa halka gösterilirdi. Birinci gösterimde kırmızı renkli süsler içinde; ikinci gösterimde beyaz, üçüncü gösterimde yine kırmızı ve dördüncü gösterimde de beyaz renkli elbiseler giydirilirdi. Cortez İspanyolların

Kurban töreni ve kafatası koleksiyonu

saldırıları sırasında Teocallı kurban sunağında 136 bin kurukafayla karşılaşınca şaşırmıştı. Daha sonra yapılan araştırmalarda bu kurukafaların kurban edilen insanlara ait olduğu belgelendi.

Kurban bıçağı: Azteklerde tapınak rahipleri kurban edilecek insanın kalbini yerinden çıkarmak için yaklaşık 30 cm boyunda "Quarks" şeklinde bir bıçak kullanırlardı. Son derece vahşi bir katliama dönüşen kurban törenlerinde kullanılan bıçak midye ve deniz kabuklarıyla süslenirdi. Tapınak rahipleri bu kurbanları kesmek için oruç tutar ve nefislerini köreltmek zorunda kalırlardı. Din adına toplu katliamlar yapan rahiplerin uyuşturucu kullanarak hissiz oldukları belgelendi.

Kurban tanrısı: Bu tanrının adı henüz bulunmamıştır. Ancak Dresden kodeksinde Tanrı "Q" olarak isimlendirilmiştir. Sözcük anlamı "derisi yüzülmüş efendimiz" anlamında betimlenen Aztek tanrısı Xipe Totec'in Mayalardaki karşılığı olarak bilinir. Bu tanrı çoğu zaman sunaklarda kalp kurban etme, savaş sahneleri, bazen de yaşlı ölüm tanrısıyla bağlantılı olarak betimlenmiştir. Aztek tanrısı Xipe Totec ile kuzey yönü tanrıları gurubunda sayılırlardı.

Kurban taşı: Alçak, yassı şekilde büyük bir taş. Kurban edilecek olan insan bu taşa nizami bir şekilde yatırılır ve rahipler tarafından göğsü kesilerek kalbi çıkarılırdı.

Kuyumculuk: Aztek sanatında altın işlemenin genellikle Tenochtitlan'da çalışan Mikstek sanatçıları tarafından yapıldığı anlatılmaktadır. Bu işçiliğin ilk kaynakları İ.S.10 yüzyıla dayanmaktaydı. Oaxaca'daki sanatın izleri Mikstekleri ilgilendirmiş ve onlar da bu sanatı yapmaya koyulmuşlardı. Bunların yaptıkları yüzük, sallamalı küpe ve kolyeler bugün bile hayretle incelenmektedir. Böylece Mikstekler altın işleme sanatının inceliğini dünyaya kanıtlar hale gelmişlerdi. Araştırmacılar Miksteklerin bu altın işleme sanatında güney And dağlarında varlığı İ.Ö.2000 yıllarına dayandığı söylenen bir kültürden esinlendiklerini ifade ederler.

L

Labret: Dudak deliğine yerleştirilen süs. Dudaklık. Genellikle kadınların kullandığı bir süs.

Lahun Chan: Mayalarda tapınılan bir tanrı. Sözcük anlamı "On gökyüzü" anlamında tanımlandı. Sabahyıldızı tanrısı olarak ilgi gördü ve kültü diğer kabile inançlarına da sıçradı. Metinlerde yer alan bir kaç Venüs tanrısından biriydi. Yazmalarda gösterildiği gibi mızrağını sapladığı kurbanı "Chac Balam"dır. (Kırmızı Jaguar) . Yerliler nedense Venüs gezegenine ilgi duymuş ve o gezegenin hareketlerini izlemişlerdir. Özellikle Mayalar bu gezegenle ilgili son derece doğru konumlardan söz etmişlerdi. Venüs'ün ilk önceleri görünmesi uğursuzluk olarak gösterilmişti. Hatta Venüs tanrısını çeşitli hayvanlar ve tanrılara oklarını fırlatırken göstermişler. Günümüze ulaşan bilgiler doğrultusunda ancak beş tablette yirmi adet Venüs tanrısından söz edilmektedir. Bu tanrılar için Venüs'ün yön tanrıları şeklinde bilgiler vermilmiştir. Yapılan incelemelerde Aztekler tarafından da adları değiştirilerek tapınılmıştır.

M

Maceualli: (Sözcüğün çoğul karşılığı da Maceualtin şeklinde yazılır.) Aztek İmparatorluğunun parçası olan yerli kabileler içindeki sade vatandaşlara verilen bir ad. Sade vatandaşların oluşturdukları guruplara da "calpullı" adı verilirdi. Bunlar angarya işlerden kaçmaz askerlik yaptıkları gibi vergilerini de öderlerdi. Tapınaklar, yollar ve kanalların bakımlarını üstlenirlerdi. Maceualtinler gençleri 20-25 yaş olan evlenme çağına geldiklerinde krallık tarafından kendilerine bağ, bahçe yapmak üzere toprak verilirdi. (Bu sistem bir zamanlar sosyalist sistemle yönetilen Romanya'da da uygulanırdı. Evlilik çağına gelmiş olan gençlere işletmeleri için devlet tarafından toprak verilirdi.) Toprağı veren de calpulli'nin şefiydi. Kız ve erkek çocukları da ücretsiz olarak eğitim alır, okullara giderlerdi.

Macehual: "sıradan insan" anlamında tanımlandı. Aztekler döneminde sıradan vatandaşların oluşturduğu sosyal bir sınıf. Bunlara ikinci sınıf vatandaş şeklinde muamele yapılırdı. Bugünkü dilimizde "varoş"larla aynı ölçülerde değerlendirildi. Çoğunlukla kurbanlık çocukların bu vatandaşlar arasında seçilmiş olduğu anlatılır. Aztek varoşları devletin en düşük görevlerine bile alınmazlardı. Bunların çocukları da okula giderdi ancak "Pipiltin" sınıfındaki insanlara verilen önemi görmezlerdi. Bu sınıftaki çocuklara kültürel öğretiler verilmezdi. Bu gibi ayrımlar bugünkü çağdaş toplumlarda da vardır.

Macuıl: Sözcük anlamı "beş çiçek"olarak tanımlandı. Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıdır. Macuıl Xochtlı ve Macuıl adıyla da tapınıldı. Oyunların özellikle futbolun kutsal bir oyun olarak görülmesi nedeniyle koruyucu tanrısı şeklinde saygı gördü. Dans ve müzik eşliğinde oyna-

nan oyunlar dışında, futbol oyununa daha yatkın olarak belirtilen bir tanrıydı. (Bak Macuılxochtlı.)

Macuılcozcacuahtlı: (Bazı kaynaklarda Macuıl-Cozcacuahtlı şeklinde yazıldığı da görülür.) Aztek tanrılar mitolojisinde "beş akbaba" biçiminde betimlenerek tapınılan bir tanrıdır. Macuıl Cozcacuahtlı adıyla da saygı gördü. Aztek mitolojisinde Macuıltonaleque adlı tanrıyla özdeşleştirildiği ifade edilir. Belge yetersizliği nedeniyle dinsel kültü, tapınma şekli ve kişiliği hakkında daha detaylı bilgi verilememektedir.

Macuıltonaleque: (Ahuıateteo adıyla da tapınıldığı belirtilen bir tanrılar gurubu olarak bilinir.) Aztek tanrılar panteonunda beş tanrıya verilen ortak bir ad şeklinde açıklandı. Beş rakamını ifade ettiği belirtiliyor. Ahuıateteo, Macuıltonaleque, Maquıltonaleque, Macuıl Tonaleque, Macuıltonaleque adlarıylada bilinmektedir. "Macuil" takvimde beş sayısını ifade eder. Bu tanrıların beş sayısıyla zevklerin tanrıları olduğu arkeolojik bulgularla belirtildi. Her türlü zevkin yanı sıra sex ve kumar oynama tanrıları şeklinde tapınıldılar. Polque tanrıları olarak da anlatan araştırmacılar vardır. Bu tanrıların iyi niyetli güney tanrıları olduğu açıklandı. Bunların adları da; Macuılcozcacuhatlı, Macuılcueetzpalın, Macuılmalınallı, Macuıltochıtlı ve Macuılxochıtlı şeklindeydi. Yapılan araştırmalarda arkeologların buldukları belgeler doğrultusunda bu tanrıların hepsinin erkek tanrılar kategorisinde olduğu belirtildi.

Macuıl Tonaleque: (Ahuıateteo adıyla da tapınıldığı belirtilen bir tanrılar gurubu olarak bilinir.) Aztek tanrılar panteonunda beş tanrıya verilen ortak bir ad şeklinde belirtilir. Beş rakamını ifade ettiği belirtiliyor. Ahuıateteo, Macuıltonaleque, Maquıltonaleque, Macuıl Tonaleque, Macuıltonaleque adlarıylada bilinmektedir. "Macuil" takvimde beş sayısını ifade eder. Bu tanrıların beş sayısıyla zevklerin tanrıları olduğu arkeolojik bulgularla belirtildi. Her türlü zevkin yanı sıra sex ve kumar oynama tanrıları

şeklinde tapınıldılar. Polque tanrıları olarak da anlatan araştırmacılar vardır. Bu tanrıların iyi niyetli güney tanrıları olduğu açıklandı. Bunların adları da; Macuılcozcacuhatlı, Macuılcueetzpalın, Macuılmalınallı, Macuıltochıtlı ve Macuılxochıtlı şeklindeydi. Yapılan araştırmalarda arkeologların buldukları belgeler doğrultusunda bu tanrıların hepsinin erkek tanrılar kategorisinde olduğu belirtildi.

Macuılmalınallı: (Macuıl-Malınallı şeklinde de yazılır.) Aztek mitolojisinde "beş ot" şeklinde tanımlanarak tapınıldı. Macuıltonaleque ile özdeşleştirildiği anlatılır. Güney tanrısı şeklinde de tapınıldı. Bazı kaynaklarda Macuıl Malınallı adıyla da tapınıldığı belirtiliyor.

Macuilzochitl'yi belirten bir büst

Macuıl-Malınallı: (Macuıl-Malınallı şeklinde de yazılır.) Aztek mitolojisinde "beş ot" şeklinde tanımlanarak tapınıldı. Macuıltonaleque ile özdeşleştirildiği anlatılır. Güney tanrısı olarak tapınıldı. Bazı kaynaklarda Macuıl Malınallı adıyla da tapınıldığı belirtiliyor. (Bak Macuılmalınallı.)

Macuıltochtlı: (Macuıl-Tochtlı adıyla da tapınıldı.) Aztek mitolojisinde "beş tavşan" şeklinde tanımlanarak tapınılan bir tanrıdır. Macuıl Tochıtlı adıyla da da tapınılmış olduğu belirtiliyor. Yapılan araştırmalarda sarhoş olanları ölüye benzeterek koruması altına alan bir tanrı konumunda ifade ediliyor.

Macuıl-Tochtlı: (Bak Macuıltochtlı.)

Macuıl-Cuetzpallın: Aztek mitolojisinde "beş kertenkele" olarak tanımlanan bir tanrıdır. Macuıltonaleque ile özdeşleştirildiği anlatılır. Ayrıca Macuılcuetzpallı adıyla da tapınıldı. Güney tanrıları olarak da bilinir. (Bak Macuılcuetzpalın.)

Macuılcuetzpalın: (Bak Macuıl-Cuetzpallın.)

Macuılcuetzpallı: (Bak Macuıl-Cuetzpallın.)

Macuıl Cozcacuhatlı: Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıdır. Bu tanrıyı "beş akbaba" şeklinde ifade ederek tapındıkları belirtiliyor. Aztek mitolojisinde Macuıltonaleque ile özdeşleştirildiği anlatılır. Ayrıca Macuılcozcacuhatlı adıyla da tapınıldı. (Bak Macuılcozcacuahtlı).

Macuilxochitl: Sözcük anlamı "beş çiçek" şeklinde tanımlandı. Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıdır. Macuıl Xochtlı ve Macuıl adıyla da saygı görmüş olduğu belirtiliyor. Oyunların özellikle futbolun koruyucu tanrısı şeklinde tapınıldı. Dans ve müzik eşliğinde oynanan oyunlar dışında, futbol oyununa daha yatkın olarak anlatılan bir tanrıydı.

Macuıl Xochtlı: Sözcük anlamı "beş çiçek" şeklinde tanımlandı. Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıdır. Macuıl Xochtlı ve Macuıl adıyla da tapınıldı. Oyunların özellikle futbolun koruyucu tanrısı şeklinde tapınıldı. Dans ve müzik eşliğinde oynanan oyunlar dışında, futbol oyununa daha yatkın olarak anlatılan bir tanrıydı. (Bak Macuılxochtlı.)

Magliabechiano kodeksi: Bir el yazmasıdır. Bu yazmada özellikle Azteklerde tanrılara sunulan insan kurban etme törenleri tasvir edilmiştir. Kurban vermenin tanrıları beslediği inancı nedeniyle yapılırdı. El yazmasında Azteklerce büyük şenlikler olarak değerlendirilen, ancak günümüz insanı tarafından da vahşet olarak belgelenen kurban törenleri gelenek haline gelmişti. Özellikle insan etini tanrıların huzurunda yemek için bu törenler yapılırdı. Araştırmacılar kısa cümlelerle geçiştirdikleri Aztek toplumundaki insanların hemcinslerinin etlerini yemek için bayramlar tertipleyen yamyamlar olduklarını belirtiyorlar.

Mağara: Aztek mitolojisinde "batı" anlamında kullanılıyor. Yiyeceklerin ve nesillerin üreme ülkesi olarak inanıldı. "mısır evi" olarak da düşünüldü. Gece göğü olan "Tamouanchan'la eş anlamlıdır. Mağaralar, Mayalar ve İnkalarda olduğu gibi Azteklerde de ezoterik yerler şeklinde ele

alınarak tapınılmış ve onlar için de insan kurban edilmiştir. Genelde mağaraların tanrılar tarafından insanların yatıp dinlenmeleri için birer sığınak olduğu düşüncesi yaygındı. Tapınma bu nedenle yapıldığı gibi tanrıların sığınmış oldukları yerler olarak da dinsel düşüncede yer almıştı. Görüleceği gibi yakın dinlerin tümünde tanrıların temsilcileri olarak bilinenlerin yaklaşık tümü mağaraları kutsal saymış ve tanrılarla diyalogları oralarda gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdi.

Maguet agave: Orta Meksika'da yetiştirilen bir çeşit kaktüs. Bunlar özellikle Aztekler tarafından ekilirdi. Tarlaların çevrelerinde bu kaktüsler bir anlamda duvar görevi görürdü. Bu bitkiden "pulque" adıyla içilen biraya benzer bir içecek elde edilirdi. Kaktüs'ün liflerinden de giysi, iplik ve çanta gibi malzemeler yapılırdı.

Malinalca: Nauhaların sekiz olarak belirlenen soylarından biri. Bu soy Colhucan'a yerleşerek yaşamını devam ettirdi. Aztlan'dan suyoluyla gelen Aztekler onların burada yaşadıklarını gördüler. Toluca'nın güneyinde yerleşen bu soyun Nauhanların soyundan gelmediği araştırmacılar tarafından tahmin ediliyor. Azteklerle birlikte yaşamaya devam etmişlerdi.

Malinalco: Maya yerlilerinin yaşadıkları arkeolojik bir bölge. Burada Huizilopochtli'nin kızkardeşi Malinalxochitli'nin oğlu Copil, dayısına karşı bir örgüt kurar. Bölgeye girip çıkanları denetlemek ister. Ancak daha sonra öldürülür. Aztek öykülerinde Copil'in kalbi ırmağa atılır ve daha sonra Tenochtitlan'nın kurulacağı adada kıyıya vurur. Mitolojide bu öykü son derece dramatize edilerek anlatılmıştır.

Malinalli: Türkçe karşılığı ise "Çayır" olarak betimlenmiştir. Mayalarda Tzolkin takvimine göre Aztek dilinde onikinci günün adı. Mayalarda "Eb" olarak kullanılmıştır. Azteklerin 260 günlük Tzolkin takviminden yararlandıkları bu adların karşılıklarıyla da anlaşılmaktadır.

Malınalxochıtl: Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıça. Cimri bir ay tanrıçası şeklinde tapınıldı. Malınalxochtlı adıyla da saygı gördü. Çeviriler sırasında bazı belgelerde "Malınalxochı" adı da geçmektedir. Anlaşıldığı gibi çevirilerden dolayı adının yanlış yazılmış olduğu görülür. Dilimizde genellikle çevirilerin yapıldığı kitaplarda yüzlerce ad anlam kaymalarından dolayı ya da fonetik ses uyumlarına bağlanmalarından dolayı deformasyona uğramıştır. (Bak Malinalxochtli.)

Malinallı'yı belirten bir çizim

Malinalxochtli: Huitzilopochtli'nin kız kardeşidir. Büyücü olduğu anlatılır. Aztekler bu kadının tanrıların isteği üzerine ondan ayrıldığına inanırlardı. Copil adında bir çocuk doğurdu. Ona bütün becerileriyle büyülerin nasıl yapıldığını öğretti. Oğlu büyüdüğü zaman Uitzilopochtlının kendisinden nasıl ayrıldığını anlattı. Copil annesinin dramına kinle beslendi. Büyüdüğü zaman Uitzilopochtli'ye karşı kinle doldu. Annesine, Uitzilopochtli'yi bularak bütün büyüleri kullanıp, onu yeneceğine dair söz verdi ve Cahapultepec'e doğru yola koyuldu. Ancak dayısı olduğu söylenen Uitzilopochtli rahiplere haber salıp Copil'i yakalayıp tanrılara kurban edilmesini ve kalbinin kendisine getirilmesini emretti. Rahiplerden biri olan Quauhtloquetzqui bir tepede oturan Copil'i yakaladı. Kurban edip, kalbini de dayısına getirdi. Dayısı onun kalbini göle doğru fırlatır. Kalbi, bugünkü adı Tlalcocomolco olan yere düşer. Öyküde kalbinin düştüğü yerde kaynak suları belirir ve bir de kaktüs yeşerir. Daha sonra kalbinin düştüğü yere "Copil suyu" anlamına gelen "Acopilco" adı verilir.

Malintzin: Potonchan yerleşim yerindeki limana demir atan İspanyol Hernan Cortes'in yerlilerle yaptığı savaşta aldığı

kadınlardan biri. Bu kadına İspanyol dilinde "Marina" ya da "Malinche" adını koydular. Malintzin Nahuatl dilini de iyi bildiği için Cortes'in yardımcısı olarak yanına geçti. Bu kadının başarılarından dolayı İspanyol tarihçiler uzun öyküler yazdılar. Başarılı bir kadın olan Malintzin yavaş yavaş Cortes'in yanına sokularak onu baştan çıkarır ve ondan bir erkek çocuk doğurur. Doğan çocuklarına da Don Martin adını koyarlar.

Mamalhuaztl: Azteklerde Nahuatl dilinde "taurus" takımyıldızında anlattıkları üç yıldıza verilen ad. Nahuatl dilinde bu üç yıldız önemli bir yer tutardı. Bu yıldızın Batı (boğa) burcuna denk düşmüş olabileceği anlatılır.

Mancınık: İspanyolların taş fırlatan silahları. Bu silah gerdirme yöntemiyle taş fırlatmak için kullanılırdı. Kızılderililer mancınığın adını "tahta sapan" koymuşlardı. Bilindiği gibi Anadolu geleneklerinde çocuklar kuş avlamak için tahtadan sapan yaparlar. Aztek yerlileri de sapanı bir silah gibi kullanmamışlar, kuş avlamak için kullanmışlardır.

Mapa Quinatzin Kodeksi: Azteklerle ilgili bir el yazmasıdır. Bu el yazmasında Acolhua kabilelerinin Çiçimeklerle nasıl birleştikleri anlatılır.

Mapa Tlohtzin: Azteklerin yaşamını anlatan bir el yazmasıdır. Bu yazmada Çiçimek halkının Tetzcoco ile özdeşleştiği anlatılır.

Maquıltonaleque: Aztek tanrılar panteonunda beş tanrıya verilen ortak ad şeklinde açıklandı. Ahuıateteo, Macuılonaleque, Maquıltonaleque, Macuıl Tonaleque, Macuıltonaleque adlarıyla da tanınır. "Macuil" beş sayısını ifade eder. Bu tanrıların beş sayısıyla zevklerin tanrıları olduğu anlatılır. Her türlü zevkin yanı sıra sex ve kumar oynama tanrıları şeklinde de tapınıldılar. Polque tanrıları olarak da anlatan araştırmacılar var. Bu tanrıların iyi niyetli güney tanrıları olduğu ifade edilmektedir. Bunların adları da; Macuılcozcacuhatlı, Macuılcueetzpalın, Macuılmalı-

nallı, Macuıltochıtlı ve Macuılxochıtlı şeklindeydi. Yapılan araştırmalarda arkeologların buldukları belgeler doğrultusunda bu tanrıların hepsinin erkek tanrılar kategorisinde olduğu belirtildi.

Maquey: Kaktüs bitkisine verilen ad.

Maquauhuitl: Savunma amaçlı savaş topu. "Nahuva" dilinde erkeklik organının argodaki adıdır. Penis'e verilen bir ad.

Maquihuıx: Aztek krallarından (ya da şeflerinden) biri olduğu anlatılır. Yapılan araştırmalarda onun şef Teconal'ın yerine kral olduğu belirtiliyor. Kral Teconal'ın da en büyük müttefikiydi. Bu şefin öldükten sonra Coyolxauhqui'nin yanına gömülmüş olabileceği tahmin ediliyor. Belge yetersizliği nedeniyle krallığı ve siyasal kimliği hakkında daha detaylı bilgi verilememektedir.

Maquizcouatl: İki başlı yılan anlamında tanımlandığı belirtiliyor. Güneş tanrısının bulunduğu gök kubbenin betimlemesi olarak bilinir. Ateşin her zaman var olduğuna inanan Meksikalılar ateş tanrısı için en eski tanrı olarak tapınmalar yaparlardı. Diğer tanrılarda olduğu gibi Maquizcouatl'ın da betimlemeleri el yazmalarında gösterilmiştir. Aztekler ateşin yaratılıştan hemen sonra oluştuğuna inanarak onun da ateş tanrısı olacağını düşünmüş ve tapınmalar sırasında törenlerle kurbanlar sunmuşlardı.

Maravadi: Para birimi. 1519 yılına 450 maravadi bir crown ya da bir peso'ya eş değerdi.

Marıano de Sılva Rondon: Amerikalı bir general olduğu belirtilmektedir. Bu General "Hintli" oldukları gerekçesiyle Maya, Toltek, Aztek ve İnka soylarından gelenleri katledenlere karşı bir kurtarıcı olmuştur. Yanlış bir şekilde Hintli oldukları için öldürülen bu insanları kurtarabilmek için bir dernek kurdu. Derneğin amacı Hintlileri kurtarmak ve onlarla ilgili araştırmalar yapmaktı. Bu çalışma kısa sürede geniş kitlelere yayıldı. Dernek, Avrupa'da "Americanisme", Kuzey Amerika'da "İndianisme" ve

Güney Amerika'da da "İndigenisme" adlarıyla faaliyet gösterdi. Rondon yaşamının büyük bölümünü Brezilya'da Hintliler arasında geçirdi. Bunlarla aralıksız bir şekilde iletişime girerek araştırmalar yaptı. Burada derneğin bir başka yapılanmasını ele aldı. 1911 yılında "Hintlileri Koruma Servisi" adı altında daha farklı bir yardımlaşma masası kurdu. Amaçları çoktu, ancak esas amaç belirgin bu halkın korunması şeklindeydi.

Maske sanatı: Eski Meksika kültüründe en önemli sanatlardan biri tanrılarına maske yapma sanatı olarak görülür. Bu alışkanlık haline gelmişti. Yapılan maskeler dini törenler sırasında rahipler tarafından takılırdı. Maskeyi takan kişi kısa bir süreliğine tanrı kılığına bürünür gibi görülürdü. Maske yapma alışkanlığı bir anlamda da tanrıların güçlerini yanında görmeleri şeklinde değerlendirildi.

Matlalcueye: Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıdır. Sözcük anlamı "Mavi etek" şeklinde tanımlandı. Kaynak yetersizliği nedeniyle hakkında daha fazla bilgi verilememektedir.

Matlaccouatzin: Nauahyotzin öldüken sonra yerine Tollan kralı oldu. Bu kral "1 ev yılında" ölünce onun yerine Tollan'a Tlilcouatzin kral oldu. Belge yetersizliği nedeniyle krallığı ve siyasal kimliği hakkında daha fazla bilgi verilememektedir.

Matlacxochitl: Aztek kralı. Quetzalcoatl ölünce onun yerine tahta geçti. "10 tavşan" yılında öldü. Yerine Nauhyotzin geçti. Belge yetersizliği nedeniyle krallığı ve siyasal kimliği hakkında daha fazla bilgi verilememektedir.

Matlalcueye: Aztek tanrısı. 12-13 Ekim tarihlerinde kutlanan Tepeilhuitl töreninde tapınıldı. Bu tanrı için insan kurban edilirdi. Belge yetersizliği nedeniyle kültü, tapınma geleneği ve kişiliği hakkında daha detaylı bilgi verilemiyor.

Matlactili: Vatico-Latino yazmasına göre ilk güneş çağına verilen ad.

Matlalcueıtl: Aztek mitolojisinde ikinci hanım olarak saygı gören bir tanrıça biçiminde tanımlanarak tapınıldı. Yeşil eteklerin hanımı şeklinde yağmuru temsil eden bir tanrıça olarak anlatılır. Kaynak yetersizliğinden hakkında daha detaylı bilgi verilemiyor.

Matlatzinca: Nauhaların sekiz olarak belirlenen soylarından biri. Bu soy Colhucan'a yerleşerek yaşamını devam ettirdi. Aztlan'dan suyoluyla gelen Aztekler onların burada yaşadıklarını gördüler. Nauhalarla aynı soyda olmayan bu kabile Otomilere akraba olarak bilinirler. Toluca vadisinde yaşadılar.

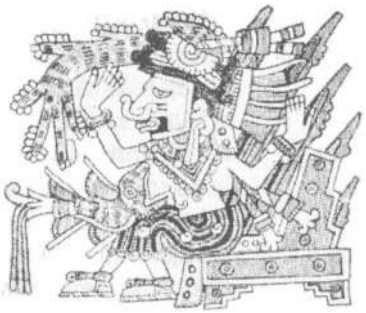
Maxtla: Azteklerde önemli bir konumda olduğu belirtilen bir tlatoanidir. İ.S.1428-1426 tarihleri arasında görev yaptı. Maxtla'nin yönetiminde bir gerilemenin olduğu ve suikaste kurban gittiği şeklinde anlatılmaktadır. Azcapotzalco'da Tepanek (Tepanec) yöneticisi olarak hüküm sürdü. Suikastı abisi olan Tayauh'un planladığı tartışılıyor. (Bazı kaynaklardada bu belirtilmiyor) Göreve başladığı yıl olan 1428 yılında Tenochtitlan kentinin kuşatılmasıyla uğraştı. Ancak anlatımlarda Chimalpopoca'nın şefi konumunda gösterilen Itzcoatl'ın baskısıyla savaşçıları geri püskürtüldüğü görülür.

Maxlatlin: Genellikle Azteklerde kutlamalarda kalça etrafına birkaç defa dolandıktan sonra bir ucu bacak aralarının ön tarafında diğer ucu ise arkada sarkan bir bez olarak açıklanır. Uçlar her zaman işlemeli olurdu. Olmec ve Mayaların çok daha eski tarihlerde kullandıkları söylenir. Huasteca ile Tarascos halkının dışında herkes kullanıyordu.

Mayahual: Aztek mitolojisinde alkolün tanrıçası olarak tapınıldı. Sözcük anlamı "Maguey bitkisi" şeklinde tanımlandı. Aztek inancında pulque (içki) tanrıçası olarak tapınıldığı görülür. Uinalın sekizinci günün hükümdarı şeklinde yazmalarda yer aldı. Betimlendiği hayvan ise tavşandı. Mitolojide sarhoş bir farenin kahramanlıklarından dolayı

içkinin yapıldığı "agav" tohumlarını kutsal saydı. Bu bitkiyi koruması altına aldı. Tıbbı araştırma yönünde bilgi sahibi olan eşi Patecatl'dan çok yardım gördü. "Mayouel ve Mayaquel" adlarıyla da kaynaklarda yer aldı. (Adının çevirmenler tarafından deformasyona uğratıldığı görülür.) Agave bitkisinin tanrıçası olarak tapınıldı. Aztek mitolojisine göre gökyüzünde yaşadığı söylenir. Bu tanrıça dörtyüz memeli olarak betimlenir. Bazen de bir balığı emzirdiği şeklinde yazmalarda görülmektedir. Dörtyüz memeli olarak gösterilmesi gökyüzündeki yıldızlarla bağlantılı olduğu şeklinde düşünülür. Ona göre yıldızlar gökyüzünde yüzen balıklardır. Gece göğü ülkesi olan Tamouanchan "yeşim balıkların ülkesi" olarak mitolojide yer alır. Bununla ilgili Aztek mitolojisinde ilginç bir öykü vardır. Mısır tanrısının da yaratılmasından sonra tanrılar kendi aralarında bir toplantı yapıp, konuşarak dünya insanlarının daha mutlu olabilmeleri için başka ayrıntıları tasarladılar. İnsanların mutsuz olmaması için bir şeylerin yapılması gerektiğini öne sürdüler. Konuşmaları duyan "rüzgâr tanrısı" Quetzalcoatl, mutluluk ve neşe verecek bir içkiyi ve bunun nereden bulunacağını düşünmeye başlar. Aklına büyükannesi kötü ruhlu cin olarak bilinen Tzitzimitl tarafından korunan Mayauel gelir. Düşünmeden onların yanına gidip, kıza dünyaya götürüleceğini söyler. O da kabul eder ve birlikte dünyaya dönerler. Dünyaya indiklerinde bir ağaca dönüşürler. Ağaçta iki büyük dal belirir. Bu dallardan biri Quetzalcoatl, diğeri de bakire tanrıça Mayaual'dı. Bunlar ağaca dönüşürken büyükanne Mayaual'ı yanında bulamayınca diğer tanrıçaları çağırır ve yeryüzüne inmeleri için hazırlanmalarını söyler. Bunlar da kötü ruhlu cinlerdi. Yeryüzüne inerken onların dönüştüğü ağacı tanıdılar. Ağacın dallarını kırdılar. Yaşlı tanrıça Tzitzimitl Mayauel'in dönüştüğü dalı hemen tanıdı. Bu dalı parçalara böldü ve diğer kötü ruhlu tanrıçalara dağıttı. Onlar da dal parçalarını yediler.

Quetzalcoatl'ın dalına dokunmadılar ve tekrar geri gökyüzüne çıktılar. Onlar gittikten sonra Quetzalcoatl tekrar eski haline döndü. Mayauel'in geride kalan kemiklerini toprağa gömdü ve orada "Metl" adındaki "agave" denilen bitki türedi. Böylece yerliler bu bitkinin yapraklarından şarap alır, eğlenir ve mutlu olurlar. (Bak Mayoual, mayaquel.)

Mayahuel'in bir betimi

Mayalar: Tarihsel belgeler, bugünkü toplumsal insan yaşamından çok daha önceleri dünya düzenine renk veren insan yaşamının bireysel ve toplumsal durumlarını bize aktaran en ince ayrıntılardır. Konusunda araştırma yapan ve en küçük belgeleri önemle inceleyen bilim dünyasının adamları belki inanılmaz ama geçmişteki kimliğimize yavaş yavaş yaklaşmaktadırlar. Güney Amerika topraklarının önceki sahipleri Mayalar yaratılışta on üç üst dünya ve dokuz alt dünyadan oluşan bir evreni tarif etmişlerdi. Asıl Anavatanları Guatemala'nın yukarı ve aşağı bölgeleri, "Honduras ve Yukatan (İukatan) " olarak bilinen Meksika'nın güney bölümüdür. Çeşitli kabile kültürlerinin kaynaşması sonucu Maya kültürü oluşmuş ve bölgenin gerçek sahipleri olduklarını yaptıkları işlerle günümüze taşımışlardır. Kabileler arasında Çiçimekler, Huastekler, Mikstekler, Tepanekler, Talakskaltekler, Toltekler, Olmekler, Zapotekler ve diğer küçük kabilelerle imparatorluğa kadar gelişmişlerdi. Bu bölge bir kısım Meksika topraklarını da içine alarak orta Amerika olarak adlandırılır. Burada yaşayan küçük kabileler geleceğin Maya kültürünü oluşturan öncüleri olmuşlardır. Mayaların kökeni arkeolojik araştırmalara göre Asya'ya dayanır(!). (Ancak kökenlerinin Asya'ya dayandığı bir varsayım olarak belirtilir.) Atatürk tarafından Meksi-

ka Konsolosu olarak görevlendirilmiş olan Tahsin Mayatepek'in hazırladığı raporlarda Maya gelenekleriyle Asya geleneklerinin örtüşmüş oldukları gösterilmektedir. Bu açıklamalarla Mayaların geleneklerinin Türk geleneklerine benzerliği tartışmalara yol açmıştır. Tahsin Mayapetek'in Atatürk'ün de önerisiyle hazırladığı raporlarda Maya kültürünün bazı yönleri anlatılırken özellikle güneş kültünün tapınma şekli hakkında da bilgiler verilmektedir. Ezoterik bir yaratılış öyküsüne imza atan Mayalar, güneyli ve kuzeyli Mayalar olmak üzere iki farklı bölgede yaşadılar. Güneyli Mayaların yerleştikleri yerler; Honduras, Guatemala ve Meksika'daki Chipas ve Tabasco kentleri olan Yukatan (İukatan) ve Peninsula'nın güney kısımlarıydı. Maya sözcüğü üzerinde çalışan dilbilimciler ve felsefeciler bazı önemli açıklamalarda bulunurlar. Her varlığın çeşitli görünümleri arkasında aynı özellikleri taşıyan o varlığın "öz varlığı" yer alır. Doğu felsefesinin önemli felsefi kaynaklarından biri olarak tanınan ve batı dünyasına yoga felsefesini sevdiren Swami Vikenanda'nın düşüncesinde Maya sözcüğü, görünümler arkasındaki "öz varlığı" örten örtüye verilen bir ad şeklinde açıklanır. Maya sözcüğünün Sanskrit dilindeki "matr" sözcüğünün kökünden türediğini ileri sürer. Hatta "Yunan-latin" dilinde yer alan " metre, material ve matrix" sözcüklerinin de bu kökten doğduğunu açıklar.

Maya'nın sözcük anlamının ise "ölçmek, biçmek, plan yapmak, inşaat yapmak" şeklinde olduğu belirtilir. Sözcüğün bir diğer anlamı da "evrensel aldanış, bireysel özün ortası" şeklinde tanımlandığı görülür. İspanyol saldırıları sırasında Mayalar tarafından hiyerogliflerle yazılan dinsel makaleler ("Bibliyografiler"), şarkı kitapları, bilimsel kitaplar, tarih kitapları, astroloji ve kehanetlerle ilgili kitapların çoğu kilise papazları tarafından yakıldılar. Yakılma nedenin de onların sergilemiş oldukları tanrısal tapınmanın ilkel olmasından kaynaklandığı şeklindedir.

Kültleriyle ilgili bazı tabletler, kitap şeklindeki kaynaklar dinci papazlar tarafından imha edilirler. Bu papazlardan Diego de Landa ile yaklaşık 500 tapınakla 20 bin civarında heykeli yok eden Meksika başpiskoposu Juan de Zumarrga, davranışları ve yaptıkları bilgi katliamından sonra ünlüler arasına katıldılar. Hernan Cortes'in 1525 yılında Honduras seferiyle başlayan ve 1697 de son krallıkları yıkılana kadar Mayalar çeşitli istilalarla başbaşa kaldılar. Mayalar Güney Amerika bölgesinde yerleşmiş yaratıcılık yönünde çok gelişmiş bir halktı. Kültürleri üç dönem halinde gelişti. (M.Ö 1500 - M.S 200) tarihleri arasındaki klasik öncesi dönem, M.S 200 - M.S 900 yılları arasındaki klasik dönem ve M.S 900 - M.S 1600 yılları arasındaki geç klasik dönem olarak tarih sayfalarına geçmiştir. Bazı araştırmacılara göre de altı bin yıl önce "Mu" uygarlığının bir parçası olarak gezegeni paylaştılar. Bu uygarlık küçük ya da büyük olarak 110 civarında kentten oluşmuştur.

Önceleri halk Guetemala'dan kuzeydeki Yucatan'a (Yukatan/Iukatan) yerleşti. Bu uygarlığın nem ve rutubetin yoğun olduğu ormanlarda tapınaklar, piramitler ve saraylar yaparak dönemlerine göre modern bir kent kurdukları halde neden daha sonra Yucatan'a yerleştikleri ise bilinmiyor. Bu bölgeye yerleştikten kısa bir süre sonra Tolteklerin egemenliğine girdiler. Böylece Toltekler ve Maya halkının birleşmesiyle iki kültür de birleşmiş oldu. Maya rahipleri başlarına tüy takıp, kırmızı renkte elbiseler giyerek kurbanların bulunduğu tören alanında gösteri yaparlardı. Kurbanların kalplerini taşlardan yapılmış kesici aletlerle çıkardıktan sonra tapınaklarda özel olarak yaptırılmış boşluklardan aşağı atıyorlardı. Hernandez de Cordoba bölgedeki kentler arasında özellikle Chıchen İtza kentindeki hazinelere ulaşmak için Küba'dan yola çıkmış. Ancak çeşitli maceralar yaşadığı halde kentin yerini bulamadan geri dönmüştü. Daha sonra bölgeyi işgal eden İspanyollar İtza Kızılderililerileriyle anlaşma yapmış ve

Chıchen İtza'ya ulaşmışlardı. Kızılderililer bir zaman sonra anlaşmaya uymayarak saldırıya geçtiler. Kenti işgal eden İspanyollar her şeyi beraberinde alarak kentten uzaklaştılar. Kuşatmalar sırasında kente salgın bir hastalık girmişti. Kızılderililer çok kayıp verdikten sonra onlar da kenti terk ettiler. Uxmal ile Chichen İtza kentlerindeki gelişmeler tam olarak bilinemiyor. Çünkü Maya'lardan kalma tarihi değeri yüksek olan eserler İspanyollar tarafından yağma edilmiştir. Günümüze ancak Dresden kodeksi (Dresden), Tro - Cortensianus (Madrid) kodeksi ve Peresianus (Paris) kodeksi'nin dinsel yönde hizmet etmiş yüzlerce din adamı ve tanrılardan ancak 30 kadarının ismiulaşmıştır. Diğer bulunan isimsiz tanrılara da belirli harflerden ad olarak şifreler verildi. Mayalar Hiyeroglif yazı biçimine uygun bir yazı icat etmişlerdi. Şekillerle sembolize edilmiş yazı ile olayları ve nesneleri geometrik bir biçimde anlatıyorlardı. Geliştirdikleri takvimlerinde dünyanın dört büyük evreden geçtiğini ve her evre sonunda çeşitli doğa felaketlerinin olduğunu anlattılar. Hatta dünyanın beşinci bir evre daha geçirerek doğa afetleriyle baş başa kalacağını da anlatmışlardı.

1839 yılında maceracı Stephan ile ressam Frederich Catherwood yerlilerin dilinde dolanan "Copan'ı" bulmak için Beliz'ye gittiler. Ormanın derinliklerinde şehri bulmak için aramaya koyuldular. Ancak kentin izine rastlayamadan geri döndüler. 1864 yılında Meksika'nın bulunduğu bölgenin uygarlığına ilgi duyan meraklı Charles Etıenne Brasseur de Bourbourg adında bir papaz Madrid'de bulduğu bir el yazmasını yayınladı. Yucatan'da Lerida Pispokosu olan Dıego de Landa, Mayalar ve gelenekleriyle ilgili bir derleme kitap hazırladı. Landa'ya kimse inanmadığı halde rahip Brasseur'u da yalancılıkla itham etmişlerdi. Ancak 1885 yılında Amerikalı Edward Thompson 30 yıl uğraşarak şehri ortaya çıkarıp, bilim dünyasına tanıttı. Bulduğu belgeler Landa ve Brasseur'un

bulgularıyla bazı açıklamalar dışında aynıydı. Böylece onlar da yıllar sonra aklanmış oldular. Maya uygarlığının Orta Asya Türklerinin dilsel ve dinsel özelliklerine benzeyişini dikkate alan Mustafa Kemal Atatürk'ün araştırma yapmak üzere Meksika'ya gönderdiği Tahsin Mayapetek'in çalışmalarını belirleyen belgeler hala Türk Dil Kurumu'nun arşivlerinde bulunmaktadır. Bu uygarlık ile ilgili dönemler kitabın sonunda gösterilmiştir. Maya halkının yaşadığı tarihsel dönemler hakkında arkeolojik belgelerin az olması nedeniyle yeterince bilgi verilmediğini belirten araştırmacılar "Kimdi bu insanlar ?" sorusuyla haklı olarak karşı karşıya kalmışlardı. 1773 yılında tarihçiler ve arkeologlar arasında ünlü bir kent olan Palanque'nin bulunması Mayalar hakkında ilk bilgilerin merkezi olmuştu. 1773 yılından sonra bilim adamları, yazarlar, araştırmacılar ve arkeologlar Mayalar ile ilgili yüzlerce karşılığı aranacak sorular dizini yarattılar. Palanque kenti orman ağaçlarıyla örtünmüş halde bulununca Maya halkı için kuşkuları olan bilim adamları bir sonuca ulaşmış olarak bu buluşa belki de alkış tutmuşlardı.

Kireçtaşından yapılmış tapınaklar ve piramitlerin içinde bulundukları şifreler yakın tarihlerde çözüldü. Yirminci yüzyılda rüya kenti olarak tarihçiler ve araştırmacılar tarafından adlandırılan Palanque'de Mayaların bıraktıkları şifreler çözülmüştü. Kentteki buluntular Mayaların farklı bir uygarlığın bireyleri olduğuna işaret etmişti. Bireysel mal varlığından uzak olan Maya halkı gıda maddesi olarak tanıdıkları mısırın üretilmesi için basit tarım aletleri kullanan bir halk olarak tanımlandı. Hiyerarşik bir toplum olan Mayalarda köylüler ve soylular yerlerini ve konumlarını biliyorlardı. Maya halkı bizim çağımızın dışında dört çağ ve dört ırka inanmışlardı. Takvim kronolojisine göre 5'nci çağ olarak tarihledikleri çağ İ.Ö.12 Ağustos 3114 yılında başlayıp İ.S.2012 yılında dünyada son derece yıkıcı depremlerin olacağı ve yeni bir tufanla doğal afetle-

rin çoğalacağına inanmışlardı. Adrıan G. Gılbert ve Maurıcem Cotterell "Maya Kehanetleri" adlı kitabında "...Bu esrarengiz insanlar, Avustralya yerlileri gibi rüyayı, geçmiş gelecek ve şimdiki zaman hakkında yorum ve kehanetler yapabilmek için kullanmışlar, gezegenleri ve yıldızları da modern araçları olmamasına rağmen tuhaf bir biçimde doğru olarak takip edebilmişlerdir..." şeklinde ifadelere yer vermiştir. Dinsel yönden Mayaların tanrılarına önem verdikleri ve inançlarını da düzenli bir biçimde yaptıkları belirtilir. Bu nedenle araştırmacılar onlardan gizemli bir topluluk olarak söz ederler. Maya toplumunun yaşadıkları yerlerde daha sonraları Toltekler ve Aztekler egemenlik sürdürmüşlerdir. Onlar Mexico City'nin kuzey bölgelerine yerleşerek egemenlik kurmuşlardı. Yokoluş, yakılıp, yıkılma, tarih sahnesinden silinme gibi olaylar; antik uygarlıklarda dramatik bir sahne olarak belirtilmiş olup, günümüz insan düşüncesini fazlasıyla yormaktadır. Aztekler nasıl ki çağların ötesinde "dört çağ"ın olduğuna inanmışsalar; Mayalar da aynı şekilde "dört çağ"ı içinde barındıran bir takvim şekline inanmışlardı. İki uygarlıkta da dünyanın çoğu bölgelerini aynı anda etkileyen bir tufan olayından söz edilmektedir. Araştırmacılar yaklaşık İ.S.440-814 tarihleri arasındaki "Alçak güneş lekesi aktivitesi"nin bölgedeki uygarlıkların çöküşüyle aynı döneme denk düştüğünü belirtirler.

Burada "radyokarbon" tarihlendirmeler sonucunda bazı olayların ortaya çıkacağına da işaret ederler. Bölgede sadece Mayaların değil bazı uygarlıkların da bu nedenle çöküşleri ve ortadan kalkmış olabilecekleri belirtilir. Zaten Mayaların "Uzun dönem Hesapları" bu doğal olayla bağlantılı olarak hesaplanır. Uzun dönem takviminin de İ.Ö.12.08.3114 yılında Venüs gezegeninin doğuşuyla başladığı ifade edilmektedir. Dresden yazıtlarında bulunan döngüsel hesap olan 1.366.560 günlük hesabın da Tzolkin (5.256) ve Haab (Müphem yıl ya da muğlak yıl) (3.744)

eşit günlere karşılık bir hesaplama olduğu öne sürülür. Kısacası Mayaların çöküş nedeninin "Güneşin Manyetik değişimi" ve "Düşük Güneş Lekesi Aktivitesi" süreciyle gerçekleşmiş olduğu ifade ediliyor. Yani güneşin manyetik alanıyla güneş lekelerinden kaynaklanmış olduğu ileri sürülen manyetik alan Mayaların yok oluşlarının kehanetleri arasında sıralanır. İşte bu döngünün de İ.S.627 yılına denk düştüğü belirtiliyor. Yani İ.Ö.3114 yılı Mayaların takvim başlangıcı İ.S.627 ise çöküşünü belirtmektedir. Araştırmacılar güneş etkisindeki "Astrolojik tipi" erkek üremesinin bağlantılı olduğuna değinerek çöküşün bu nedenle olabileceği ele alınır. Mayaların kehanetlerinde işlenen yok oluş döngülerinden ilginç olanı da günümüz takvim tarihine denk düşen tarih 22 Aralık 2012'dir. İnsanların 2012 yılında olabilecek" Güneş lekesi" döngüsüyle yüzleşeceği an, nelerin olacağını tahmin etmek bile zor. Araştırmacılar Mayaların kehanetlerine göre daralan bir zaman boyutunda olduğumuzu belirtiyorlar.

Araştırmacı Brooks tahmini tarihler olan İ.S.600-1100 yılları arasındaki çöküş nedenlerini coğrafik iklim değişikliklerine de bağlamaktadır. Harvard Üniversitesi profesörü Sheret S Chase da iklim değişiklikleriyle bağlantılı olarak yaklaşık İ.S.790-810 tarihleri arasındaki kurak dönem nedeniyle olabileceğini ileri sürerler. Kazılar sonucunda bulunan belgeler Mayaların son derece ezoterik bir çalışma sergilediklerigösterir. Kıtada; Güney, Orta ve Kuzey olmak üzere üç bölgeye dağılarak yaşamlarını sürdürdüler. Dağlık bölge olarak bilinen Güney bölgesi Guatemala, Chiapas'ın dağlık kısımlarıyla Pasifik'e yaklaşan kıyı düzlükleriydi. Güneyde Mayalarla ilgili önemli derecede tipik özelliler yer almaz. Orta bölgede Maya uygarlığının doruk noktası yaşandı. Guatemala'nın kuzeyindeki bugün Peten olarak bilinen bölgeyi kapsar. Tabasco, güney Campeche ve Quintana Roo, Belize, Rio Motaqua ve Honduras'ın batısına doğru uzanır. Bu bölgelerde Maya-

larla ilgili bütün kültürel özelliklere rastlanır. Kuzey ve orta bölgelerdeki konumlar ve gelişmelerin genellikle birbirinin aynı olduğu saptandı. Ancak kuzey bölgesinde oluşan özgün nitelik göz ardı edilemez. Bu bölgede Meksika kültürünün etkileri de görülür. Mayalar yeryüzü, yerüstü ve yeraltı olmak üzere evreni üç bölümde incelemek isterlerdi. Gökyüzü olayları Mayalar için her an ele alınması gereken konular olarak görünüyor. Yapıların çoğunluğu gökyüzündeki gelişmeleri incelemek için yapılmışlardır. Sık olarak izledikleri gök cisimleri ise Venüs, Mars, Merkur, Jupiter ve Süreyya Takımyıldızlarını (Pleiades)'dı. Bunları takip eder ve onların konumlarını mercek altına almak isterlerdi. Hatta güneş ve ay üzerinde incelemeler yaptıkları da belgelendi. Yapılardaki kapı ve pencereler gökcisimlerinin hareketlerini konumlarını biçimlerini izleyebilecek bir biçimde tasarlanırdı. Buna örnek olarak Uxmal'de binaların tümünün aynı yöne bakması olarak değerlendirilir. Bunların dışında ayrı bir bina daha vardı. Yapı özelliği olarak Venüs gezegeninin güneyden yükselişini izleyebilmek için yapıldığı arkeologlar tarafından kanıtlandı. Chichen Itza'nın Caracol kentinde de bulunan bir yapının, Venüs gezegeninin kuzeydeki hareketini izlemek amacıyla yapılmış olabileceği öne sürüldü. Venüs'ün batışı ve doğuşu Mayalarda kötü olayların belirgin şekli olarak düşünüldü.

Maya astronomları "Sabah ve Akşam" yıldızlarının aynı yıldız olduklarını biliyorlardı. Bu gök hareketlerini taşlar üzerine kazıyarak da dile getiriyorlardı. 1921 yılında yapılan arkeolojik araştırmalarda Uxmal'de kutsal tapınakların üzerinde Maya burçlar kuşağıyla ilgili bulunan işaretlerin astronomiyle ilgili olduğu açıklandı. Onların konuşma dilindeki harflerini günümüzde doğru olarak seslendirmek bir hayli zordur. Bu harflerin çıkardığı sesler İspanyol transkripsiyonuna göre yapılmıştır. Ancak İspanyolların İngiliz dilinden aldıkları sesli söyleniş şekille-

ri bu dilin açıklanması için zorlamalar meydana getirir. Araştırmacılar paradoksal olarak değerlendirdikleri ilk Maya yazı örneklerini kronolojik olarak belirlemeye çalışırlar. Buna göre; Chiapa de Corzo'da, Chiapas"orta çöküntü bölgesinde" İ.Ö.36 yıllarıyla belirtilmiş, Tres Zapotes'teki (Olmek Bölgesi) dikilitaş C, İ.Ö.31 yılıyla belirtilmiştir. El Baul'daki (Güney Maya Bölgesi) dikilitaş I ya da "Herrera" İ.Ö.36, Abaj Takalik'teki dikilitaş I 40 yılıyla belirtilmiştir. Bunların dışında tarihsel yönden henüz çözülmemiş Maya yazıtlarının olduğu belirtiliyor. Tanrısal inançlar için törenlerde ya da kurban törenlerinde çeşitli dualar yaratmışlardı. Bu dualar arasında en önemli dua, tarlaların ekimi ve ağaçların kesimi sırasında yapılan rüzgâr duasıdır. Rüzgârın gücü Mayalarda son derece önemliydi. Çünkü kesilen ağaçlar hemen yanmazsa daha sonra yanması zorlaşırdı. Dinsel anlamda Maya halkı için evrendeki canlı hayat ölüm ve yeniden doğum gibi evreler arasında gelişen ivmeler, farklı dönüşümlerle sağlanırdı. Halk bu süreci sonsuzluğa giden bir yeni yaşam tarzı şekli olarak belirtiyordu. Onların tasarladığı düşüncelerine göre dünyevi "re-enkarnasyon" ruhsal ve düşünsel bir gelişimi irdelerdi. Onların deyimiyle alt dünyada bilincin köklerinin ve kendi durağan durumunun düşünsel bilincinin farkına varınca yeniden doğma ihtiyacını hissederlerdi. Ölünün yeniden doğma ve yaşama adım atma inancını ancak dışardan birilerinin ona yardımcı olmasıyla sağlanırdı. Bu yardımcılar ise Chilam rahipleriydi.

Birçok ilkel komşu halkın tam tersine onlar doğumun kesinlikle cinsel ilişkiden kaynaklandığını biliyorlardı. Ancak cinsel ilişkiden hamile kalan kadınların doğuracağı çocukların ruhlarına paralel olarak tanrılar ve yardımcı rahipler vasıtasıyla bir başka ruh daha eklenirdi. Böylece doğacak olan canlının çok daha güçlü olabileceği inancı ortaya çıkardı. Hamile kadınlar dualar yapıp, kurbanlar keserlerdi. Bir nevi tören yaparlardı. Bu törenleri doğum-

dan önce yapma geleneği yaygındı. Doğumun kolay geçebilmesi için genç ay tanrıçası "bayan gökkuşağı" olarak tanımlanan Ixchel'den yardım beklerlerdi. Son dönemlere kadar yapılan araştırmalar ve arkeolojik incelemelere göre Mayaların yaşamaya başladıkları bölgelerde daha önce hiç bir uygarlığın yaşamadığına işaret ediliyor. Kökenlerinin Asya'ya dayalı olduğunu belirten araştırmacılar, Mayaların son buzul çağında su seviyesinin az olduğu yerden Alaska'ya ulaşmış olabileceklerini tahmin ediyorlar. Bunu ince bir ayrıntıyla Popol-Vuh'ta görmek mümkündür. Mayaların rehber kitabı olarak bilinen Popol-Vuh'ta bölgeye geçebilmek için denizin üzerinde "taştan yollar" yapıldığı ifade ediliyor. Kesin olmamakla beraber düzenlenen raporlara göre İ.Ö.7500 civarında bölgeye yerleşen Mayalar avcılıkla uğraşıyorlardı.

Tarım ile ilgili en iyi çalışmalar da İ.S.1500 tarihleri civarında Mayalarda görülmüştür. Mayalarla ilgili ilk bilgiler peder Ordonez'in yazdığı "A History of the Creation of Heaven and Earth" isimli kitabında yer alır. Mayalara ait olduğu ileri sürülen kenti "Yılanların büyük şehri" anlamında tanımlayarak, kent hakkında yerel öykülere dayanarak varlığından söz eder. Yerel öykülerin 1961 yılında koyu bir dinci olan Nunes de la Vega adlı papazın 1961 yılında yakmış olduğu ileri sürülen "Quiche Maya Kitabı"nda yer almış olabileceği tahmin ediliyor. Yaşam geleneklerine sıkı sıkıya bağlı olan kabileler şefleri ve rahiplerinin öne sürdükleri kurallarla yaşarlardı. Kadınlar doğum yaptıktan hemen sonra bebeği yıkar ve kafasını iki çatal şeklinde yapılmış yassı bir ağaç arasına sıkıştırırlardı. Bu işlem uzun sürmezdi, 2 ya da 3 gün sonra onların istediği yassı baş elde edilmiş olurdu. Yassı başı Mayalar güzellik sembolü olarak görürlerdi. Anne ve baba bebeğin yazgısını ve adını belirlemek için vaftiz gününden önce mutlaka bir rahibe başvururlardı. Çocuklar ve babaları, yağmur tanrısı Chak'ı sembolize eden dört yaşlı saygın

rahibin tuttuğu kordonun içinde beklerlerdi. Tütün, tütsü ve kutsal suyla adları kutsanır ve o tören sırasında yaşları evliliğe uygun olan kızlar da evlendirilirdi. Maya kadını kız çocuklarını son derece baskı altında tutarak yetiştirirdi. Namus kavramına son derece bağlı bulunan Mayalarda kadın evlenmeden önce cinsel ilişkiye girerse cezası ağır olurdu. Buna benzer feodal yaşam tarzı hala Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde uygulanmaktadır. Aynı aileden gelenlerin evlenmeleri tabulaşmış gibiydi. Genellikle evlilik işlerini de çöpçatanlar üstlenmişlerdi. Kimin ne şekilde ve kiminle evlenmesi gerektiği kati kurallara bağlıydı. Yerliler arasında "zina" ölümle cezalandırılırdı. Aileler çocukları güzel görünsün diye burunlarının üstüne boncuk takarlardı. Mayalar, Aztekler gibi merkezi bir imparatorlukla yönetilmediler. Bunlar genellikle şehirlerde ikamet etmek isteyen topluluklardı. Bunların yönetici sınıfları asiller ve rahip soylarından oluşuyordu. Asiller ve rahip soyundan gelenler otoriteyi sağlayan sınıflardı. Mayalarda orta sınıf yok denecek kadar azdı. Mayalarda yaşam tarzı bölünmeler halindeydi. Tabandaki halk oldukça eziliyordu. Soylu sınıflar ise son derece iyi koşullarda yaşıyorlardı. Soylular ile tabandaki halk arasında set çekilmiş gibi bir durum vardı. Asiller kendilerini anası babası olanlar ("Almehenob") sınıfından görürlerdi.

Prens ve yöneticilerden oluşan bir başka asil sınıf ("Halac Uinicil") de vardı. Dinsel organizasyonlar ve yönetim, adı geçen elit sınıf tarafından organize edilirdi. Halkın çoğu çiftçi ve sanaatkarlardan oluşurdu. Çoğunlukla çiftçilik ve avcılıkla uğraşırlardı. Geyik, tavşan, vahşi hindi, İguana gibi yabanı hayvanları avlarlar ve onlarla geçinirlerdi. Maya inancındaki yaratılış öyküleri "Popol-Vuh" adlı Maya Kiçe halkının kutsal el kitabında belirtilmiş. İnançları ve dinsel yolu bu kutsal metinlerde yer alır. Araştırmacılar Popol-Vuh'un Maya dinsel kültünü anlatan tek ve en güçlü belge olduğunu ifade ederler. El yazması olan

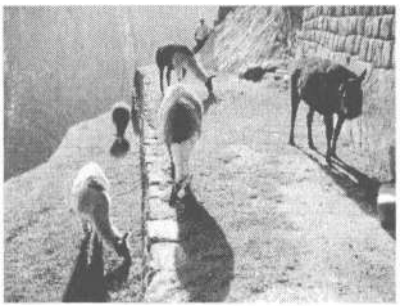
bu eserde yaratılıştan önceki zaman ince bir şekilde anlatılmaktadır. Onlara göre başlangıçta sadece belirsizlik içindeki karanlıkta gökyüzü ve gökyüzünün altında olduğuna inandıkları yeryüzü vardı. Gökyüzü ve yeryüzü sonsuz karanlıkta hareketlenen herhangi bir ivme olmadığı için sessizlik içine gömülmüştü. Yeryüzünün de sulardan yeni kurtulmuş olduğuna inanırlardı. Popol-Vuh'ta yaratılış ile ilgili sessizlikten sonra tanrıların nasıl yaratılmış oldukları ele alınır. Onlara göre suların altındaki "Quetzal" kuşunun sarı ve yeşil tüyleri altında gizlenmişlerdi. (Sümerlerde de yaratılışın suların altında başladığı belirtilmektedir.) Zamanı geldiğinde yeryüzüne çıkıp yaşamı yaratacakları inancı vardı. Dinsel öykü yaratıcıların bazı şeyleri yaratmaya başladıkları belirtiliyor. Onlar; yeryüzü boşluklarına suların dolmasını ve düz olan yerlerden de suların çekilmesini emrettiler. Dünyayı uyandırarak yeryüzünün yaratılmasını sağladılar. Sümerlerin Nuh tufanıyla ilgili öyküye yakın anlatımların yer aldığı Popol-Vuh'ta yaratıcılar bazı şeylerin oluşmasında etkili olduktan sonra ağaçlar ve vahşi hayvanları yaratmanın yaşama canlılık getireceğine inanarak yeni çalışmalara başlarlar. Vahşi hayvanlardan sonra insanları çamurdan yarattılar, ancak onları beğenmediler.

Daha sonra da tahtadan kuklalar yaparak onlara can verdiler ve onları beğenip, yeryüzüne saldılar. Ancak "tahtabacaklı" olan bu yaratıkların vahşi hayvanlardan bir türlü kurtulamadıklarını görünce onları da dramatik bir şekilde yok etiler. Daha sonra da mısırdan insan yarattılar. Ve yeryüzündeki işleri onların arasında bölüştürdüler. Geleneklerinde doğaüstü güçlere inanılırdı. Bu güçlerin kendi aralarında iletişim halinde olduğuna da kesin gözüyle bakılırdı. Onların inanç geleneğinde güçlerini yitirmiş olan tanrılar yerine başka tanrılar yaratma eğilimi vardı. Mayalarda tanrı ve tanrıçalar görsel olarak ele alınmış ve

farklı renklerle tanımlanmıştır. Burada yön tanrılarıyla ilgili renkleri örnek olarak gösterebiliriz. Örneğin kırmızı renkte tanımlanan bir tanrı ya da tanrıçanın doğu yönünü temsil eden bir tapınıcı olduğu hemen bilinirdi. Birbirlerine benzer tanrı ve tanrıçaları da tanımlamışlardır. Bunlara örnek olarak; Ix Chel, Kinich Ahau olarak tapınılan güneş tanrısı Itzamna'nın tapınma benzeri onun karısıdır, şeklinde düşünülür. Bazı önemli tanrılar ise Chac, Huğ Nal, İum Cimih, Huracan, Xbalanque ve Hunahpu'dur. Maya tanrılar panteonunda yaklaşık 117 tanrı yer aldı. Bu tanrıların özdeşleştiği tanrılar ise yaklaşık 120 tanedir. Panteonda ilk on sırayı alan tanrılar; Chac, Ah-Puch, Ixchel, Acat, Votan, Itzamna, Alphabet-gods, Kınıch-Ahau, Hun-Hunahpu ve Cama-Zotz'dır. Uygarlık yolunda inanılmaz olduğu kadar ezoterik yapılarıyla, yazmalarında belirttikleri kehanetlerle çeşitli izler bırakan bir imparatorluk olarak bellekleri süslemektedirler.

Uygarlığın, İ.Ö.2600 civarında Yucatan'da ortaya çıkmış olduğu ileri sürülüyor. Bölgede etkili olan Maya yerlileri İ.S.250 yılından sonra bugünkü güney Meksika, Batı Honduras ve Guetemala topraklarına egemen oldular. İ.S.250-900 yılları arasında etkili olarak görülen "klasik dönemde" nüfusları 90 binlere ulaşan kentlerde yaşadılar. Astronomi, takvim sistemi ve hiyeroglif yazılarla iz bıraktılar. Mayaların doğu kısmında Teotihuacan kültürünün yükselmesinin paralelinde Yucatan ve Chiapas uygarlığı da önemli gelişmeler gösterir. İ.Ö.1000 civarında Olmeklerin uygarlıkları gibi Maya kralları da batı bölgesindeki Oaxaca bölgesine yayılmadan önce Tobasco kıyısında kentler kurdular. Maya bilginleri Zapoteklere de bazı matematiksel yollar öğrettiler ve İ.Ö.3114 yılında başladığı belirtilen "Uzun Dönem Tarih Kaydı Metodu"'nu geliştirmeyi başardılar. İ.S.600 civarında Chipas

kentinde son derece önemli yapılarla kentin yüzünü değiştirdiler. Pacal döneminde ünlü yapıların olduğu da belirtilmektedir. Tanrılar için önemli derecede ibadet merkezleri ve kurban sunakları yaptılar. Maya halkı soylarının deniz aşırı ülkelerinden birinden gelen "Votan" adlı birinden geldiğini kabul ederlerdi. İ.S.800 civarında nüfus azalmasını hızlandıran bazı doğal nedenler yüzünden kentler yıkılmaya yüz tutar. Hatta Palenque, Bonampak ve Yaxchilan gibi kentler ise terk edildikten sonra orman ağaçlarıyla kısa sürede kaplandılar. Ancak kuzey Yucatan'da yaşamın normal olduğu da göz ardı edilmiyor. Kuzey Yucatan'da yaşayan insanlar maden sularından yararlanarak Uxmal, Chichen Itza ve Mayapan gibi kentlerde kültürü yeniden canlandırmayı başarırlar. Mayalar Güney Amerika bölgesinde yerleşmiş yaratıcılık yönünden çok gelişmiş bir halktı. Kültürleri üç dönem halinde gelişti. M.Ö 1500 - M.S 200 tarihleri arasındaki klasik öncesi dönem, M.S 200 - M.S 900 yılları arasındaki klasik dönem ve M.S 900 - M.S 1600 yılları arasındaki geç klasik dönem olarak tarih sayfalarına geçer. Bazı araştırmacılara göre de altı bin yıl önce "Mu" uygarlığının bir parçası olarak gezegeni paylaşmış olabilecekleri belirtilmektedir.

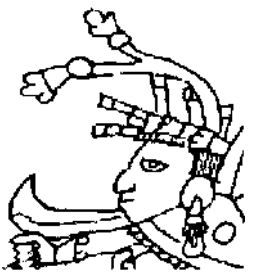

Monte Alban'da tapınak duvarları

Mayouel: Aztek mitolojisinde alkolün tanrıçasıydı. Sözcük anlamı "Maguey bitkisi" şeklinde tanımlandı. Ayrıca pulque (içki) tanrıçası olarak tapınıldı. Uinalın sekizinci günün hükümdarı olarak bilinir. Betimlendiği hayvan ise tavşandı. Mitolojide sarhoş bir farenin kahramanlıklarından dolayı içkinin yapıldığı agav tohumlarını kutsal say-

dı. Bu bitkiyi koruması altına aldı. Tıbbı araştırma yönünde bilgi sahibi olan eşi Patecatl'dan çok yardım gördü. Mayouel ve Mayaquel olarak da kaynaklarda yer aldı. (Burada yine çevirmenlerin adları deformasyona uğrattıkları görülür.) Agave bitkisinin tanrıçası olarak tapınılır. Aztek mitolojisine göre gökyüzünde yaşadığı söylenir. Bu tanrıça dörtyüz memeli olarak betimlenir. Bazen de bir balığı emzirdiği şeklinde de yazmalarda görülür. Dörtyüz memeli olarak gösterilmesinin gökyüzündeki yıldızlarla bağlantılı olduğu düşünülür. Ona göre yıldızlar gökyüzünde yüzen balıklardır. Gece göğü ülkesi olan Tamouanchan "yeşim balıkların ülkesi" olarak mitolojide yer alır. (Bak Mayahual.)

Mayaquel: Aztek mitolojisinde alkolün tanrıçası olarak tapınıldı. Sözcük anlamı "Maguey bitkisi" şeklinde tanımlandı. Pulque (içki) tanrıçası olarak tapınıldı. Uinalın sekizinci günün hükümdarı olarak bilinir. Betimlendiği hayvan ise tavşandır. Mitolojide sarhoş bir farenin kahramanlıklarından dolayı içkinin yapıldığı agav tohumlarını kutsal saydı. Bu bitkiyi koruması altına aldı. Tıbbı araştırma yönünde bilgi sahibi olan eşi Patecatl'dan çok yardım gördü. Mayouel ve Mayaquel olarak da kaynaklarda yer aldı. (Burada yine çevirmenlerin adları deformasyona uğrattıkları görülür.) Agave bitkisinin tanrıçası olarak tapınılır. Aztek mitolojisine göre gökyüzünde yaşadığı söylenir. Bu tanrıça dörtyüz memeli olarak betimlenir. Bazen de bir balığı emzirdiği şeklinde de yazmalarda görülür. Dörtyüz memeli olarak gösterilmesinin gökyüzündeki yıldızlarla bağlantılı olduğu düşünülür. Ona göre yıldızlar gökyüzünde yüzen balıklardır. Gece

Mayahuel'in bir betimlemesi

göğü ülkesi olan Tamouanchan "yeşim balıkların ülkesi" olarak mitolojide yer alır. (Bak Mayahual.)

Mayequeler: Bunlar da bir başka sınıf oluşturmuşlardı. Özellikle kölelerin bulunduğu bir sınıftı. Bu sınıf, Macehualtin ile Pipiltinlerden tamamen ayrı özelliklere sahipti.

Maymun: Aztek takvimindeki matematik sayılarından onbir rakamına verilen ad. Bu ad 260 günlük Tzolkin takvimine göre uyarlanmıştır. Sayısal benzerlikleri yirmi sayısına kadar olan el ve ayak parmaklarının toplamı olarak belirtilmiştir.

Mazatl'ın sembolü

Mazatl: (İng.adıdır) Türkçe karşılığı ise "Geyik" olarak betimlenmiştir. Mayalarda Tzolkin takvimine göre Aztek dilinde yedinci günün adı. Mayalarda "Manik" olarak kullanılmıştır. Cinselliği simgeler. Geyiğin gücüyle güç ve cinselliğin günü olarak betimlenir. Aynı adla tapınılan tanrıları da vardı. Bu tanrı için de törenler düzenlenirdi.

Mazatlan: Göç eden Tolteklerden bir kısım kabilenin yerleştiği kent olarak bilinir. Arkeologlar bu kentte çeşitli kazılar yaparak onların bıraktıkları izleri araştırdılar.

Mecatlapouhqui: Falcı olarak bilinenlerin yer aldıkları "düğüm atıcılar" isimli guruba verilen bir ad. Özellikle Azteklerin komşuları olan Cuexteca ve Huastekler tarafından uygulanırdı. Aztek büyücü ve falcıları bu mesleği onlardan öğrenmişlerdir.

Mecitli: Aztek inançlarında gökyüzü ve yeryüzü olarak tapınılan "Mayauel"in bir başka biçimi olarak ele alınır. Bu tanrıçanın agave şarabı olarak anlatılan "gökyüzü suyu" ve "hayat suyu" ile beslendiği belirtiliyor.

Mendoza kodeksi: Azteklerde bir el yazması. Bu yazmada Tenochtitlan'ın kuruluşundan, Tezcoco gölünün özelliklerinden bahsedilir ve kralların adlarının yazıldığı Hiyeroglifer yer alır. Anlatımlar hiyerogliflerle yapılmıştır. Tenochtitlan'ın kuruluş yazısında bilinen dört bölümlü yapıdan söz edilir. Bu yazmada yer alan ilk resimli sembol Şef Tenoch'un amblemi şeklinde değerlendirilir. İspanyollar bölgeyi kuşatıp her tarafı yakıp yıkmakla bir uygarlığın tarih sahnesinden yok olmasına ön ayak olmuşlardı. Aztekler ya da Mayalardan kalma çoğu tapınak papazların batıl inanç olarak tanımlamaları yüzünden yakılıp, bazı duvar anlatımları silinip, çoğu el yazmaları da imha edilmiştir. Ancak yerliler tarafından saklanan bazı el yazmaları bir zaman sonra ortalıklarda dolaşmaya başlayınca, İspanyolların da marifetleri ortaya çıkmıştı.

Mazatl'ın Codex Mendoza (Mendoza el yazması)

Mexicatl achcauhtli: Azteklerde jandarma komutanına verilen ad. Askeri amaçlı olarak görevlendirilen Mexicatl achcauhtli, günümüzde bir nevi emniyet amiri ya da jandarma komutanı gibi bir görev üstlenenlerdi.

Mexıtl: (Bazı kaynaklarda çeviri hatalarından dolayı Mextlı şeklinde yazıldığı görülür.) Aztek mitolojisinde Meksika'nın en üst tanrısı şeklinde tapınıldı. Huitzilopochtli adının eş anlamlısı olarak tapınılan bir tanrı. Bu tanrının adından kaynaklanan bir yerli kabilesi bulunmaktadır. Daha sonra bunlar Meksika adını alır ve 12'nci yüzyılda Meksika platosuna göç ederler. (Bak Mextlı.)

Mextlı: Aztek mitolojisinde Meksika'nın en üst tanrısı şeklinde tapınıldı. Huitzilopochtli adının eş anlamlısı olarak tapınılan bir tanrı. Bu tanrının adından kaynaklanan bir

Mextli

yerli kabilesi bulunmaktadır. Daha sonra bunlar Meksika adını alır ve 12'nci yüzyılda Meksika platosuna göç ederler. Mexıtl adıyla da tapınıldığı anlatılır. Mitolojide çoğu tanrıya kurbanlar verildiği gibi bu tanrı için de törenlerin yapıldığı ve kurbanların kesildiği ifade edilmektedir. (Bak Mexıtl.)

Mexolotl: Agave bitkisine Meksikalıların verdikleri bir ad. Aztek yerlileri bu bitkiden alkol üreterek tanrılarına sunarlardı.

Metztlı: (Bazı kaynaklarda çeviri hatalarından dolayı Metztlı şeklinde yazıldığı görülür.) Aztek mitolojisinde yaşlı ay tanrıçası olarak tapınıldı. Mitolojide bir başka ay tanrısı olan Tecucıztecatl ile eş değerde görüldü. Metztli adıyla da tapınıldı. Sözcük anlamı da "ay" olarak bilinir. Güneşi temsil ettiği de yazılır. (Bak Metzlı.)

Metzlı: Aztek mitolojisinde yaşlı ay tanrıçası olarak tapınıldı. Mitolojide bir başka ay tanrısı olan Tecucıztecatl ile eş değerde görüldü. Metztli adıyla da tapınıldı. Sözcük anlamı da "ay" olarak bilinir. Güneşi temsil ettiği de yazılır. (Bak Metztlı).

Metztitlan: Çiçimeklerle birlikte yaşayan bir kabileydi. Kral Tlohtzin'in tarım politikasını beğenmeyerek oradan çekildiler. Totoepec kabilesi de onlara uydu. Azteklerde her kabilenin bir şefi olduğu için kabilenin yaşayanları bu şeflerin aldıkları kararlara uymak zorundaydılar. Kral Tlohtzin'in aldığı kötü tarım politikasını beğenmeyen şefler, yandaşlarıyla bölgeyi terk ettiler.

Mezoamerika: Bölgede araştırma yapan arkeologlar tarafından Körfezin kıyıları (Yucatan yarımadası dâhil) Orta ve Güney Meksika'yı, El Salvador'la Honduras'ın bazı bölümlerini ve Guatemalayı kapsayan bir alan olarak belirlendi. Bu bölge İ.Ö.1000-İ.S.1521 tarihleri arasında türeyen kültürlerin genel adı olarak kaynaklarda gösterildi.

Miccailhuitontli: Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "ölüler için küçük şölen" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 24 Temmuz tarihinde yapılırdı. Bu şenlikte danslar eşliğinde ölülere adaklar sunulur ve ata tanrı olan Huitzilopochtli için de adaklar yapılırdı. Törende tapınılan ve adak yapılan diğer tanrılar ise Tezcatlipoca, Huitzilopochtli'ydi.

Mıchuacan: "Balıkların yeri" anlamında betimlendi. Michuaque halkı Michauaque kadınlarıyla evlenen İspanyol erkekleri için bu adı kullanıyorlardı.

Mıchuaque: Tolluca vadisindeki Michuacan bölgesinde yaşayan yerli kabilesinin adı. Bu bölgedeki yerliler farklı diller konuşurlardı.

Mıctecacıhuatl: Sözcük anlamı "Mictlan'ın hanımı" şeklinde tanımlandı. Ölüler tanrısı Mictlantecuhtli'nin karısıdır. Bu tanrıça hem yeraltı ve hem de yeryüzüne ait olabileceği düşünülen çıngıraklı bir etek kullanırdı. Sembollerde onun kurukafa ile gösterilip, ellerinin de mezar kazmaya yönelik olarak belirtilmesi ölüler ülkesi Mictland'a ait olduğu anlamına gelirdi. Mıctlancıhuatl adıyla da tapınıldığı ifade ediliyor. (Bak Ometeotl.)

Mictecacfhuatl: (Bak Mıctecacıhuatl.)

Mıctlan: Oaxaca bölgesinde "Mitla " adlı bir kent olarak bilinir. Motecuhzoma döneminde güneyden gelen göçmenleri karşılamak için görevlendirilen beş müfettişten biri de bu kentten seçildi. Ayrıca üç ölüler ülkesinin ilk sıradaki ülkesi olarak bilinir. Ölenlerin gittiği yer anlamında betimlenir. Mictlan ülkesini ölüler tanrısı Mıctlantecuhtlı ve karısı Mıctecacıhuatl (Mictecacfhuatl) yönetiyordu. Buradaki yeraltı tanrılarının çoğunlukta oluşu ve adlarının söylenmesi dahi zor olan tanrılar ölüler ülkesini bir labirente dönüştürmüştü. Bu tanrılar genellikle iki boyutlu formda aydınlık olarak tanımlandılar. Aztek mitolojisinde Mictlan'ın karanlık, solucan ve böceklerle dolu olduğu anlatılır. Mictlan yeraltı dünyasının diğer yönetici tanrıla-

rı ise; Cihuateteo, Cihuacoatl, Acolmiztli, Chalmecacihuilt, Chalmecatl ve Acolnahuacatldi. (Bak Üç ölüler ülkesi.)

Mıctlantecuhtlı: Aztek mitolojisinde Mıctlantecuhtzı olarak tapınıldı. Sözcük anlamı "Mictlan'nın ölüler ülkesinin tanrısı" şeklinde tanımlandı. Ölenlerin kemiklerini koruması altına alan bir tanrı şeklinde tapınıldı. Yarasalar, örümcekler ve baykuşlarıyla tanınan bu tanrı işini seven şeklinde ifade edildi. Aztek Mitolojisinde Ölüm tanrısı olarak tapınıldı. Ülkesiyle aynı adı taşıdı. Ayrıca İ.Ö.1144-749 tarihlerinde tapınılan Maya tanrısıdır. Toltekler tarafından tapınılan bu tanrı "ölüm tanrısı" olarak bilinir. Altıncı üst dünya döneminde Aztekler tarafından tapınılan kültü halk arasında benimsendi. Betimlendiği hayvansal varlık ise "Vahşi Köpek" olarak belirtildi. Panteonda ölüler tanrısı olarak anlatılan Mıctlantecuhtlı'nin betimlenmesindeki yüz ifadesi çoğunlukla bir kurukafa biçiminde belirtilir. Ölüler dünyasının tanrısı Miclantecuhtzı karısı Mıctecacıhuatl (Mictecacfhuatl) ile birlikte savaşlarda, kurban sunaklarında, çocuk doğururken ölen kadınların, boğulanların, yıldırım çarpması sonucu ölenlerle bazı bulaşıcı hastalıklardan ölenlerin hiçbir cennete giremeyenlerin ruhları, Mictlan ölüler ülkesindeki dokuz cehenneminde yargılanmak üzere dört yıl gibi uzun bir süre orada kalır ve cehennemler arasında uzun bir yolculuğa çıkarlardı. Bu yolculuk sırasında son durak olan Mictlantecuhtli'nın bulunduğu dokuzuncu cehenneme geldiklerinde ya tamamen yok olur ya da sonsuza dek ruhları özgürlük ve huzura kavuşurdu.

Mictlantecuhtli'nın betimlenen cizimi

Mıctlantecuhtzı: Aztek mitolojisinde Mıctlantecuhtzı olarak tapınıldı. Sözcük anlamı "Mictlan'nın ölüler ülkesinin tanrısı" şeklinde tanımlandı. Ölenlerin kemiklerini koru-

maya alan bir tanrı şeklinde tapınıldı. Yarasalar, örümcekler ve baykuşlarıyla tanına bu tanrı işini seven şeklinde ifade edildi. Aztek Mitolojisinde Ölüm tanrısı olarak tapınıldı. Ülkesiyle aynı adı taşıdı. Ayrıca İ.Ö.1144-749 tarihlerinde tapınılan Maya tanrısıdır. Toltekler tarafından tapınılan bu tanrı "ölüm tanrısı" olarak bilinir. Altıncı üst dünya döneminde Aztekler tarafından tapınılan kültü halk arasında benimsendi. Betimlendiği hayvansal varlık ise "Vahşi Köpek" olarak ifade edildi. Mıctlantecuhtzı, Mıctlantecuhtlı'nin çevirmenler tarafından deformasyona uğratılmış biçimidir. Bak Mıctlantecuhtlı.

Mıctlancuauhtla: Azteklerde bir yerleşim yeri. Deniz kenarında olan bir yer olarak belirtiliyor. Konumları hakkında belge eksikliği nedeniyle bilgi verilemiyor. Arkeolojik bir sit alanı olduğu söylenmektedir.

Mıguel Leon-Portılla: Azteklerin yaşamlarıyla ilgili araştırma ve inceleme yapan bir yazar. Bu yazarın Türkçe karşılığı "Kırık Mızraklar" olan "The Broken Spears" adlı kitabı Okyanus yayınevi tarafından yayınlanmıştır. Yazarlığı ve kişiliği hakkında belge yetersizliği nedeniyle daha fazla bilgi verilememektedir.

Mıguıztlı: (İng.adıdır) Türkçe karşılığı ise "Ölüm" olarak betimlenmiştir. Mayalarda Tzolkin takvimine göre Aztek dilinde altıncı günün adı. Mayalarda "Cimi" olarak kullanılmıştır. Ölüm, çürüme olarak betimlenen gün şeklinde belirtildi. Tanıtıldığı elementi ise su ve ateştir.

Mıguıztlı'nin sembolü

Mikstekler: (Mixtecs) Bir kabile adı. Bu kabilede "Sekiz Geyik" adlı bir halk kahramanından söz edilir. Bu kahramanın adı sembollerle belirtilmiştir. Mikstekler, Aztekler tarafından kuşatılan en büyük kabile olarak anlatılır. Oaxaca vadisine yerleşen bir yerli kabilesidir. Dağlık bölgelere dağılmış ve çiftçilikle uğraşmış bir halk olarak el yazmalarında hakkında en çok yazı yazılan kabile-

dir. Eski toplulukların mirasçısı olarak anlatılan bir kabile konumundadır. XV. yüzyılda diğer rakip kabileler karşısında bir krallıkla özerkliğini korumasını bildiler. Kendi aralarında sürekli kavga eden bir toplumdu. Bazen uzak yerlere yapacakları savaşlar için beyliklerin şefleri bir araya gelerek karar alırlardı. Ancak tarihlerinde kralların dan hiç biri istila ettiği yerlerde fazla kalamamıştır. Yani hâkimiyet sağlayamamıştır.

Mimich: Güneş tanrısının emriyle savaşı başlatan beş bulut yılanının katliamından kurtulan bir bulut yılanı. Teslim olduktan sonra Chicomoztoc'a yerleşti. Mitolojide diğer "bulut yılanı" Xiuhnel ile birlikte avlanmak için iki geyiğin peşine düşerler, yorulurlar. Geyikler iki kadına dönüşürler. Kadınlardan biri Xiuhnel ile konuştuktan sonra onunla yatmak ister, Xiuhnel kadının üzerine çıktığında kadın birden dişleriyle onun kalbini yerinden alır ve onu öldürür. Kardeşi olarak bilinen Mimich ise kardeşinin öldüğünü görünce bunun bir oyun olduğunu hisseder, diğer kadınla yatmadan bir ateş yaratıp içine girerek saklanır. Kadın onu dört gün kovalar sonunda Mimich okunu kadına atar ve kadın tekrar geyik şekline döner. Bu öykü kaynak kitaplarda uzun bir şekilde anlatılmıştır.

Mimixcoca: Aztek Tanrısı. Tanrı Hutiznahua ile aynı grupları temsil ediyordu. Birisi güney diğeri de kuzeyi temsil ediyordu. Tarasko Tanrıları olan Curicaveri ile Urendequa vecara gibi ilişkileri vardı. (Bak Mixcoatl.)

Mimixcoua: "Dörtyüz bulut yılanının" Aztek dilindeki sözcük karşılığıdır.

Mizquic: Azteklerde bir kral. Krallığı ve siyasal kimliği hakkında yeterli belge bulunmadığından detaylı bilgi verilemiyor.

Mixcoac: Azteklerde bir yerleşim alanı. Küçük bir kasaba olarak bilinmektedir. Bu gün arkeolojik sit olarak değerlendiriliyor. Döneminde diğer büyük ticaret merkezlerine yakın bir konumu vardı.

Mixcoatl: (Mixcouatl) "bulut yılanı" şeklinde betimlenerek kuzeydeki bütün yıldızları temsil eden bir tanrı olarak tapınıldı. Aynı zamanda ateşe hükmederdi. Azteklerdeki anlamı da ateşin yaratılmasında kullanılan "sürtünme çubuğu" şeklindeydi. Aztek'lerden önceki Çiçimek halkının inancına göre yıldızlar güneşten çok daha önceleri vardı. Kutupyıldızı Tanrısı Mixcoatl bu yıldızların içinde çoğaldığı için "bulut yılanları" anlamına gelen Mimixcoca adını verdiler. Gökyüzü Tanrıları için insan kurban edilmesi orada bulunan tüm yıldızların güneşle beslenmesi inancını yaratmıştır. Çiçimeklerin eski kentleri olan Tlaxcala'da bu Tanrı "hayvanların efendisi" olarak tanımlanan "Camaxtli" adıyla anılırdı. Bugünkü Cora ile Tarahumara yerlileri tarafından hala canlı bir şekilde tapınılır. Ateş elde edilirken, Tezcatlipoca onun kılığına girer. Onlara göre yıldızlar güneşten önce vardı. Büyük ateşler "ateş tanrısının" törenlerinde yakılırdı. Sahagun'un açıklamaları ise daha farklıdır. O da pamuklu bez yerine pelerinden söz eder. Yani pelerini yere serdikten sonra mısır tanelerini üzerine serpiştirir. Mısır tanelerinin bu şekildeki serpiştirilişi Florensa Ulusal Kütüphanesinde bulunan "Nahuall Kodeksinde" daha ayrıntılı gösterilmiştir.

Mixcoatl'ın betimlenen cizimi

Mixteca Alta: Oaxaca vadisinin batısıyla güneyi kapsayan dağlık bir bölge.

Mixteca Baja: Pasifik okyanusu kıyı şeridine yakın bir bölge olarak bilinir.

Mizcoatechialtitlan: Bir kanal adı.

Mısır tanesi atıcıları: Bunlar tıpkı Motetequı ve Teuquiquixtli tarzında gösteri yapanlardı. Birer falcıydılar. Zaten Aztek halkı fala ve büyüye son derece inanan bir toplumdu. Pamuklu bir bezin üzerine 20 adet mısır tanesini serpiştirirler. Mısır tanelerinin düştükleri konuma göre gele-

ceği anlatırlardı. Pamuklu bezin orta kısmında mısır tanecikleri olmasa bunu kötüye yorumlarlardı. Eski Meksika kodeksi olan "Magliabecchi"de bunu kanıtlayan bir resim bulunmaktadır. Günümüzde Çingene olarak isimlendirilen bir halk bu fal geleneğini devam ettiriyor gibi görünüyor. Çingene falcıları mısır tohumları yerine karışık taşlar ve bakliyatları rast gele yere serperek taşlar ve bakliyatların konumlarına göre gelecekten haber vermeye uğraşırlar.

Mısır tanrısı: Bu tanrının adı belge eksikliği nedeniyle bulunamadı. Ancak onun da Aztek mitolojisinde ilginç öyküsü vardır. Bu öykü şöyledir; Her şeyi yaratan tanrıların tümü dağların en yüksek yerlerindeki mağaralara indiler. Bu tanrılar Piltzintecuitli ve tanrıça Xochiquetzal'ın evlenmeleri nedeniyle bir tören için toplanmışlardı. Aralarında iki tanrı evlenince diğer tanrılar da törene katılmak için mağaraya inmişlerdi. Tanrıça bu evlilikte bir erkek çocuk doğurur ve adına da "mısır tanrısı" derler. Bu tanrı yerin altına girer. Onun saçlarından pamuk, iki gözünden Meksikalıların severek yediği bir bitki, burnundan "Chıan" adlı bir başka bitki, parmaklarından yerelması olarak bilinen "batate", tırnaklarından iri cinsli bir mısır ve vücudunun diğer kalan kısımlarından yüzlerce çeşit meyve oluşur. İnsanlar bu bitkileri, meyveleri toplayarak yetiştirirler. Onun bu yaratıcı özelliğinden dolayı halk "en sevgili efendimiz" şeklinde ona önem verip tapındılar.

Mociuaquetzqui: Tolteklerin cinsel günahlarını anlatan bir efsane olarak bilinir. Genellikle erkekleri fuhuşa sürükleyen dişi cin Tzitzmitl tarafından gerçekleştirilir. Tapınak fahişelerinin özellikle erkekler tarafından tanrıçalaştırılması çoğu uygarlıkların vazgeçilmez bir davranışı olarak karşımıza çıkar. Sümerler, Babiller, Asurlar, Hititler, Mısırlılarda da aynı şekilde kadınların tapınaklarda erkekleri baştan çıkarmak için görevlendirildiği anlatılır. Sümer tanrıçası İnanna'nın uygulamaları buna bir örnektir. Sü-

mer tanrıçası İnanna, tapınağın bir bölümünde yardımcı tanrıçalar adı altında kadınları erkeklerle aşk yapmaları için barındırmıştı. (Bak üç ölüler ülkesi.)

Moctezuma: (Bak Motecuhzoma.)

Monte Alban: Monte Alban, tapınak kenti olarak bilinir. Xochicaco'da büyük kale duvarlarıyla Monte Alban yer alır. Kale duvarları ve Monte Alban kısa süre içinde mükemmel birer kült merkezi haline gelirler. Bu kent sınırlarında Zapoteklerin dinsel inanışlarına aydınlık getiren 150 civarında mezar Alfonso Caso tarafından bulundu. 7 numaralı mezar açıldığında Zapoteklerin şeflerinden birine ait olduğu görüldü. Dağın zirvesinde küçük "ev tapınak" şeklinde bir yapı vardır. Bu yapının ön tarafı Quetzalcoatl tapınağında olduğu gibi yılan desenleriyle bezelidir. Burası hala arkeologlar tarafından inceleme altında tutulmaktadır. Buradaki tanrı resimleri küçük heykeller şeklinde ifade edilir. Cortes buradaki yapıların görkemliliğine âşık olmuş ve yanıbaşındaki doğa harikası olan Oaxaca kentinde mola vermiştir. Monte Alban'ın İ.Ö.yaklaşık 800 civarında Olmek yerlileri tarafından kurulmuş olduğu belirtiliyor. Dağın tepesindeki yapının mühendislik harikası olduğu ifade ediliyor. Monte Alban'a yaklaşık İ.Ö.300 civarında Zapotekler girerek kuşatmış ve bu kentte kendilerine ait tapınaklar, saraylar ve tören alanları yapmışlardır. Zapoteklerin büyük bir kabile olduğu ve Mayalar gibi bir dil kullandıkları söylenir.

Motecuhzom: İspanyol dilinde "Montezuma" olarak tanımlandı. Günümüzde Meksikalılar burayı "Moctezuma" olarak adlandırırlar. Burada Toltekler yaşadı. Bıraktıkları izler hala tartışılıyor. Tolteklerden önce yaşayanlara bu ad verilmişti. Aynı adla birkaç kral vardı.

Moquihuik: Tezozomoc'un kızı Chalchiuhnenetzin ile evliydi.

Motecuhzoma I: (Motecuhzoma "gökyüzüne ok atan okçu" anlamında tanımlanan Ilhuilcamina ve "büyük" anlamın-

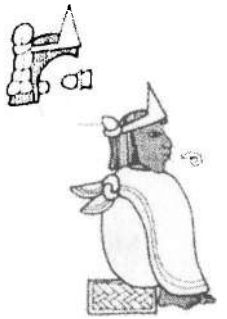
da tanımlanan Ueue olarak da yazıldığı görülür.) Azteklerin beşinci kalı olarak bilinir. 1441-1469 (Bazı kaynaklarda 1440-1469 tarihleri arasında hüküm sürdüğü ele alınmıştır.) tarihlerinde hüküm sürdü. Itzacoatl'dan sonra yönetime geçti. Kral Itzocatl'ın Meksika vadisindeki topraklarını korumak için bir dizi güvenlik gurupları kurdu. Kurduğu vergilendirme sitemine bir kabile reisi olan Chalco karşı çıktı. Motecuhzoma'ya Tlacaelel danışmanlık yaptı. Kralın hüküm sürdüğü tarihler bazı kaynaklarda İ.S.1440-1464 tarihleri arasında gösterilmiştir. Bu kral güçlü, şahsiyetli ve zengin olduktan sonra nereden gelmiş olabileceklerini ve atalarının geçmişlerinde özel bir konumu bulunan "Yedi mağaranın" bulunması için başbakanı konumunda bulunan Tlacaelel'e teklifte bulunur. Ancak Tlacaelel bu görevin büyücülere ait olduğunu belirtir. Motecuhzoma daha sonra aynı konuyla ilgili "kartal yılanı" olarak tanımlanan ihtiyar tarihçiye başvurur. Yaşlı tarihçi krala bu ülke ile ilgili bilgiler verir. "beyaz ülke" dedikleri Aztlan'ın doğasından dolayı yaşam için çok güzel bir yer olduğunu ifade eder. Bu ülkede suların ortasında ucu eğik gibi duran bir dağın var olduğunu anlatır. Bu dağın adı "kambur dağ" olarak bilinen Colhuacan dağı olduğu belirtilir. Bunların görüşlerinden sonra yaklaşık altmış büyücüyü bu işle görevlendirdi. Motecuhzoma 1469 da öldü.

Aztek kralı Motecuhzoma I. 1440-1469 tarihleri ara-

Motecuhzoma II: 1502-1520 tarihlerinde hüküm sürdü. Döneminde yerliler İspanyol askerlerin gelişlerini gökyüzüne gitmiş olan "beyaz Tanrılar" in geri gelmiş oldukları şeklinde düşündüler. Motecuhzoma tarafından İspanyol askerlerine en güzel karşılama törenleri düzenledi. Ancak durumun farkına çok geç varıldı. İspanyollar her tarafı yağmalayıp, insanlarını kılıçtan geçirdiler. İspanyol baskı-

larına ve zorba saldırılarına karşı koyamayınca falcı ve büyücülerine başvurdular. Hernan Cortes ile savaştı. Tlaxcala'da savaşçı askerleri direniş göstermiş olsa da İspanyol gücüne karşı gelemediler. Cholollan'da daha farklı bir strateji deneyen Motecuhzoma İspanyolları onların müttefiki olan yerlilere baskı yaparak kente davet etti. Ancak çeşitli tuzaklar hazırladı. Hernan Cortez kente girmişti. Bu tuzak haberi İspanyol askerleri tarafından öğrenilince son derece kanlı bir katliam başladı. Çoğu yerlilerin şefleri ve savaşçıları İspanyol askerleri tarafından esir alındı. Çoğu da öldürüldü. Bunu duyan Motecuhzoma kahrından belki de ne yapacağını şaşırmıştı. Artık kabilesine karşı güvenini de yitirmişti. Çaresiz bir şekilde İspanyolların istediklerine evet demek zorunda kalmıştı. Bu kralın İspanyollarla ilgili savaş öyküleri anlatılmakla bitmez. Kaynaklar bölümünde uzun bir anlatım yer almaktadır. Tarihçi yazarlar bir kral ya da tanrı eğer ilgili uygarlıkta biraz ön sıralarda görülmüşse onlar hakkında uzunca metinler yazmayı gelenek haline getirmişlerdir. Mocetuhzoma için de aynı şeyleri düşünebiliriz. Tarihçiler onun hakkında Aztek tarihini ele alıp yazdıklarında eserin yarısını Mocetuhzoma ile İspanyollar arasındaki gerilime ayırmışlardı. Önde gelenlerin yaşam öyküsü uzunca bir alanı kaplayınca, unutulmuş olan diğer şefler ya da yerel tanrılar silik kalmış onları sadece birkaç sözcükten oluşmuş cümlelerle geçiştirmişlerdi.

1502-1520 tarihleri arasında hüküm sürdü

Moctezuma: (Mocetuhzoma/Montezuma adıyla da yazıldığı görülür.) Azteklerin son kralı. Montezuma ve Motecuhzoma adıyla da anılır. Çikolatada kullanılan kakao üretimi onun döneminde çok hızlanmıştı. Hazırlıksız bir şekilde İspanyol askerlerine yakalandı. (Bak Motecuhzoma.)

Montezuma: Azteklerin son kralı. Montezuma ve Motecuh-

zoma adıyla da anılır. Çikolatada kullanılan kakao üretimi onun döneminde çok hızlanmıştı. Hazırlıksız bir şekilde İspanyol askerlerine yakalandı. (Bak Motecuhzoma.)

Motelhuihtzin: İspanyolların saldırıları sırasında Tenochtitlan kentinin kralı Cuauhtemoc'un yardımcılarından biri.

Motetequi: "Kendilerini parçalayanlar ve tanrıları ortaya çıkaranlar" şeklinde bir betimlemeyle ortaya çıkıyor. Bunlar hipnoz ustaları olarak anlatılırlar. Gösterilerine ilgi yüksekti. Yaptıkları sanat öldükten sonra yeniden doğuşu sembolize etmekteydi. Aynı şekilde bir de Teuququixtli adıyla tanımlananlar vardı. Bunlar mekanik hileleri yapmak için araçlardan yoksun oldukları için pelerin kullanıp, sihirbazlık yaparak gösteriler sunarlardı. Daha doğrusu kitle hipnozu gerçekleştiren kişiler olduğu tahmin ediliyor.

Moyocanı: Sözcük anlamı "kendini yapan" şeklinde tanımlandı. Tezcatlıpoca'nın da bir diğer adı olduğu söyleniyor. (Bak Tezcatlıpoca.)

Moyotlan: Tenochtitlan'ın güneybatısında yer alan bölümünün adı. "Tatarcıkların yeri" anlamında bilinirdi. Burası İspanyollar tarafından aziz Baptist John'a adandı.

Munoz Camargo'dan kehanet açıklamaları: Azteklerin kehanetleri anlatmakla bitmez. Bir taraftan Sahagun bir taraftan da Munoz Camargo söz konusu kehanetlerle ilgili derinlemesine araştırma yapmışlardır. İspanyollar Aztek topraklarına gelmeden yaklaşık on yıl önce yerliler garip olaylara tanık oldular. Bu olayları kötüye işaret olunan kehanetler olarak düşündüler. Birinci olay; "...Geceleyin gökyüzünde ortaya çıkan, yanan bir sütündü. Etrafa o kadar parlak kıvılcım ve ışıklar saçıyordu ki, sanki yeryüzüne ateş yağıyor, etraf seher vakti gibi aydınlanıyordu. Bir piramit şeklinde sanki gökyüzüne tutturulmuş gibiydi. Muazzam genişlikteki tabanı yere bakıyor, gövdesi tepeye doğru daralıyor ve semaya dokunuyordu." Bu ke-

hanet yerlilerin 12 ev dedikleri yılda yani İspanyol takvimine göre 1517 yılında ortaya çıkarak bir yıl boyunca yanmaya devam etti. İkinci olay; "...Tlacateco bölümündeki kötü ruhlu Huitzilopochtli'nin tapınağı, hiç kimse onu ateşe vermemesine rağmen yandı. Ateş o kadar büyük ve ani bir şekilde parladı ki, alev öbekleri kapılardan taşıp gökyüzüne ulaşır gibiydi. Bu olay meydana geldiğinde çok büyük karmaşa ve bağırış meydana geldi..." Üçüncü olay; "...Bir tanrının çatısı samandan yapılı tapınağına yıldırım düştü. Tapınak, tanrı Xıuhtecuhtli'ye adanmış Tzonmolco'ydu. Yıldırım, tapınağa şimşek ya da gök gürültüsü olmadan, çok hafif bir yağmur yağarken düştü. Her şey yerle bir olurken bu olay kötüye kehanet olarak kabul edildi..."Dördüncü olay; "...Gündüz vakti güneş tepedeyken gökyüzünden kuyruklu yıldızlar geçti. Batıdan doğuya büyük bir hız ve şiddetle üçlü bir gurup halinde geçip, parlak korlar saçarken arkalarında o kadar büyük kuyruklar bıraktılar ki ihtişamları gökyüzünü kapladı ve insanlar bağırıp ağlamaya başladılar..." Beşinci olay; "...Hiç rüzgâr yokken Meksika gölü kabardı kaynadı, kaynadı ve büyük bir yüksekliğe ulaşana kadar köpürdü, derken şehrin yarısındaki evlerin üzerine devrildi. Sular altında kalan evler çöküp mahvoldular." Altıncı olay; "...İnsanlar geceleri ağlayan, iç çekip hıçkırarak gözyaşlarına boğulan bir kadının sesini duydular. Kadın 'Ah evlatlarım, mahvolduk! ' diye ağlıyordu..." Yedinci olay; "...Meksika gölünde balıkçılar, diğer kayıkçılar ve kuş avcıları, bastonu andıran koyu tüylü bir kuş yakalayıp görmesi için Motecuhzoma'ya götürdüler. Motecuhzoma kara holdeydi, güneş çoktan batışa geçmişti. Bu öylesine has ve muhteşem bir kuştu ki, hiç kimse garipliğini abartamaz ya da yeterince iyi anlatamazdı. Kafasının üzerinde içinde semanın, boğanın üç yıldızının ve ikizler yıldızının görülebildiği yuvarlak, şeffaf ayna şeklinde bir taç vardı. Motecuhzoma bunu gördüğünde içini korku ve

hayret kapladı. Çünkü kuşun tacında semanın yıldızlarını görmenin kötü bir kehanet olduğuna inanıyordu..."

Myocoyatzin: (Ipalnemohuanı olarak da bilinir.) Sözcük anlamı "Yakınların ve yükseklerin efendisi" şeklinde tanımlandı. Tezcatlıpoca'nın bir diğer adı olduğu da söyleniyor. Azteklerde diğer Tanrıların da ötesinde yer alan ve halkın inandığı tek bir Tanrının olabilme ihtimaline karşı verdikleri ad. "Hayat veren" ya da "kendini yaratan" anlamında tanımlandı. Bu Tanrı bazen kadın ve bazen de erkek şeklinde betimlendi. (Bak Tloque-Nahuaque.), (Bak Tezcatlıpoca.)

N

Nachan-Can: Kesin olmamakla beraber çoğu araştırmacılaya göre Palanque kentinin eski adı olarak tanımlanmakta.

Nacuilxochitl: Çiçek bayramına benzer bir kutlama törenidir. Aztekler bu törene "beş çiçek" adını takmışlardı. Bu bayram öncesinde cinsel ilişki yapmak günahtı. Ayrıca oruç da tutarlardı. (Görüleceği gibi İslam dini başta olmak üzere diğer yakın tarihli dinlerde oruç tutmanın tanrısal bir görev olduğu Azteklerde de tekrarlanmıştır.) Cinsel ilişkiye giren ve orucunu bozanlar için tanrılar tarafından ceza olarak hastalıklar verilirdi. Nasılsa bunca yıl önce uygulanan bazı geleneksel inanışlar bugün de devam etmektedir. Günümüzdeki dinsel akımlarda da bazı günlerde cinsel ilişkiye girmenin günah olduğunu savunanlar vardır. Hatta kutsal günlerde cinsel ilişkiye girmenin suç olduğu, orucun bozulmasının da tanrısal ilkelerin yerine getirilmemesi nedeniyle cehennem azabıyla cezalandırılacağı hatırlatılmaktadır.

Nacxit Xuchit: Ya da "Nacxitl Xochitl" şeklinde yazılır. Kukulcan'ın bir diğer adıdır.

Nagual: Totem anlamında kullanılan bir sözcük. Ölüm ile gerçek dünyanın ötesinde düşünülen bir dünyanın betimlenmesi olarak da ele alınır. Bazı yerli kabile inançlarında kuş, jaguar ve geyik gibi havanların bedenlerinde yaşam bulan ve barınan ruh olduğu söylenmektedir.

Nahuaların soyları: Aztekler döneminde yaşayan Nahuaların sekiz soyları vardı. "Başlangıç mağarası" olarak tanımlanan Chicomoztoc'tan yayıldıkları ifade edilir. Bu soylar; Uexotzinca, Chalca, Xochimilca, Cuitlauaca, Malinalca, Chichimeca, Tepaneca ve Matlantzinca'dır. Nahu-

aların bu soyları Aztlan'a yerleşerek orada evler yaptılar. Daha sonra Aztekler göçer bir şekilde Aztlan'a geldiklerinde onları görünce şaşırmışlardı. Sonraki zaman diliminde birlikte yaşamaya başladılar.

Nahuatl dili: (Ya da Nabuatl ağzı) Azteklerin kullandığı bir dil. Resmi dil olarak tarihte yer aldı. Nahuatl dilinden yazılan adların XVI'ncı yüzyılda Latin alfabesine aktarıldığı söyleniyor. Kuzeyde yaşayan yerlilerin kurduğu Toltek imparatorluğu da bu dili kullanıyordu. Nahuatl dili "uto-Aztek" dil ailesinin bir bölümüdür. (Bak Nahuatl.)

Nahui Ocelotl: Aztek takvim döngüsünde dört güneş evresi olan Nahui Ocelotl, Nahui Eceatl, Nahui Quihahuitl ve Nahui gibi alt evrelerden biridir. Bu evreler Chimalpopoca yazıtında belirtilmiştir. "Birinci Güneş evresi" olarak tanımlanır. Kapladığı süreç yaklaşık 676 yıldır. (52x13 şeklinde hesaplanmıştır.) Bu evreler güneş tanrısının yüzünün çevresinde "dört çağı "temsil eden semboller şeklinde gösterilmiştir. Her çağın değişik bir tanrısı ve kültü olup, değişik bir doğa afetiyle de sonlandığı ifade edilmiştir. Araştırmacı Cotterall, İspanyol işgalci Cortez'in elinden kurtulan bazı soylu Kızılderililer tarafından elde ettiği bilgilere dayanarak açıklamalarda bulunmuştur. Bilgilerin çoğu; 1558 yılından kalma olduğu ileri sürülen" Leyenda de los Soles" adlı el yazması, "Chimalpopoca Kitabesi" ve "Cuahititlan Yıllıkları"ndaki açıklamalardan yola çıkılarak elde edilmiştir. (Bak "Birinci Güneş Evresi".)

Nahui Ehecatl: Aztek takvim döngüsünde dört güneş evresi olan Nahui Ocelotl, Nahui Eceatl, Nahui Quihahuitl ve Nahui evrelerinden biridir. Bu evreler Chimalpopoca yazıtında belirtilmiştir. "İkinci Güneş evresi" olarak tanımlanır. Kapladığı süreç yaklaşık 364 yıldır. (52x7 şekklinde hesaplanmıştır.) Bu evreler güneş tanrısının yüzünün çevresinde "dört çağı "temsil eden semboller şeklinde gösterilmiştir. Her çağın değişik bir tanrısı ve kültü olup, değiş-

şik bir doğa afetiyle de sonlandığı ifade edilmiştir. Araştırmacı Cotterall, İspanyol işgalci Cortez'in elinden kurtulan bazı soylu Kızılderililer tarafından elde ettiği bilgilere dayanarak açıklamalarda bulunmuştur. Bilgilerin çoğu; 1558 yılından kalma olduğu ileri sürülen "Leyenda de los Soles" adlı el yazması, "Chimalpopoca Kitabesi" ve "Cuahititlan Yıllıkları"ndaki belirtilen açıklamalardan yola çıkılarak elde edilmiştir. (Bak "İkinci Güneş Evresi".)

Nahui Quihahuitl: Aztek takvim döngüsünde dört güneş evresi olan Nahui Ocelotl, Nahui Eceatl, Nahui Quihahuitl ve Nahui evrelerinden biridir. "Üçüncü Güneş evresi" olarak tanımlanır. Kapladığı süreç yaklaşık 312 yıldır. (52x6 şeklinde hesaplanmıştır.) Bu evreler güneş tanrısının yüzünün çevresinde "dört çağı "temsil eden semboller şeklinde gösterilmiştir. Her çağın değişik bir tanrısı ve kültü olup, değişik bir doğa afetiyle de sonlandığı ifade edilmiştir. Araştırmacı Cotterall, İspanyol işgalci Cortez'in elinden kurtulan bazı soylu Kızılderililer tarafından elde ettiği bilgilere dayanarak açıklamalarda bulunmuştur. Bilgilerin çoğu; 1558 yılından kalma olduğu ileri sürülen "Leyenda de los Soles" adlı el yazması, "Chimalpopoca Kitabesi" ve "Cuahititlan Yıllıkları"nda belirtilen açıklamalardan yola çıkılarak elde edilmiştir. (Bak "Üçüncü Güneş Evresi".)

Nahui atl: Aztek takvim döngüsünde dört güneş evresi olan Nahui Ocelotl, Nahui Eceatl, Nahui Quihahuitl ve Nahui evrelerinden biridir. Bu evreler Chimalpopoca yazıtında belirtilmiştir. "Dördüncü Güneş evresi" olarak tanımlanır. Kapladığı süreç yaklaşık 676 yıldır. (52x13 şeklinde hesaplanmıştır.) Bu evreler güneş tanrısının yüzünün çevresinde "dört çağı "temsil eden semboller şeklinde gösterilmiştir. Her çağın değişik bir tanrısı ve kültü olup, değişik bir doğa afetiyle de sonlandığı ifade edilmiştir. Araştırmacı Cotterall, İspanyol işgalci Cortez'in elinden kurtulan bazı soylu Kızılderililer tarafından elde ettiği bilgilere

dayanarak açıklamalarda bulunmuştur. Bilgilerin çoğu; 1558 yılından kalma olduğu ileri sürülen" Leyenda de los Soles" adlı el yazması, "Chimalpopoca Kitabesi" ve "Cuahititlan Yıllıkları"nda belirtilen açıklamalardan yola çıkılarak elde edilmiştir. (Bak "Dördüncü Güneş Evresi".)

Nahuatl: Azteklerin kullandıkları bir dil. Nahuatl dilinde yazılan çoğu el yazmaları Azteklerin İspanyol işgalcileri tarafından bölgedeki katliamını dramatize ederek belirtir. Bölgeyi Hıristiyanlaştırmak için gönderilen Fransiskan rahipler, Nahuatl dilini çözmüş ancak bu dil yerine Aztek yerlilerine Latin dilini öğretmeye çalışmışlardı. Wikipedia'da bu dil ile ilgili "...Nci (Klasik Nahuatl nhn), (Merkezi Nahuatl nch), (Merkezi Huasteca Nahuatl ncx), (Merkezi Puebla Nahuatl naz), (Coatepec Nahuatl nln), (Durango Nahuatl nhe), (Doğu Huasteca Nahuatl ngu), (Guerrero Nahuatl azz), (Dağlık Puebla Nahuatl nhq), (Huaxcaleca Nahuatl nhk), (Kıstak Cosoleacaque Nahuatl nhx), (Kıstak Mecayapan Nahuatl nhp), (Kıstak Pajapan Nahuatl ncl), (Michoacán Nahuatl nhm), (Morelos Nahuatl nhy), (Kuzey Oaxaca Nahuatl ncj), (Kuzey Puebla Nahuatl nht), (Ometepec Nahuatl nlv), (Orizaba Nahuatl ppl), (nhzin olan Pipil lisanı), (Alta Nahuatl nhsin olan Santa María lası), (Güneydoğu Puebla Nahuatl nhc), (Nahuatl nhvin), (Temascaltepec Nahuatl nhi), (Tenango Nahuatl nhg), (Tetelcingo Nahuatl nhj), (Tlalitzlipa Nahuatl nuz), (Tlamacazapa Nahuatl nhw), (Batı Huasteca Nahuatl xpo.)..." şeklinde fonetik işaretler bulunmaktadır. Nauhatl dilinde bir Aztek duası da "...Göklerde yeri, dağları tutansın sen... Heryerdesin, süreklisin sen, niyaz edilensin sen, yalvarılansın. İhtişamın yüksek..." şeklindeydi. (Bak Aztek dili.)

Nahui ollin: Tanrılar bazen kendileriyle ilgili bir günü temsil ederlerdi. Naui olin böyle bir güne verilen ad. Chimal Popoca yazıtındaki açıklamalara göre beşinci çağa verilen bir ad şeklinde tanımlanır. Diğer çağlar ise, Nahui

Ocelotl, Nahui Eceatl, Nahui Quihahuitl ve Nahuiatl şeklindedir. Bu çağla ilgili kaynak yetersizliğinden dolayı daha detaylı açıklama yapılamamıştır.

Nahual: (Ya da Nagual) Azteklerce "maske, giysi" anlamına gelen bir sözcüktür. Hayvanların kafalarıyla yapılmış miğferler ve giysiler. Ruhsallığı ifade eden bir şekilde tanımlandı. Günümüzde Güney Meksika Kızılderilileri tarafından hayvan şeklindeki koruyucu ruhları ifade eden Nahual (Nagual) sözcüğü kullanılmaktadır.

Naa-kal tabletleri: Bilindiği gibi araştırmacılar batık bir kıta olduğunu ileri sürdükleri Atlantis üzerine yüzlerce kitap yazdılar. Bilim adamları bu konuda konferanslar ve çeşitli yayın organlarına makaleler verdiler. Hatta bazı ülkelerdeki üniversite öğrencilerine doktora konusu olan Atlantis kıtasının "Mu" adlı bir başka kıtanın kolonisi olduğu şeklinde ödevler verdiler. Mu kıtasının akibetinin de Atlantis kıtasının akibetine benzerliği iki kıtanın birbirlerine yakın olabileceği fikrini doğurdu. Özellikle Churchward'ın Mu kıtasıyla ile ilgili yazmış olduğu "The Lost Continent of Mu/ The Sacred Symbols of Mu ve The Children of Mu" adlı kitaplarındaki ana tema kıtada ezoterik bir dinin olduğu ve bu dini belirtecek önemli tabletlerin bulunduğu şeklindedir. Tabletlerde bilimsel ve dinsel konuların olduğu da açıklamaları arasında yer alıyor. Mu kıtasının dinsel öğretilerinin tabletlere geçmesi nedeniyle araştırmacılar bu belgelere "Naa-kal " adını vermeyi uygun görürler. Bu öğretilerin Orta Asya'daki "Burma" tarikatına, Hindistan ve çok daha sonraları Mısır'a yayıldığı belirtilmektedir. Mısır'ın dinsel tarihine bakıldığında Mu kıtasındaki Osiris adlı bilge bir kişinin düşüncelerinin daha sonraları aynı şekilde bilgili bir kişi olan Thot tarafından Nil deltasına yayılmış olabileceği belirtilmektedir. Thot'un Mu kıtasına özgü öğretilerinin Osiris adındaki bir kişiye ait olduğunu deltada yayarak Osiris'i tanrılaştırma yolunda başarı elde eder. Osiris adının ön plana çı-

kartıldığı Mu'nun öğretilerinin daha sonra Amon tapınağında eğitim gören Ramses II'nin üvey oğlu Musa tarafından deşifre edilmiş olduğu görülecektir. Naa-kal tabletlerindeki bilgileri dönemindeki tarihsel olaylarla birleştirmeyi başaran Musa, yeni bir dinin reformlarını "Mu ulumü fünununu" adıyla yaymaya başlayacaktır. Türk Yazar Kemal Şenoğlu "Tahsin Mayatepek Raporları/Türk Tarih Tezi ve Mu Kıtası" adlı eserinde Naa-kal'ın sözcük karşılığını "...Naa-kal sözünün Arapçadaki Naakal (nakledici) anlamında olan söze pek benzemekte olduğunu istinaden arz ederim..." şeklinde bir ifadeye yer vermiştir.

Sadece Musa'nın Amon tapınağında öğretilen Osiris öğretilerini (Naa-kal tabletleri) Musa değil, İsa'nın da aynı yerde eğitim görerek kişisel düşünceleriyle dinsel alanda yeni bir coğrafya yaratıp, reformlar yapmış olabileceği görülür. Bölgeye yayılan bu öğretilerden Mezopotamya bölgesindeki insanlar da etkilenir ve sonunda İslam dinine yansıyan bazı paragrflar da dikkat çekici olarak ortaya çıkar. Musa'nın ortaya koyduğu yeni reformlar insan düşüncesi üzerinde deprem etkisi yaratırken daha sonraları ülkesinden ayrılıp, Mısır'a giden İsa'nın Amon tapınağında yaklaşık iki yıl Osiris öğretileriyle eğitildiği sonra da Hindistan'a giderek Benares ve Lahor kentlerinde "Gautma Buddha" bilgilerini de öğrenerek orada bulunduğu 12 yıl içinde Mu kıtasının özel "Naa-kal" tabletlerindeki Osiris öğretilerini son derece iyi öğrenerek "Üstad" derecesine yükseltildiği anlatılır. İsa'nın Amon tapınağında Osiris öğretilerini öğrenerek deşifre ettiği bir örnek ise çarmıha gerildiği gün söylediği sözlerden anlaşılmaktadır. Bu sözler "Eli, eli lama sabak tanı" şeklindeydi. Etrafındaki insanlar İbranice ve bölgedeki dillere benzemeyen bu sözlerin anlamını bilmeden "allahım, allahım neden beni yalnız başıma bıraktın" şeklinde kayıtlarına geçirdiler. Oysa araştırmacılar İsa'nın çarmıhta çektiği ızdırabını başkaları anlamasın diye Hindistan böl-

gesindeki Himalaya manastırlarında öğrendiği Mu diliyle "hele, hele, lamak Sabak Tanı" şeklinde "Fenalaşıyorum, fenalaşıyorum, yüzümü karanlık istila ediyor" şeklinde bir söz kullanmış olduğu kanıtlanmaktadır. Bu anlatımların parelelinde Mu dilinin güney Amerika Uygarlıkları olan Mayalar, Aztekler ve İnkaların kültürüne de yerleşmiş olduğuna dikkat çekmektedir.

Nanacatl: Aztek dilinde zehirli mantar olarak bilinir.

Nanahua: Azteklerde frengi hastalığına verilen ad. Frengi ilacı olarak iki tedavi yöntemi vardı. Bunlar bitkilerden elde edilen ilaçlardı. Aztekli doktorlar doğanın çoğu bitkisinden yararlanmanın formülünü bulmuş tedavilerini de ona göre yapıyorlardı. Frengiye yakalanan birisini ayıplarlardı. Yanı frengi hastalığı utanç hastalığı şeklindeydi. Bunların da koruyucu tanrıları vardı.

Nanauatzin'in betimlenen cizimi

Nanauatzin: Tanrılar gurubu olarak da bilinir. Aztek mitolojisinde oldukça çirkin ve sessiz bir Tanrı olarak tapınıldı. "küçük frengili" olarak betimlendi. Tanrılar panteonun toplantısı sonrası dünyanın aydınlatılması fikri ortaya atılır. Bu tanrı sunulan öneriye itiraz etmeden katılır. Dört gün boyunca oruç tutar. Büyük gün geldiği zaman ateşe atlama sırası ay tanrıçasında olduğu için önce ay tanrıçası denemek ister, ancak başaramaz. Ay tanrıçasının adı ise Tecucıztecatl'dır. Sıra Nanauatzın'e geldiğinde tereddüt etmeden ateşe atlar ve yanarak gökyüzüne çıkar. Bu olaydan sonra ay ve güneş tanrıları yaratılmış olur. Tonatıuh ondan sonra hjlinen bir tanrı olarak anlatılır. Bu tanrıya Aztek mitolojisinde Nana, Nanautzın ve Nanahuatzın adlarıyla da tapınıldı. Cinsiyeti konusunda ne erkek ve ne de kadın olduğu belirtiliyor. Belge yetersizliği nedeniyle dinsel kültü, tapınma geleneği ve kişiliği hakkında daha detaylı bilgi verilemiyor.

Nana: Tanrılar gurubu olarak da bilinir. Aztek mitolojisinde oldukça çirkin ve sessiz bir tanrı şeklinde ifade edilir. "küçük frengili" olarak betimlendi. Tanrılar panteonun toplantısı sonrası dünyanın aydınlatılması fikri ortaya atılır. Bu tanrı sunulan öneriye itiraz etmeden katılır. Dört gün boyunca oruç tutar. Büyük gün geldiği zaman ateşe atlama sırası ay tanrıçasında olduğu için önce ay tanrıçası denemek ister, ancak başaramaz. Ay tanrıçasının adı ise Tecucıztecatl'dır. Sıra Nanauatzın'e geldiğinde tereddüt etmeden ateşe atlar ve yanarak gökyüzüne çıkar. Bu olaydan sonra ay ve güneş tanrıları yaratılmış olur. Tonatıuh ondan sonra bilinen bir tanrı olarak anlatılır. Bu tanrıya Aztek mitolojisinde Nana ve Nanahuatzın adlarıyla da tapınıldı. Cinsiyeti konusunda ne erkek ve ne de kadın olduğu belirtiliyor. Belge yetersizliği nedeniyle kültü ve dinsel kişiliği hakkında tam olarak bilgi verilemiyor. (Bak Nanauatzın.)

Nanahuatzın: Tanrılar gurubu olarak da bilinir. Aztek mitolojisinde oldukça çirkin ve sessiz bir tanrı şeklinde ifade edilir. "küçük frengili" olarak betimlendi. Günümüz güneşinin yaratılması için kendisini kurban eden bir tanrı şeklinde tanımlandı. Tanrılar panteonun toplantısı sonrası dünyanın aydınlatılması fikri ortaya atılır. Bu tanrı sunulan öneriye itiraz etmeden katılır. Dört gün boyunca oruç tutar. Büyük gün geldiği zaman ateşe atlama sırası ay tanrıçasında olduğu için önce ay tanrıçası denemek ister, ancak başaramaz. Ay tanrıçasının adı ise Tecucıztecatl'dır. Sıra Nanauatzın'e geldiğinde tereddüt etmeden ateşe atlar ve yanarak gökyüzüne çıkar. Bu olaydan sonra ay ve güneş tanrıları yaratılmış olur. Tonatıuh ondan sonra bilinen bir tanrı olarak anlatılır. Bu tanrıya Aztek mitolojisinde Nana ve Nanahuatzın adlarıyla da tapınıldı. Cinsiyeti konusunda ne erkek ve ne de kadın olduğu belirtiliyor. Belge yetersizliği nedeniyle kültü ve dinsel kişiliği hakkında tam olarak bilgi verilemiyor. (Bak Nanauatzın.)

Nanautzın: Tanrılar gurubu olarak da bilinir. Aztek mitolojisinde oldukça çirkin ve sessiz bir tanrı şeklinde ifade edilir. "küçük frengili" olarak betimlendi. Tanrılar gurubunun toplantısı sonrası dünyanın aydınlatılması fikri ortaya atılır. Bu tanrı sunulan öneriye itiraz etmeden katılır. Dört gün boyunca oruç tutar. Büyük gün geldiği zaman ateşe atlama sırası ay tanrıçasında olduğu için önce ay tanrıçası denemek ister, ancak başaramaz. Ay tanrıçasının adı ise Tecuıztecatl'dır. Sıra Nanauatzın'e geldiğinde tereddüt etmeden ateşe atlar ve yanarak gökyüzüne çıkar. Bu olaydan sonra ay ve güneş tanrıları yaratılmış olur. Tonatıuh ondan sonra bilinen bir tanrı olarak anlatılır. Bu tanrıya Aztek mitolojisinde Nana ve Nanahuatzın adlarıyla da tapınıldı. Cinsiyeti konusunda ne erkek ve ne de kadın olduğu belirtiliyor. Belge yetersizliği nedeniyle kültü ve dinsel kişiliği hakkında tam olarak bilgi verilemiyor. (Bak Nanauatzın.)

Nanauatl: Tanrı Xolotl'un biçim değiştiren şeklidir.

Nao: Büyük İspanyol kalyonuna verilen addır.

Nappatecuhtli: Azteklerde hasırcıların tanrısı olarak tapınıldı. 12-31 Ekim tarihlerinde Tepeilhuitl adlı törende saygıyla anılarak kurbanlar sunuldu. Halk şenliklerde "amarant" hamuruyla onun heykellerini yaparak saygılarını dile getiriyordu. Bu tanrı için insanlar canlı olarak kurban edilirdi.

Naturalkes: Yerlilere verilen addır.

Naua: Mexico vadisinde yaşayanlarla Azteklerin aynı dili konuşan soylarının olduğu söylenir. Naualar da Aztek mitolojisine göre sekiz soydan oluşuyor. Bu soylar için "başlangıç mağarasından" geldiler şeklinde tanımlamalar ortaya çıkmıştır. Birinci soy; Uexotzinca, ikinci soy; Chalca, üçüncü soy; Xochimilca, dördüncü soy; Cutlauaca, Beşinci soy; Malinalca, altıncı soy; Chichimeca, yedinci soy; Tepeaneca, sekizinci soy ise Matlatzinca'dır. Bu soyların Colhuacan'a yerleştikleri anlatılır.

Naualı: Koruyucu ruh olarak tanımlanır. Rüzgâr tanrısı Qetzalcoatl'ı koruduğu ileri sürülen mitolojik bir varlık olduğu söylenir.

Naualoztomeca: Aztek ekonomisinde "kılık değiştiren tüccarlar" anlamında tanımlandı. Bunlar yapılan işlerin yanlış yönlerini ya da bir nevi kaçak ticari çalışmaları ispiyon etmekle görevlendirilmişlerdi. Bazen de kendi bölgelerinde bulunmayan ve düşman bölgelerde bulunan malları alabilmek için o halkın kıyafetlerini giyerek bu satın alma işini gerçekleştirirlerdi. Yakalandıkları zaman kesilir, doğranır ve biber sosuyla yenirlerdi. Kaçanlar ise bağlı bulundukları krala haber verirlerdi. Naualoztomeca, devletin düzenli verdiği işleri takip eden ajan konumundaydı.

Nauhyotzin: Kral Uemac'ın öncülü olarak bilinir. Betimleme adı "Kartal" olan kral ile birlikte hükmetmişti.

Nauhtla: Bir kent. Kentte yaşayan yerlilere ayrıca aynı ad verilirdi.

Nauhyotzin: Matlacxochitl öldükten sonra yerine tahta geçti. Tollan kralı oldu. Bu kral "12 ev yılında" öldü. Onun yerine de Matlaccouatzin kral oldu.

Nefis köreltme: Mayalarda olduğu gibi Azteklerde de nefis köreltme hareketi vardı. Belirli günlerde kan akıtma gelenek haline gelmişti. Bu davranışın amacı ruhsal dünyayla birleşme olarak değerlendirilirdi. Kan akıtma sırasında acı hissetmemesi için uyuşturulmak üzere belirli içkiler sunulurdu. Kan akıtılmak için tercih edilen organlar ise kulak memesi, alt dudak ve penisti.

Nelli teotl: Aztek Tanrısı. Mayaların ("yegâne Tanrı")sı olarak bilinen Hunab ku ile özdeşleştirildi.

Nemontemi: Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Yararsız günler, uğursuz günler" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 9-13 Şubat tarihinde yapılırdı. Törenin anlamı Genellikle suskunluk dönemi olarak bilinir. Törenler ve ayinler yapılmaz, bolca kurban kesilir. Mixtek takviminin yıl sa-

yımlarından arta kalan atık günlere verilen bir ad. Bu atık günler birinci takvimde Azteklerce uğursuz günler olarak bilinirdi. "orada olanlar" anlamında betimlendi. Aynı zamanda uğursuz saydıkları ve takvime ilave olan beş günlük dönemin de adı olarak belirtiliyor.

Nenepiltextli: Dil kumu (ifrazat) olarak tercüme edildi.

Netzahualcoyotl: Tezcoco'nun öldürülen kralı Ixtlilxochitl'in oğludur. Ünlü şair kral olarak da adından söz edilir. 1418 yılındaki savaşta babasının öldürülmesine tanık olduğu anlatılır. Çocuk yaşta bu savaştan kaçarak Huexotzingo'ya yerleşmişti. 1422 yılında ise yeniden akrabalarıyla beraber Tenochtitlan'da yaşamak üzere geri dönmüştü. Maxtla'nın tahta çıkışından hemen sonra Tetzcoco'daki babasının topraklarına geri dönü. Maxtlan genç prense bir heyet göndererek komployla öldürmek istedi. Ancak Netzahualcoyotl komplonun haberini önceden duyunca yeniden dağların ardındaki Huexotzingo'daki dostlarının yanına döndü. Amcası Itzcoatl ile ittifak kurarak Maxtla'yı esir aldı. Daha sonra yapılan bir törende Netzahualcoyotl Maxatl'ın kalbini bir bıçakla (Azteklerdeki bıçaklar genellikle obsidyen taşından yapılırdı.) göğüs kafesini yararak yerinden çıkardı. Daha sonra yapılan araştırmalarda bu törenin Netzahualcotl'ın kişisel bir kinin doğrultusunda yapılmış olabileceği tartışıldı. 1431 yılına Tenochtitlan'da "Acolhua ecuhtli ve Chichimeca tecuhtli" unvanlarını aldı. Babasının öldüğü kent olan Tetzcoco'ya ise 1431 yılında döndü. Kente gelir gelmez yakınlarında bulunan Tollantzinco kentine bir ordu gönderdi. Acolhuacan'ı yeniden

El yazmalarında bir çizimin prototipi

kuşattı. 1472 yılında öldü. Daha sonra kahraman kral olarak yeni bir kültü otaya çıktı. Bu krala tanrılaşmış olarak tapınılmaya başlandı. Tapınıldığı Tezcotzingo tepesindeki tapınağı arkeologlar tarafından kazılar sırasında bulunmuştur. Kral Tetzcoco merkezinde bazı tapınakları onararak yenilemiştir. Tezcoco ve Tenochtitlan'da mükemmel bir yönetim sistemi kurmuştur. Tarihçiler onun kurmuş olduğu bu yönetimi "katı hukuk" yönetimi şeklinde değerlendirdiler. Bu katı hukuk sisteminin ana hatlarını araştırmacı Jerome Offner ortaya çıkardı.

Netzahualcoyotlian: Yönetimle ilgili bir form. "Çiçek konseyi" şeklinde de tanımlanır. Eski Meksika'da kurulmuş olduğu söylenen bir sistemdir. Yönetim sisteminin şefi Acolmiztli Netzahualcoyotl'ın dönemindeki bir sistem olabileceği de belirtilir. Kendisi, Acolhuacan'da tlatoani olur. Atzacpotzalco'nun düşmesinden sonra etrafına topladığı kabilenin ileri gelenleriyle kurduğu sistemde başkent de Tetzcoco olur. (Günümüzdeki adı Texcoco) Netzahualcoyotl, birey gücünü geri planda tutarak birlikte karar verilecek bir sistemin daha güçlü olacağına inanır. Merkezi yönetimde kendisi tlatoani diğer bağımsız kabilelerde de şefler bu sistemi oluşturmuşlardı. Merkeze bağlı en az dört konseyin olmasını sağladı.

Her bağımsız konsey de ulusun tümünü yönetmekle görevlendirilirdi. Bu konsey kararlarıyla adalet, savaş, çiçek olarak düşündükleri barışın ele alınmasını sağlardı. www.soychicano.com sitesindeki bir makalede konuyla ilgili önemli bilgiler yer almaktadır. Bu bilgilerden yola çıkarak konseyin yaptığı ya da yapmak isteyeceği kararlar da belirtilmektedir. Burada örnekler de verilmektedir. Makalede; "...Adaletin konseyinde kararlara uyanlar belirlenir. Onlar, (Taşralı olarak) yerel mahkemelerde her biri duruşmaların doğru ve kusursuz süreçlerini kontrol etti. Böyle adalet mahkemelerinden önce siyasal yönden uygulama yapılırdı. Ülkenin etrafında yerel mahkemele-

rin yaratılması, Tezozomoc'un ilkeleri arasındaydı. Atzcapotzalco'nun tlahtoanisi, Tetzcoco'yu istila etti. Netzahualcoyotl, yargıçlara ihtiyaç olduğunu gördü. Her mahkemenin, iki yargıcı vardı. Netzahualcoyotl'un yasalarına göre, eğer herhangi bir yargıç hediye ya da rüşvet alırsa, onlar, alenen yenilenler sınıfına dâhil olacaktı. Yüksek mahkeme, Acolhuacan'daydı. Eğer bir olay, bir duruşma mahkemesinde kararlaştırmak için fazla zor idiyse, olay, bütün yargıçlarla beraber Netzahualcoyotl için Tetzcoco'ya kararlaştırması için yollanacaktı. Netzahualcoyotl yargıçları karşılayacaktı, ama resmi adalet yollarında değil, güzel bir birleşmenin dışında, bir büyüğün, onun bütün hükümeti, ordusu, ailesinin önünde tlatoaniye söyleyecek ve yargılayacaktı. Alışılmadık zamanlarda, savaşın zamanı gibi, Netzahualcoyotl şahsen, savaşın konseyine katılacaktı. Netzahualcoyotl, üçlü birliğin parçasıydı ve aslında birliğin başlıca mimarıydı. Onun rolü, her ne zaman üçlü birlik savaşa gidecek idiyse, konseyin içinde birliğin ilgilerini temsil etmekti. Aynı zamanda Tenochtitlan ve Tlacopan'da onun ülkesinin askerlerini temsil ederdi. Çiçekli konsey, bütün kültürel, eğitici, dinsel durumları ve şairleri de kapsardı. Diğer taraftan, şairler ve onların işleri, Netzahualcoyotl'a yüksek ölçüde önemliydi. Çiçekli konsey, okul sistemini de kontrol ederdi, araştırmanın, ihtiyaç duyulduğu zamana ek olarak astronomlar ve matematikçilere yardım sağlanırdı..."şeklinde bilgilere yer verilmektedir.

Azteklerle ilgili bir desen

Netzahualpilli: Netzahualcoyotl'ın oğludur. Belge yetersizliği nedeniyle kişiliği hakkında daha detaylı bilgi verilemiyor.

Nezaualpilli: Texcoco kralının eşinin adıdır. Tula kentinden bir tüccarın kızı olduğu belirtilir. Nezaualpilli için tarihçi Ixtlilxochitl "...O kadın kültürlüydü ve kralı eleştirebilirdi ve şiire çok yetenekliydi. Krala her istediğini yaptırırdı. Kralın kendisi için inşa ettirdiği bir sarayda, kendi başına, görkemli bir yaşam sürdürüyordu..." şeklinde ifadelere yer verir. Bazı kaynaklarda bu ad "Ağlayan tanrıça" olarak tanımlanan bir tanrıça şeklinde de belirtilmiştir. Kehanetleri gerçeğe dönüşebilen bir tanrıça olduğu şeklinde ifadeler vardır.

Nezahualpilli: 1472-1516 yıllarında hüküm sürdü. (Egemenlik tarihi bazı kaynaklarda 1464-1515 tarihleri şeklinde ele alınmıştır) Adının Nahuatl dilindeki betimlemesi de "Prens oruç tutar ya da Oruç tutan prens" şeklinde tanımlanmıştır. Texcoco kralı olduğu söyleniyor. Bir Tlatoanidir. Babasının ölümünden sonra 1473 yılında Nezahualcoyotl'den sonra seçildiği belirtilmektedir. Babasının bilgeliği gibi kendisinin de bilge birisi olduğu gibi bir şair olarak da belgelerde adı geçmektedir. Önemli şirlerinden biri "Icuic Nezahualpilli yc tlamato huexotzinco" şeklindeki şiiridir. Bu şiirinin Türkçe karşılığı da; "Huexotzinco'yla savaş esnasında Nezahualpilli'nin şarkısı" anlamını taşımaktadır. Nezahualpilli astronomi ve mühendislik konularına önem vermişti. Bununla ilgili eğitim alanları açmıştı. Egemenliği sırasında yasaları düzeltip, bazı suçlar karşısında uygulanan idam cesasını kanundan çıkarmış ve Texcoco halkına belki de inanılmaz bir özgürlük getirmiştir. Mocetuhzoma II ile bir top oyunu oynar ancak kral Mocetuhzoma'nın baskısına uğrar. Daha sonra da Mocetuhzoma'nın kızıyla evlenir. 144 çocuğunun olduğu söylenmektedir. Oğlu Cacama yerine geçer. Tarihçi Ixtlilxochitl'un anlatımına göre karısı Nezaualpilli'ydi. Bu kralın hareminde yaklaşık 40 kadın bulunmaktaydı. Hepsi de onun eşleriydi. Görüleceği gibi harem kurma sadece Osmanlıların bir geleneği değildi. Azteklede de bu gelenek vardı.

Nezahualcoyotl: Azteklerin Tezcoco kralı. Bilgeliğiyle ilgili çeşitli öyküler yazıldı. Motecuhzoma I'in çağdaşı olan bir kral olarak bilinir. 1418-1472 tarihlerinde hüküm sürdü. Sanatçı ruhlu olduğu anlatılır. Hatta şiirler yazdığı için "şair-kral" olarak da bilindi. Nezahualcoyotl, Tezcoco şehrinde ikamet etti. Itzcoatl ile birleşip Azcapotzalco'yu mağlup ederek önemsiz bir kent olan Tlacopan (Tacuba)'da üçlü bir ittifak kurdu. Bu ittifakta bulunan Tenochtitlan, Tezcoco ve Tlacopan "kentler ittifakı" içinde Aztek tarihine önemli yer tutar.

ve tılmatlı olarak adlandırılan kareli bir giysi içinde çizilmiştir

Nezahualquentzin: Acolhuacaların reisiydi. İspanyollar tarafından asılarak öldürüldü. Belge yetersizliği nedeniyle hakkında daha detaylı bilgi verilemiyor.

Nocheztli: Zapotekler ve Mikstekler tarafından Sahagun'un açıklamalarında belirtildiği gibi Hint incirinde yaşayan bitlerden elde ettikleri bir çeşit boya. Bunu diş etleri rahatsızlığında kullanırlardı.

Nochtli: Aztek dilinde kaktüs anlamında bir sözcük.

Nonoualco: Göç eden Tolteklerden bir kısım kabilenin yerleştiği kent olarak bilinir. Arkeologlar bu kentte çeşitli kazılar yaparak onların bıraktıkları izleri araştırdılar.

Nonohualk: Toltek, Çiçimeklerle yanyana yaşamış bir kabile. Çiçimekler Azteklere akraba "Nauatl" dili konuşuyorlardı. Bunlar ise "dilsizler" anlamına gelen bir dil kullanıyorlardı. Yabancı dil konuştukları için bu şekilde tanımlanmışlardı.

Nonoualcatepetl: Toleklerin yaşadıkları bir dağ. Quetzalcoatl'ın agave yapraklarını bu dağa bıraktığı ifade ediliyor.

Nopaltzin: Çiçimeklerin şefi Xocotl'ın oğludur. Babası tarafından Tlaloc dağında yaşamaya elverişli bir yerin bulunması için görevlendirilir. Hazırladığı raporu beğenince onun bulduğu bölgede yaşamaya başlarlar. Chalco kentinde bir başka eş bularak oğlu olan Tlohtzinin bu kentte büyümesini sağlamıştır.

O

Oaxaca: Mayaların yaşadıkları bir yer. Güney Meksika'da bir bölgenin adıdır. Arkeolojik sit alanı olarak arkeologlar tarafından dikkat çekilmiştir. Burada eski geleneklerin devamı olan top oyunları halaoynanmaktadır. Ancak eskiden kullanılan taş eldivenler yerine şimdi demir eldivenler kullanılır. Oaxaca Meksika'nın en enteresan ve ilgi çekici arkeolojik yerlerinden biridir. Sonraki yıllarda Aztekler tarafından bu bölge kuşatılır. İspanyolların işgalci komutanı Cortez bölgeye hâkim olmaya geldiği zaman bu vadideki yapılara ve onun doğal güzelliği karşında hayran kalır. Kent denizden 1600 metre yükseklikteki iklimsel konumuyla da hayranlık uyandırır. Cortes'ın bu kente âşık olduğu ve konaklama yeri olarak burayı seçtiği belirtiliyor. Bölgenin yakınındaki Monte Alban harabelerinde son derece ilgi çekici tapınak kalıntıları yer almaktadır. Bu tapınak kalıntılarından dolayı Oaxaca kenti ilgi çekmeye devam ediyor. Monte Alban'da dağın tepesine kurulmuş tanrısal tapınmalara uygun bir tören alanıbulunmaktadır.

Obsidian kelebeği: Aztek dilinde Itzpapalotl olarak ele alınmıştır. Azteklerin yer ve ay tanrıçalarının bir başka biçimi olarak değerlendirildi. Kelebek şeklinde betimlenen bu tanrıçanın işareti olan kelebek, taş iğnelerle bezenmiş sembollerle gösterildi. Beş bulut yılanından birinin adıdır. "Dörtyüz bulut yılanı" nı öldürür ve yer.

Ochpanzitli: Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Mısır şenliklerinin sonuncusudur. Sözcük anlamı "Temizlik" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 2-21 Eylül tarihinde yapılırdı. Kurak mevsimin başlama dönemiyle hasadı işaret ederdi. Yapı-

lan törenlerde savaşların geleceği düşüncesi de ortaya konulurdu. Bu şenlikte genel temizlik, onarım etkinliği olgunlaşmış mısır tanrısının onurlandırılması için adakların adanması, yaklaşacak olan savaşlar için kralın savaşçılara ödül vermesi, Puebla vadisindeki düşman sınırlarında askeri törenler, Kasım, Aralık aylarındaki Panquetzalizli bayramından sonra rahiplerin 80 günlük oruç tutmalarıgerçekleştirilirdi. Törenlerde tapınılan ve adak adanan tanrılar ise; Tocı, Tlazolteotl, Teteoınnan, Coatlıcue, Cınteotl ve Chıcomecoatl'dı.

Octli: Azteklerde bir alkollü içki. Bu içki gövdesi kısa olan agave bitkisinin öz suyunu mayalamakla elde edilirdi. Bugünkü adı ise "pulque"dir. Meksika'nın çoğu yerlerinde hala yapılıp içilmektedir. Bitki suyunun iki defa damıtılmasıyla elde edilen "mezcal"ın içine bal konularak tüketilir ve bu nedenle de balsuyu anlamına gelen "aquamiel" adı verilirdi. Düğünlerde yaşlı konuklara octli adlı içki ikram edilirdi.

Octli tanrıları: Çeşitli adlarla tanımlanan Pulque tanrıları. Bu tanrılara Aztekler Tepeilhuitl töreninde taparlardı. Araştırmacı arkeologlar, gün geçtikçe bölgede yaptıkları kazılar sonucunda "Octli" adıyla kodlanan tanrıların listesine ilave adlar katmaktadırlar.

Ocelotl: Türkçe karşılığı "Leopar" şeklinde tanımlanmıştır. Mayalarda Tzolkin takvimine göre Aztek dilinde ondördüncü günün adı. Mayalarda "Ix" olarak kullanılmıştır.

Ocelotonatiuh: Bazı kaynaklarda Ocelotonaitiuh şeklinde yazıldığı görülür. Çeviriler sırasında ismin tahribata uğramış olacağı tahmin edilmektedir. Azteklerde birinci güneş tanrısı olarak tapınılan jaguar'ın adıdır. Ocelotonatiuh, aynı zamanda günümüz evreninden önce yaratılıp yok olduğu anlatılan dört evreden birinci evrenin adı olarak da kaynaklarda yer almaktadır. Bu evrede Tezcatlıpoca hüküm sürmüştür. (Bak takvim taşı.)

Ocelotonaitiuh: (Bak Ocelotonatiuh.)

Ollin: Türkçe karşılığı "Hareket" şeklinde betimlenmiştir. Mayalarda Tzolkin takvimine göre Aztek dilinde ondyedinci günün adıdır. Mayalarda "Caban" olarak kullanılmıştır. Mayalarda olduğu gibi Aztek inançlarında da takvimde kullanılan gün, ay ve yıl adlarıyla anılan tanrılar vardı ve onlara tapınılmıştır.

Ollin'i belirten sembol

Olmeca Uıxtotin: Meksika'da Veracruz'un güneyindeki orta körfez kıyılarında yaşayan bir kabile. Bugünkü adı Mistequilladır (Küçük Mixteca).

Ololiuque: Azteklerin "yeşil yılan" olarak adlandırdıkları bitkinin tohumlarına verilen ad. Yeşil yılan bitkisinin adı ise "Coatl Xoxouhqui" dir.

Omacatl: Aztek mitolojisinde tapınılan tanrı Tezcatlıpoca'nın bir diğer adı olarak da ifade ediliyor. (Bak Tezcatlıpoca.)

Omecıhuatl: Aztekler ona ilk yaratıcı tanrıça olarak tapınmıştır. Çevirilerdeki sözcük anlamı "iki hanım" şeklinde belirtiliyor. "kralın yaratıcı ilkesi" olarak betimlendi. Omecıuatl adıyla da tapınıldı. Ometecuhtli'nin kızkardeşidir.

Omecıuatl: Aztekler ona ilk yaratıcı tanrıça olarak tapınmıştır. Çevirilerdeki sözcük anlamı "iki hanım" şeklinde tanımandı. "kralın yaratıcı ilkesi" olarak betimlendi. Omecıhuatl adıyla da tapınıldı. Ometecuhtli'nin kız kardeşidir. Çeviriler sırasında Omecıhuatl'ın deformasyona uğramış adı olarak da belirtilmektedir. (Bak Omecıhuatl.)

Omecinatl: Bir tanrıça. Azteklerin inançlarında, en yüksek yaratılış tanrısının dişisi olarak betimlenmektedir. Belge yetersizliği nedeniyle daha detaylı bilgi verilememektedir.

Ometecuhtlı: Azteklerin ona ilk yaratıcı tanrı olarak tapındığı ifade edilmektedir. Çevirilerdeki sözcük anlamı "iki efendi" anlamındadır. "her şeyin öncesindeki erkek" şeklinde betimlendiği de söylenmektedir. Bazı heykellerde

kaderin efendisi olarak betimlenen Tonacatecuhtli olarak gösterilmektedir. Bu tanrının androjen olduğu söylenir. Ne kadın ve ne de erkekti. İkilik tanrısı olarak da tapınıldı. Aztek mitolojisinde ona Ometeoltloque, Ometecutlı, Tloque Nahuaque ve Cıtlatonac adlarıyla da tapınıldığı belirtilmektedir. (Bak Ometeotl.)

Ometeoltloque: Azteklerde ilk yaratıcı tanrı olarak tapınıldığı ifade ediliyor. Çevirilerdeki sözcük anlamı "iki efendi" anlamındadır. "her şeyin öncesindeki erkek" şeklinde betimlendiği söylenmektedir. Bazı heykellerde kaderin efendisi olarak betimlenen Tonacatecuhtli olarak gösterilir. Bu tanrının androjen olduğu söylenir. Ne kadın ve ne de erkekti. İkilik tanrısı olarak da tapınıldı. Aztek mitolojisinde Ometeoltloque, Ometecutlı, Tloque Nahuaque ve Cıtlatonac adlarıyla da tapınıldığı belirtilmektedir. (Bak Ometecuhtlı.)

Ometecutlı: Azteklerin ona ilk yaratıcı tanrı olarak tapındığı ifade ediliyor. Çevirilerdeki sözcük anlamı "iki efendi"şeklindedir. "her şeyin öncesindeki erkek" olarak betimlenmektedir. Bazı heykellerde kaderin efendisi olarak betimlenen Tonacatecuhtli olarak gösterilmektedir. Bu tanrının androjen olduğu söylenir. Ne kadın ve ne de erkekti. İkilik tanrısı olarak da tapınıldı. Aztek mitolojisinde Ometeoltloque, Ometecutlı, Tloque Nahuaque ve Cıtlatonac adlarıyla da tapınıldığı anlatılır. (Bak Ometecuhtlı.)

Ometeoltloque: Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıdır. Ometecuhtli, Tloquenahuaque, Cıtlatonac Ometecuhtlı adlarıyla da saygı gördüğü ifade edildi. Yaratıcı tanrı olarak bilinen Ometecuhtlı ve karısı Omecıhuatl'ın doğanın başlangıçta varolan kuvvetlerini Omecıhuatl'ın simgelediği belirtiliyor. Evrenin, onların tapınakları olduğu şeklinde ifadeler kullanan anlatımlar var. Bu ikili tanrının dört çocukları da Huıtzılopochtlı, Quetzalcoatl, Tezcatlıpoca, Xıpe Totec olduğu belirtiliyor. Bu tanrının bulunan belgelerinde genellikle çift cinsiyetten söz edili-

yor. Bazı yerlerde yarım kadın ya da yarım erkek anlatımları yer alınca araştırmacılar onun bir travesti olabileceğini ileri sürerler.

Ometeotl: "İkili-yaratıcı" tanrının erkek betimlemesi olarak tapınıldı. Maya tanrısı olduğu söylenir. Halk arasında diğer Tanrıların ötesinde tek bir Tanrının varlığından söz edilir. Bu Tanrı için "Tloque-Nahuaque, Ipalne-mohuanı ve Moyocoyatzi" isimlerini takmışlardı. Hem kadın ve hem de erkek olarak betimlediği için ona "İkiliğin Tanrısı" anlamına gelen Ometeotl ayrıca "ikiliğin Lordu ve Leydisi" anlamına gelen Ometecuhtli (Ya da Omecıhuatl), "Ölüm diyarının Lordu ve Leydisi" anlamına gelen Mictlantecuhti (Ya da Mictecacihuatl) isimlerini vermişlerdi. Ancak kaynaklarda Mictlantecihuatl Ometeotl'ın eşidir açıklaması yapılmaktadır. Onüçüncü üst dünyada tapınılan bir tanrıdır.

Omesihuatl: Tek Tanrı inancında düşünülen bir Tanrı adıdır. "İkiliğin Tanrısı" olarak düşünülen Tanrı için de Ometeotl adı kullanılmıştı. Hem dişi ve Hem erkek olarak betimlenmektedir.

Ometotchtlı: Aztek mitolojisinde "iki tavşan" şeklinde bir betimlemeyle karşımıza çıkmaktadır. Alkol ve sarhoş olanların koruyucu tanrısı olmakla birlikte Pulque 'nın de tanrısı olduğu şeklinde ifadelere yer verilmektedir. Ateşli içeceklerin en yüksek tanrısı olarak tapınıldı. Alkolün keyif verici bir içecek olduğunu algılayan Aztekli yazmanlar alkole de bir tanrı adı bulurlar. İlginç tapınmalar arasında bu tanrıya da törenler düzenlenirdi.

Ometotchtli'nın betimlenen çizimi

Omicetl: Aztek dilinde erkek tohumları "sperm" anlamında kullanılmaktadır.

Onbeşinci ay: (Bak Panquetzaliztli.)

Onbirinci üst dünya: Araştırmacılar "çiçeklenme" şeklinde tanımladılar. İ.S.829-1223 tarihleri arasında bir dönemi kapsadığı anlatılmaktadır. Amerika'da, Chicen Itza ve Tula'da ikinci Quetzalcoatl dönemine paralel olarak, Avrupa'da da Hıristiyanlığın kuzey ve doğu Avrupa'ya yayılması, Haçlı seferleri, Papalığın etkisinin artması, şeklinde bazı gelişmelerin olduğu görülür. Azteklerde de üst dünya inancı vardı.

Onikinci üst dünya: İ.S.1223-1617 tarihleri arasında geçen bir dönem olarak anlatılır. Büyük bir ihtimalle belge eksikliği nedeniyle daha fazla bilgi verilememektedir. Azteklerde de üst dünya inancı vardı.

Onüçüncü üst dünya: Araştırmacılar bunu "meyve verme" şeklinde tanımladılar. İ.S.1617-2011 tarihleri arasında olmuş ya da olacak bir dönem olarak anlatılır. Bu dönemde 30 yıllık bir savaş sonrası Protestan mezhebi kurulur. Hıristiyanlık Amerika'nın her tarafına yayılır. Müslümanlığın da Asya'dan batıya doğru yayıldığı görülür.

Onikinci ay: Aztek takviminde on ikinci ay, günümüz takvimindeki 10-29 Eylül tarihlerine denk düşer.

Onuncu üst dünya: Bu dönemin İ.S.434-829 tarihleri arasında olduğu belirtiliyor. En büyük gelişmenin İ.S.632 de gelişen İslam dinidir. Büyük açıklamaların olmadığı bu dönemden belge eksikliği nedeniyle daha fazla bilgi verilememektedir. Azteklerde de üst dünya inancı yüksekti.

Onüçünü ay: Aztek takviminde onüçüncü ay, 30 Eylül-19 Ekim tarihlerine denk düşer.

Ondördüncü ay: Kuş denilen ayın adıdır. Günümüz takviminde 20 Ekim - 8 Kasım'ın karşılığı olarak bilinir.

Opochtlı: Aztek mitolojisinde kuşların yakalanması, balık ve balıkçıların tanrısı şeklinde tapınıldığı anlatılır. Solak bir tanrı olduğu söylenir. Bu şekliyle Aztek mitolojisinin tek tanrısı olduğu ifade edilmektedir. Mitolojide bu tanrının sulardaki balıkları ve onları tutmaya çalışan balıkçıları koruduğu belirtilir. Bu tanrıya da törenler yapılmış ve

kurbanlar sunulmuştur. Solak oluşuyla dikkatleri üstünde toplamayı başarmış bir tanrı olarak varlığını korumuştur.

Opochtli

Opochtzin: Bir nevi eyalet kaptanı. Asıl mesleği boyacılık olan bir kaptan olarak söz edilir. Bu kaptana kral Ahuitzotl'un "Quetzal-Baykuş"un giysilerini giydirirler ve İspanyollara karşı savaşa gönderirler. Ahuitzoltl'nin savaş elbiselerini giydiği dönem oldukça görsel bir dille öykülere konu olur.

Oqueyzal: Aculnahuacatl Tzaqualcatl ile Tiliuhcan'ın oğludur. Tlacochcuetzin Tlacacuitlahuatzin de torunudur.

Ot: Aztek takvimindeki matematik sayılarından oniki rakamına verilen ad. Bu ad 260 günlük Tzolkin takvimine göre uyarlanmıştır. Sayısal benzerlikleri yirmi sayısına kadar olan el ve ayak parmaklarının toplamı olarak belirtilmiştir.

Ot doktorları: Azteklerde bitkilerden ilaç üreten kişilere ot doktorları adı verilmişti. Ot adı verilen doktorlar Aztek krallarının sağlığıyla ilgilenen doktorların yardımcılarıydılar. Kaderleri de kötüydü. Bunlar yüksek dereceli devlet memurlarını iyileştiremeyince ölümle yargılanırlardı. Çin'de de aynı uygulamaların olduğu anlatılır. Şifa veremediği zaman bunlar sarayın önünde yakılmış olan ateşe atılırlardı. Ot doktorluğu Azteklerde riskli bir uğraştı. Çünkü ottan yapılan ilaçların hastayı iyileştirmediği durumlarda şefler tarafından ölümle yargılanabilirlerdi.

Otomi: Farklı bir dil konuşan en eski topluluklardan biriydi.

Otumba: Azteklerde bir yerleşim alanı. Bugün arkeolojik sit olarak değerlendiriliyor. Döneminde diğer büyük ticaret merkezlerine yakın bir konumu vardı. Burada oturan Aztekli yerliler İspanyol işgalcilerle savaşmak zorunda kalmışlardı. Ancak İspanyol askerleri karşısında büyük kayıplar verdiler.

Oxomoco ve Cipactonel: İlk insan çifti. Takvim, büyü ve tedavi yöntemi onlara bağlanır. Bu ilk insanlar Meksika mitolojisinin baş aktörü olarak önemli rol oynadılar. Nikaragua Naua soyundan gelenlerin inancıyla zirveyi paylaşarak Guatemaladaki Mayaların mitolojisine de girdiler. (Bak ilgili bölümler.)

Oquiztzin: Azteklerde Azcapotzolco reisi olarak ifade edilir. İspanyollara karşı savaştı. Belge yetersizliğinden dolayı hakkında daha detaylı bilgi verilemiyor.

Oxitipan: Azteklerde bir eyalet adı. Panucu ırmağı kıyısında askeri yönden imparatorluğun sınır kalelerinden biriydi. Yapılan arkeolojik kazılarda çeşitli buluntular elde edilerek koruma altına alındılar.

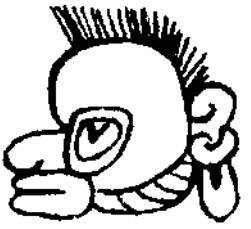
Oxomoc: (Papatzin Oxomoc olarak da bilinir.) Aztek kraliçesi. Cuitlahuac'ın eşidir. Eşi öldürülünce dul kalır. Kaynak yetersizliğinden dolayı kişiliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Oxomoco: Yaratılışta nesnelerinin düzenini sağlamlaştırma işi verilen Xochiquetzal'ın dört çocuğundan ikisi olan Quetzalcoatl ile Uitziopochtli'nin yaratıkları ilk insanın adı. Doktor olarak bilinen bu kişi ilk takvim çalışmasında da önemli bir rol oynadı. Mısır atıp, fal bakıp düğüm atarken tasvir edilmiştir. Aztek mitolojisinde astroloji uzmanı olarak anlatılırken dişi şeklinde de ifadelerin yer aldığı görülür. Belge yetersizliği nedeniyle hakkında daha fazla bilgi verilememektedir.

Ozelotl'un sembolü

Ozelotl: "Erkek ve dişi" şeklinde tanımlanan Mayaların Tzolkin takvimine göre Azteklerde ondördüncü günün adıdır. Azteklerin tapındıkları Ozelotl'un günü olarak tanımlandı. Ayın doğuşu, ışık ve gece yarısı olaylarını temsil eder.

Ozomatlı'nın sembolü

.**Ozomatlı:** Türkçe karşılığı "Maymun" olarak betimlenmiştir. Mayalarda Tzolkin takvimine göre Aztek dilinde onbirinci günün adı. Mayalarda "Chuen"olarak kullanılmıştır. Maya inançlarında olduğu gibi Azteklerde de gün, ay ve yıl adlarıyla tanrılar da vardı ve onlara törenlerle tapınılmışlardır. İnsan kurban ederek kültlerini yüceltmişlerdi.

Oztomeca: Aztek ekonomisinde "öncü tüccarlar" anlamında tanımlandı. Bunlar kraliyetin güvenilir tüccarları olarak uzak yerlere gidip mal satar ya da satın alarak geri dönerlerdi.

Oztotıcpac: Azteklerde fetih bölgesi olarak anlatılır. Arkeolojik buluntular sonucu buradan elde edilen önemli belgeler günümüze aktarıldı. 1940 yılında Modeno tarafından Azteklere ait bir kısım buluntu elde edilmiştir. Yapılan araştırmalara göre Aztek kralı Ahuizotln tarafından burada kanlı savaşlar yapılmış, yaşlılar öldürülmüş, çocuklar esir alınarak imparatorluğa dağıtılmıştır. Daha sonra bu bölgeye yaklaşık dokuz bin Aztekli evli çift yerleştirilmiştir. Esir alınan çocukların sayısının kırk bin civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Ö

Ölüm: Aztek takvimindeki matematik sayılarından altı rakamına verilen ad. Bu ad 260 günlük Tzolkin takvimine göre uyarlanmıştır. Sayısal benzerlikleri yirmi sayısına kadar olan el ve ayak parmaklarının toplamı olarak belirtilmiştir.

Ölüler ülkesi: Meksikalıların dinsel inançlarında yeryüzü üzerinde dokuz ya da on üç gök katının olduğu görüşü hakimdi. Onlar en çok on üç gök katına inanırlardı. Ancak araştırmalarda Pueblo vadisindeki Tlaxala bölgesinde yaşayanlar dokuz gök katına inanırlardı. Birinci gök katında "yıldız etek" olarak tanımlanan bir kadın, "yıldız tanrısı" şeklinde tanımlanan bir erkek vardı. Tanrılar ikisini de "etimizin efendisi" şeklinde betimleyerek gökyüzüne yerleştirmişlerdi. İkinci gök katında bedenleri kemikten oluşan kadınların yaşadığı ifade edilmekteydi. Bu kadınlara "uğursuzluk işaretinin kadınları" ya da Tzitzimitl diyorlardı. Yaşlı yerliler dünyanın sonunu Tezcatlıpoca'nın güneşi yemesine bağlarlardı. Dünyanın sonu geldiğinde Tzitzimitil adındaki kemikten kadınlar, ruhları yemek için hazır beklerlerdi. Üçüncü gök katında Tezcatlıpocan'ın sarı, siyah, beyaz, mavi ve kırmızı olmak üzere beş renkten yarattığı dörtyüz erkek yaşardı. Dördüncü gök katında her cinsten kuşlar yaşar ve oradan da yeryüzüne inerlerdi. Beşinci gök katında ateş yılanlarının oturduğu söylenir. Kuyruklu yıldıza benzemekteydiler. Gök felaketlerinin onların kuyruklarını sallamasına bağlandığı ifade edilmektedir. Altıncı gök katında sadece hava tabakası vardı. Güneşin bu gök katında olduğu belirtilir. Yedinci gök katında yüksek miktarda toz bulunmaktadır.

Yeryüzüne tozlar oradan gelmektedir. Sekizinci gök katında bütün tanrıların yaşadığı belirtilir. Buraya "etimizin efendisi" şeklinde tanımlanan tanrı ve eşinden başka hiçbirinin çıkmadığı anlatılır. Bu tanrılar yeryüzünde yaşayan insanlar için kararları bu gök katında verirlerdi. Dokuzuncu gök katında ise daha üst tanrıların bulunacağı ihtimali nedeniyle hakkında bilgi verilemiyor.

Ölümün renkleri: Azteklerden başka diğer uygarlıklarda da renklerin önemi oldukça yüksekti. Çocuk kurbanlar, Aztek geleneklerine göre kurban edilmeden önce dört defa halka çeşitli renkler içindeki elbiselerle süslenerek gösterilirdi. Birinci gösteride kâğıt elbiseler içinde kırmızı süsler, ikinci gösteride beyaz süsler, üçüncüsünde tekrar kırmızı süsler ve dördüncüsünde de beyaz süsler içinde gösterildikten sonra törenlerle kurban edilirlerdi. Sahagun bu çocuklar hakkında "...onlar artık son kez süsleniyor, son kez hediyelerini alıyorlar, son kez giysilerini giyiyorlar, artık bu süslerle alın yazıları gerçekleşecek, artık bu süslerle öldürecekler, bu giysilerle son nefeslerini verecekler, bunlarla kesilecekler, son giyecekleri giysiler kırmızıdır, bir daha onu değiştiremeyeceklerdir..." bir anlatıma yer vermişti.

Önemli linkler: Aztek kültürünü açıklayan bazı önemli siteler: Aztec History and Culture: www.earthmatrix.com, Aztlan E-Journal Borgia Group Codices/pages. Prodigy.net, Goddesses of the Borgia Group: by Mexican scholar, María de los Angeles Ojeda Díaz/ www.artshistory.mx, Mexico History: northcoast.com, An amazingly rich resource for Mexican history. The Aztec section alone is a wealth of references, links, and especially graphics, both ancient and modern, plus much helpful interpretation. Nahuatl Home Page --University of Montana: www.umt.edu, Nahuatl vocabulary-University of Montana: www.umt.edu, Templo Mayor Museumi, archaeology.la.asu.edu, Other interesting sites: Vec-

torial Elevation Project-Zocalo Square México City, www.alzado.net, www.dunyadinleri.com, www.mutasyon.net, www.wikipedia.org, www.sourtimes.org, www.aksam.com, www.penceredergisi.com, www.nedir.net, www.weblocker.com, www.pbase.com, sozluk.sourtimes.org,www.ulumulhikmekoeln.de,www.turkforumuz.biz, www.sabah.com.tr,yunus.hacettepe.edu.tr, www.frpworld.com, forum.kanka.net, www.taktabul.com, www.042magazine.pl, moameryki; www. metmuseum.org, www.copia-di-arte.com, YeniŞafak Gzeytesi, 8.01.2003, www.popocatepetl.nl,volcano.und.edu, www.geo.mtu.edu, www.aksam.com.tr, redescolar.ilce.edu, www.nyupress.org,

Örümcek kadın: (İng.Spider-Woman olarak bilinir.) Aztek mitolojisinde Teotıhuacan adıyla tapınıldığı ifade edilir. Gerçek adı belge yetersizliği nedeniyle bilinmemektedir. Bununla ilgili olarak Tepantila'da bulunan bazı oyma resimlerle duvar resimlerinde varlığı gösterilmiştir.

P

Pamuktan zırh: Tuzlu suya batırılmış korumalı pamuktan yapılmış bir tür yelek. Genellikle Aztek yerlileri tarafından kullanılırdı. İspanyollar daha sonra bu yelekleri kızılderililerden aldılar.

Panquetzaliztli: Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "değerli tüy bayraklar töreni" şeklinde tanımlandı. Bazı kaynaklarda da" sancakların yükselişi" şeklinde tanımlanmaktadır. Yılın 15. ayında yapılan bir tören. Bu törende savaşçılar ve sokak fahişeleri tanrıya adanmış olan tapınağın önünde gece boyunca dans ederlerdi. Savaş esirleri kutsal bir suyun kaynağıyla yıkandıktan sonra tören alanındaki sunaklarda kurban edilirlerdi. Rahipler tanrının önemli bir silahı olarak düşündükleri ağaç kabuğundan yapılmış bir yılanı yakarlardı. Tören sonunda mısır unundan yapılmış Huitzilopochtli'nin kuklası oklanırdı. Daha sonra bu mısırdan yapılmış kukla, rahipler ve yakınları tarafından paylaştırılırdı. Onun mısırdan yapılmış bedenini yiyen gençler bir yıl boyunca hizmet etmek zorundaydılar. Aztek takvimine göre on beşinci aya denk gelen bir kutlamadır. (Bu günkü takvime göre 9-28 Kasıma denk düşmektedir. Ancak 21 Kasım-10 Aralık tarihleri arasında kutlandığını belirten kaynaklar da bulunmaktadır.) Bu şenlik tanrı Huitzilopochtli adına yapılan en önemli şenliklerden biridir. Son derece dramatik bir şekilde yılanlar dağında doğumu ve ona karşı gelen düşman kardeşlerin (Ay ve yıldızların) onu kovması tasvir edilmekteydi. Bu töreninin dışında 8 yılda bir halk töreni yapılırdı. Ona inanan halkın dinlenmesi ve eğlenmesi için bir nevi maskeli balo şeklinde kutlamalar yapılırdı. Panguetzaliztli

şenliğinde tüccarların rolü büyüktü. Şenlik törenlerle Aztek tanrısı Huitzilopochtli'ye adanırdı. Bu şenliğin "Tonalpohuallı döngüsünün 15'nci veintena'snda kutlanır" şeklinde yazılar bulunmaktadır. Yani dinsel takvimin on beşinci ayında kutlanırdı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 21 Kasım-10 Aralık tarihinde yapılırdı. Tenochtitlan'daki büyük piramitte tanrı Huitzılopochtli'nin doğum gününün kutlanmasında; Coyolxauhquı'ye karşı askeri başarılar için ayinler, oldukça çok tutsağın kurban edilmesi, büyük piramitten Tlatelolco, Chapultepec ve Coyan'a yürüyüp, tekrar piramide dönülmesi, evlerde kâğıttan sancaklar yapılırdı. Tapınak rahipleri bu şenliğe 40 gün önceden hazırlık yapmaya başlarlardı. Veintena'nın ikinci gününden itibaren de şarkılar ve danslar yapmaya başlarlardı. Törene katılıp becerilerini göstermek isteyen genç tüccarlar Atzcapotzalco köle pazarından satın aldıkları köleleri törenin doruk noktasında kurban ederlerdi. Şenlikler sırasında yaşlı tüccarlar da ziyaret edilirdi. Kurbanlar törene 9 gün kala satın alınır, yıkanır ve tören günü tüccarların koruyucu tanrısı Yacatecuhtli adına kurban edilirlerdi. Paynal adındaki Huitzilopochtli'nin yardımcısının tören gurubunun önünde tapınağın etrafında tur attığı sıralarda savaşçılarla "auıanime" adındaki fahişeler de tanrısal topraklarda gece boyunca dans ederlerdi. Savaş esirleri ve köleler Mexico yakınındaki Churubusco'da kutsal bir su kaynağında yıkandıktan sonra kurban sunaklarında tanrı Huitzilopochtli'ye kurban edilirlerdi. Bu törende tapınılan tanrı ise Huitzılopochtli ve Tezcatlıpoca'ydı.

Pantitlan: Meksika körfezinde bir girdap noktası. Burası bayraklarla işaretlenmişti. Aztekler döneminde tanrılara kurban edilen çocuklar buraya atılırdı. Kaynaklarda "büyük pınar" ya da " çukurun olduğu yer" şeklinde tanımlanmalar yer alır. Ancak bataklık bir yer olduğu da yazılır.

Panitzin: Aztek kenti ve yerli kabilesi Ecatepec reisidir. Belge yetersizliği nedeniyle hakkında daha detaylı bilgi verilemiyor.

Panuco: Huastekler bölgesinde bir yerleşim yeri. İlk çağlardaki halkların tümünün geldiği yer olarak inanılır.

Panutlan: Aztek gemilerinin kıyıya çekildikleri yere verilen ad. Liman adıyla eş değerde kullanıldığı ifade edilmektedir. "Suyun üzerinde giden yer " şeklinde tanımlandı. Günümüzdeki adı ise "Panta" dır.

Papantzin Oxomoc: Motecuhzoma'nın kraliçe olan dul eşi. Belge yetersizliği nedeniyle hakkında daha detaylı bilgi verilemiyor.

Papaztac: Pulque ve agave şarabının tanrısı olarak bilinir. Belge yetersizliği nedeniyle dinsel kültü, tapınma geleneği ve kişiliği hakkında daha detaylı bilgi verilemiyor.

Papianipanaamacani-pananacaca: "ilaç satan" anlamında tanımlandı. Bunlar bitki toplayıcılar gurubunda sayılırlardı. Eczacı demek daha mantıklı gibi geliyor. Ancak baharatçılarla da aynı kategoride görülmüşlerdir. Bugün bölgede hala pazarlarda bitki toplayıp, satanlar var. Yapılan araştırmalarda 200'den fazla şifa dağıttığı öne sürülen bitki ve hayvan türü saptanmıştır. Papianipanaamacanıpananacac'lar doğada olan çoğu bitkinin adını biliyorlardı. O dönemlerde kutulu ilaç modası olmadığı için bunlar doğada topladıkları şifalı otları kullanılır hale getirerek ilaç olarak hastalara dağıtırlardı. Bu işi yaparken ücret almazlardı. İspanyol işgali sırasında tutucu papazlar bölgedeki çoğu kaynakları yok etmemiş olsaydı onların bitkiler üzerindeki çalışmaları bilinecekti. Ne yazık ki bugün Aztekli eczacılarla ilgili belge yetersizliği nedeniyle daha açıklayıcı bilgi verilemiyor.

Patecatl: Azteklerde Uinal'ın onikinci gün sembolüne hükmeden "tıp" tanrısı. Belge yetersizliği nedeniyle dinsel kültü, tapınma geleneği ve kişiliği hakkında daha detaylı bilgi verilemiyor.

Pauahtun: Gökyüzünü taşıdığına inanıldığı için gökyüzü Tanrısı olarak tapınılmıştır. İnatçı bir Tanrı olduğu belgelendi. Belge yetersizliği nedeniyle dinsel kültü, tapınma geleneği ve kişiliği hakkında daha ayrıntılı bilgi verilemiyor.

Patlacaltl: (Bazı kaynaklarda Patlacalco şeklinde yazıldığı görülür.) İmparatorluk görevlilerinin haraç olarak topladıkları eşyaların toplandıkları yere verilen ad. Bir anlamda devlete ait eşyaların yer aldığı "eşya deposu" olarak da tanımlanmıştır.

Patolli: Azteklerde bir talih oyunudur. Bu oyunu İmparatorluğa bağlı bütün yerli halkları oynayabilirdi. Sınıf ayırımı yoktu. Aşırı derecede tutulan bazı oyuncular kendilerini köle olarak satarlardı.

Paynal: (Painalton şeklinde de yazılır.) Aztek törenlerinde tanrıları temsil edenlere verilen bir unvandı. Bu unvan "delege, vekil, temsilci" anlamında betimlenirdi. Özellikle yıllık yapılan Panguetzalıztlı töreninde tanrı Huıtzilopochtlı'yi temsil etmek üzere tören alanında bulunurlardı. Onun habercisi olarak tanıtılmaktadırlar. Bunlar törenlerde halkı arkalarından sürüklerlerdi. Halk ezilme pahasına da olsa bunları izler, ayaklarını yere sert vurup dans ederek tozlar çıkarırlardı. (Bu dans biçimi hala İspanyollarda uygulanıyor. Bazen de Balkan ülkelerinde buna benzer danslar yapılır. Ayaklarını sert olarak yere vurup, toz çıkaracak şekilde dans ederler.) Paynal, kenti bu kalabalıkla dolaşıp, ringi tamamladığında büyük piramidin zirvesinde bulunan Huitzilopochtlı'nın tapınağına varılırdı. Şenliğin son gününde yıkanıp, temizlenmiş dört köle getirilir ve bu tapınağın etrafında dört kez dolaştırılırdı. Son günde kral da şenliği izlemeye gelirdi. Kurban edilenleri izlerdi. Paynal, her yıl geleneksel olarak Tenochtitlan'nın dinsel yaşamında yapılan Panguetzaliztli şenliğinde "delege, vekil, temsilci" olarak görev yapanlardı. Geçit alayı sırasında taşıdıkları objelerle Huitzilopochtli'yi temsil

ederlerdi. Geçit alayını da ilerlemeleri için zorlayınca bu adla anıldılar. Tören geçidinde bunun heykelini taşıyan görevliler de vardı.

Pemmikan: Amerika Kıtasında yaşayan Kızıldreiliere ait bir yemek türü. Et kurutulup, yağı eritilen konsantre bir yemek olduğu belirtilir. Aynı yemek türü Anadolu uygarlıklarında da görülmüştür. Günümüzde bile Anadolu'daki köylerde buna benzer kurutulmuş et konsantresi bulunmaktadır.

Petatilo: Ya da petate. Hasır anlamındadır. Ancak daha sık örülen bir hasır cinsi olduğu söylenir.

Petlacalcatl: Sarayda çalışan baş hizmetkârlara verilen ad.

Petecatl: Yirmi günlük devrelerden "malinalli" adlı günü temsil eden bir tanrı. Tıp tanrısı olarak tapınıldı. Betimlendiği hayvansal varlık ise ardıç kuşudur. Karısı Mayahuel'in katkılarıyla üst dereceye tırmandı. Maguay kaktüs karışımından "pulgue ilacı" adlı bir ilaç geliştirerek anestezi yerine kullanmayı başardı. Yani uyutucu bir ilacı elde etti. Bu ilacı da genellikle hasta olanların ağrılarını dindirmek için kullanılırdı.

Petlatl: Aztek dilinde hasırlara verilen ad.

Peyotl: Bir tür kaktüs. Tozu suda eritilip içildiğinde uyuşturucu özelliği ortaya çıkar.

Pıquete-Zına: Aztek tanrılar mitolojisinde tapınılan bir tanrı. "Emir subayı" şeklinde tanımlanan Zapoteklerin yarasa tanrısı şeklinde tapınıldı. Emir subayı şeklinde tanındı. Kızılgerdan'ın gerçek kaynağı şeklinde algılandı. "Pıguete zı" adıyla da saygı gören bir tanrıydı. El yazmalarında bu tanrının savaşın koruyucu askeri şeklinde de belirtildiği söylenmektedir. Mitolojide yazmanlar inanılmazın da ötesine geçerek her türlü nesneyi koruması altına alacak şekilde tanrı adlarına yer verirler. (Bak Pıguete zi.)

Pıguete-Zina'nın bir betimlemesi

Pıguete zı: Aztek tanrılar mitolojisinde tapınılan bir tanrı. "Emir subayı" şeklinde tanımlanan Zapoteklerin yarasa tanrısı şeklinde tapınıldı. Emir subayı şeklinde özellikle tanındı. Kızılgerdan'ın gerçek kaynağı şeklinde algılandı. "Pıguete zına" adıyla da tanındı. (Bak Pıquete-Zına.)

Pılgue: Kaktüs bitkisinden damıtılan bir çeşit alkollü içki.

Piaztli: Kamışlara verilen bir ad. Kamış yuvarlak olduğu için idrar yolu ve yemek borusu için kullanılan "Cocotli" adı kamış için de kullanılmıştır. Nedeni de kamışı kurban kanını içmek için kullanmalarıdır.

Piktun: 7900 yıllık dönem olarak bilinir.

Piltecuthli: İspanyolların istilaları sırasında Cortez'e sadık kalan Aztek kökenli bir kaptan. Bununla ilgili yazılan öykülerde, İspanyolların tarafını tuttuğu için yerliler tarafından istenmeyen biri olarak gösterilir. Bu prens daha sonra vaftiz edilerek Hıristiyan olur.

Piltzintecutli: Aztek mitolojisinde takvim ve kehanetleri yaratan iki tanrının soylu çocukları olarak tanıtılıyor. "liderlerin efendisi" şeklinde betimlendi. Bazı kaynaklarda da "favori oğul" ya da "tek oğul" olarak da betimlenmiş olduğu görülmektedir. Ayrıca "dikilen çiçek" olarak betimlenen Xochiquetzal' den de söz edilir. Azteklerde güneş tanrısıyla eş tutularak betimlenmiştir. Eşi olma ihtimali yüksektir. Güneş tanısı ve ay tanrıçası olarak tapınıldılar. Son derece kibirli, ciddi ve hırslı bir tanrıça olduğu belirtiliyor. Bunların genç mısır tanrısının ebeveynleri olduğu kayıtlarda görülür.

Pimalar: Meksika'daki Sonore'nin kuzeyi ile Arizona'nın güneyinde yaşayan bir yerli kabilesi. Bunlar "Uto-Aztek" dili konuşan Kuzey Amerika yerlileri olarak bilinirler.

Pipiltin: Sözcük karşılığı "Kalıtsal soyluk" olarak tanımlandı. Toltek soylarına dayanmış oldukları da kaynaklar arasında gösteriliyor. Aztekler de soylu bir sınıf olarak bilinir. Pipiltin sınıfına bağlı olan tarlalar bunlara kiraya verilirdi. Yüksek rahipler genellikle Pipiltin sınıfından seçilir-

lerdi. Krala bağlı iki yüksek rahip vardı. Bunlardan biri Quetzalcoatl Totec Tlamacazquı diğeri de Quetzalcoatl Tlaloc Tlamacazquı'dir. Bunlardan sonraki rahiplik unvanı ise Mexicatl Teohautzindi. Bu rahibin Huitznahua Teohuatzin ile Tecpan Teohuatzin adlarında iki yardımcıları vardı. Bu sınıfın Aztek imparatorluğunun çöküşünde önemli bir rol üstlendiği de ifade edilmektedir.

Pitaya: Bir kaktüs çeşidi. Azekler bu kaktüsten ve kaktüsün suyundan pulque adlı bir içki, yapraklarından da "maquey agave" adlı bir tatlı yaparlardı.

Pinotl: Motecuhzoma döneminde Cuetlaxtan kentindeki bir görevlinin adı.

Pleiades: Bir yıldız kümesi olarak tanımı yapılmaktadır. Eski mitolojilerde gökyüzünde "yedi kız" şeklinde betimlenmiş gökyüzü nesneleri olarak belirtildi. Bu yıldız kümesinin binlerce yıldızı barındırdığı belirtilmektedir. Bu yıldızlar topluluğundaki yıldızların yaklaşık 100 milyon yıl önce kümeleşmiş olabileceği düşünülür. Yıldız kümelerinin 425 ışık yılı uzakta olduğu ve Eylül ile Kasım aylarında mesafenin değiştiği de belirtilmektedir.

Pleiades yıldız kümesinin bir görünümü

Pochtecas: (Ya da Pochteca) Maceracı ya da savaşçı kişilere verilen bir ad. Bu sözcüğün "pochtlan" sözcüğünün türetildiği "pochotl" terimi, "yaşam ağacı" olarak tanımlanan "bombax sepyalarının" olduğu da söylenir. Pochtl; sembollerde anne, baba, şef, vali ya da yardımcısı anlamında kullanılır. Gezgin tüccarlara verilen bir addır. Bunlar başka kabilelerde üretilen malları da getirip, pazarlarda satarlardı. Bazen ticareti bağımsız yapar, bazen de Aztek soylularının mallarını uzak yerlere götürerek satarlardı. Bunların uzak bölgelere kadar açılması Aztek ekonomisi

açısından önemli ipuçları verir. Azteklerin yedi ticari merkezleri vardı. Bu yedi merkezin dışında diğer kasabalar Tetzcoco, Atzcapotzalco, Huitzilopochco, Huexotla, Cuauhtitan, Coatlinchan, Chalco, Otuma, Xochimilco ve Mixcoac'dı. Pochtecalar dinsel törenler de yaparlardı. Bunlar özellikle tanrı Huıtzilopochtli için yapılan yıllık Panguet şenliğinde görkemli törenler yapar, kurbanlar kestirirlerdi.

Potonchan: Bir yerleşim alanı. Ticaret merkezi olarak da anlatılır. Buraya ulaşmak için Guatemala'daki Actlan ormanlarından Honduras körfezine Karayolu ya da küçük kanolarla ulaşılırdı. Burası Maya topraklarıyla Azteklerin yaşadıkları toprakları istila etmeye çıkan Hernan Cortes'in ilk durağıydı. Burada yerlilerle yaptıkları savaşı kazanarak, onlardan kadınlar ve yiyecek aldılar. Zaten yenilgiyi kabullenen yerlilerin bir özelliğiydi bu. Yerliler yenildiklerinde kadınlarını kazananlara verirlerdi. Bu da bir gelenek olarak bazı yerli kabileleri tarafından uygulanırdı. Bu kadınlardan biri İspanyolların "Marina" ya da "Malinche" adını verdikleri Malintzin'di.

Popocatepetl: Tenotchtitlan'da "Kartal geçidi" olarak bilinen geçidin civarında bir yer. Meksika'nın doğusunda bulunan "Tüten dağ" olarak tanımlanan bir dağdır. İspanyol savaşçıların Meksika vadisinde geçtikleri bir geçidin adıdır. Aynı adla bir de tanrı vardır. Bu tanrının bir tepenin adı olduğu da ifade edilmektedir. Popocateptl tepesine, Tepeilhuitl töreninde kutsal bir yer olduğu gerekçesiyle tapınıldı. Quetzatcoatl bu karlı geçitten geçerken sadık adamlarının çoğu soğuktan donarak ölür.

Popocatepetl tepesi: (Popocatepetl şeklinde de tanımlandığı görülür.) Aztek tanrısı. Sözcük anlamı "dumanlı dağ" şeklinde tanımlandı. Yeryüzü, yağmur tanrısı ve daha doğrusu kutsal dağ olarak tapınılan bir tanrıdır. Azteklerin bu adla tapındıkları yer muhtemelen "Popocatepetl" dağının kendisidir. Araştırmacılar bunun Aztek

tanrısı olmadığını ifade ederler. Onlara göre Popocatepetl, kralın kızına âşık olan bir savaşçıdır. Uzaklarda savaşa gönderildiğinde kralın kızı kederden ölür. O da ölür. İkisi de kutsal dağa dönüşürler şeklinde mitolojik anlatımlar vardır. (Bak Popocatepetl.) Tepe Aztek dilinde "dağ içmek "anlamında betimlenmiş olduğu görülmektedir. Aztekler yanardağlarına bu adı vermişlerdi. Tepede "popo" adlı 3800 metre yükseklikte bir nokta yer alır. Bitişiğinde de eski bir yanar dağ hala lavlar püskürtmektedir. Tepe koni şeklinde yükselir. Nexpayantla gibi yaşlı bir stratovolca'nın kalıntıları yer almaktadır. Popo tepesinde ayrıca bir krater yer almaktadır. Kratere de popo adı verilmiştir. Popo tepesinin 1995 ve 1997 yılında harekete geçtiği ve lavlar püskürttüğü de belirtilmektedir.

Popoloca: Yabancı dil konuşanlara verilen bir ad.

Poyauhtecatl: Orizaba'da sivri tepeli bir dağ. Aztek öykülerinde Quetzalcoatl'ın yandaşları olan cüceler bu dağdaki bir mağarada taşa dönüşmüşlerdir.

Pulque: Aztek mitolojisinde ateşli bir içkinin adı şeklinde ifade edildi. Meksika bölgesinde tapınılan çoğu tanrının oluşturduğu guruplara (panteonuna) bunun adı verildi. Bu içkinin Totonac tanrıçası Mayahuel tarafından icat edildiği anlatılır. Onların guruplarında tanrı Centzon Totochtın de vardı. Lider tanrıları ise Ometotchtli'ydi.

Pulque tanrıçası

R

Rahipler: Azteklerde rahipler dinsel açıdan tanrıya ve onun geliştireceği her şeye inanan kişiler olarak tarihte yerlerini aldılar. Bunlar bugünkü kilise papazları gibi uzun pelerin kullanır ve çeşitli takılarla kendilerini süslerlerdi. Ancak kurban kanlarını saçlarına bulaştırdıkları için saçları keçeleşmiş durumdaydı. İspanyol saldırısını düzenleyen Cortez, onlarla ilgili önemli notlar düşmüştü. Bu rahiplerin saçları bazen dizlerine kadar uzundu ve kanla kaplı olduğu için son derece kötü kokardı. Bunların en büyük özellikleri kadınlardan uzak durmalarıydı. Cortez'in ekibindeki Bernal Diaz del Castillo bu rahiplerle ilgili anı defterinde ilginç anlatımlara yer vermişti. "...Papazlar gibi ayaklarına kadar uzanan uzun cüppeler ve siyah pelerinler giyiyorlardı. Kiminde kilise görevlilerinin giydiğine benzer kukuletalar vardı. Kiminin başlığı ise Dominikenlerinki gibi küçüktü. Saçları bellerine kadar uzamıştı, hatta bazılarında bileklere ulaşıyordu. Saçları kanla kaplıydı ve açılamayacak kadar keçeleşmişti; kulakları eziyet anlamıyla parçalanmıştı. Sülfür gibi kokuyorlardı. Bir de leş kokusu alınıyordu. Şeflerin oğullarıydılar ve kadınlardan uzak duruyorlardı. Belirli günlerde aç kalıyorlardı, yalnızca tohum özü yediklerini gördüm. El tırnakları çok uzundu. Bu rahiplerin dine çok bağlı olduklarına ve iyi yaşam sürdüklerine inanılıyordu..."

Rüzgâr: Aztek takvimindeki matematik sayılarından iki rakamına verilen ad. Bu ad 260 günlük Tzolkin takvimine göre uyarlanmıştır. Sayısal benzerlikleri yirmi sayısına kadar olan el ve ayak parmaklarının toplamı olarak belirtilmiştir.

Rüzgâr Güneşi: Rüzgâr Güneşi dönemi "4 Rüzgâr" şeklinde tanımlanmıştı. Aztek söylencelerinde ilk yaratılışta adı geçen dördüncü dünya dönemi olarak anlatılır. Bu dönemde her şeyin rüzgârla sökülüp, yok olduğu belirtiliyor. Güneşin göklerde bir disk gibi yuvarlandığı ifade edilir.

Rüzgâr mücevheri: Tanrı Quetzalcoatl'ın kutsal sembolü olarak bilinir. Takı olarak rahipler tarafından kullanılan bir semboldü. Bu sembol salyangoz kemiğinin ortadan kesilmesiyle elde edilirdi.

Q

Quahuacan: Azteklerin yaşadıkları bölgenin bugün kuzey yakasında yer alan kayalık ve dağlık alan. (Cuajimalpa, Huixquilucan). Burada yaşayanların Otomi ağırlıklı bir halk olduğu belirtiliyor.

Quaauhtotohua: İspanyolların saldırıları sırasında Cortez'e sadık kalan Aztek kökenli bir kaptan. Belge yetersizliği nedeniyle kişiliği hakkında daha detaylı bilgi verilemiyor.

Quachtli: Aztek dilinde parçalı pamuğa verilen ad.

Quahuhquechulo: Cholula yerleşim bölgesinin güneyindeki bölgenin adı. Bu yer "Kırmızı Tezcatlıpoca" (Xipe Totec) kültünün yaygın olduğu bir merkez konumundaydı.

Quauhtlehuanitl: Azteklerde tapınılan bir tanrı. "Yükselen kartal" anlamında tanımlandı. Dinsel törenlerde sunulan kurbanların yüreği bu tanrıya sunulurdu. Kurban edilen kişinin kalbinin konulduğu ve "Kartal vazosu" anlamında tanımlanan "Quauhxicalli"de ise kurbanın yüreği yakılırdı.

Quauhtemalan: Halkların göç ettikleri yerleşme yerlerinden biri. Guatemala'nın Aztekçe adıdır.

Quaocatl: (Bazı kaynaklarda ise Qualocatl şeklinde yazılmış olduğu görülür.) Aztek dilinde çıban anlamında kullanılan bir sözcük. Bu sözcük özellikle Tlatelolco ve Tenochtitlan el yazmalarında çıban anlamında kullanılır. Bu yazmalarda çıban "penis iltihabı" olarak da isimlendirilmiştir.

Quauhcouatl: Sözcük anlamı "kartal yılanı" şeklinde tanımlandı. Motecuhzoma I döneminde yaşlı bir tarihçi olduğu belirtilir. Bu ihtiyara danışan kral Aztekçe Chicomoztoc

olarak bilinen "yedi mağaraların" bulunması için bilgi alır.

Quauhtli: Güneş tanrısına verilen bir başka ad. "Kartal" şeklinde betimlendi. Azeklerde, Tolteklerde ve Miksteklerde kurbanın kalbini devamlı güneş tanrısı yutardı. Kurban çanakları olan "Quauhxicalli"nin her tarafı güneşin resimleriyle süslenmişti.

Quauhxicalli: Güneş tanrısına yapılan adakların kesildikleri taşlara verilen bir ad. Bu taş sunakların çevresi güneş resimleriyle süslüdür. Sözcük anlamı "kartal vazosu" şeklinde tanımlandı. Kurban yüreklerinin yakıldığı vazolara bu ad verilmişti.

Quauhteca: Sözcük anlamı "kartalın insanları" şeklinde tanımlandı. Savaşta ya da sunak (kurban) taşında ölen savaşçılara verilen bir ad.

Quauhtlehuanitl: Sözcük anlamı "yükselen kartal" şeklinde tanımlandı. Kurban yüreklerinin sunulduğu tanrısal varlığa verilen bir ad olarak ifade ediliyor.

Quauli'nin sembolü

Quauli: Tzolkin takvimine göre Azteklerde onbeşinci günün adı. Kartalın günü olarak betimlenir. "hava, erkek, oğlan" şeklinde tanımlandı. Güneş, gün ışığı ve krallığı temsil etti.

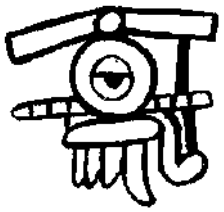
Quauhtloquetzqui: (Bak Malinalxoch.)

Quauhtlehuanit: Sözcük anlamı "yükselen kartal" olarak tanımlandı. Panquetzalitl törenindeki kurbanların yürekleri ona götürülürdü. Savaşta ve kurban sunaklarında ölenlere "kartalın insanları" şeklinde tanımlanan "quauhteca" adı verilirdi. Alınan yürek daha sonra "kartal vazosu" olarak tanımlanan "qauhxicalli"de yakılırdı.

Quauhtitlan: Tula'nın güneyinde kurulmuş eski bir kent. Arkeolojik yönden önemli kazıların yapıldığı bir bölge

olarak belirtiliyor. Nahuatl eyaleti olarak da tanımlanmaktadır.

Quauitl eua: Azteklerde yılın ilk bayramı olarak törenlerle kutlanırdı. Bu bayramda çocuklar kurban edilirdi. Çocukların anatomik yapıları kurban edilmeye uygunsa çok iyi değer biçilerek satın alınırdı. Bu tip çocuklar her yerde aranırdı. Kurban edilenler Tlatelolco'da bir tepedeki "kartal dağı" olan Quauhteptl şeklinde adlandırılırlardı. Tepetzinco'a kurban yerinde ölen kız çocuklarına da Rüzgâr Tanrısı Quetzalcatl adını verirlerdi. Kurbanların tümüne birden "kartalın değerli kaktüs meyvesi" anlamına gelen Quuhnochtli adı verilirdi.

Quauitl eua'nın sembolü

Quaxolotl: Tanrıça olarak belirtilmektedir. Aztek mitolojisinde "ikiz kız kardeşler tanrıçası" olduğu ifade edilir. Bunların şizofreni hastalığı gibi bir rahatsızlıklarının olduğu belirtilir. Belge yetersizliği nedeniyle kişilikleri hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Quaxolotl-Chantico: "İkibaşlı geyik" şeklinde betimlendi. Colhuacan'ın yerel tanrıçasıdır. Bu tanrıça Xochiocolco'nun yerel tanrıçası olan Ciuacouatl-Quilaztli ile özdeşleştirilir. Akraba oldukları anlatılan bu iki tanrıçanın Meksika ovasında kültü yüksekti. Bu ikili tanrıça Hochiocolco'nun tanrıçası gibi dünyevi ve ilahi birer tanrıça olarak ilgi gördüler.

Quecholli: Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Değerli tüy (kırmızı balıkçıl)" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 1-20 Kasım tarihinde yapılırdı. Bu şenliklerde; savaşçılar oruç tutar, savaş ve av için silah yapar, ölen savaşçılar anılır, avcılık ayinleri yapılır, en iyi avcı ödüllendirilir, tutsaklar geyik benzeri önce zıplatılıp, daha sonra kurban edilirdi. Burada ilginç bir benzetmeye tanık olmanın mümkün olacağını belirtirim. Ormanların vahşi yaşamın-

da ön sıralarda yer alan aslan, eğer aç değilse ve isteksiz olarak yavru bir hayvan yakalamışsa, önce onunla oynar, kendisi de hayvan da yorulana kadar bu böyle devam eder, daha sonra da hayvana kızarak öldürür ve başında bekler. Aztekler bu törende kurban olarak seçtikleri insanları oynatıp yorarak psikolojik olarak kurban edilmeyi düşünmemelerini, yoruldukları için de acı hissetmemelerini amaçlamış olabilirler. Törende tapınılan tanrılar ise Mıxcoatl, Camaxtlı ve Tlamatzıncatl'dı.

Quetzal: Orta Amerika'da yaşayan bir kuş cinsi. Parlak yeşil tüylere sahip olduğu için Mayalar gibi Aztekler de bu kuşa değer verdiler. Meksikalıların inancında bereket ve gelişme sembolü olarak saygı gördü. Tüyleri kralların ve tanrıların taçlarını süslerdi. Özellikle kuyruğundaki iki uzun tüy krallar için çok önemliydi. Baş tanrı Quetzalcoatl ile bağlantısı olduğu için kutsal bir kuş olarak anıldı. Bu tanrı Mayalardaki Kukulkan'dı. Kuşun tüyleri bugün bile Guatemala devletinin sembolü olarak kullanılmaktadır. Mayalar döneminde bulunduğu bölgeler ise; Honduras, Guatemala bölgesindeki "Sierra de las Milnas ve Alta Verapaz", Güneydoğu Meksika'nın Chiapas ormanlarıydı.

Quetzalcoatl: (Nahuatl dilinde Quetzalli şeklinde ifade edilmiştir) Aztek mitolojisinde Quetzacoatl ve Tlahuizcalpantechutlı adlarıyla da tapınıldığı ifade ediliyor. Bir başka betimleme şekli de "Ehecatl" olarak belirtiliyor. (Fr. adı tahribatlara uğrayınca "Calcoatl" olarak ele alınmıştır.) "tüylü yılan" olarak tanımlanır. Adı çeşitli anlamlar taşımaktaydı. Kraliyet unvanı olarak bilinen Quetzal Toltekler'de askeri bir unvan ve aynı zamanda da amblem olarak kullanılmıştır. Bu ad, adı efsaneleştirilen bir rahibin adıydı. Kırmızı Tezcatlipoca ile siyah Tezcatlipoca'nın küçük kardeşi ve Xochquetzal'ın oğludur. Işık tanrısı olarak bilinip, İ.S.40-434 tarihleri arasında tapınıldı. Toltek tanrısı Kukulkan (ya da Kukumatz) olarak bilinir. Büyü-

nün yaratıcısıdır. Bu nedenle koruyucu ruh olan Nagualı ona eşlik eder. Öğrenme ve Rüzgâr Tanrısı olarak tapınıldı. Quetzal "kuş"coatl ise "yılan" anlamındadır. Buna göre isim anlamı ya "tüylü yılan" ya da "uçan yılan" olarak düşünülür. Tolteklerin taptıkları önemli Tanrılardan biridir. Adına oluşturulmuş çoğu dua daha sonraki dönemlerde yerel Tanrı konumunda bulunan Huitzilopochtli için kullanıldı. İkiz kardeşi Xolotl'dır. Aztek mitolojisinde bu Tanrı bütün zorluklara rağmen "yeşim taşı kemiğini" yer tanrıçasına vermeyi başarır. Yer tanrıçası bu kemiği öğütür hamur haline getirdikten sonra Quetzalcoatl'ın penisinden akan kanla karıştırıp insanları yaratır. Maya ikiz tanrılar Hunahpu gibi mitolojide anlatılan Ometeotl'ın dört oğlundan biridir. Gökyüzünü batı yönünden yönetirdi. Kızılderili anlatımında "...Odun kütüğü gibi kaba bir suratı vardı, suratı da bir insan gibi biçimlenmiş değildi ve sakalı da hem uzun hem de çok kocamandı..." şeklinde tasvir edilmiştir. Bu tanrı, yapılan arkeolojik araştırmaların sonuçlarına göre devamlı kendini saklamış yüzünü göstermemeye uğraşmış biri olarak anlatılır. Eğri bir asa ve yüksek sivri bir şapka taşıdığı ifade ediliyor. Parıldayan bir gerdanlık, ayaklarına hal hal ve papuç giydiği tasvir edilir. Sesinin gür olduğu açıklanan bu tanrı yazı ve takvimi yaratmasının dışında kızılderililere imar konusunda bilgiler vermiş ve kültürler getirmiş. En önemli işi de insanları tanrılara kurban etme geleneğini kaldırmış olmasıdır. Bununla ilgili mitolojik öyküler de ilginçtir. Devamlı Tezcatlipoca ile sürtüşmeye giren bu tanrı bir gün "cennet suyu" nun kıyısına çekilmiş maskesini ve takılarını takmış ve kendi isteğiyle "kendini yakmış". Böylece sabahyıldızı olmuş. Rüzgâr Tanrısı Ehecatl ile aynı tanrı olduğu söylenir. Mitolojide Quetzalcoatl, göklerden yere inip bir devlet kurmuş. İlk zamanlarda bir rahip gibi kadınlardan uzaklaşıp, farklı bir yaşam sürmek istemiştir. Bir ayin sırasından uyuşturucu bir

mantar alıp kendinden geçtikten sonra mantar tanrıçasıyla cinsel ilişkiye girmiştir. Uyandığında yaptığı işten sorumluluk duyarak ülkeyi terk eder. Aztek efsanelerinde Quetzalcoatl ile ilgili bir mitolojik öyküde ise ondan "...Quetzalcoatl'ın bilgece yönetiminden rahatsızlık duyanlar da vardı. Belli bir süre sonra Quetzalcoatl'ın erkek kardeşi ve yönetici ortağı savaş tanrısı Tezcatlıpoca, kıskançlıktan aklını yitirecek hale geldi. Bu nedenle Quetzalcoatl, daha fazla burada kalamazdı. Rotasını güney sahillerine çevirdi ve yanına pek çok yılan aldı. Fakat yola çıkmadan önce yeni doğan güneşe doğru dönüp, birgün "kanunları" ve "aydınlanmayı" yeniden yapılandırmak üzere geri dönmeye söz verdi. Bu son, Quetzalcoatl'ın insanlar arasından ayrılışıydı..." şeklinde sözedilmektedir. Mayaların Kukulcan'ı olarak Aztekler tarafından tapınılan Quetzalcoatl'ın kendini tanrıya kurban ettiği anlatılır. Bir başka Aztek mitolojik dilinde "...Aradıkları yere ulaştıklarında O (yani Quetzalcoatl) yine ağladı ve acı çekti. Bu bir reed yılında okyanus kıyısına; göksuyunun köşesine vardığında ayağa kalktı, ağladı, kıyafetini giydi, tüylerini ve değerli maskesini taktı. Giyindikten sonra, kendi isteğiyle kendini yaktı... Bu yüzden Quetzalcoatl'ın kendisini yaktığı yere "yakıp kül etme yeri" denir. Kendini yaktığı anda küllerinin havalandığı, her türlü değerli kuşun orada belirdiği ve gökyüzüne yükselirken görülebildiği söylenir. Kül haline geldikten sonra Quetzal kuşunun kalbi yükseldi, kalp gözle görülebiliyor ve gökyüzüne girdiği biliniyordu. Yaşlı adamlar Venüs'e dönüştüğünü söylediler ve Venüs yıldızı belirdiğinde Quetzalcoatl'ın öldüğü söylendi. Bu noktadan sonra ona "Şafak Tanrısı" denildi..." şeklinde ifade edilmiştir.

Quetzalcoatl

Quetzacoatl: (Bak Quetzalcoatl.)

Quetzalcoatl'ın suçu: Yaratılış öyküsünden sonra Tezcatlıpoca devamlı Quetzalcoatl'ı takip eden bir tanrı olarak karşımıza çıkar. Kavgalı bir şekilde güneşin yok olmasını sağlamışlardı. Yine bir gün Quetzalcoatl'ın bulunduğu Tollan kentine gökyüzünden inip gelen Tezcatlıpoca, kente uzun bir süre önce gelmiş olan Quetzalcoatl'ı takip etti. Bu kentte onunla top oynarken birden bir Jaguara dönüşünce yerlilerin kaçmalarına neden olmuştu. Bütün zamanlar onu takip etti. Son takip noktası da Cholula'ydı. Quetzalcoatl bir gün rüyasında Uıtzilopochtlı, Tıtlacuan (Tezcatlıpoca) ve Tlacauepan adlı üç cini görür. Cinler ona Tollan kentini bekleyen kötü haberi verdiler. Daha sonra cinler felaketi çağırmak için işe koyuldular. Quetzalcoatl'a şarap vererek onun sarhoş olmalarını sağlayıp ümitsizliğe kapıldırttılar. Böylece günaha sürüklediler. Tollandan yola çıkıp kenti terk etmek istedi. Uzun bir yolculuğa çıktı. Yolda soğuklar yüzünden adamlarının çoğu donarak öldüler. Ancak yoluna devam etti. Her gittiği yerde adına bir şeyler yaptı ve Tlapallan'a ulaştı. Cinler onu yaşadığı süre boyunca takip edip, sadece insan kurban etmesine değil başka kötü işler yapmasına da neden oldular.

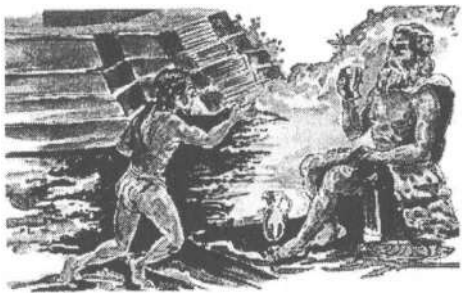
Quetzalcoatl'ın tasviri

Quetzalcoatl.

Quetzalcoatl tapınağı: "Tüylü yılan" tapınağı da denir. İki tarafı da karşılıklı olarak tapınaklarla çevrili geniş bir kutsal yolun (Via Sacra) doğu kısmında yer alır. Batı tarafında da "tarım tapınağı" bulunur. Tapınağın ön duvarları yılan resimleriyle süslüdür. Tapınağın şekli Quetzalcoatl'ın Ehecatl olarak ortaya çıktığı görünümde yapılmıştır. Halk, evlerine kadar Ehecatl tapınağının küçük sembolünü koyar ve tapınmayı

evlerinde bile yaparlardı. Aztek İmparatorluğunun başkenti Teotihuacan'da kutsal alanda yer alan ve piramidin içinde tanrı Quetzalcoatl için bir bölümü daire şeklinde yaptırılan bir tapınaktır. Bu tapınak 99,203 metreküpten daha büyük bir toprak parçası üzerinde kurulmuş büyük tapınağın bir bölümünü oluşturuyordu. Kutsal alandaki yapılar arasında Quetzalcoatl tapınağı önemli bir konumda değerlendirilmişti. Kutsal olan dikdörtgen şeklinde yapılmış, sayısız yapılarla süslenmiştir. Kutsal alandaki büyük tapınak için Zecharia Sitchin; "...Büyük tapınak bir basamaklı piramit biçimindedir ve basamaklar 50 metre yüksekliğe ulaşana dek sıralanmıştır; tabanı 45x45 metre olarak ölçülmüştür. Yapı inşaatının birkaç aşamasının birikimini temsil etmekteydi. İç içe geçen Rus oyuncak bebekleri gibi dış yapı daha önceki küçük bir yapının üstüne inşa edilmişti. Küçük olan ise kendisinden küçük bir diğer yapıyı örtüyordu. Toplam yedi yapı birbirini örtmektedir. Arkeologlar yaklaşık İ.S. 1400 civarında inşa edilmiş olan II tapınağa kadar olan katmanları birer birer kaldırabildiklerinde bu yapının tepesine, en üstteki yapıda görülen iki belirgin kulenin çoktan yerleştirilmiş olduğunu gördüler. Garip, ikili bir tapınıcı temsil eden kuzeydeki kule, fırtınalar ve depremler tanrısı Tlaloc'a adanmış bir türbeydi. Güneye bakan kule Azteklerin savaş tanrısı ve yerel bir ilah olan Huitzilopochtli'ye adanmıştı. Bu tanrı genelde ateş yılanı denilen ve bununla dört yüz küçük tanrıyı mağlup ettiği silahı tutarken belirtilmiştir. Piramidin batı yüzünde iki anıtsal merdiven tepeye kadar tırmanır ve her biri bir kuleye çıkar. İki merdiven taban kısımlarında taştan oyulma iki yırtıcı yılanbaşıyla süslenmiştir; bunlardan biri Huitzilopochtli'nin ateş yılanı, diğeri ise Tlaloc'u sembolize eden su yılanıdır. Kazı yapanlar piramidin tabanında üstüne tanrıça Coyolxauhqui'nin parçalara ayrılmış bedeninin tasvirinin yontulduğu kalın bir taş disk buldular. Aztek kültüne göre bu tanrıça Huit-

Quetzalcoatl'ı betimleyen bir desen

zilopochtli'nin kız kardeşiydi ve onun da dâhil olduğu dört yüz tanrı isyanı sırasında erkek kardeşinin yüzünden başarısızlığa uğradı. Kurban edilen insanların sökülüp çıkartılan kalplerini Huitzilopochtli'ye sunarak onu yatıştırmakla ilgili Aztek inancının sebeplerinden birinin bu tanrıçanın başına gelenler olduğu görülmektedir..." ifadelerine yer vermişti.

Quetzalpetlatl: Azteklerin tapındıkları tanrı-kral Quetzalcoatl'ın kız kardeşidir.

Quetzalcoatl Totec Tlamacazquı: Krala bağlı olan iki yüksek rütbeli rahipten birinin adı. Diğeri de Quetzalcoatl Tlaloc Tlamacazquı'dir. Belge yetersizliği nedeniyle haklarında yeterli bilgi verilememektedir. (Bak Pipiltin.)

Quetzalcoatl Tlaloc Tlamacazquı: Krala bağlı olan iki yüksek rütbeli rahipten birinin adı. Diğeri de Quetzalcoatl Totec Tlamacazquı'dir. Belge yetersizliği nedeniyle haklarında yeterli bilgi verilememektedir. (Bak Pipiltin.)

Quetzalxoch: Ya da Quetzalcoatl. Tepetzinco'daki kurban sunaklarında can veren çocuklara verilen addır. Sözcük anlamı "rüzgâr ve yağmur tanrısı" şeklinde betimlendi. Kurban edilenlerin kalbi için, "kartalın değerli kaktüs meyvesi" şeklinde tanımlanmış "Quauhnochtli" denirdi.

Quetzalaztatzin: Azteklerde tebeşirin koruyucusuna verilen ad. Ayrıca Rüzgâr Tanrısı olarak tapınıldı. Büründüğü şekiller arasında "Ehecatl" denilen bir şekil de vardı.

Quiateot: Ya da Quauhteotl. Yağmur tanrısı Tlaloc'un bir başka adı.

Quiahuitl: (Quauitl şeklinde de yazılır.) Türkçe karşılığı ise "Yağmur" olarak betimlenmiştir. Mayalarda Tzolkin tak-

vimine göre Aztek dilinde ondokuzuncu günün adı. Mayalarda "Cauac" olarak kullanılmıştır.

Quilaztli: Toprak ve doğum tanrıçası olarak bilinir. (Bak Cihuacoatl.)

Quinatzin: Tlohtzin'in oğludur. Nopaltzin'in de torunudur. Yönetim merkezini Tetzcoco'ya taşıdığı yazılmaktadır.

S

Sabahyıldızı efendisi: Quetzalcoatl'ın sıfatlarından biridir.

Savaşın çıkış nedeni: Aztek inancında güneş ışınlarının dünyayı aydınlatıp ısıtması için insan kalbiyle beslenmesi ve insan kanı içmesi gerekirdi. Kan ve yürek bulabilmek için savaşların yapılması gerekirdi. Savaşlar başlayınca tanrıların istedikleri kan ve yürek çoğalacaktı. Tapınılan bütün tanrılar böyle olması için savaşı yarattılar. Mitolojik öyküde ; "1 çakmak taşı" (ateş taşı) yılında bulut yılanların doğduğu anlatılır. Beyaz su "B" tanrıçası ilk başta dörtyüz adet bulut yılanı (Mimixcoua) doğurdu. Evine çekildikten bir süre sonra yeniden doğurdu. Bu defa da onun doğurduğu bulut yılanıydı. O da sadece beş tane doğurdu. Bunlar "Erkek kartal", "Bulut yılanı", "Dişi Kinkaju (bir kadın)", Atmaca dağ" ve " Sudaki efendi" şeklinde betimlendiler. Beş kişi doğar doğmaz suyun içine girip dört gün orada kaldılar. Tekrar sudan çıktıklarında yeryüzü tanrıçası Macitli tarafından emzirildiler. Dörtyüz bulut yılanı büyüyünce güneş tanrısı onlara oklar ve mızraklar vererek savaşı başlattı. Önce "bulut yılanlarına" emir verdi, ancak onlar hep başka şeyler düşündükleri için yeterince kurban bulacak savaşlar yapamadılar. Bu nedenle görevi "bulut yılanların" doğurduğu beş kişiye verdi. Onlar da bulut yılanların tümünü öldürdüler. Geriye birkaç kişi kalıp teslim oldular.

Savaşçılar: (Ya da Aztek ordusu) Savaşçılar sözcüğü bir anlamda "Aztek ordusu" olarak da kullanılmaktadır. Yani çoğu kaynaklarda savaşçı yerlilerin toplanma durumu "Aztek ordusu" şeklinde tanımlanmaktadır. Araştırmacı yazar Ross Hassing Aztek ordusunun başında dört soy-

ludan oluşan bir üst konsey olduğunu açıklar. Bu konseyin günümüzdeki Genel Kurmay Başkanlığı'na benzer bir özelliği vardı. Üst konseyi oluşturanların adları ise Tlacochcalcatl, Tlaccatecatl, Etzhuanhuanco ve Tillancalqui şeklindeydi. Tlacochcalcatl ve Tlaccatecatl soylu adlarının çok daha eskilere dayandığı ifade ediliyor. Bunlara örnek olarak Tenochtitlan'daki örgütlenme gösterilir. Tenochtitlan'ın dörtlü konseyini Tlatoanı olanların akrabaları ya da kardeşleri oluşturur. Bunların içlerinden biri "Tle" birlikte gösterilmiştir.

Sekizinci ay: İspanyol takviminde sekizinci ay, günümüz takviminin 22 Haziran-11 Temmuz günlerine denk düşer.

Sekizinci gök katı: Puebla vadisindeki Tlaxala bölgesinde yaşayanların onüç gök katından başka inandıkları dokuz gök katının evrelerinden sekizincisidir. Sekizinci gök katında bütün tanrıların yaşadığı belirtilir. Buraya "etimizin efendisi" şeklinde tanımlanan tanrı ve eşinden başka hiçbirinin çıkmadığı anlatılır. Bu tanrılar yeryüzünde yaşayan insanlar için kararları bu gök katında verirler.

Sekizinci kötü alamet: İspanyolların bölgeye gelmeden önce belirtileri görülen sekizinci kötü kehanettir. Bu kehanet"...Şehrin sokaklarında canavara benzer yaratıklar görüldü, tek vücudu ancak iki kafası olan değişime uğramış insanlar. Mocetuhzoma'ya gösterilmek üzere kara eve götürüldüler, ancak Motecuhzoma onları görür görmez yok oldular..." şeklindeydi.

Sekizinci üst dünya: Bu dönemin İ.Ö.355-İ.S.40 tarihleri arasında geçtiği anlatılır. Ancak bu dönemde önemli bir gelişmenin olmadığı görülür. Büyük bir ihtimalle bu dönem ile ilgili belgelerin bulunmayışından daha fazla bilgi verilemiyor. Azteklerde de üst dünya inancı yüksekti.

Seramik işçiliği: Azteklerin Tlatelcoco pazarında göze çarpan en büyük pazar, çanak çömleklerin bulunduğu alanlardı. Tarımın ortaya çıkmasıyla başlayan çömlekçilik Aztekler tarafından da kendilerine özgü bir çalışmayla or-

taya çıkmıştır. İspanyolların kuşatmasından önce bu çanak ve çömlekler elle yapılıp, şekiller veriliyordu. Onların bölgeyi kuşatmasıyla çeşitli makineler da beraberinde geldi. El işçiliği birdenbire makine işçiliğine dönüşmüştü. Aztekler çanak çömlek öncüleri gibi fırınlanmış çömlekçilik teknolojisini geliştirmişlerdi. Taş işçiliği dışında dünyanın diğer uygarlıkları karşısında çömlekçilikte de iyi bir sanat sergiledikleri ifade ediliyor. Araştırmacı yazarlar Aztek çömlekçiliğini "...İnce duvarlı, iyi oranlanmış, krem rengi ya da kırmızı kilden ürünleri ve kaligrafi niteliğinde ince çizgili geometrik desenleriyle, iyi bir tasarımcılık özelliği gösteriyordu..." şeklinde açıklamışlardı. Seramiklerde çeşitli desenler dışında çiçek ve hayvan desenlerini de işlemişlerdi. Çömlekler arasında yemek pişirmede kullanılan sıradan kaplar da yapılmıştır. Değerli seramik çalışmalarının çoğunun Cholollan çevresindeki ev atölyelerde yapıldığı anlatılır.

Serf: Tenochtitlan kentinin istilacı Cortes'in adamları tarafından yakılıp yıkıldıktan sonra yeniden yapılandırılması için görevlendirilen yerlilere "serf" adı verildi. Kiliselerin yapımıyla öldürülmekten korkan çoğu yerli kabileleri Katolik oldular.

Siyah Tezcatlıpoca: Kırmızı Tezcatlipoca'nın küçük kardeşi ve Xochquetzal'ın oğludur. Dört kardeş arasında hem güçlü ve hem de kötü ruhlu olan biriydi. Varlıkların ve nesnelerin ortasında doğduğu için her şeyden güçlü olduğu anlaşılır. Bu da doğuştan siyah renkli olduğu için adı siyah Tezcatlipoca olarak kalmıştır. Her şeyi bilen birisi olarak Meksikalılar buna Moyocoya derler.

Siyah Tanrı M: Karanlık yeraltı tanrıları gibi siyah renkte bir tanrı olarak tapınıldı. Yazmalarda silah olarak bir mızrak taşır. Yapılan çizimlerde uzun burunlu özellikle kırmızıya boyanmış şişkin dudağı dikkat çekicidir. Bir bağ vasıtasıyla sırtında bir torba taşır. Yaşlı bir tanrı olduğu anlatılır. Adı ise henüz tam olarak çözülememiştir. Bu tanrı

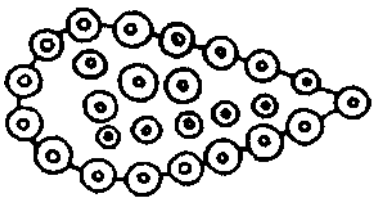
Azteklerde "bay burun" olarak betimlenen Yacetecuhtli'dir. Hakkında yeterli belge bulunamamıştır. Ancak Ek Chuah olma ihtimalinin yüksek olduğunu söyleyen araştırmacılar var. Çoğu çizimlerde akrep kuyruğu ile tasvir edilmiştir. (Bak Yecetecuhtli.)

Sogamoso: İspanyollar tarafından bölgede çoğu yere verdikleri ünvanlardan biri. Genellikle bölgedeki şefinin adını verirlerdi. Bogota ve Tunja'nın da İspanyollar tarafından verilmiş ünvanlar olduğu belirtilir.

Su: Aztek takvimindeki matematik sayılarından dokuz rakamına verilen ad. Bu ad 260 günlük Tzolkin takvimine göre uyarlanmıştır. Sayısal benzerlikleri yirmi sayısına kadar olan el ve ayak parmaklarının toplamı olarak belirtilmiştir.

Su güneşi: Aztek söylencelerinde ilk yaratılışta adı geçen ilk dünya dönemi olarak anlatılır. Bu dönemin "4 su" günüyle bağlantısının olduğu ifade edilir. Bu dönemde her şeyin sulara karıştığı, insanların su kelebeği larvalarına ve balıklara dönüşmüş olduğu anlatılır.

Süreyya Takımyıldızı: Maya astronomları "Süreyya Takımyıldızı"na "çıngırak" anlamına gelen "Tzab" adını vermişlerdi. Rahip Bernardıno de Sahagun, Azteklerin de Süreyya Takımyıldızı için buna benzer bir ad kullanmış olduklarını belirtir. Aztekler Süreyya Takımyıldızını 17 yıldızın içinde yer aldığı bir çiçek tacı olarak belirtmişlerdi. Araştırmacılar bu taca papatya tacı adını koyarlar. Etrafında 17 yıldızın sıralandığı bu tacın içinde de 9 yıldızı betimleyen şekiller yer alır.

Süreyya Takımyıldızının Azteklerdeki tasviri

Süt bezi iltihabı: Doğa şifacıları ve çıkarıcılar dışında Azteklerde özellikle kadınlar üzerinde yoğunlaşmış doktorlar vardı. Bu doktorlar sadece kadınlardan oluşurlardı.

Nedeni de Azteklerin de Mayalar gibi tutucu olmalarına bağlandı. Bunlara Aztekler Techicianı adını koymuşlardı. Bunlar genellikle çocuk ve anne bakımı üstlenen doktorlar olarak karşımıza çıkarlar. Eğer emzirilen bir çocuk hastalanırsa Techicianı o çocuğa ağzında vermut otu çiğner ve yarasını emerek pisliği dışarı atardı. Her ne kadar yaranın emilmesi olarak ele alınmışsa da Seller bunun kadın memesindeki meme bezi iltihabıyla ilgili olduğunu ifade eder. Aztekli doktorlar kadın meme bezi iltihabını ağız yoluyla emerek iltihabı temizlerlerdi. Günümüzde de doktorlar vakum sistemiyle ameliyatsız olarak bu işlemi yaparlar. Techicianilerin dışında Teapatianı adında bir diğer kadın tedavici doktorları da vardı. Sahagun bu doktor gurubunu fahişe olarak tanımlar. Bunların masaj yapmanın dışında para karşılığı cinsel ilişkilerde de bulunmuş oldukları belirtilir.

Ş

Şiir dili: Azteklerde Nauhatl dilinde şiirin temel öğesi benzetmelerdi. Burada son derece genişletilmiş bir benzetme sanatı işlenmiştir. Bu benzetme örneklerinin en çarpıcısı göl, pınar ve nehirler tanrıçası "yeşim etek" olarak tanımlanan Chalchiuhtlice'nin adıdır. Burada göl, su ya da nehirden söz edilmeden "yeşim etek" kullanılması bir imge olarak karşımıza çıkar. Nahuatl dilinde bu imge kullanılmamış olsaydı su için sadece ırmağın ya da gölün yeşim suyu şeklinde sıradan bir tanımlama getirilirdi. Bu tanımlama da imge olarak düşünülmezdi. "yeşim etek" olarak betimlenen sudur. Dişi biçiminde kişileştirilmiş olarak karşımıza çıkmış olur. Aztekler tanrılarını, krallarını ve kahramanlarını buna benzer benzetmelerle şiirleştirip daha sona hiyeroglif sembollerle göstermişlerdi. Şiir sözlerine "çiçek ve şarkı" şiir okunan yerlere de "çiçeklerin evi, bahar evi, çiçeklenen avlu" adları verilirdi.

Şifalı bitkiler: Aztekler yaklaşık 400 cins şifalı bitki kullanmışlardı. Bu bitkilerin çoğunu genellikle erkek ve kadınların cinsel organları için kullanılmıştır. Şifalı bitkilerle ilgili bir ilaç Napoli'de askeri doktor olan Leonardo Antonio Recchi başkanlığında bir ekip tarafından hazırlanmıştır.

T

Tacuba: (Bak Tlacopan.)

Taç savaşı: Tlatoniler taç giyme törenlerinden sonra savaşlarda liderliklerini kanıtlamak için kurban edilmek üzere tutsaklar yakalamalıydılar. Tizoc ve onun yerine geçen kardeşi Ahuizotl'un bu konudaki öyküsü Tlatoanı olmaya hak kazananlar için iyi bir örnek olarak gösterildi. Tizoç taç savaşında başarısız olmuştu. Kardeşi Ahuizotl'un Xilotepec'e yaptığı taç savaşı o dönemde de yankı yaratmıştı. Savaş dönüşünde muhteşem bir karşılama yapılmıştı.

Takvim taşı: Mayalarda inanılan güneş evrelerine Aztekler tarafından da inanılmıştı. Beş güneş evresindeki eski metinler Azteklerde de yer aldı. Bu metinlerin adı Aztek Güneş taşıdır. Bu metinlerden de anlaşılacağı gibi Maya inançlarının devamı Aztekler tarafından sürdürülmüştür. Takvim taşının üzerindeki simge olarak belirtilen tanrı Birinci Aztek Güneş Tanrısı Jaguar Ocelotonaitiuh'dur. Onlara göre birinci güneş evresinde devler yaratılmış Jaguarlar tarafından yok edilmişlerdir. İkinci güneş evresi ise Ehocoatl'ın baş figürü ile simgelenmektedir. Bu peryotta ise büyük felaketler nedeniyle insanoğlunun maymuna dönüştüğü anlatılmaktadır. Üçüncü güneş sembolü ise gökyüzünde ateş topu şeklinde beliren bir kafadır. Yeryüzündeki bütün felaketler gökyüzü ateşinden gelmiş ve lavlar bütün evleri yakıp yıkmıştır. İnsanlar kurtulmak için kanatlı büyük kuşlara dönüşmüştür. Dördüncü güneş evresi ise tanrıça Chachihutlicue ile tasvir edilmiştir. Seller ve dünya felaketleri yüzünden her şey yok olmuş insanlar balığa dönüşmüşlerdir. Beşinci güneş evresi ise

güneş tanrısı Tonatiuh'un yüzü ile ifade edilmiştir. Beşinci güneş hareket güneşi olarak bilinmektedir. Aztek yazmalarında "...yeryüzünde bir hareket olacak ve hepimiz yok olacağız..." şeklinde bir not yazılıdır. Takvim taşı Mexico City'deki Antropoloji müzesinde koruma altına alınmıştır.

Tamahuancan: Yeryüzünün batısında insanların ilk çıktığı mağara olarak belirtiliyor. Bu inanç Aztek mitolojisinde yazılmaktadır. Bu nedenle mağaraları kutsal saymışlardır. Mağaralar hem çıkış noktası şeklinde kutsal sayıldı ve hem de barınak olarak kullanıldı.

Tamalli: Meksika dilinde hamurdan yapılan "lokma"ya verilen ad.

Tamazuala: Göç eden Tolteklerden bir kısım kabilenin yerleştiği kent olarak bilinir. Arkeologlar bu kentte çeşitli kazılar yaparak onların bıraktıkları izleri araştırdılar.

Tamazul: Aztek dilinde kurbağaya verilen ad.

Tamouanchan: Sözcük anlamı "aşağıya inilen ev ya da aşağıya inişin evi " şeklinde tanımlanır. İlk tanrıların yaşamış olabilecekleri düşünülen yer. Mısırın anayurdu olarak bilinen bu yerin batıda bir yerde olduğu hayal edilir. Ancak Aztek yerlileri bu yerin gökte olduğuna inanırlardı. İlk insanlar mısır tohumunun geldiği yeri kutsal saydığı için yıldızlarla eş tutmuşlardır. Bazı kaynaklarda da "yurdumuzu arıyoruz" anlamında düşündükleri yerolarak tanımlanmaktadır.

Tanrıça: Tanrı kökünden oluşmuş bir isimlendirmedir. Mitolojide dişi tanrılara verilen bir ünvandır. Yüksek düzeydeki tanrılar arasında yer aldıkları zaman büyük tanrıça olarak saygın bir yer tutarlar. Ana tanrıça olarak betimlenenlere doğurganlık ve verimlilik tanrıçası şeklinde tapınıldığı görülür. Bunlar arasında önemli yer tutanlara örnek olarak İsis, Rea, Kybele ve Demeter gibi tanrıçalar gösterilir.

Tanrılar ocağı: "tanrılar kayası" olarak da betimlenir. Bazı kaynaklarda ışık tanrılarının yakıldıkları taş olarak bilinir.

Tarasque: Yerlilerin dilinde kayınbirader anlamında kullanılan bir sözcüktür.

Tarasko: (Tabasco olarak da yazıldığı görülür.) Tzintzuntzan'da yaşayan bir yerli kabile halkı. Kabileler arasındaki savaşlardan sonra buraya göç ettiler. Daha sonra da Maya kültürünün bulunduğu Yucatan'a yerleştiler. Tarasko halkının (Tabasco ya da Tarasca olarak yazıldığı da görülür.) Tzintzuntzan'da yaşayan bir yerli kabile halkı olduğu belirtilir. Meksika'nın kuzeybatısında yaşarlar. Bunlara Toltek adı verilmişti. Hatta Tolteklerden başka bölgede yaşayan halklara da bu adın verildiği ifade ediliyor. Tarascalar en parlak kültürel dönemini İ.Ö.XV yüzyılda yaşamışlardır. Tarasca halkının Patscuaro gölü yakınlarındaki Michoacan, Chupucuaro bölgesindeki Guanajuato'dan göç ederek bulundukları yere gelmiş olabilecekleri tahmin ediliyor. Geldikleri bölgede Colima ve Nayarit adlı kültürler hâkimdi. Yaptıkları seramiklerin oldukça kaba olduğu ve evlerinin de küçük olduğu anlatılır. Bunlar ayrıca tapındıkları tanrılarına da küçük tapınaklar inşa etmişlerdir. Seramiklerde genellikle insan ve hayvan figürlerine yer verirlerdi.

Taşbıçak: Aztek takvimindeki matematik sayılarından onsekiz rakamına verilen ad. Bu ad 260 günlük Tzolkin takvimine göre uyarlanmıştır. Sayısal benzerlikleri yirmi sayısına kadar olan el ve ayak parmaklarının toplamı olarak belirtilmiştir.

Taş işçiliği: Taş madenciliğinin Mezo-Amerika bölgesine İ.S.9 yüzyılda gelmiş olduğu ifade edilmektedir. İşçilik sadece mücevher yapımında kullanılmıştı. Kullanılan taşların en önemlisi obsidyen taşıydı. Volkanik cam olarak işlem gördü. Teotiuhacan'da bu taşlar işlenip, diğer kabile pazarlarında satışa çıkarılıyordu. Guatemala'ya kadar bu taşın satışı için pazar bulunabiliyordu. Geç paleolitik

dönemlerdeki geliştirilmiş el tekniği kullanılarak çeşitli amaçlarda kullanılmak üzere obsidyen taşından araçlar üretilmişti. Bu taşlardan baltalar, ok uçları, ustura biçimli kesici aletler, bıçaklar yapılırdı. Yapılan aletler çeşitli işlerde kullanıldığı gibi savaşlarda ve avcılık sırasında da önemle değerlendirilirdi. Taş tekniği Mezo-Amerika'da oldukça gelişmişti. Bu işçiliğin en iyi örnekleri turkuaz, yeşim, pirit ve renkli deniz kabuklarından maket benzeri tören nesneleri işlenmişti. Yapılan araştırmalarda Tenochtitlan'daki Mikstek ustaları tarafından en iyi taş işçiliğinin yapılmış olduğu belirtiliyor. Ayrıca taş işçiliğinde devlet tarafından görevlendirilen Aztek ustaları bazalt taşından büyük heykeller yaparlardı. Coatlicue, Coyolxauhqui heykelleri bu çalışmaya örnek olarak gösterilmektedir. Aztekler anıtsal taş yontu işini ya da geleneğini Huastekler den almışlardı.

Tatula: Sözcük anlamı "boru çiçeği" şeklinde tanımlanır. Bu bitkinin özsuyu birçok ilaçta kullanılmaktaydı. Aztekli eczacılar bitkiden çeşitli ilaçlar elde etmişlerdi.

Tavşan: Bütün iklimlere uyum sağlayıp, yaşayan bir hayvandır. Derisinde bazı gri lekelerin bulunması, Aztek yerlilerine onun ay olabileceği düşündürmüştü. Çünkü ay yüzeyinde de lekelerin olduğu onlarca biliniyordu. Onu aya benzeterek kutsal saydılar. Genellikle ay ile ilgili resimlerde tavşanı göstermişlerdir. Tavşan Aztekler tarafından kutsal bir hayvan olarak betimlendi.

Tavşan: Aztek takvimindeki matematik sayılarından sekiz rakamına verilen ad. Bu ad 260 günlük Tzolkin takvimine göre uyarlanmıştır. Sayısal benzerlikleri yirmi sayısına kadar olan el ve ayak parmaklarının toplamı olarak belirtilmiştir.

Teapatian: Sahagun'un kitabında fahişelere verilen bir ad olarak yer alır. Ancak bunlar, değişik şekilde tedavi yöntemi uygulayan guruplardı. Azteklerin tedavi amaçlı yöntemlerinde görevlendirilmiş birkaç tedavi merkezleri var-

dı. Bunlara gurup denilirdi. Teapatian gurubu da tedavi amaçlı hareket eden bireylerin bir arada bulunduğu bir gruptu. Sahagun'un fahişelere neden bu adı verdiği ise bilinmiyor.

Techichianı: Tedavi yöntemleriyle ilgili Azteklerde Techichiani, meme tedavicileri ya da çocuk tedavicileri olarak bilinirler. Bu tür görevliler sadece kadınlardan oluşurdu. Günümüzde bazı tutucu aileler gibi Aztekler de tutucuydular. Bu nedenle genellikle kadın hastalıklarına kadın doktorlar bakarlardı. Özellikle çocuklu annelere bunlardan başka tedavi yöntemi uygulayan guruplar da vardı. Çocukların tedavilerine bakmakla yükümlüydüler. Onlar ağrıyan yere ya da yaranın bulunduğu bölgeye ilaç anlamında kullanılan otları çiğneyip, krem haline getirdikten sonra vücuda sürer ve daha sonra ağrıyan yeri emerek pis kanı ya da irini çıkarırlardı. Yani apse varsa o apseyi otlarla yaptıkları merhemlerle yumuşatıp, daha sonra da apsenin bulunduğu bölgeyi emerek içindeki pis kanı ve irini çıkarırlardı.

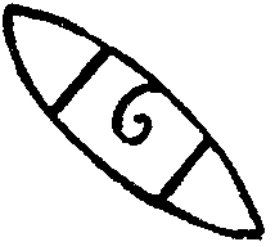
Tecamman: (Bak Comallan.)

Tececec: Suyu (öz suyu) büzücü bir etkiye sahip bitki ya da şap olarak da tanımlanıyor. Aztekli eczacılar bu bitkiyi tedavi amaçlı kullanarak çeşitli ilaçlar elde etmişlerdi.

Tecozauitl: Güzelleşmek için yüzlerine Axin adlı kokulu bir yağ süren kadınlar aynı zamanda açık sarı renkli bir toprak da sürerlerdi. Bu toprağa Tecozauitl adını vermişlerdi. Günümüzdeki pudranın yerine kullanmış oldukları tahmin ediliyor.

Teccıztecatl: Aztek inancında ay tanrıçası olarak tapınıldı. Önceleri salyangoz ve değersiz böceklerin tanrısı olarak anıldı. Uinal'ın altıncı gün işaretinin de hükümdarı olarak bilinir. Betimlendiği hayvansal varlık ise baykuştu. Ay olarak doğan bir tanrıça şeklinde tanımlandığı görülür. Sözde ilk parlaklığını azaltmak için tanrılardan birinin onun yüzüne bir tavşan savurduğu hikâye edilir. Eski

Meksikalılar arasında ayın tavşanın iziyle algılanmasının nedeni bu inançtan dolayı gelir. Aztek mitolojisinde Tecucıztecatl adıyla da tapınıldığı ifade edilir. Nanautzın ile ateşe atlamak için çaba göstermesine rağmen geç kaldığı ve ateşe atladığı zaman sadece küllerin kaldığı belirtilir. Bu nedenle güneş tanrısı yerine ay tanrısı olur. (Bak Tecucıztecatl.)

Tecpatl'ın sembolü

Tecpatl: (Kuzey yönüne verilen ad.) Türkçe karşılığı "Bıçak" olarak betimlenmiştir. Mayalarda Tzolkin takvimine göre Aztek dilinde onsekizinci günün adı. Mayalarda "Etznab" olarak kullanılmıştır. Aynı adla tapınılan tanrılarına insan kurban edilirdi.

Tecocoltzin: Bir yerli şefi. Cortez'i karşılayan prens Ixtlilxochitl'in ekibindeydi. Barış sağlandıktan sonra Cortez tarafından vaftiz edilerek Fernando adını aldı.

Tecohuentzin: Aztek rahibi. Tolteklerden kalma bir hazinenin olabileceği kuşkusuyla Cortez tarafından itiraf etmesi için işkence yapıldı. Yerli tarihçilerin anlatımlarında bu rahibin son derece vahşi bir şekilde işkence gördüğüne yer verilir.

Tecololan: (Tezulutlan biçimiyle de okunduğu yazılır.) Güney Guatemala'nın Verapez bölgesinin eski adıdır.

Teconal: Azteklerde bir kral ya da şef olduğu şeklinde ifadeler var. Bu kraldan sonra onun varisi olarak bilinen Moquihuix yönetime geçti.

Tecpanecatl: İspanyolların istilaları sırasında Cortez'e sadık kalan Aztek kökenli bir kaptan. Belge yetersizliği nedeniyle hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Tecpantlayacac: Bir yerleşim yeri. Kent.

Tecpancaltzin: Tollan'ın sekizini kralıdır. Başından geçen bir aşk olayı Aztek efsanelerini süsler. Kral âşık olduğu "çiçek" adlı kıza duygularını gizlice açıklar ve onu sarayının

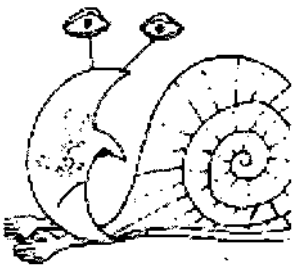
dışında çok iyi korunan bir mekâna götürür. Orada yaşamasını sağlar. Tolteklerde ahlak kuralları katı olduğu için bu ilişkisini daha sonra kızın babasına açıkladıktan sonra halkının bilmemesine dair söz aldığı yazılmaktadır. Kız, doğan çocuğuna Agave'nin oğlu adını koydu. Bu ad daha sonraki dönemlerde Topiltzin olarak karşımıza çıkar. 52 yıl hükümdarlık yaptığı açıklanıyor.

Tecpantzinco: Bir kanal adı. Belge yetersizliği nedeniyle krallığı ve siyasal kişiliği hakkında yeterli bilgi verilemiyor.

Tecpatzin: Küçük taş bıçak anlamındadır.

Tecuilhuitonatli: Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Soyluların küçük şöleni" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 14 Haziran-3 Temmuz tarihinde yapılırdı. Bu şenlikte bitki ve tören tanrısı için adaklaradanır, kral dans edip armağanlar dağıtır ve soylu kişiler de halkı ağarlarlardı. Tapınılan tanrılar ise; Xochipıllı ve Huıxtocıhuatl'dı.

Tecucıztecatl: Aztek inancında ay tanrıçası olarak tapınıldı. Önceleri salyangoz ve değersiz böceklerin tanrısı olarak biliniyordu. Uinal'ın altıncı gün işaretinin de hükümdarı olarak bilinir. Betimlendiği hayvansal varlık ise baykuştu. Ay olarak doğan bir tanrıça olarak ifade edilir. Sözde ilk parlaklığını azaltmak için tanrılardan birinin onun yüzüne bir tavşan savurduğu hikâye edilir. Eski Meksikalılar arasında ayın tavşanın iziyle algılanmasının nedeni bu inançtan dolayı gelir. Aztek mitolojisinde Teccıztecatl adıyla da tapınıldığı belirtilir. Nanautzın ile ateşe atlamak için çaba sarf etmesine rağmen geç kaldığı ve ateşe atladığı zaman sadece küllerin kaldığı belirtilir. Bu nedenle güneş tanrısı yerine ay tanrısı olur. (Bak Teccıztecatl.)

Tecucıztecatl'ın betimlenen çizimi

Tecuhtli: Yüksek askeri rütbeli, soylu, derebey ve yüksek

görevde bulunanlara verilen ortak bir addır. Bu kişiler gerektiğinde adli vakalara da eğilir ve ilgilenirlerdi. Bunların görevleri ne olursa olsun (vali, İmparator, konsey üyesi) vergi ödemezlerdi ve tarlalarda çalışmazlardı. Kendilerine verilen topraklarda (Bu topraklar çok geniş topraklardı.) köleleri çalıştırırlardı. İmparatorluk için toplanan haraçtan da yararlanırlardı. Rütbelerine göre mücevher, yiyecek, giysi ve değerli taşlar alırlardı.

Tecutzquani: "Baldır yiyiciler" anlamında bilinirdi. Bunlar da "çıkarıcılar, düğüm atıcılar, kötü kadınlar, fahişeler"in yaptığı işlerin dışında bir başka grup olarak bilinir.

Telcalıpoca: Azteklerin mitolojilerinde "büyük ayı" şeklinde tanımlanarak tapınılan bir tanrı olduğu ifade ediliyor. Belge yetersizliği nedeniyle dinsel kültü, tapınma geleneği ve kimliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Telleriao-emensis Kodeksi: Azteklerin yaşamını anlatan bir el yazmasıdır. Bu yazmada Azteklerin 1454 yılını açlık ve kıtlık içinde geçirdiği ve bu nedenle çoğu insanın hayatını kaybettiği çizimlerle belirtilmişti.

Telpochcalli: Sözcük anlamı "gençlik evi" şeklinde tanımlandı. Azteklerde bir çeşit okul. Birinci okul olarak ele alınıp incelendi. Her kabilenin kendi kültürel yapısı ve geleneklerine göre eğitim verilirdi. Öğrenciler burada bir nevi din ve ahlak kurallarını öğrenirler. Günümüzdeki ilahiyat okulları bunlara eş değerde görülür. Burada aynı zamanda milli güvenlik dersleri verilerek erkek öğrenciler savaşa hazırlanırlardı. Her baba erkek çocuğu okul yaşlarına geldiğinde onu okula göndermek içi yemin töreni yapardı. Okula başlama yaşı ise altı ile dokuz arasında değişiyordu. Her bölgede ve her tapınakta bu okullar vardı. Yani genelde askeri eğitimin yapıldığı okul niteliğindeydi. Calmecac ise genelde rahiplik okulunu andırır ve ona göre eğitim yapılırdı. Bu okulun "Gençliğin evi" anlamında betimlenen Telpochcallı ile karşılaştırıldığı belirtilir. Bu belirlemenin Calli tarafından yapılmış olduğu söy-

lenmektedir. Telpochcallı'de soylu olmayanların askeri eğitim gördükleri ifade edilmiştir. Öğrenci yaşı da 15 civarındaydı. Temel eğitim askeri amaçlı olarak yapılmaktaydı. Soylu sınıfında olanların geleceğe yönelik konumları bilgi düzeyinin üzerinde olduğu zaman Jagur ya da Kartal savaşçılarının emirleriyle eğitilmesi isteniyordu.

Telpochtli: Aztek dilinde sözcük anlamı "delikanlı "şeklinde tanımlanmıştır.

Temazcaltecı: Aztek mitolojisinde temizliğin tanrıçası şeklinde tapınıldı. İnsanların yıkandıkları banyoları korur ve çıplak vücudun pisliklerden arınması için çaba gösterirdi. Araştırmacılar onun bir çeşit deterjan kullandığını yazmalarına rağmen ne tür olduğu hakkında bilgi veremiyorlar. Temazcaltechı adıyla da tapınıldı.

Temazcaltechı: Aztek mitolojisinde temizliğin tanrıçası şeklinde tapınıldı. İnsanların yıkandıkları banyoları korur ve çıplak vücudun pisliklerden arınması için çaba gösterirdi. Araştırmacılar onun bir çeşit deterjan kullandığını yazmalarına rağmen ne tür olduğu hakkında bilgi veremiyorlar. Temazcaltechı adıyla da tapınıldı. (Bak Temazcaltecı.)

Temazcal: (Temazcallı şeklinde yazıldığı da görülür.) Hasta olanların tedavilerinin yapıldığı hamamlara verilen ad. Burada Tlamateptlicitl adlı gurubun üyeleri hastalara banyo yaptırırlardı. Azteklerde Maceualtin'in evlerinin sade olduğu anlatılır. Her evde sauna ve bahçeler vardı.

Temel piktografik kayıtlar: Sahagun'un yerel kaynaklarıyla başka tarihçilerin ele aldığı metinlerdir. Bu metinler çoğunlukla resimli anlatımlarla ele alınmıştır. Bunlardan "Codex Aubin" olarak bilinen Lienzo de Taxcala metinleri İspanyol işgalcilerle ittifak kuran Tlaxcaltecalardan uzunca söz etmektedir. Manuscrito yazmasında da işgalin ve katliamın resimli anlatımlarının yanı sıra Codex Ramirez el yazmalarında da resimli tasvirler gösterilmiştir. 1580 yılından önce kayıp olan el yazmaları da rahip Diego de Duran tarafından derlenmiştir.

Templo mayor: Azteklerin büyük piramidine verilen bir ad. Hernandez Cortez saldırı sırasında bu piramidi yerle bir ettiği gibi daha sonra da Hıristiyanlığın hac merkezi şeklinde kullanmaya çalıştı.

Temoctzin: İspanyol gücünü önemsemeyerek mücadele eden kaptanlardan biri. Yazmalarda bu kaptanın son derece cesur olduğu ve tek başına İspanyol askerlerine saldırdığı belirtiliyor.

Tenextli: Kireç anlamında kullanılan bir sözcük olarak bilinir. Ancak Sahagun yazdığı metinde "Tenexyo" şeklinde belirterek "hidroksitli kireç" sözcüğü olarak ele almıştır.

Tenexxochıtl: Aztek mitolojisinde güneşin sönmesinden sonra yeryüzüne düşen gökyüzünün kurtulması için tanrılar tarafından dört kişi yaratılmıştı. Bunlar, Itzcouatl, Tzontemoc, Itzmalın ve Tenexxochıtl'dı. Onların görevlendirilmesinden sonra Quetzalcoatl ve Tezcatlıpoca ağaca dönüşmüşlerdi. Bu dört adam ağaca dönüşen tanrılarla beraber gökyüzünü yerden kurtararak yukarıya kaldırdılar.

Tencuicuilatl: "dudak pisliği" olarak Gall tarafından çevrildi. "İlthaplı dudak yarası" şeklinde de bilinir.

Tencunenenque: Azek ekonomisinde "kraliyet gezginleri, yolcuları" anlamında tanımlanan tüccarlardı. Bunlar bazen devlet adına vergi toplamakla da görevlendirilirlerdi.

Tenoch: (Ya da Tenuch) Meksika vadisinin büyük bölümünün şefi olarak bilinir. Bir medyumdur. Mendoza kodeksinde Tenochtitlan'ın kuruluş öyküsünde kendisinden uzunca söz edilir. El yazmasının ilk açılış sayfasında Tenoch, kaya anlamına gelen "tetl" ve kaktüs anlamına gelen "nochtli" olarak tanımlanır. Adının "tlatoque" sözcüğünün kökünden kaynaklandığı belirtilir. Anlamı da konuşmacı ya da komutan olarak açıklanır. İspanyol ka-

Tenoch'u belirten bir çizim

yıtlarında Meksika vadisine verilen bir ad olarak da yer alır. Bölgeye geliş öyküsünde bir rüya görerek bir yılanla bir kartalın savaştığı topraklar olarak konaklanması gereken bir yer olabileceği gösterilir. O da bölgeye geldiği zaman adamlarından başka suyla kaplı olan yerde beş yerli kabilesinin daha yerleştiğine tanık olur. Bölgeye daha önceden yerleşenler; gelen Azteklerden kurtulmak için onlara gölün ortasında bulunan ve zehirli yılanlarla dolu olan adada yaşamalarını söylerler. Tenoch belirlenen adaya geldiğinde rüyasında gördüğü gibi bir kartal ile zehirli bir yılanın kavgasını görür. Bu adanın rüyasında söz edilen ada olacağını düşünür ve halkıyla adaya yerleşir. Azteklerin bölgedeki ilk yaşamı da başlamış olur.

Tenocha: Azteklerde bir kralı olduğu şeklinde bilgiler görülür. Yaptığı savaşlarda Tlatelco'yu işgal ettiği ifade edilir. Hakkında belge yetersizliği nedeniyle krallığı ve siyasal kimliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Tenochtl: Bir kaktüs cinsidir.

Tenochtitlan: Azteklerin merkez kenti ve aynı zamanda da uzun süre başkent olarak tanıtılan en önemli kentlerinden biridir. Aztekler tarafından İ.S.1325 civarında kurulmuş olduğu ifade ediliyor. Kentin dört bölüme ayrıldığı belirtiliyor. Birkaç geçit kullanılarak tapınaklara ve diğer kentlere bağlandı. Kuzeybatısında "çiçeklerin açtığı yer" anlamında olan Cueopan (Bugün Santa Maria la Redondo) vardı. Güneybatıda "tatarcıkların yeri" anlamında bilinen ve daha sonraki yıllarda İspanyollar tarafından aziz Baptist John'a adanan Moyotlan vardı. Güneydoğu'da "Tanrıların yeri" anlamında bilinen Teopan (Bugün San Pablo) ve Kuzeydoğu'da ise "balıkçıların evi" anlamına gelen Atzacoalco vardı. Burada daha sonra İspanyollar tarafından San Sebastian kilisesi inşa edildi. Yapılan araştırmalar bu kente İspanyolların istilası sırasında iki yüz elli bin civarında insanın yaşadığını göstermektedir. Bu kentte kutlamalar, kurban törenleri ve diğer ayinler ta-

pındıkları tanrıların onurlarına yapılıyordu. Buranın askeri ve ticari gücünün yükselmesi ise 1428-1440 tarihleri arasında hüküm süren Itzcoatl zamanında olmuştu. Adı geçen kral döneminde kent, komşu krallık kentleri olan Texcoco ve Tlacopan kent devletleriyle ittifak kurmuştu. Bu ittifaklarla gün geçtikçe büyüyerek 1519 civarında 207.200 km2 alana hükmeden imparatorluğun merkezi konuma ulaşır. Bu kent "Okların yapıldığı yer, aksöğütler ülkesi, kartal ya da kaktüsün yeri" adlarıyla da anılmıştır. İspanyol istilacı Cortez ve adamları Azteklerin dinsel törenleri sırasında insan kurban etmelerinden korkarak onlara "yamyam" adını vermişlerdi, daha sonraları da kralları olan Cuahtemoch'u esir alıp Tenochtitlan'ı yerle bir ettiler. Kentteki saray ve tapınaklar dinamitlenerek yıktırıldı. Sonraki tarihlerde ise yıkılan tapınakların taşlarından yeni kiliseler inşa ettirerek Aztek halkını dinsel yönden asimile etme girişiminde bulunarak onları Katolikliğe zorlamışlardır.

Teocalhueyacan: Bir yerleşim bölgesidir. Şefleri soylulara verilen bir ad olan "Otomi" adını taşıyordu.

Teocuitlaquemitl: "Altın giysi" anlamında tanımlandı. Sunaklarda kurban edilenlerin derileri yüzülür ve sarıya boyanırdı. Deri daha sonra giysi olarak kullanılırdı. Bu giysiye verilen ad olarak tanımlanır.

Teocalli: Nauhatl dilindeki karşılığı " tanrının evi " ya da "kutsal ev" anlamında tanımlanır. Azteklerin dilinde ise bir tören merkezi ya da tapınağı olarak belirten bir sözcük şeklinde kullanıldı. Aztekler de inşa ettirdikleri kentlerde önemli tapınaklar ve tören alanları yaptırmışlardı. Günümüzde Teocalli adlı yerleşim yerinde yapılan arkeolojik kazılarla günyüzüne çıkarılan yüzlerce Aztek belgesi bulunmuştur. Bunların önemlileri törenler ve tapınmalarla ilgilidir. Kentte yer alan piramit şeklindeki tapınakların mimari özelliğinin Mayalarda olduğu gibi Mısır kültü-

ründeki mimariyle örtüşmeleri henüz açıklık getirilmemiş tartışmalara konu olmaktadır.

Teonanacatl: Aztek dilinde "kutsal mantar" olarak tanımlanan bir mantar çeşidi. Bu mantarı gelen konuklarına ikram ederlerdi. Özelliği ise mantarı yiyenler çok farklı şeyler görmeye başlamalarıydı. Mantarları yiyenlerin gelecekten bazı bilgiler verebilecekleri de belirtiliyor.

Teopantalli: Tapınak topraklarının yeri olarak da bilinir. Başkent Teochtitlan'ın güneydoğusunda yer alan bölümlerinden birinin adı. "Tanrıların yeri" anlamında bilindirdi. Bugünkü adı San Pablo'dur.

Teocentli: Ya da "teocentli" Aztek inanışlarına göre dördüncü dünya evresinde hayatta kalabilmek için besin olarak kullanılan mısırın ilk biçimi diye adlandırılan bir yaban bitkisinin adıdır. (Bak Cencocopi.)

Teosintli: Mısır bitkisinin türemiş olduğu açıklanan yabanıl bir bitki olduğu söylenir. Bu bitkinin melezi olan mısırın yaklaşık 8000 yıl önce Meksika bölgesindeki Tehuacan vadisinde yeşermeye başladığı tahmin edilmektedir. Yapılan arkeolojik araştırmalarda New Mexico yakınlarındaki "yarasa mağaralarında" bulunan mısırın 5500 yıllık bir ömüre sahip olduğu belirtilmiştir. Mısırın çoğu uygarlıklarda öykülerine rastlanır. Hopi yerlileri "...Moingjima mısır üretir. Onun bedeninde her şey yetişir. Bir oğlan çocuğu kadar kısa boyludur. Dişi bir de arkadaşı vardır. Her yaz bedeninin her yanını saran karpuz, mısır, kabak sebzelerle dolar, ağırlaşır. Bunlar bedeninin içinde yetişirler. Hopiler ekim yapmağa başladığında ondan hep bol üretmesi istenir. Böylece kâh sebze, kâh meyve olarak istedikleri şeyler büyümeye başlar. Bedenini traş ettiğinde tohumlar ortaya çıkar ve bedeni artık inceciktir. O, bu yeryüzünde yaşardı ve Hopiler ile birlikte giderdi. Her şey serpilip gelişmeye başladığında o zayıflar ve mutsuz olur. O, batıda yeşerir..." şeklinde anlatırlar. Mısır ile ilgi-

li batı bölgelerinde olduğu gibi doğu bölgelerinde de ezoterik öyküler bulunmaktadır.

Teotl sözcüğü: Yapılan araştırmalarda Azteklerin dinsel tapınmalarında "teo" adlı bir kök kullanılmaktadır. Bu kök sözcük, yani "teo" sözcüğü önemli ve gizemli olarak bilinen ya da düşünen her şey için kullanılmıştır. "teo" kök sözcüğü genellikle "tl" sonekiyle birleştirilerek "Teotl" adlı bir temel dinsel kavram ortaya çıkarır. Bu temel kavramın Türk diline çevirisi güçtür. İspanyol yazınsal kaynaklarında "tanrı" ya da "cin" karşılığı olarak kullanıldığı görülür. Anlam bakımından, gizem ve kutsal gibi sözcüklerle de önemi vurgulanmıştır. Bu kavram İspanyolların bölgeyi işgal etmelerinden sonra, bölgeye gönderilen ve Hıristiyan propagandası yapan papazlar "aziz "şeklinde tanımlamalara bir ek yapmışlardır.

Teotleco: Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Tanrıların gelişi" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 22 Eylül-11 Ekim tarihinde yapılırdı. Bu şenlik; Tanrıların görünüşü, görünmelerinin işareti, inançlarına göre tapınaktaki mısır unu üzerinde ayak izlerinin belirlenmesi için yapılırdı. Gelen ilk tanrı Tlamazıncatl, son tanrı ise Huehueteotl olarak düşünülürdü. Bunlar için danslar yapılır ve kurbanlar kesilirdi. Bu törende bütün Aztek tanrılarına adaklar verilirdi.

Teotlecco kutlamaları: 12'nci ay olarak Aztek takviminde belirlenen bu kutlama günü bugünkü takvimde 10-29 Eylül günlerine denk düşer. Bu kutlamalarda tanrısal idoller kullanılmış, sunaklarda esirler ve köleler acımasızca kurban edilmişlerdi.

Teocuitlatl: Azteklerde olduğu gibi Maya yerlileri arasında altın "tanrıların salgısı" anlamında belirtilerek, dinsel inançlarını süsleyen tapınmalarda ise tanrıların "ter ve gözyaşı" olduğunu düşünerek tanımlamışlardı. Teocuitlatl, yöre dilinde altın anlamında kullanılmıştır.

Teotiuhacan: Sözcük anlamı " Tanrıların şehri ya da tanrı olunan yer " olarak belirtiliyor. Kentin adının üç ayrı sözcükten oluştuğu belirtilir. Burada Aztek dilinde "Teotl"; Tanrı anlamında, "Teteo" sözcüğü de; Tanrılar anlamında kullanılmıştır. "Hua" sözcüğünün Türkçedeki anlamı da; var şeklinde belirtilmiştir. "Kan" ise; mekân, mahal, mevki anlamında kullanılmıştır. Buna göre Teotihuacan sözcüğünün (Teoti-hua-kan ya da Teotihuacan) şeklinde üç sözcükten oluşmuş olduğu görülür. Üç sözcüğün ortak anlamının da bazı kaynaklarda "Tanrıların bulundukları mahal ya da Tanrılara ibadet edilen mevki" olduğu görülmektedir. Kent, Meksika'nın orta bölgesinde bu günkü başkente 35 mil uzaklığında kuruluydu. Başkentin kuzeyinde yer almaktaydı. Bu kentteki piramitler, saraylar, heykeller, frenskler bugün arkeologlar ve araştırmacılar için vazgeçilmez ilham kaynağı durumundadır. Burada dinsel ayın törenleri İ.S.IV ya da V yüzyılda oldukça geriledi. Kolomb öncesi yenidünyanın en büyük kenti olarak araştırmacıların ilgi odağı oldu. Bu kent "insanın tanrı olduğu yer" ya da "Tanrının yoluna sahip olan insanların yeri" şeklinde de tanımlanarak, arkeologlar tarafından eski bir piramit kenti olarak açıklandı. Burası daha önce Mexico'nun dini başkenti olarak değer gördü. Bugünkü Mexico City'nin dışında bulunan tören alanları ve törensel piramit kompleksinin bulunduğu bir bölgedir. Bu kentte acımasızca insan kurban törenleri yapılmış ve tarihe kara bir leke gibi girmişti. Ticaret merkezi olarak da bilinir. Burası İ.S.VIII. yüzyıl civarında gelişme göstermiştir. Nedense bütün tarihi kaynaklar buranın neden birdenbire boşalmış olabileceği ihtimali üzerinde duruyorlar. Aztekler bu kente geldiklerinde tapınaklar saraylar ve bütün yerleşim birimleri boştu. Bu kentin neden birden boşaltıldığı, kimler tarafından kurulduğu ve yaşayanların hangi dili konuştukları bilinmiyor. Kentte bulunan ve tarihsel değerleri tartışmasız bir şekilde yüksek olan bazı tapınak-

lar ve saraylar ise şöyledir; 2400 metre uzunluğunda ve 50 metre genişliğinde ölüm bulvarı; ölüm bulvarı Ay Meydanı ile Ay Piramidini kentin dini merkezinin sembolü olan kaleye bağlar. Bu yol Güneş Piramidini de geçtikten sonra Ay Piramidinin tören meydanında son bulur. Quetzalcoatl tapınağının bulunduğu bir yerdi. Ölüm bulvarı üzerinde ayrıca Güneş ve Ay Piramitleri vardı. Bu piramitlerde rahipler ve aristokrat sınıfında olanlar kalırdı.

Teoqualo: Azteklerde sözcük anlamı "Tanrı yemek" anlamında tanımlandı. Çok eski tarihlerde Aztek halkı Tanrıya tapma ya da bir Tanrı edinme fikri içinde yaşamadığı için bazen yediği ekmeğe bile Tanrı gözüyle bakar sonra da onu yerdi. Ekmeği Tanrı yerine düşünerek, onu yemenin karşılığı da Teoqualo şeklinde tanımlanıyordu. Tanrı olarak tapındığı herhangi bir yemeği yediği zaman o tanrının gücüne ulaşma inancı yüksekti. Bunun en iyi örneği, Huitzilopochtli'nın doğum gününde mısır unundan yapılan benzeri bir maketin oklanması ve sonra da yenilmesi şeklinde gösterilebilir.

Teoyaomıquı: Aztek mitolojisinde Teoyaomquı adıyla da tapınılan bir tanrıdır. Ölü savaşçıların çiçek tanrısı şeklinde ifade edildi. Belge yetersizliği nedeniyle dinsel kültü hakkında yeterli bilgi verilemiyor. Büyük bir ihtimalle "Teoyaomquı" adının çeviriler sırasında deformasyona uğratılmış şeklidir. (Bak Teoyaomqui.)

Teoyaomquı: Aztek mitolojisinde Teoyaomquı adıyla da tapınılan bir tanrı. Ölü savaşçıların çiçek tanrısı şeklinde ifade edildi. Belge yetersizliği nedeniyle kültü ve dinsel kişiliği hakkında yeterli bilgi verilemiyor. (Bak Teoyaomıquı.)

Tepaliliztli: (Toxoxotlaticitl şeklinde de tanımlanır.) Bir doktor olduğu tahmin ediliyor. Özellikle adı, sezaryen yapmış olduğu belirtilen bir heykelcikte geçer. Tepaliliztli, Azteklerin kadın doktoru olarak aynı zamanda çeşitli bit-

kilerden ilaç elde etmeyi başarmış bir eczacı sıfatıyla da tanımlanıyor.

Tepanec: (Tepaneca) Nahuaların sekiz olarak belirlenen soylarından biri. Bu soy Colhucan'a yerleşerek yaşamını devam ettirdi. Aztlan'dan suyoluyla gelen Aztekler onların burada yaşadıklarını gördüler. İspanyol kuşatmasından yaklaşık yüzyıl önce Meksika vadisinde hâkim olan bir kabileydi. Tenochtitlan, Tlacopan ve Tezcoco kentlerinin uyguladıkları ittifaka karşı yenik düştüler ve eski güçlerine bir daha geri dönemediler. Kökenlerinin Toluca vadisinde yaşayan Matlazinca ve Mazahua kabilelerine dayandığı anlatılır. Bu halklar Meksikalı kızlarla evlenerek biraz karıştılar. Atzcapotzalcoyu ele geçirerek orada yaşadılar.

Tepanec devleti: Tepanec kabilesine bağlanan diğer küçük kabilelerin birleşmeleriyle "Tepanek-kent" devleti konumuna geldi. Başkenti de Atzcaotzalco'ydu. 1371 yılında bu devleti Tezozomoc adında son derece devletçi ve katı kurallı bir kral yönetti. Diğer krallara rağmen bu kralın baskıcı ve zülmeden bir kral olduğu açıklandı. 50 yıl hükümdarlık yaptı. Çok sayıda yerleşim yerini vergiye bağladı. 1426 yılında öldü.

Tepantemoctzin: Aztek rahibi olduğu anlatılır. İspanyolların işgaliyle Cortez tarafından Tolteklerden kalmış olabileceği düşünülen altınların yerini itiraf etmesi için işkence yapıldı. Cuauhtitlan'da öldü. Yerli tarihçilerin dramatik bir şekilde anlattığı bu olayda, altın hırsı yüzünden rahibin, Cortez'in adamları tarafından acımasızca işkence edilerek öldürüldüğünden söz edilir.

Tepeopulco el yazması: Azteklerle ilgili bir el yazmasıdır. Bu el yazmasının "Organos exteriores del cuerpo" bölümünde insan vücudu ile ilgili bölümlerin adlarına yer verilmiştir. Organlar ve adları belirtilirken belirli bazı eylemler de gösterilmiştir.

Tepe yiollo: Sözcük anlamı "dağın yüreği" anlamında tanımlandı. Yeryüzünü hayatın merkezi olarak düşünme inancını dile getirir. Bu dönemde yeryüzü tanrıçaları çeşitli maskeler takılarak canlandırılırdı. Bu maskeler kutsal malzeme olarak tanımlanırdı.

Tepeyollotli: ("dağın yüreği ya da dağın kalbi") olarak betimlenir. Dağ ve Mağara Tanrısı olarak tapınıldı. Sesini yükselttiği zaman depremlerin olduğu ifade edilir. Tehuantepec kıstağı halkının taptığı bir tanrıydı. Aztek Tanrısı Tezcatlıpoca'nın bir başka betimlenmesi olarak bilindi. "krallığın yüreği", "köyün yüreği" olarak betimlenen Zapoteklerin jaguar tanrısıyla eş değerde düşünüldü. Uinal'ın üçüncü gün işaretinin hükümdarı olarak bilinir. Betimlendiği hayvansal varlık ise yavru geyikti. Bu dağa ise; "yeryüzünün yaşamı yenileme güçlerinin bulunduğu yer" şeklinde bakıldı.

Tepeyollotl: "dağın yüreği ya da dağın kalbi" olarak betimlenir. Dağ ve Mağara Tanrısı olarak tapınıldı. Sesini yükselttiği zaman depremlerin olduğu ifade edilir. Tehuantepec kıstağı halkının taptığı bir tanrıydı. Aztek Tanrısı Tezcatlıpoca'nın bir başka betimlenmesi olarak bilindi. "krallığın yüreği", "köyün yüreği" olarak betimlenen Zapoteklerin jaguar tanrısıyla eş değerde düşünüldü. Uinal'ın üçüncü gün işaretinin hükümdarı olarak bilinir. Betimlendiği hayvansal varlık ise yavru geyikti. Bu dağa ise; "yeryüzünün yaşamı yenileme güçlerinin bulunduğu yer" şeklinde bakıldı. Tepeyolotl ile Tepeyollotli sözcüklerinin aynı olduğu ve çeviriler sırasında deformasyona uğratıldığı görülür. (Bak Tepeyollotli.)

Tepeilhuitl: Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Dinsel yılın onüçüncü ayının bayramıdır. Bu bayramda törenlerle Tlaloc'a çocuklar kurban edilirdi. Sözcük anlamı "Dağların şöleni" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 12-31 Ekim tarihinde yapılırdı. Bu şenlikte tapınaklardaki bütün yağmur tanrı-

larına kurbanlar, adaklarda amarant hamurundan heykeller ve dallar, hasırcıların tanrısı Nappatecuhitli, balıkçıların tanrısı Opochtli, katran yapıcılarının tanrısı Zapotlantenan ve dokumacılar ve ressamların tanrısı Xochıquetzal'ı onurlandırmak için kurbanlar kesilirdi. Tören sırasında tapınılan diğer tanrılar ise Tlaloc, Tlaloque, Tepıctoton, Octlı, Xochıquetzal, Popocatepetl, Ixtaccıhuatl, Tlaloc dağı ve Mattalcueye'ydi.

Tepiçtoton: Sözcük karşılığı "eski küçük tepeler" anlamında tanımlandı. Aztekler "Tepeilhuitl" törenleri sırasına kutsal olduğu gerekçesiyle bu tepeye taparlardı. Burada tanrılarına kurbanlar verir, kurban etini yer, kanını da tanrısal anlamda güçlü olabilir düşüncesiyle yemeklerine katarlardı.

Tepiltetexcuitlatl: Kadın cinsel organındaki mantar hastalığı (kum pisliği) olarak tercüme edildi. Kum kakası olarak da bilinir. Azteklerin tedavi yöntemleri arasında kadın cinsel organındaki mantar hastalığı güncel bir hastalık olarak ele alınmıştı. Çünkü bulaşıcı olan mantar hastalığının yayılmasının tek nedeni, temizlikten uzak olan kadınlardan kaynaklanmasıydı.

Tepiltetextli: Kadın cinsel organındaki ifrazat (kum) olarak tanımlandı. Kadının cinsel organındaki mantar hastalığı şeklinde de tanımlanıyor. Burada karşımıza "Tepiltetexuitlatl" adında bir mantar hastalığının adı daha çıkıyor. Büyük bir olasılıkla bu sözcüğün dilimize geçmesindeki deformasyonu olarak düşünülür. Çünkü anlam olarak sözcük karşılıkları aynı şekilde ele alınmıştır. Belki de mantar hastalığının bir başka cinsi olabilir düşüncesini de ele almakta yarar görüyorum. İkisi arasındaki ince ayrıntıyla ilgili belirleyici kaynaklara ulaşamadım. (Bak Tepiltetexcuitlatl.)

Tepolquatextli: Erkek cinsel organındaki ifrazat (kum) olarak tanımlandı. Kadın cinsel organındaki "Tepiltetexcuitlatl, Tepiltetextli" adlı mantar hastalığı gibi, erkeklerin de te-

mizliğe önem vermediklerinden yaygınlaşması kolaylaştığından toplumda korkulacak bir hastalık haline dönüşmüştü. Bu hastalığın kadın ve erkeklere tanrılar tarafından bulaştırılan bir ceza olduğu düşünüldü. Hastalığa yakalanmamak ve kurtulmak için tanrılara kurbanlar verilirdi. Halk bu hastalıktan korunmak için, tanrıların istemiş oldukları koşulları da göz önünde bulundurarak suyu daha fazla kullanmaya başladı. Bu hastalığa yakalanmak hem ayıp, hem de tanrıların onlara vermiş olacakları en ağır ceza olarak bilindi. Yerliler bu nedenle "tanrı-doktor"ların söyledikleriyle temizliğe biraz daha dikkat etmişlerdi.

Teponoztli: Yılan derisinden yapılan bir çeşit davul. Törenler sırasında ilahiler ve anlamsız mırıldanmalara fonetik bir destek sağlamak için Aztekli müzisyenler davula çok önem verirlerdi. Bu nedenle ses yapısını daha da güzelleştirmek için çeşitli hayvan derilerinden davullar yaparlardı. "Teponoztli" adındaki davul da yılan derisinden yapıldığı için bu ad verilmiştir. Araştırmalarda davul cinslerinin ve değişik adlarının olduğu yazılır. Hatta insan derisinden davulların yapıldığını açıklayan araştırmacılar vardır.

Tepopoxaquauique: "Ölü eliyle dans edenler" anlamında da tanımlandı. Uyutucular olarak bilinirler. Bunlar günümüzdeki Hipnozcularla aynı kategoride yer aldılar. Gerçek bir şekilde hipnotizma yaparlardı. Doğum sırasında ölen kadının kolunu kapı eşiğine vurunca orada bulunanların hepsi uyurdu. Bu da onların en bilinen uyutma yöntemiydi. Günümüzde hipnozun önemini ele alan bilim adamları vardır. Görülüyor ki Aztek toplumunda da bununla ilgili ilginç gelişmeler oluşmuştur. Aztekler hipnozu nereden öğrenmiş olabilirler sorusu akla gelmektedir. Bunlara hipnoz acaba kozmik bilginler tarafından mı öğretilmişti, ya da Aztekler arasında da bugünkü insanlar gibi bilimsel düşüncelere sahip olanlar mı vardı... Tamamen bir bilmece olarak karşımıza çıkıyor.

Tepotzotlan: Bir yerleşim alanıdır. Motecuhzoma dönemin-

de güneyden gelen yabancıları karşılamak için görevlendirilen beş müfettiş arasında bu kentten de görevlendirilmiş bir müfettiş bulunmaktaydı. Burada turkuaz ve calait madenlerinin çıkarıldığı taş ocağı vardı. Bu madenlerin bulunduğu dağın adı ise Xiuhtzone dağıydı. Tepotzotlan şefi, İspanyollara karşı Motecuhzoma'nın müttefikiydi.

Tepzolac: Bir nehir adı. (Bak Tepzolatl.)

Tepzolatl: Bölgede bir nehrin adı. "Tepzolac" adında bir nehir daha karşımıza çıkıyor. Genellikle Türk diline çeviri yapanlar birbirlerinden kopuk çalıştıkları için çoğu yabancı isim, deformasyona uğrayarak karşımıza çıkıyor. Büyük bir ihtimalle bu nehrin adı da deforme edilerek dilimize geçmiş ve farklı iki anlamı taşır hale gelmiştir. (Bak Tepzolac.)

Tepoztecatl: Tanrılara yapılan törenlerde kullanılmak için Chichinauhyan dağında şarap imal edilirdi. Yapılan arkeolojik kazılar sonucunda şarap yapımında kullanılmış çeşitli eşyalar bulunmuştur. Törenlerde kullanılan bu şarabı imal edenlerden birinin adı olduğu yazılır. Burada yapılan şarap köpürdüğü için dağa da "köpük dağı" adını verdiler. Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrının da adıdır. Pulque tanrıları olarak bilinir. İçki ve sarhoşların tanrısı şeklinde tapınıldı.

Tetehuitl: Tapınak çevrelerine rahipler tarafından astırılan kurban kâğıtlarına verilen ad. Rahipler bu kâğıtlara kendilerine özgü bir sunu şekliyle kauçuk damlatırlardı. Azteklerde tapınma gelenekleri çok farklı şekillerde karşımıza çıkıyor. Günümüzde Hıristiyanlık dininin tapınakları olan kiliselerde yakılan mum benzeri bir çalışmayla onlar da kauçuk damlatma modasını geliştirmişlerdi.

Teteoınnan: Aztek tanrısı. Sözcük anlamı "tanrıların anası" şeklinde tanımlandı. Tanrıça Tonantzin'in annesidir. Genellikle ateş tanrıçası olarak tapınıldı. Colhuacan'da "dişi

yılan" olarak betimlenen Cihuacoatl olarak yüceltilmiştir. Ochpaniztli töreninde tapınıldı. (Bak Cihuacoatl.)

Tetlanmecatl: Aztek rahibi. Cortez tarafından olası bir hazinenin yerinin itirafı için işkence gördü. Söz konusu hazine Tolteklerden kalma olabileceği ihtimalini taşır. İspanyol barbar Cortez bölgeye yeni bir yönetim şekli götürmüş görünmesine rağmen, içindeki altın hastalığı tarihin her köşesinde karşımıza çıkıyor. Çok daha fazla altın bulabilmek için özellikle tanrısal görevleri olan rahiplere baskı yapmış, altın olma ihtimali yüzünden günlerce işkence etmiştir. Şimdi İspanyolların bir kahramanı gibi anılıyor.

Tetlacuicuilique: Bazı kaynaklarda "Tetlacıicuilique" adının yazıldığı görülür. Sözcük anlamı "çıkarıcılar" olarak tanımlanmıştır. Bu sözcük için Von Gall adlı dilbilimci, vermut adını vermişti. Seller ise, "çiğnenmiş aromatik otlardan-vermut bitkisi" denilen bir bulamaç olarak ele alırken, Busch Tagetes luciva Cav, bir "asteraceae" cinsi olarak ondan sözeder. Tedavi yöntemlerinde ara konuma sahip görevli doktorlara da aynı ad verilmişti. Eğer birisi hasta olursa ya da ur, çıban şeklinde bir rahatsızlığı varsa, önce "yahutl" adında bir ot karışımı hazırlanır. Yahutl, vermut olarak tanımlanmıştır. Çiğnenmiş otlar krem şekline getirildikten sonra çıkarıcılar tarafından yaranın bulunduğu bölgeye sürülür ve hastanın bedeni elle kontrol edilir. Acı verilen noktayı bulduğu zaman orayı emmeye başlar. Daha sonra ağrıyan yeri bir kesici (obsidyen) aletle kesip oradan bir parça çıkarır. Hasta bu durumda iyileştiğini hissederek zararlı hastalıktan kurtulduğuna inanılırdı.

Tetlepanqueetzaltzin: Tlocopan'ın kralı. Cortez'in gelişinde kral Motecuhzoma'ya onu karşılaması için eşlik etti. Tetlepanqueetzaltzin, diğer seçilmiş kabilelerin şefleriyle birlikte Mocetuhzoma'nın yanında yer alarak, Cortezi karşılayan bir şefti. Bunlar korkularını belli etmemek için Cortez'e karşı bir birlik oluşturma düşüncesiyle toplanmışlardı. Daha sonraları Cortez'in beklenmeyen saldırısı

çoğu şefin ölmesi ve kabilelerinin dağılarak İspanyol askerler tarafından yağma edilmesiyle sonuçlanmıştı.

Tetzcalco: Sözcük anlamı "kayanın üzerinde" şeklinde tanımlandı. Arkeolojik araştırma yapanların ortaya koydukları belgelerle büyük olasılıkla Tetzcoco kentiyle aynı yer olduğu tahmin ediliyor. (Bak Tetzcoco.)

Tetzcoco: Kayıtlarda Tetzcoco gölü olarak ele alınmıştır. Azteklerde yaratılışın başladığı ilk kent olarak bilinir. Kentin adını taşıyan göle halk "büyük ana su" anlamında tanımlanan Tonanhueyatl adını vermişti. Yerlilerin yaşadıkları bir yer. Meksika denizinin doğu kısmında yer alır. Daha önceleri Tenochtitlan ve Tlocopan'ın batı kısmında bulunan Tacuba ile imparatorluk döneminde üçlü bir ittifak içinde olduğu anlatılır. Burada bir mitolojik öykünün yaratılışı ile ilgili bazı bilgiler vardır. Bu öykü şöyledir; Bir gün güneş tanrısı havaya bir ok atar. Ok bu kentin bulunduğu yere düşer. Okun dokunduğu (Ya da saplandığı) yerde bir adam ve bir kadın belirir. Adamın adı "kafa ya da atmaca" kadının adı ise "ot saçlı" şeklindeydi. Çocuk yapmak için adam dilini kadının ağzına soktu. "ot saçlı" olarak adlandırılan kadın hamile kaldı. Etleri çiğ olarak yiyorlardı. Hayvan derilerini giysi olarak kullandılar. İkisinin altı oğlu ve bir kızları oldu(Bazı kaynaklarda da 6 kız bir erkek olarak ele alınmıştır.). Tetzcoco kentine yerleşerek yaşamlarını sürdürdüler. Dikkat edilirse Âdem ile Hava'nın da buna benzer bir öyküsü vardır. Âdem ile Hava'nın da 6 çocuklarının olduğu ve bunların üçü kız üçü erkek olduğu ifade edilir.

Tetzcocan: Bir eyaletin adı olarak kayıtlarda ele alınmıştır.

Teueuelli: Bir çeşit kalkan. Tanrıları betimleyen sembollerle süslenirdi. Üzerinde ayrıca tüyden yapılmış top şeklinde yuvarlak desenler de bulunurdu.

Teuququixti: "Kendilerini parçalayanlar ve tanrıları ortaya çıkaranlar" şeklinde bir betimlemeyle ortaya çıkıyor. Bunlar hipnoz ustaları olarak anlatılırlar. Gösterilerine ilgi

yüksekti. Yaptıkları sanat öldükten sonra yeniden doğuşu sembolize eder. Aynı şekilde bir de Motetequi adıyla tanımlananlar vardı. Bunlar kalabalık halkın karşısında boş şapkasından tavşan ya da güvercin çıkartan günümüz ilizyonistlerin örnek aldıkları sihirbazlar olarak tanımlanırlardı. Kitle hipnozundan anlayan bu büyücülerin yaptıkları işin karşılığını alıyorlar mıydı, sorusu da henüz çözülmüş değildir. "Tanrıları ortaya çıkaranlar" şeklinde betimlenenlerin, büyük olasılıkla sihirbazlıktan anlayan kişiler olduğu anlatılır.

Teuctlamacaazqui: Azteklerde, dinsel tapınaklarda görevli olan rahiplere verilen bir ad. Bunlar tapınaklarda takvim çarkında belirtilen dinsel törenleri takip eder, törenleri organize eder ve gerektiği şeklide sunaklarda tanrılara insan kurban etmenin de uygulanmasında özellikle bulunurlardı.

Tehuacan: Göç eden Tolteklerden bir kısım kabilenin yerleştiği kent olarak bilinir. Arkeologlar bu kentte çeşitli kazılar yaparak onların bıraktıkları izleri araştırdılar.

Tetl: Aztek dilinde sözcük anlamı " kaya" olarak tanımlandı.

Tetzcoco: Şair-kral Nezahualcoyotl'ın ikamet ettiği bir kent.

Tetzcoco'nun yaratılışı: Bir gün güneş tanrısı durup dururken havaya bir ok fırlatır. Ok havada kavisler çizdikten sonra bugünkü Tetzcalco'nun bulunduğu yere düşer. Okun saplandığı yerden tanrısal güçlerin yardımıyla bir adam ve bir kadın belirir. Kadının adı "ot saçlı" erkeğin adı ise "kafa" ya da "atmaca" olarak açıklanır. İkisinin bedenleri koltuk altlarından yukarıya kalkabiliyorlardı. Adam dilini kadının ağzına soktuktan sonra kadın hamile kaldı. Maymun ya da saksağanlar gibi zıpladıkları anlatılır. Adam korunmak için bir ok ve mızrak yaptı. Rastgele fırlatırdı. Ok havada herhangi bir kuşa saplanmasa toprağa dönerken mutlaka onların yemesi için bir tavşana saplanırdı. Yakaladıkları hayvanları çiğ olarak yerlerdi.

Adam ile kadının altı erkek ve bir kız çocukları olur.(Bazı kaynaklarda da 6 kız ve bir erkek çocuklarının olduğu belirtilmektedir.) Onlar bugün bilinen Tetzcoco'da yaşamaya başlarlar. (Bak Tetzcoco)

Tetzcotzingo: Azteklerde, özellikle Çiçimekler tarafından yerleşim yeri olarak kullanılan bir tepe. Burası daha sonraki tarihlerde dinsel amaçlı ayin merkezi durumuna getirildi. Saygın bir dinsel merkez olarak tanındı. Burada özellikle Netzahualcoyotl'a tapınıldı. Ancak nedense bu bölgede tam sağlıklı bir arkeolojik araştırma yapılmamıştır. Dini merkez haline getirilen tapınakta yapılan törenlerde, tanrılara güç ve enerji verilmesi için kurban edilenler ve tanrılar için yapılan törenler, yerli tarihçiler tarafından ele alınmıştır.

Teuquiquixtl: Bugünkü illizyonistlere karşılık olan sihirbazlar olarak bilinirler. Bunlar hipnotizma da yaptıkları için ayrıca "birisinin gözünü ters döndüren" anlamında tanımlanan "Teixcuepani" adını alırlardı. Genellikle sarayda bulunur ve görevlendirildikleri zaman en iyi şekilde hizmet ederlerdi.

Texcala: Azteklere göre "çok kayanın bulunduğu yer" anlamında tanımlandı. Ancak Tlaxcaltecaların anlatım ve görüşlerine göre "mısır çöreklerinin bulunduğu yer" şeklinde de bilinirdi. Genellikle yerliler, geçim sağladıkları gerekçesiyle bulundukları yerleri kutsal hale getirmek için çeşitli semboller yaratmaya çalışırlar. Dağlık alanlarda tapınmanın neden yapılmış olduğu hakkında tam olarak bilgi saptanamamıştır.

Texlipitl: İspayolların saldırıları sırasında Cortez'e sadık kalan Aztek kökenli bir kaptan.

Teyologuani: "kalp yiyiciler" anlamında tanımlandı. Bunların birinden nefret ettikleri zaman onu büyü yöntemiyle yediğini anlatan kaynaklara rastlandı. Ancak burada ruhsal bir olay da ortaya çıkıyor. Büyük bir olasılıkla tanrılara kurban olarak verilen insanların kalpleriyle geçinip, enerji

aldıklarına inanılan bir tanrı şeklinde düşünüldü. Bunlar büyük törenlerde ortaya çıkar ve sunaklarda kesilen insanların kalpleri bir kaba konularak onlara sunulurdu. Bazı kaynaklarda rahiplerin böyle bir tavır içinde oldukları belirtiliyor.

Tezacouacatl: Sözcük karşılığı "Ayna yılanının tapınağından gelen" şeklinde tanımlanan Aztekler döneminde yüksek rütbeli bir subay olduğu tahmin ediliyor.

Tezcatlipoca: Aztek mitolojisinde Omacatl, Tezcalıpoca ve Tıtlacauan adlarıyla da tapınıldığı ifade ediliyor. (Puslu ayna-obsidyen ayna) İ.S.434-829 tarihleri arasında tapınılan Maya Tanrısı. "Karanlık tanrısı" olarak tapınıldı. Yedi Tanrı düşüncesinde tek ayaklı Hunraka'nın benzeri olduğu söylenir. Tolteklerin önemli Tanrılarından biridir. Aztek takvimindeki "onüç günlük dönümü" savaş ve insan kurban etme törenleriyle ilgili olayları temsil ederdi. Savaş Tanrısı ve genç savaşçıların temsilcisi olan bir Tanrı şeklinde saygı gördü. Panteonun ana Tanrısı olarak bilinir. Kendisinde güneşin özellikleri bulunur şeklinde tanımlamalar getirildi. Tek ayaklı ve güçlü bir Tanrı şeklinde adından söz edilir. Bir ayağı da yılan şeklinde betimlenir. Diğer betimleme şekli de Tehuantepec kıstağı halkının taptığı dağ ve mağara Tanrısı olan Tepeyollotli'ydi. Xochiquetzal adlı tanrının dört çocuğundan en büyüğüdür. Doğuştan rengi kımızı olduğu için adına Kırmızı Tezcatlıpoca da denildi. "derisi yüzülmüş tanrı" anlamına gelen Xipe Totec olarak da bilinir. Quetzalcoatl tanrısının en büyük ve güçlü rakibi olarak tapınıldı. Tezcatlipoca, trecena'nın onuncu gününün ve Uinal'ın da onüç ile onbeşinci günlerinin kralıdır. Yirmi günlük evrenin "acatl ve cauhtli"adlı günlerini temsil eder. Acatl adlı gün için betimlenen hayvansal varlık Jaguar, cuauhtli adlı gün için betimlenen hayvansal varlık ise Quetzal kuşuydu. Toltek kabilelerinden Uexotzinco ve Tlaxcala yerlileri ona Camaxtli adını verdier. Tezcatlipoca tapınıldığı sürece çe-

şitli adlarla anılmıştır. Bunlara sözcük anlamları "kendini yapan" Moyocani-Moyocoya, "kul olduğumuz" Titlacauan, "Düşman" Yaotl, "yakınların ve yükseklerin efendisi" Ipalnemoani, "gece, rüzgâr " Tloque Nahuaque, şeklinde betimlenerek tapınılmıştı. Tezcatlıpoca'nın bulunan sembolleri ayna şeklinde görüntülenmişti. Aynalar ve tütsülükler bulunan semboller arasında dikkatle incelenmiştir. Aztek mitolojisinde Omacatl, Tezcalıpoca ve Tıtlacauan adlarıyla da tapınıldığı anlatılır. Tezcatlıpoca'ya karanlık olarak belirlenen gökyüzü ile büyük takımyıldızlarının tanrısı şeklinde de tapınıldı. İstediği kılığa girebilen ve çoğu Toltekliyi öldürmüş olduğunu belirten kaynaklar var. Saygın bir tanrı olarak dinsel kültün merkezinde yer alan Quetzalcoatl'ı günaha ve bedensel hatalara iterek Toltek inancının altın çağını bitirir. Araştırmacılar Orta Meksika'da başlayan tanrılara kurban fikrinin onun olduğunu öne sürerler. Yaratıcı Tezcatlıpoca günümüz evreninden önce varlığından söz edilen ve yok edilen dört evrenden birinci evren olarak bilinen Ocelotonatiuh (Jaguar güneşi) evreninde hüküm sürer. İ.S.14-16. yüzyıllarda kültü yükseltilen bu tanrıya; "gece rüzgârı" olarak tanımlanan Yoalli Ehecatl, "savaşçı " olarak tanımlanan "yaot, "delikanlı" olarak tanımlanan Telpochtli adlarıyla tapınılmıştır. "delikanlıların evi" anlamında tanımlanan Telpochcalli okullarında da başkanlık ettiği belirtiliyor. Köleleri de "Tezcatlıpoca'nın çocukları" olarak belirterek koruması altına alır, onlara kötü davrananları ise cezalandırırdı. Dinsel tapınmada tanrı Tezcatlıpoca'nın köleleri koruduğu şeklinde bilgiler var. Kölelere yanlış yapan, ezen ve onları sömürenler, Tezcatlıpoca tarafından cezalandırılırdı.

Tezcatlıpoca'nın betimlenen çizimi

Tezcalıpoca: Aztek mitolojisinde tapınılan tanrı Tezcatlıpoca'nın bir diğer adı olarak ifade ediliyor. (Bak Tezcatlıpoca.)

Tezcatlıpoca'nın efsanesi: Adı geçen mitolojik öykü Maya el yazmalarında da yer alır. Bu mitolojik öyküde; Tanrı bir gün su içindeki büyük canavarın su yüzeyine çıkması için ayağını suya daldırıp, onu kışkırtır. Yem olarak suya daldırdığı ayağıyla canavarla mücadele ederek onun çenesini kırar. Ancak hayvan tarafından bir ayağı da koparılır. Ağır yaralanan canavar ölünce su altına inemez, su yüzeyinde kalarak ilk karayı oluşturduğu söylenir. Bu kara parçasında daha sonra insanlar yaratılır. Yaratılış ile ilgili önemli bir misyon almasına rağmen kendisi için olumlu bir varlık olamadı. Devamlı insanlardan kaçan biri olarak bilindi. Onun bu kaçışıyla güneşin bütün yönlerini dolaştığı açıklanır. Doğu yönünde bulunduğu zaman mısır bitkisinin sarı renkli Tezcatlıpocasıydı. Kuzey yönünde ise "mavi kolibri" olarak betimlenen Huitzilopochtli'ydi. Kırmızı renkte betimlenerek cadılık ve büyücülüğün siyah tanrısı oluyordu. Büyük yaratıcı tanrının meskeni olduğuna inandığı kutup yıldızının etrafında topal ayağıyla dolaşarak iz bırakırdı.

Tezcatlıpoca'nın maskesi: Aztek tanrısı Tezcatlıpoca'nın maskesi "gölgeler ruhunun maskesi" şeklinde tanımlanmıştı. Maskenin amacı koruyucu tanrı görevi yapmaktır. Tanrı Huitzilopochtlı bu maskeye büründüğünde "Mavi Kolibri" olarak betimleniyordu. Obsidiyen taşından yapılan maskeye yerliler "küçük siyah" anlamını taşıyan İxtilton adını takarlardı. Maskeyi takanlar (özellikle çocuklar) huzurlu bir şekilde uyuyup karanlıklardan korunurlar düşüncesi yaygındı.

Tezcatzontecatl: Aztek mitolojisinde pulque tanrılarından biri olarak tapınıldı. Belge yetersizliği nedeniyle dinsel kültü, tapınma geleneği ve kişiliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Tezontle: Yapılarda kullanılan gözenekli volkanik bir taş çeşidi.

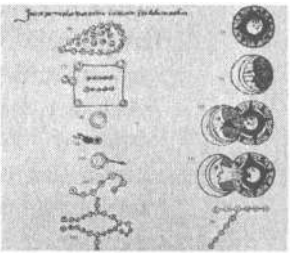
Tezozomoc: (Azcapotzalco) Azcapotzalco'nun kent devleti olan "Tepanek-kent" devletinin başına 1371 yılında geçen bir liderdir. Bu kralın koyduğu kurallar son derece acımasız olarak değerlendirildi. Teotiuhacan'ın 600 yıllık döneminden sonraki yıkılışında krallık otoritesini çok daha farklı bir şekilde uyguladı. 50 yıl hüküm sürdükten sonra 1426 yılında öldü. (Bazı kaynaklarda 1427 yılında öldüğü belirtiliyor.) Ölümünden sonra oğlu Maxtla'nın başarılar elde ettiği belirtiliyor. Bu kral ile ilgili itiraflar, hanedan ilişkileri, askeri seferleri ve anlatıla anlatıla bitirilmeyen entrikaları, Diego Duran, Fernando de Alva Ixtlilxochitl, Alvarado Tezezomoc ve Domingo Chimalphin tarafından yazıldı.

Tezozomoc: Azteklerde bir şef adı. Tlotoanı olarak görev yaptı. Itzcoatl'ın oğludur. Mocetuhzoma'nın Atotoztli adlı kızıyla evliydi. Axayacatl, Tizoc ve Ahuitzotl'un babalarıydı. Kızı Chalchiuhnenetzin, Moquihuik ile evliydi. Belge yetersizliğinden dolayı hakkında daha detaylı bilgi verilemiyor.

Tezozomoctli Acolnahuactl: Mocetuhzoma II'nin kardeşinin adıdır. (Soylu Tlotoanı olan Axayacatl'ın da oğlu olduğunu belirten kaynaklar var.) Diego Huanitzin'in babası ve Fernando Alvarado Tezozomoc'un da büyük babasıydı. Kaynak yetersizliğinden dolayı hakkında daha detaylı bilgi verilemiyor.

Tianquiztli: Aztek inançlarında tapınılan bir tanrıdır. Sözcük karşılığı "pazaryeri" anlamında tanımlanır. Pleiades'in (Bak Pleiades) Aztek dilindeki karşılığıdır. Pleiades, Aztek inançlarında önemli beş noktadan bir olarak ele alınır. Onlar gökyüzünü, gökteki hareketleri, yıldızları ve konumlarını çok hassas bir biçimde ölçtüler. Aztekler zaman ölçümünü güneş ve yıldızların çizdiği grafiklere göre ayarlamışlardı. Dinsel törenler sırasında tanrılara kurban-

lar verilirken rahipler Pleiades'in gece yarısından sonraki hareketlerini kuşku ve endişeyle izlemeye alırlardı. Tianguiztli'ye Aztek halkına bu yıldızın konumlarına göre dünyanın sonunun gelip gelmediğini bildiren bir tanrı olarak tapınıldı. Takvimlerinde belirtilmiş olan 52 günlük bir zaman sürecine uygun bir süre kullanılmaya çalışılırdı.

Yıldızların konumunu belirten bir çizimdir

Ticoman Kültürü: Bu kültürde ortaya kil ve taştan yapılan eserler çıktı. Bu dönemde yerde oturmuş olarak gösterilen kambur ve başında bir kâse bulunan adam heykeli ilginçtir. İhtiyar adam ateş tanrısıydı. Azteklerde Huehueteotl olarak saygı gördü. Ticoman kültür evresinde tapınak yapımları ortaya çıkmaya başlar. Özellikle basamaklı piramitler bu evrede yapıldı. Bu döneme ait kerpiçten yapılmış bir piramit Cuicuilco'da bulunur. Piramit'in üstü yontulmamış taşlarla kapatılmış ve tabanı ise taş plakalarla daire şeklinde yapılmıştır. Seri bir imalatın varlığı da görülür. Çünkü kilden oldukça fazla heykelin yapıldığı anlatılır. Bir zamanlar sağlam olan bu Piramit'in bulunduğu dağın patlaması sonucu büyük bölümü lavların altında kalmıştır. Chupicuaro bölgesinde çok renkli biçimlerde heykelcikler de bulunmuştur.

Tillancalqui: (Bazı kaynaklarda "Tlillancalquı" şeklinde yazıldığı da görülür.) Sözcük karşılığı "karanlık evin bekçisi" şeklinde tanımlandı. Ağırlıklı bir şekilde askeri görev yüklenmiş olan kişilere verilen bir addır. Bunlar komutan olarak bilinirlerdi. Bunların görevleri Genelkurmay Başkanlığı görevi gibiydi.

Tiliuhcan: Tlacopan şefi Aculnahuacatl Tzaqualcatl'ın karısıdır. Tlacochcuetzin Tlacacuitlahuatzin da kızıdır. Coauoxtli ve Oqueyzal adında iki çocukları oldu.

Timsah: Aztek takvimindeki matematik sayılarından bir ra-

kamına verilen ad. Bu ad 260 günlük Tzolkin takvimine göre uyarlanmıştır. Sayısal benzerlikleri yirmi sayısına kadar olan el ve ayak parmaklarının toplamı olarak belirtilmiştir.

Tititl: Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Uzama" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 31 Aralık-19 Ocak tarihinde yapılırdı. Tanrılar gibi giyinen rahiplerin dansı ön plandaydı. Bu törenlerin soylular ve rahipler tarafından düzenlendiği anlatılıyor. Kral tören sırasında tanrısal ayin danslarına katılırdı. Tüccarlar dokumacılar tanrıçası olan Ilamahtecuhtl'ye kurban keserlerdi. Bunu dağların yeniden onurlandırılması olarak görürlerdi. Tapınılan tanrı ise Cıhuacoatl, Ilamatecuhtli, Tonantzin ve Yacatecuhtli'ydi.

Titlacauan: (Tezcatlıpoca'nın bir diğer adı olarak da ele alınmıştır.) Sözcük anlamı "kul olduğumuz " şeklinde tanımlandı. Aztek mitolojisinde çeşitli sembollerle belirtilen ve Tollan kenti için beklenen doğal felaketin habercisi olarak bilinen üç cinden biri. Tezcatlıpoca'nın bir diğer adının olduğu söyleniyor. (Bak Tezcatlıpoca.)

Tizatlan: Bir yerleşim alanı. Motecuhzoma döneminde güneyden gelen yabancıları karşılamak için görevlendirilen beş müfettişten biri bu kenttendi.

Tizatapan: Babası Achitometl tarafından Huitzilopchtli'ye kurban edildi. Kurban olarak istenmesinin nedeni, Aztek inancına göre Huitziopochtli'nin karısı ve onların yöneticisi olacak düşüncesiydi. Genelde kurban edilen çocuklar rahipler meclisinin vereceği kararlarla belirlenirdi. Çıkan karara bütün bölge kabileleri uyuyorlardı. Çünkü onlar için tanrılara verilen önem çocuklara verilen sevgiden daha önemliydi. Bu nedenle çocuklu aileler, rahiplerin vereceği kararlara uymak zorundaydılar. (Bak Achitometl.)

Tizoc: 1481-1486 tarihleri arasında hüküm sürdüğü belirtilen Aztek kralıdır. Kardeşi Axayacatl 1481 yılında öldükten sonra yerine kral oldu. Tlatoanı olan Tetzcoco'nun oğlu

ve Axayacatl ile Ahuitzotl'un kardeşi olduğu ifade ediliyor. Döneminde yapılan savaşlar başarısızlıklarla doludur. Bu kral nedense iyi bir yönetici olamadığından çoğu yerde başarısız olmuş, yenilgilere uğramıştır. Azteklerin o çağlardaki hedefi kuzeydeki sınırlarını 125 mil uzaklıktaki Metztitlan'a kadar büyütmekti. Dar vadili yerlerde yaptıkları savaşlarda başarısız bir sonuç alınca Metztitlan'daki "taç savaşından" ancak 40 civarında esirle dönebildiler. Savaşlardaki başarısızlık, kralın uğursuz oluşuna bağlanmıştı. Başarısızlıklar yüzünden kontrolü kaybeden kral içerde iç ayaklanmalara neden oldu. Ayaklanmaları bastıramayan Tizoc sonunda 1486 yılında zehirlenerek öldürüldü. Ölüm emrini kardeşi genç prens Ahuizotl'in vermiş olabileceği tahmin ediliyor. Çünkü Tizoc zehirlenip öldürüldükten sonra Tlaccatecatl olarak bilinen kardeşi genç prens Ahuizotl konseyin kararıyla kral oldu. Böylece iç ayaklanmalar da sona erdi.

Tızoc, 1481-1486 tarihleri arasında hüküm sürdü

Tizociahuacatl Quetzalaztatzin: Kral Motecuhzoma döneminde güney tarafından gelen göçmenlerin şefi Hecateupatiltzin'e, Mocetuhzoma ile (Moctezuma) karşılaşması sırasında Mocetuhzoma tarafından yaptığı işler ve kendisi için yaptırdığı süs eşyalarıyla mücevherleri gösterildi. Mocetuhzoma "Bunların korunmasına dikkat etmelisiniz." şeklinde açıklamalar yaptı. Bu açıklamaları diğer prensler olan Cihuacoatl Tlilpotonqui, Tlacochcalcatl Cuappiaztzin, Huiznahuatlailotlac ve Hecateupatiltzin karşısında yaptı. Motecuhzoma'nın Cortes'i karşılaması sırasında ona eşlik etti. Hecateupatiltzin, Motecuhzoma'ya bağlılık yemini ederek İspanyol askerlerinin istilalarına karşı en iyi müttefiki olarak safında yer aldı. İspanyol işgalcilere karşı savaştı.

Tlacaelel: Kral Itzcoatl'ın kuzeni ve aynı zamanda danışma-

nıydı. Kralın politik, din ve sosyal reformlardaki üstünlüğü onun düşüncesi doğrultusunda gerçekleştirildi. Tolteklerden kalma kültürleri derinlemesine inceleyerek önemli noktalarda yararlanmasını bildi. Codıce Matritense'deki yerel yazıların birinde Itzcoatl ile danışmanı Tlacaelel'in Azcapotzalco karşısındaki zaferini abartarak yazar. Itzacoatl'dan sonra kral olan Motecuhzoma I ile Axayacatl'a da danışmanlık yaptı. Cuauhtla'nın (Günümüzdeki Morelos Eyaletinin bulunduğu yer.) eteklerindeki Oaxtepec'de büyük bir botanik bahçesi kurdurttu. 1440 yılında Itzcoatl'ın ölümüyle 1469 yılında Motecuhzoma I'in ölümünden sonra ileri gelenler onun kral olmasını istemişseler de o kral olmayı hiçbir zaman istememiş. 1481 civarında öldüğü tahmin ediliyor. Motecuhzoma I "Yedi mağaranın" bulunması için onu görevlendirmek ister. O, bu işin üstesinden ancak büyücülerin gelebileceğini öne sürer. Bunun üzerine kral "kartal yılanı" olarak betimlenen yaşlı tarihçiye başvurdu.

Tlacaeleltzin: Mocetuhzoma II'nin kardeşidir. Daha önceleri dinsel bir lakap olan Ciuacoatl görevini krallığa taşıyıp kardeşine bu görevi vererek İmparatorluğun yardımcısı yapar. Tlacaeleltzin, her konuda İmparatorluğun birinci derecede yardımcısı olarak askeri savaşlar düzenler, yargılanma olaylarına katılır, yeni hükümet göreve başlayana kadar konseye başkanlık ederdi. 1521 yılında bölgeyi kuşatan İspanyol rahipler karşısında Hıristiyanlığı kabul eder ve adını da Don Juan Verasquez şeklinde değiştirir. Araştırmacılar onun son derece yetenekli biri olduğunu ileri sürerler.

Tlacahuepantzin: Motecuhzoma'nın oğludur.

Tlacateccan: "Otoritenin evi" anlamında tanımlanan bir belgenin adı. Bu belgede İspanyolların saldırıları ve bazı kehanetler dramatize edilerek yazılmıştır. İspanyol papazlar Hıristiyanlık dininin bölgede yayılmasını başarmak için belgelerin çoğunu yakmışlardı. Bu nedenle bulunan her belge altından daha değerli olarak ilgi görmüştür.

Tlacatecatl: Askeri eğitim sırasında komutan anlamına gelen "askerin başı" olarak tanımlandı. Çavuşların yaptıkları görevleri üstlenmişlerdi. Bunlar savaşçılara eğitim verirlerdi.

Tlacatecolotl: Aztek metinlerinde anlatılan bir cin. Baykuşa dönüşebilen insan şeklinde betimlendi. Mitolojik öykülerde çeşitli adları olan cinlerden söz edilir. Aztek inancında bazı cinlerden korunmak için çeşitli önlemler alınırdı.

Tlacacacoatl: Yaraların kapanması için ezilerek kullanılan bir ot cinsi. Bu ot baklagillerden "arachs hypogaea" familyasındandır. Krem haline dönüştürülen bu ot bir tedavi yöntemi olarak hastalara uygulanırdı.

Tlacauepan: Aztek mitolojisinde çeşitli sembollerle belirtilen ve Tollan kentini bekleyen felaketin habercisi olarak bilinen üç cinden biri. Çeşitli cinlerin yaptıkları kötülükler ile ilgili kaos, Aztek halkı arasında her defasında ele alınmış ve yazıya geçirilmiştir.

Tlaxcalteque: Cortez, Azteklerin bölgesini işgal ettiği zaman, İspanyollar lehine Cortez'e ispiyon yapan Aztek halkının düşmanları olan bir kabile adı. Bunların Xicotencatl adında şefleri vardı. Cholla halkı Tlaxcalteque halkı için Todorov'un kayıtlarında "...Şu korkak, alçak Tlaxcalteque halkına bakın, iyi bir ceza hak ediyorlar. Meksikalılar (Aztek halkı) onları yendiğinde kendilerini savunmak için başkalarından yardım umdular. Bu kadar kısa zamanda insanlar nasıl bu kadar küçülebilir? O kadar barbar olan o inançsızlara, hiç kimsenin tanımadığı o yabancılara nasıl boyun eğebildiler..." şeklinde bir ifade yer alır.

Tlacaxipehualiztli: Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "İnsan derisinin yüzülüşü" anlamında tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 6-25 Mart tarihlerinde yapılırdı. Bu şenlikte adına kurban kesilen tanrı ise Xıpe Totec'di. Törende danslar, savaş provası şeklinde taklitler, kabul törenlerinde genç

savaşçıların tutsaklar sunması, gladyatörler için adaklar, rahiplerin kurban derilerini 20 gün giymesi ve kralın askeri törenlerle tarım dansına katılması şeklinde ritüeller yapılırdı. Bu törende de insanlar kurban edilir ve derileri kurbanı gerçekleştiren rahibin sırtında 20 gün kalırdı. Kurbanların derileri kutsal olarak tanrı Xıpe Totec adına adanan Yopico tapınak mağarasında yirmi gün saklanırdı.

Tlaccatecatl: Ağırlıklı bir şekilde askeri görev yüklenmiş olan kişiye verilen bir ad. Bunlar komutan olarak bilinirlerdi. Genelkurmay Başkanları gibi görevleri vardı.

Tlacochcalcatl: Tlateloco'nun efendisi olarak bilinir (Ya da Tlacochcalcatl Itzcuauhtzin). Askeri eğitim sırasında silah deposunu yöneten anlamındadır. "oklar evinin başı" şeklinde tanımlandı. Kral Motecuhzoma'nın Cortes'i karşılaması sırasında ona eşlik etti.

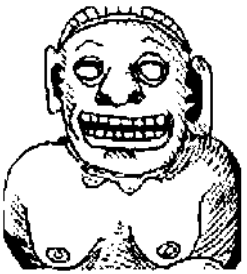
Tlacochcuetzin Tlacacuitlahuatzin: Aculnahuacatl Tzaqualcatl'ın kayınpederidir. Tiliuhcan'ın babası ve Coauoxtli ve Oqueyzal'ın büyükbabasıdır.

Tlacochcalcatl Cuappiaztzin: Kral Motecuhzoma döneminde güney tarafından gelen göçmenlerin şefi Hecateupatiltzin, Mocetuhzoma ile (Moctezuma) karşılama sırasında Mocetuhzoma, bu göçmenlerin reislerine yaptığı işleri ve kendisi için yaptırdığı süs eşyalarıyla mücevherleri gösterdi. "Bunların korunmasına dikkat etmelisiniz." şeklinde açıklamalar yaptı. Bu açıklamaları diğer prensler olan Cihuacoatl Tlilpotonqui, Tizociahuacatl Quetzalaztatzin, Huiznahuatlailotlac ve Hecateupatiltzin karşısında yaptı. Motecuhzoma'nın Cortes'i karşılaması sırasında ona eşlik etti. Hecateupatiltzin, Motecuhzoma'ya bağlılık yemini yaparak İspanyol askerlerinin istilalarına karşılık en iyi müttefiki olarak safında yer aldı. İspanyol işgalcilere karşı savaştı.

Tlacochcalco: "Cephanelik evi" anlamında tanımlandı. Bazı kaynaklarda sözcük anlamı" Mızraklı adam evi" şeklinde belirtilmektedir.

Tlacochcalcatl: Ağırlıklı bir şekilde askeri görev yüklenmiş olan kişiye verilen bir ad. Bunlar komutan olarak bilinirlerdi.

Tlacotli: (Sözcüğün çoğul karşılığının ise Tlatlacotini şeklinde yazıldığı görülür.) Sözcüğün anlamı "toplumun en altındakileri" şeklinde olduğu ifade ediliyor. Bir anlamda da köleliğin karşılığı olarak kullanılmaktadır. XVI'ncı yüzyılda Tlatlacotiniler, devlet adamları ve zenginlerin yanında çalışan kişiler olarak görülür. Devlet adamlarının evinde uşaklık yapar, tüccarların yanında da yük taşırlardı. Bunların evleri olduğu gibi geçimleri sağlanır ve diğer yerliler gibi iyi muamele görürlerdi. Dinsel tapınmada tanrı Tezcatlıpoca'nın köleleri koruduğu şeklinde bilgiler var. Kölelere yanlış yapan, ezen ve onları sömürenler, Tezcatlıpoca tarafından cezalandırılırdı.

Tlacolteotl

Tlacolteotl: (Tlazolteotl adıyla da yazıldığı görülür.) İ.Ö.1538 -1144 tarihleri arasında tapınılan bir tanrıdır. Sevgi ve çocuk doğumu tanrıçası olarak bilinir. Maya döneminin önemli tanrıçası olarak Toltekler tarafından tapınıldı. Daha sonra bu tanrıçaya beşinci üst dünya tanrıçası olarak Aztekler tarafından da tapınıldı. Azteklerde Erkeklerin pisliğini yakıp yok eden sevgi tanrıçasıydı. Trecena'nın beşinci gününün kralı olarak bilinir. Bu tanrıçaya mahkumlar kurban olarak sunulurdu. Çoğunlukla tanrılara kurban sunmak için kurbanlıklar bulunamadığı için Aztekler "Çiçek" savaşı dedikleri savaşlarla esirler alır ve onları tanrılara kurban olarak beslerlerdi.

Tlacotzin: Azteklerde "yılan kadın " olarak tanımlanan bir yönetici kadın. Tenochtitlan kralı Cuauhtemoc döneminde yaşadığı anlatılır.

Tlacopan: Azteklerle müttefik olan bir krallık. (Tacuba olarak da bilinirdi.) Tenochtitlan'a bir geçitle bağlanmıştı. 1428-1440 tarihleri arasında hüküm süren Itzcoatl,

Tezcoco'nun şair kralı Nezahualcoyotl ile bir olup Tlacopan kralı Azcapotzalco'yu mağlup ederek bu kenti aldı. Daha sonra da üçlü ittifak kurdu. Bugünkü adı Tacuba olarak bilinir.

Tlacuiloani: Azteklerde "ressam-kâtiplik" mesleğine verilen bir ad. Bu sanat Azteklerde son derece önemli bir yer tutardı. Kâtipler çoğunlukla dinsel konuları ve ritüelleri çizerlerdi. Bazı çalışmalarında, kehanetleri, yer değişmeleri, yeni sitelerin kuruluşlarını, kralların tarihleriyle kökenlerini ve bazı kahramanların yaptıkları başarıları yazrlardı.

Tlaelquanı: Aztek mitolojisinde Tlaelquanı ve Tlazolt adlarıyla da tapınıldığı ifade ediliyor. Bir Aztek tanrıçasıdır. Ayın ruhun günahlarından arındırmasını sağlayan bir tanrıça olarak tapınıldı. "Pislik yiyici" şeklinde betimlenerek ay tanrıçası Coyolxauhqui'nin üçüncü evresi olarak tanıtılır. Büyülü gücün tanrıçası olarak sembolleri yılan ve kırkayak'tı. Günah çıkarmak isteyenlerin inancında ruh bu tanrıçanın kafasından içine girip günahlardan arındıktan sonra tekrar doğardı. (Bak Tlazoteotl.)

Tlahuica: Zengin bir bölge olduğu anlatılan bu yer arkeolojik yönden de zengin yerlere sahiptir. Cuauhnahuac (Bugün Cuernavaca) yolu üzerinde yer alır. Hernan Cortes bu bölgeye yürüyerek katliamlara devam etti.

Tlahuızcalpantechutlı: Aztek mitolojisindeTlahuıxcalpantec adıyla da tapınıldığı ifade ediliyor. (Bak Quetzalcoatl.)

Tlahuıxcalpantec: Aztek mitolojisinde, Tlahuızcalpantechutlı adıyla da tapınıldığı ifade ediliyor. (Bak Quetzalcoatl.)

Tlahuizcalpantecuhtli: Sözcük anlamı "şafağın efendisi" şeklinde tanımlandı. Aztek tanrısal düşüncesinde Venüsü (Sabahyıldızını) temsil etti.

Tlailotlac: Azteklerin yabancı olarak gördükleri bir yerli kabilesinin adı.

Tlalli yiollo: Sözcük anlamı "Yerin yüreği" şeklinde tanımlandı. Yeryüzünü, hayatın merkezi olarak düşünme inan-

cını dile getirir. Bu dönemde yeryüzü tanrıçalarını anmak, hatırlamak ve tapınmak için çeşitli maskeler takılarak canlandırması yapılırdı. Genelde bir tören şeklinde yapılan bu tapınma şekli çocukların ilgi odağı olmuştu. Çünkü çocuklar hiçbir şeyin farkında olmadıkları için büyüklerin onları eğlendirdiğine inanırdı. Yaşlılar ve gençlerin ilgiyle izledikleri ve rahiplerin son derece despot bir şekilde uygulamaya koydukları bu maskeli tören, dinsel inancın bir tamamlayıcısı olarak belirlenirdi. Hatta kurbanlar bile kesilirdi. Bu maskeler kutsal malzeme olarak tanımlanırdı.

Tlaltecatzin: İspanyollara karşı verdiği mücadelede yaralanan Tepanec prensi. Mocetuhzoma'nın İspanyol saldırılarını püskürtmek için bütün olanaklarını seferber ettiği anlatılır. Çocuklar bile İspanyolları oklamaya başlamışlardı. Tlaltecatzin saldırıya karşı mücadele eden bir Aztek prensiydi. Savaşta ağır bir yara aldı. Ölümü hakkında bilgi verilemiyor.

Tlaltecuhtli: Aztek tanrısı. Yeryüzü tanrı ya da tanrıçası olarak düşünülüyor. Genelde belge yetersizliği nedeniyle bazı kral ve şefleri de dâhil olmak üzere Aztek tanrı ve tanrıçaları hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Tlamacazcatl: Tanrıların en üstünde düşünülen rahiplere verilen ad. Bunlar büyük inisiyeleri tanrılar panteonuna veren "tanrı-rahip" olarak tapınmışlardı. Belge yetersizliği nedeniyle hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Tlamatepatlicitl: Azteklerde tedavi yöntemleri arasında pratik olarak uygulanan bakım servisine verilen bir ad. Bir doktor gurubu olarak da ele alınır. Bunlar hastalara ilk kontrolü yaparlardı. Yani masaj yapar, krem sürer, ağız problemlerine bakar, şurup hazırlarlar, daha sonra da hastayı Temazcal denilen hamamlarda yıkarlardı.

Tlamatinime: Tenochtitlan ve Tezcoco kentleri dâhil diğer bütün kentlerde adı geçen bilge kimselere verilen ad. Bunlar Savaş Tanrısı Huitzilopochtli'nin yaygın kültü ye-

rine tek bir tanrıya inanıyorlardı. Bu tanrı ise Tloque-Nahuaque'dir. (Bak Tloque-Nahuaque.)

Tlan: Küçük yerleşim birimi anlamında bir sözcük. Büyük bir olasılıkla köylere bu ad verilmiştir.

Tlanqualoliztli: Diş çürüğüne Azteklerce verilen ad.

Tlanatonauliztli: Diş ağrılarına verilen ad. Diş ağrılarına karşı çok çeşitli yöntemler geliştirilmişti. Birçok şifalı bitkilerin yanı sıra özellikle ağrı gidermek için tütün çiğnenmesinin iyi olduğu önerilirdi. Bugün Türkiye'nin bazı bölgelerinde buna benzer tedavi yöntemleri de hala kullanılmaktadır. Diş ağrılarına karşı, tuz, kolonya, bulgur vs. maddelerin kullanıldığı inkâr edilemez. Yine karşımıza sorular dizini çıkacak. Çünkü bu yöntem hala Türkiye'nin doğusunda halk arasında diş tedavilerinde kullanılan bir yöntemdir. Acaba bu uygarlık Orta ve Güney Amerika'ya Asya'dan mı taşınmıştı?

Tlancuicuitlailiztli: Sözcük karşılığı "diş tortusu" anlamında tanımlandı.

Tlaltecayohhuacan: Toltekler döneminde yapılmış olduğu öne sürülen bir kanal.

Tlalteceuini: "ayağını yere vuran" anlamında betimlenen dans ve tören tanrısı olarak bilinir. Aztekler tanrısal törenleri sırasında bu tanrı için çeşitli semboller yaparlardı. Ona tapınmanın getirdiği heyecanla törenlerde çılgınca dans ederlerdi.

Tlaltecuhtli: Aztek mitolojisinde "şişman kara kurbağası" şeklinde bir tanımlama görülür. Bir tanrıçadır. Dünyanın kraliçesi olarak tapınılan bu tanrıçanın açlıktan bir türlü vazgeçemediği anlatılır. Vücudunun her tarafında salyaların aktığı ağızların olduğu belirtiliyor. Toprak tanrısı (tanrıça) olarak bilinir. İ.Ö.2721-2326 dönemlerinde tapınıldı. Mayalar döneminin bir tanrısı olarak Azteklerce de tapınılarak bir kült haline geldi. İkinci üst dünya geleneğinde kültü halk tarafından benimsendi. Trecena'nın ikinci gününün hükümdarı olarak bilinir.

Tlatuan: Soylu, ilk yönetici olduğu belirtiliyor. Sırasıyla üç soylu yönetici olduğu şeklinde ifadeler var. Bunlar Tlatun, Tlacatecatle ve Tlacuxcalcatl olarak belirlenmiştir. Tlatuan öldüğü zaman yerine Tlacatecatle ünvanlı bir başka yönetici geçer. Tlacatecatle de öldüğü zaman boşalan yerine Tlacuxcalcatl ünvanı verilen üçüncü asil yönetici geçerdi. Calpul adında belirlenmiş bölgelerin yönetimleri bunların emrine verilmişti.

Tlaltetecui: Toltek kökenli bir doktor olduğu belirtildi. Bulduğu ilaçlarla şifa dağıtan yetenekli bir kişi olarak saygı gördü.

Tlahuano: Geleneksel olarak yapılan bir kutlamanın adı. Adından fazla söz edilmeyen bir bayram olduğu anlatılır.

Tlahuicas: Aztekler döneminde hüküm sürmüş başka bir devlet. Burada yaşayanlar Aztekler ile ayni dil ve kültürü paylaşıyorlardı. Bunlar Aztekler in önlenemez büyümeleri karşısında onlarla anlaşma yapmak zorunda kaldılar.

Tlahuizcalpantecuhtli'yi çağrıştıran bir taş yontusu

Tlahuizcalpantecuhtli: İ.S.1223-1617 tarihlerinde tapınılan Maya tanrısı olduğu söylenir. "Şafaktan önceki tanrı" olarak saygı gördü. Onikinci üst dünya döneminde Aztekler tarafından da tapınıldı. Trecena'nın onikinci gününün hükümdarıdır. "evin ve şafağın tanrısı" şeklinde betimlendi. Bu tanrı belirli günlerde önüne kim geçse mızrağını ona fırlatırdı. Venüs tanrısı olarak tapınılan bu tanrının gazabından kurtulmak için bolca kurbanlar veriliyordu.

Tlalchi-tonatiuh: Aztek diline "yere yakın güneş" anlamında tanımlandı. Jaguar benzeri olarak betimlenen Sabahyıldızı Tanrısı ile Güneş Tanrısı Chitzenitza'da daha farklı olarak tasvir edilirler.

Tlalcocomolco: "yerde çukur olan yer" anlamında tanımlanan bir sözcük.

Tlaloc: Arkaik dönemdeki söyleyiş biçimi "Tlalloc"dur. Sözcük anlamı "Yeryüzünü biçimlendiren" anlamında tanımlandı. (Nahuatl dilinde "tomurcuk verdiren" anlamında tanımlanmıştır.) Yağmur Tanrısı'nın, şimşek ve tanrısal güce de hâkim olduğu anlatılır. İ.Ö.355-İ.S.40 tarihleri arasında Mayaların bir tanrısı. Kültü yaygın olan bir tanrıydı. Yağmur ve savaş tanrısı olarak tapınılır. (Mayalar tarafından tapınıldığı öne sürülen bu Tanrı Azteklerin bölgeye gelmesiyle beraberinde getirildi.) Aztek tanrılar panteonundan çıkmış, tamamen Doğa Tanrısı olarak tapınılmıştır. Bu Tanrının Sahagun'un anlattığı ve Codex Borgia'nın resimlerinden belirtildiği gibi dört testisi vardı. Her testinin ayrı bir etkisi bulunurdu. Bir testiyi döktüğünde tarlalardaki ürünler yetişir ya da soğuktan ve böceklerden dolayı zarar görürdü. Tlaloc kızıp testileri kırarsa o zaman şimşekler çakar, gök gürlerdi. Karısı Chalchiuhtlicue ise dere ve kaynakların tanrıçasıydı. Bu tanrı ile ilgili özellikle Balankanche mağarasındaki tapınma şeklinin ürkütücü olduğu anlatılır. Mağaranın derinliklerinde bulunan sütunlarda Tanrı Tlaloc'un tasvirleri gösterilmiştir. Bazı araştırmacılar Tlaloc'un Orta Meksika Tanrısı olabileceğini söylerler. Daha önce aynı yerde tapınılan Chac yerine Tlaloc'un kültü yerleşmiştir. Aztekler tarafından da tapınıldı. Betimlendiği hayvansal varlık geyikti. Diğer tanrılarda olduğu gibi Tlaloc da dört biçimde betimlenir. Dört evi olduğu anlatılır. Dört yönü belirleyen mitolojik öykülerde olduğu gibidir. Yağmur tanrılarının ülkelerinde yiyeceklerin bolluğuna inanan yerliler, bolluk olsun diye sürekli yağmur tanrılarına insan kurban etmişlerdir. Aynı adla bir de dağ vardı. Adı Tlaloc dağı olarak bilinir. Teotihuacan kentinde bir yeraltı tapınağı bulunmuştur. Bunun Tlaloc'a adanan bir tapınak olduğu yazılır. Nuhualpıllı adıyla da tapınıldı. Ablası da Huix-

tocıhuatl'dır. Tlaloc için çocukların kurban olarak sunulduğu gerçeği araştırmacıları şaşırtmıştır. Dinsel yıl olarak belirlenen dönemin ilk ayı "atlcaualo", üçüncü ay olarak bilinen "Tozoztontli" törenlerinde Tlaloc'a çocuklar kurban edilmiştir. Altıncı ay bayramı olan "Etzalqualiztli"de yağmur yağdırmakla görevli olan çoğu rahip su kuşlarının seslerini taklit edip gölde yıkanırlardı. Yıkanırken büyülü sis çıngıraklarını (ayauhchicauaztl) kullanırlardı.

Tlaloc'u temsil eden canlandırıcı desen

Tlaloc dağı: Yağmur tanrısı Tlaloc'un tapınıldığı dağın adı. Bu dağda Tlaloc'a insan kurban ederlerdi. Yapılan araştırmalarda dağda kurban sunakları bulunmuştur.

Tlalocan: Sözcük anlamı "Çıplak kaya" olarak tanımlandı. Yağmur tanrısı Tlaloc ile eşi Chalchihuitliciue'nin hüküm sürdüğü bir yer. Ölenlerin ruhlarının geldikleri bir yer olarak tanıtıldı. Öteki dünya olarak bilinen bu yer tıpkı cennet gibiydi. Burada bolluk ve iyi yaşamanın olduğuna inanılırdı. Ayrıca semavi bir bölge olarak da anlatılır.

Tlaloque: "Küçük Tlaloclar" olarak tanımlandı.

Tlamatepatlicitl: Doğa şifacıları olarak bilinirler. Bunlar masaj yapar, merhem sürer, ağız hastalıklarına bakar ve şurup yaparlardı. Ayrıca hamamlarda çalışırlardı. Hamamda çalışanlara da "Temazcal" adını vermişlerdi. Dikkat edilecek olursa, o dönemde bile hamamların olması Asya ile ortak bir kültürün olduğunu ifade ediyor.

Tlamacınzcatl: Büyük hasat şenliği olarak bilinen ve "Tanrıların gelişi" olarak tanımlanan Teotleco töreninde ilk dönüşü yaptığı söylenen bir tanrı. Son gelen tanrı ise Huehueteotl'dir.

Tlamacazqui: Rahip anlamında kullanılan bir sözcüktür.

Aztek inancında rahiplerin sınıfları önemli değildi. Yoksul bir sınıftan da rahipler yetiştirilirdi. Ancak yüksek rahiplik sıfatı soylulardan başka bir sınıftan seçilmezdi.

Tlamatini: Calmecac okullarında eğitim veren bazı rahiplere verilen bir ünvan. Tlamatini sözcüğü dilbilimcilerle yazıtbilimcilerin ortaklaşa çabaları sonucu "bilge " olarak tanımlandı.

Tlapacoyan: (Bak Tlapechuan.)

Tlapechuan: (Tlapechuan adına benzer bir ad da Tlapacoyan'dır. Büyük bir ihtimalle adının çeviriler sırasında deformasyona uğratılmış biçimidir.) Azteklerde bir yerleşim yeri. Kuzey Puebla eyaletinde yer alır. Zacatlan, Huauchinango ve Xochicuautla kentleri gibi imparatorluğa bağlı bir yerleşim yeridir. Bölge halkının konuştuğu dil ise Totanak ve Nahuatl diliydi.

Tlaquimiloltecuhtli: Azteklerde tapınakların genel hazinecisine verilen ad. Bunlar tanrılar adına İmparatorluğa bağışlanan ya da haraç olarak toplanan her türlü değerli eşyayı koruma altına alırlardı. Bağışlar arasında krallar ve halkın da eşyaları yer alırdı.

Tlatelolco: Tlatelolco gölü içindeki adanın kuzeyinde yer alan bağımsız bir kentti. 1473 yılında Aztekler tarafından başkentle birleştirildi. Bu kent ana tanrıça olarak tapınılan Tonantzini'n tapınağına bir geçitle bağlanmıştı. İspanyollar bu geçitten geçerek kenti istila ettiler. Bu kentte Meksika'nın baş azizi olan Guadalupa'nin "bakiresine" adanmış Tepeyac Bazilikası bulunur. İspanyolların bu kente girdikleri diğer yol ise Tenochtitlan'ın güneyindeki Iztapalpa geçidiydi.

Tlatoa: "konuşma" ya da "emir" anlamında kullanılan bir işarettir. Üzerinde küçük oklar çizilen kalkan, "fetih" simgesi olarak bilinir. Fethedilen yerlerin adları hiyerogliflerle belirtilirdi. Çok önemli durumlarda dördüncü kez inceleme yetkisine de sahiplerdi.

Tlatocan: Sözcük anlamı "sözün yeri ya da komutanlık" anlamında tanımlandı. Azteklerde büyük konseye verilen bir ad. Alınacak tüm önemli kararlar için ilk önce danışılacak bir yerdi. Sunulan önerileri üç defa geri çevirme yetkisine sahipti.

Tlatoani: Büyük kral anlamında kullanıldı. Bazı kaynaklarda yönetici rahip olarak tanımlanıyor. Sözcük karşılığı "konuşan ya da yöneten "anlamında tanımlandı. Ancak yapılan araştırmalarda Tlatoanilerin rahip olmadıkları ve iyi yönetici oldukları anlaşılmıştır. Devlet işlerini yönetir, törenlerde ve diğer önemli şeniliklerin çoğunda her zaman yer alarak kendisini gösterirdi. Tlatoanı olmaya hak kazananlar için iyi bir örnek olarak gösterildi. Tizoç taç savaşında başarısız olmuştu. Kardeşi Ahuizotl'un Xilotepec'e yaptığı taç savaşı o dönemde de yankı yaratmıştı. Savaş dönüşünde muhteşem bir karşılama töreni yapılmıştı.

Tlatlauhquitepec: Azteklerin doğu yakasındaki yerlilerin yaşadıkları arkeolojik bir alandır. Bugünkü Veracruz ve Puebla (Teziutlan) eyaletleri sınırında yer almaktadır.

Tlazolt: Aztek mitolojisinde Tlaelquanı ve Tlazolt adlarıyla da tapınıldığı ifade ediliyor. Bir Aztek tanrıçasıdır. Ayın, ruhun günahlarından arındırmasını sağlayan bir tanrıça olarak tapınıldı. "Pislik yiyici" şeklinde betimlenerek ay tanrıçası Coyolxauhqui'nin üçüncü evresi olarak tanıtıldı. Büyülü gücün tanrıçası olarak sembolleri yılan ve kırkayak'tı. Günah çıkarmak isteyenlerin inancında ruh, bu tanrıçanın kafasından içine girip günahlardan arındıktan sonra tekrar doğardı. (Bak Tlazoteotl.)

Tlazolteotl: Aztek mitolojisinde Tlaelquanı ve Tlazolt adlarıyla da tapınıldığı ifade ediliyor. Bir Aztek tanrıçasıdır. Ayın ruhun günahlarından arındırmasını sağlayan bir tanrıça olarak tapınıldı. "Pislik yiyici" şeklinde betimlenerek ay tanrıçası Coyolxauhqui'nin üçüncü evresi olarak tanıtılır. Büyülü gücün tanrıçası olarak sembolleri yılan ve kırka-

yak'tı. Günah çıkarmak isteyenlerin inancında ruh bu tanrıçanın kafasından içine girip günahlardan arındıktan sonra tekrar doğardı. Tlazolteotl, Nahuatl dilinde "kirlilik tanrıçası" anlamında tanımlanan Ixcuina ya da Tlaelquani olarak da tapınıldığı belirtilir. Önemli ve büyük bir toprak ana tanrıça olduğu şeklinde kaynaklar var. Yaşamın diğer değişik evreleriyle bağlantılı olarak dört kişilik taşıdığı söylenir. Birinci kimliğinde genç bir kadın olarak özgür ve baştan çıkarıcı, ikinci kişiliği ise insanları kötü işler yapmaya zorlayan yıkıcı bir tanrıça şekline dönüşebiliyordu. Üçüncü kimliğinde ise insanların günahlarını sırtladığı belirtilen bir ana tanrıça, dördüncü kimliğinde ise genç insanlara saldıran ve öldürücü darbeleri olan bir kocakarı şeklinde olduğu belirtilir. Azteklerin inancında kural çiğneyenler, yasak cinsel ilişkilerde bulunanlar "kirli" sayılırlardı. Tlazolteotl insanlara günah işlettiği gibi onların günahlarından arındırılması için de çaba gösterirdi. Ay sembolleri işlenmiş bir elbise içinde ve kaba pamuktan yapılmış bir başlık takardı. Bazen kurban edilenin derisine sarılmış olarak da gösterilmiştir. (Bak Tlazot.)

Tlaloc'un tahtadan maskesi

Tlauixcalpantecuihtli: "Evin ve şafağın tanrısı "şeklinde betimlenen bir tanrıydı. Belli günlerde elindeki mızrağını önüne kim geçerse fırlatıyordu. Özellikle köylülere, savaşçılara ve kadınlara doğru fırlatıyordu. Resimlerde de mızrağını insanlara saplarken gösterilmektedir. Mayalarda olduğu gibi Azteklerde de Venüs gezegenini temsil eden bu tanrıdan korkulurdu. Böylece bu tanrının gazabından kurtulmak için Venüs gezegenine kurbanlar keserlerdi. Venüs tapınması iki şekilde yapılırdı. Görünüm şekillerine bakıldığında; Quetzalcoatl "sabah yıldızı" ve onun korkunç olarak tanımlanan kardeşi Xolotl "akşam yıldızı". Venüs'ün yörüngedeki görünmeyen hareketlerinden biri 8 gün, diğeri de 180 gün içeren zaman diliminde iki kardeş kıyasıya ölümüne savaşırlardı.

Tloque Nahuaque: Azteklerde ilk yaratıcı tanrı olarak tapınıldı. Çevirilerdeki sözcük anlamı "iki efendi" olarak tanımlandı. "her şeyin öncesindeki erkek" şeklinde betimlendiği söylenmektedir. Bazı heykellerde kaderin efendisi olarak betimlenen Tonacatecuhtli olarak gösterilir. Bu tanrının androjen olduğu söylenir. Ne kadın ne de erkekti. İkilik tanrısı olarak da tapınıldı. Aztek mitolojisinde Ometeoltloque, Ometecutlı, Tloque Nahuaque ve Cıtlatonac adlarıyla da tapınıldığı anlatılır. (Bak Ometecuhtlı.)

Tlaque-Nauaque: Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıdır. Ometecuhtlı ile fikirlerinin çakıştığı söylenir. Tlaoguenahuaque adıyla da tapınılır. Sözcük anlamı "çok yakınındaki bey" şeklinde tanımlandı. Ya da "gece, rüzgâr" şeklinde de tanımlandığı anlatılır. Eski ateş tanrısının bir adıdır. Tezcatlıpoca'nın da bir diğer adı olduğu söyleniyor. (Bak Tezcatlıpoca.)

Tlaoguenahuaque: Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıdır. Ometecuhtlı ile fikirlerinin çakıştığı söylenir. Tlaoguenahuaque adıyla da tapınılır. Sözcük anlamı "çok yakınındaki bey" şeklinde tanımlandı. Ya da "gece, rüzgâr" şeklinde de tanımlandığı anlatılır. Eski ateş tanrısının bir adıdır. Tezcatlıpoca'nın da bir diğer adı olduğu söyleniyor. (Bak Tezcatlıpoca ve Tlaque-nauaque.)

Tlaquimilolli: Araştırmacıların, arkeologların adından sıkça söz ettikleri bir tasvir. Taş figürlerde çoğunlukla gösterilmiş olduğu belgelendi. Genellikle taş heykellerin göğüs kısmında bir delik bulunudu ve bu deliğe kalbi temsil eden yeşil bir taş koyarlardı. Büyük bir olasılıkla tanrılara adak olarak belirlenmiş kişinin parçalanan bedenindeki kalbini temsil etmektedir.

Tlaxacala: Maya kökenli bir kabiledir. Bulunduğu bölgeden adını alır. Bu halk Motecohzuma I zamanında yapılan Aztek saldırılarına karşı çıkmıştı. Aztekleri düşman olarak gördüler.

Tlaxcaltek: (Bak Camaxtli.)

Tlaxalteca: Betimleme biçimi "Kartalın şehri" olarak tanımlandı. Aztekler döneminde dört Cumhuriyet'ten oluşan bir krallık olarak belirlendi. Tarihçilerin anlatımlarına ve arkeolojik buluntuların açıklamalarına göre bu krallıkla Azteklerin iyi geçinmiş oldukları belirtilmektedir. Ancak kurbanlık esirler için sık sık küçük savaşlar yaptıkları da göz ardı edilmiyor. Bu nedenle halk Aztekleri hiç sevmezdi. İspanyol istilacı Cortez bölgeye geldiğinde bunlar Azteklerin uyguladıkları baskılar yüzünden İspanyolların en iyi müttefikleri oldular.

Tlaxcaltiliztli: Azteklerin tapındıkları güneş tanrısına sunulan günlük besinlerin adı anlamında tanımlandı. Bu besinler insan kanı ve yüreğiydi. Sunaklarda kurban edilen esirler ve kölelerin kanları ve yürekleri çoğunlukla güneş tanrısına besin olarak sunulurdu.

Tlaxochimaco: Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Çiçeklerin doğuşu" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 12 Ağustos tarihinde yapılırdı. Bu şenlikte danslar eşliğinde ölülere adanan sunular ve ata tanrı olan Huitzilopochtli için adaklar adanırdı. Törende ayrıca, tapınılan ve adak verilen diğer tanrılar ise Tezcatlipoca, Huitzilopochtli'ydi.

Tlazolteotl: "Fenalığın, günahkârlığın efendisi" şeklinde tanımlanan Aztek mitolojisinin bir tanrıçasıdır. Cinsel ilişkiler tanrıçası olarak bilinir. Yer tanrıçası olarak da bilinen bu tanrıçanın rahipleri diğer tanrıların rahiplerinden ayrı çalışırlardı. Bunların görevleri sadece zina yapanların günahlarından arındırılması için onları dinlemek ve affetmekti. Sembol olarak kullandığı alın bandı ve kulak süsleri kuzey Veracruz'daki Huastekler tarafından da kullanılırdı. Maya tanrıçası İx asal voh ile aynı olduğu tartışılıyor.

Tlequauitl: Azteklerde ilginç törenlerden biri 52 yılda bir Uixachtecatl dağında ateş yakılarak başlayan bir törendir. Bu dağda "yılların bağı" anlamında tanımlanan bir ateş yakılırdı. Daha sonra ateş sıkıntılar içinde söndürülür, evlerde tabaklar kırılırdı. Törende rahipler dağda yıldızların konumlarını seyrederdi. Esir alınmış biri dağ tanrısına kurban edilirdi ve göğsüne yanan bir değnek vurulurdu. Bu değneğe Tlequauitl adı verilmişti. Haberci olarak görevlendirilen kişiler başkentteki soylulara haber ve ateş ulaştırırlardı. Daha sonra her ev yeniden söndürülen ateşleri yakar, büyük bir mutluluk içinde evindeki aletleri yenilerdi. Onlara göre dünya 52 yılda bir yeniden harekete geçerdi.

Tleyquıyahuilla: Azteklerin varlığını anlatan "Vatıco Latino" el yazmasında belirtilen üçüncü çağın adı olarak bilinir. Onlar yaşamın ve yaratılışın çağlar şeklinde oluştuğuna inanırlardı.

Tlillancalli: (Bak Coatlicue.)

Tlilcouatzin: Tollan kralı Motlaccouatzin öldükten sonra yerine kral oldu. "9 tavşan yılında" öldü. Yerine Uemac Tollan'a kral oldu.

Tliliuhquitepec: Bir yerleşim alanı.

Tlilxochtli: Sözcük anlamı "siyah çiçek" olarak tanımlanan vanilya bitkisine verilen ad.

Tlilpotonque: Bir tanrıça. Hem erkek ve hem de kadın işlevleri olan yer tanrıçası olarak bilinir. Bu ad genellikle Azteklerde kralın baş danışmanlarına verilirdi. Coatl anlamına gelen yılan şeklinde tanımlandı. Yılan anlamına gelen "coatl" aynı zamanda "ikiz" anlamına da gelir. Bu tanrıça için kutlama törenlerinde esir bir kadın öldürülür ve derisi yüzülürdü. Bu deriyi daha sonra bir rahip elbise yerine sırtına geçirirdi. Bazı kaynaklarda Tlilpotonque'nin transexüel görünümü çağrıştırdığı da ele alınmıştır.

Tloque-Nahuaque: Tlamatinime adlı bilginler Savaş tanrısı

Huitzilopochli'nin yaygın kültüne rağmen tek bir yüce tanrının varlığına inanırlardı. Yüce olarak tapındıkları bu tanrı bazen "Yakın civarın efendisi" şeklinde tanımlanan Tloque-Nahuaque olarak tanımlarlardı. Bezen de "Hayat veren" şeklinde tanımlanan Ipalnemohuani ya da "Kendini yaratan" şeklinde tanımlanan Moyocoyatzin olarak betimlenirdi. Tapındıkları bu tanrı hem kadın ve hem de erkek olarak tanımlanırdı. Bundan dolayı bu tanrı Omoteotl olarak bilinir.

Tlohtzin: Nopaltzinin oğlu. Xocotl'ın da torunudur. Doğu bölgesinin şefi olarak Tetzcotzingo eteklerinde bir yerleşim yeri kurdu. Babasından devraldığı krallık koltuğuna geçince yarı uygar konumunda bulunan Acolhua ve Çiçimekleri sabit ve yerleşik çiftçilere dönüştürme çalışması başlattı. Yaklaşık 1420 tarihlerinde tanrısal yeminler ederek İmparatorluğun başına geçip, toprağın işlenmesine son derece önem verdi. Çocukluğunu annesinin ırkı olan Toltekler ve Chalcoanlarla beraber geçirdiği için onlardan mısır bitkisinin önemini öğrendi. Aynı önemi krallığında da gösterdi. Bu konuda Toltek kökenli Texpoyo Achicauhtli ona önderlik etti. Konusunda bilgi sahibi yaptı. Bu bilgiler doğrultusunda halkının tarıma yönelmelerini istedi. Çoğu Çiçimekler onun bu düşüncelerine uydu. Ancak Metzitzlan ile Tototepec kabilelerinin dışında.

Tloque-Nahuaque: Halkın tek bir Tanrı inancı olarak düşündükleri bir Tanrıya verdikleri ad. Anlaşılıyor ki Azteklerde de tek tanrı inancı yerleşmeye başlamıştır. Sözcük anlamı "Yakın civarın efendisi" şeklinde tanımlandı. Bu Tanrı aynı zamanda hem kadın ve hem de erkek olarak anlatıldı. Aztek geleneklerinde bu tarzda başka tanrıların da betimlendiği anlatılır. Bunların iki cinsiyet taşımış kişiler olma ihtimali yüksektir.

Tochancalqui: Uitzilopochtli'nin verdiği emirle "ateş yılanı" nı yakan biri olarak tanımlandı.

Tochitli'yi belirten bir sembol

Tochitli: (İng.adıdır) (Güney yönüne verilen ad.) Türkçe karşılığı ise "Tavşan" olarak betimlenmiştir. Mayalarda Tzolkin takvimine göre Aztek dilinde sekizinci günün adı. Mayalarda "Lamat" olarak kullanılmıştır. Ay ışığıyla karanlığın zaferi olarak betimlenen bir gün. Tanımlandığı elementi ise su şeklinde bilinir.

Toci: Aztek tanrısı. Sözcük anlamı "büyükannemiz" şeklinde tanımlandı. Bu tanrı ile ilgili belge yetersizliği nedeniyle kültü ve dinsel kişiliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Tochpan: Aztek İmparatorluğunun doğusunda yer alan bir kabile kenti. Bu kent Xiuhcoac ve Atlan kentleriyle beraber üçlü kabileler olarak yer almıştı. Bugünkü Veracruz eyaletindeki Tuxpan'dır.

Tolnahuaclı Cuatlazol: Motecuhzoma döneminde bir kaptan.

Tollan: (Bak Tula.)

Tollantzinco: "Küçük Tollan" biçiminde bir tanımlamadır. Hidalgo eyalet sınırları içinde yer alır. Bugünkü Tulancingo'nun bulunduğu yer. Burasının Tollan'dan daha eski bir yerleşim yeri olduğu söylenir.

Toltecayotl: "Toltek yürekli olmak" anlamında tanımlandı. Varlıklı ve üstün görünmek şeklinde de ele alınan bu ifade eski geleneklere göre olağandışı beceriler taşımak anlamında da kullanıldı. Toltek halkına ait bir gelenekti.

Toltek: Aztekler döneminde Pulque tanrısı olarak bilinir. Mitolojide adından söz edilir. Belge yetersizliği nedeniyle kültü ve dinsel kişiliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Toltekler: (Toltek adında bir tanrının varlığından da söz edilmektedir.) Aztekler komşuları olan Toltekler için "imrenilen, soylu ve başarılı bir halk" olarak düşünürlerdi.

Onlara "bilginin kadınları ve erkekleri" diyorlardı. Antropologlar Toltek halkını bir ülke ya da ırk olarak tanımladılar. " Historıa de los Reynos " kitabındaki açıklamalara göre İ.S.856-1168 tarihleri arasında hüküm sürmüş Toltek imparatorluğunda yaklaşık on kral egemenlik sürdürmüş. Toltek insanları, Teotihuacan'nın ustaları olarak ün yapan "Nagual" ve onların öğrencileriyle bir arada bütünleştiler. Ezoterik Toltek kültürü değişik soylardan birleşen Naguallar tarafından titizlikle korunarak günümüze kadar ulaştı. Binlerce yıldır gizli tutulan bu bilgiler artık günümüzde hızla açığa çıkmaktadırlar. Bu halk kuzeyden gelen (Tollandan gelen) bir halk olarak düşünüldü. Aztekçe " kamışlık şehri" anlamındaki Tollan, Tolteklerin yaşadığı yer olan Tula'dır. Toltekler, Mexico kentinin 55 mil kuzeydoğusundaki Tula'ya yerleştiler. Kültür insanı olarak bilinen kralları Quetzalcoatl'ın önderliğinde Teotihuacan'daki uygarlığı büyütmeye ve genişletmeye çalışırlar. Çalışkan, yetenekli ve kültürlüydüler. Aztek dilinde Toltek,"sanatçı" anlamında kullanıldı. Tolteklerin kültürel etkisi Mayaların din merkezi olan Chichenitza'da varlığını gösterdi. Mayalar Toltek kültüründen çok faydalandılar. Bunlar akıllı insanların yer aldığı bir kabileydi. Yılların hesabını bile ilk başlatanlardı. Gece ve gündüzün nasıl oluştuğunu ve iyiyle kötü günlerin biçimlerini araştırdılar. Çeşitli işaretler buldular. Araştırmacı arkeologlar bu işaretlere "jaguar işaretleri" adını verdiler. Azteklerin Toltek soyundan gelmiş olabileceği savunuluyor. Her ne kadar kaynaklarda Azteklerin komşuları olarak tanımlanmış olsalar da bazı belgelerde Aztek soylarının dayandığı bir kabile olduğu ifade ediliyor. İ.S.900 yılından kısa bir süre sonra merkez kentleri olarak bilinen Tula'ya barbar bir kavim olarak bilinen Chichimecler saldırarak kenti yakıp yıkarlar. Bu kuşatmalardan sonra Toltekler kendilerine Chichimekeler demişler. Gizemli olarak düşünülen Toltekler ile ilgili araştırma konusu

yaklaşık 1930 ve 1940 yıllarında gündeme geldi. Arkeolog ve etnologlar bir dönem orta Meksika'da yaşayan büyük kabileleri araştırmaya başladı. Çoğu araştırmacı arkeologlar Tollan kentinin araştırılmasının kaynak nokta olabileceği düşüncesinde birleştiler.

Tolteklere ait bir maske

Tomatl: Aztek dilinde domatese verilen ad. Zaten domatesin anavatanı olarak bilinen bir yerdir. Azteklerin yaşadıkları bölgelerin adı olarak kaynaklarda yer aldı.

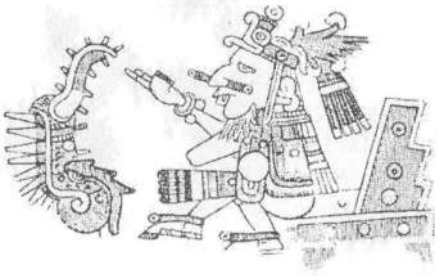
Tomoanchan: Aztek mitolojisinde tapınılan bir tanrıdır. Tamoanchan adıyla da tapınıldığı ifade ediliyor. Azteklerin kutsal yeri olan cenneti ve ölü bebekleri temsil ettiği söylenir. İncir ağaçlarıyla dolu bir cennetten söz edilir. Buradaki ağaçların da yapraksız olarak anlatılması dikkat çekici olmalıdır. Bu cennet bahçesinde ölen çocukların tekrar dirilmesi için yaklaşık 400.000 meme ucuna benzer ağaç yer alır. Mitolojik anlatımlarda ilginç açıklamaların karşısında memeli ağaçların bulunması da ezoterik bir durumun olduğuna işarettir.

Tonacatecuhtli: "Etimizin efendisi" şeklinde tanımlanıp, tapındıkları en yüce tanrılarıydı. Üreme tanrısı olarak tapınıldı. Karısı Tonacacihuatl 'ya ise "Etimizin hanımı" şeklinde betimlenerek tapınırlardı. Aztek inançlarına göre çocukların bedenine giren ruhları ikisinin birleşmesiyle ilginç bir betimlemeyle "aşağıya damlıyordu" biçiminde belirtiliyordu. Ayrıca ikisine "ikiliğin beyi ve hanımı" diyerek saygı duyarlardı. Onlara göre evren güneşten önce oluşmuştu. Güneşin yaratılmasını ise insanların kurban edilmesine bağlanmıştı. Maya Tanrısı Hunabku gibi dualardan başka ibadet şekli kabul etmezdi. Uinal'ın birinci günü ve bazen de trecena'nın yedinci gününün kralı olarak bilinir. Betimlendiği hayvansal varlık ise balık ya da timsahtı.

Tonacacihuatl: Çevirilerdeki sözcük anlamı "gıdamızın efendisi ve hanımı" olarak tanımlandı. (Bak Tonacatecuhtli.)

Tonalacuiatl: Tonacatecuhtli'nin dişi betimlemesidir.

Tonalamatl: "Gün sayımı" anlamında tanımlanan "Tonalpohualli" takviminde sayımların tutulduğu büyük defterlere verilen bir ad. Genellikle yazmanlar (kâtipler) yıl içinde gelişmiş olayları tarihsel bir şekilde ele alarak bu defterlerde kayıtlara geçirirlerdi. Bu defterlerde özellikle dinsel törenlerin karşılığında olan günler ve sayılara ağırlık verilirdi. Azteklerde Maya takvimi olan Tzolkin takvimine eşit şartlarla kullanıldığı öne sürülen 260 günlük dönemin adıdır.

Tonacatecuhtli'nin bir betimlemesi

Tonalpouhque: Aztek tapınağında görevli rahiplerden biri. Takvimin yazılması ve yorumlanması için görevlendirilmişlerdi.

Tonalpouhallı: Azteklerde ikinci takvime verilen ad. Bu takvim Mayaların 260 günlük dönemini içeren "Tzolkin" takviminin Aztek dilindeki adıdır. "Gün sayımı" anlamında betimlendi. 260 günlük olarak tasarlanan bu takvim, hamilelik günü temel alınarak hesaplanmıştı. Günümüzde bu hamilelik sayımı 273 gün olarak belirtilmiştir. El ve ayak parmaklarının toplamı yirminin karşılığı olarak hesaplandı. Azteklerin "...1 İçin timsah, 2'ye rüzgâr; 3'e ev; 4'e kertenkele; 5'e yılan; 6'ya ölüm; 7'ye geyik; 8'e tavşan; 9'a su; 1O'a köpek; 11'e maymun; 12'ye ot (çimen); 13'e kamış;14'e jaguar; 15'e kartal; 16'ya akbaba; 17'ye hareket; 18'e taş bıçak; 19'a yağmur; 20'ye çiçek..." adlarını vermişlerdi. Bu takvimdeki sayımlar "tonala-

matl" denilen büyük boyutlu kitaplarda takip ediliyordu. (Bak ikiyüzaltmış günlük takvim.)

Tonatuith: Azteklerin güneş tanrısıdır. Sözcük anlamı "gün doğuran" şeklinde tanımlandı. İ.Ö.1932-1538 tarihleri arasında tapınıldı. Güneş ve savaşçılar tanrısıdır. Dördüncü üst dünya döneminin önemli bir tanrısı olarak yüceltildi. Tolteklerden kalma ve Azteklerin de tapındığı bir tanrı olarak anlatıldı. Güneş tanrısı olarak bilindi. Tapınaklarda rahipler tarafından "aydınlatmaya çıkan" anlamında betimlendi. Bu tanrının Azteklerde, Mayalarda olduğu gibi güneş evrelerinden "beşinci evreyi" yüzüyle temsil ettiği söylenmektedir. Trecena'nın dördüncü ve Uinal'ın ondokuzuncu gün hükümdarı olarak da kayıtlarda adı geçer. Yirmi günlük evrenin "Quiahuitl" adlı gününü temsil eder. Betimlendiği hayvansal varlık ise aslandır. Güneşin her sabah yeniden doğması ve gücüne ulaşması için bu tanrıya insanlar kurban ediliyordu. Azteklerin inançlarına göre evren birkaç kozmik dönemden oluşur. Tonatiuh'tan önce dört dönemde dört güneş tarafından yaratıldığı inancı yüksekti. Tonatiuh, Aztek inancında beşinci dönemin güneş tanrısıdır. Bazı kaynaklarda Sözcük anlamı "İleriye doğru ışık saçan" olarak tanımlanır.

Azteklerin Güneş tanrısı Tonatiuh

Tonanhueyatl: Sözcük anlamı "büyük ana su" şeklinde tanımlandı. Tetzcoco gölüne yerli halk tarafından verilen bir ad. (Bak Tezcoco.)

Tonantzin: Azteklerde bir tanrıça. Tapınağı Tlatelolco kentine bir geçitle bağlanmıştı. Bu kentin insanları tanrıçaya taparlardı. Sözcük anlamı "Saygın anne ya da Anneciğimiz" olarak betimlenirdi. Tanrıça Teteo Innan'ın kızıdır.

Tontemoc: Aztek mitolojisinde güneşin sönmesinden sonra yeryüzüne düşen gökyüzünün kurtulması için tanrılar tarafından dört kişi yaratılmıştı. Bunlar, Itzcouatl, Tenexxochıtl, Itzmalın ve Tzontemoc'du. Onların görevlendirilmesinden sonra Quetzalcoatl ve Tezcatlıpoca ağaca dönüşmüşlerdi. Bu dört adam ağaca dönüşen tanrılarla beraber gökyüzünü yerden kurtararak yukarıya kaldırdılar.

Top oyunu: Mayalarda yeraltı tanrılarıyla top oyunu oynayan ikizlerin kahraman ilan edilişine en iyi sembol olan "top oyunu " Azteklerde de oynanırdı. Buna en iyi örnek Kral Axayacatl ile Xochimilco kralı (aynı zamanda müttefiki) Xihuitlemoc arasında oynanan oyunu Xihuitlemoc kazanmasına rağmen, Aztek kralı tarafından öldürülmesidir. Top oyun sahası ikiye bölünmüş bir görünümdedir. Sahanın ortasında basket sepetinin asılı olduğu bir direk benzeri topun geçeceği taştan oyulmuş bir halka yer alırdı. Oyuncular yaklaşık 20 kilo ağırlığında kauçuktan yapılmış topu delikli taştan geçirerek skor elde ederlerdi. Topun ağırlığından dolayı çoğu zaman oyuncular arasında önemli sakatlıklar meydana gelirdi. Ağırlığı ise yirmi kilo civarında kauçuktan yapılmış bir toptu. Oyun bitiminde kaybeden takımın kaptanı (şefi) tanrılara kurban edilirdi. Bazen tüm oyuncular da kurban olabiliyorlardı. Kurban şekli de kalplerinin canlıyken vücutlarından alınmasıyla sonuçlanırdı. Araştırmalarda Azteklerin yaşadıkları kentlerde birçok oyun sahasının kalıntıları bulundu. Bu sporun Mayalardaki modası olan dinsel spor olarak kullanılması da dikkat çekilecek bir durumdur.

Tota: Sözcük anlamı "baba" anlamında tanımlanan bir ağaç. Dualar ve kutsal yöntemlerle kesilen bir büyük ağaç Tenochtitlan tören alanında, Tlaloc dağına bakan yönüne dikilirdi. Bu ağaca Tota adını verirlerdi.

Totoauc: Azteklerde bir kabile adı. Bu kabile Cortez ile ittifak yaparak Azteklere karşı savaştı. Cortez bu ittifakla güç kazanmıştı

Totomotzin: Aztek prensi. Motecuhzoma'nın Cortesi karşılama sırasında ona eşlik etti. İspanyollara karşı büyük direniş gösterdi.

Totonak: Peubla'nın kuzeyinde, Azteklerin de doğusunda yaşayan bir kabile. Tarımın gerilediği dönemlerde yetişmiş mısır için Aztekler bu kabile ve Huastek kabilelerine çocuklarını köle olarak satıyorlardı. Böylece çocukları köle de olsa o zengin kabileler arasında beslenip, büyüyeceklerdi. Bu kabilede çocuklar doğumdan bir ay kadar sonra sünnet edilirlerdi. Görüleceği gibi sünnet Azteklerin inancında da yer almıştı.

Tototeрec: Çiçimeklerle yaşayan bir kabileydi. Kral Tlohtzin'in tarım politikasını beğenmeyerek oradan çekildiler. Metztitlan kabilesi de onlara uydu.

Totoquihuaztli: Aztek kralıdır. "Tepaneklerin efendisi" anlamına gelen "Tepaneca tecuhtli" adını vermişlerdi. Bu ünvan çok daha önceki tarihlerde kral Tezozomoc'un unvanıydı.

Topantemoc: Motecuhzoma'nın Tlatelolco'daki hazinecisinin adı. Kralın Cortes'i karşılaması sırasında ona eşlik etti. Motecuhzoma Topantemoc'u Cortes karşısında hazinesinin değerini bildirmesi için hazır bulundurmuştu.

Topila: Göç eden Tolteklerden bir kısım kabilenin yerleştiği kent olarak bilinir. Arkeologlar bu kentte çeşitli kazılar yaparak onların bıraktıkları izleri araştırdılar.

Topiltzin: İ.S.937 yılında hüküm sürmüş olabileceği tahmin ediliyor. Tolteklerin bir kralıdır. Tanrı Quetzalcoatl unvanıyla tanınır. Tollan'ın sekizinci kralı Tecpancaltzin ile sevgilisi "çiçeğin" oğludur. (Bir başka kaynakta ise 937 ya da 940 yıllarında doğmuş olacağı tahmin edilen Mixcoatl'ın oğlu olduğu söylenir.) Doğduğu zaman adı "Agave ve çocuğu" olarak tanımlanmıştı. Çeşitli savaşlar yaptı. Bir savaşta annesini babasını büyükanne ve babasını kaybederek Tlalmananco dağındaki Xico mağarasına sığındı. Savaşçı üç veliaht kral ganimetleri toplayıp, gittikten son-

ra geride kalan adamlarıyla beraber mağaradan çıktılar. Her şeyin yağmalandığını görünce Tlapallan kentine göç etti. Gitmeden önce geride kalanlara "...Gideceğim yerde beşyüz yıl kaldıktan sona geri dönecek ve düşmanlarımın torunlarına karşı savaşarak topraklarınızı geri alacağım..." şeklinde bir açıklama yapmıştı. 104 yaşında öldü. Öldükten sonra halefi olarak Nezahualcoyotl seçildi. Topiltzin ile ilgili el yazmalarında önemli bilgiler bulunmaktadır.

Tozpanxoch Ixtlauacan: Meksika kralı Uitziliuitl'ın en büyük kızı. Colhuacan'da yaşamış olduğu tahmin ediliyor.

Tozoztontli: Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Dinsel yılın üçüncü ayında yapılan bir bayramıdır. Bu bayramda törenlerle tapındıkları Tanrıları Tlaloc'a çocuklar kurban edilirdi. Sözcük anlamı "Küçük Arife" anlamında tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 25 Mart tarihinde yapılırdı. Bu şenlik tarlalarda ilk ayinler, ekin törenleri, çiçek adağı, rahiplerin kurban derilerini giymesi şeklinde yapılırdı. Yapılan törende de insanlar kurban edilir ve derileri kurbanı gerçekleştiren rahibin sırtında 20 gün kalırdı. Törende adlarına kurbanlar kesilen tanrılar ise; Tlaloc, Chalchiuhtliuce, Centeotl ve Coaotliuceydi. Bu önemli törende İspanyolların büyük katliam yaptıkları anlatılır. Bu katliam Codex Aubin, Codex Ramirez'de bütün detaylarıyla anlatılmıştır.

Toxcatl: Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Büyük arife" şeklinde tanımlandı. Bu bayramda törenler başlamadan bir genç delikanlı kurbanlık olarak seçilir, bir yıl boyunca tüm istekleri yerine getirilirdi. İnançlarına göre genç delikanlıyı Tanrı Tezcatlipoca gibi düşünür ona benzetirlerdi. Bir yıl dolduktan sonra törenlerle Tezcatlipoca tapınağının kanalına getirerek orada kurban ederlerdi. Genellikle kurak mevsimlerde, ekim ayında mısırın kurutulması sırasında yapılırdı. Sembol olarak tapındıkları tanrı ise "yedi yılan" an-

larında tanımlanan Chicomecoatl'dı. Tören bu tanrının bir rahibesi eşliğinde yapılırdı. Chicomecoatl kurutulmuş tohumluk mısır tanrıçasıdır. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 5-22 Mayıs tarihinde yapılırdı. Bu şenlikte yıl boyu Tezcatlıpoca'ya benzetilen bir gencin kurban edilmesi ve Huitzilopochtli ve Tlaxala ile beraber Puebla'daki ata tanrılar adına adak kurbanlar yapılırdı. Törende tapınılan ve adlarına kurban verilen tanrılar ise; Tezcatlıpoca, Huıtzilopochtli, Mixcoatl ve Camaxtlı'ydı.

Toxiuhmolpilla: Sözcük anlamı "Yılların bağlanışı" şeklinde tanımlandı. Diğer yıllık törenlerin aksine Acatl'da 8 yılda bir kutlanan bayramdır. Törenlerin başlamasıyla tüm ateşlerin sönmesi ve etkinliklerin durması, Uixachtlan tepesinde yeni ateşlerin yakılması, koşucuların bütün kentlerde ateş yakmak için meşaleler taşıması şeklinde bir program yürütülürdü. Eski giysiler yerine yeni giysilerin alınması vardı. Bugünkü bayramlarda bile gelenek haline gelmiş olan eski elbiseler yerine yenilerinin alınması tarihsel bir çağrışım oluşturuyor.

Toxoxotlaticitl: (Ya da Tepaliliztli) Azteklerde kadın doğum hekimi olabileceği tahmin ediliyor. (Bak Tepaliliztli.)

Tozcuecuex: Bir Meksika lideri. Bazı kaynaklarda Uitzilopochtli'nin yakın öncüsü olarak ele alınmıştır.

Trecena: Maya takvimi olan Tzolkin'in on üç günlük dönemine verilen ad.

Trupial: (Zaquan/Icterus Galbua) Bir kuş türüdür. Altını andıran sarı tüyler ve siyah tüylerle donatılmış bir türdür. Aztekler bu kuşun tüylerini tanrısal sembollerin arasına alarak kutsal bir kuş olarak gördüler.

Tula: Tolteklerin ilk yerleştikleri yer. Bu kent daha sonra Orta Amerika ve Yucatan'a kadar genişledi. Meksikalı arkeologlar Tula'da yaptığı kazılar sırasında mitolojik kent olarak düşünülen "Tollan"ı buldular. Burayı bulduktan sonra Aztek halkının Tolteklerden ne kadar çok yararlandıkları otaya çıktı. Burada bulunan kaya rölyeflerinde Ce

acatl'ın tahta geçişi ve Tollan'ın çöküşü gösterilmişti. "sazlıklar ülkesi" olarak bilinip, batıda olduğu söylenirdi. Denizin öteki tarafında bir ülke olarak düşündüler. Buradaki ilk arkeolojik incelemeler 1888 yılında Fransız Desiree Charnay tarafından yürütüldü. 1940 yılında Jorge Acosta, Jimenez Moreno'nun etnoloji üzerindeki araştırmalarını izleyerek ilk olarak tören alanından olmak kazılara başladı. 1970 yılından sonra da INAH'tan Eduardo Matos Moztecuma, Missouri Üniversite'sinden Richard Diehl, INAH'tan Robert Cobean ve Guadalupe Mastache tarafından bir dizi araştırmalar yapıldı. Hükümdar Huemac dönemindeki savaşlar yüzünden bu kent terkedilmiş savaşçılar tarafından yakıp yıkılmıştı. Tula'da arkeolojik buluntulardaki en çarpıcı kalıntılar "atlant" adı verilen dev taş heykellerdir. Araştırmacılar, 5 metre aralıktaki bu dev heykellerin geçmişte sütun görevi üstlenmiş heykeller olduğunu belirtiyorlar.

Turkuaz kalkan: Turkuaz mozaiklerle süslenmiş bir kalkan türü. Bu kalkanlardan bulunanlar Viyana, Londra ve New York müzelerinde koruma altına alınmışlardır.

Tutul Xiu: İspanyol askerlerin 1546 yılındaki saldırılarına karşı ilk boyun eğen yerli şefi olarak tarihe geçti. Yucatan'da Mani bölgesinin en büyük şefiydi. Diğer bazı prensler ona itaat ederler.

Tuztlan: Bir yerleşim yeri. Burada yaşayanlara Tuztlan adı verilmişti.

Tzapotlan: Bir kanal adı.

Tzapoteken: Bir yerli kabilesinin adı. Tollan efsanelerinde Kırmızı Quetzalcoatl olarak bilinen İlkbahar tanrısı Xipe Totec tanrısına taparlardı.

Tzapotletana: Aztekler tarafından tapınılan bir tanrıçadır. Bu tanrıça "şifalı reçine tüccarlarının" tanrıçasıydı. Belge yetersizliğinden dolayı dinsel kültü, tapınma geleneği ve kişiliği hakkında daha detaylı bilgi verilemiyor.

Tzibilchaltun: Yucatan bölgesinde Azteklerin yaşadıkları bir bölge. Mayalar da bu bölgeyi kullandılar.

Tzihuacpopocatzin: Aztek prensi. İspanyolların istilaları sırasında Tenoxhtlan'da bir yerli şefinin adı. Kral Motecuhzoma tarafından İspanyolları iyi niyetle karşılaması için görevlendirdi. Ancak daha sonraları İspanyolların katliamları sırasında barış için İspanyol askerlerine yiyecek sağladığı gerekçesiyle rahipler, kaptanlar ve "büyük kardeşler" dedikleri kişiler tarafından idam edildiği anlatılıyor.

Tzılacatzın: İspanyol gücünü önemsemeden mücadele eden kaptanlardan biri. Askeri rütbesi ise "Otomiydi" Saçlarını Otomiler gibi kestirirdi.

Tzınıtzcan-Ayoquan: Bilinmeyen bir kuş türü olduğu söylenir.

Tzıncoacoc: Aztek takviminde belirtilen "üçüncü çağda" insanların doğal felaketler karşısında hayatta kalmak için yedikleri bir bitkinin adı.

Tzıncoco: (Bazı kaynaklarda Tzincoc olarak yazılır.) Tolteklerin yaşadıkları bir dağ. Quetzalcoatl agave yapraklarını bu dağa bıraktığı açıklanır.

Tzıntzuntzan: "Kolibrilerin yeri" anlamında tanımlandı. Bugünkü Michoacan eyaletinin yerinde olduğu düşünülen bir yerleşim yeri. Geçmişte burada "balıkları olan insanlar" anlamına gelen güçlü bir krallarının var olduğu söyleniyor. Burada Tarasko kabilesine mensup insanlar yaşıyorlardı.

Tzıtzımıtl: Karanlığın cinleri olarak mitolojide yer aldı. Bunlar gökten iner, yol başlarında bekler, hortlak görünümünde her tülü korkunçluğu ve kötülüğü yaparlar. Ayrıca kıyamet geldiğinde insanların tümünü yok etmekle görevlendirilirler. Gökyüzünde bir defa görünen yıldız tanrıları oldukları belirtildi. Bu nedenle gökyüzü taşıyıcılarına Tzitzimitl adı verilir. Tzitzmit, erkekleri fuhuşa sürükleyen ve büyüleyen gecenin karanlığı şeklindeki hortlaklardır. Bunlar için ikinci gök katında sadece kemikten olu-

şan kadınlar olabilecekleri şeklinde söz edilir. Dünyanın sonu geldiğinde bütün insanları yemek için beklerler.

Tzıtzımıme: Aztek mitolojisinde kötülük ve yok olmanın habercisi şeklinde ifade edildiler. Tanrı olarak tapındıkları güneşe karşı görevlerini tamamlayan ölü savaşçılar çeşitli kelebek ve kuşlara dönüşerek dünyaya geri dönme inancını yaşarlardı. Ölen kadınlar ise korkunç hayaletlere dönüşürdü. Bu tür kadın ruhları için Tzitzimime adı verilirdi. Bunların ruhları geceleri insanlara görünüp, onları dehşete düşürürlerdi. Hamile kadınlar hayaletlere dönüştürülmesin diye bir kavanozun içine yerleştirip, başlarına bir nöbetçi dikerlerdi. 52 yıllık takvim döneminin başlangıç gecesinde bu uygulamayı yaparlardı. Diğer kadınlar da evlerine kapanıp yüzlerini bezlerle gizleyerek bu sürenin geçmesini beklerlerdi. Seçkin olmayanları ise Mictlan'da dramatik bir kader beklerdi. Çünkü bunların ruhu ya kokarca a da bokböceklerine dönüşürdü.

Tzoc taşı: 1481-1486 tarihlerinde tlatoani döneminde yapıldığı öne sürülen disk şeklinde bir taş. Bu taşın varlığı geç de olsa arkeologlar tarafından ortaya çıkarıldı. Tzoc taşı "Plaza Mayor"un altında yapılan kazılarda bulundu. Taşın tasarımı kozmogonik bir düşünceyi sergilediği gibi Tenochtitlan imparatorluğunu açıklar nitelikteydi. Silindir şeklinde yapılan bu taşın üst yüzünde bir güneş diskinin, taşın yontulmasıyla yapıldığı görülmektedir. Bu diskte dört ana ışık dört ana yönü simgeler şeklinde yapılmıştır. "gecenin gözleri" şeklinde tanımlanan yıldızlar topluluğu diskin kenarını çevrelemiş gibi sıralanmaktadır. Soyut şekilde Tlatecuhtli'nin dört maskesi çizilmiştir. Diskin kenarındaki süsleme bant ise yeryüzünün anlamını simgelemektedir. Diskin kenar bandındaki yeryüzünün belirlenesi sahnesinde Aztek savaşçılarının yabancı ülke tanrılarını saçlarından tutmuş şekilde belirtilir. Yerleşim yerleri hiyerogliflerle belirtilmiştir. Huitzilopochtli ve Tezcatlıpoca'nın giysileriyle diskin içinde Tzoc yer alır.

Tzompanquauitl: Kırmızı renkte meyveleri olan bir ağaç cinsi. Batı Hindistan, Tropikal Amerika ve Jamaika'da yetişir. Mercan ağacı denilen bu ağacın "erythrina corallodendron" (piscidia erythrina) gurubundan bir ağaç türü olduğu açıklandı.

Tzompantli: Azteklerin kafatası rafi dedikleri bir sözcük. Kurban törenleri sırasında, kurbanlık kişinin kalbi çıkarıldıktan sonra kafatasının asıldığı bir tür direk olarak bilinir. Bu direkler genellikle tapınakların önlerinde bulunurdu.

Tzonchichiltic: Kızıl saç anlamında tanımlandı. Vatico Latin yazmasında belirtilen üçüncü çağa verilen bir ad.

Tzontecomatl: Aztek dilinde içecek malzemesi olarak kullanılan su kabaklarına verilen bir ad. "saç su kabağı tası" şeklinde betimlenir.

Tzontemoc: Gökyüzü taşıyıcılarından biri. "baş aşağı düşen" anlamında tanımlandı. Mayalarda ise "rüzgârın tanrısı" olarak bilinirdi. Ölüler ülkesinin efendisinin karısıdır. Köpeğe benzetilerek tasvir edilirdi. Ölülere yeraltı dünyasında eşlik ettiği anlatılır.

Tzontlilac: Siyah saç anlamında tanımlandı. Vatico Latin yazmasındaki anlatımlara göre dördüncü çağa verilen ad.

Tzoyectzin: İspanyol saldırılarını önemsemeden mücadele eden kaptanlardan birinin adı.

U

Uemac: Tlilcouatzin öldükten sonra Tollan'ın kralı olduğu söylenir. Atecpanecatl krallık unvanını aldı. "su sarayından gelen" şeklinde betimlendi. Bu kralın "yılan etekli" adında Mociuaquetzqui kadınıyla evlendiği anlatılır. Uemac güçlü bir kraldı. Sınırlarını genişletmek için Tollan'dan çıkıp İspanya'nın çeşitli bölgelerine savaş seferleri yapmıştır. Krallığı döneminde sakin bir hayat sürdürmekten yana tavır almayıp hep savaşlarla içiçe yaşadığı anlatılır. Uemac savaşlarla uğraştığı için Toltek halkı Chichimeker soyundan gelen Nauhyotzin'i ikinci kralları yaptılar. Bu kral da sınırları daha da genişletmek için Mexico körfezine doğru seferler yaptı. Kralın güzel bir kızı vardı. Çoğu Toltekli bu genç kızla evlenmek istiyordu. Kız, bir gün çıplak bir Huastek gördü. Ve birden bire hastalandı. Biber satıcısı olan Huasteki aramaya koyuldular. Uzun bir zaman bulamadılar. Ancak kendisi kızın onu gördüğü yere geldi. Krala haber verdiler. Kral Huasteki alıp kızına götürdü. Huastek çıplaktı kızıyla cinsel ilişkiye girdikten sonra kız iyileşti ve Huastek de kralın damadı oldu. Bunun mitolojisi de ilginçtir. Kaynak kitaplarda mitolojisine geniş yer verilmiştir. Bu kral "7 tavşan" yılında Chapultepec'de "mısır evi" olarak tanımlanan mağarada intihar edince Tolteklerin devri de sona ermiş oldu.

Uenequa vecara: Tarask panteonunun eski Tanrılarından. Sabahyıldızı anlamıyla "önden giden" şeklinde betimlenerek tapınıldı. Daha sonraları yaratılan Panteonun en yüksek Tanrısı sıfatına ulaşan Curicaveri karşısında önemini yitirdi. İki Tanrı arasındaki belirli ilişki Azteklerin

Tanrısı Huitzilopochtli ile Çicimeklerin Tanrısı Mıxocal'ın ilişkisi gibiydi.

Ueuecoyotl: Aztek mitolojisinde "yaşlı kır kurdu" şeklinde ifade edilen bir tanrıdır. Neşe ve sexin tanrısı olduğu anlatılır. Belge yetersizliği nedeniyle kültü ve dinsel kişiliği hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Ueueteotl: "İhtiyar tanrı" şeklinde betimlenen bir Tanrı olarak tapınılır. "Eski davul" şeklinde açıklamalar yapanlar da var. Ueueteotl ve Xıuhtecuhtlı adlarıyla da anıldı. Törenlerde genellikle davullarda onu temsil eden semboller vardı. Onun adına düzenlenen kutlamalarda tanrılara kurban olarak kesilecek mahkümlar ateşin içine atılırdı. Mahkümlar ateşte ölmeden önce kancalarla rahipler tarafından göğüsleri yarılarak yürekleri alınırdı. İşte Aztekelerin çılgın ve son derece zalimce yaptıkları kurban törenlerinden biri daha. Burada insana işkence çektirildikten sonra kalbinin göğüs kafesinden çıkarılması el yazmalarında da gösterilmiştir. Başında ateş yanan bir çanakla betimlendi. Mayalarda da tapınılan bir tanrıydı. Yaşamın ateşini temsil ettiği şeklinde ifadeler var. Karısının adı da Chalchıuhtlıcue'dir. (Bak Huehueteotl.)

Uexotzinca: Naulaların sekiz olarak belirlenen soylarından biri. Bu soy Colhucana yerleşerek yaşamını devam ettirdi. Aztlan'dan suyoluyla gelen Aztekler onların burada yaşadıklarını gördüler.

Uey calpixqui: Azteklerde hem başkent valisi konumunda ve hem de Maliye Bakanı konumunda olanlara verilen ad. Aynı zamanda vergileri de keserlerdi. Ancak vergileri kesen memurlara da "Calpixque" adı verilmişti. Sözcük karşılığı "baş kâhya" olarak betimlendi.

Uinal: Mayaların takviminde ayın karşılığı olarak gösterildi.

Uitzco: Toleklerin yaşadıkları bir dağ. Quetzalcoatl'ın agave yapraklarını bu dağa bıraktığı açıklanır.

Uitzilopochtli: Aztek mitolojisinde çeşitli sembollerle Tollan kentini bekleyen felaketin habercisi olarak bilinen üç cinden biri. "sinek kuş" şeklinde bir maskesi vardı. (Bak Malinalxoch.)

Uıtztlampa: Yılan dağında dörtyüz Uıtznaua ile savaşa giren Huitizopotlı'den kaçanların güneyde sığındıkları yere verilen ad.

Uıxtochıhuatl: (Bak Huıxtocıhuatl.)

Uıtzılopochtlı: (Bak Huehueteotl.)

Uitzilopochtli: Kırmızı Tezcatlipoca ile siyah Tezcatlipoca ve Quetzalcouatl'ın küçük kardeşi ve Xochquetzal'ın oğludur. "kemiğin efendisi" şeklinde betimlendi. Yerel bir tanrıydı. Mitolojiye göre doğduktan altıyüzyıl sonra kemik olarak kalması güneşin henüz doğmamış yeraltında olması anlamında görülür. İnsanların yaratılmadan önce kemik olması gibi düşünceler de buna benzetilir. Kardeşi Quetzalcoatl da sabahyıldızı (Venüs) olmadan önce dört gün kemik olarak kaldıktan sonra ışık saçmıştı. Mexico City'deki ana piramit "yılanlar dağı" şeklinde tanımlanarak onun adı verildi. (Bak Huıtzilopochtli.)

Uitziliuitl: Meksika'nın birinci kralıdır. Sözcük anlamı "kolibri tüyü" şeklinde tanımlandı. Acolco da hüküm sürdü. Aynı adla ikinci bir kral daha bulunmaktadır. Azcalxoch ve Tozpanxoch Ixtlauacan adından iki kızının varlığından söz edilir. Diğer çocuklarının adı henüz bilinmiyor. Uitziliuitl, dağınık şekilde yaşamlarını devam ettiren Azteklerin kralıydı. Bu kral toprak için Colhuacan kralıyla çatışmaya girer, yenilip, yakalandıktan sonra tanrılara kurban edilir.

Uitzitin: Ya da Uitzilton. Aztekçe "küçük sinek kuşu" anlamını taşır.

Uitzlampa: Güney göğü, kuzey göğü gibi bir dikenli bozkır şeklinde anlatıldı. Bu bozkır "dikenler ülkesi uitzlan" şeklinde tanımlandı.

Uitznauac: (Bak Comallan.)

Uitznauan: Güneyde oturanları belirleyen bir sözcük. Bunlara dikenli yerlerde yaşayan adı verilmişti.

Unos Anales Histricos de la Nacion Mexicana: Aztekli rahip yazarların dramatize ederek yazdıkları metinlere verilen ad. Metinde İspanyolların yerlileri nasıl katlettikleri ve topluca yaptıkları katliamları anlatmaktadır. Bu metinler bu gün Paris'teki Ulusal Kütüphanede " 22 numaralı el yazması " olarak arşivde koruma altındadır. Tlatelolco yerlileri tarafından Nahuatl diliyle yazılan metin, başkentin kuşatılmasından yaklaşık 7 yıl sonra kaleme alınmıştır.

ü

Üçüncü Güneşin evresi: Bu evrede tapınılan tanrı gökyüzünde ateş topu şeklinde belirtilen bir kafa şeklindedir. Yeryüzünde bulunan her şey alevlerle sarılmış, lavlar bütün evlerle canlıları yok etmiştir. İnsanların bu felaketlerden kurtulması için kanatlı kuşlara dönüştüğü anlatılmaktadır. Doğrusu da öyledir. Çünkü dünya tarihindeki uygarlıkların çoğunun mitolojilerinde kanatlı kuşlardan ve göklerden ateşlerin yağışından söz edilmektedir. Bunların mutlaka bir çıkış noktası olmalı. Düşünce olarak bugün ilgi çekici olan bu el yazmalardaki bilgiler, doğanın yeni bir dengeyle devinime girdiği şeklinde ele alınır.

Üçüncü olay: Azteklerin alametleri anlatmakla bitmez. Bir taraftan Sahagun bir taraftan da Munoz Camargo söz konusu alametlerle ilgili derinlemesine araştırma yapmışlardır. İspanyollar Aztek topraklarına gelmeden yaklaşık on yıl önce yerliler garip olaylara tanık oldular. Bu olayları kötüye işaret olunan alametler olarak düşündüler. Bu alamette "...Bir tanrının çatısı samandan yapılı tapınağına yıldırım düştü. Tapınak, tanrı Xıuhtecuhtli'ye adanmış Tzonmolco'ydu. Yıldırım, tapınağa şimşek ya da gök gürültüsü olmadan, çok hafif bir yağmur yağarken düştü. Her şey yerle bir olurken bu olay kötüye alamet olarak kabul edildi..." şeklinde bilgiler yer alır.

Üçüncü gök katı: Puebla vadisinde'ki Tlaxala bölgesinde yaşayanların onüç gök katından başka inandıkları dokuz gök katının evrelerinden üçüncüsüdür. Üçüncü gök katında Tezcatlıpocan'ın sarı, siyah, beyaz, mavi ve kırmızı olmak üzere beş renkten yarattığı dörtyüz erkeğin yaşadığı anlatılır.

Üçüncü kötü alamet: İspanyolların bölgeye gelmeden önce belirtileri görülen üçüncü kötü alamettir. Bu alamette "...Yıldırım bir tapınağa zarar verdi. Bu tapınak Tzonmolco'da bulundan samandan yapılı Xiuhtecuhtlı tapınağıydı. O gün yağmur yağıyordu, ancak hafif bir yağmurdu. Sadece çiseliyordu. Ve hiç gök gürültüsü duyulmamıştı. Bu yüzden yıldırım bir alamet olarak görüldü..." şeklinde bilgiler yer alır.

Üçüncü üst dünya: Araştırmacılar "tohumun çimlenmesi" anlamında tanımladılar. İ.Ö.2626-1932 tarihleri arasında gelişen olayları kapsadığı anlatılır. Bu dönemler arasında daha önceki dönemlerde beliren tanrı inancı Kalde'den Filistine (Kenan diyarı) getirtilen tek tanrı inancı olmuştur. İ.Ö.2300 tarihlerinde İbrahim'in Filistin'e göç ettiği görülür. Burada beliren tek tanrıcılık dininin Yahudilerin dini olduğu şeklinde değerlendirildi. Bu düşünce yedinci üst dünya görüşüne kadar devam etti. Doğaldır ki İbrahim'in Mezopotamya'dan göç etmesi ve Mezopotamya dinsel inancın bir devamını yaptığı da bilinmelidir. Tıpkı Mısır tanrısı Thot'un Osiris'in kültünü Mısır'a taşıdığı gibi...

Üçüncü güneş Evresi: Tleyquiyahuillo ile temsil edilir. Bu çağda yaşadığı öne sürülen insanlar ikinci güneş evresinde kurtulanların torunları olarak tanımlanırlar. Süresi 4081 yıl olarak hesaplanmıştır. Bu evrede insanlar Tzincoacoc adı verilen bir meyve yiyerek hayatta kalmayı başarırlar. Yaşanılan dünyanın Chicunahui Ollin adlı bir günde yangınlarla yok olduğu belirtiliyor. Ateş tanrısı tarafından yönetilen Üçüncü Güneş Evresine yerli dilinde kırmızı kafa anlamına gelen "Tzonchichiltic" adı verilir.

Üç ölüler ülkesi: Azteklerin inancında kim ölürse ölsün üç ölüler ülkesinden birine giderdi. Bunlar Mıctland, Tlalocan ve güneşin evi şeklindeydi. Bunlardan asıl ölüler ülkesi olan "Mictlan"dı. Mictlan'a ölüler tanrısı Tzontemoc ile karısı hükmederdi. Kral da dâhil olmak üzere hasta olan herkes buraya giderdi. Ölenler için (Bunlar kadın,

erkek, çocuk olabilirdi.) "...Nihayet yolun sonuna vardı. Artık limandasın evladım! Nefes nefese kaldın, yolunda çok yoruldun! Efendimiz sana acıdı, çünkü dünya bizim ebedi ikametimiz değildir. Sadece bir süre, efendimizin lütuf ettiği kadar bir süre, ısınmak için buradayız. Ve şimdi seni tahtının yanına, ayaklarının dibine aldı. Orası bizim ebedi yerimiz, hepimiz orada sonsuza dek kayboluruz, orası dünyanın açıldığı yer. Artık son geldi, çünkü sen bilinmeyene gitin, o bilinmeyen ki kapılar terstir ve insanlar için yol yoktur. Artık geri dönmeyeceksin, az veya çok olsunlar, geride kalanları görmeyeceksin. Çünkü sen gittin ve çocuklarını, torunlarını terk ettin. Onları ziyaret edemeyeceksin ve onlar da günün birinde öyle ya da böyle sona erişecekler; vakit gelince hepimiz senin izlerini takip ederek olduğun yere geleceğiz..." şeklinde bir yazı yazılırdı. Bu bir nevi dua şeklinde hazırlanırdı. Bu duadan sonra kâğıt (Codic) hazırlayıcılar, iş bilen yaşlılar bu kâğıtlarını şeritler halinde keserek birbirlerine bağlayıp, ölünün süslerinde kullanırlardı. Çömelmiş duruma getirilen ölünün başına su dökerek şöyle derlerdi; " Bu senin dünyada içtiğin sudur." Daha sonra bir testi suyu da ölünün elbiselerinin altına koyarak bu da "Yolculuğunda ihtiyacın olan su" şeklinde başka bir ifade kullanırlardı. Bu işlem bittikten sonra belirli bir sırayla "...Bununla dağların çarpıştığı yere gideceksin ve bununla yılanın beklediği yoldan geçeceksin ve bununla kertenkelenin, çiçeğin sembolünün yanından geçeceksin. Ve bununla sekiz stepten geçen yolunu bulacaksın. Ve bununla sekiz tepenin olduğu yere varacaksın ve bununla obsidiyen bıçak rüzgârın olduğu yere varacaksın..." şeklinde dualar yaparak ölüyle ilgili ne varsa yakarlardı. Bazı kaynaklarda bu öykülere başka türlü bir senaryo uydurularak anlatılmıştır. Örneğin ölen eğer bir çocuk ya da bebekse birinci derecede ölüler ülkesi olan Mictlan'a değil "bahçe ülkesi" olarak tanımlanan Xochitlapan'a giderdi. Ölülerin gideceği ikinci

yer ise Tlalocandı. Tlalocan yağmur tanrısının ülkesiydi. Burada yoksulluk yaşanmaz herkes mutlu ve zengindi. Sebzeler topraktan hiç eksik olmazdı. Bu ülkeye zührevi hastalıklara yakalananlar, boğulanlar, yıldırım çarpması sonucu ölenler, cüzamlılar, uyuz ve kan çıbanından şikâyetçi olanlar, gut hastaları, sıska olanlar ve bulaşıcı hastalık taşıyıp ölenler giderdi. Bunlar öldükten sonra yakılmazlardı, ama gömülürlerdi. Üçüncü ölüler ülkesi ise Güneşin evi olan gökyüzüydü. Savaşta ölenler buraya giderdi. Ya savaşta ölen ya da esir düşürülüp, kurban edilenler giderdi. Kurbanlar büyük işkenceler görerek öldürülürlerdi. Bu gurupta ölenlerin hepsi güneşin evine giderdi. Güneş doğduğunda savaş çığlıkları atıp, çeşitli deniz kabuklarını birbirine dokundurarak sesler çıkararıp kalkanlarına vururlardı. Dört yılı geçirenler parlak tüylü kuşlara dönüşürdü. Bir kadın doğum sırasında öldüğünde "kadın kılığında savaşçı" şeklinde betimlenen "Mociuaquetzqui" gibi kötü kaderli sanılarak onun için ağlarlardı. Ancak ailesi ve kocası çok sevinirlerdi. Çünkü onun güneşin evine gedeceğine inanırlardı. Yaşlılar doğum sırasında ölen kadınların, güneşin evi değil de "kadınlar ülkesi" şeklinde betimlenen "Ciuatlampa" adını verdikleri ülkeye gideceklerine inanırlardı. Törenler yapılırdı. Özellikle törende kadınlar çeşitli şenilikler yaparak onu kadınlar ülkesine gönderirlerdi. Kabile inançlarında ayrıca doğum sırasında ölen kadınlar gömülmeden önce çeşitli sözlerle uğurlanırlardı. Bu sözler "..Sen siyah süs tüyü, sen anasının kuzusu, sen savaşçı, sen ey güzel, sen küçük güvercin, sen benim kızım! Çok çalıştın, çok yoruldun, kötü talih seni buldu. Sevgili annen, prenses ve savaşçı Ciuacouatl-Quilaztli seni yanına aldı. Annenin ellerine verdiği kalkanı aldı, kaldırdın ve yükseltin. Şimdi uyan ve ayağa kalk. Şimdi artık gün doğdu, aydınlık oldu. Arara yükseldi, sabah kızıllığı her yanı kapladı, al tavuk, al kırlangıç ve tüm ateş renkli güzel kuşlar şarkı söy-

lüyorlar. Ayağa kalk ve hazırlan, mutluluk, saadet ve haz içinde yaşanılan o güzel yere, güneşin-annenin ve babanın evine git. Haydi, güneşe eşlik et, sevgili kız kardeşlerin, yüce prensesler, onlar ki sonsuz mutluluk ve sevinç içinde yaşar, her zaman güneşle birlikte ve onun yanında olur, onu neşelendirir, şamatayla ona eşlik ederler, onlar senin elinden tutacaklar! Haydi, mutlu olacağın yere git, efendimiz güneş tanrısının yanında, o iyi ve güzel yerde yaşa. Onu kendi gözlerinle gör, kendi ağzınla konuş onunla. Ona dua et, bizim için onunla konuş! Çünkü biz her şeyimizle kendimizi sana teslim ediyoruz..." şeklinde dramatize edilerek söylenirdi. İkinci ölüler ülkesi olan Tlalocan, yağmur tanrısının ülkesiydi. Burada herkesin zengin ve mutlu olduğu anlatılır. Tlalocan'a bulaşıcı hastalıklardan ölenler giderdi. Tlalocan'ın her zaman yaz mevsimi ve yeşilliklerle dolu olduğu ifade edilir. Diğer üçüncü ölüler ülkesi olan Güneş evine savaşta ölenlerin ruhları giderdi. Savaş kurbanları da güneşin evine giderdi. Bu ruhlar burada dört yıl geçirdikten sonra parlak ve renkli tüylü kuşlara dönüşürlerdi.

Ölüler ülkesini belirten bir sembol

Üst dünya: Yaratıcı tanrıyla ilgili kapsamlı olarak dini inançların hortlamasının ataerkil uygarlıklar döneminde büyük devrenin başlamasıyla oluşmuş olabileceği tahmin ediliyor. Toprak katmanları gibi dinsel inanışta yaratılış ile ilgili 13 üst dünya inancı tanrısal baskı karşısında halk arasında yerleşmiş bir inançtı. Buna bağlı olarak uygarlıkların takvimlerini düzenlerlerken onüç üst dünya ile ilgili olası gelişmeleri önceden ele almak ister gibi bir davranış sergiledikleri ortadadır. Yaratılış inancıyla ilgili üst dünyalar Mayalar ve Azteklerde farklı tanrısal kimliklerle ele alınmış ve bu evrelerin getireceği olaylarla inancın yükseleceği düşünülmüştür. Maya takviminde büyük devrenin

başlamasıyla onüç üst dünyanın etkisi halk üzerinde enerjileri değişmiş ruhsal bir davranışın ortaya çıkması şeklinde de değerlendirilir. Yapılan araştırmalarda üst dünyanın büyüme aşaması farklı tablolarla ele alınmıştır. Carl Johan Calleman'ın konuyla ilgili hazırladığı tabloyu ilave etmeyi uygun gördüm. Calleman'a göre; "...Birinci üst dünya (İ.Ö.3115-2721) tarihleri arasında (tohumun ekilmesi) şeklinde ele alınan bu gelişme Amerika'da görülmüyor, Merkez / Avrupa'da "Sümerlerin An'ı" tanrısı şeklinde ortaya çıkıyor. Doğu ve Asya'da ise bir hareket görülmüyor. İkinci üst dünya (İ.Ö.2721-2326) tarihleri arasında durağan bir dönem olarak ele alınmıştır. Hiçbir gelişmenin olmadığı dikkat çekicidir. Üçüncü üst dünya (Tohumun çimlenmesi) İ.Ö.2626-1932 tarihleri arasında değerlendirildi. Hz. İbrahim'in Kenan diyarına göç edişi (İ.Ö.2300) ana tema olarak gösteriliyor. Dördüncü üst dünya İ.Ö.1932-1536 tarihleri arasında kayda değer gelişme görülmemiştir. Beşinci üst dünya (İ.Ö.1538-1144) tarihleri arasında "filizlenme" dönemi olarak düşünülür. Bu dönemde İ.Ö.1480 civarı Musa, geleneksel Çin (Shangay) etkisi görülür. Altıncı üst dünya (İ.Ö.1144-749) tarihleri arasında aktiftir ve bir gelişme görülmedi. Yedinci üst dünya "çoğalarak büyüme" İ.Ö.749-355 tarihleri arasında belirdi. Amerika bölgesinde Zapotek / Tzolkin İ.S.550 – İşaya (İ.Ö.748) Zerdüşt (İ.Ö.550) İkinci İşaya (İ.Ö.550) Pisagor (İ.Ö.550) Avrupa bölgesindeki aktif gelişmelerdi. Asya'daki gelişmeler ise Lao-Tzu; Buda (İ.Ö.552) Hindistan'da tekrar doğuş; Konfiçyüs (İ.Ö.551) olarak belirlendi. Sekizinci üst dünya (İ.Ö.355-İ.S.40) tarihleri olarak belirlendi. Aktif bir gelişmenin olmadığı anlatılır. Dokuzuncu üst dünya "tomurcuklanma" (İ.S.40-434) Amerika'da Teotihuacan kentinde Quetzalcoatl, Avrupa'da İsa / Pavlus (İ.S.33- 37) Hıristiyanlık Talmut Museviliği. Asya'da ise Çin'deki Budizm (İ.Ö.551) belirtilerdir. Onuncu üst dünya (İ.Ö.434-829) aktif bir gelişme görülmedi.

Onbirinci üst dünya "çiçeklenme" (İ.S.829-1223) tarihleri arasında Amerika'da Chicen Itza ve Tula'da ikinci Quetzalcoatl Avrupa'da Hıristiyanlığın Kuzey ve Doğu Avrupa'ya yayılması, haçlı seferleri, papalık gücünün zirvesi şeklinde görülür. On ikinci üst dünya (İ.S.1223-1617) tarihleri arasında Asya'da İ.S.632 İslamiyet'in gelişmesi görülür. Onüçüncü üst dünyanın ise, meyve verme "İ.S.1617-2011" tarihleri arasında olduğu düşünülür. Avrupa'da Hıristiyanlığın yayılması ve İ.S.1620 İngiliz göçmenler...

W

Walter Krickeberg: Aztek, İnka, Toltek ve diğer kabilelerin efsanelerini günümüze aktaran bir yazardır. Türkiye'de Türkçe'ye çevrilen eserleri vardır.

Waxaklahun Ubah Kawil: (İ.S.695-738) tarihleri arasında hüküm süren Copan hanedanının onüçüncü kralıdır. "18 tavşan" anlamında tanımlanan adı yazıtbilimci David Stuart tarafından "Waxaklatun Ubah Kawil" olarak isimlendirilmiştir. Sözcük anlamını da "Kawil'in 18 gövdesi" şeklindedir. Ünlü ama şansız bir hükümdar olduğu yazılan kişi İ.S.9 Temmuz 695 yılında tahta geçti. Aztekler bu kral adına mısır bitkisinin üretim kaynağı olan "gıda dağı" adında bir tapınak yaptırdılar. Kendisine düşkün bir kral olduğu için Copan meydanını heykelleriyle donatmıştır. Bu kralın İ.S. 3 Mayis 738 (Maya takviminde 9.15.6. 4.166 Cimi 4 tzek) yılındaki kader günü olarak anlatılan oyun alanının son şeklinin kutsamasından hemen sonra Quirigua kralı "Gök Kawak" tarafından yakalanıp, boynu kesilmiştir. Aztek mitolojisinde bu kral için "gıda dağı"nı simgeleyen bir tapınak atfedilmiştir.

Wiğberto Jimenez Moreno: Meksikalı bir tarihçidir. Aztekler üzerine araştırmalar yaptı. Bölgenin coğrafi konumlarını ön planda tutarak yaşamış olan yerlilerin izlerini takip etmiş, hanedan soylarıyla tapınılan tanrı-kral Quetzalcoatl'ın öyküleriyle Azteklerin kullandıkları takvim sayıları arasında bağlantı kurarak Tula kentinin Tolteklerin başkenti olduğuna karar vermişti.

X

Xaltocan: Meksika vadisinde Tezcoco gülünün havzasında yer alan bir göldür. (Aynı zamanda da yerleşim alanının adıdır. Meksika'nın orta vadisinin kuzey tarafında yer alan ve Azteklerin yaşamış olduğu merkezi konumunda bulunan bir kenttir. Arkeolojik bir alandır.) Yağışlı havalarda suları yükselir ve ana havzanın bölgesine taşırdı. Yapılan incelemelerde bulunanlar burada 1519 yılında yerleşim alanları olduğu yönündedir. Gölün kıyısındaki yerleşim yerine de Xaltocan adı verilmişti. Günümüzdeki Van gölüyle Van ili (Tuşpa) gibi.

Xaratanga: Azteklerde de varlığı bilinen bir tanrıça. Tzintzuntzan'da yaşayan Tarasko halkı tarafından tapınılan ve "hamamların koruyucusu" olarak bilinen ay tanrıçası olarak tapınıldı. Azteklerin yer tanrıçaları gibi toprak ve tarım ürünleri, onların oluşumlarını ve büyümelerini simgelerdi. Hamile kadınların gittikleri hamamda koruyucu olarak bilindiği için aynı zamanda da hamamların koruyucu tanrıçası olarak tapınıldı. Mitolojik öykülerde kendisine ait tarımın sembollerine zarar veren sarhoş iki rahibi cezalandırır ve yılana dönüştürür.

Xcuinanme: Tollan'da meydana geldiği tahmin edilen uğursuz bir günde bölgeye gelen dişi cinlere verilen bir ad. Bu cinlerin Huastek ülkesine yaşlıların isteği üzerine gönderildiği anlatılır.

Xicco mağarası: Chalco'da bir gölde küçük bir ada. Tlalmanalco Chalco bölgesinde yer alır. Aztek mitolojisinde kral Uemac batıda kaybolduğu zaman buraya gitmiş ve buranın dünyanın merkezi olduğunu düşünmüştü. Yani yerli-

lerin inancında Uemac'ın kaybolduğu bu nokta dünyanın merkezi olarak algılanmıştır.

Xihuitl: Güneş yılı olarak bilinir. "Turkuaz" anlamında tanımlandı. Çağdaş takvim örneği 365 gün olarak hesaplanırdı. 18 cempohualli / 20 günlük dönemler ve 5 artı günden oluşurdu.

Xicalanco: Deniz kenarında bir yerleşim yeri. Eski bir liman kenti. Buraya ulaşmak istiyenlerin Guatemala'daki acalan ormanlarından Honduras körfezine kadar kara yolu ya da küçük kanolarla gidilebildiği anlatılır.

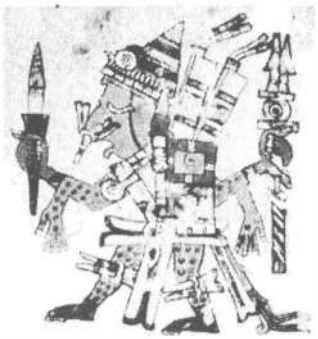
Xicocotl: Toleklerin yaşadıkları bir dağ. Quetzalcoatl'ın agave yapraklarını bu dağa bıraktığı açıklanır. Burada anlatılmak istenen alkol olarak kullanılan agave yapraklarının tohumlarının ekilmesi olayıdır.

Xilonen: Aztek tanrıçası. Sözcük anlamı "genç mısır başağı" şeklinde tanımlandı. İlk körpe mısır tanrıçası olarak tapınıldı. Yağışlı mevsimde ilk mısır ürününü başlığında taşıyan bir tanrıçaydı. Bu tanrıçaya Altcaualo ve Cuauhitleua törenlerinde tapınıldı.

Xicotencatl: Tlaxcalteque halkının şefidir. İspanyollar Cortez'in eşliğinde Azteklerde katliam yaptıkları zaman Azteklerin düşmanı olan biriydi. İspanyollarla ittifak yaparak yerlilerin ölümüne neden oldu.

Xipe Totec: Azteklerin insan kurban ettikleri ızdırap tanrısı olarak tapınıldı. Xipe Totec'e ilk başlarda Oaxaca ve Guerrero bölgesinde yaşayan Zapotekler ve Yopi yerli halkı tarafından tapınılmıştı. Zapotakler ona bitki tanrısı olarak tapınır ve yaratılışın tanrısı olan Quetzalcoatl ile özdeşleşmiş olduğuna inanırlardı. Tapınağının adı ise "Yopico ya da yepi"evi şeklinde belirtilmişti. Anauatl iteouh (kıyı tanrısı) olarak bilinir. Xipe Totec tanrısına kurban edilen kişi önce uyuşturuluyor, sonra da derisi canlı canlı yüzüldükten sonra kalbi yerinden sökülerek sunulurdu. Kurbanı yakalayan savaşçı onun derilerine bürünüp, dans ederek tanrıya yeni bir yaşam ve bereket vermesi için du-

alar ederdi. Deriler daha sonra Xipe Totec tapınağının mahzenlerinde saklanırdı. Burada derilerin çürümesinden kaynaklanan kokulardan Aztekler de rahatsızlık duymalarına karşın tanrıları için bu sıkıntıyı göğüslerlerdi. Sözcük anlamı "derisi yüzülen efendimiz" şeklinde tanımlandı. İlkbahar tanrısı ve sabahyıldızı tanrısı olarak gösterilir. Onun için yapılan törenler dramlarla doluydu. Bu Tanrıya kurban edilmesi için bir esir seçilirdi. Bu esirin canlıyken göğüs kafesi yarılıp yüreği oradan çıkarıldıktan sonra "kafa derisi" dışında bütün vücudunun derisi yüzülürdü. Daha sonra da bir rahip bu deriyi elbise gibi üzerine geçirirdi. Bu tanrılar için yapılan kurban törenlerinin temeli Mayalara dayanmaktadır. Xipe Totec'in gerçek adı henüz bulunmamıştır. Ancak Dresden kodeksinde Tanrı "Q" olarak isimlendirilmiştir. Sözcük anlamı "derisi yüzülmüş efendimiz" anlamında betimlenen Aztek tanrısı, Xipe Totec'in Mayalardaki karşılığı olarak bilinir. Bu tanrı çoğu zaman sunaklarda kalp kurban etme, savaş sahneleri, bazen de yaşlı ölüm tanrısıyla bağlantılı olarak betimlenmiştir. Aztek tanrısı Xipe Totec ile kuzey yönü tanrıları gurubunda sayılırlardı. Xipe Totec ile ilgili ilk betimlemeler, Teotihuacan kentinin yakınlarındaki Xolalpan ve Texcoco görülür. (Bak Tezcatlipoca.)

Xipe Totec

Xıuhcoatl: Aztek mitolojisinde "kuraklığın turkuaz ateş yılanı" şeklinde betimlenen bir tanrı olarak tapınıldı. Tanrı Huehueteotl ile özdeşleştirildiği anlatılır. Genelde yılan olarak tanımlanır ancak bazı belgelerde beygir şeklinde heykellerle resmedildiği görülür.

Xiuhacan: Dünyevi bir yer olmadığı belirtilen mitolojik bir yer. "Turkuaz mavisi suyun yeri" şeklinde tanımlandı. Buraya gökyüzü okyanusu adı da verilir. "bulut yılanı"

şeklinde tanımlanan Apanecatl da suda yaşayan biri olarak belirtilir.

Xiuhcoatl'ın betimlendiği bir çizim

Xiuhnel: Güneş tanrısının emriyle savaşı başlatan beş bulut yılanının katliamından kurtulan bir bulut yılanı. Teslim olduktan sonra Chicomoztoc'a yerleşti. Mitolojide diğer bulut yılanı Mımıch ile birlikte avlanmak için iki geyiğin peşine düşerler ve yorulurlar. Geyikler iki kadına dönüşürler. Kadınlardan biri Xiuhnel ile konuştuktan sonra onunla yatmak ister, Xiuhnel kadının üzerine çıktığında kadın birden dişleriyle onun kalbini yerinden alır ve öldürür. Kardeşi olarak bilinen Mimich ise bir oyun olduğunu hissedince diğer kadınla yatmadan bir ateş yaratıp, içine girerek saklanır. Kadın onu dört gün kovalar, sonunda Mimich okunu kadına atar ve kadın tekrar geyik şekline döner.

Xiuhcoac: Azteklerde bir eyalet adı. Huaxtek (Huaztek) eyaleti olarak belirtilir.

Xilotepec: Azteklerde bir eyalet adı. Eski Otomi ülkesi olarak bilinir.

Xiuhtecuhtli: (İ.Ö.3115-2721) tarihleri arasında tapınılan tanrıdır. Ateş ve zaman tanrısıdır. Uinal'ın dokuzuncu gün işareti ve trecena'nın birinci gün hükümdarıdır. Üst dünyanın başlangıcı ve bitimine kadar tapınılan bir kültü vardı. Toltekler tarafından da tapınılan ve "turkuaz beyi" ya da "turkuaz'ın efendisi" şeklinde tanımlanan savaşçılar ve kralların koruyucusu olarak tapınılan bir tanrıydı. Bu tanrının Meksika vadisinde çok çeşitli süs hayvanları ve kadın şeklinde betimlenen farklı biçimleri vardır. Bu biçimlerden biri Obsidyen kelebeği olarak bilinen Itzpapalotl'dı. Tolteklerin inançlarına göre kelebek ateşin temsilcisiydi. Bu nedenle Tanrının göğsünü süslerdi. Xochimilco kentinde "evin içinde" anlamında betimlenen Chantico adında bir tanrıça daha vardı. Bu da ateş ve gü-

neş Tanrılarının savaşçı yönlerini temsil ederdi. Aynı tanrı adına samandan bir tapınak yaptırıldı. Tlacateccan'ın belgesinde güneşten gelen bir darbeyle vurulduğu söyleniyor.

Xiuhtzone: Tepotzotlan'da bir dağ. Burada Turkuaz ve calait madenleri oldukça çoktu. Toltekler bu madenleri oradan taşıyıp, yakındaki nehirde yıkayıp, temizlerler daha sonra da onları işlerlerdi. Madenlerin yıkandığı nehire de "Turkuaz'ın yıkandığı yer " adını koydular.

Xıuhtecuhtlı: "İhtiyar tanrı" şeklinde betimlenen bir Tanrı olarak tapınılır. "Eski davul" şeklinde açıklamalar yapanlar da vardır. Ueueteotl ve Xıuhtecuhtlı adlarıyla da anıldı. Törenlerde genellikle davullarda onu temsil eden semboller vardı. Onun adına düzenlenen kutlamalarda tanrılara kurban olarak kesilecek mahkûmlar ateşin içine atılırdı. Mahkümlar ateşte ölmeden önce kancalarla rahipler tarafından göğüsleri yarılarak yürekleri çıkarılırdı. İşte Azteklerin çılgın ve son derece zalimce yaptıkları kurban törenlerinden biri daha. Burada insana işkence çektirdikten sonra kalbinin göğüs kafesinden çıkarılması el yazmalarında da gösterilmiştir. Başında ateş yanan bir çanakla betimlendi. Mayalarda da tapınılan bir tanrıydı. Yaşamın ateşini temsil ettiği şeklinde ifadeler var. Karısının adı da Chalchıuhtlıcue'dir. Günümüzde olduğu gibi eski dönemlerde de hayvanlarla kıyasıya savaşı başlatan insanlar sonuçta yeryüzü topraklarına sahip olmayı başarmışlardır. Bu toprak savaşında hem hayvanlarla savaşmayı ihmal etmemiş ve hem de kendilerinin bir yaratıcıları olabilir düşüncesiyle çeşitli yollar deneyerek tanrıya inanmışlardı. (Bak Huehueteotl.)

Xiupohualli: Mixtek takviminde "yıl sayımı" karşılığı olarak kullanılan bir sözcük. Birinci takvimde "takvimin adı" olarak kullanıldı. Mixtek takvimi Mayalarda da kullanılan bir takvimdi. Bu takvim 365 günlük güneş sayımına göre kullanıldı. Bu takvim dönemi İspanyolca "Veintena" de-

nilen 20'şer günlük 18 aya bölünüyordu. Toplam gün sayısı 360 olarak hesaplanırdı. Eski ve yeni yıl arasında 5 günlük artı bir zaman daha ilave edilince 365 günlük takvimin gün sayısı ortaya çıkıyordu. Bu artı günler için nemontemi sözcüğü kullanıldı. Yıllar "yıl taşına" göre adlandırılmıştı. Yılların tahmini adları; tavşan, kamış, çakmaktaşı, bıçak ve ev olarak bilinirdi. Bu takvim Aztek devletinde yıllık tören takvimi şeklinde kullanıldı. Takvimde belirlenen 18 ayın bir anlamı da yılda 18 törenin yapılması şeklindeydi.

Xipintli: Azteklerde sünnet derisine verilen ad.

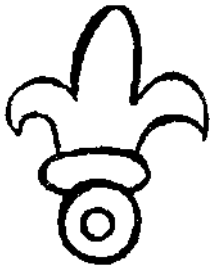
Xılonen: Aztek tanrılar mitolojisinde tapınılan bir tanrı olarak bilinir. Halchıucıhuatl olarak da tapınılır. Aztek mitolojisinde mısır tanrıçası olarak bilinen Cınteotl'ın bir başka versiyonu olma ihtimalinin yüksek olduğunu savunanlar vardır. Bu tanrıça da genç mısır tanrıçası şeklinde anlatılır. Önemli kişilerin dikkatini üstünde toplayan genç bir tanrıça olduğu söylenir. Eylül ayında rahipler onun adına genç bir kızı hasadın daha iyi olması için kurban ederlerdi. Onun benzeri şeklinde bilinen tanrıçanın Ilamatecuhtlı olduğu anlatılır. (Bak Chıcomeccatl.)

Xluhmolpilli: Azteklerde 52 yıllık zaman diliminin sonunda kutlanan "ateş festivali"nin adıdır. İnanılmaz ama bugün ateş ritüelleri Anadolu'nun çoğu inançlarında hala uygulanmaktadır. Azterkler 52 yıllık zaman diliminin bitimlerini ateşler yakarak kutlarlardı. Anadolu'da "Nevruz" bayramı bu törenlere eş değer olarak düşünülebilir. Ancak zaman farklılıkları iki tören arasındaki özellik olarak belirtildiği gibi, kurban törenleri de ayrılmış olarak görülmektedir.

Xmulzencab: Aztek mitolojisinde arı tanrılar olarak bir kategoride toplananlara verilen bir ünvandır. Ah Muzen'in de aynı düşünce içinde olan bir tanrı olduğu ifade edilir. Arı gibi ısırdıkları da anlatılır. Genelde arı şeklinde betimle-

nirler. Belge yetersizliği nedeniyle hakkında daha fazla bilgi verilemiyor.

Xochimanolya: Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Çiçek adağı" anlamında tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 14 Nisan tarihinde yapılırdı. Bu şenlik tarlalarda ilk ayinler, ekin törenleri, çiçek adağı, rahiplerin kurban derilerini giymesi şeklinde yapılırdı. Törende insanlar kurban edilir ve derileri kurbanı gerçekleştiren rahibin sırtında 20 gün kalırdı. Törende adlarına kurbanlar kesilen tanrılar ise; Tlaloc, Chalchıuhtlıuce, Centeotl ve Coatlıuceydi.

Xochitl'in sembolü

Xochimilco: Aztekler tarafından kuşatıldıktan sonra topraklarına kattığı bir kent. Meksika vadisinde yer alır. Bu kentte tatlı su gölleri bulunurdu.

Xochitl: Türkçe karşılığı "Çiçek" olarak betimlenmiştir. Çiçekler tanrısı olarak tapınıldı. Mayaların Tzolkin takvimine göre Aztek dilinde yirminci günün adı. Mayalarda "Ahau" adıyla yazılmış ve tapınılmıştır.

Xochimilca: Nauhaların sekiz olarak belirlenen soylarından biri. Bu soy Colhucan bölgesine yerleşerek yaşamını devam ettirdi. Aztlan'dan suyoluyla gelen Aztekler onların burada yaşadıklarını gördüler.

Xochimilco: Azteklerde bir yerleşim alanı. Bu gün arkeolojik sit olarak değerlendiriliyor. Döneminde diğer büyük ticaret merkezlerine yakın bir konumu vardı. Aztekler tarafından kuşatılan bir kentti.

Xochitlapan: "Bahçe Ülkesi" olarak tanımlandı. Aztek inançlarında ölenler çocuk ya da bebekse öldükten sonra birinci sırada halk tarafından inanılan ölüler ülkesi Mictland'a değil Xochitlapan'a giderlerdi. (Bak üç ölüler ülkesi.) Bu ülkede inanışa göre süt ağaçlarının bulunduğu hikâye edilir. Çocuklar ağızlarını açık tutar ve ağaçlardan dökülen sütleri içerlerdi.

Xochıpılı: Aztek mitolojisinde Xochıpıllı adıyla da tapınıldı. Sözcük anlamı "çiçek prens" şeklinde tanımlandı. Önceleri dansçılar, oyuncular ve çalgıcıların Tanrısı olarak tapınıldı. Tanrı adına törensel olarak "Çiçek" adlı bir bayram kutlanırdı. Bu bayram için Aztekler "Çiçekler prensi" olarak da isim takmışlardı. Bayram öncesi cinsel ilişkiye giren çiftler cezalandırılırdı. Cinsel ilişki bu dönemde günah sayılırdı. Yirmi günlük evrede "Ozomatli" adlı günü temsil eder. Betimlendiği hayvansal varlık ise maymundur. Kuşlara dönüştüğü söylenen ölü ruhları korumakla görevli olan bir tanrı şeklinde de ifade edilir. (Bak Xochıpıllı.)

Xochipılı'nin betimlenen çizimi

Xochıpıllı: Aztek mitolojisinde Xochıpıllı adıyla da tapınıldı. Sözcük anlamı "çiçek prens" şeklinde tanımlandı. Önceleri dansçılar, oyuncular ve çalgıcıların Tanrısı olarak tapınıldı. Tanrı adına törensel olarak "Çiçek" adlı bir bayram kutlanırdı. Bu bayram için Aztekler "Çiçekler prensi" olarak da isim takmışlardı. Bayram öncesi cinsel ilişkiye giren çiftler cezalandırılırdı. Cinsel ilişki bu dönemde günah sayılırdı. Yirmi günlük evrede "Ozomatli" adlı günü temsil eder. Betimlendiği hayvansal varlık ise maymundur. Kuşlara dönüştüğü söylenen ölü ruhları korumakla görevli olan bir tanrı şeklinde de ifade edilir. (Bak Xochıpılı.)

Xochipili'nin minyatür heykeli

Xochialcalco: Bir dağ. Bu dağın etekleri ve yükseklerinde Aztekler yerleşim alanları yapmışlardı.

Xochicauaca: Toltek kökenli bir doktor olarak açıklandı. Yetenekli buluşları sayesinde bulduğu ilaçlar çeşitli bulaşıcı hastalıkları yendi. Tıbbın ilk doktorları gözüyle bakılan

yetenekli kişiydi. "ayağını yere vuran" anlamında betimlenen dans ve tören tanrısı olarak bilinir.

Xochiocothtli: Sarı renkte, sakıza benzer bir bitki. Reçinesi (ambra liquda) olan bir bitkidir. Amerika'da yetişen bu bitki birçok iyileştirici özelliğinin dışında balgam sökücü ve bazı uyarıcı maddeler de içerir. Kara günlük ağacı olarak bilinen bu bitki "Liquidambar Styraciflua" familyasındandır.

Xochiquetzal: Sözcük anlamı "çiçek ve quetzal" ya da "dik duran çiçek" anlamında tanımlandı. Tüm yeryüzü ve yeraltı bitkilerin yer aldığı bölgelerin koruyucusuydu. Ay tanrıçası olarak tapınıldı. Adı, çiçek anlamına gelen Xochitl ile değerli / güzel anlamına gelen Quetzal sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Azteklerde aşk ve fahişelerin tanrıçası olarak tapınıldı. Mutluluğu, kur yapmayı ve romantik aşkı simgelerdi. Bunun diğer özelliği de "aynı sefa" adındaki ölçü çiçeğiydi. Göğüs uçlarının dikliğinden dolayı " dik duran çiçek" olarak betimlenmiştir. Yani çiçekler tanrısı olarak da tapınıldı. Bazen de büyük sarkık memeli olarak gösterilmiştir. Cortez'in istilasından sonra bağımsız bir devlet statüsünde olan Tlaxcala'da bir kabile Tanrısı adına kutlanan törende fahişeler kurban edilirlerdi. "onunla güçlendirilen" anlamında bilinen "Chicahuaztli" adında bir asası vardı. Yirmi günlük evrenin "Xochitli" adlı gününü temsil eder. Betimlendiği hayvansal varlık ise kartaldı. 12-31 Ekimde "dağların şöleni" anlamında tanımlanan "Tepeilhuitl" bayramında tapınıldı. Güzel bir tanrıça olduğu için Aztek kadınları bu tanrıçaya kendilerini benzetmeye çalışırlardı. Saçlarını bu tanrıçanın saçı gibi örüp kurdeleyle bağlarlardı.

Xochipili-Codek borgia

Xochicalco piramidi: Azteklerde bir piramit. Bu piramidin duvarları üzerinde birçok kabartma yazı bulunmaktadır.

Araştırmacı arkeologlar bu piramitlerin üzerindeki alçak kabartmalar şeklindeki çeşitli sembollerin bilerek kazınmış olabileceğini ileri sürerler. Bu sembollerin karşılıkları bugün için henüz çözüme ulaşmamıştır. Yazıtbilimcilerin çabaları doğrultusunda bazı kral ve tanrılara ait sembollerin karşılıkları bulundu, ancak kaynak eksikliğinden daha geniş açıklamalar yapılamıyor.

Xochiyaotl: Sözcük anlamı "çiçek savaşı" şeklinde tanımlanır. Bu anlam güzel giyimli savaşçıların savaş meydanına çiçek yağmuru şeklinde çoğalarak katılması şeklinde anlamlandırıldı. Bu tıpkı askeri bir tören şeklinde yapılırdı. Daha geniş bilgi için (Bak Çiçek savaşları.)

Xoconocho: Azteklere bağlı bir eyalet adı. Bugünkü adı Soconusco'dur. Guatemala ve Chiapas'ın bir kısmını kaplar. Burada İ.Ö.3000-2000 yılları arasında "Geç Arkaik Evre" ye ait bazı buluntular ele geçirilmiştir. Bugünkü adı Soconusco'dur. Burada yapılan araştırmalarda bulunan buluntular "radyokarbon" yöntemiyle analiz edilerek geç arkaik Chantuto evresinin köy yaşamını belirlemişti.

Xocotitlan: Toluca ovasında bulunan Otomi ve Mazahua ülkesi.

Xocotlhuetzi: Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Hasat-Xocotl mevsiminin büyük düşüşü" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 1 Eylül tarihinde yapılırdı. Bu şenlikte ateşe adaklar, xocotl (direk) ağacına tırmanmak için gençlerin yarışması, ata tanrılarının anılması şeklinde kutlamalar yapılırdı. Törende tapındıkları tanrılar ise Huehueteotl, Xıuhtecuhtli, Yacatecuhtli ve ata tanrılardı.

Xolco: Azteklerde bir yerleşim alanı. Bugünkü adı San Anton olarak bilinir.

Xolotl: Aztek mitolojisinde tapınılan ikiz tanrılardır. İkiz tanrılara verilen ortak ad. Birinci şekli olan "Nanahuatzin" olarak tanımlanan gökyüzüne yükselen güneş, ikinci betimlemesi ise akşamları güneşi yeraltında saklayan köpek

tanrı Xolotl olarak betimlenmiştir. Uinal'ın on yedinci gün işaretine hükmeden tanrı. "köpek başlı canavar" anlamındadır. Quetzalcoatl'ın kardeşidir. Ayrıca yirmi günlük devrelerde "ollin" adlı günü temsil eder. Betimlendiği hayvansal varlık ise ağaçkakandır. Genellikle çirkin yüz hatlarıyla korku verici bir yaratık şeklinde tanımlanır. Quetzalcoatl sabahyıldızı olan Venüs'ü, Xolotl ise akşam yıldızını temsil ederdi. Nanauatl şeklinde biçim değiştirir. Meksikalılar iki saplı mısıra da bu adı verirler. Kamburu çıkmış bir şekilde gösterilen bu tanrı genellikle yıkım işareti olan bir balta taşırdı.

Xolotl'ın bir heykeli

Xolotl Kodeksi: Azteklerle ilgili bir el yazmasıdır. Resimli olarak hazırlanmış bu el yazmasında Çicimeklerin yaşamak için toprak aradıkları yazılmıştır. Meksika vadisine nasıl yaklaştıkları ele alınmıştır. Oklar ve yaylarla çölde nasıl yaşamaları gerektiğiyle ilgili arayış içindeydiler. Bunlar hayvan postu giyerlerdi. El yazmasında belirtilen kabilenin çektiği çileler Mısır'dan göç eden Yahudi halkının kaderiyle aynı değerde düşünülmekteydi. İki kabilenin de yer bulabilmek için çektikleri çileler uzun bir şekilde anlatılır.

Xoxopehualoc: Motecuhzoma'nın oğullarından biri. İspanyollara yiyecek yardımı yaptıkları için rahipler, kaptanlar ve "büyük kardeşler" dedikleri kişiler tarafından idam edildi.

V

Vitzilipaslı: Azteklerde tapınılan bir tanrı. Bu tanrı için çocuklar, kadınlar ve erkekler kurban edilirdi. Belge yetersizliği nedeniyle dinsel kültü, tapınma geleneği ve kişiliği hakıında daha detaylı bilgi verilemiyor.

Y

Yacacolco: Azteklerin yaşadıkları bir kent. Kral Motecuhzoma döneminde İspanyollar tarafından saldırıya uğradı. Yerliler İspanyol işgalcilerini püskürtmeyi başarıp, 53 savaşçıyı esir aldılar. Bu esirleri hiç vakit kaybetmeden tanrılarına kurban ettiler.

Yacata: Tarasko halkının yaptırdıkları piramitlere verilen ad. Tzintzuntzan'da bu piramitlere benzer 5 adet yan yana piramit yer almaktadır. Yapıları gereği Meksika'daki diğer piramitlerden farklı yapılmıştır.

Yacatecuhtli'nin bir betimlemesi

Yacatecuhtlı: Yiacatecuhtli şeklinde de yazıldığı görülür. "öncü kuvvet lordu" olarak ifade edildi. Aztek mitolojisinde Yıacatecuhtlı adıyla da tapınıldı. Sözcük anlamı "öncülerin efendisi" şeklinde tanımlandı. Tüccarların tanrısı olarak tapınıldı. Uzun burunlu ve sırtında dört yönü belirleyen pervane şeklinde bir sembol taşıdı. Bu pervaneyi daha sonra araştırmacılar haç şeklinde tanımladılar. Bazı kaynaklarda da tanrıça olarak ifade edildi. Süslere çok düşkün bir tanrıça şeklinde anlatıldı.

Yacotzin: Prens Ixtlilxochitl'nin annesinin adı. Oğlunun Cortez tarafından vaftiz edilmesine karşı çıktığı için sıkıntılı bir dönem yaşadı. Sarayı oğlu tarafından yakılan Yacotzin bir tapınağa sığınmak zorunda kaldı. Ancak öldürülmekten korktuğu için tapınaktan dışarıya çıkmadan vaftiz olmak istedi. Bu isteği Cortez tarafından kabul edildi. Adı Dona Marıa olarak değiştirildi. Yacotzin, Tezcoco kentinde Hıristiyanlığı kabul eden ilk kadın olarak tarihe geçmişti. Diğer dört kızı da vaftiz edildiler.

Yağmur: Aztek takvimindeki matematik sayılarından ondokuz rakamına verilen ad. Bu ad 260 günlük Tzolkin takvimine göre uyarlanmıştır. Sayısal benzerlikleri yirmi sayısına kadar olan el ve ayak parmaklarının toplamı olarak belirtilmiştir.

Yağmur Güneşi: Yağmur Güneşi Dönemi "4 yağmur" şeklinde tanımlanmıştı. Aztek söylencelerinde ilk yaratılışta adı geçen üçüncü dünya dönemi olarak anlatılır. Bu dönemde göklerden ateşler yağdı ve insanlar öldüler. Söylencelerde ateşin dışında göklerden kum ve taş da yağdı. Her tarafa volkanik küller dağıldı, lavlar fokurdadı ve taşlar kırmızılaştı.

Yaquı: Qu'iche mitolojisinde Nauha halkına verilen ad. Bu ad Aztekçe "göç etmiş olanlar" anlamında tanımlanan Yague şeklindedir. Maya ülkesine göç edenlere verilen bir unvandır. "Kan emici ve kurban edici" şeklinde tanımlanan bu halk Tolteklerin ilk kurucularıdır.

Yaratılış söylenceleri: Meksika vadisi çevresinde din politikasıyla yerleşen rahipler "Meksika söylenceleri" adı altında bir dizi yazı yazdılar. Bu rahipler İspanyolların bölgeyi kuşattıktan sonra Hıristiyanlık dinini yaymak için devlet tarafından gönderilen kişilerdi. Rahipler yerlilerin yaşlılarından dinledikleri öykülere özellikle yaratılış öykülerine hayranlıkla bakmış, onları günümüze aktarmayı başarmışlardır. Bunların hazırladığı mitolojik söylenceler en çok yeryüzünün kökeni, güneş, ay ve yağmur olguları

hakkındadır. Bu söylencelerle bölgedeki yerlilerin yaşam tarihi de ortaya çıkmış oldu. Geçmiş dönemlerde her uygarlığın kâtipleri halkına ve yaşam geleneklerine özgü yaratılış öyküleri derlemişlerdi. Dikkat edilirse eski uygarlıklarda yaratılış öykülerinin olmadığı uygarlık yok gibidir. Bunun bence tek nedeni o dönemlerde hortlayan kayıp inancının moda haline dönüşmesidir. Çünkü kent devletlerinin kendi yasal devlet söylencelerinin dışında birliği oluşturan yerli kabileleri arasında dilden dile dolaşan öyküler de günümüzde ilgi ile izlenmektedir.

Yaotl: Sözcük anlamı "Düşman" şeklinde tanımlandı. Tezcatlıpoca'nın da bir diğer adı olduğu söyleniyor. (Bak Tezcatlıpoca.)

Yauhtli: Yerliler tarafından yapılan bir çeşit vermut olarak kullanıldı. "Vermut oto" şeklinde de bilindi.

Yaxchilan: Mayalarda önemli bir yerleşim yeri. Arkeolojik buluntu yeridir. Burası İspanyollar tarafından bulunan bir yer olarak kayıtlara geçer. Burada Aztekler de yaşadılar.

Yecetecuhtli: Azteklerde tapınılan bir tanrı. Bu tanrı Maya tanrısı "Ek Cuah" ya da "Siyah Tanrı M"nin Azteklerdeki tapınma adıdır. Tüccarların tanrısı olarak saygı gördü. Uzun burunlu ve sırtında dört ağızlı bir sembol taşır. Azteklerde iş yapılırken dürüstlüğe son derece önem verilirdi. Pazarı denetleyenler bu duruma özen gösterirlerdi. Konulan kuralları bozanlar oldursa suç unsuruna göre ceza verilirdi.

Yedinci gök katı: Puebla vadisinde'ki Tlaxala bölgesinde yaşayanların onüç gök katından başka inandıkları dokuz gök katının evrelerinden yedincisidir. Yedinci gök katında yüksek miktarda toz bulunmaktadır. Yeryüzüne tozlar oradan gelmektedir.

Yedinci olay: Azteklerin alametleri anlatmakla bitmez. Bir taraftan Sahagun bir taraftan da Munoz Camargo söz konusu alametlerle ilgili derinlemesine araştırma yapmışlardır. İspanyollar Aztek topraklarına gelmeden yaklaşık

on yıl önce yerliler garip olaylara tanık oldular. Bu olayları kötüye işaret olunan alametler olarak düşündüler. Bu alametler hakkında "...Meksika gölünde balıkçılar, diğer kayıkçılar ve kuş avcıları, bastonu andıran koyu tüylü bir kuş yakalayıp, görmesi için Motecuhzoma'ya götürdüler. Motecuhzoma kara holdeydi, güneş çoktan batışa geçmişti. Bu öylesine has ve muhteşem bir kuştu ki, hiç kimse garipliğini abartamaz ya da yeterince iyi anlatamazdı. Kafasının üzerine içinde semanın, üç yıldızının ve ikizler yıldızının görülebileceği yuvarlak, şeffaf bir ayna şeklinde bir taç vardı. Motecuhzoma bunu gördüğünde içini korku ve hayret kapladı. Çünkü kuşun tacında semanın yıldızlarını görmenin kötü bir alamet olduğuna inanıyordu..." şeklinde ifadelerin olduğu görülür.

Yedinci üst dünya: Araştırmacılar yedinci üst dünyayı "çoğalarak büyüme" şeklinde tanımladılar. Dönemin İ.Ö.749-355 tarihleri arasında bir gelişme gösterdiği belirtiliyor. Bu tarihlerde de tek tanrıcılık inancının yayıldığı görülür. Hatta tanrının sadece Yahudilerin tanrısı olduğu düşüncesi ağır basmaktaydı. Amerika'da Zapotek ve Tzolkin (İ.Ö.550), Avrupa'da; İşaya (İ.Ö.748), Zerdüşt (İ.Ö.550) İkinci İşaya (İ.Ö.550) Pisagor (İ.Ö.550) Asya'da Lao-tzu, Buda (İ.Ö.552) Hindistan'da tekrar doğuş Konfiçyüs (İ.Ö.551) şeklinde gelişmeler görülmüştür. Mayalarda olduğu gibi Azteklerde de üst dünya inançları vardı. Bu dönemde Yahudi peygamberler; İşaya, Amos'a ve Hosea'ya bilgileri öğretmeyi başardılar. İşaya Yahudilerin kuralları bozduğunu ileri sürerek istilacılarla işbirliği yaptı (Mısır ve Asur'da olduğu gibi.).

Yedinci kötü alamet: İspanyolların bölgeye gelmeden önce belirtileri görülen yedinci kötü alemet. Bu alamet "...Ağlara garip bir yaratık takıldı. Gölde balık tutan adamlar, kül rengi, baston şekilli bir kuş yakaladılar. Kuşu kara evdeki Motecuhzoma'ya getirdiler. Kuşun kafasının üstünde garip bir ayna vardı. Aynanın ortası yarıktı

ve yüzünde karanlık gökyüzü görülebiliyordu. Motecuhzoma yıldızları ve Mamlhuaztlı'yi görünce bunu büyük ve kötü bir alamet olarak kabul etti..." şeklindedir.

Yeitecpatl: Bir tanrı. Hamile kadınlar doğururken ve göbek bağıyla onunla bağlıyken resimlerde tasvir edilir. Tanrıça "üç çakmaktaşı bıçağı"nın bir resminde görüntülenmiştir. Belge yetersizliği nedeniyle dinsel kültü, tapınma geleneği ve kişiliği hakkında daha detaylı bilgi verilemiyor.

Yeşim tas: Araştırmacı arkeologların yaptığı kazılarda buldukları bir resim üzerinde "külden yaratılan" anlamıyla insanların geldiği ilk anavatanlarına verilen bir ad olarak karşımıza çıkıyor.

Yeşim taşı kemiği: Azteklerde bir kurbanın geride kalan kemiklerine verilen bir yakıştırmadır. Kadın ve erkek kemiklerinin ölüler ülkesinde yaşayanların tümünü içermektedir. "Ölüler ülkesi", insanların yayıldığı yer olarak Amerika yazınsal sanatı olan öykülerinde de sık sık yer almıştır.

Yeryüzü tanrıçası: Meksika mitolojisinde hırçın, ele avuca sığmayan, yiyip yutan bir varlık olarak tanımlanmıştır. Yeryüzünün tanrıçası olarak bilinir. Küçük taş heykeller, sandıklar ve kapılar onun figürü ile süslenmiştir. Tasvirlerinde bu tanrıçanın sadece ağzında değil kol ve dirseklerinde bile keskin dişler olduğu gösterilmiştir. Onun sadece ölüleri değil güneşin batışı ve doğuşunu da yuttuğu anlatılır.

Yıacatecuhtlı: "öncü kuvvet lordu" olarak ifade edildi. Aztek mitolojisinde Yıacatecuhtlı adıyla da tapınıldı. Sözcük anlamı "öncülerin efendisi" olarak tanımlandı. Tüccarların tanrısı olarak tapınıldığı belirtiliyor. Uzun burunlu ve sırtında dört yönü belirleyen pervane şeklinde bir sembol taşıdı. Bu pervaneyi daha sonra araştırmacılar haç şeklinde gibi göstererek tanımladılar. (Bak Yacatecuhtlı.)

Yıkılış alametleri: Azteklerin yavaş yavaş yıkılışlarını yerliler çeşitli alametlere bağlarlar. Bu alametlerin sekiz tane

olduğu ve imparatorluğun yıkılışının bunlara bağlı olduğu ifade edilir. Sahagun bu alametleri yerel kaynaklardan derleyerek ele almıştır. İspanyolların bölgeye gelmeden önce belirtileri görülen ilk kötü alamet şudur; Yerliler bunu; "...Alev almış bir mısır tanesi ateş saçan bir şafağın kızıllığını andırıyordu. Sanki gökyüzü yaralanmıştı. Ateş kanamış gibi damla damla akıyordu. Tabanı geniş tepesi dardı, semanın tam kalbinde parıldıyordu..." şeklinde anlatmışlardı. İkinci kötü alamet; "...Huitzilopochtli'nin tapınağı alev aldı. Kimsenin tapınağı ateşe vermediği, kendiliğinden yanmaya başladığı sanılır. Bulunduğu kutsal bölgenin adı "otoritenin evi" şeklinde tanımlanan Tlacateccan'dı. Ve işte yanıyor, tahta kolonlar yanıyor! Alevler, ateşin dilleri dışarı fırlıyor, parıldayan alevler gökyüzüne tırmanıyor. Yangını söndüremediler ve tapınak yerle bir oldu..." üçüncü kötü alamet; "...Yıldırım bir tapınağa zarar verdi. Bu tapınak Tzonmolco'da bulunan samandan yapılı Xiuhtecuhtli tapınağıydı. O gün yağmur yağıyordu, ancak hafif bir yağmurdu. Sadece çiseliyordu ve hiç gök gürültüsü duyulmamıştı. Bu yüzden yıldırım bir alamet olarak görüldü..." dördüncü kötü alamet; "...Güneş hala ışıldarken gökyüzünde ateş akımları görüldü. Üç parça halinde geçti. Güneşin battığı yerden çıkıp güneşin doğduğu yere yönelerek yağmur gibi kor parçaları saçtı etrafa. İnsanlar uzun kuyruğunun semadan akarak geçtiğini görünce, bin küçük zil aynı anda çalınıyormuşçasına bağrıştılar ve büyük kargaşa yaşandı..." Beşinci kötü alamet;"...Rüzgâr suyu kaynayana kadar dövdü. Sanki öfkeden köpürüyormuş gibi, cinnet geçiriyormuş da kendini yiyip bitiriyormuş gibiydi. Çok uzaklardan gerilerek havaya doğru yükseldi ve evlerin duvarlarına çarptı. Sele kapılan evler sular altında kaldı..." Altıncı kötü alamet; "...İnsanlar geceleri ağlayan bir kadının sesini duymaya başladılar. Gecenin yarısında şehirde dolaşıyor, yüksek sesle' Evlatlarım, bu şehirden

kaçmalıyız(!) diye feryat ediyor, ağlıyordu. Başka zamanlar da ise; Evlatlarım, sizi nereye götüreyim' diye bağırıyordu..." yedinci kötü alamet; "...Ağlara garip bir yaratık takıldı. Gölde balık tutan adamlar, kül rengi, baston şekilli bir kuş yakaladılar. Kuşu kara evdeki Motecuhzoma'ya getirdiler. Kuşun kafasının üstünde garip bir ayna vardı. Aynanın ortası yarıktı ve yüzünde karanlık gökyüzü görülebiliyordu. Motecuhzoma yıldızları ve Mamlhuaztlı'yi görünce bunu büyük ve kötü bir alamet olarak kabul etti..." sekizinci kötü alamet; "...Şehrin sokaklarında canavara benzeri yaratıklar görüldü, tek vücudu ancak iki kafası olan değişime uğramış insanlar. Mocetuhzoma'ya gösterilmek üzere kara eve götürdüler, ancak Motecuhzoma onları görür görmez yok oldular."

Yılan: Aztek takvimindeki matematik sayılarından beş rakamına verilen ad. Bu ad 260 günlük Tzolkin takvimine göre uyarlanmıştır. Sayısal benzerlikleri yirmi sayısına kadar olan el ve ayak parmaklarının toplamı olarak belirtilmiştir.

Yılan günü: Bir yılan günü olarak Aztek takvimindeki dokuzuncu ayın yeni takvimdeki karşılığı 12-31 Temmuz arası olarak bilinmektedir.

Yıllık törenler: Aztekler geleneksel olarak belirli tarihlerde yıllık törenler yaparlardı. Bu törenleri tarihleriyle birlikte takvimlerinde gösterirlerdi. Törenler; Atlcaualo, Cuauhiteua, Tlacaxipehualiztli, Tozoztontl, Xochimanaloya, Huey Xozoztli, Toxcatl, Etzalcualiztli, Tcuilhuitontli, Huey Tecuilhuitl, Miccaihuitontli, Tlaxochimaco, Huey Miccailhuitl, Xocotlhuezi, Teotleco, Tepeilhuitl, Quecholli, Panquetzaliztli, Atemoztli, Tititl, Izcallı, Hauhquiltamalcualiztli, Nemontemi adlarını taşırdı. Yıllık olmayan diğer iki törenin adı ise Toxiuhmolpilia ve Atamalcualiztli şeklindeydi. Bu törenlerle ilgili açıklamalar ilgili bölümlerde belirtilmiştir.

Yiollo altepetl: Sözcük karşılığı "kentin yüreği" anlamında tanımlandı. Azteklerde yöneticilik unvanları olan Tlatoani ve Chiuacoatl için kullanılan bir unvandı.

Yoallı Tlauana: Aztek tanrısı Xipe Totec için söylenen ilahide "gece içkicisi" anlamında tanımlanmıştır. Bunun nedeni yerlilerin bereketli yağmurların geceleyin yağdığına inanmalarındandı.

Yohualichan: Aztek uygarlığında bir tapınak. Bu tapınağın rahibi güneyden gelen yabancıları karşılamak için Motecuhzoma tarafından müfettiş olarak görevlendirilmişti.

Yohualticitl: İ.S.829-1223 tarihleri arasında tapınılan Maya Tanrısı. Doğum tanrıçası olarak tapınıldı. Betimlendiği kuş ise kırmızı papağandı. Bu tanrıça Maya halkının inançlarına göre onbirinci üst dünyaya hükmediyordu. Yohualticitl'e Azteklerde zaman tanrıçası olarak tapınıldı.

Yopico: Azteklerde yeryüzü tapınağı olarak bilinir. Bu tapınağın iç odalarında yere gömülmüş bir biçimde Tlacaxipehualizitl ve Tozoztontli sunakları yer alırdı. Bahar şenliklerinde bu sunaklar kullanılırdı. Tapınağın tanrısı ise Xipe Toec'di. Bu tapınak kayaya oyulmuş Malinalco tapınağı gibi yeryüzünün girişi anlamında sembolik bir mağara şeklinde tasvir edilmiştir. Bu iki tapınak arasında törensel bir benzerlik vardı. Tlatoani'ler bu tapınakta taç giyme törenlerinden sonra kendi kanını ya da bıldırcın kanını tanrılara tütsü şeklinde sunarlardı.

Yoyomoctli: Azteklerin kadın cinsel organına (Vajina) verdikleri ad. Vajinanın kısaltılmış adına ise "bebecik" diyorlardı. Bu sözcük böbrekler için de kullanılıyordu. Ancak Gallı'nin açıklamalarına göre bu sözcüğün doğrudan böbrekler için kullanılmış olabileceğini işaret ediyor.

Z

Zacatecas: Teotihuacan kentinin kuzeyinde yer alan ve İnkaların yaşadıkları bir yerleşim yeri olduğu anlatılır. Arkeolojik bir alandır. Burada Aztek yerlileri de yaşadılar.

Zacatenco kültürü: Meksika civarında genel olarak iki kültür göze çarpmaktadır. Bu kültürler Zacatenco ve Ticoman kültürü olarak karşımıza çıkar. Zacatenco kültürü Ticoman kültüründen kültürel farkların dışında sosyal yaşamdan da ayrılır. Bu kültür döneminin gelişme gösterdiği en iyi tarihler; İ.Ö.1000-500 arasında ifade edildi. Kültürün geliştiği merkez ise Tlatilco kentiydi. Bu tarihlerden sonra beklenmedik doğa hareketleri yaşandı. Bunlar Aztek metinlerinde seller, tayfun, kül yağmuru ve yanardağ patlamaları olarak ele alınır. Bu afetlerin dört dönem öncesi yaşadığı anlatılır. Zacatenco kültüründe seramik çalışmaların üzerinde tombul kadın resimlerinin yer aldığı göze çarpar. Kadınlar küçük çocukları taşırken ve bazen de kollarında köpeklerle resmedilmiştir. Tombul kadın resimlerinin hangi amaçlarla yapıldığı ise kesin olarak bilinmemektedir. Bu resimlerin öteki dünyada ölülerle yapacakları yolculuk sırasında eğlenmeleri için çizilmiş olabilecekleri tahmin ediliyor. Bu dönemde yapılan Tlatilcıo heykelleri de ilgi çekici olmuştur.

Zapotlantenan: Katran yapımcıların tanrısı olarak bilindi. 12-31 tarihlerinde "dağların şöleni" şeklinde tanımlanan Tepeilhuitl töreninde tapınıldı. Törende amarant hamuru ile heykelleri yapıldı.

Zumpango: Meksika vadisinde Tezcoco gölünün havzasında yer alan bir göldür. Yağışlı havalarda suları yükselir ve ana havzanın bölgesine taşardı. Yapılan incelemelerde

burada 1519 yılında yerleşim alanları vardı. Bu gölün kıyılarında yapılan arkeolojik araştırmalarda Azteklerle ilgili buluntular elde edildi. Bu göller büyük kaynak sularıyla beslenirdi. Ekin alanı olarak gösterilmiştir. Gölün kıyısında bulunan yerleşim yerine de Zumpango adı verildi.

DİZİN

A

Aatlmextin, Acamapichtli, Acachinanco, Acatl, Ace centli, Achitometl, Acoloco, Acolhua, Acolhuacan, Acolhuacan, Acolhuaque, Acolmahuacatl, Acolmıztlı, Acocentli, Acolnahuacatl Acolmıztlı, Acozintli, Acueco, Acuecucyotıcıhuatı, Aculnahuacatl Tzaqualcatl, Acxoxecatl, Acxoyatl, Adobe, Agave, Ahmıtzotl, Ahuıateteo, Ahuızotl, Ahuıtzotl, Ahuiateto, Akbaba, Alcalde, Alfonso Caso, Allice Marriott, Altıncı gök katı, Altıncı üst dünya, Altıncı kötü alamet, Altıncı olay, Altiplano, Amanteca, Amaranth, Amate kağıdı, Amimitl, Amole, Anahuac, Anecuyotl, Androjen, Apachiohuaaliztli, Apanecatl, Arara, Arquebus, Atamalcualiztli, At'a tapınma, Atemoztli, Atempanecatl, Atenchicalco, Ateş yakmak, Ateş yılanı, Atl, Atlacamani, Atlatonın, Atlatonan, Atlacuiuayan, Atlacoya, Atlacualo, Atlaua, Atlanteittaya, Atlatl, Atlaua, Atlıyaçapan, Atlixcatzin, Atmaca, Atolli, Atonal, Atotonilco, Atototztli, Atzcapotzalco, Atzacoalco, Auanime, Auitzotl, Auzin Kodeksi, Ayauhchicauaztli, Ayauhteotl, Ayocomolli, Ayotlan, Axayaca, Axayacatl, Axin, Axocapan, Axolotl, Axoquentzin, Azcalxoch, Azcapotzalco, Azcapotzalco, Azcatl, Azcapotzalco, Aztek, Aztekler, Azteklerin kökenleri, Aztek İmparatorluğu, Aztek eyaletleri, Azteklerde yönetim, Aztek söylenceleri, Azteklerde doğum, Azteklerde mimarlık, Azteklerde isim glifleri, Azteklerde resim sanatı, Azteklerde heykelcilik, Aztek takvim taşı, Aztek astrolojisi, Azteklerde eğitim, Aztek doktorları, Azteklerde din, Azteklerde dua, Azteklerde şiir,Azteklerde şarkılar,Azteklerde dil, Azteklerde tarım,Aztlan,

B

Badianus kodeksi, Baturini Codex'i, Bajo, Bernardino de Sahagun, Beşinci olay, Beş bulut yılanı, Beşinci üst dünya, Beşinci kötü alamet, Birinci güneş evresi, Beşinci güneş evresi, Bitki toplayıcılar, Birinci üst dünya, Birinci gök katı, Birinci olay, Beşinci Gök katı, Blood Clot, Borbınicus Kodeksi, Botuini Kodeksi, Burgonet, Büyük piramit,

C

Cacama, Cacatlı, Cahuecaahua, Calixtlahuaca, Calmecac, Calpixque, Calpulli, Calli, Camaxtli, Camotli, Campeche, Canutoda, Carcıque, Carol

K.Rachlin, Catoche, Castile Kastiya, Caudillo, Ce acatl, Cempoalteca, Cencocopi, Cenote, Cempoalteca, Cempohuallı, Cencocopi, Centeotl, Centzon-Totochtin, Centzonuitznaua, Cerro Gordo, Chacmool, Chichimeca, Chalchihuitlicue, Chalchihuites, Chalco, Chac, Chacmol, Chalchiuhtlicue, Chalchiuhtlicue, Chalchihuitlicue, Chalchiuchuatl, Chalca, Chalchiuhtecolotl, Chalchiuhtotolin, Chalmecatecuchtlı, Chantico, Chalchiuhnenetzin, Chalchiuhtotolin, Chantico, Chanpoton, Chapultepec, Chichilquauitl, Chichitl, Chicahuaztli, Chichimec, Chichimeca, Chicomeccoatl, Chicomexochtlı, Chihucoatl,Chicomoztoc, Chicunauhapan, Cihuacoatl Tlilpotonqui, Chili, Chilmolli, Chimalman, Chimalpahin, Chimalpopoca, Chinampa, Chirimia, Chiwakli, Chocomoztoc, Cholula, Cholula, Cholultaca, Chuamocotzin, Chuatecpan, Cicpatzin Tecuecuenotzin, Cihuacoatl, Cihuconahuehecatl, Cihuateto, Chimalman, Cincallı, Cinteotl, Cinteocihuatl, Cipactonal, Cipactli, Cipatlı, Cipactonal, Cipactonal, Citlatonac, Citlaltepec, Ciudadela, Ciuateotl, Ciuacoatl, Ciuacouatl-Quilaztli, Ciua temixiuitique, Ciuatlampa, Civatateo, Coaixtlahuaca, Coatepetl, Coateocalli, Coatl, Coatl Xoxouhqui, Coatlinchan, Coatzacoalco, Coatlepantli duvarı, Coauoxtli, Coixtlahuaca, Contitlan, Coauhcoatl, Cochenille, Cochimetl, Cochtoca, Cocijo, Cocomitecuhtl, Cocotli, Codex, Codex Borbonicus, Codex Borgia, Codex fejervary, Codex Florentino, Codex Laud, Codex Magliabecchi, Codex tellerianoremensis, Codex Ramirez, Codex vatıcanuas, Codex Vaticanius B, Codex Cospi, Codex Magliabecchiano, Codex Ixtlilxochitl, Codex Tudela, Codex Veita, Codex Vaticanus 3738, Codex Vatican A, Codex Fonds Mexicanus 20, Codex Rios, Codex Boturini, Codex Mendoza, Codex Xicotepec, Codex Tonalamatl, Codex Aubin, Codex Duran, Codex Cozcatzin, Codex Azoyu, Codex Chimpalpin, Codex Azcatitlan, Codex Manuscript Commentary, Codex Manuskrypt Badianus, Codex Zouche-Nutall, Codex Egerton, Codex Sanchez-Solis, Codex Waecker Götter, Codex Bodley, Codex Selden I, Codex Selden II, Codex Anute, Codex Tlatelolco, Codex Vindobonensis, Codex Wiedenski, Codex Becker, Codex Becker I, Codex Becker II, Codex Alfonso Caso, Codex Colombino, Codex Osuna, Codex Tulane, Codex Baranda, Codex Dehesa, Codex Muro, Codex Yanhuitlan, Codic, Cohualpopocatzin, Cohuayhuitl, Colhuacan, Colula, Comallan, Comalese, Cotoch, Copilco, Couatl İcamac, Coatlicue, Couatlicue, Coutlan, Coyoacan, Coyohuehuetzin, Coyolopan, Coyolxauhqui, Coyote, Coyoxochitl, Coyonazaco, Coxcoxtli, Cozcacual, Cozcatlan, Cozcatzin, Cu, Cuachtemoc, Cuahitleua, Cuaxolotl, Cuappatzin, Cuauhnahuac, Cuauhcalco, Cuauhtli, Cueopan, Cuetlaxtlan,

Cuetzpallin, Cuextecatl Ichocayan, Cuexcomate, Cuetlaxtan, Cuexteca, Cuicacallı, Cuichili, Cuicuilco, Cuitlahuac, Cuitlahuac, Cuitlauaca, Cuitlalpitoc, Culhuacan, Culhuacanenses, Culverin, Cueravahperi, Curicaveri, Curiti-echa,

Ç

Çaçalıçaptı, Çiçek, Çiçek, Çiçek savaşları, Çiçimekler,

D

Deniz kabuğu boynuzu, Dik ağaç, Dinsel takvim, Doğa şifacıları, Doğum, Dokuz katlı nehir, Dokuzuncu gök katı, Dokuz gök katı, Dokuzuncu üst dünya, Don Hernando Cortes, Dördüncü üst dünya, Dördüncü Güneş evresi, Dördüncü gök katı, Dördüncü kötü alamet, Dördüncü olay, Dört adam, Dört oğul, Dört ibadet dağı, Dörtyüz bulut Yılanı, Durango, Dünyanın yaratılışı, Dünya dönemleri, Dünya merkezine açılan yol,

E

Eagle-man, Ecatepec, Ehecatl, Encomienda, Entrada, Eon, Erkek ve dişi güç, Etzhuanhuanco, Etzalcuazilitli, Extramaduru, Ev, Evlilik, Ezoterik,

F

Faloconet, Fernando Alvarado Tezozomoc, Florentina el yazması, Foetor ex ore, Francisco Hernandez de Cordoba, Fray Bernardino de Sahagun,

G

Gavilla, Gece ve rüzgar, George Vaillant, Geyik, Gökyüzünün kurtulması, Gökyüzüne giden yol, Grande, Guatemala, Güneşin evi, Güneş yılı, Güneşin yaratılışı, Güneş kültü, Güneşin sönmesi, Güneş diski, Güneşin Yaratılış öyküsü,

H

Hamile kadınlar, Hareket, Hayvan Neslinin Yaratılması Öyküsü, Hecateupatiltzin, Hecatzin, Heinrich Wallnöfer Fribaurg, Hector Montezuma, Hidalgo, Huauhtli, Huaulquiltamalcualiztli, Huastec, Huehuetlan, Huehuetl, Huehueteotl, Huehuecoyotl, Huehuecoyotl, Huemac, Huexotzincal, Huexotzingo, Huexotla, Huey tlatoque, Huey Tecuilhuitl, Huey Miccailhuitl, Huey Tozoztli, Huipl, Huitzilana, Huitzilihuitl, Huitzilopochtli, Huitzilopochtli'nin öyküsü, Huitzilopochco, Huitznahua, Huixachtlan, Huixtocıhuatl, Huiznahuatlailotlac, Hun Nal, Huracan,

I

Ipalnemohuanı, Ix Chel,Ix Ch'up ,Ix Cuiltlatl, Ixencuilchilli, Ixtaccihuatl,
Ixtaccıhuatl, İxuhcoatl, İxtenlı,Ixtlılton, Ixtlilxochitl, Ixtlilxochitl, Ixtlilxochitl, Ixtlilxochitl, Itzcoatl, Itzcuintli, Itzlı, Itcohuazin, Itzcouatl, Itzmalın, Iutecuhtlı, Izcalli, Itzpapalotl, Iztactepetl, Iztapalapa, Iztlacoliuhqui,

İ

İchtilmatl, İcnocuatl, İcnocuicatl, İcpalli, İkinci olay, İkinci Güneş Evresi, İkinci üst dünya, İkinci gök katı, İkinci kötü alamet, Ilancue, İkiyüzaltmış günlük takvim, İlamatecuhtli, İlk baba, İlk kötü alamet, İnanita Altepetl, İnkalar, İnsanlığın yaratılışı, İnsan kurban etme, İtzal-mixocatl, İum Cimih, İxtilton,

J

Jaguar, Jaguar güneşi, Jaguar güneşi dönemi, Jicama, Jinete, Jorge Acosta,

K

Kağıt elbiseler, Kalabatun, Kamış, Kan verme, Kan alanlar, Kaplumbağa adası,
Kara ev, Karapazı, Karınca, Kartal, Katun, Kertenkele, Kendini kurban etme, Kepek tedavisi, Kinich Ahau, Kinich Kakmo, Kolibri, Kopal, Kotinga, Köpek, Kuetzalcoatl, Kurban, Kukulcan, Kurban töreni, Kurban bıçağı, Kurban tanrısı, Kurban taşı, Kuyumculuk,

L

Labret, Lahun Chan,

M

Maceualli, Macehual, Macuıl, Macuılcozcacuahtlı, Macuıltonaleque, Macuıl Tonaleque, Macuılmalınallı, Macuıl-Malınallı, Macuıltochtlı, Macuıl-Tochtlı, Macuıl-Cuetzpallın, Macuılcuetzpalın, Macuılcuetzpallı, Macuıl Cozcacuhatlı, Macuilxochitl, Macuıl Xochtlı, Magliabechiano kodeksi, Mağara, Maguet agave, Malinalca, Malinalco, Malinalli, Malınalxochıtl, Malinalxochtli, Malintzin, Mamalhuaztl, Mancınık, Mapa Quinatzin Kodeksi, Mapa Tlohtzin, Maquıltonaleque, Maquey, Maquauhuitl, Maquihuıx, Maquizcouatl, Maravadi, Mariano de Sılva Rondon, Maske sanatı, Matlalcueye, Matlaccouatzin, Matlacxochitl, Matlalcueye, Matlactili, Matlalcueıtl, Matlatzinca, Maxtla, Maxlatlin, Mayahual,

Mayouel, Mayalar, Mayaquel, Mayequeler, Maymun, Mazatl, Mazatlan, Mecatlapouhqui, Mecitli, Mendoza kodeksi, Mexicatl achcauhtli, Mexıtl, Mextlı, Mexolotl, Metztlı, Metzlı, Metztitlan, Mezoamerika, Mİccail-huitontli, Mıchuacan, Mıchuaque, Mıctecacıhuatl, Mictecacfhuatl, Mıctlan, Mıctlantecuhtlı, Mıctlantecuhtzı, Mıctlancuauhtla, Mıguel Leon-Portılla, Mıguıztlı, Mikstekler, Mimich, Mimixcoca, Mimixcoua, Mizquic, Mixcoac, Mixcoatl, Mixteca Alta, Mixteca Baja, Mizcoatechialtitlan, Mısır tanesi atıcıları, Mısır tanrısı, Mociuaquetzqui, Moctezuma, Monte alban, Motecuhzom, Moquihuik, Motecuhzoma I, Motecuhzoma II, Mocte-zuma, Montezuma, Motelhuihtzin, Motetequi, Moyocanı, Moyotlan, Munoz Camargo'dan alamet açıklamaları, Myocoyatzin,

N

Nachan-Can, Nacuilxochitl, Nacxit Xuchit, Nagual, Nahuaların soyları, Nahuatl dili, Nahui Ocelotl, Nahui Ehecatl, Nahui Quihahuitl, Nahui atl, Nahuatl, Nahui ollin, Nahual, Naa-kal tabletleri, Nanacatl, Nanahua, Nanauatzin, Nana, Nanahuatzın, Nanautzın, Nanauatl, Nao, Nap-patecuhtli, Naua, Naualı, Naualoztomeca, Nauhyotzin, Nauhtla, Nauhyotzin, Nefis köreltme, Nelli teotl, Nemontemi, Nenepiltextli, Netzahualcoyotl, Netzahualcoyotlian, Netzahualpilli, Nezaualpilli, Nezahualpilli, Nezahualcoyotl, Nezahualquentzin, Nocheztli, Nochtli, Nonoualco, N onohualk, Nonoualcatepetl, Nopaltzin,

O

Oaxaca, Obsidian kelebeği, Ochpanzitli, Octli, Octli tanrıları, Ocelotl, Ocelotonatiuh, Ocelotonaitiuh, Ollin, Olmeca Uıxtotin, Ololiuque, Omacatl, Omecıhuatl, Omecıuatl, Omecinatl, Ometecuhtlı, Ometeoltloque, Ometecutlı, Ometeoltloque, Ometeotl, Omesihuatl, Ometotchtlı, Omicetl, Onbeşinci ay, Onbirinci üst dünya, Onikinci üst dünya, Onüçüncü üst dünya, Onikinci ay, Onuncu üst dünya, Onüçünü ay, Ondördüncü ay, Opochtlı, Opochtzin, Oqueyzal, Ot, Ot doktorları, Otomi, Otumba, Oxomoco ve Cipactonel, Oquiztzin, Oxitipan, Oxomoc, Ozelotl,Ozomatlı, Oztomeca, Oztoticpac,

Ö

Ölüm, Ölüler ülkesi, Ölümün renkleri, Önemli linkler, Örümcek kadın,

P

Pamuktan zırh, Pàntitlan, Panitzin, Panuco, Panutlan , Panguetzaliztli, Papantzin Oxomoc, Papaztac, Papianipanaamacani-pananacaca, Patecatl, Pauahtun, Patlacaltl, Patolli, Paynal, Pemmikan, Petatilo, Petlacalcatl,

Petecatl, Petlatl, Peyotl, Pıquete-Zına, Pıguete zı, Pılgue, Piaztli, Piktun, Piltecuthli, Piltzintecutli, Pimalar, Pipiltin, Pitaya, Pinotl, Pleiades, Pochtecas, Potonchan, Popocatepetl, Popocatepetl tepesi, Popoloca, Poyauhtecatl, Pulque,

R

Rüzgar, Rüzgar Güneşi, Rüzgar mücevheri,

Q

Quahuacan, Quaauhtotohua, Quachtli,Quahuhquechulo, Quauhtlehuanitl, Quauhtemalan, Quaocatl, Quauhcouatl, Quauhtli, Quauhxicalli, Quauhteca, Quauhtlehuanitl, Quauli, Quauhtloquetzqui, Quauhtlehuanit, Quauhtitlan, Quauitl eua, Quaxolotl, Quaxolotl-Chantico, Quecholli, Quetzal, Quetzalcoatl, Quetzacoatl, Quetzalcoatl'ın suçu, Quetzalcoatl, Quetzalpetlatl, Quetzalcoatl Totec Tlamacazquı, Quetzalcoatl Tlaloc Tlamacazquı, Quetzalxoch, Quetzalaztatzin, Quiateo, Quiahuitl, Quilaztli, Quinatzin,

S

Sabahyıldızı efendisi, Savaşın çıkış, Savaşçılar, Sekizinci ay, Sekizinci gök katı, Sekizinci kötü alamet, Sekizinci üst dünya, Seramik işçiliği, Serf, Siyah Tezcatlıpoca, Siyah Tanrı M, Sogamoso, Su, Su güneşi, Süreyya Takımyıldızı, Süt bezi iltihabı,

Ş

Şiir dili, Şifalı bitkiler,

T

Tacuba, Taç savaşı, Takvim taşı, Tamahuancan, Tamalli, Tamazuala, Tamazul, Tamouanchan, Tanrıça, Tanrılar ocağı, Tarasque, Tarasko, Taşbıçak, Taş işçiliği, Tatula, Tavşan, Tavşan, Teapatian, Techichiaru, Tecamman, Tececec, Tecozauitl, Teccıztecatl, Tecpatl, Tecocoltzin, Tecohuentzin, Tecololan, Teconal, Tecpanecatl, Tecpantlayacac, Tecpancaltzin, Tecpantzinco, Tecpatzin, Tecuilhuitonatli, Tecucıztecatl, Tecuhtli, Tecutzquani, Telcalıpoca, Telleriao-emensis Kodeksi, Telpochcalli, Telpochtli, Temazcaltecı, Temazcaltechı, Temazcal, Temel piktografik kayıtlar, Templo mayor, Temoctzin, Tenextli, Tenexxochıtl, Tencuicuilatl, Tencunenenque, Tenoch, Tenocha, Tenochtl, Tenochtitlan, Teocalhueyacan, Teocuitlaquemitl, Teocalli, Teonanacatl, Teopantalli, Teocentlı, Teotl sözcüğü, Teotleco, Teotlecco kutlamaları, Teocuitlatl, Teosintli,

Teoqualo, Teoyaomıquı, Teoyaomquı, Tepaliliztli, Tepanec, Tepanec devleti, Tepantemoctzin, Tepeopulco el yazması, Tepe yiollo, Tepeyollotli, Tepeyollotl, Tepeilhuitl, Tepiçtoton, Tepiltetexcuitlatl, Tepiltetextli, Tepolquatextli, Teponoztli, Tepopoxaquauique, Tepotzotlan, Tepzolac, Tepzolatl, Tepoztecatl, Tetehuitl, Teteoınnan, Tetlanmecatl, Tetlacuicuilique, Tetlepanqueetzaltzin, Tetzcalco, Tetzcoco, Tetzcocan, Teueuelli, Teuququixti, Teuctlamacaazqui, Tehuacan, Tetl, Tetzcoco, Tetzcoco'nun yaratılışı, Tetzcotzingo, Teuquiquixtl, Texcala, Texlipitl, Teyologuani, Tezacouacatl, Tezcatlipoca, Tezcalıpoca, Tezcatlıpoca'nın efsanesi, Tezcatlıpoca'nın maskesi, Tezcatzontecatl, Tezontle, Tezozomoc, Tezozomoc, Tezozomoctli Acolnahuactl, Tianquiztli, Ticoman Kültürü, Tillancalqui, Tiliuhcan, Timsah, Tititl, Titlacauan, Tizatlan, Tizatapan, Tizoc, Tizociahuacatl Quetzalaztatzin, Tlacaelel, Tlacaeleltzin, Tlacahuepantzin, Tlacateccan, Tlacatecatl, Tlacatecolotl, Tlacacacoatl, lacauepan, Tlaxcalteque, Tlacaxipehualiztli, Tlaccatecatl, Tlacochcalcatl, Tlacochcuetzin Tlacacuitlahuatzin, Tlacochcalcatl Cuappiaztzin, Tlacochcalco, Tlacochcalcatl, Tlacotli, Tlacolteot, Tlacotzin, Tlacopan, Tlacuiloani, Tlaelquanı, Tlahuica, Tlahuızcalpantechutlı, Tlahuıxcalpantec, Tlahuizcalpantecuhtli, Tlailotlac, Tlalli yiollo, Tlaltecatzin, Tlaltecuhtli, Tlamacazcatl, Tlamatepatlicitl, Tlamatinime, Tlan, Tlanqualoliztli, Tlanatonauliztli, Tlancuicuitlailiztli, Tlaltecayohhuacan, Tlalteceuini, Tlaltecuhtlı, Tlatuan, Tlaltetecui, Tlahuano, Tlahuicas, Tlahuizcalpantecuhtli, Tlalchi-tonatiuh, Tlalcocomolco, Tlaloc, Tlaloc dağı, Tlalocan, Tlaloque, Tlamacınzcatl, Tlamacazqui, Tlamatini, Tlapacoyan, Tlapechuan, Tlaquimiloltecuhtli, Tlatelolco, Tlatoa, Tlatocan, Tlatoani, Tlatlauhquitepec, Tlazolt, Tlazolteotl, Tlauixcalpantecuihtli, Tloque Nahuaque, Tlaque-Nauaque, Tlaoguenahuaque, Tlaquimilolli, Tlaxacala, Tlaxcaltek, Tlaxalteca, Tlaxochimaco, Tlazolteotl, Tlequauitl, Tleyquıyahuilla, Tlillancalli, Tlilcouatzin, Tliliuhquitepec, Tlilxochtli, Tlilpotonque, Tloque-Nahuaque, Tlohtzin, Tloque-Nahuaque, Tochancalqui, Tochitli, Toci, Tochpan, Tolnahuaclı, Tollan, Tollantzinco, Toltecayotl, Toltek, Toltekler, Tomatl, Tomoanchan, Tonacatecuhtli, Tonacacihuatl, Tonalacuiatl, Tonalamatl, Tonalpouhque, Tonalpouhallı, Tonatiuh, Tonanhueyatl, Tonantzin, Tontemoc, Top oyunu, Tota, Totoauc, Totomotzin, Totonak, Tototepec, Totoquihuaztli, Topantemoc, Topila, Topiltzin, Tozpanxoch Ixtlauacan, Tozoztontli, Toxcatl, Toxiuhmolpilla, Toxoxotlaticitl, Tozcuecuex, Trecena, Trupial, Tula, Turkuaz kalkan, Tutul Xiu, Tuztlan, Tzapotlan, Tzapoteken, Tzapotletana, Tzibilchaltun, Tzihua cpopocatzin, Tzılacatzın, Tzınıtzcan-Ayoquan, Tzıncoacoc, Tzıncoco, Tzıntzuntzan,

Tzıtzımıtl, Tzıtzımıme, Tzoc taşı, Tzompanquauitl, Tzompantli, Tzonchichiltic, Tzontecomatl, Tzontemoc, Tzontlilac, Tzoyectzin,

U

Uemac, Uenequa vecara, Ueuecoyotl, Ueueteotl, Uexotzinca , Uey cal-. pixqui, Uinal, Uitzco, Uitzilopochtli, Uıtztlampa, Uıxtochıhuatl, Uıtzılopochtlı, Uitzilopochtli, Uitziliuitl, Uitzitin, Uitzlampa, Uitznauac, Uitznauan Unos Anales Histricos de la Nacion Mexicana,

Ü

Üçüncü Güneşin evresi, Üçüncü olay, Üçüncü gök katı, Üçüncü kötü alamet, Üçüncü üst dünya, Üçüncü güneş Evresi, Üç ölüler ülkesi, Üst dünya,

W

Walter, Waxaklahun Ubah, Wiğberto Jimenez Moreno,

X

Xaltocan, Xaratanga, Xcuinanme, Xicco mağarası, Xihuitl, Xicalanco, Xicocotl, Xilonen, Xicotencatlü, Xipe Totec, Xıuhcoatl, Xiuhacan, Xiuhnel, Xiuhcoac, Xilotepec, Xiuhtecuhtli, Xiuhtzonę, Xıuhtecuhtlı, Xiupohualli, Xipintli, Xılonen, Xluhmolpilli, Xmulzencab, Xochimanolya, Xochimilco, Xochitl, Xochimilca, Xochimilco, Xochitlapan, Xochıpılı, Xochıpıllı, Xochialcalco, Xochicauaca, Xochiocothtli, Xochiquetzal, Xochicalco piramidi, Xochiyaotl, Xoconocho,Xocotitlan, Xocotlhuetzi, Xolco, Xolotl, Xolotl Kodeksi, Xoxopehualoc

V

Vitzilipaslı

Y

Yacacolco, Yacata, Yacatecuhtlı, Yácotzin, Yağmur, Yağmur Güneşi, Yaquı, Yaratılış söylenceleri, Yaotl, Yauhtli, Yaxchilan, Yecetecuhtli, Yedinci gök katı, Yedinci olay, Yedinci üst dünya, Yedinci kötü, Yeitecpatl, Yeşim tas, Yeşim taşı kemiği, Yeryüzü tanrıçası, Yıacatecuhtlı, Yıkılış alametleri, Yılan, Yılan günü, Yıllık törenler, Yiollo altepetl, Yoallı Tlauana, Yohualichan, Yohualticitl, Yopico, Yoyomoctli,

Z

Zacatecas, Zacatenco kültürü, Zapotlantenan, Zumpango

Açıklamalar

Aztek gün işaretleri

Maya takvimi Tzolkin çizelgesinde Aztek gün işaretlerinin karşılığı olarak yazılmıştır.

Cipactli, Mayalardaki karşılığı ise "Imx"
Ehecatl, Mayalardaki karşılığı ise "Ik"
Cali, Mayalardaki karşılığı ise "Akbal"
Cuetzpallin, Mayalardaki karşılığı ise "Kan"
Coatl, Mayalardaki karşılığı ise "Chicchan"
Miquiztli, Mayalardaki karşılığı ise "Cimi"
Mazatl, Mayalardaki karşılığı ise "Manik"
Tochtli, Mayalardaki karşılığı ise "Lamat"
Atl, Mayalardaki karşılığı ise "Muluc"
Itzcuintli, Mayalardaki karşılığı ise "Oc"
Ozomatli, Mayalardaki karşılığı ise "Chuen"
Malinallı, Mayalardaki karşılığı ise "Eb"
Acatl, Mayalardaki karşılığı ise "Ben"
Ocelotl, Mayalardaki karşılığı ise "Ix"
Cuauhtli, Mayalardaki karşılığı ise "Men"
Cozcacual, Mayalardaki karşılığı ise "Cib"
Ollin, Mayalardaki karşılığı ise "Caban"
Tecpatl, Mayalardaki karşılığı ise "Etznab"
Quiahuitl, Mayalardaki karşılığı ise "Cauac"
Xochitl, Mayalardaki karşılığı ise "Ahau "

Tonalpohualli takvimine göre gün işaretleri

Birinci gün: **"Timsah"**
İkinci gün: **"Rüzgar"**

Üçüncü gün: **"Ev"**
Dördüncü gün: **"Kertenkele"**
Beşinci gün: **"Yılan"**
Altıncı gün: **"Ölüm"**
Yedinci gün: **"Geyik"**
Sekizinci gün: **"Tavşan"**
Dokuzuncu gün: **"Su"**
Onuncu gün: **"Köpek"**
Onbirinci gün: **"Maymun"**
Onikinci gün: **"Ot(çimen)"**
Onüçüncü gün: **"Kamış"**
Ondördüncü gün: **"Jaguar"**
Onbeşinci gün: **"Kartal"**
Onaltıncı gün: **"Akbaba"**
Onyedinci gün: **"Hareket"**
Onsekizinci gün: **"Taşbıçak"**
Ondokuzuncu gün: **"Yağmur"**
Yirminci gün: **"Çiçek"**

Toltek imparatorluğu

Tolteklerle ilgili imparatorluğun başlangıç tarihleri belge yetersizliğinden dolayı bilinmiyor. İmparatorluğun batışı İ.S.X ya da XI olarak ifade ediliyor. İmparatorluktan sağ kalanlar Kuzey Yucatan bölgesinde yeni kurulan Mayalara katılmışlardır.

Chichimek imparatorluğu

Bu imparatorluğunda varlığı biliniyor, ancak, kuruluş tarihleriyle bitiş tarihleri bilinmediği için tarihçiler tarafından ara devlet olarak tanımlanmıştır.

Aztek imparatorluğu

Kuruluşu hakkında yeterli belge bulunmamakla beraber yerlilerin kendi dillerinde anlattıkları mitolojiler vardır. Aztek imparatorluğunun Tenochtitlan (Mexico), Tlacopan ve Tezcoco arasın-

da birleşik bir devlet olarak tanımlanıyor. Kral tarihleri de tam olarak bilinmiyor.

Acamapichtli	İ.S.1376-1396 ya da 1366-1387
Huizilihuitl	İ.S.1396-1417 ya da 1387-1410
Chimalpopoca	İ.S.1417-1427 ya da 1410-1412
İtzcaouatl	İ.S.1427-1440 ya da 1412-1440
Montezuma .I	İ.S.1440-1469 ya da 1440-1468
Axayacatl	İ.S.1469-1482
Tizoc	İ.S.1482-1486
Ahuizotl	İ.S.1486-1502
Montezuma II	İ.S.1502-1520
Cuiıtlahuac	İ.S.1520
Quauhtemoc	İ.S.1520-1521

Azteklerde bazı tarihsel özellikler

İngilizce olarak Nigel Davies'in hazırladığı tablo.

"...AD 1111 The Mexica leave Aztlan, their mythical homeland, the last of seven peoples to begin wandering
AD 1163 They celebrate the New Fire ceremony at Coatepec, marking the end of a 52 year Calendar Round on their journey
AD 1215 They celebrate the New Fire ceremony at Apaxco
AD 1267 They celebrate the New Fire ceremony at Tecpayocan
AD 1299 The Mexica arrive at Chapultepec in the Valley of Mexico
AD 1319 The Mexica are expelled from Chapultepec
AD 1343 The Mexica sacrifice a princess of Culhuacan and flee from the service of Culhuacan into the lake marshes
AD 1345 Tenochtitlan is founded, where the Mexica see an eagle perched on a cactus, the omen predicted by their god
ca. AD 1367 The Mexica serve as mercenaries for Tezozomoc of the Tepanec city, Atzcapotzalco
AD 1428 Conquest of Atzcapotzalco by Mexica and Texcocans
AD 1431 "Triple Alliance" formed by the Mexica of Tenochtitlan, the Tepanecs of Tlacopan, and the Acolhua of Texcoco

AD 1473 The Mexica conquer the neighboring city, Tlatelolco
AD 1500 The Mexica establish dominance over the Triple Alliance
by making Tlacopan a dependency
AD 1515 The Mexica install a puppet ruler in Texcoco
AD 1519 Hernan Cortes arrives at Tenochtitlan
AD 1521 Tenochtitlan surrenders to the armies of Cortes..."

Aztek tanrılar listesinde yer alan tanrıların (kesin olmamakla) alfabetik sıralamasıdır. Listede yer alan ve kodlanan tanrılardan ilk on'a giren tanrılar;
1-Quetzalcoatl,
2-Chantıco,
3-HuıtzılopochtlıI,
4-Acolmıztlı,
5-MıctlantecuhtlıI,
6- Tlaloc,
7- Coatlıcue,
8- Tezcatlıpoca,
9- Chalchtlıcue,
10- OmetecuhtlıI.

Kesin olmamakla beraber ele alınan Aztek tanrıları ve karşılarında özdeşleşmiş adları ise;
Acolmiztli (Acolmıztlı), Acolnahuacatl (Acolmıztlı), Acuecucyoticihuati (Acuecucyotıcıhua), Ahuiateteo (Macuıltonaleque), Ahuizotl (Ahuızotlı), Amaranth (Amaranth), Ancient Drum (Huehuecoyotl), Atlatonan (Atlatonan), Atlatonin (Atlatonan), Ayauhteotl (Ayauhteotl), Azcatl (Azcatl), Batman (Pıquete-Zına), Centeocihuatl (Centeotl), Centeotl (Centeotl), Centzon Totochtin (Centzon-Tochtın), Centzonuitznaua (Centzonuıtznau), Chalchihuitlicue (Chalchıuhtlıcue), Chalchiuhcihuatl (Chıcomeccatl), Chalchiuhtecolotl (Chalchıuhtecolotl), Chalchiuhtlicue (Chalchıuhtlıcue), Chalchiuhtotolin (Chalchıuhtotolın), Chalmecatecuchtli (Chalmecatecuchtlı), Chantico (Chantıco), Chicomeccatl (Chıcomeccaatl), Chicomecoatl (Chıccomeccatl),

Chicomexochtli (Chıcomexochtlı), Chiconahuiehecatl (Chıconahuıhecatl), Chihucoatl (Cıhuacoatl), Chimalman (Chımalman), Cihuacoatl (Cıhuacoatl), Cihuateto (Cıhuateto), Cinteotl (Cınteotl), Cipactli (Cıpactlı), Cipactonal (Cıpactonal), Citlatonac (Ometecuhtlı), Civatateo (Cıvatateo), Coatlicue (Coatlıcue), Coccochimetl (Cochımetlı), Cochimetl (Cochımetl), Cocijo (Cocıjo), Coyolxanuhqui (Coyolxauhquı), Coyolxauhqui (Coyolxauhquı), Cuaxolotl (Cuaxolotl), Drunken Rabbits (Centzon-Totochtın), Eagle Man (Eagle-Man), Ehecatl (Ehecatl), Huehuecoyotl (Huehuecoyotl), Huehueteotl (Huehueteotl), Huıtzılopochtlı, Huixtocihuatl (Huıxtocıhuatl), Ilamatecuhtl (Ilamatecuhtlı), Itzli (Itzlı), Itzpapalotl (Itzpapalotl), Itztlacoliuhqui (Itztlacolıuhquı), Ixtlilton (Ixtlılton), Macuil Cozcacuahtli (Macuılcozcacuhatlı), Macuil Cuetzpalin (Macuılcuetzpalın), Macuil Malinalli (Macuılmalınallı), Macuil Tochtli (Macuıltochtlı), Macuil Tonaleque (Macuıltonaleque), Macuil Xochitl (Macuılxochtl), Macuilcozcacuahtli (Macuılcozcacuhatlı), Macuilcuetzpalin (Macuılcuetzpalın), Macuiicuetzpalli (Macuılcuetzpalın), Macuilmalinalli Macuılmalınallı, Macuiltochtli (Macuıltochtlı), Macuiltonaleque (Macuıltonaleque), Macuilxochitl (Macuılxochıtl), Macuilx?hitl (Macuılxochıtl), Malinalxochi (Malınalxochı), Malinalxochitl (Malınalxochı), Maquiltonaleque (Macuıltonaleque), Matlalcueitl (Matlalcueıtl), Mayahual (Mayahuel) Mayahuel (Mayahuel), Mayouel (Mayahuel), Metzli (Metzlı), Metztli (Metzlı), Mexitl (Mextlı), Mextli (Mextlı) Mictecacihuatl (Mıctecacıhuatl), Mictlan (Mıctlan), Mıctlancıhuatl (Mıctecacıhuatl), Mictlantecuhtli (Mıctlantecuhtlı), Mictlantecuhtzi (Mıctlantecuhtlı), Mixcoatl (Mıxcoatl), Moctezuma (Moctezuma), Montezuma (Moctezuma), Motecuhzoma (Moctezuma) Nahuaque (Ometecuhtlı), Nana Nanautzın, Nanahuatzin (Nanautzın), Nanauatzin (Nanautzın), Nanautzin (Nanautzın), Nuhualpilli (Tlaloc Old Old Coyote=Huehuecoyot), Omacatl (Tezcatlıpoca), Omecihuatl (Omecıhuatl), Omeciuatl (Omecıhuatl), Ometecuhtli (Ometecuhtlı), Ometecutli (Ometecuhtlı), Ometeoltloquei (Ometecuhtlı), Ometotchtli (Ometotchtlı),

Opochtli (Opochtlı), Oxomoco (Oxomoco), Patecatl (patecatl), Piquete Zina (Pıoquete-Zına), Piquete Zi? (Pıoquete-Zına), Popocatepetl (Popocatepetl), Pulque (Pulque), Quaxolotl (Quaxolotl), Quetzacoatl (Quetzalcoatl), Quetzalcoatl (Quetzalcoatl), Spider Woman (Spıder-Woman), Tamoanchan (Tomoanchan), Tecciztecatl (Tecucıztecatl), Tecuciztecal (Tecucıztecatl), Tecuciztecatl (Tecucıztecatl), Telcalipoca (Telcalıpoca), Temazcaltechi (Temazcaltecı), Tmazcalteci (Temazcaltecı), Teotihuacan (Spıder-Woman), Teoyaomiqui (Teoyaomıquı), Teoyaomqui (Teoyaomıquı), Tepeyollotl (Tepeyollotl), Tepeyollotli (Tepeyollotl), Tepoztecatl (Tepoztecatl), Tezcalipoca (Tezcatlıpoca), Tezcatlipoca (Tezcatlıpoca), Tezcatzontecatl (Tezcatzontecatl), Titlacauan (Tezcatlıpoca),Tlaelquani (Tlazolteotl), Tlahuixcalpantec (Tlahuızcalpantecuhtlı), Tlahuixcalpantecuhtli (Tlauhızcalpantecuhtlı), Tlahuizcalpantecuhtli (Tlauhızcalpantecuhtlı), Tlahuizcalpantecutli (Tlauhızcalpantecuhtlı), Tlaloc (Tlaloc), Tlaltecuhtli (Tlaltecuhtlı), Tlaoque Nahuaque (Tlaoque-Nahuaque), Tlazolteotl (Tlazolteotl), Tlazolteotli (Tlazolteotl), Tlazolt?tl (Tlazolteotl), Tloque (Ometecuhtlı), Tloquenahuaque (Tlaoque-nahuaque), Tloc (Tlaloc), Tomoanchan (Tomoanchan), Tonacatecuhtli (Tonacatecuhtlı) Tonatiuh (Tonatıuh), Tzitzimime (Tzıtzımıme), Tzitzmitl (Tzıtzmıtl), Ueuecoyotl (Ueuecoyotl), Ueueteotl (Huehueteotl), Uitzilopochtli (Huıtzılopochtlı), Uixtochihuatl (Huıxtocıhuatl), Xilonen (Chıcomeccatl), Xipe (Xıpe-Totec), Xipe Totec (Xıpe-Totec), Xiuhcoatl (Xıuhcoatl), Xiuhtecuhtli (Huehueteotl), Xiutecuhtli (Xıutecuhtlı), Xmulzencab (Xmulzencab), Xochipili (Xochıpılı), Xochipilli (Xochıpılı), Xochiquetzal (Xochıquetzal), Xolotl (Xolotl), X?otl (Xolotl), Yacatecuhtli (Yacatecuhtlı),

Bir başka kaynakta Aztek mitolojisinde adı geçen tanrılar.

Acolmiztli, Acolnahuacatl, Acuecucyoticihuati, Ahuiateteo, Ahuizotl, Amaranth, Ancient-drum, Atlatonan, Atlatonin, Ayauhteotl, Azcatl, Batman, Centeocihuatl, Centeotl, Centzontotochtin, Centzonuitznaua, Chalchihuitlicue, Chalchiuhcihuatl,

Chalchiuhtecolotl, Chalchiuhtlicue, Chalchiuhtotolin, Chalmecatecuchtli, Chantico, Chicomeccatl, Chicomecoatl, Chicomexochtli, Chiconahuiehecatl, Chihucoatl, Chimalman, Cihuacoatl, Cihuateto, Cinteotl, Cipactli, Cipactonal, Citlatonac, Civatateo, Coatlicue, Coccochimetl, Cochimetl, Cocijo, Coyolxanuhqui, Coyolxauhqui, Cuaxolotl, Eagle-man, Ehecatl, Huehuecoyotl, Huehueteotl, Huitzilopochtli, Huixtocihuatl, Ilamatecuhtli, Itzli, Itzpapalotl, Itztlacoliuhqui, Ixtlilton, Macuil-cozcacuahtli, Macuil-cuetzpalin, Macuil-malinalli, Macuil-tochtli, Macuiltonaleque, Macuil-xochitl, Macuilcozcacuahtli, Macuilcuetzpalin, Macuilcuetzpalli, Macuilmalinalli, Macuiltochtli, Macuiltonaleque, Macuilxochitl, MacuilxÒchitl, Malinalxochi, Malinalxochitl, Maquiltonaleque, Matlalcueitl, Mayahual, Mayahuel, Mayouel, Metzli, Metztli, Mexitl, Mextli, Mictecacihuatl, Mictlan, Mictlancihuatl, Mictlantecuhtli, Mictlantecuhtzi, Mixcoatl, Moctezuma, Montezuma, Motecuhzoma, Nahuaque, Nana, Nanahuatzin, Nanauatzin, Nanautzin, Nuhualpilli, Old-old-coyote, Omacatl, Omecihuatl, Ọmeciuatl, Ometecuhtli, Ometecutli, Ometeoltloque, Ometotchtli, Opochtli, Oxomoco, Patecatl, Piquete-zina, Piquete-zina, Popocatepetl, Pulque, Quaxolotl, Quetzacoatl, Quetzalcoatl, Spider-woman, Tamoanchan, Tecciztecatl, Tecuciztecal, Tecuciztecatl, Telcalipoca, Temazcaltechi, Temazcalteci, Teotihuacan, Teoyaomiqui, Teoyaomqui, Tepeyollotl, Tepeyollotli, Tepoztecatl, Tezcalipoca, Tezcatlipoca, Tezcatzontecatl, Titlacauan, Tlaelquani, Tlahuixcalpantec, Tlahuixcalpantecuhtli, Tlahuizcalpantecuhtli, Tlahuizcalpantecutli, Tlaloc, Tlaltecuhtli, Tlaoque-nahuaque, Tlazolteotl, Tlazolteotli, Tlazoltéotl, Tloque, Tloquenahuaque, Tomoanchan, Tonacatecuhtli, Tonatiuh, Tzitzimime, Tzitzmitl, Ueuecoyotl, Ueueteotl, Uitzilopochtli, Uixtochihuatl, Xilonen, Xipe, Xipe-totec, Xiuhcoatl, Xiuhtecuhtli, Xiutecuhtli, Xmulzencab, Xochipili, Xochipilli, Xochiquetzal, Xolotl, Yacatecuhtli,

Tanrılarla ilgili zaman süresi

Bu listede önemli tanrıların adları ele alınmıştır.

Xiuhtecuhitli	(İ.Ö.3115-2721)-Ateş ve zaman tanrısı
Tlaltecuhtli	(İ.Ö.2721-2326) –Toprak Tanrısı
Chalchiuhtlicue	(İ.Ö.2326-1932)- Su tanrıçası
Tonatiuh	(İ.Ö.1932-2538)-Güneş ve savaşçılar tanrısı
Tlacolteotl	(İ.Ö.1538-1144)-Sevgi ve çocuk doğumu tanrıçası
Mictlantecuhtli	(İ.Ö.1144-749)-Ölüm tanrısı
Cinteotl	(İ.Ö.749-355)-Mısır ve yiyecek tanrısı
Tlaloc	(İ.Ö.355-İ.S.40)-Yağmur ve savaş tanrısı
Quetzalcoatl	(İ.S.40-434)-Işık tanrısı
Tezcatlipoca	(İ.S.434-829)-Karanlık tanrısı
Yohualticitl	(İ.S.829-1223)-Doğum tanrıçası
Tlahuizcalpantecuhtli	(İ.ÖS.1223-1617)-Şafaktan önceki tanrı
Ometeotl	(İ.S.1617-2011)-İkili-yaratıcı tanrı

Aztek tanrıları ve kültleri

Bu liste Richard F.Townsend tarafından hazırlanmıştır. Bilgilenme açısından bu yazarın da belirttiği tanrılar listesi eklenmiştir.

İlk yaratıcılar:

Ometecuhitli, Omecihuatl, Tonacatecuhitli, Tonacacihuatl, Tezcatlipoca (Bu tanrının diğer adları ise; Moyocani, Titlacauan, Yaottl, Ipalnemoani, Tlaque, Nahuaque,)

Ateş, rüzgar, gök

Tnatiuh, Metztli, Tlahuizcalpantecuhitli, Quetzalcoatl, Ehecatl, Huehuetecotl, Chantico, Xiuhtecuhtli, Popocatepetl, Ixtaccihuatl, Tlaloc dağı, Tlalocan, Tetzcotzingo, Matlalcueye, Tepeyollotl, Toci, Teteoinnan, Tonantzin, Catlicue, Cihuacoatl, Itzpapalotl, Tlaltecuhtli, Tazolteotl, Ilamatecuhitli,

Yağmur, su
Tlaloc, Tlaloque, Tepictoton, Chalchiuhtlicue, Iztlacoliuhqui, Huixtocihuatl

Mısır, bitkiler
Xilonen, Centeotl, Chicomecoatl, Xipe Totec, Mayahuel, Octli Tanrıları, Xochipilli, Xochiquetzal, Macuilxochitl

Ölüler ülkesi
Mictlantecuhtli, Mictlantecacihuatl

Ata tanrılar, tanrılaşmış ahramanlar
Huitzilopochtli, Quezalcoatl, Yacatecuhtli, Mxcoatl, Camaxtli

Yıllık törenler

Bu törenlerin açıklamaları kitabın içinde yer almaktadır. Ancak bir arada gösterilmek için burada tablo şeklinde gösterilmiştir. Yıllık törenlerin tümü bu tabloda gösterilmiştir.

Atlacualo
Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "suların kesilişi" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 14 Şubat tarihinde yapılırdı. Bu şenlikte adlarına kurbanlar kesilen tanrılar ise Tlaloc, Chalchıhutlıcue, Chıcomecoatl, Xılonen ve Quetzalcoatl'dı. Törende evlerde ve tapınaklarda tören direkleri dikilip, kendi tören sancaklarıyla süslerlerdi. Dağlarda adı geçen tanrılara çocuklar kurban edilirdi.

Cuahitleua
Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Ağaçların büyüyüşü" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 5 Mart tarihinde yapılırdı. Bu şenlikte adlarına kurbanlar kesilen tanrılar ise Tlaloc, Chalchıhutlıcue, Chıcomecoatl, Xılonen ve Quetzalcoatl'dı. Bu törende evlerde ve

tapınaklarda tören direkleri dikilip, kendi tören sancaklarıyla süslerlerdi. Dağlarda adı geçen tanrılara çocuklar kurban edilirdi.

Tlacaxipehualiztli

Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "İnsan dersisinin yüzülüşü" anlamında tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 6-25 Mart tarihlerinde yapılırdı. Bu şenlikte adına kurban kesilen tanrı ise Xıpe Totec'di. Bu törende danslar, savaş provası şeklinde taklitler, kabul törenlerinde genç savaşçıların tutsaklar sunması, gladyatörler için adaklar, rahiplerin kurban derilerini 20 gün giymesi ve kralın askeri törenlerle tarım dansına katılması şeklinde yapılırdı. Bu törende e insanlar kurban edilir ve derileri kurbanı gerçekleştiren rahibin sırtında 20 gün kalırdı. Kurbanların derileri kutsal olarak tanrı Xıpe Totec adına adanan Yopico tapınak mağarasında yirmi gün saklanırdı.

Tozoztontli

Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Küçük Arife" anlamında tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 25 Mart tarihinde yapılırdı. Bu şenlikte tarlalarda ilk ayinler, ekin törenleri, çiçek adağı, rahiplerin kurban derilerini giymesi şeklinde yapılırdı. Bu törende insanlar kurban edilir ve derileri kurbanı gerçekleştiren rahibin sırtında 20 gün kalırdı. Törende adlarına kurbanlar kesilen tanrılar ise; Tlaloc, Chalchıuhtlıuce, Centeotl ve Coaotlıuceydi. Bu önemli törende İspanyolların büyük katliam yaptıkları anlatılır. Bu katliam Codex Aubin, Codex Ramirez'de bütün detaylarıyla anlatılmıştır.

Xochimanolya

Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Çiçek adağı" anlamında tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 14 Nisan tarihinde yapılırdı. Bu şenlikte tarlalarda ilk ayinler, ekin törenleri, çiçek adağı, rahiplerin kurban derilerini giymesi şeklinde yapılırdı. Bu törende insanlar

kurban edilir ve derileri kurbanı gerçekleştiren rahibin sırtında 20 gün kalırdı. Törende adlarına kurbanlar kesilen tanrılar ise; Tlaloc, Chalchıuhtlıuce, Centeotl ve Coatlıuceydi.

Huey Tozoztli

Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Büyük arife" şeklinde tanımlandı. Genellikle kurak mevsimlerde, ekim ayında mısırın kurutulması sırasında yapılırdı. Sembol olarak tapındıkları tanrı ise "yedi yılan" anlamında tanımlanan Chicomecoatl'dı. Tören bu tanrının bir rahibesi eşliğinde yapılırdı. Chicomecoatl kurutulmuş tohumluk mısır tanrıçasıdır. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 15 Nisan ile 4 Mayıs tarihinde yapılırdı. Bu şenlikte tohumluk kurutulmuş mısırları taşıyan genç kızlar bereket getirsin diye mısır tanrıçasına doğru yürürler. Dört kentin krallarının törene katılmasıyla beraber Tlaloc dağında ve Tetzcoco gölündeki Pantitlan'da çocuklar kurban edilirlerdi. Törende tapınılan ve adlarına kurban edilen tanrılar ise; Tlaloc, Chalchıuhtlıcue, Centeotl, Chıcomeoatl, Xılonen ve Quetzalcoatl'dı.

Toxcatl

Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Büyük arife" şeklinde tanımlandı. Bu bayramda törenler başlamadan bir genç delikanlı seçilir, bir yıl boyunca tüm istekleri terine getirilirdi. İnançlarına göre genç delikanlıyı Tanrı Tezcatlipoca gibi düşünür ona benzetirlerdi. Bir yıl dolduktan sonra törenlerle Tezcatlipoca tapınağının kanalına getirerek orada kurban ederlerdi. Genellikle tören kurak mevsimlerde, ekim ayında mısırın kurutulması sırasında yapılırdı. Sembol olarak tapındıkları tanrı ise "yedi yılan" anlamında tanımlanan Chicomecoatl'dı. Tören bu tanrının bir rahibesi eşliğinde yapılırdı. Chicomecoatl kurutulmuş tohumluk mısır tanrıçasıdır. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 5-22 Mayıs tarihinde yapılırdı. Bu şenlikte yıl boyu Tezcatlıpoca'ya benzetilen bir gencin kurban edilmesi ve Huitzilopochtli ile Tlaxala ile beraber

Puebla'daki ata tanrılar adına adak kurbanlar yapılırdı. Törende tapınılan ve adlarına kurban edilen tanrılar ise; Tezcatlıpoca, Huıtzilopochtli, Mixcoatl ve Camaxtlı'ydı.

Etzalcuazilitli
Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Mısır ve fasulye yenişi" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 23 Mayıs-13 Haziran tarihinde yapılırdı. Bu şenlikte yağışların başlaması ve kurak mevsimin sonu, rahiplerin yağmurun yağması için tuttukları oruç, yönetici konumunda olanların mısır saplarıyla dans etmeleri, Fasulye tohumu ve mısır tohumunun dolu olduğu kapların taşınması, tarım aletleri için sunumlar yapılırdı. Ayrıca yeni hasırlar, tapınak süslemeleri için gölden sazlar getirilirdi. Tapınılan tanrılar ise; Tlaloc, Chalchıuhtlıcue ve Quetzalcoatl'dı.

Tecuilhuitonatli
Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Soyluların küçük şöleni" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 14 Haziran-3 Temmuz tarihinde yapılırdı. Bu şenlikte bitki ve tören tanrısı için adaklar yapılır, kral dans edip, armağan dağıtır ve soylu kişiler de halkı ağarlardı. Tapınılan tanrılar ise; Xochipıllı ve Huıxtocıhuatl'dı.

Huey Tecuilhuitl
Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Soyluların büyük şöleni" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 4-23 Temmuz tarihinde yapılırdı. Yağışlı mevsimin ortalarına doğru, Xiolen adlı tanrıçanın onuruna kutlanırdı. Tanrıçanın adı "ipek mısır" anlamını taşıyan "Xilotl" sözcüğünden türetilmişti. Törende bu tanrıçayı genç bir kız temsil ederdi. Onu temsil eden genç kızın törensel anlamı ise "ilk meyve sunumun" adağı olarak bilinirdi. Bu şenlikte Kral, dans edip armağan dağıtır ve soylu kişiler de halkı ağarlardı. Genç savaşçılar ve kadınlar dans eder adaklar sunulurdu. Tapınılan tanrılar ise; Xılonen ve Cıhuacoatl'dı.

Miccailhuitontli
Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "ölüler için küçük şölen" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 24 Temmuz tarihinde yapılırdı. Bu şenlikte danslar eşliğinde ölülere adanan sunular ata tanrı olan Huitzilopochtli için adaklar yapılırdı. Bu törende tapınılan ve adak verilen diğer tanrılar ise Tezcatlipoca, Huitzilopochtli'ydi.

Tlaxochimaco
Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Çiçeklerin doğuşu" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 12 Ağustos tarihinde yapılırdı. Şenlikte danslar eşliğinde ölülere adanan sunular ata tanrı olan Huitzilopochtli için adaklar yapılırdı. Törende tapınılan ve adak verilen diğer tanrılar ise Tezcatlipoca, Huitzilopochtli'ydi.

Huey Miccailhuitl
Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Ölüler için büyük şölen" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 13 Ağustos tarihinde yapılırdı. Bu şenlikte Ateşe adaklar, Xocotl (direk) ağacına tırmanmak için gençlerin yarışma yapması. Ata tanrılarının anılması şeklinde yapılırdı. Törende tapındıkları tanrılar ise Huehueteotl, Xıuhtecuhtli, Yacatecuhtli ve ata tanrılardı.

Xocotlhuetzi
Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Hasat-Xocotl mevsiminin büyük düşüşü" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 1 Eylül tarihinde yapılırdı. Bu şenlikte Ateşe adaklar, Xocotl (direk) ağacına tırmanmak için gençlerin yarışma yapması. Ata tanrılarının anılması şeklinde yapılırdı. Törende tapındıkları tanrılar ise Huehueteotl, Xıuhtecuhtli, Yacatecuhtli ve Ata tanrılardı.

Ochpanzitli

Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Mısır şenliklerinin sonuncusudur. Sözcük anlamı "Temizlik" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 2-21 Eylül tarihinde yapılırdı. Kurak mevsimin başlama dönemiyle hasadı işaret ederdi. Yapılan törenlerden savaşların geleceği düşüncesi de ortaya konulurdu. Bu şenlikte Genel temizlik, onarım etkinliği olgunlaşmış mısır tanrısının onurlandırılması için adakların yapılması, Yaklaşacak olan savaşlar için kralın savaşçılara ödül vermesi, Puebla vadisindeki düşman sınırlarında seri törenler, Kasım, aralık aylarındaki Panquetzalizli bayramından sonra rahiplerin 80 günlük oruç tutmaları başlardı. Törenlerde tapınılan ve adak adanan tanrılar ise Tocı, Tlazolteotl, Teteoınnan, Coatlıcue, Cınteotl ve Chıcomecoatl'dı.

Teotleco

Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Tanrıların gelişi" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 22 Eylül-11 Ekim tarihinde yapılırdı. Bu şenlikte Tanrıların görünüşü, görünmelerinin işareti, inançlarına göre tapınaktaki mısır unu üzerinde ayak izlerinin belirlenmesi. Gelen ilk tanrının Tlamazıncatl son tanrı ise Huehueeteotl olarak düşünülür. Bunlar için dansalar ve kurbanlar verilirdi. Bu törende bütün Aztek tanrılarına adaklar verilirdi.

Tepeilhuitl

Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Dağların şöleni" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 12-31 Ekim tarihinde yapılırdı. Bu şenlikte Tapınaklardaki bütün yağmur tanrılarına kurbanlar, Adaklarda "amarant" hamurundan heykeller ve dallar, Hasırcıların tanrısı Nappatecuhitli, balıkçıların tanrısı Opochtli, katran yapıcılarının tanrısı Zapotlantenan ve dokumacılarla ressamların tanrısı Xochıquetzal'ı onurlandırmak için kurbanlar kesilirdi. Tören sırasında tapınılan diğer tanrılar ise Tlaloc, Tlaloque,

Tepıctoton, Octlı, Xochıquetzal, Popocatepetl, Ixtaccıhuatl, Tlaloc dağı ve Mattalcueye'ydi.

Quecholli

Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Değerli tüy (kırmızı balıkçıl)" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 1-20 Kasım tarihinde yapılırdı. Bu şenlikte Savaşçıların oruç tutması, Savaş ve av için silah yapımı, ölen savaşçıların anılması, Avcılık ayinleri, En iyi avcının ödüllendirilmesi, Tutsakların geyik benzeri önce zıplatılıp, daha sonra kurban edilmesi. Törende tapınılan tanrılar ise Mıxcoatl, Camaxtlı ve Tlamatzıncatl'dı.

Panquetzaliztli

Sözcük anlamı "değerli tüy bayraklar töreni" şeklinde tanımlandı. Yılın 15 ayında yapılan bir tören. Bu ada savaşçılar ve sokak fahişeleri tanrıya adanmış olan tapınağın önüne gece boyunca dans ederlerdi. Savaş esirleri kutsal bir suyun kaynağıyla yıkandıktan sonra tören alanındaki sunaklarda kurban edilirlerdi. Rahipler tanrının önemli bir silahı olarak düşündükleri ağaç kabuğundan yapılmış bir yılanı yakarlardı. Tören sonunda mısır unundan yapılmış Huitzilopochtli'nin kuklası oklanırdı..Daha sonra bu mısırdan yapılmış kukla rahipler ve yakınları tarafından paylaştırılırdı. Onun mısırdan yapılmış bedenini yiyen gençler bir yıl boyunca hizmet etmek zorundaydılar. Aztek takvimine göre on beşinci aya denk gelen bir kutlama. Bu günkü takvime göre 9-28 Kasıma denk düşmektedir. Bu şenlik tanrı Huitzilopochtli adına yapılan en önemli şenliklerden biridir. Son derce dramatik bir şekilde yılanlar dağında doğumu ve ona karşı gelen düşman kardeşlerin (Ay ve yıldızların) onu kovması tasvir edilirdi. Bu töreninin dışında 8 yılda bir halk töreni yapılırdı. Ona inanan halkın dinlenmesi ve eğlenmesi için bir nevi maskeli balo şeklinde kutlanırdı.

Atemoztli
Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Suların çekilişi" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 11-30 Aralık tarihinde yapılırdı. Törenin anlamı dağların yeniden onurlandırılması şeklinde belirtilmiştir. Tapınılan tanrı ise Tloque dağlarıydı.

Tititl
Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Uzama" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 31 Aralık-19 Ocak tarihinde yapılırdı. Törenin anlamı Tanrılar gibi giyinen rahiplerin dansı ön plandaydı. Soylu ve rahipler büyük törenler düzenlemişlerdi. Kral ayın danslarına katılırdı. Tüccarlar dokumacılar tanrıçası olan Ilamahtecuhtl'ye kurban keserlerdi. Dağların yeniden onurlandırılması şeklinde düşünülürdü. Tapınılan tanrı ise Cıhuacoatl, Ilamatecuhtli, Tonantzin ve Yacatecuhtli'ydi.

Izcalli
Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Büyüme" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 20 Ocak tarihinde yapılırdı. Törenin anlamı "Amarant" hamurundan ateş tanrısı Xıuhtecuhtli'ye heykel yapılması, Mısır kızartılıp, ateşe kurban kesilmesi, Bu tanrının koruması altında oldukları için kral da onlara eşlik ederdi. Daha uzun ya da büyümeleri için çocukların "boyundan çekilmesi" işlemi yapılırdı. Ayrıca çocukların kulakları delinerek koruyucu tanrı belirlenirdi. Dört yılda bir yapılan bu törende özel soylu danslar yapılırdı. Tapındıkları tanrı ise Tlaloc, Chalchıuhtlıcue ve Xıuhtecuhtli'ydi.

Huaulquiltamalcualiztli
Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Yeşil sebzeyle tamale yenişi" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 8 Şubat tarihinde yapılırdı. Törenin anlamı 'Amarant" hamurundan ateş tanrısı Xıuhtecu-

htli'ye heykel yapılması, Mısır kızartılıp ateşe kurban kesilmesi. Bu tanrının koruması altında oldukları için kral da onlara eşlik ederdi. Daha uzun ya da büyümeleri için çocukların "boyundan çekilmesi" işlemi yapılırdı. Ayrıca çocukların kulakları delinerek koruyucu tanrı belirlenirdi. Dört yılda bir ö yapılan bu törende zel soylu danslar yapılırdı. Tapındıkları tanrı ise, Tlaloc, Chalchiuhtlicue ve Xiuhtecuhtli'ydi.

Nemontemi

Azteklerin yıllık olarak yaptıkları törenlerden birinin adı. Sözcük anlamı "Yararsız günler-uğursuz günler" şeklinde tanımlandı. Büyük şenlikler içinde kutlamalar 9-13 Şubat tarihinde yapılırdı. Törenin anlamı Genellikle suskunluk dönemi olarak bilinir. Törenler ve ayinler yapılmaz bolca kurban kesilir. Mixtek takviminin yıl sayımlarından arta kalan atık günlere verilen bir ad. Bu atık günler birinci takvimde Azteklerce uğursuz günler olarak bilinirdi. "orada olanlar" anlamında betimlendi.

Toxiuhmolpilla

Sözcük anlamı "Yılların bağlanışı" şeklinde tanımlandı. Diğer yıllık törenlerin aksine Acatl'da 52 yılda bir kutlanan bayramdır. Tüm ateşlerin sönmesi ve etkinliklerın durması, Uixachtlan tepesinde yenişi ateşlerin yakılması, Koşucular bütün kentlerde ateş yakmak için meşale taşırlar. Eski giysiler yerine yeni giysilerin alınması.

Atamalcualiztli

Sözcük anlamı "sulu tamale yenişi" şeklinde tanımlandı. Diğer yıllık törenlerin aksine Tecpatl'da 8 yılda bir kutlanan bayramdır. Başlangıçta 7 günlük oruç tutulur. Mısırın dinlendirilmesi için sadece suda ıslatılmış "tamale "yenir. Danslar eşliğinde su yılanı ve kurbağa yutma şenlikleri yapılır.

KAYNAKLAR

Kaynak Ansiklopediler
*Groıler International Americana Encyelopedia-Sabah Gazetesi Yayınları-1990-İst.
*Harikalar Ansiklopedisi-Tercüman Gazetesi – İst .
*Meydan Larousse-Meydan Yayınları - İst .
*Büyük Larousse-Sözlük Ansiklopedi-Milliyet Yayınları-İstanbul.
*Memo Larousse Ansiklopedi-Milliyet Yayınları-İstanbul.
*Themea Larousse Ansiklopedisi-Milliyet Yayınları-İstanbul
*Temel Britanika-Ana Yayıncılık-İstanbul.
*Gelişim Corafya Ansiklopedisi-Gelişim Yayınları-İstanbul.
*Dıctıonarıe Larousse/Ansiklopedi sözlük-Milliyet Yayınları-İstanbul.
*Ana Britanika-Hürriyet Yayınları-İstanbul.
*Meydan Larousse/Büyük Lugat Ansikklopedisi-Sabah yayınları-İstanbul
*Grand Master/Genel Kültür Ansiklopedisi-Milliyet Yayınları-1992-İstanbul
*Genel Bilgi Ans-Niyazı Akşit/Ferruh Sarır-Serhat Dağ-Ankara-1981
*Sanat Ansiklopedisi-Celal Esad Erseven-Mey Yayınları-İst-1966
*Büyük Dünya Tarihi-Jacques Pienne-Meydan Yayınları-İst
*Sanat Tarihi ve Ansiklopedisi-Bateş Yayınları-İst-1980
*Ne nerededir-Sımonne Monlaü-Georges Monlaü-Başkan yayınları-İst
*Dünya tarihi-Kaynak Kitapları-İst.
*Tarih Ansiklopedisi-Karagöz Yayınları-İst
*Tarih Bilinci-Arnold Toynbee-Bateş Yayınları-İst.
*Sanat tarihi ve Ansk.Gina Pischel-Görsel yayınlar-İst-1981
*Gelişim Hachette-Gelişim Yayınları-1983-İst

*Büyük Ansklopedi-Milliyet yayınları-İst-1990
*Lexikon-Alfabetik Genel Kültü Ansk. Özbaşkan yayınları-İst
*Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ans-Eski Mısır-İletişim yayınları-İstanbul
*Çok Luzümlü Tarih Ans-Paul Kuttner-Aykırı Yay-İst-2002
*Dünya Coğrafyası-Prof.Dr.İbrahim Atalay-İnkilap Yay-İst-2001
*Türk ve Dünya Tarihi Ansk-Gelişim yay-İst-1985
*Başlangıçtan Bu güne Dünya Tarihi-Kaynak yay-İst-1974
*Tarih Atlası-Faik Reşit Unat-Kanaat yay-1983
*Tarihi Şahsiyetler ve Eserler-Hasan Aktaş-Çizgi yay-2002
*Kısa Dünya Tarihi-H.G.Wells-Varlık yay-İst-1959
*Medeniyetler tarihi-Doğan Kardeş Yayın-1974-İst
*İnka ve Maya Medeniyetleri-Fuad Carım-İstanbul Mat-1968

Kaynak kitaplar

*Azteklerin Unutulmuş Tedavi Yöntemleri-Dr.Heinrich Wallnöfer-Okyanus -1998-İst
*Guatemala Efsaneleri-Mguel Angel Asturıas-Okyanus Yay-İst
*Chamalu "Yüreğin Yolu" - Luis Espinoza-Okyanus Yay-İst
*Azteklerin ve mayaların Dinleri-Walter Krickeberg-Okanus yay-İst
*Aztek Efsaneleri-Walter Krickeberg-Okyanus Yay-İst
*Kırık Mızraklar-Mıguel Leon-Portılla-Aykırı Yay-2004-İst/Aztek
*Güney Amerika Gerçeği-J.Gunther-Geçiş yay-1971-İstanbul
*Atlantis'in Esrarı-Charles Berlitz-Milliyet Yayın-İstanbul-1976
*Maya Mitolojisi(Maya Kehanetleri)-Ronald Bonewitz-Gün Yayıncılık-2000-İstanbul
*Aztekler-Colin Falconer-İnkilap-İst-2001
*Coğrafi Keşifler tarihi-David Arnold-Alan Yay-1995-İstanbul
*Kızılderili Mitolojisi-Alice Marriott-Carol.K.Rachlin-İmge yay-1998-Ankara
*Popol-Vuh- Yazarsız-Maya kişelerin el kitabı-Ruh ve Madde yay-1991-İstanbul

*Gizemli Bilgilerin Kaynakları-R.Emmanuel-Ruh ve Madde yay-1995-İstanbul
*Maya Takvimi-Carl Johan Calleman, Ph.D-Akaşa Yay-2004-İstanbl
*Sanat Ans-Milliyet yayınları-1991-İstanbul
*Dünya tarihi Ans-Milliyet yayınları-1991-İstanbul
*Yıldızlardan Gelen Tanrılar-Selman Gerçeksever-Sınır Ötesi yay-2000-İstanbul
*Sanat Ans-Milliyet yayınları-1991-İstanbul
*Kainatın Sırları-Reader's Digest-Milliyet yayınları-1989
*Dünya tarihi Ans-Milliyet yayınları-1991-İstanbul
*İnka, Maya ve Azteklerde Semboller-Heıke Owusu-İlya-İzmir-2004
*Mu'nun Kutsal Sembolleri-james Churchward-Ege meta-izmir-2005
*Mısırlıların Kökeni-Augustuıs Le Plongeon-Ege Meta-2004-İzmir.
*Chamalu "yüreğin yolu"Luis Espinoza-Okyanus Yay-1997-İst
*Evrende en Büyük Sır-Ara Avedisyan-Sümer Yay-İstanbul
*Tek Adam-Şevket Süreyya Aydemir-Remzi Kitapevi-İst-1966
*Evrenin harikaları-Milliyet-İstanbul-1986
*Evrende En büyük sır-Ara Avedisan-Sumer Yayınevi-İstanbul
*Kurban-Gürbüz Enginer-YKY-İstanbul-1997
*Mayalar-Michael D.Coe- Arkadaş yay-Ankara-2002
*Tanrılar mezarlar ve Bilginler-C.W.Ceram-Remzi Kitapevi-İstanbul-1969
*Aztekler-Colın Falconer-İnkilap Kitapevi-2001
*Maya Kehanetleri-Adrıan G Gılbert/Maurıcem Cotterell-Sınır Ötesi yay-İstanbul-2001
*Agenda Larousse-1990
*İlkel Mitoloji-Campbell-İmge yay.
*Ixtan Yolculuğu-Carlos Castaneda-Söz yay
*Mitlerin Özelliği-Mircea İliyade-Simavi yay
*Mayanın Oyunları-Delia Steınberg Guzman-Yeni Yıl Yay.
*Mayalar-Paul Gendrop-Dost yayınları-Ankara-2006

*Aztekler-Jacques Soustelle-Dost yayınları-Ankara-2006
*Mayatepek Raporları-Türk Tarih tezi ve Mu kıtası-Kemal Şenoğlu-Kaynak Yay-2006-İst
*Kayıp Diyarlar-Zecharia Sitchin-Ruh ve Madde yay-İst-2005
*Tanrıların ve İnsanların Savaşları- Zecharia Sitchin-Ruh ve Madde yay-İst-2005
*Kızılderili Efsaneleri ve Masalları-Richard Erdoes/Alfonso Ortiz-Anfora yay-İst-2006
*Natıonal Geographıc -Temmuz-2004,
* Natıonal Geographıc -Hazıran-2004, Mayis-2004,
* Natıonal Geographıc -Ağustos-2003, Şubat-2004, Kasım- 2004.
*Atlas Dergisi-Haziran-2001,
*Atlas dergisi-Ocak-2001,Haziran-2002,Nisan-1994

Kütüphaneler

*Abidin Pak Öğretmenevi Kütüphanesi-Bahçelievler /İstanbul
*Bakırköy Belediye Kütüphanesi-Bakırköy/İstanbul
*İstanbul Devlet Kütüphanesi-Beyazıt/İstanbul
*İstanbul Halk Kütüphanesi-Beyazıt/İstanbul
*Yeditepe Kültür Derneği Kütüphanesi-Bakırköy/İstanbul.
*Atatürk Kitaplığı-İstanbul

Kaynak sözlükler

*Mitoloji Sözlüğü-Pıerre Grımal-Sosyal Yayınları - İst.
*Kültür sözlüğü-Aziz Çalışlar-Altın Kitaplar-1983-İstanbul
*Türkçe sözlük-TDK-Milliyet Yayınları-İstanbul(2 cilt)
*Modern Tarih sözlüğü-Güneş Gazetesi yayınları-İstanbul
*Oxford Ans sözlük-Sabah yayınları-İstanbul
*Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü-Mehmet Zeki Pekalın-M.E.Y.1946-İst.
*Mitoloji Sözlüğü-Azra Erhat-Remzi Kitabevi-İst-1993
*Büyük Sözlük-Arkın yayınevi-İst
*Arkeoloji sözlüğü-Secda Saltuk-İnklap Kitapevi-1990-İstanbul
*Tarihsel Terimler Sözlüğü-A.Timur Bilgiç-Piramit Yayınları-2005-İst

*Tarih Terimler Sözlüğü-Prof.Dr.Bekir Sıtkı Baykın-TDK-Ank-1974
*Coğrafya Terimler Sözlüğü-Prof.Dr.Reşat İzbırak-MEB-Ank-1992

Resim kaynakları - İnternet, CD'ler

www.dunyadinleri.com
www.mutasyon.net
www.wikipedia.org
www.antoloji.com
www.sourtimes.org
www.aksam.com
www.penceredergisi.com
www.itusozluk.com
www.nedir.net
www2.essex.ac.uk
www.weblocker.com
www.1001kitap.com
www.pbase.com
www.ulumulhikmekoeln.de
www.turkforumuz.biz
www.sabah.com.tr
www.frpworld.com
www.baktabul.com
www.042magazine.pl
www.metmuseum.org
www.copia-di-arte.com
www.popocatepetl.nl
www.geo.mtu.edu
www.nyupress.org
www.ernie.bgsu.edu
www.earthmatrix.com
www.pages.prodigy.net
www.arts-history.mx
www.umt.edu

www.umt.edu
www.alzado.net
www.google.com
www.mutasyon.net
www.antoloji.com
www.sourtimes.org
www.itusozluk.com
www.nedir.net
www2.esse.com
www.weblocker.com
www.1001kitap.com
www.pbase.com
www.ulumulhikmekoeln.de
www.turkforumuz.biz
www.sabah.com.tr
www.frpworld.com
www.baktabul.com
www.metmuseum.org
www.copia-di-arte.com
www.popocatepetl.nl
www.geo.mtu.edu
www.aksam.com.tr
ww.nyupress.org

Ali Narçın

A'dan Z'ye

AZTEK

Ölümcül silahlarla donatılmış İspanyol atlı birlikleri Aztek yerlilerinin yaşamakta oldukları bölgeye geldiklerinde, yerliler büyük sevinç içinde "Tanrılarımız geri döndüler" şeklinde yere doğru eğilerek onların sempatilerini kazanmak adına secde etmişlerdi! Onların inançlarına göre, yaratılış döneminde insanlara küsüp, gökyüzüne yerleşen yüce tanrıları, yeniden güçlenerek geri dönmüş ve halkı ziyarete gelmişlerdi! Ne var ki altın bulma hırsına yakalanmış İspanyol askerleri, yere eğilen yerlilerin bu ilahi davranışlarından yararlanıp onları kılıçtan geçirdiler. Önceleri bu durumun, tanrıların onlara karşı öfkelerinin sonucu olabileceğine inanan yerliler, sonra gerçek nedenini anlayarak kaçışmaya başladılar. Kaçarken bile tanrılarına dualar ederek kurtulmanın yollarını arıyorlardı.

Küçük bir imparatorluk oluşturan Azteklerin, gizemli çalışmalarıyla dinsel öğretilerinin Nil deltasıyla aynı paralelde örtüşmediği görülmektedir. Eğitim ve öğretime önem veren Aztek halkı, kadınlarını ve çocuklarının geleceklerini önemle sahiplenir, ancak tanrılarına taş sunaklarda insan kurban etmeyi de ihmal etmezlerdi.

Azteklerin yaşamlarını titizlikle araştıran Ali Narçın, belgelerden yola çıkarak onların bilinmeyen yönlerini kaydetti. Bu gizemli uygarlığın sosyal yaşamını, dinsel tapınmalarını, kendi aralarındaki toprak-din kavgalarını ve liderlik çekişmelerinin bilinmeyen yönlerini itinayla ele alarak, Güney Amerika uygarlıklarından Mayalar ve İnkalar hakkındaki çalışmalarında olduğu gibi, ülkemizde haklarında çok az şey bilinen Azteklerle ilgili bu çalışmasıyla da bir ilki gerçekleştirmiştir.

978-9944-143-92-9

9 789944 143929

www.ozanyayincilik.com

257586 AAZ